

Українське державотворення

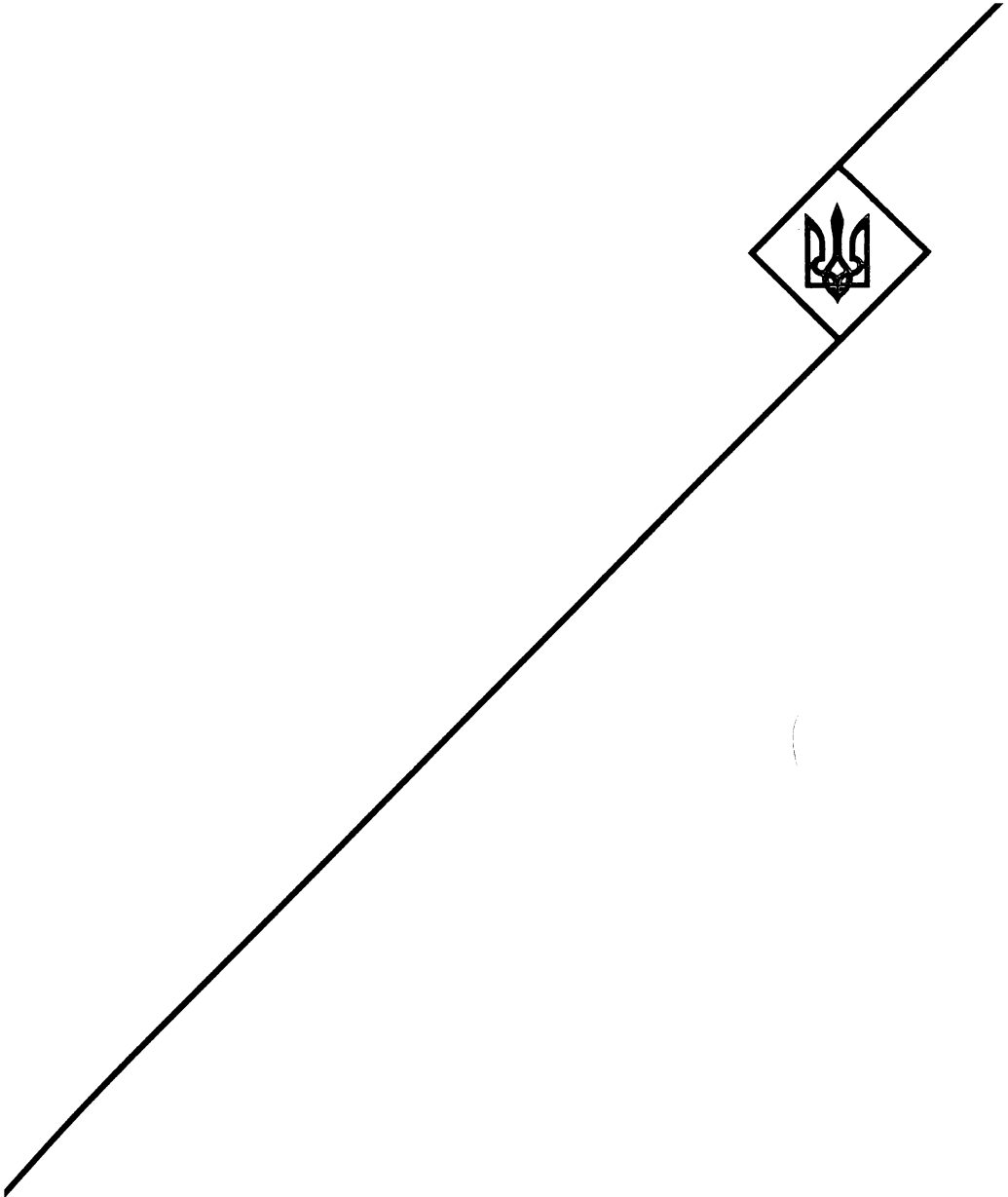
АКТ
30 ЧЕРВНЯ
1941

ДОКУМЕНТИ
І МАТЕРІАЛИ

ЛЬВІВ КИЇВ

2001

**Українське
державотворення**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ім. М.С. ГРУШЕВСЬКОГО
Львівське відділення

Українське державотворення

**АКТ
30 ЧЕРВНЯ 1941**

Збірник документів і матеріалів

Львів-Київ
Літературна агенція «Піраміда»
2001

Співучасник проекту
Науковий відділ
Всеукраїнського Братства Української Повстанської Армії

Збірник присвячений видатній події в історії України нового часу – проголошенню відновлення Української держави 30 червня 1941 р., яке відбулося у Львові всупереч намаганням німецької окупаційної влади не допустити до утворення незалежної України. Документи і матеріали з архівів України та Німеччини висвітлюють події напередодні й після проголошення Акту 30 червня, показуючи репресивні дії нових окупантів по відношенню до українського національно-визвольного руху, очоленого Організацією Українських Націоналістів.

Видання призначене для істориків та політологів, студентів вищих шкіл, всіх тих, хто цікавиться історією України ХХ ст.

Упорядник Орест ДЗЮБАН
Передмови Василя КУКА і Ярослава ДАШКЕВИЧА
Переклади з німецької мови Галини СВАРНИК
Під загальною редакцією Ярослава ДАШКЕВИЧА і Василя КУКА
Мовна редакція Наталі КІТ
Художнє оформлення Юрка КОХА
Технічна редакція Лілії САЛАМІН

Збірник видається при матеріальній підтримці Юрія Борця (Австралія) та Добродійного родинного фонду сл. п. Теодора Пасічняка (Канада), а також завдяки пожертвуванням членів низки українських громадських організацій і товариств США і Канади.

ISBN 966-02-2082-0

- © В. Кук, Я. Дашкевич (Передмови)
- © О. Дзюбан (впорядкування)
- © Г. Сварник (переклад з німецької мови)
- © Ю. Кох (художнє оформлення)

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 30 ЧЕРВНЯ 1941 Р.

Найбільша трагедія народу – це втрата своєї державної незалежності. Бездержавний народ присуджено до знищення. Тому боротьба за національне визволення, відновлення й будову власної незалежної держави – завжди священна. Відроджена, після трьохсотлітнього польсько-шляхетського поневолення, у результаті всенародного козацького повстання у 1648-1654 рр. під керівництвом гетьмана Богдана Хмельницького, Козацька держава була наприкінці XVIII ст. остаточно знищена російською царською владою. Українські землі стали здобиччю Російської та Австро-Угорської імперій.

Реальна можливість визволитися з неволі і збудувати незалежну Українську Державу з'явилась щойно під час Першої світової війни у 1914-1918 рр. З поваленням царської влади в Росії, у листопаді 1917 р. була створена Українська Народна Республіка (УНР) зі столицею у Києві. А з розпадом Австро-Угорської імперії, у Львові 1 листопада 1918 р. проголошено утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). У січні 1919 р. дві республіки об'єднались у єдину незалежну державу – Українську Народну Республіку. Проти Української держави, на завоювання її території, послали свої війська історичні вороги України – більшовицька Росія та Польща. Після кількох кровопролитних війн боротьба українського народу за державну незалежність у 1918-1920 рр. закінчилась трагічною поразкою. Україна знову стала здобиччю чужоземних окупантів: російських, польських, румунських, чеських, а з 1939 р. ще й мадярських і німецьких.

Український народ не змирився з утратою державної незалежності. Зразу же після воєнної поразки розгорнулася в Україні повстанська та підпільна бойова національно-визвольна боротьба. Перша спроба відновити державність постала під час нападу Німеччини на Чехословаччину. Тоді, у березні 1939 р. парламент Закарпаття проголосив державну незалежність Карпатської України й обрав Августина Волошина Президентом держави. Проти Карпатської України виступила Угорщина і її війська в березні 1939 р. окупували всю територію Карпатської України.

У вересні 1939 р. Німеччина й Росія напали на Польщу и поділили поміж себе її територію. Західноукраїнські землі советська Росія приєднала до своєї колоніальної провінції УРСР. Розбором Польщі загарбники не задовольни-

лись. Нацистська Німеччина продовжувала завойовувати Європу і Північну Африку, а советська Росія у тому часі (1939 – червень 1941) окупувала Прибалтійські держави, Бессарабію, Буковину та почала завойовувати Фінляндію. Уже у вересні 1939 р. проти воєнного блоку німецько-російських агресорів і їхніх союзників сформувався воєнний блок держав, очолених Великою Британією та їхніми союзниками, до якого згодом увійшли також США. І так почалася Друга світова імперіалістична війна, що тривала майже шість років (вересень 1939 – травень 1945). Обидва блоки держав вороже ставились до відновлення незалежної української держави. Боронити свої національні права міг український народ лише в оперті на власні сили.

Війна все більше загострювалась, поширювалась, затягувалась у часі. Уже наприкінці 1940 р. все очевиднішим стає майбутній конфлікт між двома претендентами на завоювання світу. Національно-визвольна боротьба в Україні в 1939-1941 рр. проти російсько-більшовицьких поневолювачів дуже зміцніла й поширилась на ряд нових областей Придніпрянської України. Організатором і керівником визвольної боротьби була Організація Українських Націоналістів (ОУН) – єдина тоді політична сила в Україні, що продовжувала боротьбу за відновлення Української держави, поєднуючи її з такою ж боротьбою усіх поневолених Москвою народів. “Боремося за визволення українського народу та всіх поневолених Москвою народів”¹. Боротьба велась проти всіх загарбників України, але, головним чином, проти всіх видів російського імперіалізму.

Весною 1941 р. сумнівів щодо німецько-російської війни вже у найближчому часі не було. Тому Провід ОУН постановив використати воєнне становище й у разі, якщо на українських землях почнуться воєнні операції, підняти повстання і на звільнених від російських окупантів українських землях проголосити відновлення Української держави. У такому напрямі ОУН організувала всю свою тодішню діяльність, як в Україні, так поза її межами.

ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ ДО ПРОГОЛОШЕННЯ АКТУ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Церемонія проголошення відновлення Української держави 30 червня 1941 р. тривала недовго, декілька годин, але йшли ми до цього світлого дня багато років. Безліч перепон довелось побороти на цьому довгому шляху. Насамперед необхідно було психологічно підготувати народ так, щоб державницька ідеологія стала для нього рідною, близькою, його ідеологією. Перекопати, що власна самостійна держава потрібна всім і тому всі повинні за неї боротися, для неї працювати й бути готовими на найбільші жертви. І ще – довести до свідомості народу просту істину: Самостійну Державу не випрошують, а здобувають силою, не виторгують хитромудрими політичними комбінаціями, але завойовують її. Тільки хто визволиться сам – вільний буде, кого ж визволять – у неволю візьмуть! Ця стародавня мудрість актуальна й нині.

Перевиховання й виховання у державницькому революційному дусі народу і, передусім, кадрів визвольного руху, вимагало багато часу й тривалої праці. Великий внесок у цей виховний процес формування нової, вольової,

¹ Див., зокрема, Маніфест ОУН від грудня 1940 р.

динамічної людини зробили: Українська Військова Організація (УВО) у 1920-х, а в 1930-1940-х рр. – Організація Українських Націоналістів (ОУН). Їхня послідовна й наполеглива революційно-виховна й бойова діяльність увінчалася успіхом. На початку 1940 р. в Україні вже діяла сильна й чисельна мережа революційно-підпільних станиць ОУН, ширився масовий національно-визвольний рух. Революційні кадри готові були до збройної боротьби за будь-яких умов. Їхньою заповіддю стало: “Здобудеш Українську Державу або згинеш у боротьбі за неї!”

Перше бойове хрещення визвольний рух отримав у березні 1939 р. у Карпатській Україні на війні проти мадярських загарбників. А через декілька місяців – бойові повстанські дії проти шовіністичних польських військових банд. Майже два роки (1939-1941) бойові відділи національно-визвольного підпілля у Західній Україні вели постійну збройну боротьбу проти російсько-більшевицьких окупантів. У червні 1941 р., в Україні та на її Західних окраїнних землях за Сяном і Бугом існувала вже масова визвольно-революційна організація, яка нараховувала тоді понад 20 тисяч членів.

Націоналістична державницька ідеологія та її визвольна концепція набули широкого поширення, стали панівними в народі, зокрема, на Західних та Північно-Західних землях. Цьому значною мірою сприяла нова революційна концепція визволення України, прийнята на Другому Великому Зборі ОУН, що відбувся в м. Кракові у квітні 1941 р. У політичних постановках Збору стверджувалось:

“Ідея Української Самостійної Соборної Держави (УССД) стала в нашому столітті основою українського світогляду та нового політичного націоналістичного руху [...]”;

“Тільки вповні суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові вільне життя і повний усебічний розвиток усіх його сил [...]”;

“СРСР – це новітня форма московського імперіалізму, що доводить поневолені народи й країни до національного, культурного й економічного застою й руйни [...]”;

“Тільки шляхом революційної боротьби з наїзниками здобуде український народ державу [...]”;

“ОУН співпрацює з тими революційними рухами поневолених Москвою народів і з тими державами, що змагають до повного розвалу СРСР і підтримують створення незалежної Української Суверенної Соборної Держави”.

Постанови Другого Великому Збору ОУН стали ідейно-політичною основою, фундаментом, на якому 30 червня вознісся Акт відновлення Української Держави.

Національно-визвольний рух та його бойові загони були серйозною реальною силою і, спираючись на неї, можна було братись за відновлення Української Держави, створювати центральні та місцеві органи влади. Це перша, найсуттєвіша передумова появи Акту 30 червня. Сьогодні не викликає сумніву, що без революційно-визвольного руху, очоленого ОУН, без підтримки її визвольної концепції народом, про відновлення Української держави у тодішніх воєнних умовах не було б і мови.

Другою важливою справою на шляху до відбудови Української держави було підняти національну свідомість української людини, її людську гордість

та честь і укріпити в народі віру у власні сили. Переконати, що в нас є досить власних сил, щоб самим визволитися, що причина нашої слабкості в нашій поганій zorganizованості, в тому, що ми роз'єднані, розсварені, і що мусимо всі наші сили зібрати воедино і бити по ворогові сконцентровано.

Єдиними надійними союзниками в нашій боротьбі за державну незалежність могли бути лише такі самі, як ми, поневолені народи. З їхніми визвольними рухами ми зв'язувались і спільно з ними боролись проти наших спільних поневолювачів.

Третій чинник, і дуже могутній, що спричинився до проголошення Акту 30 червня, – це конкретна організація діяльності революційно-визвольного руху, спрямування її на практичне здійснення відновлення української державності. Тут ішлося про опрацювання низки цілком конкретних заходів, про підбір для цього відповідних кадрів, про їхню правильну розстановку на всіх ділянках діяльності та визначення усім чітких і реальних завдань.

Уже зимою, в лютому 1941 р., коли можливість советсько-німецької війни стала дуже ймовірною, Провід ОУН почав розробляти відповідний план діяльності Організації на воєнний час. У цій праці, крім членів Проводу, активну участь узяли багато провідних членів ОУН, добрих фахівців у відповідних ділянках, а також деякі спеціалісти, що не належали до ОУН, зокрема, військовики, художники-графіки, поети тощо.

Розглядалися різні можливі варіанти ходу війни, від блискавичної до затяжної. Бралось до уваги й перемогу Німеччини, і її поразку, і перемогу Союзних армій, і можливість конфлікту Союзних держав із Советським Союзом. Залежно від того обмірковувались різні форми політичної й військової діяльності визвольного руху. Передбачити вже тоді кінцевий результат війни, вгадати, хто в ній переможе, хто програє, та й чи взагалі будуть у цій війні переможці – було нереально. В одному ми були певні: яким ходом не пішла б ця війна, нам необхідно створити здатні до боротьби збройні сили, власну армію. Лише в той спосіб можна буде реально розраховувати на відновлення Української Держави. Без власного національного війська жодні сприятливі обставини нам нічим не допоможуть. З цих засад впливала вся наша тактика під час війни.

Негативне ставлення гітлерівської партії до українського народу й усіх інших слов'янських народів було відоме. Вона розглядала Україну й усю Східну Європу як свою майбутню колонію. Але одностайності у вищих урядових колах у цьому питанні не було. Дещо відмінні погляди на східну політику існували в середовищі вищого німецького військового командування. Дехто схилявся і до думки про утворення на руїнах СРСР національних держав колись поневолених народів, але залежних від Німеччини. Ідея незалежної суверенної Української Держави прихильників у німецькому середовищі не мала. Дискусійним у колах німецьких політиків було лише питання про те, чи створювати на завойованих східних територіях традиційні колонії, чи змодернізовані й обновлені, у вигляді держав-сателітів, повністю контрольованих німецьким Райхом.

Враховуючи неприхильність німецького уряду до української державності, потрібно було вже на самому початку війни примусити його розкрити свої

карти української і, взагалі, всієї східної політики й таким чином змусити ясно виявити позицію: чи Німеччина “за”, чи “проти” Української держави. У разі евентуального позитивного ставлення до відновлення Української Держави, хоч це було мало ймовірним, але, залежно від ходу війни, можливим. ОУН мала на меті використати всі можливості для організації власної сильної армії та максимально поширити й спопуляризувати на всіх українських землях національно-державницькі ідеї. Головна мета – за будь-яких воєнних умов домогтись того, щоб у кінцевій фазі війни Україна стала самостійним підметом на міжнародній політичній арені, а не предметом торгів імперіалістичних держав.

На той випадок, якщо німецький уряд вороже поставиться до відновлення Української Держави, у чому сумнівів майже не було, планувалось:

1) довести до свідомості українського народу, що Німеччина несе Україні нове поневолення, що націонал-соціалістичне рабство таке ж саме, як російсько-більшевицьке;

2) розкрити фальшивість німецької політики так званого “визволення від большевиків”, не допустити участі українців у війні на боці німців, зривати всі плани допомоги Німеччині, зокрема, економічні,

3) домогтись знищення пануючих ще в частині українського населення германофільських настроїв, мнимої надії на німецьку “допомогу” у боротьбі за визволення з більшовицької неволі.

Ішлося про те, щоб фронт боротьби проти німецької окупації охопив усю Україну, а не тільки якусь її частину, щоб утягнути в боротьбу всі верстви народу, а не лише одних революціонерів. Боротьба проти німецьких загарбників мала стати тотальною і вестися на всіх можливих фронтах.

Провід ОУН чітко усвідомлював, що, незалежно від ставлення німецького уряду до України та від воєнного становища, уже на самому початку війни потрібно задекларувати відновлення Української держави. З цим погоджувались всі. Дискусії велись лише про те, як це найліпше реалізувати, який це матиме вплив на Україні по той бік фронту й у світі, яка буде реакція німецької влади. Планом Проводу передбачалось проголошення Акту відновлення Української Держави найперше у Львові, а згодом, після звільнення, у столиці України – у Києві, утворення уряду – Українського державного правління та організація місцевих органів влади.

Оскільки східні області України були слабо охоплені визвольним рухом, то з метою якнайшвидшої їхньої активізації, створено три спеціальні Похідні групи членів і симпатиків ОУН, загальною кількістю понад п'ять тисяч осіб. Кожній групі призначався конкретний терен діяльності, який вона зобов'язана була добре вивчити в усіх відношеннях, включаючи сучасну історію совєцького часу. Члени груп забезпечувались топографічними картами, довідниками, путівниками тощо.

Головним їхнім завданням було, опинившись на місцях призначення, від імені державного правління ініціювати організацію місцевої адміністрації та одночасно організувати нелегальну мережу ОУН. Умови війни вимагали повністю змінити весь дотеперішній “мирний” стиль роботи Організації на “воєнний”, перебудувати всі ділянки праці на військовий лад, зокрема, пси-

хологічно підготувати членів Організації до діяльності за воєнних обставин. А головне, треба було правильно й чітко визначити стратегічні й тактичні цілі, сформулювавши кінцеву мету й методи її досягнення.

Відповіді на ці питання були дані у травні 1941 р. в інструкціях Проводу “Боротьба й діяльність ОУН під час війни”. Вони регламентували діяльність Організації, починаючи з передодня війни й перших її днів до діяльності в умовах державного будівництва. Ось деякі пункти з цих “воєнних інструкцій”, що безпосередньо стосуються відновлення української державності:

“ОУН використає війну зі СРСР для розгорнення боротьби за Суверенну Соборну Українську Державу;

Наше завдання: власною боротьбою, будуванням власної держави власними силами та за власною ініціативою здобути собі роль підмету і партнера, учасника війни...;

Держави, які ведуть боротьбу з Москвою і не ставляться вороже до України, трактуємо як природних союзників... Основною передумовою того є визнання й пошанування з боку тих держав суверенності й соборності України та дійсно позитивне відношення до української державності;

Якщо б на Україну прийшли війська таких держав, що вороже відносилися б до української державності, тоді наша визвольна боротьба увійшло б у новий період” (тобто ворожий – В. К.);

На звільнених частинах української землі... ОУН проголошує відбудову Української Держави, встановлює владу, яка має зорганізувати державне життя у всіх ділянках та керувати ним;

Мандат на проголошення української державності та встановлення влади дає нам довголітня визвольна боротьба, підняття повстання, державно-творча ініціатива та практична сила;

ОУН не ставить собі цілі, щоби мати у державі монопольне становище... Будування державної влади на монопольному принципі для української державності було б шкідливе;

Керівні посади в державному уряді будуть займати особи за їхніми моральними вартостями, здібностями, авторитетом, фаховими кваліфікаціями і які мають довір'я у народі;

Якщо б на Україні створився центральний державний уряд, організований іншими державними силами, і стояв на платформі повної суверенності й соборності України, тоді ОУН визнає його центральною владою України і йому підпорядковується державна влада, встановлена ОУН на опанованих нею територіях;

ОУН завжди стоятиме на сторожі добра України та дбатиме всіма засобами, щоб державний уряд і цілий державний апарат служили тільки Україні. Будемо підтримувати все, що корисне для України, а все, що шкідливе – нищити, без огляду на те, хто це робить;

Кожна установа, що отримала би владу в Україні від чужоземних чинників, хоча б вона складалася з українців, є установою даної держави і не може представляти України як суверенної держави”.

В інструкціях Проводу ОУН сказано все дуже ясно й чітко й роз'яснення тут зайві. Ціль – Самостійна Соборна Українська Держава. Війну використо-

вуємо для здобуття державної незалежності. Отже, спочатку проголошення відновлення Української Держави, створення Українського уряду й місцевих органів державної влади, далі – переговори з воюючими сторонами з позицій суверенної держави.

ЛЬВІВСЬКА ГРУПА ПРОВІДУ ОУН

Для реалізації задуманих планів, крім трьох Похідних груп, створено також ще спеціальну керівну Львівську Похідну групу, що складалась із членів Проводу та провідних осіб Організації. На неї покладено завдання організації усіх справ, пов'язаних з проголошенням відновлення української державності. Тільки-но почалась 22 червня війна, як зразу ж вступив у дію мобілізаційний план воєнного часу. На Західно-Українних Українських Землях залишилась мінімальна кількість членів Організації, необхідна для продовження місцевої діяльності, а всі інші відійшли у складі Похідних груп на Східну Україну.

Львівська група провідних членів ОУН (близько 20 осіб) мала свої окремі завдання і свій маршрут походу на Львів. Уже на другий день війни Ярослав Стецько, Микола Лебедь, Іван Равлик і я – Василь Кук на легковій автомашині, зареєстрованій у військовому відомстві, переїхали без перешкод на правий, східний бік ріки Сяну, із наміром якнайскоріше добратись до Львова. Їхати по головній дорозі було і важко (бо по ній йшло багато військових машин) і небезпечно – з огляду на можливу перевірку документів військовою жандармерією. (Наші документи не давали нам права на перебування у зоні воєнних дій). Тому ми з'їхали на бічну доріжку, але вже за селом Ветлин попали під обстріл советської артилерії. Перед нами був фронт. Врятував невеличкий лісок. По тому Лебідь повернувся автом до Кракова, а ми вже пішки пробірались у напрямі до Львова.

З Кракова виїхали ми таємно від німців, використовуючи наявні в нас німецькі військові документи. Добратись нам до Львова треба було раніше, ніж там устанеться німецька адміністрація. Цим пояснюється поспіх групи: якнайшвидше до Львова, щоб не запізнитись! По дорозі на Львів наша група зустріла чимало всяких перешкод, що могли призвести до її ліквідації. Передусім, нас могла арештувати німецька військова польова жандармерія. Дехто у групі мав добути різними способами військові документи, видані німецьким вищим військовим командуванням (ОКВ), а німці до документів ставились із довір'ям та респектом. Вони їх не перевіряли та й не до того їм було, коли навкруги не вшухала стрілянина та рвались снаряди, йшли бої. Де проходить лінія фронту – ми точно не знали, тому могли дуже легко потрапити під кулі советської армії. За м. Ярославом ми повернули на південний схід у напрямі села Сухорів, а далі вже рухались через села: Ветлин – Висоцько – Лази – Заліська Воля – Бучина – Млини – Краковець.

25 червня добрались ми до містечка Краковець, розташованого на лівому березі ріки Шкло. По дорозі – зустрічі з населенням, бесіди про його життя, взаємне інформування. Знайомились із советською дійсністю, із цим спустошенням, що його вчинили більшовицькі окупанти за неповних два роки. Про становище на звільнених теренах ми постійно інформували Провідника ОУН С. Бандеру й друзів, котрі перебували ще на німецькому боці. У Краківці ми пробули два дні. Тут до нас долучились інші члени групи, і так нас зібра-

лось уже близько 15 осіб: Ярослав Стецько, Ярослав Старух, Лев Ребет, Євген Врецьона, Іван Равлик, Дмитро Яців, Іван Вітушинський та ін. Микола Лебедь, Степан Ленкавський включились у роботу групи вже у Львові 3 липня. У Краківці нам пощастило знайти справну ватажну машину (“полупторку”) із водієм, який хотів повернутись у свою Полтавщину. Я пообіцяв йому допомогти дістатися наразі лише до Львова, а потім і далі на схід, якщо він доведе нас до Львова. Домовились. Водій був радий, що вдасться зберегти від конфіскації німцями його машину, а ми задоволені, що маємо змогу якнайшвидше потрапити у Львів. Відповідно до того, як фронт усе далі просувався на схід, ми й наближались до столиці Галичини. 27-го ми вже були в Яворові, де зустрілись зі членами визвольного підпілля та побачили вперше військовополонених советської армії. Трималися вони гідно, повні неприхованої ненависті до німців.

28 червня через м. Янів (нині Івано-Франкове), передмістя Левандівку, в'їхали ми у Львів і зупинились на площі біля церкви св. Юра. Було вже після полудня. Треба було зайнятись розміщенням людей, зібрати інформацію про те, що діється в місті.

Ярослав Стецько та Іван Равлик замешкали в домі родини останнього, а я разом з Ярославом Старухом примістився у його добрих знайомих ще з польських часів, що жили неподалік площі Ринок (вул. Краківська, 17, кімната 9). Усі інші також знайшли приміщення, хто в рідні, хто у знайомих.

Ще того дня ми зайняли у своє розпорядження будинок колишнього українського банку “Дністер” на вулиці Руській, де раніше були якісь советські установи. В кімнатах цього будинку на другому поверсі розташувався штаб ОУН. Діяли ми тоді легально, відкрито, як влада. У Львові в той час фактично жодної офіційної влади ще не було. З наближенням фронту советська влада втекла, залишивши у тюрмах сотні постріляних і закатованих політ'язнів. Німецькі фронтові частини пройшли через місто і подались далі на схід, переслідуючи советську армію, а тилова німецька адміністрація ще не встигла встановитись. Тож єдиною владою в місті тимчасово була ОУН, члени якої вийшли з підпілля або прибули із-за Сяну та Бугу.

29-го (неділя) та 30-го червня (понеділок) велась інтенсивна підготовка до скликання Народних Зборів. Ярослав Стецько зайнятий був переважно розмовами з різними видатними громадськими діячами Львова, маючи на меті запросити їх до участі в Народних Зборах, а згодом – і до українського уряду чи міської управи. Тоді ж він мав розмову з митрополитом Андреем Шептицьким, в якій докладно поінформував його про німецьку політику щодо України, про становище в Організації, зокрема, про причини виникнення внутрішнього конфлікту та її розколу, а також про намір скликати Народні Збори для проголошення відновлення державності.

Ярослав Старух – тоді член пропагандивної референтури Проводу ОУН, колишній член Краєвої Екзекутиви, організатор студентства й робітництва у Львові – виявив особливу активність та оперативність. Він прекрасно знав місто та його мешканців. Швидко відшукував потрібних людей і дуже вміло залучав їх до суспільно-політичної праці. Він був у постійному русі, завжди спішив, всюди встигав. До того ж, був він чудовим пропагандистом-популяризатором. Він твердо вірив у все те, що говорив, тому йому вірили, його сло-

ва переконували. Саме завдяки Я. Старухові зразу ж запрацювала Львівська радіостанція. Більшовики, поспішно втікаючи з міста, не встигли її знищити. На станції залишився технічний персонал, диктори, серед них був також диктор – член ОУН Юліан Савицький. Це дало змогу інформувати світ про події у Львові відразу ж після його звільнення. Уся робота пропагандивного апарату ОУН була тоді зосереджена на використанні радіопередач.

Тут, крім Ярослава Старуха, дуже активно працювали колишній провідник Краєвої Екзекутиви Лев Ребет, юрист і видатний теоретик українського націоналізму; журналіст Іван Вітушинський та багато інших досвідчених публіцистів. Через відповідні радіопередачі можна було оперативніше впливати на всю діяльність визвольного руху на звільнених теренах України.

Я встановлював зв'язки з визвольним підпіллям, відновлював діяльність Організації у нових умовах, підтримував комунікацію із Похідними групами. Швидко налагоджено зв'язок із крайовим провідником ОУН Іваном Климовим (“Євген Легенда”) та його близькими помічниками в Золочівщині – Романом Кравчуком та Осипом Безпальком. Велику активність та організаційні здібності в цих справах виявляли Роман Малашук, Осип Мащак – працівники оргреферентури Проводу, кур'єри-зв'язківці – Тарас Онишкевич (“Галайда”), Гошовський Микола (“Спартак”), Володимир Лобай (“Вугляр”) та ін. Головне завдання, яке стояло на повістці дня, – це перебудувати діяльність Організації відповідно до нової військової та політичної ситуації. Доки німці не визначили свого ставлення до української державності, необхідно було зберегти підпільну мережу, робити запаси зброї й амуніції, медикаментів та підпільної техніки. З іншого ж боку, треба було також частину кадрів скерувати на роботу в легальних установах (державно-адміністративних, культурно-освітніх тощо).

Іван Равлик та Євген Врецьона із запалом узявся за організацію у Львові місцевої української міліції, яка у той час стала єдиною реальною силою, на котру могла легально опертися новостворювана українська влада.

Я назвав лише найголовніші напрямки діяльності ОУН у перші дні після визволення Львова. Тоді практично всі ми займалися всіма справами. Ми, справді, таки були єдиною активно діючою владою, і право на це давали нам блакитно-жовті пов'язки на рукавах. Будинок “Дністра” на вул. Руській був повний найрізноманітніших відвідувачів. Сюди надходила вся інформація зі звільнених від більшовиків українських земель, приходили звіти від підпільних організацій, тут видавались їм накази, розпорядження, інструкції. Тут відбувались засідання Проводу ОУН, уточнювалась тактика політичної діяльності визвольного руху.

30 червня у Львів вмаршував Український легіон, який очолював сотник Роман Шухевич. Це була військова одиниця у силі одного куреня (три сотні, 330 воїнів), утвореного у складі німецької армії напередодні війни. Складався він переважно з членів ОУН та його симпатиків і мав назву Дружини Українських Націоналістів (ДУН). Мета організації такого куреня полягала в тому, щоб здобути фахові військові знання, вивчити німецьку військову тактику, аби у майбутньому мати змогу боротися за Українську Державу. І справді, згодом багато вояків куреня влились у лави УПА, де зайняли старшинські й підстаршинські становища. Поява у місті українського війська дуже сильно підняла у Львові авторитет підпільної влади ОУН.

НАРОДНІ ЗБОРИ

30 червня, у понеділок, о 6 годині після полудня на другому поверсі будинку “Просвіти” у Львові (площа Ринок, 10) відбулись Народні Збори. Тут зібрались представники громадськості міста Львова й околиць, церковні достойники, провідні члени ОУН, учасники підпільного визвольного руху. Зал був переповнений делегатами. Збори відкрив перший заступник Провідника ОУН Ярослав Стецько вшануванням пам’яті борців, які загинули в боротьбі за волю України. У змістовному вступному слові він з’ясував політичне становище України у зв’язку з війною, вказуючи, що війна в Україні ведеться за Україну, за те, кому належатимуть багаті наші землі, й що український народ не сміє мовчки спостерігати розвиток подій, але мусить стати їх активним і самостійним учасником. Щодо Німеччини промовець підкреслив, що союз із нею можливий лише за умови визнання Німеччиною державної незалежності України та її уряду. Усебічно обґрунтувавши необхідність відновлення української державності, як вияву волі українського народу до самостійного державного життя, Ярослав Стецько зачитав Акт про відновлення Української Держави. Присутні вислухали оголошення Акту стоячи, одностайно схвалили його та відспівали гімн “Ще не вмерла Україна”. Перші слова Акту звучали: “Волею Українського Народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку покляли свої голови цілі покоління найкращих синів України. Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Евгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава”.

Відновлення державності вітали представники громадських установ та організацій. Від Української Греко-католицької церкви виступив о. д-р Й. Сліпий, який передав благословення митрополита Андрея Шептицького. Представник національно-визвольного підпілля, вітаючи відновлення Української держави, заявив, що ОУН продовжуватиме боротьбу й не складе зброї, доки українська державна влада не буде встановлена на всіх українських землях, доки не будуть вигнані з України всі окупанти. Від імені українського війська – Дружин Українських Націоналістів – Збори привітав духівник Дружин о. д-р Іван Гриньох.

Після закінчення привітальних промов, головуючий надав слово мені. Висвітливши коротко роль ОУН у національно-визвольному русі й боротьбі українського народу в останні роки, її відповідальність за подальшу долю визвольного руху та, обґрунтувавши моральне й фактичне право ОУН виступати від імені воюючої України, я оголосив наказ Провідника Проводу ОУН Степана Бандери про призначення Головою Українського державного правління Ярослава Стецька, першого заступника Провідника ОУН. Призначення Ярослава Стецька на посаду голови Державного правління Збори схвалили аплодисментами. Підтримана була також запропонована мною пропозиція про надання Голові УДП права покликати членів Державного правління, призначати їх на відповідні посади та звільняти з них.

Згодом дехто вказував на недемократичність такого призначення Голови уряду. Але не слід забувати, що у тому часі йшла війна, діяли закони воєнного часу й вимагати в таких екстремальних обставинах суворого дотримання у цьому питанні демократичних принципів мирного часу було би просто нерозумно. Крім того, Провід ОУН виходив із засади, що німецький уряд вороже поставиться до факту відновлення української державності і застосує репресії. З огляду на це, свідомо підкреслювалась ініціатива ОУН в організації проголошення Акту відновлення Української Держави. Ситуація вимагала, щоб уряд держави очолив відомий і стійкий член Організації, який за всіх обставин гідно боронитиме зайняті позиції і нізащо не відступить. Ярослав Стецько як Голова уряду був свідомий тої відповідальності, яку добровільно брав на себе. Найближчий час повністю підтвердив правильність такого рішення. Вимогу німецької влади скасувати Акт 30 червня Степан Бандера і Ярослав Стецько категорично відхилили і гідно відстояли честь української нації, мужньо обороняючи право українського народу на державну незалежність. За це їх було арештовано й ув'язнено в концтабір.

Під кінець Зборів з'явилися в залі представники німецької армії др. Ганс Кох та майор фон Айкерн. Зазначимо, що про скликання Зборів жодні німецькі установи не повідомлялись і ніякої німецької делегації не запрошувалось. Німецькі військові представники прибули на Збори з власної ініціативи, довідавшись про них від сторонніх осіб. Ганс Кох у той час працював у штабі Верховного командування німецьких збройних сил політичним радником в українських справах. У своєму виступі, спочатку німецькою, а під кінець українською мовою він підкреслив, що зараз іде війна і необхідно все мобілізувати для потреб фронту, питання ж української державності поки що не актуальне, воно не в компетенції Верховного командування і в майбутньому буде вирішене фюрером Адольфом Гітлером. Завдання українців під сучасну пору – працювати, усі свої сили спрямовуючи на перемогу Великої Німеччини над більшовицькою Росією. У промові Коха помітна була нервозність, невпевненість. Видно було, що і скликання Народних Зборів, і проголошення Акту відновлення Української Держави було для німців цілковитою і дуже неприємною несподіванкою. Усі присутні в залі з його виступу зрозуміли, що ставлення німецького уряду до української державності буде негативне, але мовчали.

Попри деяку дисгармонію, що її вніс виступ Коха у святковий настрій Зборів, нарада тривала. Далі виступив член пропагандистського відділу Проводу ОУН Іван Вітошинський. Він, аби не надавати Зборам виразного протинімецького характеру й не дати командуванню німецької армії підстав для ворожого ставлення до української державності, висловив привітання німецькій армії, яка звільняє українські землі від більшовицьких окупантів, і відзначив, що лише спільними зусиллями української й німецької армії можливе здобуття в цій війні перемоги над спільним ворогом – більшовицькою Москвою. Після завершального слова голови Державного правління Народні Збори закінчилися гімном “Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити!”

Про хід Зборів інформувала львівська радіостанція. Організував передачі Ярослав Старух, у розпорядженні якого були всі матеріали Зборів (текст Акту, наказ про призначення Голови Державного правління, тези окремих

виступів тощо). Звістка про відновлення Української Держави й створення уряду викликала небувалу радість населення. Усюди на звільнених теренах України утворювались місцеві органи правління, налагоджувалося нормальне господарське, громадське та культурно-освітнє життя. З'явилося багато нових людей, ініціативних, енергійних, талановитих, які, не жалюючи сил, самовіддано працювали для відбудови власної незалежної держави. Українські місцеві органи влади діяли до осені, поки не були німцями скасовані й замінені окупаційними.

Проголошення відновлення Української Держави на самому початку війни проти советської Росії було політично логічним і цілком закономірним актом. Зовсім аналогічно вчинила також підпільна Литовська націоналістична організація – Фронт Литовських Активістів (ЛАФ), який уже на другий день війни задекларував відновлення Литовської Республіки й створив тимчасовий литовський уряд, котрий очолив Провідник ЛАФ – полковник Казіс Шкірпа. Це був посол вільної Литовської Республіки в Німеччині, який перебував тоді в Берліні. Його заступником, віце-прем'єром уряду став професор Юозас Амброзевичюс, який знаходився у Литві. На заклик підпільного литовського уряду почалось у Литві повстання, в яке включились так звані територіальні литовські дивізії, і 27 червня майже вся Литва була вже у повстанських руках. Обидва Акти, як Литовський 23-го червня, так і Український 30 червня, впливають з одного й того ж джерела – прагнення народу до волі й державної незалежності.

КИЇВСЬКА ГРУПА ПРОВОДУ ОУН

Подібно як Львівська, так і Київська група мала завдання зорганізувати проголошення відновлення Української Держави у Києві. Доки столиця України була окупована Росією, роль державного уряду виконувало УДП у Львові. З визволенням Києва, тут мало відбутися повторне урочисте проголошення відновлення Української Держави й створено центральне УДП. У цій Групі були такі видатні особистості визвольного руху, як Я. Старух, Д. Мирон, Д. Маївський, Ю. Стефаник, О. Гай-Головко, Й. Позичанюк, Пантелеймон Сак (“Могила”), Чинченко та ін. Коли Група перебувала у м. Василькові, до неї приєдналася ще група інтелектуалістів Івана Мітрінги (Борис Левицький, Турчманович, Роман Паладійчук, В. Ревак та ін. – близько 15 осіб). Група ця стояла на різко антинімецьких позиціях і була за те, щоб негайно почати проти німців збройну боротьбу. На даному етапі (до вересня), коли тривали ще в Берліні розмови з С. Бандерою і Я. Стецьком, це, із тактичного боку, було недоцільно. Для ОУН тимчасова нейтральність німецької армії також була вигідна й навіть потрібна, оскільки це уможливлювало поширення у східних областях України підпільної мережі та широке розповсюдження українських державницьких ідей.

Очоловав Київську групу я, а моїм заступником був Я. Старух. Дмитро Мирон, майбутній провідник ОУН на цих теренах, готовив кадри для підпілля. У Групу входили ще зв'язкові кур'єри. Зі Львова я виїхав 8 липня на мотоциклі разом із зв'язковим “Галайдою”. Водієм був студент Львівської Політехніки. Через Броди – Здолбунів – Дубно приїхали ми 9 липня у Рівне. Уже раніше сюди прибув Я. Старух. Полагодивши низку важливих організацій-

них справ, ми відїхали й 10 липня були у Житомирі. З повноваження Голови УДП призначив я п. Івана Луцюка Головою Житомирського обласного Управління. Злагоджено працювала також мережа ОУН. Провідником Обласного Проводу призначив Миколу Шевчука, колишнього повітового провідника Грубешівщини.

По автостраді Житомир – Київ можна було тоді добратись лише до села Калинівка. Далі починалася вже фронтова зона. Тому подальший наш шлях на Київ повертав на південь – на села Фасову – Пашківку – Бишки – Мала Снітинка – Фастів. Тут декілька днів затримались, щоб налагодити роботу адміністративного апарату й zorganizувати міліцію. Щоб бути якнайближче до Києва, ми через села Велику Снітинку – Фастовець – Митницю дійшли до м. Василькова. Тут довелось чекати звільнення столиці. У той час їздили по селах, збирали народ на Збори, встановлювали українську владу. Бував тоді і у Житомирі, зустрічався з Миколою Климишином, Іваном Климовим та іншими членами Проводу, відпрацьовували нову тактику боротьби з окупантами.

Не дрімала й німецька поліція безпеки. Вона вже 12 липня мала інформацію, “що група Бандери направила до Києва біля 30 своїх членів із завданням створити там якнайшвидше український уряд такого зразка, як у Львові, і оголосити його там по місцевому радіо”. У результаті інтенсивних розшуків німецькій поліції вдалось, не без допомоги наших колаборантів, довідатись про перебування Групи у м. Василькові й 31 серпня арештувати частину її керівних членів. Допити почались вже у Василькові. Згодом арештованих перевезли в табір військовополонених у Білій Церкві, а звідти до тюрми в Житомирі, де допити продовжувались. Із Житомира арештованих відвозили у львівську тюрму через м. Луцьк. Тут під час тимчасової затримки транспорту мені, Д. Миронові та Т. Онишкевичу пощастило втекти з-під варти й через Волинь добратися до Львова. Усіх інших арештованих у Василькові після допитів через деякий час звільнили з тюрми. Через арешти у Василькові проголошення відновлення Української Держави в Києві так і не відбулось.

Після завоювання німцями Києва, німецька поліція ув'язнила С. Бандеру й Я. Стецька, провела у вересні 1941 року масові арешти націоналістів. З того часу почалася в Україні відкрита збройна і повстанська боротьба проти німецьких окупантів.

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ АКТУ 30 ЧЕРВНЯ І ЙОГО ОЦІНКИ

Акт відновлення Української Держави, проголошений 30 червня 1941 р. у Львові, – важлива історична подія в житті нашого народу. Розглядаючи докладніше його значення для тогочасного періоду національно-визвольної боротьби в Україні, приходимо до безсумнівного висновку про те, що проголошення відновлення Української Держави:

1) було логічним завершенням багаторічного етапу визвольних змагань українського народу 20-х – початку 40-х років ХХ ст.;

2) продемонструвало волевиявлення українського народу до самостійного державного життя, що яскраво виявилось в утворенні органів української влади на всіх рівнях;

3) відродило державницькі традиції українського народу.

Ще раз було заявлено всьому світові, що український народ – законний господар своєї землі. Поряд із цим, проголошення Акту 30 червня 1941 р. примусило гітлерівський уряд розкрити свої справжні колоніальні наміри щодо України й унеможливило йому розігравати роль “визволителя”.

Важко переоцінити значення Акту червня 1941 р. для подальшого ходу визвольних змагань в Україні. Цей Акт започаткував новий етап масової збройної визвольної боротьби, що тривав до кінця 50-х років. Боротьба проти німецьких окупантів у 1941-1944 рр., а з 1944 р. – проти московсько-більшовицьких стала загальнонаціональною, всенародною. Було створено всеукраїнську народну Повстанську Армію – УПА. Разом із підпільними тереновими збройними відділами та допоміжними службами (медично-санітарними, кур'єрсько-зв'язковими, розвідницькими та господарсько-економічними) УПА нараховувала понад півмільйона дієвих учасників. Кількість бійців і командирів у військових бойових частинах, залежно від періодів, становила приблизно 150-200 тисяч. За тринадцять років визвольної боротьби проти німецьких і більшовицьких окупантів загинуло в боях і було закатовано в тюрмах десятки тисяч найкращих синів і дочок України, ще приблизно два мільйони були заарештовані та вивезені на заслання у Сибір, на Крайню Північ і Далекий Схід.

Такої тривалої, масової, героїчної, всенародної війни за національне визволення не знала досі не лише наша, але й світова історія. Порівняти її можна хіба, що з національно-визвольною війною під проводом Богдана Хмельницького в середині XVII ст.

Визвольна боротьба у воєнні й повоєнні роки докорінно змінила психіку нашого народу. Вона зміцнила в людях віру у вищу правду, розбудила в них надію на можливість боротьби зі злом і, що найважливіше, знищила в людях страх. Народ перестав боятися своїх поневолювачів. Умер раб! Народився Борець-Месник! Завдяки боротьбі значно зросла національна свідомість народу на всіх землях України. Ідея національного відродження запустила глибоке коріння в народі. З крові й жертв повстанської народної боротьби зародився національно-визвольний рух 1960-1970-х років і нинішній демократичний рух за суверенітет і повну державну незалежність України.

Як же поставилися основні суспільно-політичні чинники в Україні до Акту 30 червня 1941 р.? Українські громадсько-політичні угруповання, їхні провідні представники, які діяли в Україні до німецько-польської війни у вересні 1939 р., схвалили Акт і спільно з ОУН взялися до відбудови української державності. Їхні представники ввійшли у склад уряду та в органи місцевого управління.

Негативну позицію зайняла політична група полк. А. Мельника. Вони критикували організаторів Акту, головним чином, за те, що його проголошено без згоди й без відома німецької влади в той час, коли німецька армія визволяє Україну від більшовицької окупації. З ними солідаризувалось колаборантське середовище. Воно також неприхильно сприйняло Акт, але поширювало чутки, що все відбулось за тихою згодою третьорядних німецьких чинників. Такі чутки їм були потрібні для того, щоб хоч трохи якось виправдати свою співпрацю з окупантами, мовляв, не ми одні з ними співпрацювали.

А вже зовсім вороже виступили проти Акту відновлення української державності більшовики та їхні прислужники, засуджуючи ОУН за її, начебто, співпрацю з Німеччиною. Характерною рисою їхньої пропаганди є те, що вони всіх своїх політичних противників обов'язково обзивають агентами чужоземних розвідок. Так, наприклад, поборюючи український націоналізм, вони не воюють проти самої ідеї національного визволення (це було б їм політично не вигідно), а всіма засобами “доводять”, що всі націоналісти – продажні агенти, а в даному разі агенти німецького фашизму. “Наявність альянсу, – твердять вони, – між ОУНівцями і Третім райхом спростувати неможливо” [1]. Підставою для такого висновку, на їхню думку, є третій пункт Акту відновлення Української Держави від 30 червня, у якому читаємо:

“Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співпрацювати з націонал-соціалістичною Великою Німеччиною, що під проводом свого вождя Адольфа Гітлера творить новий лад у Європі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації. Українська Національна Революційна Армія, що твориться на українській землі, боротиметься далі із союзнаю німецькою армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий лад у цілому світі”.

Кожна політично грамотна людина, вникнувши у зміст цього абзацу, може зробити лише один висновок: новоповстаюча Українська Держава буде співпрацювати з Німеччиною тільки за умови визнання німецьким урядом Української держави. Для того й проголошувалась Українська держава, власне створювався уряд, щоб Україна могла на рівних правах вести переговори, укладаючи союзи, провадити спільну війну проти своїх національних ворогів. Це цілком нормальна політика вільного суверенного народу.

Так, до речі, в 1709 р. чинив гетьман України Іван Мазепа. Коли шведське військо вступило на українські землі, він склав зі шведським королем угоду й українське військо спільно зі шведським воювало проти російських поневолювачів за незалежну Українську козацьку державу. Тоді це також була єдино правильна політика.

ОУН, між іншим, ніколи не приховувала того, що вона не проти союзу України з Німеччиною у війні проти більшовицької Росії за умови визнання самостійності й незалежності Української Держави. У даному разі не мало значення, який політичний лад існував тоді в Німеччині, адже йшлося про боротьбу проти спільного ворога. Для прикладу, американці й англійці також не брали до уваги політичний (тоталітарний) лад в СРСР, коли вступили з ним у союз проти спільного ворога – гітлерівської Німеччини.

Дуже доречно з цього приводу зачитувати Провідника ОУН Степана Бандеру, головного співавтора тексту Акту про відновлення Української Держави, який у своєму зверненні “Слово до українських Націоналістів-Революціонерів за кордоном” від 1948 р. писав: “дехто закидає, що під час Акту 30 червня 1941 р. були вжиті фрази й жести приязного супроти Німеччини тону. В цій справі пора сказати одверте слово, бо наша правда ясна і чиста, і треба припинити фальшиве змалювання дійсності. Ми обстоюємо завжди незалежність української політики, яка керується тільки українською рацією, а не кокетуванням (безуспішним) із сторонніми силами. Стоїть питання про ос-

новну лінію політики під час минулої війни, зокрема супроти Німеччини. Війна Німеччини з іншими державами, доки вона не зачіпала України, вимагала від нас повної нейтральності. (...)

Коли ж Німеччина пішла війною проти Росії, нашого ворога, то Україна не могла прийняти неприхильно цього факту. Але тим ще не розв'язувалося питання взаємин між Україною та Німеччиною. Воно мусило залежати тільки від одного: як поставиться Німеччина до державної суверенності України, чи буде шанувати українську суверенність, українські інтереси, чи буде шукати в Україні союзника проти більшовицької Росії, – чи трактуватиме Україну як воєнну здобич і об'єкт своїх цілей. Українська самостійницька політика не могла керуватися тим, що гітлерівська Німеччина така, чи така, отже, ми відразу проти неї. Ми мусили стати, і стали на позиції незалежної реалізації наших національних цілей, оборони наших прав і інтересів. А далі мусила сказати своє слово Німеччина. (...)

І ще одно: коли в такій ситуації мала бути боротьба між нами. – то треба було, щоб її не спровоковано і виразно спричинила Німеччина потоптанням прав і волі українського народу. Тому наша лінія була чітка: невідступне відстоювання справи державної незалежності, а під умовою шанування її – готовість до приязних взаємин і до спільної війни проти більшовицької Росії, і тільки проти неї. Таку політичну лінію ми вважаємо за єдино правильну, її ми намітили, її реалізували і важкими жертвами відстояли – і до неї завжди при-знаємося” [2, с. 17-18].

ЧУЖИНЦІ ПРО АКТ 30 ЧЕРВНЯ

Про боротьбу українського народу за державну незалежність під час Другої світової війни і, зокрема, про Акт 30 червня за кордоном існує численна література, авторами якої є американці, англійці, німці, шведи та ін. [4]. І, що дуже знаменно, чужинці краще розуміють вагу Акту відновлення Української Держави, ніж багато хто з українських політиків, їхні оцінки об'єктивніші, політичний аналіз глибший. Може, тому, що на них не впливає партійний комплекс ненависті до авторів Акту.

Так, наприклад, шведський журналіст Арвід Фредборг, який під час війни 1941-1943 рр. жив у Берліні, видав у 1943 р. книжку “Поza сталеvim муром” [3²; 4], де описує події, що відбувалися у тилах німецької армії, яка воювала на советському фронті. Він підкреслює, що проголошення державної незалежності України у Львові стало головною причиною краху всієї німецької політики в Україні, а це, у свою чергу, вплинуло на хід війни із советською армією, що врешті призвело до повної поразки німців. Нацисти, пише він, виступаючи проти Акту 30 червня, арештовуючи українських націоналістів, відкрили свої-колоніальні наміри щодо України. На початку війни німецькій військової пропаганді вдалось обіцянками про відновлення української державності, створення національної армії позитивно впливати на червоноармійців, і вони сотнями тисяч утікали з Червоної Армії у надії потрапити до своєї рідної армії. Вороже ж ставлення німців до Акту відновлення української державності від-

² Англомовні видання цієї книги вийшли в Лондоні, Торонто і Нью-Йорку в 1944 р. Див. [3].

крило всім очі на справжні наміри німців, і Україна з можливого союзника стала її ворогом. Українські націоналісти, стверджує Арвід Фредборг, Актом 30 червня перекреслили гітлерівсько-німецькі плани виступати перед поневоленими більшовицькою Москвою народами у ролі “визволителів” і водночас готуючи їм ще жахливішу нову неволю.

Визначний американський журналіст Вільям Генрі Чемберлін про Акт 30 червня висловився так [3, 5]: “...проголошення було цілковитою несподіванкою для німців і поставило їх у дуже не вигідне становище. Признати їм цей доконаний факт означало б відмовитись перетворити Україну на колонію німецького “лебенсрауму”. Спротивитись йому означало б відкрити свої справжні плани на самому початку їхнього походу у Східній Європі і змобілізувати проти себе її народи”.

Англійський дослідник Стюарт-Сміт, коментуючи Акт 30 червня, наголошує, що лише божевільям нацизму можна пояснити заборону українського уряду у Львові та арешт його голови Ярослава Стецька. Цим німці відштовхували від себе 40 мільйонів українців [3; 6].

Підсумовуючи, можна сміливо ствердити, що литовський Акт 23 червня й український Акт 30 червня про відновлення державної незалежності – події важливого історичного значення світового масштабу. Позитивне ставлення німецької влади до українського та литовського урядів, сприяння визвольній боротьбі усіх народів, поневолених Москвою, дало б німцям реальні шанси на перемогу у війні. Виступаючи проти національного визволення, проти відновлення національних держав, вони цим самим змобілізували всі поневолені Москвою народи проти себе.

Про це свідчить, зокрема, і такий факт. Із советських полонених німці організували кілька підрозділів, що склались із представників поневолених народів – грузинів, вірменів, азербайджанців, узбеків. Ці відділи (батальйони) німці послали боротись проти українських повстанців. Усі вони перейшли на бік УПА й повели боротьбу проти німців. В оперті на ці національні відділи стало можливим організувати й провести в листопаді 1943 р. на Рівненщині перший підпільний з'їзд поневолених Москвою народів. Вироблена на цьому з'їзді програма стала могутньою політичною зброєю проти обох імперіалізмів – німецького й московського. Гасла “Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!” і “Воля народам! Воля людині!” ясно вказували на мету визвольних рухів усіх поневолених народів. Під цими гаслами в 1940-х роках розгорнулася боротьба українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу, що в різних формах триває і до сьогодні.

ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Як же склалися взаємини між ОУН та націонал-соціалістичною Німеччиною після проголошення відновлення Української держави? Гітлерівська влада не те, що не визнала за українським народом права на незалежну державу, але повела проти ОУН нещадну боротьбу. Найперше – гітлерівці намагались примусити Провід ОУН скасувати Акт 30 червня, а коли це їм не вдалося, застосували проти ОУН і членів Українського державного правління жорстокі репресії, аж до розстрілів включно.

Уже через два дні після проголошення Акту, 3 липня, німецький підсекретар Кундт у Кракові викликав провідника ОУН Степана Бандеру на переслухання. Він намагався залякати С. Бандеру репресивними заходами, якщо ОУН не припинить діяльності щодо української державності. У відповідь на недвозначні погрози Кундта, Степан Бандера не лише схвалив Акт 30 червня, але й узяв на себе всю відповідальність за його проголошення, заявивши: “у цій боротьбі... ми виступаємо за незалежну й вільну Україну. Воюємо за українські ідеї й українські цілі”. Під кінець переслухання Бандера підкреслив³, що всі накази, які він видавав, не узгіднювались із жодними німецькими установами, а засновувалися “тільки на мандаті, що я одержав від українців”. Невдовзі після переслухання, 5 липня, Бандеру було арештовано й відправлено до Берліна.

У Львові, після безрезультатних намагань німецьких органів влади примусити Ярослава Стецька відкликати Акт 30 червня, по невдалім замаху на його життя, гестапо 11 липня арештувало Стецька та його секретаря Романа Ільницького і відвезло їх до Берліна, де вже перебував Степан Бандера. У Берліні почалася нова серія допитів і розмов із вимогою відкликати Акт 30 червня, а розгляд питання української державності відкласти до часу закінчення війни. Не домігшись від арештованих скасування Акту, німецька влада тимчасово звільнила їх під домашній арешт: Ярослава Стецька – 25 липня, а Степана Бандеру – 20 липня. Звільнення арештованих можна пояснити не лише зміною німецької політики в українському питанні, а й труднощами німецької армії на Східному фронті. У середині липня німецька наступальна кампанія була затримана під Києвом на річці Ірпінь. Почалися затяжні, кровопролитні оборонні бої, що тривали два з половиною місяці. Тільки під кінець серпня німецька армія форсувала Дніпро на північ від Києва, на початку вересня на півдні від Києва переправилась на лівий берег, оточила київську групу советських військ і 19 вересня зайняла Київ.

Успіхи на фронті посилили шовіністично-расистські імперські настрої Німеччини, що позначилось і на ставленні до української державності. Воно стало вкрай негативним. Німецька влада вирішила силою розправитися з українським національно-визвольним рухом та з ОУН. Етап переговорів, з'ясування позицій закінчився, почалася війна. 15 вересня в Берліні було заарештовано Провідника ОУН Степана Бандеру, Голову Українського державного правління Ярослава Стецька, керівних осіб ОУН із націоналістичного руху: Володимира Стахіва, Івана Габрусевича, Романа Ільницького, Омеляна Антоновича, Осипа Тюшку, Нестора Процика та ін. Тоді ж у Львові було ув'язнено членів Державного правління Дмитра Яціва, Івана Равлика, Андрія П'ясецького та видатних діячів ОУН Степана Ленкавського, Миколу Климишина (члени Проводу), Льва Ребета, Ярослава Горбового, Володимира Рака; в жовтні у Миргороді на Полтавщині вбито керівника Північної Похідної Групи ОУН Миколу Лемика. Ще раніше, 31 серпня, в м. Василькові на Київщині гестапо арештувало групу провідних членів ОУН, які добиралися до Києва, щоб там

³ Запис розмов з членами Українського Національного Комітету і С. Бандерою з липня 1941 р. Документ опубліковано в кн. 3 німецьких документів “Літопису УПА” (с. 10).

ще раз проголосити відновлення Української держави. Серед них: Василь Кук, Ярослав Старух, Дмитро Мирон, Йосип Позичанюк, Пантелеймон Сак, Іван Чинченко, Тарас Онишкевич, Микола Гошовський та ін. у кількості близько 20 осіб.

Варто зазначити, що арешти членів ОУН у т. зв. райхскомісаріаті “Україна” почалися уже в серпні. Тому тут раніше, ніж у Галичині, створилося революційне-націоналістичне підпілля, і почалася збройна боротьба проти німецьких окупантів. Про ставлення німецької влади до членів підпільних організацій ОУН свідчить ряд документів, що збереглися у німецьких архівах і тепер доступні для наукових працівників. Наведемо один із них: “Безсумнівно встановлено, що бандерівський рух підготовляє повстання у райхскомісаріаті з метою створити незалежну Україну. Усіх членів бандерівської організації арештовувати і після детального допиту в цілковитій таємниці ліквідувати як руйнівників. Протоколи допитів пересилати до Айнзацкомандо С/5. Цей документ після ознайомлення з ним командири негайно знищити”. (Зі справи “Суд над головними злочинцями перед Міжнародним трибуналом у Нюрнбергу. 14.11.1945 – 01.10.1946” Нюрнберг, 1949, с. 269-270)⁴.

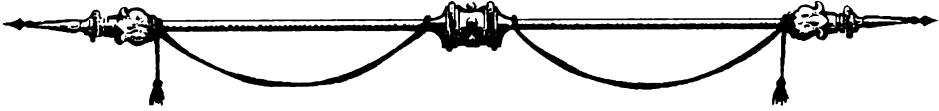
Подібних документів багато. Вони найвиразніше свідчать про непримиренну боротьбу ОУН і всього визвольного руху проти німецьких окупантів. Акт 30 червня став тим рубежем, що відділяє відносно мирний етап утвердження української державності від етапу збройної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу. Коли в першому етапі мають ще місце розмови й переговори з німецькими органами влади про визнання Української держави, про еventуальну спільну боротьбу за повне визволення всіх українських земель, то у другому йде вже безпощадна війна проти німецьких окупантів-колонізаторів. І почали її, і організували українське націоналістичне підпілля ОУН і УПА. Така історична правда.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політика і час. – 1991. – № 5. – С. 70.
2. Стецько Я. 30 червня 1941: Проголошення відновлення державності України. – Торонто, 1967. – С. 205.
3. Шанковський Л. За об’єктивну оцінку Акту 30 червня // Стецько Я. 30 червня 1941. – Торонто. 1967. – С. 344-368.
4. Fredborg A. Bakom stalvallen: Som svensk korrespondent. Berlin, 1941-1943. – Stockholm, 1943. – 448 p.
5. Chamberlin W.H. The Ukraine: A Submerged Nation. – New York, 1944.
6. Stewart-Smith D.G. The Defeat of Communism. – London, 1964.

Василь Кук

⁴ Подано за: Літопис УПА. – Т. 21. – Кн. 3. – С. 99-100.

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1941 р. ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Людям 1941 року, тим, що
вірили в незалежність України.*

Історики-дослідники не дуже люблять ювілеї, вважаючи, що вивчення певних важливих проблем – тим більше, проблем, пов’язаних з історією українського національно-визвольного руху, – має проводитися постійно, невпинно, а не напередодні, або в час відзначення чергової ювілейної дати. Таку думку легко обґрунтувати вимогами історичної науки, але лише тоді, коли така стабільна історична наука з внутрішнім почуттям необхідності тяглих досліджень і наявністю напрямів, колективів, шкіл, що займалися б вивченням чітко визначеної проблеми, насправді існує. Сучасний стан української історіографії, не тільки позбавленої окремих наукових інститутів для дослідження національно-визвольної боротьби України – хоча б у ХХ ст., але й часто далекої (або подекуди ворожої) до такої тематики, позбавленої також центру координації подібних студій (бо індивідуально, деколи дублюючи вже зроблене, нею займаються у різних регіонах), не можна вважати привабливим.

Однак, поволі з’ясовується також користь ювілейних підходів. Збільшується дистанція від важливих подій і це дає змогу історикам, особливо тим, що намагаються дійти до синтетичного охоплення поодиноких явищ і триваліших процесів, повніше, а деколи й по-новому, висвітлювати події минулого. Шістдесят років відділяє нас від проголошення Акту відновлення Української держави у 1941 р. – віддаль вже чимала, яка дозволяє об’єктивніше визначити місце і значення подій червня-липня 1941 р. в українському історичному контексті. Тим більше, що чимало висновків із досвіду минулого часу зберігає актуальність також у наші дні.

Про спробу відновити Українську державу 1941 р. існує чимала література, але написано, якщо зважити всі “за” та “проти”, і багато, і мало. Кількісно багато, але в написаному основні аргументи – незалежно від їхнього позитивного чи негативного звучання – кочують від одного автора до іншого. Багато, бо можна укласти вже досить довгий список літератури, дотичної до подій червня-липня 1941 р. Багато, може, ще й тому, що визначилося кілька основних підходів: апологетичний – з безумовним схваленням Акту

30 червня та всього того, що йому передувало і що після нього трапилось, і ворожий – з кількома генетичними відтінками, бо: а) це був вплив українського буржуазного націоналізму, поєднаного з прони́мецьким колаборантством; б) це був прояв вузьконаціоналістичного (бандерівського) сектантства, що не здобув підтримки народу, а тим більше, інших політичних організацій та партій; в) це був передчасний прояв індепендентизму, не погоджений з німецькою стороною, який тому коштував чимало жертв і непотрібно викликав велику підозріливість з німецького боку.

Так чи інакше, у виникненні прихильних і неприхильних (до України, до українців, до українського національно-визвольного руху) міфів і стереотипів велетенську роль відіграли політичні, а не науково-аналітичні моменти. Чи можна було дійти до істини шляхом позанаукової тенденційної полеміки, на яку свій відбиток наклало антиукраїнське в цілому ставлення російської (комуністичної й некомуністичної), польської та української колаборантської (також комуністичної й некомуністичної) – в руслі москвоцентризму, а останнім часом і варшавоцентризму, – історіографії, більш ніж сумнівно. Українська національна історіографія відносно недавно вступила на шлях наукового – на підставі джерел різного типу – вивчення проблеми відновлення української державності 1941 р. В цій ділянці маємо не лише наукові дослідження, але й, що не менш важливо, публікації історичних джерел. Саме в такому руслі з'являється сьгоднішній збірник архівних документів та інших матеріалів.

Підготовка збірника дала змогу підійти до цілої низки справ – також таких, які українська національна історіографія замовчувала, або яких торкалася з великою неохотою – з модифікованих позицій, з намаганням об'єктивніше висвітлити події 1941 р. на ширшому джерельному матеріалі. Цілком усвідомлюючи, що це лише початковий етап комплексного дослідницького завдання, вважаю за потрібне торкнутися – хоча б у скороченому, часто тезисному, вигляді певних взаємопов'язаних питань, зосереджуючи увагу на тих моментах, які вимагають дальших студій.

Джерельна база. Згідно із загальноприйнятим поділом на категорії історичних джерел, також у зв'язку з даною проблематикою, можна запропонувати класифікацію на кілька основних груп. На першому місці, очевидно, архівні джерела. Вони збереглися неповно, а збережені – доступні також не повністю. Склалась досить парадоксальна ситуація. З архівних джерел найдоступнішими виявились документи нових окупантів – Німеччини, – відносно добре впорядковані документи кількох відомств (насамперед Міністерства закордонних справ). Слабо вивченими, або не вивченими залишаються, частково збережені дуже фрагментарно, архіви Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини, Головної ставки фюрера та Імперської канцелярії, відомства (Райхсміністерства для окупованих східних територій) А. Розенберга, різних видів поліції – також політичної, відомств Генерального Губернаторства. Документи, які виходили з цих різних установ, переважно осіли – і стали доступними – в архівних фондах адресатів. Військові архіви для 1941 р. збереглися також фрагментарно, але їх частково використовували і вони доступні. На матеріалі німецьких архівів уже підготовано публікації

документів¹, однак, до приблизно хоча б повної кверенди документів 1941-1945 рр., пов'язаних з українською тематикою, ще далеко.

Лише поверхово використано досі т. зв. радянські архівні фонди. Їхні матеріали (особливо документи органів безпеки) дозволяють реконструювати події з погляду російської окупаційної машини, яка, відкочуючись з території номінально Української Радянської Соціалістичної Республіки, насправді намагалася залишити після себе лише гори трупів у в'язницях та руїну всього того, що мало (чи могло мати) воєнну економічну вартість. Дешо можна почерпнути з пізніших судових справ, які торкалися осіб – і подій – 1941 р., та, з одного боку, їх використовували мало, з іншого – достовірність зафіксованого в них слідчого матеріалу низька і вимагає великої обережності при використанні. Дані з архівних матеріалів російської комуністичної розвідки (чи розвідок) і контррозвідки у науковий обіг практично не залучалися і ледве чи ці фонди, що зберігаються, в основному, в Москві та Підмосков'ї, скоро стануть справді доступними для істориків, зокрема, українських. Необхідно підкреслити, що цінний документальний матеріал націоналістичного походження, нелегальні видання, які часом додавалися – у 40-х рр. – до слідчих і судових справ та зберігалися при них, у 50-х рр., майже як правило, знищувалися після закінчення судового або псевдосудового (“особлива нарада”) процесу.

З погляду міжнародного права західноукраїнські території у 1941 р. далі вважалися частиною Польщі. Донесення про події 1941 р. регулярно поступали різними каналами до Польського уряду в Лондоні та його різних агенд. Ці відомості для часу, який досліджується, майже не використовувалися.

Відомо, що Румунія була завзятим ворогом української державності. Це відбилося на її тогочасній дипломатичній діяльності, а також на участі в черговому розподілі українських земель. До румунських архівів з дослідницькою метою для з'ясування питань згаданого змісту ніхто з українських істориків не заглядав. Так само, як і до угорських, хоча можливе відновлення Української держави, могутньої вже потенційно, Угорщину турбувало теж.

Відомості про становище в Україні, зокрема в ареалі діяльності Української греко-католицької церкви, доходили також до Ватикану.

Були спроби проводити виявлення і публікувати збірки документів на підставі архівів Західних союзників часів Другої світової війни². Така праця не знайшла продовжувачів, хоча наукові кадри української діаспори могли б її забезпечити.

¹ Починаючи ще від документів, опублікованих у багатотомнику Нюрнберзького процесу головних військових злочинців у Міжнародному військовому трибуналі. Велику вартість мають збірники: Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. – Львів, 1997-1999. – Т. 1-3; Zlepko D. Putsch im Schatten Hitlers? Die ukrainische Selbständigkeitserklärung vom 30. Juni 1941 und der Einmarsch der Wehrmacht nach Galizien. – Freising, 1999. Останній збірник, незважаючи на його історіографічну актуальність, ще не побачив світла денного; його вдалося – завдяки прихильності автора – використати у вигляді комп'ютерного набору.

² Luciuk L. Y., Kordan B. S. Anglo-American Perspectives in the Ukrainian Question 1938-1951. A Documentary Collection. – Kingston, Ont., 1987.

Та найскладніше і, можна відверто сказати, трагічне становище склалося з українськими архівними матеріалами. Доступний і активно експлуатований фонд ч. 3833, який зберігається у Центральному державному архіві вищих органів державної влади і управління України (Київ) склався, частково, зі здобутих і захоплених – у різний спосіб – архівних матеріалів, дуже цінних, без сумніву, для історика певними фрагментарними частинами. Але цей, по суті, штучно утворений колекційний матеріал не може відбити події червня-липня-серпня 1941 р. у їхній різноманітності. Хоча з цього фонду публікувалося друком чимало цінного³, далі залишається відкритим питання про те, який саме аналогічний матеріал зберігається ще в інших фондах. Бо досі існують (усупереч запереченням працівників) обмеження для науковців, які намагаються працювати в державних та відомчих архівах над формально цілком відкритими фондами більше як півстолітньої давності (отже, цілком певно відкритих у інших цивілізованих державах). Бо досі ще не відомо, які саме архівні матеріали були вивезені з України у 1991-1992 рр. до Москви – отже, вже після оголошення нею незалежності.

Матеріали фонду ч. 3833 переважно у поганому фізичному стані. Консервація і реставрація документів не проводиться, тому не далекий вже час, коли вони просто перестануть існувати. В якому стані та де зберігаються виготовлені на їхній підставі дублетні мікрофільми – невідомо.

Парадоксальність становища, яке склалося з українським архівним матеріалом, полягає в тому, що, якщо у т. зв. радянському (отже, різко ворожому до українського націоналізму) архівному фонді збереглися до нашого часу важливі й, значною мірою, унікальні документальні матеріали про 1941 р., то про матеріали національно української сторони взагалі нічого певного сказати не можна. Не підлягає сумніву, що у 1941 р. – в силу політичних обставин, які склалися (про них буде сказано далі), динамічною рушійною силою була – в першу чергу – Організація Українських Націоналістів, її революційне крило, під проводом Степана Бандери. На питання про те, де зберігається і в якому стані архів організації за 1940-1945 рр., конкретної відповіді отримати неможливо. Як і про архів іншого крила, очолюваного Андрієм Мельником. З різних натяків та, зрештою, і досить певних відомостей виходить, що значні поклади документів тих часів опинилися в руках – і у приватних архівах – керівних діячів руху. Доля приватних архівів дуже сумна, бо незацікавлені потомки їх не передають до громадських архівів у діаспорі чи до державних сховищ в Україні (практика довела, що якраз у них збереглося досить цінних матеріалів, незважаючи на антинаціональні кампанії “пильності” та чисток). Для мене показовою є доля особистого архіву видатного діяча ОУН Миколи Лебеда, якій хочу присвятити невеликий екскурс. Уже під час моєї зустрічі з М. Лебедем у Києві в 1993 р. виникло питання про те, що йому робити з особистим архівом, який він протягом довгих років еміграції постійно доповнював та весь час – розуміючи його велику історичну вартість – возив зі собою. У жовтні 1995 р., під час перебування в Нью-Йорку я зустрічався знову кілька разів із М. Лебедем, який опинився тоді, по суті, без помешкання (його усували з будинку-захисту при українському като-

³ Пор. перелік збірників документів, поданий у додатку.

лицькому соборі св. Юра). Тоді ми спільно вирішили, що архів (14 скриньок) треба передати до сховища Української вільної Академії наук у США. 31 жовтня 1995 р. – у моїй присутності – цей архів було перевезено саме туди. Коли через кілька років відомий український історик з Польщі Євген Місило особисто питав в УВАН'і в Нью-Йорку про архів М. Лебеда, йому відповіли, що такого фонду в них немає. Отже, де архів М. Лебеда і яка його доля? Від смерті відомого діяча українського підпілля о. Івана Гриньоха незабаром (у 2004 р.) минатиме десять років. Він також дуже ретельно зберігав у себе матеріали, що стосувалися 40-х рр. ХХ ст., та піклувався їхнім збереженням. Особистий архів І. Гриньоха потрапив пізніше до непокликаних рук, а його “впорядкування” цими руками зводиться до усунення всього того, що мені не подобається. Зрештою, ці матеріали так досі й не є доступними для дослідників...

Починаючи від 1991 р., у криївках, не розкритих свого часу органами російської комуністичної безпеки, почали знаходити, часом ще у доброму фізичному стані, документи (згадаю, для прикладу, документи з криївки в селі Іванкові Борщівського району на Тернопільщині, знайдені 1993 р.) і видання українського підпілля. До музеїв, архівів, де справжнє їхнє місце зберігання, таких матеріалів потрапило обмаль. Вони осідали в приватних “колекціях”, їх блокували від дослідників, не дозволяючи навіть на виготовлення ксерокопій, бо це вже *моє*. А згодом це *моє*, що насправді є скарбом цілої української нації, перекочувало (і, мабуть, перекочує досі) за долари до “колекцій” подібних “колекціонерів” за океаном, щоб вони мали змогу похизуватися при нагоді унікальними *моїми* “здобутками”. Що діється з подібними “колекціями” після смерті їх власників добре – і сумно – відомо. В такий спосіб, складаючи вину на ворогів, що нищили історію української національно-визвольної боротьби (а, виходить, насправді чимало зберегли для наступних поколінь) ми нищимо її, цю історію, власними загребушними руками українських невігласів.

Є ще один комплекс українських архівних джерел, що може стати важливим для дослідження проблем 1941 р. Це архів Українського центрального комітету в Кракові, який увійшов зразу після закінчення Другої світової війни до складу його мінливого за українськими політичними орієнтаціями, але вірного в пронимецькому колаборантстві, архіву Володимира Кубійовича. Архів УЦК опинився у Національному архіві Канади в Оттаві, де він добре впорядкований, доступний, але не використаний.

На другому місці після архівних джерел різноманітного походження треба поставити тогочасну пресу, зокрема таку, що виходила не у великих містах, де вона майже зразу потрапляла під прес німецької окупаційної цензури, а у містечках районного чи повітового рівня, коли влада в них перебувала ще в руках націоналістичних революційних проводів (такою була первісна назва цих адміністративних органів). У цій пресі друкувалися тогочасні відозви, накази, розпорядження, інші документи загальноукраїнського та місцевого значення, дорога яким до великої преси була зачинена. Для Східної України такі видання збереглися гірше, як для Західної – або ми ще не все про них знаємо і погано їх використовуємо. Зведеного каталогу такої преси немає. В цьому ж ряді стоять тогочасні циклостилшовані (деколи гектографовані) та

друковані позацензурні видання ОУН – брошури, відозви і розпорядження у вигляді листівок, афіш. Необхідно підкреслити, що ОУН, зокрема її відділи пропаганди, у 1941 р. дуже добре розуміли значення і роль засобів масової інформації (кажучи сучасним терміном). Це доводить, хоча б, історія Львівської радіостанції ім. Є. Коновальця в перших днях липня, керівництву якої так спритно вдалося обійти німецьку окупаційну владу.

Лише на третьому місці я поставив би спогади учасників подій. Для оцінки мемуарів як історичного джерела потрібний індивідуалізований підхід. Спогади – дуже суб'єктивний твір, деколи написаний для самогероїзації автора, деколи для виправдання своїх помилок. Обидва мотиви ведуть до деформації зображених подій. Серед мемуарів про 1941 р. є приклади обох гатунків. Пам'ять може підводити і справді підводить, тому визначення часу, який минув від події до написання спогадів про неї, відіграє велику роль. Надійшлишими є щоденникові нотатки (якщо автор або редактор не застосовував цензуру при їхньому виданні друком), але їх дуже, дуже мало. Десь на грані між мемуарами та документальними матеріалами є листи. За хронікерською вартістю вони можуть дорівнювати щоденникам. Але листів цих збереглося також не багато, та й вимагають уважного прочитання і, при публікації, розшифрування езопової мови, псевдонімів, абревіатур, належного коментування. Так чи інакше, всі ці нарративні джерела (за прийнятою джерелознавчою класифікацією) бажано порівнювати зі синхронними документальними джерелами – і навпаки, тобто джерела документального характеру з нарративними.

Попри шестидесятирічну дистанцію від подій, не можна позбутися враження, що справжнє джерелознавче вивчення 1941 року проходить лише перший – початковий – етап. Цілком зрозуміло, що й цей етап, як і використання різних за походженням, за характером, за тенденційністю джерел, не може відбуватися поза межами навіть рутинної, але як же ж необхідної історичної критики, незаідеологізованої і незаполітизованої – просто об'єктивної, що має на меті розкрити істину.

Політична ситуація 1941 р. Навіть найприскіпливіші дослідники становища в Україні та довкола України в середині 1941 р. стереотипно роблять методологічну помилку, розглядаючи місце Німеччини в Другій світовій війні в цей період з позицій 1945 р., тобто з позицій програної нею війни, та дошукуються для 1941 р. не причин перемог Великого Райху, а ознак його упадку й остаточної поразки. Методологічно такий підхід нічим не виправданий, бо в серпні 1941 р. Німеччина перебувала в zenіті своїх військово-політичних здобутків і ще майже ніщо не відчувало її краху. В позиції – також геополітичній – між двома могутніми (знову кажучи сучасним терміном) наддержавами Україна опинилася в ролі буфера, за який, значною мірою, й велася збройна боротьба. Україна позбавлена була вибору. Т. зв. Радянський Союз, а насправді Російська імперія, зафарбована на червоно, це був для української нації гено- і етноцид: перманентний терор, особливо по відношенню до інтелігенції, штучний голод по відношенню до непокірного селянства, періодичні депортації не то що політично підозрілих, а навіть родичів цих підозрілих, ліквідація громадсько-політичного життя, української – за змістом і духом – культури, скасування національних традицій, зокрема історичних,

знищення української церкви – це неповний перелік злочинів, які здійснив російський комунізм в Україні. Й найменування адміністративної одиниці Українською Радянською Соціалістичною Республікою, а відгалуження правлячої російської монопартії – Комуністичною партією (большевиків) України не могло нікого ошукати. Український національно-визвольний рух, метою якого було утворення незалежної Української держави, в жодному логічно обґрунтованому випадку не міг орієнтуватися на червону (чи будь-яку іншу) Москву, яка, в свою чергу, не могла ж бути союзником України в боротьбі проти Москви, тобто проти самої себе. Якщо перескочити трохи вперед, то такий рух не міг орієнтуватися й на Західних союзників, які не лише мусили гарантувати Росії – як союзникові – непорушність її території, але й видали їй *carte blanche* на значну частину Центральної й Південної Європи. Не кажучи вже про те, що еміграційна Польща прискіпливо намагалася втручатися в усі справи, пов'язані з міфом неіснуючої “історичної” Польщі з окупованими нею раніше українськими землями. В середині 1941 р. будь-яка орієнтація на “Москву-Лондон” (чи навіть натяк на таку орієнтацію) для українського національно-визвольного руху існувати не могла. Тому й, до речі, усі спроби українсько-польських переговорів були безрезультатними.

Велика Німеччина зі середини 1941 р. – це могутній військово-політичний п'ястук, що підкорив собі за неповні два роки війни практично всіх своїх можливих противників у Центральній та Західній Європі збройною рукою (Чехословаччина, Польща, Франція, Бельгія, Голландія, Данія, Норвегія, Югославія, Греція), перетворив ряд держав у своїх союзників з різним ступенем колаборантства (Італія, Словачина, Угорщина, Румунія, Фінляндія, Хорватія, умовно Сербія), зумів створити для велетенських територій ефективно діючий окупаційний режим, нестримно експлуатувати економічний та людський потенціал цього великого конгломерату держав і націй, безжалісно криваво придушуючи будь-які прояви Руху опору. Німецькі збройні сили довели свою стратегічну перевагу в “бліцкріг-ах”, а Німецька армія в цей час цілком заслужено користувалася ореолом непереоможної. Після закреслення німецько-російського пакту про неагресію з 1939 р. антикомунізм (поруч з гаслом боротьби з капіталістичною плутократією за німецький життєвий простір та за підпорядкований йому новий лад в Європі) знову став гаслом, написаним на прапорах Німецької націонал-соціалістичної робітничої партії.

Для українського національно-визвольного руху в середині 1941 р. існували лише дві можливості. Перша: припинити будь-яку діяльність, спрямовану на утворення незалежної Української держави – але ж неможливо було зупинити рух, перед яким в умовах світової війни відкривався шанс реалізації незалежницьких завдань національної революції; таке невикористання шансу з усіма підставами повинно було б розцінюватися і політиками, й істориками як національна зрада. Друга: орієнтуватися на єдиного можливо в даних умовах антикомуністичного й, умовно, антиросійського союзника – гітлерівську Німеччину, союзника теоретично і практично можливого, хоча й дуже непевного, що добре розуміла українська сторона. Було обрано єдино можливий у даній ситуації другий шлях.

Дослідники, особливо західні та російські, оцінюючи ситуацію 1941 р., роблять ще одну методологічну помилку. Приймають а ргіогі, що – якщо

Німеччина злочинна і людиноненависницька (в чому, зрештою, немає сумнівів), то Союзники, таким чином автоматично стають незлочинними і гуманними. Це не відповідало правді не лише тому, що серед Союзників ключову роль відіграла терористично-геноцидна червона Росія – найбільший ворог України, який ладен був стерти її з лиця землі як націю, – але також тому, що колоніальний режим “демократичних” Союзників, запроваджений ними на значній частині земної кулі, людиноприхильним і сприятливим для національно-визвольних рухів назвати не можна було аж ніяк. Що перемога Союзників означатиме для України продовження кривавого російського окупаційного режиму, було ясно і в 1941 р., і через шістьдесят років.

Очевидно, історикам, які намагаються відтворити правдиву картину подій і процесів, треба вміти розставляти всі необхідні крапки над “і”, а не застосовувати їх лише вибірково. Бо, зрештою, яку конструктивну альтернативу для України могли б запропонувати історики з таким мисленням? Повернення в лоно терористичного СРСР альтернативою для українського національно-визвольного руху бути не могло.

В остаточному результаті український національно-визвольний рух у 1941 р. був зданий, передусім, на свої власні сили, умовно розраховуючи на німецьку підтримку або, що було чи не оптимальним варіантом, на толерування та відсутність протидії з боку Німеччини. Спирання на власні сили з тактикою доконаних фактів (про що буде мова ще далі) виявилось правильним рішенням. Це підтвердили не лише події 1941 р., але й пізніші (утворення Української Головної Визвольної Ради, Української Повстанської Армії з її боротьбою на три фронти – німецький, польський і російський). Авангардною силою стало революційне крило Організації Українських Націоналістів (за тогочасною термінологією ОУН самостійників-державників), що зуміла об'єднати у національно-визвольному русі опору широкі маси народу.

Є ще інші методологічні помилки української навіть дуже національно зорієнтованої історіографії. Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. у деяких авторів якось висить у повітрі. Так немовби не бушувала жорстока і кривава війна без правил (“тотальна”) з колосальними жертвами з боку цивільного населення. При цьому за єдиними терористичними правилами діяли і т. зв. демократи разом з комуністами, і т. зв. нацисти. Існуючі міжнародні конвенції, складені й підписані на випадок війни, не діяли, їх не дотримувалися або маскували їхнє фіктивне дотримання (вони взагалі не діяли під час Німецько-російської війни 1941-1945 рр.). Якось забулася генеалогія всіх цих гено- та етноцидних воєнних злочинів, джерело яких було в комуністичній та докомуністичній Росії, в загарбницькій колонізаційній політиці “демократичних” держав. Панівні умови ведення війни з усією їхньою невинуватою жорстокістю до середини 1941 р. вже утворили своєрідний кодекс гри, поза межами якого українська сторона діяти не могла і, навіть, не мала права діяти, якщо розраховувала б на мінімальні здобутки. Як я вже мав нагоду підкреслювати раніше, в українському націоналістичному русі не мета освячувала засоби, а їх визнали умови боротьби. Умови боротьби з жорстоким, безоглядним, терористичним ворогом, з яким ефективно можна було боротися лише застосовуючи такі самі методи, які застосовував він.

Досліджуючи Акт відновлення Української держави, події, що відбувалися до нього та після нього, не можна ізолювати їх від атмосфери постійного насильства, яка визначала щоденні будні.

До методологічних недоліків вивчення подій літа 1941 р. я залічив би також повну відсутність порівняльних підходів. Український національно-визвольний рух не один опинився у вузькій вуличці між жорновими каменями двох могутніх держав. Визвольну боротьбу проти антинаціонального російського централізму вели також інші народи т. зв. Радянського Союзу, зокрема литовці, латиші, естонці, чеченці. Це віддзеркалилося в етнічних чистках, проведених після завершення воєнних дій у 1944-1945 рр. (Північний Кавказ, Крим). Боротьба за національне самовизначення охопила таке штучне утворення, яким була Югославія. Національні рухи – також із тенденцією до створення окремих державних утворень, хоча б автономних, – проявилися у Франції (Бретань), Бельгії (фламандці) й т. п. Німецька окупаційна влада опрацювала різні рецепти придушення і використання європейських національних рухів – від утворення сателітарних колаборантських держав (Словаччина, Хорватія, умовно Сербія, пізніше ще й Албанія) з маріонетковими урядами до позбавленого будь-якого власного режиму Генерального Губернаторства чи ефимерного Протекторату Чехії і Моравії. Українську проблему треба вирішувати – як дослідницьке питання – саме в компаративістичному ключі. Бо Україна опинилася під суворою окупацією, жодної колаборантської держави чи маріонеткового уряду з німецьким благословенням утворено не було. В такому плані поширювання псевдоісторичних і псевдополітологічних чуток про мнине українське політичне колаборантство позбавлене ґрунту і має лише антиукраїнську пропагандистсько-агітаційну мету.

Українські політичні сили в середині 1941 р. Українське національне політичне життя і навіть якийсь його ерзац на Східній Україні були ліквідовані ще до середини 20-х рр. (ліві українські соціал-демократи і соціал-революціонери-боротьбісти-укапісти). Пізніший політичний терор, диригентом якого була Москва з провокаційно змонтованими фіктивними організаціями типу Спілки визволення України та різних центрів, був влаштований з профілактичною метою для винищення активніших (хоча б теоретично – з погляду органів безпеки) та думаючих прошарків українського суспільства. В момент вибуху Німецько-російської війни 1941 р. на Східній Україні українського політичного опозиційного життя не було і розраховувати на якісь сили опору там могли лише революційні романтики.

Інакше виглядала Західна Україна. Т. зв. радянська влада існувала там лише 21 місяць і хоча було застосовано повний арсенал терору (арешти, розстріли, депортації, врешті ліквідація – в перших днях війни – в'язнів, проведена після нелюдських тортур), це не могло вбити політичного життя, загнаного, правда, в підпілля.

Було знищено легальні – для попереднього періоду польської окупації – українські політичні партії (Українське націонал-демократичне об'єднання, хоча у вересні 1939 р. його керівництво прийняло ухвалу про самоліквідацію; Українська соціалістично-радикальна партія, Українська соціал-демократична партія, християнські партії тощо), їх лідерів ув'язнено та за-

суджено. Безжалісно були знищені помітніші українські комуністи, а радше їх рештки, бо в Комуністичній партії Західної України, розпущеній Комінтерном 1938 р., українців залишилося дуже мало; розтоптали невелику групу українських троцькістів. До речі, тема ліквідації легального західноукраїнського політичного життя у вересні-жовтні 1939 р. досі не розкрита як слід істориками.

Та нелегальна мережа Організації Українських Націоналістів, призвичаєна до умов підпільної діяльності ще під пануванням Польщі, в основному, збереглася, а, навіть, у політичному вакуумі, що виник на Західноукраїнських землях, поповнила свої ряди та поширила свої впливи.

Українське політичне життя на тих рештках українських етнічних земель, що опинилися поза російською окупацією – Холмщина, Засяння, Лемківщина, Закарпаття – практично не розвивалося, бо Український центральний комітет (В. Кубійович) не міг навіть претендувати на звання якогось політичного об'єднання в ефемерному Генеральному Губернаторстві, а український опір на Закарпатті було придушено ще раніше. Українське політичне життя пішло іншими шляхами з використанням еміграційних (ще до 1939 р.) структур, до яких підключилася частина тих західноукраїнських політичних діячів, яким, різними правдами і неправдами, вдалося опинитися на території Німеччини, Протекторату Чехії і Моравії та Генерального Губернаторства. Так чи інакше, найціннішою (незважаючи на втрату такого лідера, як полк. Євген Коновалець) й тут виявилася Організація Українських Націоналістів, певну роль намагався відіграти Гетьманський рух (гетьман Павло Скоропадський), середовище еміграційного Державного центру Української Народної Республіки (Андрій Ливицький) у Генеральному Губернаторстві, Українське національне об'єднання (полк. Тиміш Омельченко) в Німеччині. Існували також дрібніші напівлегальні та нелегальні групи. Помітним недоліком української національної історичної науки виявилось те, що вона докладно не вивчила структурування українських політичних сил (крім ОУН, та й це, переважно, в публіцистично-полемічному тоні в зв'язку з справою розколу) у період вересня 1939 – червня 1941 рр. у центрально-європейському регіоні. Хоча, з погляду актуальних потреб науки, вивчення явищ і процесів у переломних моментах (а період 1939-1941 рр., безумовно, до них належить) – це дуже важливе завдання. А платформи навіть маргінальних суспільних груп важливі для історії української політичної думки.

Про розкол в ОУН 1940 р. написано – тут знову повторюю одну з початкових фраз цього есе – і багато, і мало. Не бачу потреби повертатися до цього сумного і доленосного зламного пункту в історії України, який ще, як це не дивно, не став досі об'єктом виключно історичних досліджень. Мабуть, історичну пам'ять треба перестати деформувати – навіть вже не відомо для яких цілей. Для висвітлення проблеми відновлення Української держави 1941 р. справа розколу зберігає велике значення – і тому мусило підійти до неї зі зважених і, таки, конструктивних позицій. Для цього необхідно відповісти на кілька питань. З дистанції понад шестидесяти років це можна і треба спокійно зробити, незважаючи на те, що декому хочеться продовжувати політичну дискусію у наш час далі, хоча вона вже цілком безплідна і безпред-

метна. З іншого ж боку, потрібно знати та сказати правду, хоча вона й може бути досить гіркою.

Чи мав право український націоналістичний рух, що здобув цілком слушно домінуючі позиції в суспільно-політичному житті поневоленої України, перед якою замайоріла перспектива незалежності, іти на розкол? Очевидно, що ні. Причина конфлікту лежала в практичній та персональній площині. Обидві сторони не зрозуміли як слід відповідальності моменту, а в силу персональних протиріч не зуміли вперто і наполегливо шукати шляхів компромісу для збереження єдності не за будь-яку ціну, а во ім'я незалежної Української держави. Порівняльні дослідження історії інших підпільних націоналістичних рухів свідчать, що розколи, деколи дуже криваві в остаточному підсумку, у підпільних рухах і організаціях явище звичайне, але, майже як правило, вони не траплялися в моментах дуже відповідальних для долі нації.

Чи розкол (особливо, якщо його прирівняти до організаційної чистки) приніс багато користі одній або другій стороні? Очевидно, що ні. В його історії було чимало трагічних моментів – і звинувачень (обґрунтованих чи необґрунтованих), яких, треба думати, можна було уникнути, але вони звучать ще до сьогодні. Без сумніву, що революційної динаміки було набагато більше в бандерівському крилі й вона, динаміка, виявилася дуже результативною. Не виглядає однак неможливим, що цю ж динаміку не можна було влити в цілу неподілену організацію, яка у своєму мельниківському крилі вже – хоча б для підкреслення контрасту з революційною тактикою бандерівців – будувала свою діяльність на по-кунктаторськи сповільнених обертах, що, зрештою, не врятувало його від гестапівських репресій, починаючи з 1942 р. Не кажучи вже про те, що вкотре фатальна боротьба з внутрішнім “ворогом” на певний час взяла перевагу над дуже потрібною і дуже необхідною боротьбою з реальним і смертельним зовнішнім ворогом.

Кому приніс користь розкол? Наївно, а деколи смішно вважати, що якась з українських політичних сил 1941 р. не хотіла незалежної Української держави, хоча й по-різному уявляла собі шляхи, які ведуть до такої мети. Здавалося, напередодні вибуху Німецько-російської війни, що ідея незалежності запанувала й об'єднала діячів майже усіх політичних нюансів – декларація 14 червня 1941 р. це довела. Також утворення першого Українського уряду (Українського державного правління – за тогочасною термінологією) під головуванням Ярослава Стецька свідчило про консолідацію. Однак розкол у межах ОУН продовжував існувати. Національна консолідація, яку очолили б націоналісти, була дуже небажаною для ворогів української незалежності. Не можна бути настільки прямолінійними, вважаючи, що тенденції, конфлікти в середовищі українських націоналістів не привертали увагу німецьких та інших розвідувальних органів. Або що самі органи не намагалися, наприклад, через свою агентуру, впливати на націоналістичний рух у тому чи іншому напрямі. І, якщо ці куліси сьогодні для нас у деталях не є ясні (і, може, ніколи не будуть ясні до кінця), то це не означає, що таких куліс взагалі не було. Розкол був дуже потрібний і бажаний для ворогів української державності – тому ворожі сили були зацікавлені в його консервації та загостренні. З одного боку зрозуміло, що рівень конспірації в бандерівському середовищі

був високим, бо інакше німецька сторона не допустила б до Акту 30 червня. З іншого ж боку, політичне вбивство в Житомирі (попри різні версії та припущення), безумовно спрямоване на загострення конфлікту між двома фракціями ОУН, щоб остаточно перекреслити можливу консолідацію і звести до мінімуму боротьбу із зовнішніми ворогами, своїм сценарієм дуже нагадує інші аналогічні політичні атентати. Вбивство, заздалегідь підготоване, коли гине не лише жертва замаху, але і його вбивця (прикладів багато, від справи вбивства одного з ліквідаторів церковної унії о. Гавриїла Костельника до справи президента США Джона Фіцджералда Кеннеді). Збереження розколу було потрібне антиукраїнським силам і вони цього добилися, суттєвим чином послабивши можливий, але не здійснений, єдиний фронт боротьби.

Тут я не говорю нічого нового, та такі припущення виникли – не без причини – ще у 1941 р.

Німецька проблема. В українсько-німецьких відносинах у першій половині ХХ ст. було більше негативного, як позитивного. Господарювання німців у Східній Україні 1918 р., де вони поводили себе як проросійські, по суті, окупанти, організуючи гетьманський переворот й одночасно перетворюючи Павла Скоропадського в безправну маріонетку із забороною творити українську армію, в організатора каральних експедицій на селі, в покійного споглядача на грабунок України – наклало дуже важкий і непривабливий відбиток на українсько-німецькі стосунки. Українські націоналістичні політики не забували про цей сумний досвід і в червні-липні 1941 р. застерігали керівництво Німеччини від повторення помилок минулого. Про це Провід ОУН писав відверто у своїх меморандумах, адресованих фюрерові й райхсканцлерові. Про що не писали, але про що пам'ятали, це про Карпатську Україну, яка стала розмінною монетою в німецько-угорській грі напередодні Другої світової війни. Про що також пам'ятали, але не писали в меморіалах, це висловлювання Адольфа Гітлера про слов'ян у “Mein Kampf”.

З іншого боку, в багатьох своїх документах ОУН покликала на багаторічну українсько-німецьку співпрацю у 20-30-х рр., що базувалася на спільній антипольській та антикомуністичній платформі. Попри критичне й обережне ставлення полк. Є. Коновальця до Німецької держави, він намагався знайти там політичну (неофіційну) та фінансову (також неофіційну) підтримку. Досі ще не розкрита до кінця посередницька (чи так?) роль галицьких німців – колишніх офіцерів Української Галицької Армії – члена Проводу ОУН (революційного крила) Ріхарда Ярого, офіцерів Абверу Альфреда Бізанца та Ганса Коха (який після війни, незважаючи на своє гітлерівське минуле, був експертом для справ Росії й України при канцлерові Конрадіві Аденауреріві). Їхнє щире українофільство не підлягає сумніву. Деталі українсько-німецьких контактів на такому рівні відомі слабо і поверхово. Та покликання на німецько-українську співпрацю в документах української сторони відповідають правді. Це були зв'язки, в першу чергу, військового характеру – контакти з розвідкою та контррозвідкою, що накладали певні обов'язки на обидві сторони. Однак, як відомо, розвідка має право давати обіцянки – і право цих обіцянок не дотримувати. Так чи інакше, українська справа ма-

ла прихильників, як виходило з розвитку подій, у досить високих німецьких військових колах. Вони, зрозуміло, намагалися використовувати українську карту в інтересах Німеччини. В цей спосіб дійшло до утворення легіону полк. Романа Сушка 1939 р., легіонів “Соловей” (Роман Шухевич) та “Роланд” (Євген Побігущий) 1941 р., до підтримки антиросійського повстання в тилах Червоної армії 1941 р. на західноукраїнських землях. Та й прихильне – на початку війни – ставлення до діяльності українських націоналістів у німецькій прифронтовій смузі живилося з того самого джерела.

Іншим було ставлення німецьких партійних кіл, просякнутих антиукраїнською задоктринованістю А. Гітлера, а також вірних виконавців волі фюрера в Німецькому уряді та у різних родах німецької поліції. Бо саме з цих диспозиційних центрів йшли всі антиукраїнські директиви та ригористичні вказівки для їхнього виконання. Так виник черговий поділ українських земель між Генеральним Губернаторством, Райхскомісаріатом Україна та Румунією, відбулася нагальна ліквідація українських військових частин, не кажучи вже про домашній, а потім справжній арешт керівників українського націоналістичного руху, постійне стеження за іншими національно зорієнтованими українськими політичними діячами. Хоча, на самих початках, коли німецька партійно-урядова машина думала про можливе використання націоналістичних лідерів після схиляння їх до компромісу (наприклад, відкликання Акту 30 червня), такі заходи застосовували ще в білих рукавичках. Навіть, здається, найреалістичніше настроєний представник керівництва Німецької націонал-соціалістичної робітничої партії Альфред Розенберг, райхсміністр для окупованих східних територій, який, як виходець з Російської імперії, міг вважатися експертом для Сходу, змушений був погодитися з кандидатурою Еріха Коха на райхскомісара України та людиноненавистницькою антиукраїнською політикою цього російського (і, мабуть, польського) агента в Україні. А Розенберга в німецьких партійних колах підозрювали в українофільстві, та воно далі теретичних міркувань не пішло. Офіційна німецька політика щодо України та українців мала своє давніше коріння. Можна пригадати видачу М. Лебеда Польщі перед процесом у зв'язку з убивством польського міністра Б. Перацького, хоча М. Лебедь міг у Німеччині користуватися правом політичного притулку.

Керівництво ОУН-революційного крила тверезо оцінювало становище і тому, цілком слушно з політичного погляду обрало тактику доконаних фактів, проголошуючи без будь-якого порозуміння з німецькою стороною у Львові 30 червня 1941 р. Акт відновлення Української держави. Дифірамби в бік фюрера та Німецької армії у цьому документі, а також в інших тогочасних, не повинні вводити в оману – в умовах панівного становища Німеччини в тогочасній Європі та справжніх велетенських перемог Німецьких збройних сил без відповідних прихильних епітетів обійтися не можна було. Дальший розвиток подій довів, що це були пусті слова – навіть про підлеглі колаборантські, не те що рівноправні союзницькі відносини Україна–Німеччина, не могло бути й мови. З іншого ж боку, різкі, сповнені гідності протести, адресовані А. Гітлерові та іншим керівникам Райху, усні й письмові заяви, пов'язані з ліквідацією Українського державного правління (що

дорівнювало скасуванню перспектив відновлення Української держави), з поділом українських земель між Генеральним Губернаторством, Райхскомісаріатом та Румунським королівством свідчать, що компліментарні висловлювання були продиктовані лише тактичною куртуазією.

Німецько-російська війна 1941-1945 рр. – класичний приклад війни програної, насамперед, в політичному, а не лише в мілітарному відношенні. Заідеологізована пихатість, незрозуміла політична короткозорість і тупість німецького партійно-державного керівництва, що не зуміло використати гасло розподілу Росії на окремі національні держави в умовах воєнної поразки СРСР протягом перших чотирьох-шести місяців війни, а, навпаки, мріяло перетворити здобуті військовою силою території в німецький життєвий простір з депортацією корінного населення, перетвореного в колоніях на німецьких рабів, – швидко принесли свої плоди. Нелюдське поводження з мільйонами військовополонених, терористичний окупаційний режим, зокрема, в Україні, перетворили прихильне населення, яке почало вірити у визволення з т. зв. радянського ярма, на рішучих ворогів нових окупантів. Замість активізувати національно-визвольні рухи в Прибалтиці, Україні, на Північному Кавказі, в Закавказзі, стимулюючи утворення низки незалежних держав з власними антиросійськими збройними силами, Великий Райх зробив усе для того, щоб з можливих союзників зробити непримиренних ворогів. Крім усього іншого, німецьке керівництво продемонструвало абсолютну відсутність звичайного прагматичного мислення.

Не маю наміру твердити, що Німеччина могла виграти війну з Росією та Другу світову війну в цілому. З моментом вступу у війну Сполучених Штатів Америки шанси Німеччини та її союзників швидко змаліли до нуля. Але, з іншого боку, поразка у війні з Росією, мабуть, не була б такою катастрофічною, а активізація національно-визвольних рухів у червоній імперії, візія незалежного державного існування націй довели б Росію до краху і розподілу раніше, ніж це трапилося лише наприкінці 80-х рр. ХХ ст.

У мене була можливість передискутувати ці питання ще у 1951-1953 рр., у дев'ятому табірному відділенні (Спаськ – 40 км. від Караганди) Піщаного табірному управлінні (Песчлар), де я перебував в ув'язненні, з невеликою, але якісно вагомою “колонією” німецьких т. зв. воєнних злочинців. Ця “колонія” складалася з високопоставлених військових до генералів включно, а також колишніх партійних діячів. Військові захищали високу майстерність і хоробрість своєї армії та різко засуджували політичну бездарність партійної верхівки, перекладаючи на неї вину за крах (особливо, в такому плані – немов звинувач – виступав майор Лідтке). Партійні мовчки погоджувалися, бо в них не було аргументів (найвидатнішим їхнім представником був др. Рудольф Шпарінг, якого вважали фактичним заступником райхсміністра Йозефа Геббельса; Р. Шпарінг був редактором газети “Das Reich” – військової його не поважали, бо він підписав відозву Національного комітету “Neues Deutschland”, що не вберегло його від присуду як воєнного злочинця та смерті в таборі).

Ліквідація Українського державного правління та очолених націоналістами адміністративних органів на місцях, ізолювання С. Бандери, Я. Стець-

ка, інших діячів, котрі вчасно не перейшли на нелегальне становище, роззброєння українських військових формувань, фізичне винищення учасників похідних груп (часто внаслідок фактичної співпраці між Гестапо та залишеними на місцях НКВД-істами) перекреслили можливості дальшої рівноцінної німецько-української співпраці у 1941 р., а на пізніших німецьких спробах її відновлювати цілком явно відбилося тавро: “Запізно!”

Основний методологічний висновок, який підказує поверховий виклад стану німецько-українських взаємин, полягає в тому, що ці стосунки необхідно чітко диференціювати як за хронологією подій, так і за різноманітними німецькими чинниками (диспозиційними центрами, відомствами, установами). Робити огульні узагальнення неможливо, бо вони ведуть лише до заполітованих антиісторичних і спрощених висновків.

Платформа ОУН (революційної) та її реалізація. Документальні джерела дають змогу розглянути події середини 1941 р. немов дві сторони однієї медалі: з погляду теоретичних підстав українського державотворення, такою, яким ОУН уявляла собі цей процес напередодні вибуху війни – в період, що його можна назвати підготовчим, та з погляду здійснення (або нездійснення) тих завдань, які український національно-визвольний рух в його націоналістичній модифікації (щоправда, ненаціоналістична модифікація взагалі не була можлива) реалізував протягом короткого періоду практичного державотворення. На першому плані – в науковому, дослідницькому руслі – виникає чотири проблеми, які вимагають висвітлення:

- 1) відновлення Української держави, діяльність її центрального уряду та адміністрації на місцях;
- 2) утворення Українських збройних сил;
- 3) визначення основних напрямних внутрішньої, зокрема, національної політики;
- 4) справа Української революції.

Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. був не лише заздалегідь обдуманною акцією (причому зважувалися всі pro і contra), але також цілком легітимною – в державно-правному розумінні – дією. Метод доконаних фактів – тобто, у даному разі, проголошення Акту не лише без будь-якого порозуміння з німецькою стороною, але й при очікуваній протидії, був єдиним можливим. Саме в такий спосіб виникало чимало національних держав, а, з іншого боку, автоматично відпадав закид у колаборантстві – ніяке погодження з німецького боку не передбачалося. Правда, метод доконаних фактів у ряді випадків минулого вів до невдач і великих жертв (нагадаю спробу Армії Крайової не лише відновити владу “лондонського” уряду у Варшаві шляхом повстання, але й захопити її у Львові та Вільнюсі у 1944 р.; спробу грецької сторони встановити виключно свою владу на цілому Кіпрі 1978 р. чи, також, московський путч 1991 р.), але при обставинах, що виникли в Україні, він був справді єдиним можливим. Що в ролі ініціатора виступила бандерівська ОУН, зрештою, спираючись на підтримку інших політичних кіл (Краківська декларація 14 червня 1941 р.), цілком зрозуміло – вона була єдиною боєздатною силою, яка мала у своєму розпорядженні добру – нову організаційну мережу. На місці, у Львові, таку ініціативу також схва-

лили представники різних орієнтацій. В Україні Акт отримав повну акцептацію суспільства. Відновлення Української держави очікував народ, схвалювала нація. Це було логічним висновком звільнення від російського комуністичного ярма. Дискусію істориків, а ще більше неісториків довкола Акту 30 червня можна завершити трафаретним, але й не позбавленим глибокого змісту, питанням: “Якщо не відновлення незалежності, то що – пасивна заміна одного окупанта іншим?”

Акт 30 червня відновив тяглість незалежницької традиції нового часу – соборної і регіональної (Українська Народна Республіка 1917 р., Західноукраїнська Народна Республіка 1918 р., Карпатська Україна 1939 р.), ще раз підкреслив і задемонстрував волю нації до державної незалежності. Похідні групи понесли ідею незалежної Української держави на Схід, до Криму і Кубані включно. Після насильницької ліквідації Українського державного правління логічним було продовження його 1943 р. у вигляді Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради.

Перший Український уряд під назвою Українського державного правління не був монопартійним, до нього входили представники різних політичних орієнтацій, навіть такі, яких, при примітивному підході треба було б вважати співробітниками “радянської” влади (др. Маріян Панчишин, заступник голови уряду Я. Стецька, раніше депутат Верховної ради СРСР). Очевидно, цей факт також потрібно вважати проявом загальної підтримки Акту 30 червня і небажанням ОУН зберігати монополію влади в своїх руках. Лише коли над членами першого складу уряду нависла небезпека німецької розправи, другий склад було сформовано на монопартійній підставі – зрештою, через гестапівські репресії він був уже недієздатним.

ОУН, навіть незалежно від Українського державного правління, але йдучи в руслі його діяльності, взяла дуже активну участь у формуванні адміністративних органів (обласного, районного – повітового, міського, сільського рівнів) не тільки на західноукраїнських землях, але також на східних (Житомирщина, частково Київщина, Дніпропетровщина) – до того моменту, коли німецька окупаційна влада провела широкомасштабні чистки, усуваючи, а часто й арештовуючи, націоналістів і тих осіб, котрі виявилися прихильниками їхньої лінії. Адміністративні заходи української революційної (в багатьох випадках застосовувався такий епітет) влади на місцях сягали досить далеко – до змін у територіальному поділі включно.

Необхідно відверто сказати, що цей період з історії української адміністрації в центрі й на провінції у липні 1941 р. вивчений дуже слабо, хоча є документальна база. Вона вимагає ретельного дослідження.

Військовій справі й військовому будівництву ОУН приділяла незвичайно велику увагу, не лише тому, що засновником організації був видатний військовий діяч полк. Є. Коновалець, який дуже добре розумів значення збройної сили, але й тому, що запам’ятався негативний досвід часів Української революції 1917-1921 рр. коли через політичну короткозорість Центральної Ради було ліквідовано армію, а через нерішучість гетьмана утворювалися російські добровільні дружини для захоплення влади в Україні, а не формувалися, хоча б, українські добровільні дружини для захисту національ-

ної влади. Тому ОУН ще в довоєнні роки приймала допомогу для мілітарного вишколювання своїх членів, тому в 1939 і 1941 рр. пішла на утворення легіонів під зверхнім німецьким командуванням. У момент вибуху Німецько-російської війни 1941 р. ОУН підняла повстання в тилах Червоної армії, завдаючи відчутних ударів своїми партизанськими і диверсійними діями. Українські повстанські загони рятували від смерті ув'язнених, вели бої з розрізненими частинами Червоної армії. Виникали чималі військові з'єднання. Очевидно, саме в червні-липні 1941 р. (а не пізніше) було закладено початки майбутньої Української Повстанської Армії, було захоплено і заховано зброю і необхідне військове спорядження. Треба шкодувати, що цей початковий етап української збройної боротьби у 1941 р. не зацікавив дослідників. На такому фоні не виглядає вже дуже дивним чи навіть чудернацьким наказ начального команданта Української національної революційної армії, члена Проводу ОУН Івана Климova ("Євгена Легенди") з першого липня 1941 р. про формування усіх видів військ Української армії, яка мала творитися. Текст наказу було підготовано ще до вибуху війни, що тоді уявлялася як черговий німецький бліцкриг, для завершення якого потрібна буде союзна Українська армія. Справжня дійсність виявилася цілком іншою.

Українські військові загони, а також озброєна українська міліція, яка нераз утворювалась самочинно, дуже стурбували німецьку сторону. Військовим загонам наказали скласти зброю та розійтися, частково їхніх учасників перетворили на міліціонерів, яким, у свою чергу, також відібрали зброю. Недалеко був уже час, коли зліквідували українські легіони в складі Німецьких збройних сил – легіони виявилися політично ненадійними. Легальному, відвертому формуванню Української армії поклали край, і нічого дивного не було в тому, що незабаром ідея втілилася у формуванні підпільних відділів української народної самооборони (УНС) та утворенні Української Повстанської Армії. В грізний і жорстокий час Другої світової війни український народ мусив мати свої збройні сили – і він їх створив.

Серед питань внутрішньої політики періоду державотворення, які виникли вже на самому початку цього процесу, чи не найважливішим виявилось ставлення до національних меншин, зокрема, тих етносів, що раніше були панівними, окупантськими на українській землі. Це, формально, питання внутрішньої політики щільно перепліталось із зовнішньополітичними проблемами. В умовах нестабільності, породженої війною, обрати правильну тактику було не так легко.

Для національно-визвольного руху кожного поневоленого народу аксіомою є не просто право на ненависть до окупанта – це є обов'язок. Обов'язок звичайний, людський, а не якийсь особливий національний чи, навіть, націоналістичний. І жодні надумані звинувачення українського народу в ксенофобії нічого тут змінити не здатні, тим більше, якщо в ксенофобії не звинувачують; перш за все, націю поневолювача, відносно якого ненависть поневоленого є не лише захисною реакцією, але й єдиним реальним шляхом національно-визвольної боротьби за утворення власної держави. Ледве чи це та проблема, яка може підлягати серйозній політологічній дискусії. Не кажучи вже про те, що при іншому ("антиксенофобному") підході це буде груба, заідеологізована (на чію користь?) фальсифікація історії. Ненависть

до окупанта закономірно поширюється на його колаборантів з рядів власного чи інших народів. Ксенофобія (якщо далі застосовувати цей фальшиво проінтерпретований термін, бо “фобія” – це не “ненависть”, а “страх”, страх перед чужинцем, який з приходом на твою рідну землю приносить поневолення, зневагу, терор, смерть, розбій, грабунок лише тому, що ти не належиш до нації поневолювача) може поступово зменшуватися після завершення окупації, але лише тоді, коли окупація справді й остаточно закінчилася, зникла загроза її відновлення, а колишній окупант визнає вчинені раніше злочини та перестане колишнього раба звинувачувати в ксенофобії, розкриваючи, замість цього, свої власні ксенофобні інстинкти. Якщо цього всього не було, далі залишається страх (якраз саме ця фобія), що, цілком зрозуміло, проявляється недовір’ям, підозріливістю, неприхильним ставленням. У подібний спосіб формувалося і формується ставлення також до колаборантів.

Невдача Української революції 1917-1921 рр. прирєкла українську націю на окупаційний режим, встановлений Росією, Польщею, Румунією, до яких пізніше приєдналася Угорщина. В усіх займанщинах основною метою політики окупантів стала денаціоналізація, асиміляція, ліквідація української нації. Для цього застосовувалася різноманітна тактика, найжорстокіша гено- і етноцидна під червоною Росією. Українсько-угорські, українсько-румунські, а, тим більше, українсько-польські та українсько-російські стосунки катастрофічно погіршувалися (тут не місце докладно розглядати ці питання), дійшли до чергового конфліктного апогею в 1941 р., коли до них приєдналося ще різке загострення українсько-німецьких відносин. Спосіб антиукраїнського наступу визначається терміном “етнічна чистка”. Українська реакція на дії ворогів зрозуміла і не вимагає особливого пояснення, а тим більше – виправдовувань. Не могло (і не повинно) було бути іншим ставлення до колаборантів цих ворожих сил – вихідців з інших національностей, включаючи й власну, українську.

У зв’язку з різними надуманими та ненадуманими звинуваченнями, які висувають на адресу українського народу, варто коротко зупинитися на українсько-єврейських відносинах у цей час, тим більше, що збережені документи і матеріали кидають конкретне світло на проблеми. Вважаючи відправним моментом період Української революції 1917-1921 рр., необхідно підкреслити, що українсько-єврейські стосунки по-різному формувалися в Східній Україні та в Східній Галичині.

У Східній Галичині українсько-єврейські відносини були добрі, а навіть дуже добрі. Співпраця – спрямована проти польського шовінізму, антиукраїнізму та антисемітизму – встановилася ще до Першої світової війни. Євреї, підтримуючи ідею української державності, вступали до Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії, в яких були офіцерами та під-офіцерами. У складі Української Галицької Армії був створений 1918 р. Жидівський курінь – одне з перших єврейських військових формувань нового часу. У корпусі (пізніше групі) Січових Стрільців близьким співробітником творця ОУН полк. Є. Коновальця був член Стрільцької ради сотник Володимир Чорний (Розенберг), згодом секретар ЦК КПЗУ, усунений з цієї партії за український націоналістичний ухил, а десь у 1940-1941 рр. розстріляний

російськими комуністами за антисталінську опозицію. До речі, Є. Коновалець розслідував у 1919 р. жахливий Проскурівський погром, здійснений частинами армії УНР. Деякі вищі офіцери армії УНР, отруєні російським чорносотенним антисемітизмом, вимагали від Є. Коновальця усунення з рядів групи Січових Стрільців офіцерів та рядових євреїв, на що він не пішов і що посередньо вплинуло на саморозпуск групи в Чорторії. В працях ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова немає положень, які можна було б кваліфікувати як антисемітські. І це не дивно. У 20-30 рр. і українці, і євреї в Західній Україні неодноразово ставали жертвами погромів, організованих польськими шовіністами, тобто, одночасно перебували на становищі дискримінованих націй.

Інакше виглядало єврейське питання у Східній Україні. Політика державного антисемітизму в царській Російській імперії з її межею осілості, помножена на чорносотенну ідеологію “бей жидов – спасай Россию”, втілену в кривавих погромах, принесла фатальні плоди в період Української революції. Єврейські низи масово підтримали російський комунізм, а їх колаборантство проявилось в дуже активній участі в партії, війську, каральних органах. Це загостило до краю українсько-єврейські відносини, посилюючи антисемітські виступи під час Української революції. Єврейський люмпен став тоді та й пізніше слухняним зряддям у руках російського націонал-комунізму в його “боротьбі” з т. зв. українським націоналізмом. Винищення української інтелігенції, штучний голод, господарювання в Україні члена політбюро ЦК ВКП(б) Лазаря Кагановича залишили глибокий слід у психіці тих, хто вцілів. Парадоксально, що євреї швидко забули про недавній російський державний антисемітизм, який тоді, коли послуги колаборантів стали непотрібними (бо колаборантів використовують, але ними погорджують), а навіть загрозливими для червоної Російської імперії, відновився з повною силою, закамфльований спершу під боротьбу з троцькізмом. Недонищені колаборанти, незважаючи на це, продовжували віддано служити Росії, що й проявилось яскраво під час окупації Західної України 1939-1941 рр.

На цій території ситуація ускладнилася тим, що, із захопленням польських земель гітлерівцями на Західну Україну ринула хвиля євреїв-біженців. Вважаючи комуністичну Росію єдиним порятунком від німецького терору, вони прийняли на себе роль колаборантів, зрозуміло, антиукраїнських за своїм спрямуванням. Рівновагу, що панувала в українсько-єврейських відносинах у Західній Україні до 1939 р., було знищено.

Ця ситуація відбилася в напрямних внутрішньої політики ОУН, підготованих ще до 30 червня 1941 р. Не можна виключити також впливу антисемітської ідеології, яка запанувала з приходом до влади А. Гітлера. У липні-вересні 1941 р. та й пізніше німецькі айнзацкоманди провели масові езекуції євреїв у великих містах України, також у Львові. Роль каталізатора для українського населення відіграло винищення в'язнів, причетним до якого вважали – невинувато та виправдано – єврейських колаборантів. У малих містах (наприклад, у Добромилі) це стало поштовхом до антиєврейських ексцесів. (При цій нагоді необхідно підкреслити, що т. зв. “Дні Петлюри” у Львові, яких насправді ніколи не було, це вже винахід післявоєнної антиукраїн-

ської “пропаганди жахів”). Дуже швидко прийшло протверезіння – вже у липні 1941 р. в українській пресі почали з’являтися статті, що перестерігали перед проявами антисемітизму (пор. статтю “До нормального життя” в коломийській газеті “Воля Покуття” з 12 липня 1941 р.); видатні українські громадські діячі – на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким – виступили проти винищення німцями євреїв. Такі статті й заяви були виявом великої громадянської мужності. Українські монастирі, звичайні громадяни – незважаючи на смертельну небезпеку – переховували євреїв, рятуючи їх від розправи Гестапо. Вже 1943 р. у лавах Української Повстанської Армії з’явилися євреї, не лише лікарі й фармацевти (як хоче згадувана вже “пропаганда жахів”), але й рядові бійці. Вони були відданими Україні до кінця.

Справа національної політики ОУН у 1941 р. та в наступні роки війни ще не відображена в спеціальному історичному дослідженні і цю прогалину мусимо об’єктивно заповнити, виходячи з вимог історіографії та політології.

Історія державотворення 1941 р. з погляду 60-річчя від подій не вимагає апології. Тому треба вказати також на помилкові уявлення, які відбилися в тогочасній платформі ОУН. Це була, насамперед, романтична мрія, що Німецько-російська війна стане поштовхом до нової Української революції, яка (знову ж шляхом тактики доконаних фактів, вирішить політичні, державотворчі, військові та інші проблеми. Неадекватне захоплення міфом Української революції 1917-1921 рр., всі помилки якої треба було виправити, стало причиною цієї ілюзії. Війна 1941 р. революційної ситуації на стероризованій і безмежно заляканій Східній Україні не створила, а революційні прояви на західноукраїнських землях, які спостерігалися в червні-липні 1941 р., майже зразу опинилися під контролем нових окупантів, або були придушені кованим німецьким чоботом. Реальна дійсність виявилася далекою від пророкованого сценарію.

Без сумніву, нова Українська революція, всенародна і, значною мірою, стихійна, реалізувала б Акт 30 червня, бо ледве чи німецька сторона навіть при своїй політичній короткозорості наважилася б в умовах Німецько-російської війни, що вимагала максимуму зусиль, придушувати загальнонаціональний визвольний рух, антикомуністичний та антиросійський за своїм спрямуванням. Ми вступаємо в гру “що би було, якби було”. А було саме не так, бо фізично і духовно зруйнована Східна Україна не була здатною на такі зусилля.

Якщо сподівання на Українську революцію виявилися фальшивим розрахунком, то прорахунком не була сподівана німецька протидія. Тому відносно плавно відбувся перехід до підпілля, незважаючи на ізоляцію, а потім і арешт частини Проводу ОУН, бо організаційне і диспозиційне ядро збереглося. Остаточно розвіялося уявлення (якщо воно ще в когось існувало), що близькість політичних платформ націоналістичних партій автоматично творить солідарність націй. Націоналізм панівних націй (німецької, російської, польської та інших) міг бути тільки несумісним з націоналізмом підкореної нації (української), що визволялася.

* * *

Аналіз відомих на сьогодні історичних джерел різних видів, що стосуються подій середини 1941 р., дозволяє зробити певні висновки з дистанції шестидесяти років. Основне питання не підлягає дискусії: чи мав український народ створити свою українську державу, чи ні. Очевидно, що мав – так, як мали творити власні держави інші народи в епоху деколонізації, що настала після Другої світової війни. Для цього були всі необхідні передумови і лише нагальний наступ ворогів української державності не дав змоги здійснити це життєве кредо нації саме у 1941 р.

Акт 30 червня 1941 р. та події напередодні й після нього, зокрема, підтвердили цілий ряд важливих історичних висновків.

1. Існувала політична сила, яка взяла на себе відповідальність за прокламування відновлення Української держави. Цією силою були українські націоналісти.

2. Відновлення Української держави отримало у липні 1941 р. загальну підтримку активної частини української громадськості на території, звільненій на цей час від російської комуністичної окупації. Каральні заходи нових німецьких окупантів зупинили процес всенародної підтримки на східноукраїнських землях. Цей процес переконливо свідчить про те, що нація хотіла, потребувала, вимагала утворення Української держави. Відновлення державності вітали всі, незалежно від нюансів політичних поглядів, окрім, зрозуміло, українців-колаборантів більшовицького режиму.

3. Проголошення відновлення Української держави могло відбутися лише шляхом доконаного факту – як передбачалося до цього і як підтвердилося далшим ходом подій. Ілюзорна надія на всенародну Українську революцію, яка не могла виникнути, та німецькі репресії довели до ліквідації реального шансу, але сам Акт 30 червня, як символ боротьби за незалежність, залишився назавжди видатною подією в історії України.

4. Акт 30 червня не був оперетковою дією чи пропагандистським трюком, бо він налякав могутній на цей час Німецький Райх та його керівників.

5. Проголошення відновлення Української держави відбулося без відома, а, тим більше, без будь-якого схвалення Німеччини, тому й говорити про яке-небудь колаборантство ОУН (революційної) просто смішно. Уряд було ліквідовано, діяльність націоналістів жорстоко репресовано (особливо на східноукраїнських землях), виникло чергове націоналістичне – тепер антинімецьке підпілля.

6. Акт 30 червня засвідчив тяглість державницької ідеї, що червоною ниткою проходить в Україні протягом цілого ХХ ст.

7. Проголошення відновлення Української держави довело, що нація могла будувати свою державу, творити адміністрацію, організувати армію, вести цілеспрямовано внутрішню і зовнішню політику, налагодити міжнародні зв'язки і добиватися визнання за кордоном.

8. Розрахунок виключно на власні сили виявився правильним, бо ззовні були лише вороги України як незалежної держави.

9. Україна могла піти і справді пішла на велетенські жертви в боротьбі за незалежну державність. Роки боротьби 1941-1950 рр. створили нову людину, для якої воля України була понад усе.

У розвитку націоналістичного руху 1941-1942 рр. виникла загроза, що основні акценти діяльності будуть перенесені на внутрішні розбіжності. У намаганнях поширити і поглибити розбрат помітний вплив утвореної зовнішніми силами п'ятої колони, що використовувала амбіційні моменти, організовувала криваві конфлікти, щоб не допустити до концентрації зусиль, об'єднання конструктивних революційних дій. Досить швидко – внаслідок ударів старих і нових окупантів – остаточно з'ясувалося, що основні вороги є ззовні і для боротьби з ними треба мобілізувати всі зусилля. Так виникли Українська Повстанська Армія та Українська Головна Визвольна Рада – носії ідеї відновлення Української держави.

Ярослав Дашкевич

ВІД РЕДАКЦІЇ

Збірник документів і матеріалів, який тепер передається до рук читача – результат виконання спільного проекту Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Національної Академії наук України (керівник теми Ярослав Дашкевич) і Наукового відділу Всеукраїнського Братства Української Повстанської Армії (керівник полк. Василь Кук). Сьогоднішній збірник не перший з тих, в яких публікувалася документація, пов'язана з проголошенням відновлення Української держави 30 червня 1941 р. Раніше такі документи публікували Ярослав Лялька з колективом упорядників, Іван Білас, Юрій Сливка з колективом упорядників, Володимир Сергійчук, Володимир Косик та інші. Бібліографічний опис цих видань, які використовувалися також при складанні сьогоднішнього збірника, подається окремим додатком. Дмитро Злепко, український історик з Німеччини, передав у наше розпорядження підготований ним – але досі не опублікований – збірник документів з німецьких архівів під назвою “Путч в тіні Гітлера?”, за що належить йому велика подяка.

Немає потреби скаржитися на труднощі що виникали при виявленні документів. Необхідно, однак, підкреслити, що, незважаючи на велике значення теми для історії України нового часу, досі немає ні зведеної бази даних документів, що зберігаються в архівах України, ні наукової бібліографії праць, які стосуються подій середини 1941 р. Тому цілком можливе дальше доповнення історичними джерелами, які опинилися поза межами даного збірника. Упорядкування збірника було полегшене, якби в Україні існували установи типу Науково-дослідного центру національно-визвольної боротьби, Інституту історії Організації Українських Націоналістів. Їх з не дуже зрозумілих, або навпаки, надто зрозумілих причин, немає.

Під час збору документального матеріалу його виявлено приблизно вдвічі більше. Шляхом селекції для публікації (чи повторної публікації того, що вже видано раніше) відібрано важливіші джерела, маючи на увазі, що, можливо, виникне в майбутньому потреба другого, повнішого видання.

Тексти опрацьовано згідно з науковими правилами публікації історичних документів, які діють в Україні. По змозі, документи подаються без скорочень – скорочення є у звітних матеріалах, які стосуються не лише України, але й суміжних земель, що позначено трьома крапками у квадратних дужках та відповідною приміткою. Вимушені пропуски є в документах, які збереглися в пошкодженому стані, або в яких є непрочитані місця, що також зазначено.

Перекладено на українську мову всі документи німецькою мовою (зі збірника, підготованого Д. Злепком); уточнено більшість перекладів, опублікованих В. Косиком – при републікації документів № 252-254, 259, 260, 265, 266, 275, 279-281, 283-286, 288, 290, 292 збережено ту редакцію перекладів, яку запропонував В. Косик.

Відповідно до згаданих правил публікації історичних документів, застосовано мінімальне виправлення текстів без літературної редакції, з майже послідовним збереженням оригінального правопису. Це, очевидно, не усунуло великого орфографічного різнобою в документах і матеріалах, що публікуються. Осучаснено вживання великих літер, інтерпункцію. Явні помил-

ки в текстах виправлено без особливого позначення. Підкреслення слів, передачу слів півжирними літерами переведено, без особливих позначень, на написання слів і фраз у розбивку. Розв'язання псевдонімів (де це можливо) подається в тексті у квадратних дужках або в іменному покажчику. В окремих випадках застосовано додатковий поділ на абзаци. Дипломатичним методом (тобто, з дотриманням усіх особливостей оригіналу) передано лише Акт 30 червня 1941 р. у редакції збереженого в архіві оригіналу (машинопису з рукописними виправленнями).

Уточнено датування тих документів, у тексті яких дати немає. Підрядкові примітки, у зв'язку з обмеженим обсягом збірника, зведено до мінімуму.

Документи розподілено на розділи за тематичним принципом. Цей розподіл є, до певної міри, умовним, оскільки в одному тексті могло порушуватися кілька питань.

Науковий апарат збірника складається з передмов, переліку джерел, переліку всіх документів та матеріалів за хронологією, словника скорочень, словника рідковживаних та іншомовних слів. Крім цього – іменний покажчик та покажчик географічних і етнічних назв.

Збір документів і матеріалів проводили: Костянтин Бондаренко, Олександр Вовк, Василь Галаса, Орест Дзюбан, Петро Кагуй, Мар'ян Кізіма, Василь Кук.

Підбір документів для публікації – Орест Дзюбан, Василь Кук.

Переклад документів з німецької мови – Галина Сварник; уточнення раніше опублікованих перекладів – Ярослав Дашкевич.

Археографічне опрацювання – Ярослав Дашкевич, Уляна Кришталович, Галина Сварник, Іван Сварник.

Мовна редакція і коректура – Наталя Кіт.

Макетування – Лілія Саламін.

Словник рідковживаних та іншомовних слів – Галина Сварник, Іван Сварник.

Іменний покажчик та покажчик географічних і етнічних назв – Уляна Кришталович, Галина Сварник.

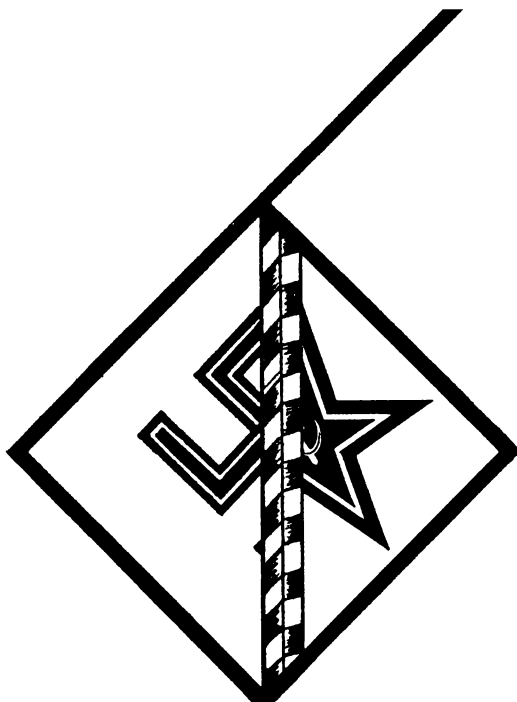
Загальна редакція збірника – Ярослав Дашкевич, Василь Кук.

Художнє оформлення – Юрій Кох.

Організаційна допомога – Олег Голько.

Цей збірник документів і матеріалів не побачив би світла денного в рік відзначення 60-річчя з дня відновлення Української держави без допомоги жертводавців, зокрема, Ю. Борця (Австралія), Добродійного фонду ім. сл. п. Т. Пасічняка (Канада), а також інших прихильників висвітлення історії українського національно-визвольного руху.

I

НАПЕРЕДОДНІ ВІЙНИ 1941 РОКУ

№ 1

1940 р., грудень*. – Маніфест Проводу ОУН до українців та інших народів СРСР про спільну національно-визвольну боротьбу для утворення національних держав

Маніфест

Існуючий політичний уклад сил у світі, що насильно здавлює вартісні та життєздатні народи, валиться від їх визвольних ударів. Московська імперія – СРСР – сьогодні складова частина того укладу.

Ми, українці, підносимо прапор нашої боротьби за свободу народів та людини.

Розвалюючи назавжди жахливу тюрму народів – московську імперію – творимо новий справедливий лад і кладемо основи нового політичного укладу в світі.

I

Боремося за визволення українського народу від всіх видів московського імперіалізму, а зокрема проти большевизму, що довів національно-політичний, релігійний, культурний, соціальний і господарський гнет до крайніх меж.

II

Несемо новий лад Східній Європі й підмосковській Азії.

Несемо всім поневоленим Москвою народам свободу творити власне життя на рідній землі по своїй вольній волі.

III

Кличемо революціонерів усіх поневолених Москвою народів до спільної боротьби та співпраці з українськими революціонерами-націоналістами.

Тільки Україна є правдивим союзником усіх поневолених і загрожених Москвою народів у їх боротьбі з московсько-большевицьким імперіалізмом.

IV

Українці силою об'єктивних умовин є авангардом усіх поневолених Москвою народів у їх боротьбі за повне визволення.

Українці на землях поневолених Москвою народів стають у перші лави їх революційної боротьби.

Кличемо всіх українців – де вони не жили б – ставати у бойові лави Фронту Української Національної Революції.

V

Творимо в Україні один спільний фронт боротьби всіх селян, робітників і трудової інтелігенції проти московсько-большевицького гнету й визиску.

За свою владу, за землю, за людське життя!

VI

Боремося:

проти крайнього пониження людини в її праці та в її хаті,

проти ограблення її з усякої радості життя,

проти поголовного ожебрачування громадян,

проти обтяжування жінок страшними обов'язками під брехливою заслоною "урівноправлення",

* Датування за публікацією.

проти злочинного оглуплювання дітей і молоді брехливою большевицькою “наукою”, газетою, кіном, радіом, театром, мітінгами та всією безтолковою агіткою сталінського режиму.

Боремося:
за гідність і свободу людини,
за право визнавати явно свої переконання,
за свободу всіх віроісповідань,
за повну свободу совісти.

VII

Боремося:
проти тиранії і терору большевицької кліки,
проти жакливого режиму НКВД у колгоспах, фабриках, заводах, армії, флоті,
партії, комсомолі, школі і хаті.

Боремося:
за право працюючих виявляти відкрито свої політичні переконання словом і друком, відбувати свобідно прилюдні збори та творити свої політичні, громадські та професійні організації.

VIII

Боремося:
проти економічного визискування України та всіх поневолених Москвою народів,
проти невільництва у колгоспах, совхозах, фабриках і заводах,
проти ограблення громадян із злидених здобутків важкої праці,
проти насильного виселювання з рідних земель.

Боремося:
за те, щоб кожний поневолений Москвою нарід міг вповні користуватися багатствами своєї щоденної праці.

* * *

Віriamo і знаємо, що близький вже час, коли здійсниться заповітна мрія наших батьків, і з крові довгої черги героїчних поколінь спалахне вогонь народнього гніву.

Встане Україна і розвіє тьму неволі!

І тільки через повний розвал московської імперії і шляхом Української Національної Революції та збройних повстань усіх поневолених народів здобудемо Українську державу та визволимо поневолені Москвою народи.

Українці – до безпощадної боротьби з московсько-большевицьким гнетом!

Валіть московську тюрму народів!

Свобода всім поневоленим!

Провід Організації Українських Націоналістів

Опубл.: ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. Збірник документів. – Б. м., 1955. – С. 21-23; Золотий тризуб. Орган Революційного повітового проводу. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 3.

1941 р., квітень* – Із постанови ІІ Великого збору ОУН у Кракові з програмою боротьби за незалежність України в умовах війни

Ідея Суверенної Соборної Української Держави стала в нашому столітті основою українського світогляду та нового, політичного, руху націоналістичного, що в вогні боротьби проти наїзників оформився в окрему політичну організацію – в Організацію Українських Націоналістів.

Перші почини надати українському націоналістичному рухові організованих форм сягають 1900 року, коли то Микола Міхновський почав на Лівобережній Україні закладати перші націоналістичні гуртки для боротьби за державно-політичне визволення України з-під ярма царської Росії. Націоналістичні гуртки Міхновського були передвісниками організованої націоналістичної сили.

Основи для націоналістично-визвольної організації поклав після упадку Української держави 1920 року полк. Євген Коновалець, створивши й розбудувавши Українську Військову Організацію (УВО), а згодом в 1929 році на І Конгресі Українських націоналістів – покликавши до життя ширшу організацію – Організацію Українських Націоналістів (ОУН).

ОУН розширила революційну акцію на всі українські землі та повела боротьбу проти всіх наїзників, зокрема на Західних Українських Землях. ОУН, за поміччю широкої організаційної сітки, вела всі масові та всі одиничні протипольські, а після упадку Польщі – протимосковські акції. Основні відмінності умовин революційної праці на Східно-Українських Землях не дали змоги досягти організації того роду зовнішньо-політичних успіхів, які здобула ОУН [в боротьбі] з Польщею. Так само на українських землях під румунською займанщиною головна увага організації була відведена справі творення та вкорінення організаційної сітки. На Закарпатті ділом ОУН була боротьба за Українську державу, акт проголошення самостійности в 1939 р. й сама збройна оборона перед мадярськими наїзниками.

Визвольно-революційну боротьбу за визволення всіх українських земель і за з'єднання їх в одну Соборну й Незалежну Державу вела ОУН, спираючись на власні сили українського народу, відкинувши в принципі орієнтацію на чужі сили, а зокрема на історичних ворогів України.

Наслідком того було, що на різних місцях широкої української землі, у різних роках нерівної боротьби обеззброєного українського народу з перевагою різнонаціональних ворожих сил росло й кріпшало одне, незламне й невмируще бажання: здобути власним трудом владу на своїй землі.

За 20 років визвольно-революційної боротьби українського націоналістичного підпілля ота свідомість стала власністю широких шарів українського народу. Чужинецьке панування в усій основі підтвердило правдивість націоналістичного твердження, що українцеві нема життя без власної держави. "Здобудеш Українську Державу або згинеш у боротьбі за неї".

Другий успіх нашої дотеперішньої революційної боротьби проти чотирьох держав-окупантів – це зорганізування реальної людської сили, готової й придатної до боротьби за цілі українського націоналізму. Серед успіхів і невдач революційної боротьби проти ворогів України, в ворожих тюрмах і в партизан-

* Датується за часом проведення ІІ Великого збору ОУН.

ських лісах, по містах і селах України виростало, гартувалося й набирало бойового досвіду нове покоління українських націоналістів-революціонерів. Воно вийшло тепер на чоло визвольного-політичного руху цілого українського народу, як єдина політична організація, що за всяких умовин незмінно несе свої бойові прапори. Шлях боротьби й політичні напрямні революційно-визвольної акції для тих націоналістичних залог українського підпілля визначає найвища установа ОУН – Великий збір ОУН.

Перший Великий збір відбувся 1929 р. Він покликав до життя Організацію Українських Націоналістів на чолі з полк. Е. Коновальцем і в своїх постановках означив загальні світоглядні заложення, політичні напрямні та устроєві форми ОУН.

Другий Великий збір відбувся 12 років пізніше, в 1941 р. За той час ОУН стала поважним, а то й керівним чинником у визвольній боротьбі українського народу, перетривавши переможньо всі скажені заходи ворогів стерти організацію з лиця землі. Найтяжчим ударом, що його зазнала в тому часі Організація Українських Націоналістів, була смерть вождя ОУН, полк. Е. Коновальця з руки агента Москви в 1938 році, напередодні вирішних для України подій. Цей удар викликав глибоке стрясення та спричинив різні внутрішні ускладнення в ОУН, але сили організації не знищив і не послабив: у третю річницю смерті вождя сили ОУН вже многократно більші, як за його життя. На місце поляглих сотень стали тисячі.

Останні роки принесли основну зміну політичного положення українського народу й започаткували далекосяжні переміни на українських землях.

Упадок Польської держави й румунської окупації на Західних і Південно-Західних Українських Землях і включення їх у тимчасовий склад СРСР та загорнення Закарпатської України Мадярщиною, з одного боку, а з другого – європейська війна наполеонського масштабу, нечувано швидка й далекосяжна зміна політичного обличчя цілого європейського континенту, а зокрема безпосередня близькість вирішних для долі України кінцевих днів війни – ось загально-політичні причини, що створили невідкладну потребу скликати II Великий збір ОУН, перевірити дотеперішні політичні позиції Організації Українських Націоналістів, вирішити й устійнити напрямні визвольної політики в обличчі грядущих подій та достосувати методи й тактику боротьби до нової, зміненої політичної ситуації.

Внутрішньо-організаційні ускладнення й довготривалий етап тимчасовості, що постав в організації після смерті вождя, теж вимагали авторитетного й остаточного вирішення. Користаючись переходовим станом, що в організації після морду вождя не було легальної влади, деякі опортуністичні елементи на спілку з одним польським провокатором захопили були владу в ОУН і проголосили “вождем” одного із своїх людей, інж. А. Мельника. Щоб цьому фактові надати сповидних форм легальности, скликали вони 1939 року з’їзд, який, незгідно з обов’язуючим устроєм, назвали II Великим збором Українських Націоналістів і на тому з’їзді затвердили факти, ними доконані. Організації загрожувала небезпека опортунізації й розкладу. Покінчити з станом тимчасовості в організації і з небезпекою розкладу в організації було другим завданням II Великого збору ОУН в 1941 р.

II Великий збір ОУН в 1941 р. являється на шляху нашої боротьби започаткуванням нового етапу дороги до тих же самих найвищих і незмінних ідей укра-

їнського націоналізму, що за них боролись ми весь час. Другий етап боротьби не значить заперечення першого й перекреслення першого. Це дальший конечний ступінь вперед. Без досвіду минулої боротьби він не був би можливий. Нове політичне положення, відмінності умовин революційної праці й далекосяглі наслідки нашої роботи вимагають політичного дозброєння й найдоцільнішої тактики боротьби. Під кутом тих вимог II Великий збір ОУН виносить свої постанови.

Програмові постанови

1. Організація Українських Націоналістів визнає, що боротьба за силу й добро української нації є основою нашого світогляду; всесторонній розріст, сила, здоров'я й добробут українського народу – це наша найвища ціль.

2. Тільки вповні Суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові свобідне життя й повний всесторонній розвиток усіх його сил.

3. Тільки шляхом революційної боротьби з наїзниками здобуде український народ свою державу.

4. Тільки справедливий, націоналістичний суспільний лад буде основою сили Української держави й основою вільного життя всього українського народу.

Тому Організація Українських Націоналістів бореться:

1. За Суверенну Соборну Українську Державу, за владу українського народу на українській землі.

2. За Організацію Української держави на основах сильної влади, сильної національної армії й фльоти та одної політичної організації провідного національного активу.

3. За плянову організацію цілого господарського й суспільного життя на таких основах:

а) рівність усіх українців у правах і обов'язках супроти нації й держави;

б) поділ на рівні заняття й фахи та відповідно до цього виробничі й професійні організації, побудовані на засаді продукційного солідаризму й рівноправности всіх працюючих;

в) власником усієї землі й вод, підземних і надземних багатств, промислу й шляхів комунікації – є сам український народ і його держава;

г) українська земля – українським селянам, фабрики й заводи – українським робітникам, український хліб – українському народові, вільна ініціатива вільних людей; загальне й повне право власности на продукти своєї праці, обмежене приватне, кооперативне й спілкове право власности на господарювання землею й варстатами для тих, які в них працюють;

державна власність важкого промислу й транспорту, вільна торгівля нижчих ступнів;

законне обмеження зисків, усунення всякої спекуляції та самоволі й недбальства в господарці;

інтенсивна розбудова всіх галузей народного господарства, щоб воно остало основою могутности Української держави;

пов'язання в цілому житті вільної творчої ініціативи праці й власности громадян – ініціативою, власністю, організованістю й контролею держави – в одну нерозривну цілість;

д) законна участь робітників у кермі й зисках підприємств: за кращу працю – краща платня, забезпечення законом найменшої платні за працю, вистарчальної на повне удержання робітника та його рідні, забезпечення здорових умовин праці

в копальнях, фабриках, варстатах та всіх місцях праці; забезпечення платних відпусток і заспокоєння всіх потреб здоров'я й культури;

е) загальне й повне забезпечення на старість та в випадках каліцтва й нездібности до праці всіх громадян є основою багатства народу й, у першу чергу, здібности й праці всіх членів національної спільноти. Тільки праця й її видайність є мірилом вартости кожної одиниці та основою її суспільного становища.

ОУН бореться:

4. За плянову організацію українською державною владою народного здоров'я, розросту й тугости української раси шляхом:

а) загальної, обов'язкової, безплатної лікарської опіки й використання всіх здобутків лікарських наук та лічних заведень для цілого народу;

б) допомоги багатодітним родинам;

в) опіки й охорони матерей і дітей;

г) піднесення стану народного відживлення, мешкання й рівня цілого життя;

д) плекання фізичного здоров'я народу.

5. За організацію шкільництва на основі загального, безплатного формування для всієї української молоді й, особливо, виховання здібнішої дітвори;

за перевиховання цілого українського народу в душі власних традицій української історії;

за усунення чужих розкладових впливів;

за новий героїчний зміст української культури.

6. За свободу сумління й релігійних культів, непротивних моральній силі нації й інтересам Української держави.

7. ОУН бореться проти комуністичного світогляду, проти інтернаціоналізму й капіталізму та проти всіх поглядів і струй, що несуть ослаблення животних сил народу.

ОУН бореться за знищення неволі, за розвал московської тюрми народів, за знищення цілої комуністичної системи, за знищення всіх привілеїв, поділів і різниць на класи та всіх інших пережитків і пересудів.

8. ОУН бореться за свободу всіх народів, поневолених Москвою, та їхнє право на своє державне життя.

9. ОУН змагає до з'єднання всіх українців у одному визвольному фронті Української Національної Революції та організує й творить політично-мілітарну й визвольну силу, здібну перевести збройний зрив, здобути Українську державу та кермувати нею.

10. ОУН іде в боротьбі за здійснення заповіту Великого пророка України – Тараса Шевченка, революційним шляхом Коновальця, шляхом Святослава, Володимира Великого, Хмельницького, Міхновського й Петлюри, шляхом боротьби за славу й велич Золотого Тризуба.

Політичні постанови

1. Організація Українських Націоналістів бореться за Українську Суверенну Соборну Державу, за визволення поневолених Москвою народів Східної Європи й Азії, за новий справедливий лад на руїнах московської імперії СРСР. Організація Українських Націоналістів продовжуватиме всіма силами революційну боротьбу за визволення українського народу без огляду на всі територіально-політичні зміни, які зайшли б на терені Східної Європи.

2. Шляхом до досягнення наших цілей є Українська Революція в московській імперії ССРСР в парі з визвольною боротьбою поневолених Москвою народів під гаслом: “Свобода народам і людині”.

3. Організація Українських Націоналістів стає на чолі тих українських революційних течій та співпрацює з тими революційними рухами поневолених Москвою народів і з тими державами, що змагають до повного розвалу ССРСР. Організація Українських Націоналістів вважає союзниками України всі держави, політичні угруповання та сили, що заінтересовані в розвалі ССРСР та в створенні ні від кого незалежної Української Суверенної Соборної Держави. Відношення ОУН до держав та політичних рухів перерішується їхнім протимосковським наставленням, а не більшою чи меншою політичною співзвучністю з українським національним рухом.

4. ССРСР – це новітня форма московського імперіялізму, що доводить поневолені народи й країни до національного, культурного й економічного застою та руїни. Тільки усамостійнення поневолених Москвою народів Європи та Азії й свобідна співпраця між ними доведуть до всебічного розвитку.

5. Організація Українських Націоналістів бореться проти всіх родів московського імперіялізму, тому поборює всі ті протирежимні організації й рухи в ССРСР, що поза ССРСР змагають до збереження московської імперії в якій-небудь формі та до нового поневолення немосковських народів.

6. Окупація Західно-Українських Земель, Буковини й Бесарабії Москвою в рр. 1939-40 та поширення панування Москви на територію прибалтійських народів (Литви, Латвії, Фінляндії й Білорусії) скріплює протимосковські сили в ССРСР.

7. Через окупацію Полісся, Волині, Галичини, Буковини й Бесарабії Москвою, національний актив тих земель включився в єдиний протимосковський фронт боротьби. Національно свідомий, політично вироблений, вільний від наслідків розкладової політики Москви актив Західної України посилює революційні сили Наддніпрянщини. Майбутнє Західної України зв'язане нерозлучно з національно-визвольним рухом усього українського народу. Тому ОУН поборює шкідливі для справи визволення думки про можливість сепаратного вирішення долі Західної України.

8. Основою нашої праці й боротьби в Україні та в цілому ССРСР є революційно-визвольна боротьба українського народу проти Москви за Українську Суверенну Соборну Державу та платформа спільної боротьби поневолених народів проти московського імперіялізму. При творенні єдиного протимосковського революційно-визвольного фронту боротьби рішає перш за все політична доцільність, а не світоглядіві, ідеологічні й програмові різниці.

9. Організація Українських Націоналістів змагає до опанування своїми впливами цілості суспільного життя. ОУН буде проводити свої акції на всіх теренах і у всіх клітинах та установах суспільного життя. Передумовою успіху нашої боротьби є тип члена – суспільного пробоевика, організатора.

10. Існуюче невдоволення й вороже наставлення народних мас до режиму – це сліпа стихійна сила, нездібна досягти ніяких політичних цілей. Велетенську роль в нашій боротьбі відіграє вона тільки тоді, коли Організація Українських Націоналістів опанує її своїми політичними гаслами та включить в організовану плянову роботу, боротьбу, яка єдина веде до остаточної перемоги. Тому завданням українських революціонерів та революціонерів інших понево-

лених Москвою народів є зорганізувати суспільний актив, свідомий своїх завдань, зорганізувати революційну силу, що керуватиме боротьбою народних мас та в відповідний момент поведе їх до остаточної збройної розправи з наїзниками.

11. Організація Українських Націоналістів бореться як проти московсько-большевицького державного капіталізму, так і проти повороту ліберально-капіталістичного устрою.

Організація Українських Націоналістів бореться проти насильницької колгоспної системи, за знесення колгоспів, за те, щоб українські селяни самі зорганізували своє господарство й кермували ним, згідно з добром працюючих і цілого українського народу, за право приватного землеволодіння для селян у межах трудової норми, без права на спекуляцію землею. Відповідно до умовин ОУН вестиме боротьбу на терені колгоспів також і під такими гаслами:

- а) проти невольництва в колгоспах, проти економічного визиску колгоспників та проти большевицької системи оподаткування сільського господарства;
- б) проти диктатури в колгоспах ставленників московсько-большевицької влади, комуністів та активістів;
- в) за повну самоуправу та господарську свободу сільсько-господарських артільей;
- г) за збільшення присадибних наділів і звільнення їх від податків.

Організація Українських Націоналістів проти руйнування колгоспів у час революційного зриву.

Під час революційного зриву владу в колгоспах переберуть виборні революційні комітети. Перебудова большевицької невольничої господарки на вільну господарку українського народу буде відбуватися ступнево й пляново, так, як це допускатиме економічний і політичний інтерес української нації, про що дбає Українська держава, а не самовільними, нагальними методами, які загрожували б руїною господарського життя.

12. В промислових осередках Організація Українських Націоналістів веде боротьбу під гаслами: за всебічну опіку держави над робітниками, за справедливу заробітну платню, за особисту свободу робітника, за самоуправу робітників у вільних професійних союзах.

13. Масовий чинний наступ і остаточний збройний удар українських народних мас з наїзниками є залежний від поставлення сильної політичної організації, стану ідейного й політичного опанування мас провідним революційним активом, внутрішнього положення ССРСР та міжнародної ситуації. Зрив народних мас до остаточної розправи з наїзниками прийде в моменті ослаблення й розхитання режиму наростаючими революційними силами й самою боротьбою. Вступлення ССРСР в нову імперіалістичну війну прискішить цей момент. Тоді зросте в Червоній армії значення змобілізованого українського елемента й інших поневолених Москвою народів. Рівночасно зросте питомий тягар тих робітників і селян, що остануться за своїми верстатами праці. Тоді-то боротьба цивільного населення з режимом завдаватиме сильніші удари йому, ніж це можливе в мирний час. Устроєва та технічна анархія, що зросте внаслідок технічних та організаційних недостач транспорту в час перевозу мільйонових мобілізованих мас та матеріялів, послабить можливість контролю й опанування населення московсько-большевицькою владою. Це вможливить нам широко розгорнути нашу роботу. Потрясення, викликане війною, двигне населення на послаблення московсько-большевицького апарату. Це доведе до масових виступів населення й війська

проти большевицького режиму. Для Організації Українських Націоналістів, що посилюватиме й організовуватиме цей розклад, настане час двигнути маси до остаточного збройного зудару з наїзником.

14. Комінтерн компартій поодиноких країн поза ССРСР та від нього залежні організації – це агентури московського імперіялізму. Тому ОУН включає проти-комуністичну акцію в рами своєї протимосковської акції за границею.

15. Завданням українців ССРСР поза українськими етнографічними землями є організувати й посилювати боротьбу проти московського імперіялізму й режиму між тими народами й населенням, серед яких вони живуть, нав'язувати співпрацю з ними та допомагати їм.

16. ОУН поборює акцію тих польських угруповань, що змагають до відновлення польської окупації українських земель. Ліквідація протиукраїнських акцій з боку поляків є передумовою унормування взаємин між українською й польською націями.

17. Жиди в ССРСР є найвідданішою підпорою пануючого большевицького режиму та авангардом московського імперіялізму в Україні. Протижидівські настрої українських мас використовує московсько-большевицький уряд, щоб відвернути їхню увагу від дійсного спричинника лиха і щоб у час зриву спрямувати їх на погроми жидів. Організація Українських Націоналістів поборює жидів як підпору московсько-большевицького режиму, освідомлюючи рівночасно народні маси, що Москва це головний ворог.

18. Українські опортуністичні партії в час визвольних змагань України виявили нездарність керувати справами боротьби українського народу та Українською державою. Події останніх 20 років виказали шкідливу роль опортуністичних акцій в нашій боротьбі та довели їх до повного політичного банкрутства. ОУН поборює всі опортуністичні течії в ССРСР, які не йдуть на повний розрив з Москвою, а надіються на частинні уступки зі сторони Москви та стоять на становищі поступової перебудови ССРСР шляхом еволюційних змін. Організація Українських Націоналістів поборює всі опортуністичні партії та емігрантські групи, зокрема дрібноміщанську групу попутчиків націоналізму А. Мельника, гетьманців, УНР, есерів, есдеків, ундистів, ФНЄ, радикалів, клерикалів і всіх інших, що розбивають одноцілий фронт боротьби українського народу та узалежнюють українську справу виключно від зовнішніх т. зв. сприятливих умовин.

19. Організація Українських Націоналістів змагає до приєднання української еміграції для нашої боротьби та об'єднання її поза розкладовими впливами українських опортуністичних груп.

20. Організація Українських Націоналістів на Західних Окраїнах Українських Земель змагає за скріплення українського характеру тих земель засобами, залежними від умовин і політичної доцільности, й прилучення їх до Української держави, а не до польських земель.

21. У Закарпатській Україні ОУН змагає до розбудови політичної сили українського народу та до прилучення Закарпаття до Української держави.

Військові постанови

1. Для здійснення своїх цілей ОУН організує й вишколює власну військову силу.

2. Завданням військової сили ОУН є:

- а) зорганізувати й перевести збройну боротьбу ОУН за перемогу Української Національної Революції й здобуття Української держави;
- б) бути пробоевою силою й опорою ОУН у цілій її боротьбі;

в) бути ядром Української армії в Українській державі.

3. В часі політичного поневолення ОУН організує при допомозі військового штабу ОУН на всіх українських землях і за кордоном військові осередки, виховує й школить військових провідників-організаторів та військових фахівців, організує й школить військові кадри, кермує й координує цілістю військової роботи та опрацьовує воєнні пляни, узгляднуючи кожночасне політичне положення.

При допомозі тих же осередків і кадрів впливає на прилюдну українську опінію, пропагує серед неї військову думку, організує самонавчальні військові курси і т. п.

4. Завданням військового штабу й військових осередків ОУН в часі зриву є зорганізувати збройну силу Революції та керувати військовими акціями на землях.

5. У збройному зриві ОУН організує й веде до боротьби всіх українців без огляду на їх політичні переконання.

6. Українська армія змагатиме до виховання вояка-громадянина. Прищиплюватиме йому за час цілої військової служби й позавійськового виховання почуття соборности, великого призначення, відповідальности, героїзму й посвяти в парі з залізною дисципліною й твердим вояцьким вишколом – злучить українців усіх земель в один національний моноліт.

7. Українська воєнна доктрина, опираючись на аналізі духових прикмет українця, історичні традиції, геополітичних умовинах України та узгляднуючи воєнні модерні засоби, має дати Українській армії своєрідну стратегію й організацію, що, в свою чергу, дадуть змогу якнайкраще й найдоцільніше використати всю силову натугу Української Нації.

8. Ввесь порив великих ідей українського націоналізму та вся сила динаміки Української Революції знайде своє втілення в українській революційній армії, яка повстане в боротьбі цілого озброєного народу, дасть йому силу й перемогу та понесе ідеї Української Революції – свободи народам, – поза межі рідної землі.

Вишкільно-виховні напрямні

1. Сила організації, а, вслід за тим, успішне сповнення її бажань залежить у пряму відношенні від вартости її членів, що мусять бути рівночасно борцями й організаторами визволення та державного будівництва.

2. Виходячи з того заложення, ОУН ставила зусильно в минулому виховання й вишкіл у своїх рядах, що дало у висліді вироблені кадри провідників.

3. В умовинах сьогоднішньої зміненої дійсности усі організаційні клітини мусять перевести основний вишкіл свого членства, виховуючи повний тип суспільно-політичного активіста.

При тому треба звернути увагу, щоб у вишкільній вдержаті рівновагу між боєво-революційним виробленням і агресивністю та суспільно-політичним і державотворчим вишколом, конечним для організації громадсько-політичного життя.

4. Для належного поставлення вишколу конечним є створення центрального осередку вишколу, якого завданням буде опрацьовувати засадничу проблематику, приготувати вишкільний матеріал, вишколювати інструкторів, улашдувати курси та кермувати цілістю вишкільної праці ОУН, провадити в цілій ОУН одноцілий, пляновий і систематичний вишкіл усього членства.

5. Змістом вишколу мусить бути, в першу чергу, світоглядове оформлення й образования, політичне вироблення й знання (спеціально советської дійсності), суспільно-організаційний вишкіл усіх членів.

6. У підставовому членському вишколі являється конечним уодноцілнити й усистематизувати вишкільний матеріал у виді точно означених ступнів.

7. Підкреслюючи потребу вишколу, не слід занедбувати справи готовости, якої ніколи не може бути забагато. Зокрема тепер, коли ОУН стоїть перед новим, можливо, вирішним змагом, вона буде найважливішим чинником успіху. Запорукою цього є належне поставлення виховання.

8. Виховання є вислідною змагань нашого середовища. Тому живий приклад, безпосередній вплив, будуюча атмосфера всіх організаційних зв'язків, а також тиснення творчої думки провідних кадрів є конечним засобом виховання, яке мусить відбуватися лише в праці й боротьбі.

9. Лише певне розгорнення перспектив нашої боротьби, ясне й життєве означення цілей, метод та ієрархії завдань дасть змогу членам включити ріст власної особовости й характеру в ставання в ОУН, яка, як еманация українського середовища, є рівночасно ставанням України.

Лише віра в вище покликання організації й її членів спонукає ставити до себе високі вимоги та сповняти намічені завдання.

Пропагандивні напрямні

I. Загальні означення

1. Основним завданням нашої пропаганди є поширити серед найширших мас українського народу ідеї та політичну програму українського націоналізму, змобілізувати їх до боротьби за ідеї Української Революції, дати відпір ворожій пропаганді й замаскованому наступові ворожої політики та приєднати до протимосковської боротьби також позаукраїнські сили.

2. Розгорнення інтенсивної пропагандивної роботи є одним із найважливіших завдань організації в сучасному стані її боротьби. Цілість пропагандивної роботи мусить бути зцентралізована й узалежнена від політичної тактики організації.

3. Наша пропаганда, її зміст, методи, тактика й організація ділиться на відділи:

- а) пропаганда протибольшевицька для українців в Україні й цілому ССРСР,
- б) пропаганда для українців поза московською займанщиною,
- в) пропаганда для поневолених і загрожених Москвою народів,
- г) закордонна пропаганда для чужинців.

4. Зосереджувати головну увагу пропаганди на справах для визвольної боротьби найважливіших, а не розпорозувати її надмірно на різнородних середовищах, що для справ визвольної боротьби мають значення другорядне.

II. Протимосковська пропаганда

A. Для українців

1. Основним завданням української революційної пропаганди є поширити ідеї українського націоналізму серед найширших мас українського народу на Україні й усюди, де живуть українці, та зібрати довкола політичної програми Української Національної Революції весь актив.

2. Негативне наставлення українських мас проти большевицького режиму змінити моментом ворожого наставлення проти Москви та дати їм позитивну програму національного визволення. Розкладова, протирежимна пропаганда мас

для справи нашої революції повну вартість остільки, оскільки вона йде в парі з нашими позитивними гаслами.

3. Протидіючи всім місцевим партикуляризмам і загумінковості, скріпляти свідомість, що тільки від долі Києва залежить доля всіх українських земель.

4. Виказати найширшим колам населення слабкість кремлівського режиму й можливість його повалення та визволити їх від психози страху, розбуджуючи віру у власну силу народу.

5. Опановуючи всі українські середовища, наша пропаганда мусить звернути особливу увагу на молодь в Червоній армії й робітництво з огляду на їх роль у революційній боротьбі.

Б. Для поневолених Москвою народів

Наша пропаганда для поневолених Москвою народів, крім протирежимного фронту, мусить рівнож дуже сильно звертатись проти панування Москви, взагалі за національну свідомість кожного народу бути суверенним власником своєї землі й керівником своєї долі, виказуючи спільність інтересів поневолених Москвою народів з Україною в одному фронті боротьби.

В. Для всього населення московської тюрми народів

Тереном діяння української пропаганди є даліше ціла московська імперія в кожночасних її межах. Серед усіх москалів, обмосковлених елементів поневолених народів та комуністичних низів наша пропаганда звертається передусім проти режиму, виказуючи брак політичної й особистої свободи, економічний та соціальний гніт, переслідування релігії, шкідливість імперіялізму, облуду інтернаціоналізму, забріханість цілого режиму та панування кремлівської кліки над партією, партії й її прихвостнів над мільйонами громадян. У загальному звертати особливу увагу на Червону армію й більші промислові осередки.

III. Пропаганда поза московською займанщиною

1. Пропаганда ОУН поза московською займанщиною мусить бути тісно й нерозривно зв'язана з цілістю визвольної боротьби, яку веде ОУН на українських землях під московською займанщиною.

2. Мобілізувати всі здорові елементи української суспільности довкола боротьби з наїзником і до всесторонньої допомоги нашій революційній боротьбі в Україні під ворожими займанщинами. Пропагувати, як одинокую визвольну концепцію у противагу нереальним надіям на самочинний розвал большевизму – творення української політичної й мілітарної сили передусім на Українських Землях.

3. Мобілізувати еміграційні елементи інших поневолених Москвою народів до спільної боротьби зі спільним ворогом – Москвою.

4. Здобути в громадянській opinii народів, zagrożених московським імперіялізмом, та в opinii чужинецьких кіл взагалі прихильність для Української Революції, вказуючи спільність інтересів з нашою боротьбою.

5. Протидіючи большевицькій* пропаганді, демаскувати насильницький, експлуататорський, антикультурний, протипоступовий, реакційний характер московського імперіялізму взагалі, а большевизму, як його сучасного вочленення, зокрема, між українцями, еміграцією інших поневолених Москвою народів і чужинцями.

* У тексті помилково: "протибольшевицькій".

6. Демаскувати невірну й тенденційну пропаганду польську, малярську й іншу, ворожу українській справі.

7. Поборювати українські нереволюційні, опортуністичні, масонські організації, групи й течії, розкривати їх шкідницьку роботу та демаскувати їх всюди, де вони появляться.

8. Демаскувати всі ті групи й течії, які, хоч виступають проти сьогорнішнього большевицького режиму, але є в дійсності замаскованими московськими імперіялістами й як такі є ворогами визволення України та поневолених Московою народів.

9. Головну увагу мусить звернути наша пропаганда на опанування молоді й робітничих осередків.

10. Завданням пропаганди в Закарпатській Україні є: загальноосвідомлююча праця, політична пропаганда проти малярського й московського окупанта та ширення ідей і гасел (зокрема соборницьких).

IV. Окремі постанови

Зовнішні форми, вживані в організації, не були до цього часу узгіднені в однорідний і обов'язуючий спосіб. Вводиться в цьому напрямі деякі точніші устійнення й зміни відносно зовнішніх символів та організаційного привіту.

1. Організацію обов'язує тільки загально-національний Тризуб Володимира Великого в формі, введеної Центральною Радою. Касується звичай вживати Тризуба з мечем, як відзнаки організації.

2. ОУН уживає свого окремого організаційного прапору чорної й червоної краски. Уклад і обов'язуючі пропорції будуть ухвалені окремою комісією.

3. Обов'язуючі організаційні свята є: Свято Соборности 22 січня, Свято Героїв Революції дня 23-го травня і День Боротьби 31-го серпня. Всі інші річні події, обходжені членами Організації, є пам'ятковими днями, що не мають загально-обов'язуючого значення на всіх теренах і для всіх членів.

Опубл.: ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. – С. 24-45; Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. – Мюнхен, 1983. – Т. 3. – С. 7-20.

№ 3

1941 р., травень*. – Загальні вказівки Проводу ОУН про державотворчу діяльність організації в умовах війни з метою утворення Української держави

Боротьба й діяльність ОУН під час війни

Напрямні ОУН

А. Загальні напрямні**.

Б. Політичні вказівки.

В. Військові інструкції.

Г. Вказівки на перші дні організації державного життя.

Г. Інструкції Служби безпеки.

Д. Пропагандивні вказівки.

* Датується за подіями; вказівки опрацьовано після II Великого збору ОУН.

** Всі частини вказівок Проводу ОУН подаються далі як окремі документи.

* * *

А. Загальні напрямні

I. Збройний зрив.

II. Вмарш чужих військ в Україну і українська державність.

III. Будава Української держави.

IV. Відношення ОУН до іншої революційної і державницької ініціативи.

V. Відношення ОУН до питання державної влади.

VI. Політична організація.

А. Загальні напрямні

I. Збройний зрив

1. Війну між Москвою та іншими державами, зокрема коли вона буде веситися на українській землі, ОУН використає як пригожий момент для повного розгорнення визвольної революційної боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу, піднімаючи загальний збройний зрив цілого українського народу та ініціюючи такий зрив інших поневолених Москвою народів.

2. Війна між Москвою та іншими державами – це для нас тільки пригожа ситуація для збройного зриву проти Москви та відбудови Української держави власними силами українського народу.

ОУН безоглядно відкидає всі опортуністичні тенденції, однаково ті, що зміряють до накинення українському народові ролі пасивного обсерватора подій, що йтимуть на його землі, як теж усі рахунки дрібного купчика, щоб дістати готову державу від чужинців. Така постава негідна великого народу. Тільки власна збройна боротьба запевнить українському народові ролю творця власної долі, дасть йому право говорити з іншими вольними народами як суверен, рівний з рівним[и], скріпить в цілому народові почуття власної гідності і сили та піднесе його повагу між народами. Тільки власна боротьба дасть історичне свідoctво самобутности українського народу, дасть гідну метрику Українській державі та охоронить перед закидом, що вона – це твір чужої сили. Тільки на таких основах будемо будувати власну державу, бо тільки вони можуть запевнити їй тривкість.

Тому ОУН під час війни підніме збройний зрив українського народу за честь і за волю України! – незалежно від того, яке буде чисто мілітарне значення нашого виступу при зударі воюючих потуг.

3. Час, розміри та спосіб організації і переведення збройного зриву проти Москви будуть нормовані наступними напрямними: збройний зрив під час війни має:

а) засвідчити, що український народ сам бореться за свою честь, волю й незалежність, й сам формує власну долю;

б) здобути підстави, покласти здорові підвалини для Української держави та бути стартом до її будови;

в) запевнити Україні позицію учасника війни з Москвою, співтворця нової ситуації – розвалу московської імперії, а вслід за тим здобути підстави для встановлення відношення між нею і воюючими проти Москви державами, як між партнерами і союзниками, а не як між воєнними побідниками та завойованою та пасивною країною;

г) здобути Україні позицію підмета у формуванні нового ладу на Сході Європи та провідне місце серед своїх народів, які борються з Москвою за свою волю і безпеку;

г) змобілізувати усі сили народу до державно-творчого зламу та винести на чоло найкращі з-поміж них;

д) всі вище подані політичні цілі становлять головну мету збройного зриву України під час найближчої війни між Москвою та іншими державами, передусім тоді, як ця війна йтиме на українській землі чи у близькому сусідстві;

е) чисто мілітарний його ефект, тобто нанесення удару й розбиття московських сил, у сучасній війні не може бути відокремлений як виключно наш власний успіх, тільки увійде як складова частина загального висліді воєнних подій. Тому передусім політичні ефекти у вище поданому змислі мають бути провірною і мірилом у вирішуванні питань: коли, як, в якій мірі і в який спосіб підготовляти, піднімати і переводити збройний зрив.

4. Збройну боротьбу ОУН організуватиме у двох формах:

а) революційно-повстанча акція у ворожому запіллі тоді, як Червона армія і більшовицька система буде захитана воєнними подіями;

б) участь у воєнних змаганнях проти Москви українського війська, що буде складатися із повстанчих та партизанських частин, з українських частин з Червоної армії, які виступають проти Москви, та з військових частин, формованих на еміграції і на звільнених від ворога українських землях.

Боротьба мусить бути тверда, завзята, безоглядна й безпошадна. Героїчна, альказарська. Боротьба не на життя, а на смерть, без вороття.

Членів поневолених народів беремо в боротьбу плече-об-плече з нами на УЗ, подібно як на їх землях українці б'ються за свободу їх країни, до чого пропагандивно взиваємо, хіба що була б того рода ситуація, що Москва зосереджувала б усі головні сили проти України, щоб здавити наперед нашу революцію, так тоді всі поневолені мусять допомагати Україні, бо від її свободи залежить доля всіх. На бажання та в міру можливости допомагаємо головню провідним членам поневолених народів вертатися у їх батьківщини, даючи їм вказівки боротьби та укладаючи контакти головню з провідними їхніми людьми.

На організаторів і провідників революційної армії брати людей з великим розмахом, революціонерів по душі, а не паперових кабінетних військових теоретиків.

Відійти від абстрактних шаблонів, тямлячи, що революційна армія України, яка має нести на своїх штиках великі ідеї свободи і соціальної справедливости або буде ведена революційними полководцями, тоді переможе, або взагалі її не буде. Перемігши ворога в одному терені, не засклеплюватися в своєму загумінку, а йти далі – на Львів чи Київ, Станіславів чи Одесу. В боях творитисьме і рости Українська Революційна Армія. Поруч збройної боротьби населення ліквідує за нашим керівництвом суспільні й адміністраційні форми окупації, перебираючи їх у свої руки та всю політичну владу*.

9. ОУН зверне увагу на здобуття таких міст та промислових осередків і таких місцевостей, звідкіля слава про бої йшла б по всій Україні й по всьому світу**.

11. ОУН забезпечить та не допустить до нищення народнього майна большевиками й юрбою (копальні, фабрики, трактори, магазини), бо все це влас-

* Нумерація поплутана; насправді є всі пункти.

** Нумерація поплутана.

ність і добро народу й нарід має мати з цього вжиток. Речі, що не можна б зберегти перед грабежем, роздати населенню в переховання. Саме українське населення збереже, сховавши, харчеві продукти, одіж для українських вояків.

Друкарні, папір, цикльостилі заховає до диспозиції організації. Зокрема, забере й заховає для організації весь технічний виряд НКВД.

12. Найосновніша вказівка – це не допустити до того, щоб населення кинулося на дрібні речі, поділ колгоспів, боротьбу за приватну власність, кусок хліба, а з а л і з н о ю р у к о ю опанувати анархію, видвигаючи великі грандіозні ідеї: “Україна як небо ввишки, як земля вширшки”, творючи Українську армію, яка єдина запевнить здобутки революції, щоб за сварами й спорами за землю, 8-мигод[инний] день праці не забути за найважливіше – оборону перед ворогом Держави.

II. Будування Української держави

13. З першим моментом збройного виступу у кожній місцевості – прокламуємо українську владу, Суверенну Соборну Українську Державу в кожному селі, в кожному місті, серед війська, всюди й всім; ведемо боротьбу за неї під гаслом: що тільки Суверенна Соборна від нікого незалежна Українська держава дасть українському народові можливості повного суспільно-культурного й господарського розвою.

Поширюємо маніфест – поклик до повстання. По прогнанню з даних місцевостей ворога, перебираємо владу в свої руки й на публичному місці масам народу відчитаємо маніфест ОУН про створення Української Держави.

14. Генеральна лінія нашої політики на ЗУЗ.

Перебираємо всю політичну владу ми безподільно, зн[ачить] від села – аж до краєвого центру, згл[ядно] навпаки. Других ангажуємо до співпраці й помічі, але під нашою кермою. Зн[ачить] в адміністрацію, господарське життя, військо чи піввійськові формації, міліцію, пропаганду, комунікацію, культурно-освітнє життя, які організуємо за своїм планом, даємо своїх керівників чи політ[ичних] організаторів, які беруть собі до помічі фахівців.

На ОСУЗ перекидаємо стільки людей, наскільки це не послаблює нашої бази ЗУЗ.

Центром краєвої влади повинен бути Львів.

15. Під краєвою владою треба розуміти краєвий уряд, що як влада територіально-адміністративної одиниці, ЗУЗ, підчиняється центральному Українському Суверенному Соборному Урядові в Матеріку.

Проголошуючи Суверенну Соборну Українську Державу, ОУН шляхом вияву волі народу по льокальних плебісцитах повітових, місцевих зібраннях, покликає Голову Суверенної Соборної Української Держави, коли не створився в міжчасі С у в е р е н н и й Український Національний Уряд у Києві, якому краєва влада ЗУЗ підчиняється.

16. Супроти евентуального еміграційного уряду, коли він не противиться цілям ОУН та коли не заіснував центральний уряд у Києві, займає ОУН льояльне становище. При заіснуванню уряду в Києві, уряду суверенного й національного, попирає ОУН цей уряд, що повстає з волі та власної децизії українського народу, а не з волі чужої сили.

* Розділ II у тексті помилково подається як III.

17. На очищеній з ворожих сил території ОУН творить міліцію, парамілітарні організації та стабільні військові частини і всі необхідні для нормально-го функціонування державного життя установи, суди, різні суспільні установи, організацію постачання для війська, шпиталі, наладує комунікацію, фінансові уряди і т. п.

18. Для переведення згідно з державною рацією і політичними потребами народу соціальних і господарських перемін – творити всюди Революційні комітети, зложені з українських патріотів, та залізною організацією усе держати в своїх руках, щоб український вояк не кидав фронту з побоювання, що не дістане землі. При господарських і соціальних і взагалі всяких перемінах – на першому плані будуть брані під увагу вояки, що на фронті, рідні вояки, воєнні інваліди, політичні засланці і загалом усі ті, що майном, свободою чи життям ризують, а не ті з запілля і печі. Це сильно в нашій пропаганді видвигати.

19. Відповідно до потреб та згідно з доцільністю, наскільки справність апарату буде запевнена, зберегти в адміністрації хвилево існуючі форми або творити нові. Всюди на виріш[альні] місця поставити наших людей або нам послушних.

20. У хліборобстві остає в силі поділ поміщицьких земель між працюючих. Земля остає власністю тих селян, які на ній працюють. Заведені насильно на ЗУЗ колгоспи ліквідуються на засаді, що селяни, яких примушено віддати землю в колгосп чи совхоз, одержують її назад.

Машини, якими досі управляли, остають кооперативною власністю тих, що є власниками відносних наділів землі, й ними вони дальше управляють свою землю, як її власники.

21. В удержавленому промислі найкращі з українських працівників, що працюють у даному заводі, під керівництвом найталановитішого у даній праці, який потрапить фахово вести підприємство (згл[ядно], коли б остався хтось з колишніх директорів – але солідних людей) перебирають під проводом і за ініціативою ОУН керму підприємства чи заводу. У копальні чи фабриці до фахового ведення необхідно брати спеца-інженера, а не ділетантів.

Головна наша увага мусить бути звернена не на фабрикування маси спеців, на що нас ще не стати, а на поставлення наших о р г а н і з а т о р і в – фахівців у поодиноких ділянках життя, бо до праці притягнемо всіх здібних до творчости.

При всій нашій діяльності в суспільно-державному апараті, тямити, що головна наша сила, окрім війська, – в політичній організації, якої розбудова – основна річ в нашій праці, бо політична сила не є ніколи ефемерною.

22. Сила народу – в організації взагалі. Засаднича наша річ в цілому житті – це є організувати й ініціювати. Отже, творити, згл[ядно] ініціювати творення організації: а) молоді, б) комбатантів, в) політв'язнів, г) професійні організації інтелігентів, робітників, хліборобів; згл[ядно] опанувати їх нашими людьми й ідеями, г) організації однородно-продукуючих працівників – всіх з даного роду продукції, гірників – робітників, інженерів, директорів і т. д., д) культурно-освітні організації, е) фізичного виховання – спортові, є) служби праці, ж) жіночі, з) харитативні і т. д.

А понад усе мілітарні й парамілітарні формації, використовуючи для цього різні можливі форми, напр., можна творити військову організацію “Січ” і т. п.

Організованість – це зн[ачить] сила. Силу засвідчить український нарід перед чужинцем теж тоді, коли він виступатиме організований у різних формах.

III*. Закріплення й розбудова політичної організації ОУН

23. На першому плані мусимо розбудувати політичну організацію ОУН.

По всіх центрах мусимо ставити осередки пропаганди наших людей, все й всюди пропагувати нашу політичну й суспільну програму, здобути змістя необхідні технічні засоби (друкарні, радіо, папір, преса і т. д.), втягнути зразу в наш круг к у л ь т у р н і осередки (письменників, журналістів, науковців), до них відставити змістя наших літератів, журналістів і науковців, як організаторів їх та ініціаторів на нових світоглядових і політичних засадах.

Необхідно взяти ініціативу виховання та організації всієї молоді, студентської, робітничої і селянської, в наші руки. Організація молоді та її виховання мусить бути в руках ОУН безподільно. Творити окрему організацію української молоді в цілім краю.

24. Політичну організацію поширити, поповняючи її з рядів: а) переслідуваних Москвою, політв'язнів, політзасланців, б) хоробрих у боях, в) особисто визначених у державному будівництві, високих особистою й громадською мораллю, тотожним з нашим світоглядом, піонерів праці. Критерій вартости члена поширяється: як, з одного боку, бойовість, так теж, з другого, здатність організувати державне життя [– це] рішатиме при доборі кадрів. Член мусить бути так організатором, як і плануючим керівником у даній ділянці життя. Мусимо бути здібними теж до творчости у суспільно-державному розумінні, а це вже не є те, що в підпільній боротьбі-роботі.

Проте ж тямити завжди і всюди основне – ОУН не сміє стати “партією”, але мусить творити ідейно-політичну й організаційну силу ордену борців і фанатиків.

IV**. Становище до німецької армії

25. Машеруючі німецькі війська приймаємо як війська союзників. Стараємося перед їх приходом с а м і упорядкувати життя як слід. Їм заявляємо, що вже створилася українська влада, її перебрала ОУН під кермою Степана Бандери, всі справи українського життя ладнає ОУН та місцева влада, готова ввійти у приязні взаємини з союзними військами для спільної боротьби з Москвою та для співпраці.

До машеруючих даліше на Схід німецьких військ можна долучити для праці на ОСУЗ декого з активу ЗУЗ під умовою, що не відіб'ється це з завеликою шкодою для розбудови нашої бази, ЗУЗ.

У випадку, коли б німці поставилися негативно до створеної української влади ОУН, не визнавали її та визначували своїх людей, заявляти на місцях, що назначені ОУН не можуть передати влади, бо лише Провід ОУН може їх звільнити від обов'язків.

Перед фізичною силою уступити, але в правному розумінні влади не передавати (зн[ачить] завісити себе в урядованні).

Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові). – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с.1-5. Циклостильний відбиток.

* Розділ III у тексті помилково подається як IV.

** Розділ IV у тексті помилково подається як VI.

№ 4

1941 р., травень* . – Вказівки Проводу ОУН про діяльність організації на Осередніх і Східноукраїнських землях в умовах війни з метою утворення Української держави

Б. Акція на ОСУЗ

1. Діяльність до вибуху війни й у перших її початках

Люди, що дістануться перед [вибухом] війни на ОСУЗ, мусять найперше:

- а) зорієнтуватися в середовищі, простудіювати його,
- б) здобути довір'я провідних енергійних місцевих одиниць,
- в) розпропагувати програму ОУН,
- г) поставити осередок ОУН у даній місцевості й звіттам промінювати ідейно й організаційно по доколичних теренах. Поставити організацію й розпропагувати її програму – це перша річ. Найперше зацепитися серед молоді, інтелігентського й робітничого елемента, за поміччю яких можна швидше поширити організацію, згл[ядно] її ідеї.

2. З погляду на вагу хвилини, докладати всіх зусиль до того, щоб ввійти в Ч[ервону] а[рмію] – організаційно й ідейно; ширити серед неї нашу позитивну й розкладаву пропаганду.

3. Лінії нашої політичної стратегії визначені в постановах II В[еликого] з[бору] ОУН – їх вивчити.

Підривну й позитивну роботу вести так, як це сказано про акцію на ЗУЗ.

II. Збройний зрив

4. Коли захитається режим, виступити збройно, згл[ядно] дати ініціативу до збройного виступу. Коли почнуть місцеві, прилучитися до них, поперти їх з усіх сил, роблячи усе під фірмою ОУН та з'єднуючи їй прихильників.

5. Сильно розпропагувати велику ідею Української Революції, якої зміст визначає наш маніфест про створення Української держави, та великою візією майбутнього – свободи народу й соціальної справедливості – розвогнати серця людей, фанатиками людей робити, а не політичними калькуляторами, великим повстанчим революційним полководцям мостити ідеями і місією великою шляхи, віру велику вляти в серця, розмаху дати боротьбі – це є наша найважливіша інструкція.

III. Будування Української держави

6. Проголосити всюди й усім створення Української держави, видвигнути, згл[ядно] визнати ев[ентуально] створений самостійницький, соборницький національний уряд. У започатковане другими не будівництво входимо, спрямовуючи його розбудову нашими гаслами на наші шляхи.

IV.] Розбудова політичної організації ОУН

З огляду на можливості повстання різних отаманчих урядів, члени ОУН мусять бути обережні зо справою остаточного визнання того чи іншого уряду, а натомість творити, згл[ядно] попірати й закріплити українську владу на місці, ждучи на остаточну інструкцію Проводу. У добі радія це буде легко зробити. Очевидно, це торкає ситуацій скомплікованих.

У випадку ясности для українських патріотів, хто становить цей справжній український уряд, тієї колізії тим самим у членства не буде.

* Датується за подіями; вказівки опрацьовано після II Великого збору ОУН.

7. У противенстві до ЗУЗ, ОУН не перебирає тотальної влади на ОСУЗ тому, що не є там розгалужена. У випадку, коли б не було гідних елементів до перебрання влади на ОСУЗ, ОУН бере її в цілому, перекидаючи велику частину своїх людей з ЗУЗ на ОСУЗ. Тоді ОУН задержує за собою загально-політичну керму, а фахово-ділове керівництво віддає найкращим місцевим елементам.

8. У випадку, коли б серед загального краху ССРСР, ще заки дійдуть німецькі війська до Дніпра, створилася, н[а]п[ри]клад, на Лівобережжі серед переможних боїв з Москвою українська суверенна влада, треба дуже сильно її допомогти – висилкою людей і т. п., щоб створити міцну реальну силу – партнера для взаємин з союзним військом, тим більше, що ця держава мала б ще сильний фронт проти Москви, який ще не буде зліквідований з розвалом ССРСР.

9. Люди, що приходять на очищений від ворога військовий терен, як під т[очками] I/II, мають спочатку:

- а) розгорнути широку пропагандивну акцію, розпропагувати нашу програму,
- б) потворити осередки нашої організації та акції,
- в) втягнути у свої ряди місцеві революційні елементи, щоб наша пропаганда й акції мали органічні підстави.

Осередки ОУН мають такі відділи:

- 1) Провідник, який веде цілість праці в організації,
- 2) Організаційний, який ставить політичну організацію провідного кадру,
- 3) Суспільно-політичний, що плянує та організує окремі суспільні та політичні акції,
- 4) Військовий, що організує мілітарні чи піввійськові формації, підшукує можливі форми організації військової сили та їх використання, організує, ев[ентуально], частини на фронт боротьби з Москвою зоздемобілізованих вояків, втікачів із совітської армії і т. п. Загалом кермує військовим ділом залежно від умовин і ситуацій: – коли нема Української армії, шукає форм організування її, коли є Українська армія, змагає до того, щоб ставала націоналістичною, входить у неї і т. п.,
- 5) Безпека й інформація,
- 6) Пропаганда,
- 7) Молодь,
- 8) Жіноцтво,
- 9) Відділ господарки – дбає за фінансове забезпечення організації.

Відділи можна кумулювати.

Поданих осередків передбачується три – Північний, Південний і Східний. Осередок охоплює області, якими керує. Нижче обласних центрів з-поза ОСУЗ людей не призначається.

10. Коли ОУН не перебирає цілоти влади на ОСУЗ, наша праця йде двома шляхами:

- а) ставимо передусім політичну й мілітарну організацію,
- б) організуємо суспільно-державне життя на націоналістичних засадах. Кидаємо напрямні, думки, пляни, концепції. За такі акції, зн[ачить] реалізацію концепцій, боремося, які дають політичну силу організації. Отже, пропаганда словом і чином.

Під кутом розбудови політичної сили ОУН входить у царини життя:

- а) в адміністрації захоплюємо передусім такі позиції, що створюють ґрунт для посилення політичної організованости народу. Захоплюємо високі пости, бо державний апарат має ексекутиву й це уможливує політичну працю,

б) те саме поліція,
в) господарське життя,
г) комунікація,
г) виховання, освіта й культура – важні для нас, бо це формує духовність народу. На захоплення їх звертати особливу увагу.

11. При виборі між повищими двома шляхами, завжди поставимо чоловіка там, де буде краща можливість до ведення політичної роботи.

Методи праці організації будуть основно змінені. Її акції будуть провадитися, зокрема, на суспільно-конструктивному підкладі.

Член ОУН буде організатором якоїсь ділянки життя по українських, націоналістичних напрямних, корисних Українській державі, а не партикулярним інтересам групи чи чужинців. Політична дійсність лежатиме, зокрема, в акцентуванні політичного моменту в суспільних акціях і проводженні таких акцій, що скріпляють суверенність Української держави.

Такими ударними акціями можуть, н[а]пр[иклад], бути у випадку браку більшої кількості українського війська – акції за Українською армією, покликаною українським урядом на основі загальної військової повинності, або акції за те, щоб керма всього господарського життя була виключно в руках українців (це залежно від умовин, що створяться тоді), або акції за реалізацією якоїсь актуальної точки нашої програми, або за допомогою фронтів, що може вестися, тоді члени ОУН стають у перші лави, оставляючи частину людей на місцях.

12. Простудіювавши найпекучіші потреби, стан націоналістичної свідомости та кинувши наші гасла, розглянути реакцію на них; достосувати тактику до вимог тамошньої дійсности; розшукати найактивніше середовище й увійти в нього; притягнути до співпраці провідні енергійні місцеві одиниці. Розгорнути перед *ними напрямні праці* й державного будівництва. Ставити, поповняти організаційні кадри можна тільки серед акцій.

13. Звернути увагу змістя на:

а) молодь студентську, робітничу, селянську,
б) політв'язнів і засланиців,
в) здемобілізоване вояцтво,
г) культурні й пропагандивні осередки (преса, радіо, журналісти, письменники).
Творити організації молоді, політв'язнів, комбатантів, скликати військові з'їзди, б[увших] в'язнів, робітників, селян і т. д.

14. Старатися притягнути фахові інтелігентські сили, залізничників, робітників, активний селянський елемент, влаштувати величаві свята “Моря”, “Героїв”, маніфестації, віча, взагалі маніфестувати свою приявність, даючи відповідний зміст роботі; старатися виховання молоді перебрати в свої руки в цілому. Тямити, що ми мусимо бути передусім у містах і промислових осередках.

15. У підході до соціально-господарських й устроєвих питань треба вважати, щоб узгляднювати вимоги хвилини (загроза голоду) й органічні тенденції життя.

Тому буде необхідне хвилеве зберігання зовнішніх форм сучасної управи ріплі, при засадничому переданні землі селянам на індивідуально-родову власність, але при формі артільної, спільної машино-тракторної господарки – власність кооперативи й селян на машини. З другого боку, треба рахуватися теж з тим, що може треба буде при вмішуванні чужої сили кидати інші гасла для акцій.

Одне вирішне при акціях – скріплення суверенітету народу, зн[ачить] українськості, націоналістичності змісту господарства, чи взагалі даної діяльності життя.

16. Переорганізація адміністрації буде доконуватися повільно. Те, що виправдалося в житті, треба буде зберегти, – на початок низка старих речей остане. Головне: дати там нових людей, наших з ОУН, зг[лядно] взагалі українців.

V. ОУН й інші політичні сили*

17. ОУН мусить бути у всякій ситуації носієм революційної ідеї України, Суверенної Соборної Держави.

Політичні групи, які мають за мету Суверенну Соборну Українську Державу, а різняться від ОУН, н[а]п[ри]клад, соціальними концепціями, старатися перетягнути на нашу платформу. Коли це не вдасться, вести свою позитивну роботу. Коли ці групи при владі й ведуть українську політику, їх попірати, а незалежно від того розбудовувати силу. Поборювати тоді, коли відходять від ідеї суверенності чи проповідуватимуть шкідливі українській нації орієнтації, або взагалі ослаблюватимуть силу народу. Не лише особисті позиції здобувати, але передусім політичні й притягати на політичній платформі людей.

18. Розбудовувати силу на УЗ не лише під тим кутом, що союзники виграли війну й розтрошили ССРСР, але теж тямити, що бої з московськими військами триватимуть довше й війна взагалі ще вестисьме, – отже, необхідне мати сильну армію, незалежну від чужої сили, щоб дві армії, українська й німецька, пактували, як союзні переможці Москви.

Не лише в Україні, але на Далекому Сході й у Москві творитимуть під час розвалу ССРСР українські армії, які йтимуть в Україну, як носії української суверенної влади, тому ОУН мусить бути твердою й принциповою у ставленні всіх справ, як неосквернений двигун повної свободи й суверенності народу. Проблема України вирішиться на далеко ширших просторах, як засяг армії союзника, бо є світовою проблемою.

VI. Методичні вказівки

1. Концентрувати сили, а не розпорошувати їх. Проявляти якнайширшу ініціативу й якнайбільший розмах, – коли б не вистачало сил, так тоді стягнути їх з других менше розгорнутих осередків, бо доцільніше мати сильно й добре поставлену меншу кількість осередків, як слабо чи зле – багато. Найгірше бути всюди й ніде.

2. Звернути увагу на найважливіші справи з погляду політичної організованості й державного конструктивізму; акцентувати й ініціювати такі акції, які ставитимуть організацію в осередок уваги громадянства й орієнтуватимуть на неї; акції мусять мати пригоже тло й знайти виконавців. Наші ідеї, напрямні роботи мусять мобілізувати. Не летіти на заповнювання всіх браків, бо розгубимося.

3. Основна й вирішна річ – знайти підхід до місцевого елементу.

4. Тому найважливіше – не жити старим, пройденим, а рвати вперед, нове творити.

5. Кличі мусять бути ясні, прості, короткі, ядерні, конкретні, але не подрібні.

* Розділ у тексті помилково позначений як IV.

Загальний дороговказ

Враховувати завжди великі потенції Революції, яких зараз схопити немислимо; тямити на ролю морального чинника Революції, бо, маючи на увазі тільки матеріяльні, ефективні сили, можна опортунізувати.

П[ісля] н[аписаного]. Речі, що неузгляднені в відділі II (Акція на ОСУЗ), а подані під відділом I (Акція на ЗУЗ), зобов'язують і на ОСУЗ, коли вони не колідують з відмінною генеральною лінією нашої політики на ЗУЗ й ОСУЗ відносно питання перебирання влади.

Зміст

Вступ

I. Діяльність ОУН до вибуху війни й у перших її початках

II. Збройний зрив

III. Будівання Української держави

IV. Закріплення й розбудова політичної організації ОУН

V. Методичні вказівки й загальний дороговказ

A. Акції на ЗУЗ

Б. Акції на ОіСУЗ

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 6-9. Циклостильний відбиток.

№ 5

1941 р., травень*. – Політичні вказівки Проводу ОУН для низових організацій в умовах війни

Політичні вказівки

Вступ

ОУН використає війну з ССРСР для розгорнення боротьби за Суверенну Соборну Українську Державу [і] прискорення її здобуття.

ОУН бореться за суверенну, неподільну, повну владу українського народу на УЗ. Влада спирається на організованій силі активу народу.

Передумовою здобуття неподільної влади – сильна політична й мілітарна організація по всій українській території та вироблення кадрів у керівництві державним і суспільним життям.

Генеральна лінія нашої політики й праці на УЗ іде під кутом тривкої основної підготовки згідно з напрямними Української Революції й визвольної боротьби всіх поневолених Москвою народів, проте ж включає особливі умовини евентуальности конфлікту й об'єктивної дійсности, що хвилево модифікують нашу тактику на УЗ.

I. Діяльність ОУН до вибуху війни і в перших її початках

1. Тим, що приходять на ЗУЗ, треба старатися нав'язати контакт з сіткою. Коли розбита, пробувати ставити її дуже закрито й без акцій. Коли існують завеликі труднощі й загрожує небезпека ліквідації новоприбуввших, обмежити-ся тільки до необхідних зв'язків і виждати до війни.

2. Вижидаючи війни, згл[ядно] вияснення ситуації, просліджують і провіряють ґрунт, настрої серед населення, армії, адміністрації, щоб знати, які гасла кинути, розважають, у яких місцях можна вдарити найвлучніше ворога, які

* Датується за подіями; вказівки опрацьовано після II Великого збору ОУН.

об'єкти легше здобути, підготовляють пропагандивний матеріал, просліджують докладно терен свого діяння, підготовляють загальний плян акції, перегляд людей військово, політично, фахово вироблених та їх примінення у боротьбі й майбутню організацію.

Особливо мусять тямити, що дуже важні є пропагандивні осередки, зокрема радіо-надавчі станції, яких захоплення й використання, хоча б кілька годин – переважна справа на початку збройної боротьби. Завжди мусять тямити, що ніякі малі, дрібні кличі, але велика, фанатична ідея пірве народ до боротьби.

3. ОУН не розвогнює сьогодні боротьби народних мас, а навпаки, всякі самочинні, передвчасні, тим більше спровоковані, члени ОУН гамують, щоб не дати притоки большевикам до масакри й винищування, готують сили на пригожий момент.

4. З огляду на більшу стабільність у побуті військ, пробують інтенсивно і дуже потаємно найти контакт з українцями й поневоленими народами в армії, творять наші організаційні клітини, ведуть серед них скриту революційну пропаганду, але з тим, що спільна чинна акція буде актуальна шойно в момент розхитання армії, хіба що якісь спеціальні умовини диктували б вчасніший виступ. Коли б була ще актуальна справа побору, так українці повинні йти в армію. В адміністративному й господарському апараті вести аналогічну акцію, тиху, підривну.

5. Найважнішим, першим завданням це є мати провідних людей в поодиноких місцевостях, зокрема в містах і промислових осередках. Коли немає організованих, то у відповідному моменті пропагандивно так поставити наші шляхи й напрямні боротьби й праці, щоб вони організували боротьбу, бодай виразно з'ясувати завдання, а для них люди знайдуться.

6. Пробувати переслати деяких людей, передусім легальним порядком, за поміччю адміністративного чи господарського реферату, евентуально війська на ОСУЗ, де треба творити вогнища-осередки нашої організації та організувати революційну акцію.

7. У перших днях вибуху війни, коли ще советська армія незахитана і твердо держиться, ОУН не виступає зо зброєю в руках до боротьби. Тоді лише скріпляє пропаганду серед війська, розкладову й позитивну, посилює творення своїх організаційних осередків, підготовляє інтенсивніше й свобідніше організовану силу до збройного виступу, конкретно уплянує з намічуванням людей, форми й способи перебирання влади, організації збройної сили, війська й міліції, адміністрації, господарки, пропаганди й культури.

У цей час, безпосередньо підготовчий до виступу, – веде інтенсивніше підривну роботу в господарстві, адміністрації, транспорті, війську, зн[ачить] саботаж достав, заколот у транспорті, розклад у війську, саботаж у моторизованих частинах і т. д., воєнне замішання використовує для поширення хаосу, з'єднання бійців та поодиноких частин для справи революції; пробує вкрутити своїх людей в частини ЧА, щоб у слушний час стали там організаторами революції.

II. Збройний зрив

Коли советармія розхитана, режим послаблюється, ЧА нездібна при наглому заскоченні із середини ставити тривалого опору – ОУН починає збройну боротьбу, збройне повстання, тотальну боротьбу.

Це значить: ОУН виходить явно на арену життя. Починається вибух Української Революції.

Засяг революції: пірвати маси до боротьби з Москвою, до боротьби на всіх ділянках життя, а передусім збройної.

Збройні відділи, організовані ОУН з усіх боездатних українців, вдарять, зокрема, в війська НКВД і ті частини армії, які боронять режиму. Водночас наша пропаганда, наставлена на здемобілізування військових ворожих частин і перетягнення їх у наші лави та творення спільно з ними Української визвольної революційної армії, в якій склад беремо всіх українців та членів поневолених Москвою народів, проголошуючи велику мету нашої боротьби – Революцію на 1/6 земної кулі з ідеями: свободи народам, свободи людині й соціальної справедливості.

При організуванні військових акцій маємо на увазі, зокрема, здобуття таких військових пунктів, які стратегічно:

- 1) легкі до боротьби,
- 2) матимуть велике моральне й пропагандивно-політичне значення (Київ – Львів – радіо),
- 3) дадуть товчок до вибуху й скріплення революційної боротьби на ОСУЗ, будуть іскрою для Української Революції в цілому ССРСР,
- 4) промислові осередки.

Це має бути початком і основою творення правильної Української армії, для оборони Української держави та здійснювання цілей української націоналістичної зовнішньої політики.

Дальша боротьба українського війська проти Москви буде співучасництвом України у протимосковській війні союзних держав, у визвольних змаганнях інших поневолених і загрожених Москвою народів та у встановлюванні нового ладу на просторах теперішнього ССРСР. Цю боротьбу має продовжувати українське військо аж до повного розбиття Москви та звільнення від її окупації тих теренів, як це вимагає наша зовнішньо-політична концепція.

III. Вмарш чужих військ на Україну й українська державність

1. Якщо фронт боротьби третіх держав з Москвою буде пересуватися через українські землі, тоді військова окупація України побідними чужими військами неминуха. Про те рішає відношення реальних мілітарних сил і сама природа війни. Зокрема факт, що Україна не може поставити тепер такої збройної сили, яка могла би сама держати фронт протимосковської війни на відтинку власних кордонів та зробити зайвим вмарш чужих військ на українську територію.

2. Наше завдання в такій ситуації: не допустити, щоб Україна була тільки тереном розгри чужих сил з нашим ворогом, а вслід за тим об'єктом чужого володіння. Навпаки, власною боротьбою, будуванням власної держави власними силами, за власною ініціативою здобути собі ролю підмету й партнера, учасника війни та співтворця нового ладу на руїнах московської імперії. Включаємо ролю обсерватора та пасивно-вичікуючу поставу супроти подій, що йдуть на українській землі, а зокрема супроти війни інших держав проти Москви і їхнього порядкування.

3. Для того держави, які ведуть боротьбу з Москвою і не ставляться вороже до України, трактуємо як природних союзників. Піднімаючи збройний зрив проти Москви та, розпочинаючи будову власної держави зорганізованою силою українського народу, створюємо реальну підставу, щоби стати партне-

ром, і на підставі тих реальних фактів унормувати відношення між Україною а тими державами, як поміж с о ю з н и к а м и.

4. Основною передумовою того є визнання і пошанування з боку тих держав суверенности і соборности України та дійсно позитивне відношення до української державности. Плятформою тривких союзницьких взаємин має бути спільна боротьба проти большевицької Москви й обосторонні користи із союзницької політичної, мілітарної та господарської співпраці.

5. Дальше відношення України до тих держав залежатиме від того, як вони будуть трактувати і шанувати права і життєві вимоги України.

IV. Будова Української держави

1. Рівночасно з піднесенням збройного зриву проти Москви розпочинаємо відбудову Української Держави.

2. На звільнених від московсько-большевицької окупації частинах української землі, не ждучи на ніщо, ОУН проголошує відбудову Української Держави, встановляє владу, яка має zorganizувати державне життя в усіх ділянках та кермувати ним.

3. Мандат до проголошення української державности та встановлювання влади дає нам довголітня революційно-визвольна боротьба, підняття народного зриву, державно-творча ініціатива та активна сила.

4. Таким самим мандатом користувалася би така самостійна українська сила, яка би перша піднесла зрив та розпочала будову Самостійної Української Держави на Осередніх і Східних Українських Землях.

5. При будованні Української Держави мусять бути сконцентровані всі українські сили, мусять в ній взяти участь всі українці, що щиро й чесно з відданням будуть працювати для неї та обороняти й заступати її інтереси.

6. Уконституування тривалої державної влади має бути оперте на організованому вияві волі цілого українського народу у формі заініційованого ОУН загального вибору Голови Української Держави по звільненні більшої частини українських земель та початковому наладнанні державного життя.

7. Відношення до чинників союзних держав на поданій попередньо платформі установає державна влада України на самому початку.

8. Якщо би на Україну прийшли війська таких держав, що вороже відносяться до української державности, тоді наша визвольна боротьба увійшла би у новий період.

V. Відношення ОУН до іншої революційної і державнотворчої ініціативи

1. ОУН має за завдання дати ініціативу бути проводом і авангардом у реалізації усіх наведених цілей по змозі в цілій Україні, а передусім там, де уже своєю організацією і боротьбою опанувала терен.

2. При тому ОУН не ставить собі такої цілі, щоби у теперішньому етапі мати монопольне становище, виключно у своїх руках держати всю ініціативу та керму у визвольній боротьбі та державному будівництві. ОУН поставиться вповні позитивно та попре всіма силами кожную революційну ініціативу у боротьбі та державному будівництві, ініціативу політично доцільну, спрямовану на визволення і суверенність України, яку підніме скорше інша організована краєва сила на тих теренах, де ОУН не змогла б вчас і вповні покермувати революційним зривом та державним будівництвом.

VI. Відношення ОУН до питання державної влади

1. Повноту влади в Українській Державі ОУН перебере тоді в свої руки, як своєю політичною діяльністю та організацією опанує достаточо усі україн-

ські землі, у своїх рядах зорганізує найкращий, провідний актив цілої України та підготує своїх членів до керування усіми ділянками державного життя.

2. Сьогоднішній стан такий, що ОУН вповні опанує ЗУЗ, весь самостійницький провідний елемент, як теж широкі народні маси. Зате позиції ОУН на ОіСУЗ під оглядом організованої сили о много слабші. Тому ОУН не буде на самому початку перебирати повноти державної влади в цілій Україні, тільки змагатиме до вдержання її у своїх руках на ЗУЗ, а на Осередніх і Східних Землях будуть члени ОУН займати керівні пости та обсаджувати державні апарати на різних щаблях в міру можливости.

3. Тому, що навіть ОУН не має опанованих вповні всіх українських земель в такій мірі, що би могла з повною відповідальністю взяти виключно у свої руки повноту державної влади уже зараз, і немає жадної іншої організованої політичної сили з такими завдатками, – будування державної влади на монопартійному принципі від самого початку для української державности було б шкідливе, бо не спиралося б на завершеному процесі внутрішньої кристалізації та реальному укладі сил. З другого боку, многопартійна політична система та розподіл державної влади за міжпартійним ключем уже виказали свою шкідливість як в Україні, так теж в інших державах. Тому ОУН відкидає і поборює таку систему.

4. Узгляднюючи вище поданий фактичний стан, ОУН видвигає та здійснюватиме наступну концепцію:

а) до часу завершення процесу внутрішньої політичної кристалізації та повного охоплення націоналістичним рухом всього провідного активу цілої України, державна влада буде організована під персональним оглядом не на партійному принципі, тільки на принципі авторитетности, особистих і фахових кваліфікацій. То значить, що Головою Української Держави має бути чоловік, що має авторитет і повне довір'я цілого українського народу, свобідно вибраний цілим народом.

Керівні пости в уряді з зазначенням Голови Держави будуть займати люди, що на підставі своїх моральних вартостей і провідницьких здібностей мають авторитет і довір'я в народі, а при тому відзначаються високими фаховими кваліфікаціями та організаторськими здібностями. Той сам критерій обов'язуватиме при обсаді цілого державного апарату.

б) Організація Українських Націоналістів перебирає завдання керування українською політичною думкою, виховування і вишколювання провідницьких кадрів та виховання цілого народу.

5. Першою повноправною владою Української Держави буде той уряд, що повстане в Україні як провід визвольного зриву, ініціатор та керманіч відбудови Української Держави. Його мусять визнати всі українці.

6. У випадку, коли б повстало рівночасно і незалежно від себе більш[е] провідних осередків визвольної боротьби та державного будівництва, тоді першим завданням їх буде спільно створити один уряд. Коли би цього не можна зараз зробити, тоді обов'язки й права верховної української влади як уряду Української Держави припадають тому самостійницькому осередкові, що у збройній боротьбі та державному будівництві диспонує найбільшою організованою силою та опанує найбільше української території.

7. ОУН перебере відразу повноту державної влади на ЗУЗ як одинока там організована сила і змагатиме до того, що би своїм вкладом у визвольну боротьбу та державне будівництво зайняти відразу провідне місце в цілій Україні.

Однак, якщо би на Осередніх і Східних Українських Землях повстав скоріше інший самостійницький центр, який з успіхом зорганізує визвольний зрив і будову держави, опанує своєю владою більший простір України та дійсно стоятиме на платформі повної суверенності й соборності України – тоді ОУН визнає його центральною владою України і йому підпорядкується державна влада, встановлена ОУН на опанованих нею теренах. Дальша постава ОУН супроти такого уряду залежатиме від того, як він буде вив'язуватися зі своїх завдань.

8. ОУН буде докладати всіх зусиль, щоби незалежно від того, яка є позиція її членів в уряді і державному апараті, ціла державна політика, організація і розвій всіх ділянок національного життя йшли по лінії програми ОУН з найкращою користю для України.

9. ОУН завжди стоятиме на сторожі добра України та дбатиме всіми способами, щоби той уряд і цілий державний апарат служив тільки Україні і змагав до її найкращого розвитку. Не узнаємо егоїстично-партійного критерія і все, що корисне для України, будемо попірати, а все, що шкідливе – нищити, без огляду на те, хто це робить.

10. Вся повертаюча еміграція мусить вповні підпорядкуватися українській самостійній, суверенній владі на українській землі.

11. Якщо б у зв'язку з розвитком воєнних подій заіснувала така ситуація, що українські землі заняли б нагло війська іншої держави перед тим, заки вспіла б оформитися державна влада, тоді поза теренами, які опановує ОУН і є на них дійсною українською владою, компетенції тимчасової української влади належали б тільки такому тілові, що спирається на організованій українській силі, повстало з української ініціативи та добре заступає добро України.

12. Кожна установа, яка б одержала мандат і владу від чужоземних чинників, хоча би вона складалася з українців, є установою даної держави. Вона не може претендувати до права сповняти ролю українського представництва як суверенної української влади. Своє відношення до таких інституцій ОУН буде окремо нормувати у кожному конкретному випадку.

VII. Політична організація

1. Рівночасно з розбудовою і закріпленням зовнішньо-політичної, військової та господарської сили Української Держави ОУН буде будувати найпевнішу підвалину й опору її сили та розвитку – здорову й міцну політичну організацію: ОУН.

2. Головне завдання в тому напрямі – закріпити й розбудувати свої впливи, діяльність і організацію на Осередніх і Східних Землях в такій мірі, як на Західних.

3. Західні Українські Землі мають при тому сповнити ролю головної помічної бази.

4. Розподіл сил на перший етап такий, щоби на Західних Землях відразу опанувати ситуацію і закріпити позиції ОУН, перебираючи державну владу, а рівночасно на Осередніх і Східних Землях через діяльність членів ОУН створити основи дальшої розбудови Організації.

5. По короткому першому етапі ОУН переведе зміни в розміщенні своїх сил.

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 10-15. Циклостильний відбиток.

1941 р., травень* – Військові інструкції Проводу ОУН на випадок війни для здобуття української державності

В. Військові інструкції

I. Головне завдання

Головне військове завдання ОУН – це: підготувати наші організаційні військові кадри так, щоб вони могли в рішаючий момент:

- 1) повести певні бойові акції,
- 2) зорганізувати повстання широких мас та опанувати й підпорядкувати одному центрові відрухові виступи (мас і червоноармійців),
- 3) керувати військовими діями повстанчих загонів,
- 4) допомогти Проводові перебрати й організувати владу (адміністрацію й інші ділянки національного життя) на місцях,
- 5) організувати армію, міліцію та інші парамілітарні організації – з метою:
 - а) опанувати революційну стихію мас і ситуацію так, щоб ми вдали самі упорядкувати й зорганізувати на опанованих й очищених нами від большевиків теренах ціле життя та всюди зустрічати надходячих союзників у зорганізованій формі, зо зброєю в руках,
 - б) щоб нашим військовим почином ми дали зав'язок будучій Українській армії.

II. Підготовчий етап

Творення повстанчих та партизанських осередків.

1. Потворити, згл[ядно] упрянувати (з оглядів конспіративних) в кожній оселі, згл[ядно] більшому людському скупичі (колгосп, фабрика) наші бойові відділи. Найменше гурток на оселю (10-15 люда). Ці люди повинні бути військово вишколені (б[увші] вояки, згл. люди з позавійськовим вишколом), або бодай добрі організатори з певним (бодай теоретичним) військовим знанням. В міру розросту кількості військових відділів (час зриву) певні люди відходили б звідси на пр[овідник]ів до новотворених частин, а цей відділ доповнялося б новими людьми.

2. Творити, згл. планувати спеціальні партизанські (для саботажевих акцій і диверсій) й повстанчі (для загального зриву) осередки, якими керувати мають наші люди. В часі підготовки їх тільки намічується. Переговорювати можна тільки з будучими пр[овідник]ами відділів.

3. Військовий провідник оселі:

а) має знати свій терен якнайдокладніше так щодо людей (наші, чужі, симпатики, військові: старшини, підстаршини, спеціалісти, здібні до війська і т. п.), як теж щодо матеріяльних засобів (зброя, муніція, коні, вози, авта, худоба, збіжжя і т. п.), б) він завчасу опрацьовує певний мобілізаційний план: 1) намічує собі помічників (заступника, мобілізаційного, збройового, харчового, матеріялового-харчового), що уже задалегідь підготовляють себе в даному напрямі та в час зриву автоматично перебирають свої функції. Останні чотири не мусять бути військово здібні. Добрі є до цього кооператори, крамарі, магазинери і т. п.; 2) намічує собі кількість нових гуртків (відділів), що їх може дати дана оселя в час зриву (докладно з устійненням особового складу частин), залежно від кількості зброї й підстаршин; 3) намічує план акцій на випадок зриву.

* Датуються за подіями; вказівки опрацьовано після II Великого збору ОУН.

4. Військовим пр[овідник]ом стає найздібніший військово, з найкращим організаційним хистом член ОУН. По більшій частині буде це провідник ОУН оселі, що в час зриву переймає всеціло військові справи, залишаючи цивільні справи своєму політичному (організаційному) заступникові. Військовий пр[овідник] стає військовим командантом оселі. Мобілізаційний веде (при допомозі збройового, харчового й речового) справи-поповнення людей, поставання (придбання й магазинування) зброї, муніції, харчів, виряду. Коли військовий пр[овідник] виходить з військовими відділами з оселі, тоді військовим к[оманд]д[ан]том оселі являється мобілізаційний.

5. Районові, повітові, окружні й обласні військові к[оманд]д[ан]ти мають в часі миру й підготовки подібні завдання, як к[оманд]д[ан]ти осель, тільки в ширшому масштабі:

- а) пізнати докладно силові засоби (людські й матеріальні) свого терену,
- б) намітити к[оманди]рів одиниць бойових (сотня, загін, курінь), старшин до штабів та спеціалістів для різних родів зброї (наших і ненаших),
- в) мати в евіденції усі важливіші об'єкти свого терену та
- г) підготовити та узгіднити план військових акцій на своєму терені та налагодити співпрацю усіх підпорядкованих відділів. Вони теж умовляють з підлеглими частинами способи зв'язку й порозуміння на випадок воєнної завірюхи й непередбачених подій, як теж вирівнують надвижки й браки на поодиноких теренах.

Найнижчою організаційною одиницею, що всеціло організуватиме терен, буде район (гляди організаційна схема).

Найвищою владою району є військовий командант району, якому підлягає к[оманд]д[ан]т військової управи району, теренова військова адміністрація та к[оманди]р[и], що стаціонують в районі. К[оманд]д[ан]том району є найстарший ступнем (чи функцією) старшина в районі (або командант військової управи). Військовий к[оманд]д[ан]т району дбає про лад, порядок й безпеку в своєму районі.

Початок виступу.

6. Якщо в міжчасі не назначено інакше (курієр, радіо, спадун), то час виступу визначає найвища теренова влада, що ще має зв'язок з долішніми клітинами. Найідеальнішим станом речі було б, якщо б хоча 1-2 області могли виступити рівночасно, після одного плану. Однак з огляду на дуже великі труднощі зв'язку між поодинокими областями чи теж повітами, може зайти ситуація, що в кожній пр[овідник] повіту (або району) рішатиме самостійно про час і форму виступу. Провідник терену увесь час (так в час підготовки, як теж зриву) старається утримувати, зг[ля]дно нав'язати (коли перерваний) зв'язок зо своїм безпосереднім зверхником і сусідами.

7. Найдогідніший момент до загального зриву (як теж військових акцій і виступів) буде тоді, як Червона армія й советська адміністрація (НКВД) заломляться під ударами ззовні (поразка на фронті) чи з нутра (дезерція, бунти серед червоноармійців).

Тому до цього моменту не належить ініціювати, ані теж допускати (так серед членства, як і не-членів) до військових акцій й виступів, які ворог, що є добре зорганізований, може знищити й втопити безхосенно в морі крові (хіба, що був би наказ згори). Це могло б нам забрати багато сил і енергії, потрібних до всецілого й повного використання догідного моменту. Виступати треба, однак, сейчас, коли бачимо, що доокружні місцевості вже піднесли повстання.

Важливі військові об'єкти.

8. В часі підготовки місцеві військові провідники та їх помічники мають старатися пізнати й мати в своїй евіденції (пам'яті) усі важливіші військові, промислові, господарські й комунікаційні об'єкти. В тій цілі на нижчих ступнях самі військові пр[овідник]и з помічниками, на вищому ступні спеціальні люди (розвідчики) стараються точно розвідати й мати в своїй евіденції такі об'єкти:

- а) військові касарні, квартири, станиці НКВД, уряди, гаражі, летовища, парки, магазини (зо зброєю, амуніцією, харчами, убранням, шкірою і т. п.), станції МТС, порохівні;
- б) поштові уряди, телефон-лінії, військові телеграфічні центральні, телефонічні проводи, радіостанції та інші засоби зв'язку;
- в) мости залізнич[ні] й шляхові (особливо на важливих лініях), переправи (човни, пороми), викопи, насипи, тунелі, закрути і т. п.;
- г) збірники з нафтою, бензиною, електривні, газівні, збірники з водою (вежі тиснень);
- г) фабрики (зброї, муніції, одіжи, моторів), рафінерії, млини, важливі верстати, державні гуртівні й склепи.

При тому треба докладно устійнити:

- а) яка охорона (формація і сила) береже даний об'єкт, коли зміна варти і т. д.,
- б) яка можливість доступу, опанування, знищення, охорони та втримання в своїх руках,
- в) скільки потреба для того (мінімально) сил та інших засобів.

Вже в часі миру треба передумати подрібні плани та приготувати потрібні до того засоби.

План виступу й акцій.

9. Приготувати подрібний план виступу. Передбачити, які акції та в якій черзі переводитимемо (залежно від їх важливості) і якими силами і засобами. При тому не розпорошуватись забагато. Краще знищити чи захопити кілька найважливіших об'єктів (станція НКВД, магазини зо зброєю), чим розпорошившись, не зробимо нічого.

III. Вибух війни

- 1. Спокійно вести далі підготовку.
- 2. Не датися спровокувати до передчасного виступу, впливати в тому сенсі на маси.
- 3. Потрібних людей не пускати з терену (відтягати від війська).
- 4. Зарядити гостре поготівля (ночувати в потрібному місці – не в себе в хаті).
- 5. Визначити засоби зв'язку для дальшого порозуміння, знаки на випадок небезпеки (окруження села, наближення ворога) та для піднесення загального зриву (дзвони, вогонь).
- 6. Визначити місця збірки на випадок алярму, розбиття і т. д.
- 7. Подумати про охорону цивільного населення (протилет[унську] та протигазову оборону, евакуацію й забезпечення населення на випадок сильного ворожого терору).
- 8. Від самого початку війни старатися різними способами (саботування заряджень, зле виконання завдань) та ширення різних фальшивих та дефетич-

них вістей (пропаганда серед РККА) вводити безголов'я-безладдя та хаос серед большевиків та тим способом доводити до зрвання мобілізації й заломання режиму.

9. Неконечним для наших акцій людям казати йти до РККА. Старатися теж іншим способом не допустити до великого підпілля. Коли ж таке повстає, то подумати про належний розподіл. Озброєні відділи тримати ближче до терену дій, незброєних людей (особливо жінок та дітей) відставити в безпечне місце, даючи їм конечну охорону. Абсолютно не дозволити, щоб за озброєними відділами тягнувся хвіст цивільного населення! (Небезпека паніки!).

10. Старатися нав'язувати зв'язки з червоноармійцями-українцями, урядниками. Старатися при їхній помочи впливати на решту війська та урядників (пропаганда, фальшиві вістки і т. д.).

11. Людям, що йдуть до советської армії, дати точні інструкції, як мають розглядати ворожу армію, як мають організувати в її нутрі клітини бунту та як у відповідний момент мають вони зробити внутрішній переворот, зорганізуватись у військову частину й виступити збройно проти советського режиму. (Пропаганда, ворожі советам кличі в РККА, організувати ядра, що у відповідний момент виступили б та захопили б дану частину в свої руки. Наш чоловік стає дорадником к[оманди]ра, якщо йому вдасться з'єднати його для себе. Спішний марш на Україну, як є змога. Поширення бунту на інші частини. Саботажі й акції відповідно до ситуації). Кожний українець в СССР повинен тямити, що де б він не був, усюди може зробити для справи, коли в час вдасться розложити якусь ворожу частину чи виконати якусь роботу.

IV. Зрив

Форми виступу.

1. З вибухом війни вся організація переходить на воєнну стопу. Над цілістю акцій перебирає команду військовий провідник.

В справах мобілізації, безпеки й постачання підлягають йому усі цивільні уряди. В часі повстання обов'язують воєнні закони й суди.

2. Можливі дві форми виступу:

а) загальний зрив і

б) поступенне посилювання акції.

До а). Найбільший успіх може мати загальний зрив. Але тільки тоді, коли він відбувається на більшому терені (бодай 1-2 повіти) одночасно, з найбільшим заскоченням для ворога. усіми силами. Йде про те, щоб ворогові завдати відразу сильний удар, спантеличити його та в той спосіб змістя досягнути якнайбільший успіх. Тут треба теж тямити про забезпечення успіху (забезпечення здобутих позицій).

До б). Коли такий виступ (загальний зрив) – з огляду на загальну ситуацію й брак зв'язку – неможливий, тоді форми його можуть бути різні. Від дрібних акцій і ударів підпілля й населення з НКВД і частинами РККА переходитиметься поступенно до щораз більших і на більшу скалю закроених акцій, що охоплюватимуть щораз більше місцевостей.

Перший день виступу.

3. Захопивши в свої руки чи очистивши її від рештків ворожих нам елементів (станіці НКВД, міліція, урядники і т. п.), передати владу цивільну в

руки поважних знаних місцевих громадян-діячів (іменування війта, к[о-ман]д[ан]га міліції і т. д.). Відразу відібрати у них присягу – приречення відданості провідникові ОУН (Ст[епанові] Б[андері]), та назначити місцевого мобілізаційного (військовий командант місцевості), якщо його досі не зроблено.

4. Рівночасно з назначенням цивільної влади проголошує військовий командант оселі загальну мобілізацію. Він організовує вже задалегідь передбачені нові відділи (в першу чергу з симпатиків й прихильників) відповідно до кількості підстаршин і засобів зброї. Решту мобілізованих (без зброї) оставляє наразі на місці в евіденції мобілізаційного. Він теж менше здібних до війська організує в службу безпеки (поліція, міліція) та допомічну службу.

Зорганізовані військові частини сейчас скошаровує (школа, фільварок, театральна сая і т. д.), зглядно коли грозить наскок ворожих відділів (мародери, недобитки) – виводить частину з оселі ближче закритого й недоступного місця (ліси, гори і т. д.), звідки переводить поодинокі завдання (ліквідування менших ворожих загонів, виловлювання мародерів і т. п.).

Про перебіг зриву в місцевості сейчас зголошує вгору й до сусідів. Коли гора зліквідована, перебирає у відношенні до сусідів сам ініціативу, зглядно порозумівається з ними відносно створення нового військового осередка (вишого тіла).

5. Пограничні місцевості (повіти вздовж Збруча) стараються з вибухом війни, а найпізніше з моментом ознак захитання режиму (поразка на фронті, розрухи внутрі), зглядно з вибухом загального повстання на ЗУЗ перекинути сильніші озброєні партизантські відділи за Збруч з завданням:

- а) ширити диверсію й саботажні акції на глибоких тилах ворога,
- б) побудити до зриву совзвучні елементи на СУЗ,
- в) організувати збройні виступи й загальне повстання.

Опановання важливих об'єктів.

6. Наступна чинність – це опановання важливих військових комунікаційних, промислових та господарських об'єктів:

а) знищення, зглядно розброєння військових залог, опановання військових магазинів (зброя, муніція, харчі, одіння і т. д.), гаражів, парків, стацій МТС, порохівень, леговищ і т. п. Зайнятим добром частини поповнюють в першу чергу своє запотребування, решту ховують (магазинують) в певних місцях. Що не встигнуть забезпечити, віддають до вжитку чи на переховання населенню (особливо коні, харчі, одіння, мотори, а навіть зброю і т. п.). Що не можна забрати й забезпечити – знищити, коли б це майно мало б знова попасти в руки ворога. Над змагазинованими речами (особл[иво] зброєю) назначити нагляд;

б) черговими об'єктами являються засоби зв'язку й комунікації (Б, 8, Б і В)*. Зміцнити обсадити поштові уряди, поперетинати лінії військового зв'язку, опанувати радіостанції, мости, важливі переходи. Коли якогось засобу не вдається втримати (телефон, централь радіостанції) – краще знищити їх. При мостах, тунелях і т. п. звертати увагу на мости, на правду важливі для ворога. Їх нищити щойно тоді, коли нема сили їх втримати й коли їх знищення може принести ворогові більшу оперативну втрату. (Відтинається тим ворогові можливість доставки запасів, відвороту і т. д.). Краще тарасовати шляхи на вузьких місцях і закрутах виколесеними поїздами, деревними завалами і т. п. Поперетинання

* Б – документ № 5, В – документ № 6.

ворожих телефонів, получень та знищення його засобів зв'язку, як теж знищення засобів комунікації й транспорту (висадження мостів, тарасовання шляхів, нищення моторів, машин і т. п.) можуть нанести ворогові більше втрат, чим зліквідування навіть більшого ворожого відділу.

в) важне є теж опанування й забезпечення перед ворогом таких господарських об'єктів, як під Б. 8, Г. і Г*.

Тактика повстанчих відділів. Організація вищих одиниць.

7. Імпровізований характер повстанчих відділів, слабкий вишкіл, озброєння, а передовсім слабкий командний склад (брак вищих штабових старшин взагалі) і дуже великі труднощі зв'язку зумовлятимуть діяння малими відділами. Такі відділи діятимуть майже виключно ненадійними швидкими й сильними нападами, передусім гранатою і багнетом. Коли перший удар на зорганізовану боєздатну сильнішу ворожу частину не повівся – тоді відділ відступає, згледно на випадок сильного ворожого протиудару розпорошується на те, щоб знова зібратись на умовленому згори місці для нового наскоку. В затяжний бій з сильнішою регулярною ворожою частиною повстанчий відділ з засади не дається.

8. З того огляду найвищою одиницею, що ще в терені зможе діяти суцільно, буде курінь – загін (на терені загону 10-15 сіл). Засадничо будуть діяти менші відділи, згледно курінь меншими відділами. З того огляду, як теж з огляду на труднощі зв'язку, повітові, окружні й обласні військові команди будуть радше координуючими, чим оперативними командами частин свого терену. (Виміна інформацій, налагодження співпраці, доручення переведення певних завдань на терені повіту (округи, опанування осель, де повстання не відбулося і т. п.).

9. Коли б, однак, була змога поставити вищу одиницю від куреня, тоді треба: а) якнайшвидше створити відповідний штаб для даної вищої одиниці (повіт – полк, округа – дивізія), згледно, коли такий вже є – підсилити його відповідними старшинами-фахівцями з советської армії. До того дуже добре можуть надаватися старі українські штабові старшини та українці-старшини з РККА, що підуть на службу добровільно або під примусом, особливо в перших початках, як це робив Махно. Коли такий старшина працює під примусом – то дати до його солідну сторожу. Першу спробу саботування карати розстрілом; б) подбати про конечні для бойової самовистарчальности даної одиниці вогневі й технічні засоби (важкі кулемети, гранатомети, артилерія, сапери, зв'язок, протипанцирна та протилетунська зброя, валки і т. п.).

В такому випадку вища теренова команда сейчас переорганізовується в штаб вищої тактичної одиниці, оставляючи для територіально-мобілізаційних справ конечну, вже чисто територіальну команду (поповнення, мобілізація).

Відношення до повстанчих відділів з Червоної армії.

10. При творенні повстанчих відділів приймати до себе теж утікачів РККА, а то й цілі частини (сейчас нав'язувати зв'язок зо збунтованими частинами). При чому треба бути обережним, особливо в перших початках (можливість провокації). Коли ж, однак, ми маємо до діла зо збунтованою частиною, що виступила збройно проти советів – тоді можна сміло їх прийняти до нас. При тому поодиноких дезертирів давати до наших відділів. До збунтованих частин висилати наших сильніших людей (зв'язкові).

* Б – документ № 5; Г і Г – документ № 7.

11. Українців-воjakів і старшин, що ми їх включили у наші військові ряди, трактувати як своїх (соборництво), уділяти їм всякої помочі та охоронити їх перед полоном. Старшин придніпрянців оставляти на ЗУЗ, втягати їх до праці.

12. При роззброєнні якогось відділу перевести сейчас розподіл по національностям. Українців прийняти до себе, заприятелених з нами поневолених Москвою народів на їх бажання – теж. Краще з них (поневолених народів) творити окремі відділи. Давати їм (нашим і приятелям) усяку поміч і опіку (як в політ[ичній] інстр[укції]). З рештою роззброєного війська творити так: московську мужву по роззброєнні віддати в полон німцям, згл[ядно] ліквідувати. Інші народности пускати домів. Політруків та знаних комуністів та москалів ліквідувати. То саме (дещо гостріше) з частинами НКВД.

Роля членів ОУН в Червоній армії і на ОСУЗ.

13. Те саме, що ми в час повстання робимо на ЗУЗ, стараємося при допомозі наших людей в заводах, тих, що є при РККА або що як збігці або партизанські відділи, перейшли на ОСУЗ – зробити те саме й на СУЗ. З тим, що ми там виступаємо радше як організатори, дорадники. Старатися ангажувати до праці якнайбільше місцевих. Особливо серед РККА старатися зробити якнайбільше (перетягати до повстання цілі частини).

14. Головним завданням членів-військовиків на СУЗ буде притягати та-мошній елемент до боротьби з Москвою, закріпити їх до творення власної регулярної армії й дальшої боротьби за повну нашу незалежність й суверенність.

Очищення терену від ворожого елемента.

15. В часі хаосу й замішання можна дозволити собі на ліквідацію небажаних польських, московських та жидівських діячів, особливо приклонників большевицько-московського імперіалізму.

Умундування й відзнаки повстанців.

16. Від самого початку організації повстанчих відділів старатися однаково умундувати й озброювати поодинокі відділи (бодай між собою). Коли немає військових советських одностроїв, тоді бодай однаковий цивільний одяг. Передусім старатися мати на лівій руці білу, згл[ядно] синьо-жовту опаску (10-15 см широкую). Теж по можності інакше накриття голови (інакші шапки, перемальовати шолом). Для відрізнєння ступнів даний старшина має на ковнірі виповнений ріг кляпи білим полотном, підстаршина – білий пасок на кляпі.

Місце головних сил. Відношення до союзницької армії.

17. Свої головні сили концентрувати подальше головних шляхів і там сильно посилити свою акцію, щоб, заки відносини устabilізуються, мати там все у своїх руках. В тих теренах будуть повстанчі загони мати ще довший час багато праці при ліквідації розбитих і розпорошених в терені військових ворожих відділів. При головних шляхах тримати тільки невеликі озброєні частини, що вспіли б сейчас перебрати владу й нав'язати контакт з союзниками. Люди, що організували повстання й перебрати владу, остають на місцях аж до приходу союзницьких військ. Повстанчі частини, сформовані на місцях, остають на них, а не вдаються в погоню за Червоною армією.

18. З приходом союзницької армії виходять напроти неї представники ОУН (цивільної й військової влади), витають їх як союзників, а заявляють, що ОУН очистила вже терен від большевиків, перебрала владу в свої руки, завела всюди лад і порядок, та питають, чи є при їхньому (союзницькому) відділі представник ОУН Ст[епана] Бандери, з яким вони хотілися б зв'язати. Люди, що пере-

брали владу, стараються даліше її затримати, згл[ядно] можуть її передати до диспозиції ОУН.

19. Військові представники ОУН заявляють, що вони хочуть даліше з німецькою армією воювати проти Москви, вказують на konieczність формування регулярної Української армії, що є конечно теж, з огляду на внутрішню безпеку, лад і порядок. Коли не вдасться створити регулярної армії, старатися переформуватися на горожанську міліцію (в крайности).

20. Коли б союзники домагалися розформування відділів – тоді поступити після окремої інструкції ОУН.

V. Організація опанованого терену

1. З хвилиною, коли певний терен всеціло опанований, тоді військо перебирає тільки військові справи терену. Решту справ перебирає цивільна влада.

2. З місця переформувати повстанчі загони в регулярні частини. До співпраці в тому напрямі притягнути усіх старшин, підстаршин і рядовиків-українців з Червоної армії. Притягати теж бувших польських старшин-українців та старих старшин УГА і УНР, оскільки вони ще в військовій формі.

3. На Придніпрянщину післати добрих наших організаторів, що підшуквали б спосібніших з-поміж придніпрянців. Тих старатися притягнути до нас, і при їхній допомозі мати вплив на армію. Члени ОУН в армії на СУЗ не висуваються самі на чолові місця, а стараються як дорадники й ароганти мати вплив на формування правдивої Української армії. Коротко: на ЗУЗ ми самі організуємо Українську армію й творимо її ядро, займаємо командні пости. На ОСУЗ стараємося серед придніпрянців підшукувати ідейних старшин і при їхній помочі будувати армію.

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 16-22. Циклостильний відбиток.

№ 7

1941 р., травень*. – Інструкція безпеки Проводу ОУН на випадок війни для охорони державотворчих процесів

Г. Інструкція безпеки

I. На час скорого вибуху війни

1. Перервати зв'язок з людьми, що:

а) були арештовані – придержані на НКВД, або сиділи у в'язниці за большевиків,
б) підписали заяву співпраці з НКВД у "спецвідділах" НКГБ, що знаходяться при різних урядах, інституціях, фабриках, школах і т. п., хоч не були арештовані,
в) втекли в неоправданий спосіб з большевицької в'язниці або з рук НКВД-істів під час різних транспортів, придержання в управліннях НКВД або міліції НКВД і т. п.

2. Виїмок можуть становити такі, що:

а) вирвалися з засідки НКВД, вживаючи зброї,
б) заслуговують на довір'я, оперте на докладнім провіренню справи, характерності даного чоловіка і зложенні запоруки другого характерного члена, що його особисто добре знає. Не відноситься це до людей, про котрих мова під точкою 1 (а і б).

3. Стисло ізолювати від організаційного життя всіх, що:

а) були арештовані – придержані на НКВД, або сиділи у в'язниці за большевиків, коли не підписували заяву співпраці з НКВД,

* Датуються за подіями; вказівки опрацьовано після II Великого збору ОУН.

б) переходять на большевицьку сторону без орг[анізаційної] клички під претекстом завдань військової розвідки сумежних держав (вони часто покликаються на “провід”), забрати чи відвідати родину, спекуляції, забрати з дому одіння і т. п., хоч не були колись членами.

4. Ліквідувати, примінюючи відповідні санкції, всі спроби творення в терені не ОУН-івські клітини.

Провідних організаторів згаданих клітин уважати за провокаторів. Особливо звернути увагу на “мельниківців”.

5. Уважати на провокаторів при нав’язуванні перерваних зв’язків з нашими сітками.

6. Чужих сіток, що можна їх перебрати, не включати до організації. Виймок можуть становити одиниці насправду вартісні, з огляду на їхній характер і терен. Такого виймку не можуть становити прислані з-за границі:

а) мельниківці,

б) інші, що прийшли без клички, хоч це були б знані передше, заавансовані члени.

Відносно останніх може бути спеціальна інструкція від Проводу.

7. Зв’язок організації в політичній площині з людьми з довоєнних теренів СССР – українцями і членами інших поневолених Москвою націй, можна утримувати тільки після докладного випробовання їх через:

а) військ[ову] розвідку і апарат безпеки (в такому порядку на майбутнє),

б) сам апарат безпеки (на тепер і майбутнє). Аж після цього можуть з ними говорити призначені до цього зв’язкові з Орг[анізаційно]-політичної референтури. Не можна захоплюватися різними їхніми оповіданнями про десятки зривів проти Москви та їхньою готовістю служити нашій національній ідеї чи визвольному протимосковському фронтові, тим більше, чим скорше такі люде виявляють це словами, не набравши узаasadненого довір’я до людей, з якими говорять. Таку чергу і обережність диктують часті спроби ворога підставити провокаторів.

8. Безпека прослідить, кладучи при цьому головну вагу на методи офензивні (з огляду на короткий час і успіхи праці):

а) персональні дані НКВД-истів, обласних, городських і районних управлінь НКВД (прізвище, національна приналежність, місце замешкання, ресорт праці, степені службової залежности, опис особи);

б) персональні дані сексотів і провокаторів (прізвище, національна приналежність, політичне оприділення, місце замешкання, ресорт і заавансовання в праці, опис особи);

в) персональні дані членів компартії, передовсім членів обл[асних], гор[одських] і рай[онних] парткомів (прізвище, національна приналежність, партійне заавансовання, ресорт праці, місце замешкання, опис особи);

г) персональні дані всіх інших важніших прислужників комуни (прізвище, національна приналежність, політичне оприділення, характер і завдання в прислужі комуни і місце замешкання, опис особи).

9. Безпека прослідить (примінюючи офензивні методи), де містяться:

а) політично-поліційні архіви при обл[асних], гор[одських] і рай[онних] управліннях НКВД,

б) інші (крім НКВД-івського) подібного характеру, як: прокурорський, судовий, при в’язниці та при обл[асних], гор[одських] і рай[онних] парткомах.

10. При устійнюванні приміщення архівів узяти під увагу такі дані:

- а) докладна адреса,
- б) число кімнати,
- в) відділ архіву з огляду на час і ресорти справ, протиукраїнський і польський,
- г) хто провадить архів.

Коли б не вдалося ствердити даних, що є під: б, в і г, тоді допомогти собі примусом у відповідний час (про це буде ще інструкція нижче).

11. Зібрати персональні дані про всіх визначніших поляків, членів підпольних організацій, які у відповідний час пробували б zorganizувати відповідний виступ. Тут в міру потреби і спроможностей примінювати офензивну тактику.

12. Уложити “чорну листу” всіх ревних комуністів, НКВД-истів, сексотів, провокаторів й інших вислужників комуністичного режиму. На “чорній листі” повинні знайти місце в першу чергу керівні особи.

13. Уложити “чорну листу” поляків, згідно з даними інструкціями під т[очкою] 11.

14. Уложити “чорну листу” всіх визначних українців, що у відповідний час пробували б вести “свою політику”, розбиваючи цим одностайну поставу укр[аїнського] народу.

15. Безпека згідно з військовою розвідкою подасть дані й устійнить з іншими секторами організації чергу обсадження у відповідний час інституцій і об'єктів характеру:

державно-адміністраційного, військового, комунікаційного, поліційного, судово-слідчого, господарського й інших.

16. Безпека спільно з військовою розвідкою буде старатися перевірити й подасть відповідним орг[анізаційним] чинникам:

- а) можливості вибуху нім[ецько]-більшевицької війни і приблизно час,
- б) військовий мобілізаційний плян на ЗУЗ,
- в) превенційні зарядження відносно нац[іонально]-свідомого елемента на ЗУЗ на випадок вибуху війни,
- г) інструкцію або висловлювану й устійнену думку поодиноких вище поставлених офіційних чинників про масове переселювання населення зі ЗУЗ разом з відступаючою Червоною армією (або якісь інші масові акти).

Ці відомості мають дати основу до відповідного наказу організації на даний час. Джерелом цих інформацій можуть бути люди з управлїнь НКВД або міліції НКВД, парткомів, воєнкоматів і т. п. До засягнення цих інформацій вжити в першу чергу офензивних метод.

17. Безпека усвідомить компетентні організаційні чинники перед можливостями ворожої провокації і догляне, щоб в тому напрямі подали відповідні орг[анізаційні] чинники по цій думці інструкцію з виразним підкресленням про можливу тенденцію ворога викликати передвчасний зрив.

Така інструкція мусить подати виразну заборону передвчасного зриву.

18. В перших днях революційного хаосу безпека подбає, щоб знищити, згл[ядно] усунути всі зовнішні сліди чужинецького панування (державні знаки, шильди, пам'ятники, назви вулиць і т. д.)*.

ЦДДАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 23-25. Циклостильний відбиток.

* Розділу II не було.

№ 8

1941 р., травень* – Пропагандивні вказівки Проводу ОУН на випадок війни з агітацією за утворення незалежної Української держави

Д. Пропагандивні вказівки

на передвоєнний час, на час війни й революції та на початкові дні державного будівництва.

I. Передвоєнний час

- а) пропаганда серед армії,
- б) пропаганда серед населення,
- в) технічна підготов[к]а.

II. Війна й революція

III. Початки державного будівництва

IV. Додаток: приклади текстів.

* * *

Д. Пропагандивні вказівки

I. Передвоєнний час

Вступ:

Перед війною вести посилену підготов[к]у та найбільш утаєну пропагандивну працю такими засобами:

- а) шептана пропаганда (вістки, кличі, цілі боротьби),
- б) кольпортажа націоналістичної літератури,
- в) ширення революційних пісень,
- г) політична сатира,
- г) особисті й посередні зв'язки з різними кругами населення,
- д) підготов[к]а змісту, людей і засобів на час зриву,
- е) технічна підготов[к]а.

Зміст шептаної пропаганди має двояке завдання: мобілізувати позитивними кличами для боротьби 1) українців, 2) немосковські народи, 3) всіх невдоволених з большевицьких порядків й розкладати ворога, виказуючи слабкість режиму і сіючи зневіру в успіх якої-небудь оборони.

Позитивні кличі мають умасовити політичні цілі нашої боротьби й приєднати до фронту нашої боротьби найширші круги українців і чужинців. На першому місці українські справи.

Серед армії:

Звернути особливу увагу на ширення розкладової пропаганди серед червоноармійців із нутра через мобілізованих та ззовні, подаючи водночас також позитивні кличі нашої боротьби.

Подавати в такому порядку підривні думки й вістки:

1. В армію ідемо, бо там наша зброя. Воювати за московську комуну не будемо, але за Україну. Берім у свої руки зброю – здобудемо волю!

2. Не будемо своїми грудьми боронити большевицької нужди, голоду, гнету й переслідувань. Не будемо вмирати за московську тюрму народів. Не будемо нести неволі свобідним народам.

* Датується за подіями; інструкцію* опрацьовано після II Великого збору ОУН.

3. Війна взагалі недоцільна. Большевики сьак чи так програють. В Росії вже приготована революція! Робітники вже бунтуються, штрайкують. По селах при-готовляють повстання! В містах вже голод!

4. а) Війна не вдасться! Уряд зрадив нарід, бо: 1) не підготовився до війни, 2) продавав німцям збіжжя, 3) продавав бензину, а тепер їх машини нашою бензиною їдуть нам на голови і нас б'ють! Поїзди вже два роки з нашим добром йшли до Германії, а ми пухли з голоду. Сталін змовився вже давно з Гітлером, а нам кажуть гинути. Зрада!

б) Ворошилов – німецький шпiон, зрадники нами командують, бо слухають чужих шпiонів! На війні хотять доробитися! Не будемо воювати за чужих шпiонів! Не будемо воювати за чужі інтереси! НКВД на фронт!

5. В летючках і усних розмовах вплітати такі думки:

За наші хлібоздачі, продналоги, за голодну смерть наших братів, за нашу неволю в заводах, за примус нашої стахановщини кремлівські собаки збудува-ли свої танки й літаки. Ми були рабами машини й колгоспу. Нині нас зробили рабами воєнних машин і примушують боронити свої тюрми й неволі. Але самі машини не поїдуть. Ми ними керуємо. Ми поведемо їх на тих, на кого хочемо. Часу нашої розплати ми не змарнуємо. Вбивайте політруків і вірних сталінсь-ких собак, що нас стережуть.

По трупах політруків підемо на голову Сталіна! Воюємо зброєю, що її наші ка ти проти нас зготовили!

6. а) Ширити серед загалу червоноармійців кличі такого типу:

Нема пощади червоним кровопійцям! Нема ласки їх слугам! Сталінські й жидівські комісари – перші вороги народу! З народом – проти ворогів народу! Зброя в наших руках – заграда для Кремля!

б) Серед українців-червоноармійців ширити свідомість, що тільки Суве-ренна Українська Держава може забезпечити українському воякові свобідне й людське життя; що тільки в самостійних національних державах і в Українсь-кій державі населення не буде згинатися і здихати від тягару податків, які йдуть на удержання великих армій на Далекому Сході, в Фінляндії, Туркестані і да-леких країнах, які Україну нічого не обходять. Чому маємо годувати стільки війська в краях, які нам не потрібні, а самі здихати? Чому маємо давати остан-не наше добро на більшовицьку агітку в чужих державах, де робітникам куди краще живеться, як найліпше платним стахановцям у нас? На те, щоб Москва за наші гроші мала більше засобів нас гнобити! Для оборони української землі й свободи не треба буде годувати великих армій ані в Сибірі, ані в Туркестані. Не треба буде здирати грошей на брехню про всесвітню революцію пролетарі-яту чужих народів, який тої революції не хоче й жене буком більшовицьких агітаторів, і які для нас ані копійки не платять. Кожний думає про себе. Думай-те й ви про себе.

Бийтеся за свою свободу! Розкуйтеся, ошукані! Ідіть з народом проти чер-воної й білої Москви!

7. Не вірте в силу ваших катів. Вони тої сили не мають, бо: сила – то зброя, а зброя у ваших руках! Проти кого повернете свою зброю – той згине! Вплітати до летючок і розмов такі думки: не вірте, що поліпшиться ваша доля, як приїде комуністична революція в цілій Европі. Це брехня жидівських ошустів, що вас дурили на спілку з москалями. Вони хотіли б такої революції, бо тоді, не боячи-ся війни, змогли б у спокої ще не таку неволю завести. Але комуністичної рево-

лющі в світі не буде, бо робітники її не хочуть. Робітники Західної Європи бояться московсько-жидівської комуни. Вони бачать всю брехню й ошукство. Вони знають, що: марксизм – жидівська вигадка, що: серп і молот – то смерть і голод! Московсько-жидівська комуна – то ворог народу! Москва міцна своєю брехнею, коли на дурнів натрапить. Ви міцніші, бо ви правду знаєте, правду бачите кожного дня, і московське брехливе слово безсиле на вашу правду. Ви міцніші від Москви, бо дурний ворог зо страху перед Германом віддав усю свою зброю у ваші руки. Ворог забув, але ми пам'ятаємо, як нас катували червоні кати!

8. Заздалегідь подавати такі вказівки й кличі на час вибуху війни:

З вибухом війни бийте большевиків, що вами командують! Винищуйте штаби, стріляйте москалів, жидів, енкаведистів, політруків і всіх, що хочать війни й нашої смерті! Це найбільші вороги народу! Не важтеся ні хвилини даліше обороняти кремлівських собак, бо гнів народу впаде на вас!

9. Українці армейських частин, що стоять на неукраїнських теренах, забирають зброю, гуртуються в невеликі гурти, пробиваються організованими частинами чимскоріше до своїх областей. По дорозі помагають всюди місцевому населенню організувати місцеву протимосковську владу, залишають йому злишню зброю. На той час підходять такі кличі:

На поміч поневоленим братам! Сини мої, орли мої, летіть в Україну!

10. Коли українським озброєним частинам неможливо пробитися на Україну, прилучуються до протимосковської революції того народу, на якого території перебувають. Коли заворушень ще нема, самі організують і пропагують протимосковське повстання за кличами:

Через розвал московської імперії до визволення поневолених народів! Свобода народам! Свобода людині! Досить московського визиску! Наше багатство для нас! Геть з диктатурою Кремля! Влада народів! В своїй державі – свої права!

11. Де національно-політична свідомість ще не дозріла, щоб у поневоленого народу збудити бажання до самостійного державного життя (як, наприклад, у сибірських народів), пропагувати ідею союзів або федерацій кількох сусідніх держав для оборони проти Москви.

12. Вернувшись в українські області, українські бойці, помагайте населенню або самі починайте організувати місцеву владу в селах, по промислових осередках, районах, областях. Перебирайте охорону заводів, магазинів, колгоспів й МТС перед розграбленням.

На фронті здавайтеся в полон, заявляючи, що ви – українці й хочете боротися з Москвою за вказівками ОУН під проводом Степана Бандери.

Серед населення:

Захитання совєтської влади, відступ військ створить пригожий момент для повстанчої акції й перебирання влади.

1. В національно малосвідомих середовищах, особливо на ОСУЗ, повстанчу акцію заздалегідь пропагувати під кличем кінцевої самооборони перед большевицьким бандитизмом. Ширити такі кличі й думки:

Не дозволяйте забирати й перевозити народнього майна з української землі. Відбирайте награвлене! Українське майно в українські руки! Смерть грабіжникам України! Краще навіть знищити народнє майно, як віддати його московським грабіжникам!

2. Від цих кличів – закликів до організування самооборони – переходити до кличів політичних ступенів, завершуючи націоналістично-самостійницькою пропагандою. Для переходу до відкритої націоналістичної пропаганди уживати таких, наприклад, кличів, як:

Український хліб і золото – тільки українцям! Без московсько-жидівської комуни кожний буде хазяїном. Самостійна Україна – то краще життя і радісна праця.

В неукраїнських середовищах послуговуватися такого роду кличами:

Комуна – ворог народу! Краще боротьба, як повільна смерть! Досить голодного миру! Хай буде сита революція! Досить неволі по колгоспах! Вся земля селянам!

3. У всіх українських середовищах широко пропагувати ідею, що все майно на українській землі, всі лани, всі ліси, всі заводи й фабрики, всі доми з усім добром по селах і містах є власністю українського народу. Ширити кличі:

Не дайте грабувати України! Українці! Беріть те, що ваше! – Кулю грабіжникам!

4. В робітничих осередках звертатися проти поневолення працюючих по фабриках і проти визиску робітників. Приклади кличів:

Робітник не раб! Досить неволі по заводах! Свобода всім працюючим! Соцзмагання – це новітнє кріпацтво комунарських хижаків! Донбас – Дрогобич – нерви України! Ні куса вугілля, ні краплі нафти ненажерній Москві! Стахановці – наймити кремлівських неробів! Кінець стахановщині! Смерть кремлівським обманцям!

5. Українське село і загал українців мобілізувати передусім кличами національно-політичними, не переочувати при тому соціальної та особливо земельної справи. Політичні й бойові кличі:

Україна для українців! В українській землі – українська влада! Твори Українську Державу, бо згинеш без неї! Здобути, або дома не бути! Смерть московсько-жидівській комуні! Бий комуна, спасай Україну! За землю, за волю, за людські права! Хай згине комуна, хай згине Москва! В своїй хаті своя правда і сила, і воля! За голод, знущання, Соловки, Сибір нам нині Москва заплатить!

Соціальні кличі: Кінець колгоспам і кріпацтву! Україна без холопа і без пана! За землю, за владу, за вільне життя! Українське майно в українські руки! Мордуй червоних грабіжників!

В час вибуху революції ці кличі якнайширше умасовлювати і якнайчастіше повторяти. Перед вибухом війни й революції ширити їх задалегідь шептаною пропагандою і пояснювати їх зміст згідно з Постановами ІІ В[еликого] з[бору] ОУН з 1941 р. і з політичними інструкціями.

6. Серед українців поширити свідомість, що наша допомога поневоленним Московью народам не є справою придуманого чоловіколюбства, але життєвим інтересом українського народу. Прогнавши москалів з нашої землі, не будемо мати сил ь н о ї м о г у т ь н ь о ї Української держави так довго, доки нашим сусідом буде велика московська імперія – червона й біла. ОУН під проводом Бандери не заперестане боротьби, доки московська імперія не буде знищена. Знищити Москву, як велику імперію, і звести її до самих тільки московських земель можемо лише тоді, коли на всіх немосковських землях повстануть самостійні національні держави. Іншої дороги нема.

Справа визволення поневолених Москвою народів – життєвий інтерес України! На руїнах московської імперії Україна воскресить поневолені народи! Смерть Москві! Свобода поневоленим народам! Встане Україна і розвіє тьму неволи!

7. Перемінювати большевицькі гасла на кличі революційно-визвольні, зміняючи або додаючи відповідні слова, як н[а]пр[иклад]:

Пролетарі всіх країн, єднайтеся до боротьби з московсько-жидівською комунією!

або: Повстаньте, гнані і голодні, проти червоної Москви! Час розплати настав! Смерть Сталінові!

До большевицьких кличів на прилюдних місцях дописувати (домальовувати) наші революційні слова.

8. Під знані мельодії большевицьких пісень підкладати слова насмішливі або бойові. (Диви додаток з перерібною Інтернаціоналу).

9. Заздалегідь протидіяти замаскованій агітці ворога, що схоче баламутити українців, та інтригам політичних спекулянтів і агентів. Ширити думки:

Не вірте нікому. Справедливість в Україні заведе тільки українська народня влада, в обороні якої стоїть і завжди стоятиме ОУН під проводом Бандери. Всі на допомогу українській владі в її боротьбі за Українську державу! Все для Української Народньої Армії!

Смерть Москві червоній і білій! Ні сліду москаля в Україні! Кінець московській облуді! Смерть замаскованим ошустам і агентам Москви! Геть з політичними спекулянтами! Знаємо, хто нас до бою провадить!

10. Розгортаючи пропагандивну роботу, остерігати населення перед всякими провокаціями, що могли б спричинити передчасний виступ, а в осередках з високою революційною свідомістю не заогнювати передчасно настроїв.

11. Заохочувати цивільне населення до виїзду й переходу на СУЗ, даючи поучення, як по дорозі ширити паніку, зневіру в силу ворога, підривати бойоздатність армії, як в ній вести наші позитивні кличі боротьби та давати почини й організувати протимосковську силу, а згодом місцеву владу.

Технічна підготов[к]а пропаганди ОУН

Намітити окремих людей до підготов[к]и й переводження пропагандивних акцій у час революції.

До підготов[к]и належить:

- а) придбання паперу, фарб й друкарських фарб, згл[ядно] плян опанування заздалегідь намічених магазинів, друкарень, клішарень, цинкографічних робітень,
- б) приготування національних і організаційних прапорів, тризубів, синьо-жовтих опасок, кокардок і т. п.,
- в) забезпечення для себе в уплянованих місцях радіоапаратів, голосників, а головню радіостанцій,
- г) вивчення програмових матеріалів до промов (рід маніфестів),
- ґ) приготування редакторів й матеріалу до газети,
- д) поширення революційних пісень (вибраних),
- е) зорганізування справного й швидкого апарату кольпортерів і курієрів для скорого розповсюдження летючок, плякатів, наказів, для писання кличів на мурах, пропагандивно-декоративних робіт і т. п.

Цю роботу треба зробити заздалегідь, бо в революційному хаосі не буде на те часу.

II. В і й н а й р е в о л ю ц і я

1. Головні пропагандивні цілі в цьому періоді нашої боротьби є:

а) пірвати до збройного зриву проти Москви й проти большевизму найширші маси українців і неукраїнців;

б) проголосити в кожній місцевості української землі самостійність Соборної й Незалежної Української Держави й одночасно з проголошенням самостійності виразно підкреслити, що боротьбу за самостійність організує Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери;

в) пропагувати при кожній нагоді, що ОУН під проводом Ст. Бандери організує й веде не тільки боротьбу за самостійність Української держави, але за повний розвал і знищення московської імперії і за створення на її руїнах самостійних національних держав.

2. Зміст пропаганди мусить бути достосований до людських середовищ.

В українських середовищах вести пропаганду під кличем боротьби за Самостійну, від нікого Незалежну, Соборну Українську Державу й за винищення її ворогів.

У національно мішаних осередках – під кличем свободи людини й визволення з економічного визиску.

В неукраїнських теренах – під кличем визволення з-під московської тюрми народів і творення самостійних національних держав.

Серед війська – за винищення більшовицького протинародного командного складу й за збройний перехід армії й її чинну участь у визвольній боротьбі поневоленого населення, додаючи відповідні кличі з попередніх груп, залежно від національного складу армійської частини.

Постійно підкреслювати, що поспіх, самопевність й рішучий удар рішають про перемогу.

3. Масу зрушити з засиджених місць. Села кинути на міста, де головні нерви ворожої влади, пропагуючи клич: “Селянська Україна здобуває міста й нищить ворогів України!” Політичні й соціальні кличі для села в розділі II. 5.

4. В міру можливости організувати робітничі демонстрації, масівки і мітинги. Приєднувати червоноармейців на бік робітництва, що воює за своє право до свободного людського життя, за соціальне визволення від визиску більшовицьким державним капіталізмом.

Геть з визиском кремлівської кліки! Геть з більшовицьким глумом над робітником! Кінець державному капіталізмові! Кінець неволі по заводах! Усі фабрики – власність тих робітників, що в них працюють!

5. Як почнеться відворот Червоної армії – агітувати заздалегідь усіх працюючих стати до оборони перед знищенням своїх варстатів праці. Звернутись до них з закликом, у якому були б приблизно такі думки:

Робітники! Бороніть своїх варстатів праці. Не дозвольте в часі відвороту Червоної армії нищити ваших заводів і фабрик. Вбивайте ворогів, що між вами, – жидів і сексотів. Замініть свої фабрики на твердині й бастіони визвольної революції. Не давайте вивозити й нищити праці ваших рук!

6. Повстанча акція починається роззброєнням осередків ворожої збройної сили (військових частин, НКВД, міліції тощо).

Одночасно з наскоком на ворога негайно проголосити Самостійність Української Держави – по змозі маніфестом до Українського народу й відозвами та плакатами до населення.

Розліплення маніфесту (коли нема друкованих примірників, там малювати ручно) й масове розповсюдження відозв в кожному місті й селі – завдання пропагандистів.

7. Коли повстання сяк-так спараліжує ворога, скликати людей й відчитати їм (при відкритих головах) маніфест ОУН про відновлення Української держави й про війну України з Москвою. Промову закінчити включенням усіх боєздатних українців у склад Української Народньої Армії.

Перевести з наказу ОУН під проводом Бандери присягу всіх приявних (жінок і дітей теж) на вірність Українській державі аж до смерти. В присязі відмітити, що будуть служити Українській державі усім майном і своїм життям та боронити її до останньої краплі крові.

Всіх боєздатних спрямувати зараз – за вказівками повстанчого проводу – на zagrożений відтинок, а коли в даній околиці бою нема, до міст на допомогу і зміну нашим відділам.

8. Дуже інтенсивно пропагувати справу озброєння всіх українців, розвиваючи такі думки:

У ворога нашу зброю здобудемо! Нарід без зброї – безпомічний каліка між хижаками! Раз здобути зброю не віддавайте нікому! Ви володарі української землі, ви мусите мати чим її боронити! Лиш зброя у ваших руках забезпечить вам ваші права! Зброю і магазини зброї віддавати під опіку, згл[ядно] нагляд найпевнішого українського елемента, якщо від місцевого провідника ОУН не буде призначених окремих людей.

Поширити серед населення свідомість, що неукраїнці не мають права мати зброї на українській землі, а коли хтось переховує або укриває – підписує собі присуд смерти. Пропаганду поперти прилюдними розстрілами.

9. Велику увагу звернути в той час на Червону армію. Посилити найінтенсивніше пропагандивну роботу знутри і ззовні за вказівками I розділу. Кидати якнайчастіше наші позитивні й негативні кличі. Звертатися з зазивами, як н[а]пр[иклад]:

Червона армія оберне свою зброю проти червоних катів! Товариші! Червоноармейці! Бійці! Наші батьки й наші брати на засланнях і в тюрмах, наші жінки, сестри й матері в колгоспному ярмі. Геть з комуністичною неволею! Геть з червоними катами! Смерть тиранам! Воля робітникам і селянам!

Поширити вістку, що Сталін замордований. В Москві революція. Що англійське радіо передає подробиці перевороту.

10. Проголосивши Українську державу, на всіх видних місцях, особливо на державних будівлях і установах вивішувати жовто-блакитні прапори і тризуби та організаційні прапори. Робити це в містах і селах.

11. На мурах малювати (тиром, дьогтем, чорною фарбою) якнайбільші чорні тризуби – де тільки вдасться – щоб з першого дня маркувати наші сили і сіяти пострах. Покрити мури й паркани націоналістичними кличами і плякатами.

12. Першого дня захопити друкарні та цинкографічні заклади та заставити чужих фахівців до праці під терором, арештувати в друкарні і в цинкографічних закладах і не випускати з праці додому, доки відносини не будуть вповні упорядковані. Не саме робити з радіостаціями й з чужонаціональною технічно-фаховою прислугою. Згори заповісти, що за найменший саботаж – смерть. Слова додержувати. Кари для постраху виконувати прилюдно. Подбати про військову охорону друкарень і радіостацій.

13. Захопивши радіостанції, надавати в перших днях безнастанно бойові заклики, маніфест до українського народу і до народів, поневолених Москвою, пропаганду націоналістичної програми, бойові марші, патріотичні пісні й деклямації, комунікати про успіхи революції й воєнні події. Радіонадачі посилати на тих самих хвилях, що до того часу. Важніші справи й вістки надавати в тих самих годинах, що давніше, й повторяти їх що дві-три години. З матеріалом поступати так, якби радіостанція мала бути за кілька годин втрачена. (Може бути збомбардована). Не давати непотрібного – найліпше повторити те, що найважливіше.

14. В багатонаселених місцях (майдани, перехрестя головних вулиць тощо) інсталиувати голосники, надавати якнайчастіше бойові марші, приучувати населення їх співати, розліпляти пропагандивні афіші, робити написи, надавати й виголошувати короткі промови, закінчені кличами, звідомлення про положення, накази й поучення для населення.

15. Пляново розмістити пропагандистів по окремих повстанчих загонах і військових частинах.

16. При пропагандивному осередку дібрати: а) летючий гурток агітаторів, б) редакційну колегію газети, летючок, відозв, в) мистецький гурток для роблення афішів, ілюстрацій, карикатур, для декорації міста, оформлення маніфестаций, г) рухливий апарат кольпортерів, кур'єрів і людей до витинання цератових шаблонів (трафарети) і скорого малювання кличів на мурах, ґ) гурток фотографістів для роблення знімок про знущання ворога, з днів боротьби.

17. Не втрачати нагоди пропагандивно використовувати перемарші націоналістичних і повстанчих військових відділів через оселі.

Засоби: націоналістично-бойові марші, патріотичні пісні, розгорнені прапори; в часі зупинки короткі промови; пропагандивно-оформлене припинання нових добровольців.

18. Пропагандивно підготовляти за окремими плянами – залежно від умовин, воєнного положення і технічних засобів – такі події, як:

а) присяги повстанчих відділів, що будуть відбуватися з наказу провідника ОУН Степана Бандери на вірність Українській державі,

б) присягу Української народньої міліції (диви Інструкції безпеки),

в) присягу цивільної управи – назначеної провідником ОУН Степаном Бандерою – на вірність Українському народові й Українській державі.

19. Ще перед вибухом війни й революції вкорінити глибоко думку про обов'язок перебрання всієї, найповнішої влади в українські руки. По проголошенні самостійности Української держави заєдно пригадувати в пропаганді між населенням, котрі ще установи переочено й не захоплено в українські руки.

20. Поборювати серед українців почуття милосердя до недобитків ворожих банд, що не зложили зброї. Боротьба з ними безоглядна. Ширити заздалегідь кличі:

Ні куска хліба москалям! Хай здихають прибуду! Хай здихає ненажерна кацапня! Ми пам'ятаємо роки голодової смерті! Не будьте милосердні! Для нас милосердя не було! Не спомагайте московсько-жидівських зайд! Не забувайте, що вас катували! Собакам собака смерть! З большевиками по-большевицьки!

21. Не допускати жадної ласки для тих, що не послушали наказів ОУН і розпорядків Української влади. Свідомість, що обіцяна кара буде виконана, глибоко вкорінити серед широких кругів населення й здобути тим послух й пошану в елементах, неприхильних Україні.

22. Прогнавши ворога зо своєї області, йти на фронт проти Москви під кличами:

Проти Москви! Не віддамо здобутого! На поміч поневоленим братам! За міцні кордони України! Націоналісти – члени ОУН – перші на фронт! За державу Володимира Великого! Всі українці на фронт! На фронті рішається наша доля!

Поборювати настрої обороняти власне село чи обійстя. Тоді виб'ють нас одинцем.

23. Не обіцяти забагато. Не дурити, що з хвилиною встановлення Української влади економічне положення зразу поліпшиться. Навпаки – підкреслити, що в кожній війні є економічні недостачі, що вони й у нас будуть, на це треба бути приготованим, перетривати час боротьби, обходитися чим-небудь і спомагати тих, що боряться за нашу свободу. Поліпшення економічного положення буде приходити ступнево – як наслідок зусиль і праці цілого народу на свобідній землі. Боротьба йде не за нинішній день, але за долю майбутніх поколінь. Перша річ визволитися від катів, хоч би це коштувало життя й майна всіх живих українців.

Наш бій – останній! Коли тепер програємо – ніколи вже Україна не прожене ворога зо своєї землі, не підніметься до свобідного життя!

Клич: За щастя наших дітей! За волю України!

Поширяти такі думки: Нас гірко прокленуть наші діти, коли цю війну програємо. Коли через нас український вояк, що на фронті боронить нашої волі, не буде мати що їсти і з голоду програє бій. Не тікайте в ліс, не ховайтеся у запілля. На фронт! Бороніть своєї долі, як нагода промине – буде запізно!

Клич: Усе для Української Народньої Армії! Усі українці на фронт! Вішайте трусів і дезертирів на першій вербі! Чи краще на Соловках знову конати, чи побідити ворога в бою? Хто жалує допомоги Українській Народній Армії – той ворог нашої свободи!

24. Де тільки можливо – негайно видавати націоналістичну газету, бодай до часу, доки пошта не буде налагоджена, щоб доставляти центральну пресу. До редакційної праці взяти всіх чесних українців. Зміст контролювати.

В початках, перед установленням уряду цензури, не допустити до видавання ніякої іншої преси, щоб оминати диверсії.

25. Видаючи летючки, газети, афіші, пам'ятати про приєднання неукраїнців, ворожих Москві або большевицьким порядкам.

Підтримувати їхні стремління до самостійного державного життя. (Не забувати про політичну сатиру).

26. У промовах, летючках, газетних статтях, в радіо, на мурах й на всіх видних місцях якнайчастіше послуговуватися короткими бойовими кличами. Перед вибухом повстання ширити їх шептаною пропагандою, пояснюючи їх зміст. З вибухом повстання голосити їх явно на кожному кроці. Кличі змінити відповідно до часу й до кругів, яких у даних умовах треба приєднати до фронту боротьби. Вибравши кличі, повторяти їх раз-у-раз у різних формах (на мурах, транспарентах, плякатах, в радіо, летючках, газетах, промовах, піснях).

27. У змісті пропаганди поширяти, популяризувати й пояснити політичну програму нашої боротьби на основі постанов II В[еликого] з[бору] ОУН з 1941 р. (Програмові й політичні постанови) та політичних інструкцій.

28. Укладати короткі пісні на одну строфку на дуже просту й приємливу мелодію й вкладати в них актуальний політичний зміст, сатиру, сарказм. Пісні

такі типу коломийки чи більшовицького “яблучка” з 1917 р. є в масовому обігу кілька тижнів і свою роботу роблять, деякі вбиваються в пам’ять назавжди.

29. Пропагандивно оформлювати похорони жертв Української національної революції. Ставити хрести на бойовищах, організувати масові походи до тих місць, переводити там присяги, організувати походи дітей з цвітами.

30. Серед збунтованих червоноармійських частин, що перейшли на сторону революції й б’ються з ворогом у наших рядах, започаткувати вести постійну національно- й політично-освідомлюючу працю.

31. Вояків-неукраїнців, що стали по нашому боці або попали в наш полон, інформувати не тільки про Україну й вартість союзу з Україною, але й про потребу боротьби за визволення їхніх країн.

Давати з нашого боку ініціативу пропагандивну й організаційну для творення окремих легіонів на українському терені з-поміж вояків немосковських націоналістів.

32. Німецькі війська, як союзні в війні України з Москвою, витати в імені ОУН і її провідника Степана Бандери та від представників Української державної влади, що завела лад, а не від незорганізованого населення. Вивішувати прапори жовто-блакитні й організаційні.

33. На ОСУЗ і СУЗ і окремою увагою пропагувати й умасовлювати зміст політичної програми ОУН, підкреслюючи національно-державницькі цілі нашої боротьби та пропагуючи назву ОУН і її провідника Степана Бандери, як керівної організації в боротьбі за національне визволення.

III. Початки державного будівництва

Цей період роботи починається з моментом проголошення Української держави, отже, з вибухом революції. Кличі, які мають бути здійснені в часі революції й після неї, мусять бути засвоєні широкими масами. Маси мусять наперед знати, не тільки проти кого, але й за що, за яку Україну мають іти в революцію. Мусять захопитися нашими ідеями й пірвати байдужих. Початок пропаганди наших кличів для періоду революції і для періоду державного будівництва мусять сягати часу передвоєнного. Спершу це завдання утаєної, шептаної пропаганди – дати загальний образ життя і ладу у вільній Україні.

1. В періоді початків державного будівництва найважливіша справа – дати ясний і докладний образ того ладу в Українській державі, за який ОУН бореться і який ступнево буде переводити в життя і пірвати всіх до творчої співпраці і самоорганізації. Робити це треба, популяризуючи якнайширше Постанови II [великого] з[бору] ОУН з 1941 р. та відповідні частини вказівок з “Боротьби й діяльності ОУН під час війни”, використовуючи для цього всі засоби.

2. Щоб масово й пляново розпропагувати ідеї українського націоналізму, треба зорганізувати сильні пропагандивні осередки в областях і в районах та забезпечити їх усіма існуючими на місцях та закупленими модерними технічними засобами.

3. Обласний референт пропаганди ОУН має за завдання:

а) перевести реорганізацію наоспіх і внизу потворених у час революції пропагандивних осередків і доцільно розмістити їх по районах;

б) опанувати всі технічні засоби, що не були охоплені нами, або з причини браку людей не були як слід використані;

в) взяти до співпраці в обласному і по районних пропагандивних осередках усіх фахових, здібних і для пропагандивної роботи придатних українців – журналіс-

тів, письменників, мистців, учених, підпорядкувати їх членам ОУН і дати означені завдання праці;

г) уліпшувати програму радіонадач;

г) видавати без зупинок обласну націоналістичну газету (повинна це бути єдина місцева газета). Якщо б організувалась конкурентна політична преса – не допустити до цього;

д) організувати часті масові здвиги, походи, маніфестації для піднесення почуття власної сили серед українців;

е) від перших днів революції організувати й постійно вести пропагандивну акцію воєнної допомоги (“Брат – братови”), яку згодом зрізничкувати на дві окремі акції: 1) на агітацію за членством і спомаганням Українського Червоного Хреста і 2) за масовим членством у Націоналістичній Службі Народові;

є) розпланувати, підготувати й переводити виборчі кампанії до органів державної самоуправної влади, до всенароднього плебісциту;

ж) вести весь час широку акцію за творенням української збройної сили й парамілітарних організацій (Січ) і масові участі в них;

з) опанувати всі існуючі до Революції місцеві видавництва, їх склади, машини, інтролігаторні й людський персонал. Взяти в свої руки монополію видавництва й поки що передрукувати відповідну передраговану національно-виховну літературу, сконфісковану большевиками*;

і) опечатати всі книгарні й бібліотеки (там, де Служба безпеки в наших руках, робити це в порозумінні з нею, де ні – самим). Сконфіскувати всі шкідливі книжки й знищити (залишаючи для власної бібліотеки по кілька примірників). Виготовити докладний список заборонених книжок і повести акцію за очищенням приватних бібліотек;

к) зорганізувати центральну прилюдну бібліотеку й випозичальню книжок при Обласному пропагандивному осередку або під його безпосереднім наглядом, комплектуючи книжками з книгарень, бібліотек і видавництв. В міру спромоги робити те по районах;

л) зорганізувати мандрівний театр і мандрівний хор при Обласному пропагандивному осередку, устійнити для них репертуар і черговість поїздок у терен;

м) давати ініціативу організуванню аматорських гуртків і провірювати їх репертуар.

н) засновувати станиці масової освіти (Просвіти) і визначувати для них напрямні праці.

о) опанувати всі кіна й переводити контролю фільмів (доки не буде ця справа зцентралізована вгорі);

п) мати нагляд над програмою кабаретів і розривкових льокалів – особливо над гумористично-сатиричними скетчами;

р) організувати імпрези такого типу, як різномодні вистави (в першу чергу вистави звірств московського насилля й наслідки спустошення краю роками неволі) й репрезентативні імпрези (Шевченківські, опери, плястика, вокальні вечори), загально-виховні (Свято Героїв, Чорноморського флоту, Зброї) і пропагандивно-туристичні мандрівки для українців і чужинців і економічно-господарські вистави й вистави малярства і плястики, пропагандивні відправи студентів на закордонні студії і ін.;

* В тексті помилка; пункту “и” насправді не було.

- с) влаштувати різноманітні пописи й розписувати конкурси на найкращі пропагандивно-політичні, пропагандивно-національні й національно-культурні твори з обсягу літератури, мистецтва, публіцистики тощо;
- т) усунути образливі для національного почуття пам'ятки ворожих окупацій і усунути всі сліди поневолення України чужинцями. Пропагандивно підібрати нові назви вулиць по містах, відмосковити назви місцевостей;
- у) організувати окремі курси, а згодом обласні школи пропагандистів і агітаторів.

4. Завдання Районового пропагандивного осередку є в засаді такі самі, як обласного.

Коли наслідком браку відповідних людей у деяких районах не вдалося б як слід розгорнути пропагандивної роботи, по пробному часі треба зліквідувати пропагандивний осередок у районі на деякий час та людьми з того осередку скріпити склад Обласного пропагандивного осередку й посилити його працю, оставляючи на місці 1-2 меткіших пропагандистів. Потреби району обслуговує тоді область, висилаючи раз-у-раз летючі гуртки агітаторів і насичуючи терен нашими виданнями, до часу, коли не буде доцільно відновити самостійний Районовий пропагандивний осередок.

Склад Районового пропагандивного осередка обіймає, крім засадничої обсади кожного пропагандивного відділу (порівняй Розд. II. 16), ще: д) референта громадських акцій, е) імпрезову комісію, є) технічно-господарського референта.

5. Районовий пропагандивний осередок повинен розпоряджати бодай одним пропагандивним автотранспортом, вивінуваним у радіовідборчі апарати, голоснико-гучномовці, проєкційний і кіновий апарат з екраном і динамом, летючки, пресу, афіші, грамофон з плитами тощо.

6. В змісті пропагандивної роботи не розгублюватися у подрібних спеціальностях даної ділянки праці. На першому пляні акцептувати моменти політичні й національно-виховні. Поборювати відрухи, що знижують підйом. Мобілізувати до наступу на ще нездобуті позиції, до творення нових станиць і форм суспільного життя. В разі потреби висувати нові політично-бойові кличі такого типу, як:

За повну владу українців в Україні! За справедливість для українців! Один нарід – один провід – одна влада! Всі українці під бойові прапори ОУН!

Організувати масові демонстративні марші.

7. Дуже дбайливо підготувати пропаганду за організуванням акції, а навіть боротьби за суспільні реформи, якщо вони були тенденційно відкладувані або незгідні з програмою ОУН*.

8. З самого початку – ще з кінцевих днів збройної боротьби починаючи – повести пропагандивну акцію за самоорганізацію громадянства в усіх ділянках громадського життя під кличем:

Сила народу в організації!

Цю акцію постійно ступенувати в напрямі: ні один українець – поза організованим життям; ніхто не ходить одинцем!

Давати ініціативу, а навіть самих пропагандистів висилати для початкових організаційних завдань у терен (заснування організацій, товариств). Дальше ведення організованих відтинків громадського життя передавати куди слід, а пропагандистів перекидати до інших робіт.

* Так у тексті.

Форми організації, що їх треба в першу чергу пропагандивно підготувати, такі: організація молоді й спортивно-військових установ, жіноцтва, служба праці й харитативні (націоналістична служба народів, Червоний Хрест), професійні, культурно-освітні організації, організація учасників війни й революції та інші.

9. Використовувати пропагандивно вістки про героїчні подвиги на фронті і про більші наші перемоги над ворогом. Влаштувати великі маніфестаційні походи з транспарентами, прапорами, піснями, промовами, дзвонами, гарматними сальвами. Міста й села вбрати прапорами й великими тризубами. Напередодні палити ватри, ілюмінувати вікна світлами (якщо це не суперечне з зарядженнями протилетунської оборони) і поставити на цілу ніч почесні варти молоді й юнацтва на могилах борців за волю України. Вечірній похід юнацтва на могили улаштувати по змозі зі смолоскипами. Складати звіт перед могилами про перемогу чи про нові Крути. Переводити на могилах (при смолоскипах або ватрі) запряження нових членів Організації Українських Націоналістів і Юнацтва ОУН. Маніфестаційні походи організувати не тільки по містах, але і в деяких селах повіту для сіл, що далеко віддалені від осередку маніфестації.

Церковно-релігійні моменти включувати в програму маніфестації там, де живі релігійні традиції.

З нагоди жалібних маніфестацій (або в тій частині інших маніфестацій, яка відноситься до поляглих героїв) влаштувати похід з відкритими головами.

10. В пізніших місяцях пропагувати постійно і пляново побіч актуальної політичної пропаганди й пропаганди суспільного активізму культ героїзму, на-в'язуючи до історії (історія України не починається з 1917 р.) і до місцевих актів і подій визвольної боротьби та до пам'яток. Ставити нові пам'ятники, хрести, сипати могили, вмуровувати пам'яткові таблиці, вводити звичай все-народніх прощ на поля бою.

11. Широко пропагандивно підготувати акцію за поворотом засланців з Соловок і переселенців з Сибіру, Казахстану й чужини. Зробити цю справу справою боротьби. Момент повороту на рідну землю замінити на день тріумфу ОУН; опіку й допомогу над засланцями – справою чести ОУН.

12. В свій час повести в пресі, радіо пропагандивну акцію й одночасно з тим організувати віча й демонстрації за зворотом українських воєнних прапорів (козацьких і часів 1917-20 рр.) з музеїв польських, московських і чужинецьких. Злучити це з дипломатичними заходами за кордоном.

День повороту прапорів назад на українську землю зробити днем великого національного свята. Застановити всяку працю, урядування і торгівлю. По містах і селах відбутися великі маніфестації, дефіляди військ, богослуження, дзвони, сальви, ілюмінацію, ватри. Річницю повторяти щорічно.

13. Святкуючи річницю смерті убитого вождя [Є. Коновальця] в вільній державі, ОУН зберігатиме свою традицію, й побіч іншої програми відсвяткує так, як у першому році святкувала на ЗУЗ: дзвонами в год. 12 вночі, поготів'ям боївки, летючками, сальвами-салютами (нагода для запряження випробуваних членів).

14. Постійним і завжди першим завданням пропаганди є підготов[к]а всіх можочасних акцій, що їх плянує переводити ОУН.

IV. Додаток до пропагандивних вказівок

Приклади до роз[ділу] II, точка 14 і 17

Ми – українські партизани

(новий текст)

Ми – українські партизани,
Рушаєм лавами на бій.
Лютує край, горять повстання,
Клекочє шумний буревій.

Вже грають сурми, близько воля,
Вже рветься серце, кличе кров,
В огні кується наша доля,
Встають заковані з оков.

Ми – українські партизани,
Не зломить нас ні біль, ні страх.
Ми носим бомби і нагани,
Вовками бродимо в лісах.

Вже грають сурми, близько воля і т. д.

Ми – українські партизани,
Нащадки славних козаків.
Щоб розірвать важкі кайдани,
Б'ємо комуну й москалів.

Вже грають сурми, близько воля і т. д.

Ми – українські партизани,
Наш прапор волю всім несе.
Спливає кров'ю шлях змагання,
Та Україна понад все!

Вже грають сурми, близько воля і т. д.

Сибірські тундри

(на мелодію “Ми по таборах і тюрмах...”)

Сибірські тундри й Казахстан,
Соловки і підвали,
Таборів дрти – голод, жах
Нам сили не зламали.

Розкинем тюрми і Москву
Замінімо в руїни.
А з крові нашої в огні
Повстане Україна.

Не вбили в серці помсти зов
Катівські муки люті.
В серцях у нас гаряча кров
Показує нам путі.

Батьківська земле

(мелодія “Гей, не дивуйтесь”)

Батьківська земле,
Краю козацький,
Краю святий – Україно,
Для Тебе жити
Й Тобі служити,
За Тебе вмерти єдину.
За Твої гори,
Ниви і море,
За їх довічну свободу,
За Твою славу,
Честь і державу,
За шастя Твого народу.

В лави вставайте,
Пути ламайте,
Годі в ярмі животіти,
Встануть зі степу
Хмелі й Мазепи,
Будем наїзників бити.
Стогнуть дороги,
Мріють пороги,
Кличе нас княжа столиця,
Нумо ж, орлята, –
Бій розпочатий,
Час за руїни помститися.

Ми не дамо...

Ми не дамо катувати народу
І нести загладу прадідній землі,
Встанем орлами бунтарського роду,
Проміримо всі землі чужі і свої.

Вставайте, брати, за свобідне життя!
Вже сурми скликають до бою –
До бою палкі молодечі серця –
Розплати час близький.
За зброю!

Ми не дамо руйнувати країни,
Вже досить безправства і глуму, і мук.
Горе й недоля синів України

Мільйонам твердий затискає п'ястук
Вставайте, брати, за свобідне життя і т. д.

Крила розгорнем, заграють гармати
І маки червоні кругом зацвітуть.

І рушить степами козацтво завзяте:
Вставай, Україно, з невольничих пут!

Вставайте, брати, за свобідне життя і т. д.
Ми, наче сонце, розірвемо хмари,

Залізного Гонти ми смілі сини.

Вдарим мечами нещадної кари,
Дихнемо вогнями пожеж і війни!

Вставайте, брати, за свобідне життя і т. д.

Марш повстанців

(на мелодію "Соколи, соколи")

Вставаймо, вставаймо! Нас кличе сурма
До бою за волю народу,
Вже досить червона московська тюрма
Пожерла борців за свободу!

Ми – месники смерті і крові братів,
Погибель несемо комуні!
Вперед, хто живий! Час змагання наспів,
До бою вставай в Україні!

Дітей і жінок виголоджує кат,
Вбиває батьків, нищить землю!
В далекім Сибірі конає наш брат
Для "слави" кривавого Кремлю!

Ми – месники смерті і т. д.
За смерть і неволю несемо пожар
І кулі, і месть, і руїну!

Вперед, хто живий! Бо найвищий вже час
Прогнати катів з України.

Ми – месники смерті і т. д.

Приклади до роз[ділу] I, точка 8
(перерібка Інтернаціоналу)

Повстаньте, браття українці,
Потомки вільних козаків!
Добути волю Україні
Найвищий час уже наспів.

Зітрем на порох комуністів.
Повстаньте лицарі-борці!
Свою державу ми збудуєм
Лише з шаблюкою в руці!
Приспів: Грають сурми, до бою!
Жовто-сині стяги,
Світить Тризуб, як сонце,
Згиньте всі вороги!

Держави нам ніхто не створить,
Самі собі її створім!
Під рев гармат, під брязкіт зброї
Між вільні народи ідім!
Москва чи біла, чи червона –
Найбільший ворог це для нас.
Скінчити з ним в розправі лютій
Надходить вже найвищий час.

Приспів...

Не стане сліду комуніста,
Доценту виб'ємо усіх!
Жорстока буде наша пімста
І гніву нашого батіг!
Від Сяну, Тиси до Кавказу
Наш прапор гордо злопотить.
Заграє вільне Чорне море,
Тоді державі нашій жить!

Приспів...

Приклади до роз[ділу] II, точка 28
(На мелодію “Ех, яблучко”)

Ех, колгоспи мої – чорна панщина,
Стережіться, москалі, на займанщинах!
Бригадіри і жидки зажурилися,
Що колгоспи і радгоспи провалилися...
Не кричіть, москалі, та не лайтеся –
З України на Сибір забирайтеся!
Ех, яблучко, та підмальоване,
В Україні твої дні – пораховані...
Ех ти, бочко моя, подіравлена,
Вся земля в бур'янах – удержавлена.
Я на бочці стою, бочка вгнулася,
Українцям погулять забагнулося.
З білорусами ще й грузинами
Ми притиснем москалів, щоб погинули.
Всі дороги курять ще й немошені,
Вже комуна й жидова – розторошені.
Ні за Леніна, ні за Сталіна,
Ні за батюшку царя не повстанемо.
Ми за волю свою, за козацькую
За Україну самостійну, молодецькую.
Ешелони спішать ще й зо свистами,
Будем море гатить комуністами.

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 26-42. Циклостильний відбиток.

№ 9

1941 р., травня 23. – Лист невстановленої особи до “Гриця” про вишкіл похідних груп

Дорогий Грицю!

Пишу коротко, бо про цілість поінформує Петро, обговоривши її з Юрком. Відносно справи 100, що Ти її розпочав, то старайся вести її далі, щоб вже в короткому часі (з огляду на його короткість взагалі) міг Ти тих людей дістати там, а вони щоб могли перейти бодай короткий вишкіл. Справу став в тій площині, що це має вартість також для них, щоби мав на початку на чім опертися. Людей ми, очевидно, Тобі скоро доставимо. Добре було б, щоб вишкіл переходили вони там у Тебе з огляду на це, як були б вже на місці близько кордону і тим самим мали б більші шанси продістатися на Полудне. Для евентуальних більших переговорів, як такі мали б місце – можу приїхати я, чи сот[ник Ріко Ярій]. Дуже можливо, що приїзд Антка і вишкіл 5-тки – це власне Твій проект, але краще було б, якби Ти їх дістав відразу до себе. Це тільки до тої справи. Відносно грошей (то можу Тобі лиш порадити, бо це, на щастя, до мене не належить), коли б Тобі забракло, а ми не могли переслати, збери від всіх б для себе.

На час війни старатися якнайскорше перейти на СУЗ, конкретно в Одесу і її осередок. Як не застанеш нікого з наших, то започаткувай роботу на загальних інструкціях, що їх дістав Петро, а решту постараємось дістати.

Хотів би я приїхати до д[окто]р[а Олега Кандиби] на розмову, не знаю, як вже вийде. На всякий випадок будь з ним в контакті. М[ельниківці] хочуть його стягати на короткий час, пізніше, можливо, взяти його зі собою на Схід. Скажеш йому на розум, що НКВД, напевно, як тільки буде мати нагоду, схоче його зліквідувати у відповідний час, тому хай не робить дурниць і не приймає нікого до себе, а, навпаки, хай старається взагалі бути в укритті. Не розумію, як він може бути так необережний і яка тому причина. Твоя Німка лазить з Грабом, написала до Тебе через Граба, Граб має принести, але досі не дав.

Здоровлю широко.

23.5.1941.

Слава Україні!

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ). – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 1. Рукопис, оригінал.

№ 10

1941 р., червня 14. – Відозва українських політичних і громадських діячів до народу із закликом до об'єднання всіх патріотичних сил для відновлення Української держави

Штамп: “Ч. 340,
вплинуло дня 2. VIII.
приділ,
полагоджено”

Українці

Для Українського народу й Української землі надходить знову велика історична хвилина.

Серед небувалої світової бурі валиться на наших очах дотеперішня* система світа, в якій ми були на самому дні в путах політичної неволі.

Перед нами відкриваються широкі можливості.

Свідомі ваги цієї грядучої великої хвилини, що її можна б порівнати хіба до тієї в рр. 1917-18, і свідомі нашої відповідальності перед історією, уважаємо нашим національним обов'язком стати негайно разом для спільної важкої** праці над остаточним національно-політичним визволенням Українського народу.

Великий, історичний час, в якому живемо, вимагає від нас залишити тепер на боці усякі непорозуміння і стати разом до служби тільки одній найбільшій справі – Визволення Українського народу і відновлення Української, Суверенної, ні від кого Незалежної Соборної Держави.

Зосередження всіх сил для здійснення того найсвятішого*** нашого ідеалу – це наказ і пекуча конечність, що її диктує зовнішнopolітична дійсність. Нікому з українців не можна тепер стояти збоку і ломати закон національної солідарности.

Тому, визнаючи боротьбу за Суверенну Соборну Українську Державу завжди і всюди нашим законом, кличемо всіх чесних українців ставати в ряди консолідованих лав до великої праці на такій платформі і під такими гаслами:

1. Усунути з українського національного життя явища всякого розкладу і внутрішніх міжусобиць.

2. Створити одноцілу репрезентацію українців в Європі поза займанщинами, яка видвигне наші політичні постулати перед зовнішнім світом.

3. Притягнути до співпраці всіх українців-патріотів поза партіями та їх програмами, не елімінуючи нікого.

4. Видвигнути на чоло національного життя чинники, що візьмуть свій мандат з волі української суспільности та будуть відповідальні перед нею, з тим виразним застереженням, що покликаного таким чином провідного тіла не може очолювати ніхто з тих діячів, що досі очолювали чи очолюють політичні групи чи організації.

5. Усі, що стають до співпраці, зобов'язуються віддати справі всі свої сили та включити себе як карні громадяни в процес українського державного будівництва на рідних землях, підчинюючись суверенній українській владі, створеній волею Українського народу на Українській землі.

Хай же це діло, започатковане в цей переломовий час, подиктоване поривом серця, політичним розумом та історичною конечністю, вийде на добро і користь України.

14.VI.1941 р.

Слава Україні!

1. Инж. Абрамович Василь вр.****

2. Проф. Андрієвський Віктор вр.

* У газетній публікації дали: "політична".

** У газетній публікації: "важкої".

**** У газетній публікації: "найсвітлішого".

***** Прізвища В. Абрамовича, А. Артимовича, Барвінського, В. Бемка, В. Бибіка, М. Вайди, І. Вербовського, М. Волкова, М. Годованського, М. Деркача, В. і П. Дурбаків,

3. Инж. Артимович Антін вр.
4. Антонович Роман вр.
5. Багринівський Микола вр.
6. Базяк Ісаак* вр.
7. Баран Михайло вр.
8. Др Баран Степан вр.
9. Барвінський вр.
10. Базарко** Іван вр.
11. Баршевський*** Евген вр.
12. Мгр Бачинський Володимир вр.
13. Др Бемко Володимир вр.
14. Инж. Бибік Василь, Прага
15. Мгр Богун Мирон вр.
16. Бойко Дмитро вр.
17. Бойчук Олександр вр.
18. Болюх Василь вр.
19. Инж. Боровський М.**** вр.
20. Борщ***** Лев вр.
21. Вайда Микола, Прага
22. Вербовський Іван вр.
23. Инж. Весоловський Ярема вр.
24. Мгр Вітковський Юрій***** вр.
25. Ред[актор] Вітушинський***** Іван вр.
26. Др Волянський Іван вр.
27. о. Прот[осрей] Волков Мартин вр.
28. Др Волошин Михайло вр.
29. Инж. Врецьона Евген вр.
30. Др проф. Гайманівський вр.
31. Галібей Михайло вр.
32. о. Др Глинка Лев вр.
33. Инж. Годованський Михайло вр.
34. Др Горбачевський Іван вр.
35. Др Горбовий Володимир вр.
36. Гриневич Микола вр.
37. о. Др Гриньох Іван вр.

Е. Зарічного, М. Зоц-Кравченка, В. Іванчини, Г. Качукала, Красноноса, Я. Кузьміна, І. Лемішки, С. Любарського, М. Мандзюка, З. Мірної, В. Микитюка, В. Міськевича, Я. Мохнацького, К. Ніщименка, Н. Обідзінського, Я. Олексенка, А. Орла, А. Павлюка, В. Палідвора, І. Пекарчука, Е. Ю. та Зенона Пеленських, М. Пругла, М. Рибачука, Й. Рубіновича, Н. Савчинського, М. Семця, Е. Смеречанського, М. Сопуляка, В. Стахіва, М. Степанюка, М. Творидла, Е. Тисовського, В. Тракала, А. Тритяка, М. Хробака, П. Хруща, О. Циганюка, І. Шевчика у газетній публікації відсутні.

- * У газетній публікації: “Іван”.
- ** У газетній публікації: “Баварко”.
- *** У газетній публікації: “Боршевський”.
- **** У газетній публікації: “Василь”.
- ***** У газетній публікації: “Корж”.
- ***** У газетній публікації: “Борис”.
- ***** У газетній публікації: “Вітошинський”.

38. Грицишин Іван вр.
39. Др Гижа* Іван вр.
40. Сот[ник]** Денисенко Павло вр.
41. Деркач Михайло вр.
42. Інж. Довгаль С. вр.
43. Др Драпатий*** вр.
44. Др Дубас Лев вр.
45. Мгр Дужий Микола вр.
46. о. Др Дурбак Всеволод вр.
47. Дурбак Павло вр.
48. Полк[овник] Євтимович Вартоломій**** вр.
49. Др Загайкевич Володимир вр.
50. Ген[ерал] Загородський Олександр вр.
51. Зарічний Євген вр.
52. Зиблікевич***** Євген вр.
53. Др Зоц-Кравченко М., Прага
54. Рект[ор] Іваницький Борис вр.
55. Проф. Др Іванис Володимир вр.
56. Інж. Іванчина Володимир вр.
57. Проф. Ільницький Роман вр.
58. Мгр Кальба Ярослав вр.
59. Др Карпевич***** Богдан вр.
60. Інж. Карташевський***** Анатоль вр.
61. Др Кархут Василь вр.
62. Ред[актор] Качмар Василь вр.
63. Інж. Качукало Григорій вр.
64. Др Козак Іван вр.
65. Др Кордюк Богдан вр.
66. Коритко Юрій вр.
67. Прот[оєрей] Костецький Яків***** вр.
68. Мгр Костюк Юліян вр.
69. Дир[ектор] Коцур Іван вр.
70. Ред[актор] Кравців Богдан вр.
71. Інж. Кравців Михайло вр.
72. Дир[ектор] Крамаренко Іван вр.
73. Інж. Красноніс, Прага
74. Полк[овник] Крат Михайло вр.
75. Ред[актор] Крохмалюк Василь вр.
76. Проф. Кибалюк Неофіт вр.
77. Інж. Кузьмин Ярослав вр.
78. Полк[овник] Кузьмінський Олександр вр.

-
- * У газетній публікації: “Гежа”.
 - ** У газетній публікації: “от[аман]”.
 - *** У газетній публікації: “Драбатий”.
 - **** У газетній публікації: “Евтомович Вартоломей”.
 - ***** У газетній публікації: “Зиблікевич”.
 - ***** У газетній публікації: “Карневич”.
 - ***** У газетній публікації: “Кардашевський”.
 - ***** У газетній публікації: “Ярослав”.

79. Др Лемішка Іван вр.
80. Др Лисяк Павло вр.
81. Мгр Лівницький М. вр.
82. о. Др Лободич Роман вр.
83. Логуш Омелян вр.
84. Любарський Семен вр.
85. Дир[ектор] Луцький Мирон вр.
86. Маївський Мирон вр.
87. Др Майковський вр.
88. Макаренко Андрій вр.
89. Др Макарушка Любомир вр.
90. о. Мгр Малюжинський Микола вр.
91. Мандзюк Микола, Прага
92. Мартинюк Андрій вр.
93. Матушевський Юрій вр.
94. Др Марунчак Михайло вр.
95. Марчак Роман вр.
96. Мірна Зінаїда, Прага
97. Микитюк В. вр.
98. Радник Міськевич Володимир вр.
99. Мостович* Микола вр.
100. Инж. Мохнацький Ярослав вр.
101. Ред[актор] Мудрий Василь вр.
102. Наїдко Сергій вр.
103. Нагівський** Василь вр.
104. Инж. Ніщименко Корній вр.
105. Обідзінський Назар вр.
106. Олексенко Ярослав, Прага
107. Ген[ерал] Омелянович-Павленко Іван
108. Инж. Орел Андрій вр.
109. Ред[актор] Островський Володимир
110. Охримович Василь вр.
111. Инж. Павликовський Юліян вр.
112. Др Павлюк Антін вр.
113. Др Палідвор Василь вр.
114. Инж. Пекарчук Іван вр.
115. Др Пеленський Е. Ю. вр.
116. Пеленський Зиновій вр.
117. Пеленський Зенон вр.
118. Приходько Віктор*** вр.
119. Дир[ектор] Постолюк Петро вр.
120. Сотник Пругло Микола вр.
121. Равлик Іван вр.
122. Инж. Рак Богдан вр.
123. Мгр Рак Ярослав вр.
124. П[і]д[полк[овник] Рибачук Микола вр.

* У газетній публікації: “Мостовий”.

** У газетній публікації: “Нагайський”.

*** У газетній публікації: “Володимир”.

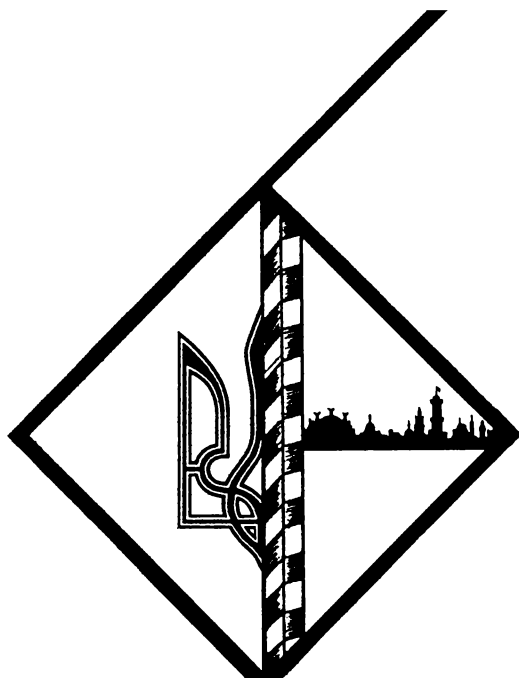
125. Инж. Рижевський* Василь вр.
126. Др Рошинський** Петро вр.
127. Др Рубінович Йосафат, Прага
128. Инж. Савчинський Н. вр.
129. Др Семець Мирон, Прага
130. Инж. Скождополь Роман вр.
131. Скрипник Степан вр.
132. Проф. Смеречанський Емануїл, Прага
133. Инж. Совенко Володимир вр.
134. о. Др Сопуляк Михайло вр.
135. Старух Богдан вр.
136. Старух Ярослав вр.
137. Ред[актор] Стахів Володимир вр.
138. Степанюк Микола вр.
139. Инж. Татомир вр.
140. Др Томашівський Евген вр.
141. Творидло Микола вр.
142. Дир[ектор] Тимцюрак Володимир вр.
143. Ред[актор] Тисовський Евген вр.
144. Тракало В. вр.
145. Инж. Тритяк Адріян вр.
146. Трохименко Клим вр.
147. Др Турчманович Михайло вр.
148. Др Храпливий Евген вр.
149. Др Хробак М. вр.
150. Инж. Хроновят Михайло вр.
151. о. Др Хрущ Павло вр.
152. Мгр Ценко Микола вр.
153. о. Циганюк Олександр вр.
154. Чайківський Іляріон вр.
155. Полк[овник] Чижевський Микола вр.
156. Др Чикаленко Лев вр.
157. Шевченко Володимир вр.
158. Шевчик Іван вр.
159. Инж. Шемет Богдан вр.
160. Дир[ектор] Шепарович Юліян вр.
161. Др Шкурат Петро вр.
162. Др Шухевич Степан вр.
163. Инж. Ференц Теодор вр.
164. Проф. Яковлів Андрій вр.
165. Ред[актор] Янів Володимир Михайло вр.
166. Мгр Яремко Іван вр.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 2, арк. 1-2. Циклостильний відбиток.

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 10 лп. – Ч. 3. – С. 4.

* У газетній публікації: “Ришевський”.

** У газетній публікації: “Рошевський”.

II

ПЕРШІ ДНІ ВІЙНИ
ДОРОГА ДО ЛЬВОВА

1941 р., червня 22. – Відозва Українського національного комітету в Кракові до народу про об'єднання українських еміграційних сил для боротьби за відновлення Української держави

Українці!

В велику і відповідальну годину пора нам чинами і розумом засвідчити святість наших почувань. Як в труді і в крові найкращих синів відроджених народів гартується нове життя, нова мораль і нові закони, наближається день, в якому Україна стане запорукою ладу і спокою на Сході Європи. Від століть Провидінням було нам дано мечем і власною груддю боронити культури, свободи і віри перед ордами кочовиків, перед нальотами поган і заливу новітнього варварства. В безупинній боротьбі записували ми сторінки історії непроминаємою славою, але доводилось нам платити дань із власної свободи. Але проте не перемогли нас ні разу вороги лицарством і хоробрістю, і навіть не чисельною перевагою. Покорити нас вдалося їм тільки тоді, як не ставало в нас єдності і згоди. І тому з радістю проголошуємо, що в час, який вимагає від нас напруження всіх сил, замовкли в нас спори і дійшло до об'єднання української еміграції. Українська еміграція – політичний провід народу, вояцтво наших визвольних змагань, націоналістична армія підпілля, повстанці і партизани та чесні українські патріоти – опинились поза межами батьківщини, викинені хвилею безприкладного* терору. Проте ні на мить не перестало в них битися серце ритмом збірного змагання. І як одноцілим є фронт боротьби на рідних землях, так одноцільно мусимо посилити ту боротьбу і ми, що опинилися на чужині. Бо знаємо і визнаємо, що єдино у висліді нашої боротьби стане Україна єдина, самостійна і соборна, проголошена історичними універсалами 22 січня і досі окупована ворогами. І так відновиться українська державна традиція, що найшла своє втілення в 1917-1920 рр., коли Україна існувала і була визнана світом. Наша повсякчасна готовість на труд і жертву має свідчити про нашу волю творити на рівні з другими народами нове життя грядучої Епохи. І щоби посилити ту боротьбу, щоб дати запевнення нашим борцям і повстанцям на рідних землях, що не розбазаримо нашими внутрішніми спорами і торгами, ані нашими партійними чи особистими амбіціями кривавих надбань, окуплених життям найкращих, стаємо від сьогодні під спільним проводом до спільної праці без різниці нашого походження, – з усіх частин України, без різниці наших поглядів і колишніх групових приналежностей чи симпатій, без різниці віку і віри, звання і верстов чи станів. Єдино особиста вартість, тобто характер і працездатність, рішають про можливість приступити до нашого гурта. Єдино вклад в розбудову нашого державного життя вкаже завдання, що їх кожному з нас доведеться сповнити. Наш досвід і фахове знання дамо до розпорядимости українського уряду, що в Києві відродить Українську державність.

Для уоднозгіднення наших змагань покликуємо на з'їзді Української політичної еміграції, що відбувся в Кракові 22 червня 1941 р., Український національний комітет.

Поза межами України являється він одиноким виявом організованої волі української еміграції, до часу відновлення діяльності Української держави в Києві.

* У публікації слово “безприкладного” пропущено.

Всіх чесних українських громадян, що досі не мали змоги прилучитися до нашої акції, взиваємо вступити в наші ряди для доказу однодушної постави і солідарности нашого загалу. Не гарними заявами і не накликуванням тільки до єдності, а чинною поставою дамо свідоцтво, що в великий час гинуть дрібні амбіції і урази.

Добро нації для нас є і буде найвищим наказом і висказом найглибших мрій, що вели і ведуть нас в бій і сил дають на жертву.

Краків, 22 червня 1941 р.

Слава Україні!

Український національний комітет

Др Володимир Горбовий вр.
Проф. Віктор Андрієвський вр.
Др Петро Шкурат вр.
Василь Мудрий вр.
Др Степан Шухевич вр.
Проф. Андрій Яковлів вр.
Проф. Василь Іванис вр.
Проф. Борис Іваницький вр.
Роман Ільницький вр.
Інж. Михайло Хроновят вр.
Ген[ерал] Олександр Загородський вр.
Др Лев Глинка вр.
Віктор Приходько вр.
Володимир Янів вр.
Мирон Луцький вр.
Ярослав Старух вр.
Інж. Богдан Шемет вр.
Володимир Шевченко вр.
Інж. Михайло Кравців вр.
Богдан Кравців вр.
Мгр Мирон Богун вр.
Др Павло Лисяк вр.
Володимир Стахів вр.
Полк[овник] Михайло Крат вр.
Мгр Ярослав Рак вр.
Авд[итор] Микола Багринівський вр.
Проф. Микола Чижевський вр.
Др Володимир Загайкевич вр.
Полк[овник] Олександр Кузмінський вр.
Полк[овник] Борис Барвінський вр.
Мгр. Микола Лівицький вр.
Др Любомир Макарушка вр.
Др Іван Гижа вр.
Клим Трохименко вр.
о. Микола Малюжинський вр.
Ісаак Базяк*.

*ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 74, арк. 4-4зв. Циклостильний відбиток.
Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 10 лип. – Ч. 3. – С. 3.*

* Прізвище “Ісаак Базяк” подається у газетній публікації.

1941 р., червня 23* – Меморандум Проводу ОУН до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про необхідність утворення незалежної Української держави

I

Серед численних німецьких політичних поглядів на вирішення українського питання, а також серед різних концепцій, які займаються німецькою політикою, що повинна застосовуватися до цього питання, не можна знайти нічого, що охопило б значення окремих компонентів цієї загальної проблеми у її цілому обсязі і правильно оцінювало б українські національні внутрішні фактори. При цьому недооцінюють навіть такі моменти, які також з німецької точки зору можуть бути дуже важливими для майбутніх німецько-українських стосунків. Така позиція – недооцінка всіх внутрішніх українських національних факторів, може призвести до фальшивої німецької політичної лінії стосовно України, що, в свою чергу, може стати причиною неправильної тактики Німецького Райху у вирішенні української проблеми.

Існує багато об'єктивних реальних політичних підстав для створення природного союзу між Німеччиною і Україною, який би ґрунтувався на ширій дружбі та для взаємного плідного співробітництва у всіх ділянках. Такий союз може бути, якщо будуть враховувати життєву необхідність обох народів, дуже щільним і довготривалим, позаяк не існує ніяких вагомих принципових протиріч; навпаки, є багато можливостей для взаємного доповнення [інтересів].

Фальшиво започаткована політика може призвести навпаки до негативних наслідків для стосунків між обома народами, які пізніше буде тяжко подолати. Бо основи для співпраці закладаються вже на початках співробітництва, при встановленні стосунків двох народів. Так само подальший розвиток цих відносин обумовлений напрямними, які встановлюються спочатку. Від цих напрямних може залежати доля обох народів.

Основи для дружніх німецько-українських стосунків створюються в момент початку німецької кампанії на європейському Сході. У зв'язку з тим, що українські націоналісти несуть велику відповідальність за долю і майбутнє України, що вони довели на ділі, для них має вирішальне значення ставлення Німеччини до Української держави, за яку вони борються.

Цей меморандум має на меті звернути увагу основних німецьких державних інституцій, які визначають шляхи і методи зовнішньої політики Німецького Райху, на серйозність української проблеми, не керуючись при цьому думкою, що меморандуми здатні зупинити хід історії. Ми виходимо у цьому з переконання, що цілий комплекс питань має вирішальне значення не тільки для України, а й також для Німецького Райху, що тільки таке вирішення, яке цілком відповідає історичним та національним інтересам України, може бути корисним також для Німеччини, та що несприятливе для України вирішення питань, рівночасно завдало б великої шкоди й Німеччині. Цей хід думок має таку доказову силу, що відповідальний політик не повинен би не звертати на нього увагу.

Далі буде наголошуватися тільки на тих моментах, які стосуються інтересів Німецького Райху, але це не означає, що інтереси України мають бути на

* Дата надіслання документа А. Гітлерові (пор. документ № 13).

задньому плані. Бо українські націоналісти, в першу чергу, представляють ін тереси свого власного народу.

Окремі питання розглядатимуться відверто і ясно, як цього вимагає відпо- відальність перед історією, настільки недвозначно, наскільки [недвозначними] будуть далекойдучі наслідки такого чи іншого вирішення для майбутньої пер- спективи.

У цьому меморандумі ці проблеми не зачіпали б так відверто, якби за ними не приховувалося б глибоке переконання, що викладені моменти знайдуть повне розуміння того, що вони в однаковій мірі відповідають інтересам як українсь- кого, так і німецького народів. Вони не придумані навмисно, а ґрунтуються на дійсності й існуючій в ній потенційній силі.

II

Історія України і становлення українського народу стоять під знаком без- перервної війни на два фронти: на заході проти Польщі і на півночі та сході проти Москви. Ці обидві могутні держави поперемінно намагалися по-своєму облаштувати східноєвропейський простір, що не відповідало ні національним, ні геополітичним реаліям цього простору. Як польська, так і російська концеп- ції постійно базувалися на тому, щоб зруйнувати своєрідність підкорених народів, знищити їхню культуру і викоренити їхні політичні ідеали, щоб нав'я- зати їм свою імперіалістичну волю національному хаосові, що таким чином виник. Але цієї мети могла досягнути ця або інша держава тільки в часи безсил- ля українського народу і, з історичної точки зору, лише на короткий час.

Із цієї боротьби Польщу два рази в новітній історії виключили, бо вона не мала ані творчих, ані достатніх для оволодіння східноєвропейським простором сил. Польська Ягеллонська держава розпалася внаслідок тривалих ударів укра- їнського народу, який під керівництвом козацьких гетьманів намагався ство- рити власну державу. Поділи Польського королівства треба вважати наслід- ком ослаблення, спричиненого тільки польсько-українською боротьбою. Та- кож версальська Польща впала, в основному, через національну боротьбу в цій державі, в якій найбільшу вагу мали українці.

Після кожного виходу Польщі із української боротьби на два фронти для українців виникала необхідність досягнути вирішення у боротьбі з Москвою. Після того, як у середині XVII століття український гетьман Богдан Хмель-ницький українським національним повстанням позбувся польського впливу і споруdiv українську козацьку державу, один із його послідовників, гетьман Іван Мазепа, на початку XVIII століття переслідував мету звільнити Україну також і з-під опіки російського царя і придусити за допомогою шведського короля Карла XII намагання Російської держави зайняти панівне становище в Східній Європі. Ця спроба потерпіла поразку, і доля України була вирішена цим самим на два століття. Також і сьогодні всі зусилля українського народу націлені на вирішення у боротьбі за нове облаштування Східної Європи. Ця боротьба між Москвою і Україною, між народами і культурами нівелюючого російського імперіалізму, носієм якого став більшовизм, і українською національною рево- люцією, яка також приведе до визволення і інших експлуатованих Москвою народів, буде продовженням уже початого нового європейського порядку. Бо східноєвропейський простір є не тільки органічною складовою частиною євро- пейської континентальної системи і, таким чином, щільно пов'язаним з долею цього континенту, але й активним будівничим цієї долі, особливо коли йдеться про українську участь в європейській будові.

Геополітична динаміка цього простору і політична воля українського народу зумовлюють від самого початку співпрацю облаштуваннях Україною просторів з серединою Європи проти сил, чужих для цього простору. Польща упродовж історії була завжди виразником державної волі Західної Європи, Росія ж, яка представлялася у світоглядному і державно-політичному плані спадкоємницею кочових орд Азії, є носієм руйнівних сил Сходу, спрямованих проти Європи.

Боротьба за визволення українського народу тому завжди пов'язана з новим облаштуванням східноєвропейського простору, що треба розглядати як доповнення до нового європейського порядку. Цей факт особливо проявлявся протягом останніх чотирьох століть.

Реформація, яка знайшла в Україні сильний відгук і зовсім не зачепила Росії, спричинила посилення національного самоусвідомлення в Україні; Тридцятирічна війна, яка принесла зі собою ослаблення універсального католицизму, зумовила тим самим вирішення українського національного повстання проти католицької Польщі, яке вибухнуло у 1648 році під проводом Хмельницького. Потужні політичні плани цього великого українського державного діяча після здійсненого у союзі з Бранденбургією і Швецією поділу Польщі – встановити європейський східний фронт і розширити його на південний фланг, ще й сьогодні зберігають велике значення. Швеція, як держава, яка панувала над простором навколо Балтійського моря на півночі та Українська козацька держава в Причорномор'ї повинні були створити захисний вал проти неєвропейського Сходу. У цих планах Хмельницький використав ідеї князів Київської імперії середньовіччя, які постійно разом з силою, яка панувала над просторами навколо Балтійського моря, здійснювали політику на лінії цього європейського континентального східного фронту. Цим самим шляхом пішов й Іван Мазепа. Але міцніюча Російська сила знищила, однак, цю українську концепцію і вибудувала свої наступальні позиції проти Європи, після чого спочатку Україну, а потім і Швецію усунули від цієї важливої і доленосної для Європи боротьби. Після упадку українського оборонного фронту проти Сходу у 1709 р. у битві під Полтавою, 1764 р. була ліквідована українська автономія і “козацькі вольності”, а 1781 р. на території України було введено губернське управління, яке діяло на решті території Російської імперії.

Незважаючи на цей удар, завданням України залишалося просування на Схід і охоплення близьких для Європи азіатських областей і, таким чином, вони стали прикордонням проти Сходу.

Це завдання усвідомлювала також і відновлена після російської революції у 1917 р. Українська держава, яке вона, після встановлення дружніх стосунків з Німецьким Райхом та Центральними державами, виконувала як одне із європейських зобов'язань. Відновлення європейського континентального східного фронту, де Німеччині як силі, що володіє простором навколо Балтійського моря, припадає найважливіша роль, здавалося, зупинило на довгі часи загрозу зі Сходу.

Але дальша німецька політика щодо України не відповідала в достатній мірі українським національним устремлінням, що призвело до непорозумінь у німецько-українських стосунках. З боку Німеччини часто допускалися помилки, про які також говорили німецькі політологи – доктор Пауль Рорбах і Аксель Шмідт. Німецька політика слабо враховувала національну психологію

українства; вона не мала чітких політичних цілей, а хиталася між державною самостійністю України і відновленням російської єдності, хай навіть і на федеративній основі. Через те в українців виникло переконання, що в основі вступу німців в Україну були винятково економічні цілі, а саме покращення і забезпечення постачання продовольством Центральних держав. Також пізніше Брест-Литовський мирний договір був названий “хлібним договором”. Така позиція Німецький призвела до втручання у внутрішньополітичні справи молоді держави: режим був змінений силою і главою держави поставили Скоропадського, який спирався на русофільські кола і проводив проросійську федералістичну політику. Крім цього, німецька сторона самочинно здійснила ґрунтовні зміни в соціальній структурі країни, що в ніякому разі не могло послабити напруження.

Ця східна політика Німеччини, основана на фальшивих передумовах, не лише призвела до занепаду нового облаштування європейського Сходу, але й мала вплив на пізніші часи і залишила в українців, особливо в Східній Україні, ще до сьогодні тривалий слід. Названі вище помилки Німеччини, причини яких треба шукати в неправильній оцінці ситуації, використовувалися в останні двадцять років Москвою і більшовицькою, а також російською небільшовицькою пропагандою, щоб впливати на антинімецькі настрої в Україні. З цими реаліями треба і сьогодні рахуватися.

III

Навіть якщо німецькі війська при вступі в Україну, звичайно, там спочатку будуть вітати як визволителів, то незабаром це ставлення може змінитися, якщо Німеччина прийде в Україну не з метою відновлення Української держави і без відповідних гасел. Німеччина ж шукає на Сході не тільки економічний простір, який відомий як сировинна база, але й переслідує політичні цілі, сконцентровані у понятті нового європейського порядку.

Новий європейський порядок без самостійної національної Української держави, однак, є немислимим; особливо тоді, коли випадає нагода допомогти українському народові у досягненні власної державності.

Якщо навіть сьогоднішнє державне утворення України, яке під назвою Советської Соціалістичної Республіки є складовою частиною Советського Союзу, становить фікцію, все ж таки, ця фікція є великим кроком вперед у порівнянні з часом, коли перед Світовою війною в тодішній царській Росії навіть слова “Україна”, “українець”, “український” були забороненими.

Якщо простежити історію українсько-російських стосунків протягом останніх двадцяти років, то можна констатувати, що Росія була вимушена піти на поступки на українському фронті не тільки з причин внутрішньої слабкості, але й з причин сили українського національного руху.

Революція 1917 року, а також наступна чотирирічна визвольна війна настільки рішуче вплинули на формування української національної свідомості і на ріст прагнень до самостійної держави, що національну волю України не міг зломити навіть двадцятирічний, побудований на жадливій жорстокості, режим терору більшовицької Москви. Тому що кожний натиск з боку Москви викликає зворотний натиск українського революційного руху.

Двадцятирічна революційна боротьба в Україні, хоча й зазнала у своєму розвитку також і сильних ударів, ще більше зміцнила національну свідомість українства, всеціле значення якої сторонній спостерігач не завжди в стані оцінити. Сили українського народного опору, на які треба дивитися як на первісну

національну силу і бойовий дух українських революційних організацій, досить часто зводили нанівець заходи більшовицької Москви в Україні. Також найпідступніші більшовицькі методи, це можна констатувати з якнайбільшим почуттям відповідальності, не змогли завдати найменшої шкоди українській національній ідеї. Найрізноманітніші конфлікти, які постійно траплялися у Союзському Союзі, – чи йшлося про національні проблеми, чи про боротьбу за новий соціальний зміст, чи про [боротьбу] за владу – завжди мали свій початок і свій кінець в Україні тому, що тут негативне ставлення населення до більшовицького соціального гноблення було підсилене безумовною готовністю [стати до боротьби] за національні ідеали. Те, що більшовицький режим ніколи не мав під ногами твердої землі, слід завдячувати в основному цій позиції українського народу.

При цьому треба особливо підкреслити, що український народ вмів пристосувати свої методи боротьби до найжахливіших терористичних заходів, до яких хтось коли-небудь вдавався. Немає закону чи розпорядження режиму, якого б український революційний рух і його співтовариші по боротьбі не зуміли обійти. У цьому напрямі також просвітили український народ, якому притаманний необхідний інстинкт боротьби у парі з любов'ю до свободи.

Через це двадцятирічне вороже наставлення до режиму в душі українського народу зродилися елементи, які виявляться по відношенню до кожного примусового режиму, якщо не брати до уваги національні вимоги України. Слід завжди виходити з того, що Україна в плані національному і територіальному повинна вирішити великі завдання. Правильне рішення матиме вирішальне економічне і стратегічне значення. Лише від позиції українського народу буде залежати, чи Україна стане доповненням нововпорядкованої Європи, чи вогнищем небезпек. Не треба ніколи забувати, що крім німецького впливу на Україну можуть впливати з боку Москви і також Англії. Бо вона при сьогоднішній політичній ситуації лежить не між Німеччиною – Москвою, як це є з точки зору території, але між Німеччиною та Англією, навіть якщо це звучить парадоксально.

Після двадцятирічного більшовицького примусового режиму український народ у всіх питаннях своєї свободи став дуже чутливим, такий душевний стан не лише зрозумілий, але його треба постійно враховувати, якщо хочеться знайти серед українців друзів і союзників. Ця безмежна любов до свободи виявляється в українців від трьох сторіч, а не лише протягом останніх двадцяти років.

Цей потяг до самостійності, воля до боротьби і постійна готовність до опору проти чужих впливів створили тип сьогоднішнього українця, який виявляє недовірливе й негативне ставлення до всього чужого. Ця властивість виявилась особливо під час саботажництва, як в сільському господарстві, так і в промисловості в Советській Україні. Соціальний експеримент більшовизму зазнав краху насамперед через таке ставлення, а не лише через свою доктринальну застиглість. Не можна, однак, забувати, що розумна політика таку заперечуючу волю може перетворити на настільки збільшену волю до відбудови, наскільки її залишено лише самим українцям. Найменший примус викличе тільки протилежні наслідки.

У зв'язку з тим, що український революційний рух в Європі або дуже мало, або й цілком невідомий, багато компонентів взагалі не враховують, а інші недооцінюють або переоцінюють, обов'язком українських націоналістів є вказати, хай навіть скромно, на можливість вирішення українського питання.

IV

Незважаючи на кожночасну мінливість німецько-російських стосунків, потрібно ствердити таке:

над Європейським континентом сьогодні панує дві імперські ідеї: німецька ідея Райху, спрямована на побудову нового європейського порядку, та ідея російського імперіалізму, що ґрунтується на світовій революції. До того часу як Росія володіє українським простором з існуючими на ній силовими факторами і експлуатує її як базу для своєї могутності, щоб могли вторгнутися до Європи, доти не можна розраховувати на втілення в життя ідеї нового європейського порядку. Уже було сказано, що Україна упродовж історії постійно себе розглядала як частину європейської єдності і заради цієї приналежності вела безперервну доленосну боротьбу проти Сходу. І теперішня народна боротьба України проти більшовизму є лише продовженням цих змагань.

Також економічно Україна є частиною Європи. Тут треба вказати на економіку України, й Україна, зі свого боку, може стати доповненням уже облаштованого по-новому європейського простору. Крім цього, Україна є не тільки аграрною країною і сировинною територією, але вона вже розвинула потужну промисловість, яка має вирішальне значення, особливо для східноєвропейського простору.

Зі стратегічного погляду Україна також становить складову частину Європи, що особливо виявляється сьогодні в європейській доленосній боротьбі проти англійського втручання.

Усі ці факти говорять чітко про те, що самостійна Українська держава завершить процес нового впорядкування Європи і допоможе зміцнити європейський континент і надати йому світового значення. Тільки міцна незалежна Українська держава зможе забезпечити здоровий розвиток у східноєвропейському просторі. Бо тільки Україна буде в стані відштовхнути руйнівні позаєвропейські сили від європейського східного фронту і, крім цього, нести ідею національного нового порядку до сусідніх країн азіатського континенту. Це завдання буде для України тим легшим, бо вона вже сьогодні організовує поневолені Москвою народи на боротьбу проти більшовицького розкладу і веде їх у цій боротьбі. Крім цього, Україна, природно, найкраще знає духовні змагання цих народів. Через це вона займає ключову позицію у розробці усіх цих питань, що буде мати величезне значення для Німеччини і нового європейського порядку, а також і для сусідніх з Україною народів. (Порівняй: А. Розенберг: "Україна – вузловий пункт світової політики").

Для української національної революції, яка виходить з боротьби за побудову незалежної Української держави, виникає обов'язок також облаштувати теперішній "російський простір" і принести свободу народам, що є в російському рабстві. Більшовицькому російському експансіонізму, який базується на ідеї соціальної зрівнялівки (а не соціальної справедливості) і ідеї пролетарської світової революції, може протистояти лише ідея, що переважає її силою і духовною глибиною. Коли більшовицька Росія говорить про "самовизначення аж до відокремлення народів", то цей принцип ні в якому разі не можна перетворити на протилежний. Але йому треба надати національного змісту, і це в стані зробити Українська національна революція.

Не можна довго панувати в Східній Європі за допомогою технічних державних і адміністративних засобів, які спираються на сильну окупаційну армію.

у переконалися героїчний шведський король Карло XII і французький імператор Наполеон I, а також пізніше вільгельмська Німеччина. Також і Росія найдовше володіє цим простором, спирається у своєму пануванні не тільки на військову силу і на терористичну систему примусу, але й ще на ідею, хай це буде православна церква, панславізм чи соціальна зрівнялівка. Більшовицька Москва зуміла використати методи щоб з'єднати собі деякі цивілізованіші народи.

Східноєвропейським простором можна буде оволодіти в майбутньому лише за допомогою ідей і за згодою народів, які там проживають.

Висновок: військова окупація не може довгий час зберігатися у Східній Європі. Тільки новий державний порядок, збудований за національним принципом, може забезпечити там здоровий розвиток. Тільки незалежна Українська держава могла б зберігати такий новий порядок.

V

Зрозуміло, що приєднання України до європейської континентальної системи заплановане Німеччиною, головним чином, з економічних причин. Україна сьогодні є найважливішим економічним фактором Советського Союзу і найбагатшою на корисні копалини країною в Європі. Україна зміцнить незалежність європейського великого економічного простору і доповнить європейську економіку своїми виробами і своєю здатністю приймати товари. При цьому вона муситиме створити у цьому великому економічному просторі власний економічний простір, тому що цього вимагає Україна, зважаючи на її розміри і господарське значення. Також тут особливо важливо поважати економічну незалежність України, бо в Східній Україні існує живе відчуття, яке, може, є дещо перебільшеним, що Україна є таким економічним простором, від якого залежить вся економічна потужність і оборонний потенціал Советського Союзу. Хай навіть це перебільшення зменшене через створення в останні роки російських економічних центрів у Середній Азії і в Сибірі, все ж таки воно залишається в думці східного українця.

Більшовицька Росія в перші роки свого режиму і в господарській ділянці пішла на значні поступки Україні, щоб не конфліктувати з українськими змаганнями також і у цьому напрямі. Лише пізніше, з початком першого п'ятирічного плану, економічну самостійність України поступово обмежували і був створений єдиний советський великий економічний простір, у якому український [простір] майже повністю зник. Незважаючи на це, навіть теперішній уряд Советської України продовжує свої спроби зберегти автономні права в економічному житті, щоб остаточно не зникнути при московському економічному централізмі. Пересунення економічного центру до Берліна при збереженні централізованої економічної системи і без забезпечення самостійності української економіки не зможе задовільнити Україну у її прагненні до економічної співпраці з Європою.

Висновок: Незалежна Українська держава мусить бути економічно самостійною для того, щоб стати органічною складовою частиною і доповненням великого європейського економічного простору.

VI

Тому, що інтереси обох народів вимагають природного союзу, німецько-українські відносини мусять базуватися на щирій дружбі. Приналежність України до нового європейського порядку, яким керує Німеччина, накладає на неї

зобов'язання бути сторожем на Сході. Не тільки історичні традиції і /
тичне положення її простору змушують до цього український народ, але
національна вимога, яка вже знайшла своє вираження у сьогоднішній ре-
ційній боротьбі.

Український народ належить до військових народів європейського кон-
тиненту: військова людина в князівських середніх віках, а також за часів
козацтва творила остаточно тип українця. Цей тип заслужився також і в час
визвольної війни українського народу у 1917-21 рр., а також пізніше у підпіль-
ній революційній боротьбі. Хоча ця бойова військова поведінка часом навіть і
переважала над державотворчим елементом, її особливості треба враховувати
при побудові Української держави. Українська збройна сила – це найкращий
засіб надати цим військовим доблестям міцних форм і використати її для оборо-
ни Української держави і нового порядку в Східній Європі. Українська війсь-
кова сила буде обороняти східноєвропейський континентальний фронт – це
завдання вона зможе легше виконати, якщо Україна, звільнена зі свого дво-
фронтного положення та маючи тилове забезпечення з боку Німецького Рай-
ху, зможе там застосувати увесь свій військовий потенціал. Не виключено, що
Росія, навіть якщо теперішня імперія буде знищена, припинить свою розкладо-
ву діяльність і застосує реваншистську політику до Європи. Бо вона завжди
була в її силово-політичній і світоглядній позиції спрямована і діяла антиєвро-
пейськи з метою “облаштувати” Європу за власними принципами, розкласти її
культуру і знівелювати європейські народи так, як це вона намагається зроби-
ти з народами своєї власної імперії.

Висновок: Самостійна українська військова сила, яка відповідає духов-
ним засадам України, стане гарантом німецько-українського союзу і буде стримувати російський натиск на Європу.

VII

При розгляді українського питання і практичному намаганні його виріши-
ти за допомогою Німеччини психологічні моменти, які передують економічним
і військовим, відіграють найголовнішу роль.

З особливою увагою українці стежать за встановленням цілей німецької
європейської політики, її шляхами і методами, які застосовуються при творенні
нових держав і розширенні територій держав-союзників Німеччини.

Треба ствердити, що для вирішення українського питання немає ніякої ана-
логії. Від 1938 року в Європі виникло дві нові держави: Словаччина і Хорва-
тія. Не беручи до уваги різницю в площі і кількості населення країн, українська
проблема має набагато більше значення тому, що через її вирішення будуть
здійснюватися корінні зміни у політичній та економічній структурі європейсь-
кого континенту і піднятті питання міжконтинентального значення. Та не лише
від остаточного вирішення проблеми залежить дальший хід німецько-
українських стосунків, але і від методів, які будуть застосовані вже на початках.

Українець сьогодні свідомий того, що тільки творча праця всього народу,
пов'язана з внеском кожного окремо, може якнайшвидше оновити все життя в
Україні. Що означає така творча праця і тотальна мобілізація національних
сил, показала, перед очима українця, практика націонал-соціалістичної Ні-
меччини, в якій національне будівництво проходило органічно.

Українець також, яким його створили останні двадцять років, повний рі-
шучості створити підвалини, які забезпечили б національний розвиток у неза-

державі. З цією рішучістю повинна рахуватися кожна сила, яка, перещи одночасно власні інтереси, хоче створити новий порядок на східно-лейському просторі.

Організація Українських Націоналістів, яка упродовж багатьох років веде здорову частину українського народу в революційній боротьбі за державну незалежність України і виховує увесь український народ для цього завдання, готова вести цю боротьбу аж до здійснення свого національного ідеалу.

Червень 1941 [р.]

Організація Українських Націоналістів
За дорученням провідника організації Степана Бандери
Володимир Стахів*

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E292922 – 292935. – С. 64-77. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. – Мюнхен, 1983. – Т. 3. – С. 25-35; Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів. – Львів, 1997. – Т. 1. – С. 72-85. Переклад з німецької мови. – С. 58-71.

№ 13

1941 р., червня 24-26. – Урядова нотатка Райхсканцелярії в Берліні про меморандум Проводу ОУН та про відповідь Проводові

До номера Р[айхс]к[анцелярії] 9380 А

Берлін, 26 червня 1941 р.

1) Замітка:

Ориг[інал] в а[ктах] Україна.

Організація Українських Націоналістів (ОУН) разом з надісланим фюреру листом 23 червня ц[ього] р[оку] представила меморандум про українське питання. У меморандумі висловлено думку про відновлення незалежної національної Української держави в дусі Брест-Литовського мирного договору. При українському змаганні до незалежності у Східній Європі можна було б створити тривкі впорядковані відносини в політичному плані лише тоді, коли б Українська держава була політично незалежною. Також українці тільки тоді стануть органічною складовою частиною і цінним доповненням європейської економіки на довгий час, коли Українська держава буде і економічно незалежною. І накінець, найкращим гарантом німецько-українського союзу і найкращим захистом від російського тиску на Європу мали б бути самостійні українські збройні сили. Розв'язка українського питання у такий спосіб, як були вирішені словацьке та хорватське питання, не виглядає вказаною. До меморандуму додані програмні, політичні та військові постанови другого Конгресу ОУН, який відбувся на початку 1941 року.

Копію листа, меморандуму і рішень Конгресу отримали, крім Г[оловного] к[омандування] з[бройних сил], райхсфюрера СС і райхсшляйтера Розенберга, [також] Міністерство закордонних справ. У зв'язку з цим, не є необхідним доводити до відома фюрера цей лист, меморандум і постанови Конгресу або передавати їх до Міністерства закордонних справ.

* Дописано рукою після друкованого тексту.

* * *

[Штамп з графами, заповненими рукою]

Райхсміністр і шеф
Райхсканцелярії
Р[айхс]к[анцелярія] 9380 А

Г[оловна] с[тавка] ф[юрера], 24 червня 1
№ 922/26
Пис[ав] [підпис нерозбірливий]
Чит[ав] [підпис нерозбірливий]
Відісл[ано] 30.6. [підпис нерозбірливий]

2) До Організації Українських Націоналістів (ОУН) н[а] р[уки] пана керівника відділу Володимира Стахіва.

Берлін – Вільмерсдорф
Мекленбургіше Штрассе 73.

Я прийняв до відома подані з Вашим листом з 23 червня ц[ього] р[оку] меморандум про українське питання і постанови другого Конгресу. [...] я мушу залишити на вирішення пана райхсміністра закордонних справ, якому Ви скерували копію листа, меморандуму і постанов Конгресу, чи і наскільки він повинен ознайомити фюрера з меморандумом і рішеннями Конгресу.

* * *

(З[а] в[казівкою] р[айхс]мін[істра])
[підпис нерозбірливий]

3) До актів.

[підпис нерозбірливий] 24/6 [підпис нерозбірливий] 26/6.

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 88-89. Машинопис з рукописними виправленнями, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 86-87.

№ 14

1941 р., червня 25. – Звіт учасника похідної групи Діяка з Млинів Проводові ОУН про настрої населення і діяльність групи 24 червня

Ч. 5

К. 057
25.6.[1]941 [р.]

Дня 24.6. о год. 13.15 скликали ми сходу визначніших громадян, щоб вибрати голову сільради і провідника міліції. Справу реферував зразу Старух, а далі я. В часі реферату Старуха підійшов до мене чоловік, представився, що називається Савка, і показав вирізок з часопису з процесу Біласа і Данилишина з їх знімками. Все большевики забрали, заявив, але цього він не випустив з рук, переховав. Розповідав дальше про нелюдські знущання большевиків над нашим народом. Коли прийшли, раз увійшли до читальні, на шмати подерли всі портрети і образи українських діячів. Образ бою під Крутами погризли зубами. Далі запитав, де тепер перебуває Роман Барановський. Я у відповідь запитав його, чому його це інтересує. Обширно виявив свою думку. Разом з місцевим учителем дуже точно читали пресу про смерть сл[авної] п[ам'яті] Конавальця. Тоді переходило в пам'яті ціле його життя й оточення, і цілком певного набрали переконання, що атентат цей зорганізував Барановський, що Ва-

* Три слова не розібрано.

ціоналісти, хай ОКВ вплине. Міліція їм допоможе зробити порядок. Отец Лев вже zorganizував міліцію, має писану від ОУН повновасть до того, це прийняло. Отже, хай всюди ідуть назустріч міліції, то вона тих жидів ус, т. д. Тутешній комітет ставиться добре до нас і нашої роботи. Нас легітимук, часто, треба мені авсвайс.

З огляду на це, що тут стоїть фронт, перенесемося, мабуть, на другий шлях.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 10. Машинопис, копія.

№ 16

1941 р., червня 25. – Звіт учасника похідної групи з Млинів Проводові ОУН про ситуацію в районі Краківця

К. 053. Млини,
дня 25.VI.1941 [р.]

Звіт ч. 2

Сидимо ще в Млинах. Зійшлася молодь, і даємо їй вказівки відносно організування міліції та взагалі молоді. Прийшли представники молоді з Млинів та сусідніх сіл. Прийшли також і старші громадяни, між ними і о. Величко і о. Согор з Кобильниці Руської. Їм рівно ж дали ми вказівки відносно організації наших урядів та господарського життя. О год. 5-тій рушили далі в дорогу. Доїхали до можливо найдалшого під бойовою лінією положеного місця. Бойова лінія 2 і ? км від нас. Це є Краковець. Заїхали до о. дек[ана] Матковського. Большевицькі артилерійські стрільна розриваються недалеко від нас. Розмовляємо з парохами. З приходу совітської влади були на початку вдоволені. Мали укр[аїнську] книжку, часопис, радіо і т. д. Та згодом почали вони ширити терор. Вивозили чимраз частіше. Обкладали людей податками. З Яворова вивезли найскорше Івана Максимова. Вже недовго перед війною вивезли управителя молочарні Паславського. До війська людей забрали багато. Всіх їх розкинули по Сході, а головно на фін[ській] границі. Перед самою війною забрали з Краківця около 30 осіб. Досі вернулося дві. Ще перед війною здезертирував з наказу організації з армії Віра Василь. З вибухом війни терор став неможливим. Команда армії заявила, що Краківець зрівняє з землею, бо ж там самі германці. Через три дні обстрілювали арматними стрільними приватні дома. Війська німецького ще не було. Воно прийшло доперва вчора вечером. Ще передвчора рано НКВД в Гуках розстріляло 20 осіб за це, що сприяли німцям. Між призначеними до розстрілу був Віра Василь, що скористав з вибуху німецької гранати і скочив до води, і так уратувався. Ніч з 25/26 була неспокійна. Російська артилерія все відзивалася.

Населення радо вітає німецькі війська.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 4. Машинопис, копія.

№ 17

.., червня 25. – Звіт командира похідної групи В. Кука з Млинів Проводу ОУН про організаційну діяльність похідної групи та її потреби

К. 055

Млини, 25.VI.1941 [р.]

Ч. 12

До Проводу ОУН

Друже провідник!

1. Зголошую, що ми дальше ще у селі Млини. Дальше, з огляду на бойовий фронт, посуватися не можемо. Нині, 25.VI. пополудні думаємо їхати дальше. До полудня робимо відправу провідників міліції і молоді та визначніших громадян дооколичних сіл. Робота іде добре. Влада приятелів не перешкоджає у нічому. Найближча тура наша це Краковець – Яворів – Львів.

2. Потрібно літератури, яка б говорила про ОУН і про організацію життя у селі, районі. Вибити інструкції про міліцію. Багато літератури про ОУН і боротьбу.

3. Большевики б'ються і будуть битися, бо вони переконані, що усіх полонених німці вирізують. Усі в це вірять. Тому треба для добра нас і німців розкинути з літаків летючки, але усі з виразним підписом ОУН під проводом Степана Бандери, бо тільки нам одиноким може нарід вірити і повірить напевно, так говорять усі зо східних земель.

4. У Млинах знають, що Барановський – провокатор. Нема загрози, що диверсія нам щось зробить.

Слава Україні!

Василь Кук (Юр[ко])

Млини, 25.VI.1941 р.

Цілковитий брак паперу, брати з собою машини до писання.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 9. Машинопис, копія.

№ 18

1941 р., червня 25*. – Лист командира похідної групи Я. Старуха з Млинів до Вергуна про ситуацію на фронті та створення відділів молоді по селах

Відпис з оригіналу в двох примірниках.

К. 056

Друже Вергун

Ми заїхала до Млинів, потім [до] Гнійниці. Мали ми багато пригод. За Гнійницею ми вирвалися поза перші бойові лінії і мало не впали большевикам в руки. 500 метрів від нас були большевики. Кулі били довкола. Ми мусіли вернутися до Млинів, тут ми відбули збори – все подібно, як у Вас. Подаю Вам це для інформації тих, які йдуть за нами. Як у Вас міліція? Як у цілому районі? Рухніться. Крім міліції заложіть негайно відділ молоді ім. Степана Бандери. Так само по всіх селах. Хлопці можуть бути і дівчата вже від 12 літ вгору. Поділити всіх на гуртки по десять людей. В кожному гуртку один провідник, на чолі всіх гуртків провідник відділу. Кожний гурток має робити негайно сходи-

* Датується приблизно на підставі суміжних документів.

ни бодай один раз в тижні, по можності якнайчастіше. Всі мають зложити речення на вірність Степанові Бандері. Робіть це дуже скоро. Як займем рів, пришлемо для них відзнаки і програму того, що мають на сходинах уч, а наразі учіть, що самі знаєте.

Вчити: історії і географії України, історію нашої організації, робити прогульки, співати і т. д. Головно розрухайте цілий район. Не забудьте також про пропаганду. Всюди мають бути жовто-блакитні прапори і великі написи про Україну і Бандеру.

Здоровлю. Привіт
Слава Україні
Ярослав Старух

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 15. Машинопис, копія.

№ 19

1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи “Віктора” з Краківця Проводові ОУН про ситуацію в прифронтовій смузі

К. 051. Краківець.
26.6.1941 [р.,] 11[год.]

Звіт ч. 1

1) Поведінка німців з українськими полоненими є невідповідна. Українці, головню члени ОУН і симпатичи, втікають – очікуючи від німців не лише чемної поведінки, але признання. Вважаю, що українців повинні відразу відділювати від всіх інших полонених, тому що:

- а) українці саботують у большевицькій армії – відтак втікають,
- б) кидають зброю майже поголовно і втікають,
- в) військо і селяни втікають перед розстрілами,
- г) спішають і голосяться, продираючися крізь бойові лінії, щоби дати інформації про ворожі позиції, уміцнення тощо.

Німецькі війська трактують всіх однаково, а тому, що не можуть розговоритися, беруть всіх в полон і женуть до Ярослава.

2) Під числом 1* докладно характеризують два звіти втікачів з Ч[ервоної] армії:

а) Діак Іван, село Підліски Великі – Львів, ур[оджений] 24.4.[1]910 [р.], подає: покликаний до війська дня 19.5.1941. Відставлений до села Мякіш коло Ляшок біля Ярослава. Деякі заняття: військові вправи, копання ровів, вимарші, пропагандивні курси. Умундування: дали сподні, блюзу й плащ і постіль (сінник, заголовки, простирало і коц), перебували цілий час у лісі під шатрами. Пропаганда: боронитися перед германом до останньої кулі, останню кулю собі в лоб, не датися в полон, бо герм[ан] “виріже” – треба захищати свою родину. Будемо воювати не тут, але на германській території, накриємо їх шапками, – не дамося, щоб знова попасти в ярмо буржуїв-поміщиків.

Діак – симпатик ОУН. Відїзджаючи до війська, одержав кличку від члена ОУН Хомина Гринька з Підлісок Великих, якого Хомин Іван мав листовно повідомити, коли має втікати з большевицької армії. Кличка така: “У нас град

* Так у тексті, насправді в пунктах “а” і “б”.

і чорні хмари”, то значить зближається війна за кілька днів. Коли в листі буде слово “У нас морози”, значить війна вже є. Діак одержав листа від Хомина 18 або 19.6. (не пригадає собі докладно, котрого дня) з такою допискою: “У нас великі градові чорні хмари”. Діак зрозумів і в п’ятницю втік з Червоної армії. Настрої в Підлісках Великих дуже протибольшевицькі. З його околиць ніхто не буде воювати за большевиків.

Звіт списаний дня 25.6.1941 [р.], год. 4. після пол[удня] в Млинах, п[овіт] Краківець.

б) Віра Василь, син Дмитра і Марії, ур[оджений] 1.3.1906 [р.] у Будзинь п[овіт] Краківець, покликаний до війська 19.5.1941 р. на 45 днів до Мякіш коло Кобильниці Руської до ліса. Присяга мала відбутися 22.6.1941 [р.]. Порядок дня: вставання, біг, миття, гімнастика, порядкування коло себе, дві години політ[ичні] заняття з 10-хвилинною перервою. Одні – до праці до варстатів, другі – до вправ. Обід і роботи – копання ровів. Віра приділений до гавбиці, як амуніційний, число гавбиці 152.

Політ[ичні] заняття: захищати родину, зміцнити Красну армію, сильна і крепка Червона армія, а ще крепшая ест на тилі, бо всі її спомагають. Не будемо воювати на своїй території, тільки на чужій – будемо поступати наперед, бо всюди є робучий клас. Знищимо буржуїв, поміщиків-капіталістів. Герман вже територіяльно дорівнює СССР – мусимо бути обережні. Харчі: дуже погані – голодували. На запит, чому політруки дістають консерви, а ми ні, діставали відповідь: дістанете! Зброя: вояки ходили без зброї. Воякові не вільно мати зброю, так само не вільно ніде виходити, навіть води напиться, без дозволу.

22.6.1941 р. о год. 8 рано одержали наказ виступати в напрямі села Харатон. Отворили артилерійський вогонь. Віра, як амуніційний, зривав ладунок і давав менше пороху, так стріли його вистріляли большевицьку піхоту і обсерваційні пункти. Прийшов зв’язковий офіцер і сказав, що піхота вистріляна нашими стрілами, так само обсерваційні пункти. Віра уважає, що не лише він стріляв по своїй піхоті, але таких мусіло бути більше. По звіті зв’язкового офіцера прийшов наказ вицофатися до Кобильниці Руської. Відступаючи, самі большевики знищили магазини зброї і харчів у фільварку Буковина за Мякішем.

Віра в Кобильниці Руській підслухав, як говорили старшини, що мусять вицофатися за Збруч і там завдати удар германові. Тому Віра рішив втекти. Вицофуючися з Кобильниці Руської до Свидниці, останній трактор завважив в житі Віру і взяв його зі собою. Це було 23.6. В дорозі Віра скористався з нагоди, прилучився до ще двох з околиць Городка Ягайлон[ського], і втрійку втекли. Назвиськ тих з Городка не знає. Втікаючи, натрапили на лінію політруків, які всіх скорострілами завертали до бою, без огляду на це, чи мав зброю, чи ні, кожний мусів вертатися до наступу. Вони таки рішилися втекти, але їх зловили, відставили до дивізійної команди в Наконечне і там всіх трьох засудили на кару смерті. В тому німецька артилерія почала бити в ту станицю, всі розбіглися в різні сторони, і тут Віра таки вже втік. Що сталося з його двома друзями з Городка, таки не знає. Перед їх присудом розстріляли 6 осіб.

24.6. в Наконечнім перед розстрілом втік Герега Василь, син Гринька з Будзиня, під час втечі легко ранений в лопатку. Віра подає ще:

В Наконечнім, під лісом коло Яворова німці вистріляли всю большевицьку піхоту і два танки дня 24 на 25.6. Большевики, відступаючи, стріляють на населення. У Свидниці, уступаючи, дали вогонь по населенню, яке втікло зо

села з худобою, кіньми і т. д. Нищать всі свої станиці, магазини тощо з тою хвилиною, як відступають. Політруки гонять до наступу і кричать: “Бороніть-ся, бо вступ до германа мають тільки поляки. Українців і жидів герман виріже”. Приписників (резерва) большевики майже поголовно розстрілюють, бо кажуть, що це шпіони германа.

Звіт списаний дня 26.6. о год. 11 перед пол[уднем] в Краківці.
в) отець декан Матковський в Краківці подає, що в селі Коханівка розстріляно перед відступом 20 українських селян, тому що хочуть германа. Докладніших даних не може подати.

Кузич Іван, член ОУН, за Польщі караний за приналежність до ОУН, арештований [від] 8 до 10.6.

Максимів Іван засуджений у Львові на кару смерти, по апеляції заміна на 10 літ.

25.6., год. 3, большевики спалили свою станицю на Вульці коло Краківця і відійшли.

Колгоспи є вже в селі Нагачів, Свидниця, Великі Очі.

Населення ховає вози перед большевиками. Витягає зо сховків і дає охоче німцям.

Слава Україні
Віктор

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 2, 3. Машинопис, копія.

№ 20

1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи з Краківця Проводові ОУН про ситуацію в прифронтовій смузі, діяльність групи, створення українських органів влади та стосунки з німцями

Ч. 9

К. 052.

26.VI.[1]941 [р.]

Звіт ч. 4

26.VI.[1]941 [р.], год. 10 рано

Краківець, парохія

Вчора, середа рано, ми ще в Млинах. Ніч переспали по-військовому – солома, на воздусі, стійка.

Рано – до роботи. Дальші інструкції для новообраного й затвердженого в імені ОУН і провідника Степана Бандери – нового голови Громадської управи. Опісля збірка членів міліції. Прийшло 20 хлопців. Всі вже з опасками. Є двох також зі села Кобильниця Волоська й один зі села Кобильниця Руська. Ціле передполудне вишкіл міліції. Равлик дає засадничий вишкіл міліційний, я – інші справи, щоби вони були в усьому зорієтовані, отже: самоуправа, державна адміністрація, господарство, зокрема негайне перебрання всіх машин МТС і інших, пожарничого і спортивного виряду, та т. п., кооперація, дальше: пропаганда (дуже основно), політичні справи: ситуація, наші цілі, завдання ОУН, історія нашої революційної боротьби та все з тим зв'язане, відношення до союзної німецької армії, соціальні справи і т. п. Хлопці захоплені. Матеріал дуже добрий. Опісля з 2-ма вибраними організаційна гутірка.

Одного члена міліції висилаємо до Лазів для зв'язку. Вертає за кілька годин з інформаціями й листами. Там вже є цілий гурт наших друзів. Вони також працюють активно.

Полагоджуємо ще багато інших дрібних справ. Селяне зголошуються з різними справами, як до влади, суду й т. п. Сотки запитів – відповідей, інструкцій.

Зголошується втікач з Червоної армії, українець. Утік на заклик організації. Списуємо точний протокол.

Виставляємо священників, голові Громадської управи, міліції та ін[шим] посвідки в українській та німецькій мові в імені ОУН Степана Бандери.

Приїжджає священник зі сусіднього села Кобильниці о. Підлятецький, що-би сконтактуватися з нами. Обговорюємо з ним усі справи, даємо літературу і потрібні вказівки. Доручаємо перевести подібну акцію, як ми тут, у всіх сусідніх селах. Він оповідає, м[іж] інш[им], про випадок у його селі. Жид стріляв і вбив 2-ох німців – а ті розстріляли двох дуже свідомих селян, котрі потім перешли випадково вулицею.

Перед вечором рушаємо вже втретє на Краківець. Перед Краківцем рух. Падуть кулі. Люди втікають з перестрахом з Краківця. Кажуть – в Краківці вже є німці, але большевики стріляють на місто з лісів. Стріли б'ють щораз густіше. Ми йдемо цілою парою вперед. Заїжджаємо в місті до декана о. Матківського*. На подвір'ї, біля церкви, повно військових авт. Біля хати фіра, наладована речами. Жінка о. декана перестрашена докраю, бігає і плаче. Хочє чимскоріше втікати. Пробуємо успокоїти, хочє це тяжко, бо б'є артилерія. О. Матківський** вертає з похорону. Він також розстроєний подіями. Оповідає, що тяжко поранило одного з найсвідоміших українців. Ще вчора були большевики. Тепер сидять у лісах. В сусідньому селі, 6 км віддалі, большевики розстріляли сьогодні 26 свідомих українців.

Тішаться дуже, мало не плачуть на вид наших жовто-блакитних опасок, прапору на авті й тризубів.

По нараді з Карбовичем і Юрком ідемо зголоситися до команди дивізії. Хочемо знати ясно про ситуацію, щоби не загнатися в большевицькі руки. Довкола гаряче. Деякі відділи німецькі вертають назад. Інші кажуть – невідомо, що буде.

В команді дивізії покликуюся на кличку, подану мені Юрком. На те справляють мене до старшини 1 с[отні]. Карбович і Юрко остають, а мене беруть на авто і ідемо. По довгих крутанинах, по різних торгах добиваємося вкінці в селі Руда до лейт[е]нанта Ліппеля з 1 с[отні]. Він дуже зайнятий. Чекаю довго.

Побіч проводять і переслухують полонених. Підходить до мене українець-перекладчик в мундурі. Сам з Берліна. Не можу зорієнтуватися, чи він “м[ельник]івець”, але робить симпатичне вражіння. Пояснюю, що я з ОУН Степана Бандери. Він каже, що між полоненими – маса українців, свіжо силою загнаних до війська. От тут є тепер 20, з того 1 москаль, а 19 українців із Львівщини й Городоччини. Всі свідомі українці – націоналісти. Просять робити заходи, що-би наших звільнили з полону.

Лейт[е]нантові Ліппелєві зголошуюся від Організ[ації] У[країнських] Н[аціоналістів] Степана Бандери на подане гасло. Згідно з інструкцією, яку одержав. Випитував про силу організації в районі Краківця. Відповідаю згідно з

* У тексті помилково: “Мапровського”.

** У тексті помилково: “Митковський”.

правдою, що тут арешти розбили. Хоче від мене відомостей про все, що діється з тамтого боку фронту. Справи, котрі я порушую, – зброя для міліції, наша порядкуюча акція тут і т. п. – його не цікавлять. – Тепер війна, бої й мені потрібно інформації з тамтого боку. Представляю роботу ОУН на тамтих теренах. (Партизанка, саботажі, розкладова робота і т. д.). Показую наші відзнаки (оргвідзначка на грудях – хрестомеч і ОУН). Пропоную розкинути з літаків, бо політруки женуть до бою людей терором, страшать, що німці всіх розстрілюють. Як дістануть наші відозви – відразу все зміниться. Він вагається й потім, по нараді з іншими, відповідає, що це неможливо. Вони роблять це власною ініціативою. Зате пропонує нам перейти через фронт в мундурах полонених на тамтой бік. Я погоджуюся вишукати таких людей. Завтра, отже, зв'яже нас з відповідними штеллями*.

Вертаю автом. В різних місцях, головно біля шляху, сліди свіжих пострілів. Ями, розірвані дерева, котрих ще перед хвилиною не було. Кулі б'ють даліше.

Довідаюся принагідно, що большевики змасували велику силу протипанцирної зброї й піхоти та бороняться завзято, щоби не допустити до роздроблення на куски. Їх артилерія, як кажуть німці, б'є цільно й добре назагал.

У німців, мимо цього, що ми в першій бойовій лінії, не видно жадної панцирної зброї, ані літаків. Помічується також навіть повздержливість бойових акцій. Выглядає, гейби самі проволікали, чекаючи закінчення окружуючих операцій чи щось подібного. Це тільки мої припущення. Большевики за цей час пробують розпучливо добитися якихсь мілітарних успіхів.

Вертаю. Постановляємо по нараді – в разі поновлення пропозиції – заявити, що ми виберемо дуже радо з-поміж полонених членів нашої організації і перешлемо через фронт, бо іншим, не обзнайомленим з умовами, дуже тяжко йти.

Ночуємо частинно в авті, частинно на соломі в хаті. Перед тим ідуть цілий вечір дуже живі розмови з вояками. Цілий вечір і ніч дуже гарячі. Гармати б'ють так сильно, що освічують небо й дрижить земля. Недалечко стріляють ракети. Довкруги міста піхотинці й кіннота на поготівлі. Військові радять і нам бути на поготівлі, бо кожної хвили може змінитися ситуація й треба буде дещо вицофатися. Держимо стійку й пильнуємо німецьких авт, – щоби їх держатися на всякий випадок.

Рано багато спокійніше. Кажуть, що німці пішли вперед. Ніхто не знає скільки.

Сьогодні лишаємося тут і починаємо пропагандивну працю. Списуємо протоколи з утікачами з Червоної армії. Дуже цікаві моменти, як українці, так зі ЗУЗ, як і з СУЗ, включно зо старшинами, саботують всіма способами військової операції Червоної армії.

* * *

Ті, що за нами, повинні задержатися найменше два дні або три в Лазах і не їхати вперед.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 6-8. Машинопис, копія.

* Stelle – служба, установа (нім.).

№ 21

1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи Косака з Краківця про організаційну діяльність у містечку та вибори міського й районного керівництва

К. 053.
Краковець
дня 26.VI.1941 [р.]

Звіт ч. 3

Вночі чути було сильні стріли артилерії. Німецькі війська твердили ранком, що це їх артилерія обстрілювала арт[илерію...]^{*}. До полудня переговорювали з поодинокими громадянами в справі скликання сходин для вибору місцевого і районного проводу. Багато визначних громадян ще не вернуло з утечі перед війною та перед погрозами большевиків. Пополудні прибуло до нашої групи ще п'ять осіб під проводом Солонинки.

О год. 5 відбулися сходини в домі б[увшої] Комуністичної партії. Присутніх около 100 осіб. Сходини отворив і провадив Старух. До президії покликав о. дек[ана] Матковського. По отворенні сходин символічно знято всі портрети большевицьких гнобителів.

Старух зреферував сучасне наше положення та обов'язки на часі.

Вибір: нач[альник] район[ової] ради – др адв[окат] Захарків Антін,
голова міськ[ої] ради – Пришляк Григорій,
к[оман]д[ан]т рай[онової] міліції – Ваньо Микола,
голова міськ[ої] міліції – Хоронжак Антін
реф[ерент] жін[очих] справ і сусп[ільної] опіки – п. Матковська.

Всі прийняли вибір із зрозумінням свого великого обов'язку. Господарські справи реферував Косак, пропагандивні про Орган[ізацію] Укр[аїнських] Націоналістів – “Медвідь” [В. Кук]. Кожний з референтів підчеркав, що ділає з доручення провідника ОУН Степана Бандери. Закінчилися сходини окликами “слава” на честь ОУН і провідника.

До вечора уділювали всі поодинокі вказівок в праці поодиноких вибраних, або й всім разом.

Настрій в місті значно покращав. Всі заявляють послух провідникові ОУН Степанові Бандері та працю під прапорами організації. Старенький декан Матковський всюди пропагує працю під проводом провідника Степана Бандери.

Слава Україні!

Краковець, 27.VI.1941.

Косак

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 4, 5. Машинопис, копія.

№ 22

1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи “Крука” з Лазів Проводові ОУН про організаційну діяльність у Лазях та в сусідніх селах

К. 054.
27.6.1941 [р.], год. 8 р[анку]

Вчора, [в] четвер, прибуло до нас 6 людей, котрі роз'їхалися по селах творити гуртки і творити міліцію під проводом Степана Бандери.

^{*} Слово пропущене в тексті документа.

Наша праця – село Лази: перепис, створення міліції, опечатано акти НКВД, забрано машини, створено міліції в сусідніх селах, видано приказ, щоб селяни зложили зброю, виконано над НКВД присуд, запроваджено загальний порядок, організовано молодіж, понав'язувано звена, і беремося до праці. Вислали ми кілька разів фіри і не хочуть пускати. Стараємося через брід полагодити [...]”.

Слава Україні!
Крук

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 23

1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи “Германіка” з Лазів Проводі ОУН про діяльність групи

К. 061
27.6.[1]941 [р.]

Звіт ч. 1

Обі групи шасливо на місці, в Лазах не застали нікого; пробує поїхати до Любачева нав'язати зв'язок [...]”. У Висоцьку діє “[мельник]івець” Конюх, що перейшов з Ярослава в середу 25.6.

В самих Лазах треба працю поглибити, в інших селах започаткувати.

Германік

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 24

1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи О. Лоцмана Проводі ОУН про перехід фронту, ситуацію у прифронтовій смузі та організаційну діяльність групи 26-27 червня

Відпис з оригіналу в двох примірниках.

О. 059

Звіт Остапа Лоцмана

В дні 26.6., година 23, перейшов з трьома друзями вбрід Сян. Заросла степова границя, виселені понижені хати, можливі на нічліг, підлога, стріха, трохи соломи. Шляхи зарослі травою. Дороги, крім комунікаційних, майже пусті. Цілий берег повний людей, що утікли з поблизьких сіл перед війною. Також маса коней і коров. Люди вітають радісно, випитують, хвилюються, чому ще коло Пер[емишля] йдуть бої. Деякі недовірчиві, деякі також не відповідають на “Сл[ава] І[сусу] Хр[исту]”. Це на шляхах.

В найближчому селі (Стібенце) стрічаю газду, нарікає на большевиків, тішиться нами, гостить нас молоком, на нашу просьбу приводить ще одного в середньому віці газду. Даємо йому летючки, веде нас до учителя, що все хотів утікати, але не міг через милицію*** (хвору ногу). Стрічаємось з ним, поручаємо зайнятися організацією українських установ і, по можності, міліцією.

* Скорочено в тексті документа.

** Скорочено в тексті документа.

*** У тексті помилково: “поліцію”.

У другому селі (Нижовичі) наладнав тісний зв'язок зі священником і людьми. Село відбуде торжественну Службу Божу і буде старатися про організацію міліції. Місце для наших людей до переходу й інформації пригоже (близько яв[орівського] шляху), згода священника запевнена.

27.6. перейшов я в 12-тій знову Сян, щоби здати звіт, але мало не попав на стежний човен.

27.6.1941 [р.]

О. Л.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 14. Машинопис, копія.

№ 25

1941 р., червня 28. – Спецповідомлення начальника в'язничного управління НКВС УРСР Філіппова з Києва наркомові внутрішніх справ УРСР Сергієнкові в Києві та начальникові в'язничного управління НКВС СРСР Никольському в Москві про винищення та евакуацію в'язнів у в'язницях Волинської, Рівенської, Тернопільської, Львівської та Чернівецької областей

Совершенно секретно

Народному комиссару внутренних дел
старшему майору государственной безопасности
тов. Сергиенко
Начальнику тюремного управления НКВД СССР
капитану государственной безопасности
тов. Никольському, гор. Москва

Спецсообщение

“О положении в тюрьмах Волынской, Ровенской, Тарнопольской,
Львовской и Черновицкой областей”

Волынская область

22 июня с. г. около 14.00 часов тюрьма № 1 гор[ода] Луцка была подвергнута бомбардировке вражескими самолетами. Было сброшено 11 бомб, и одной из них был полностью разрушен приврат, при этом были убиты надзиратель Дидык, нач[альник] хоз[яйства] тюрьмы Бондаренко и его жена. Ранено 2 человека надзирателей т[оварищей] Рожко и Маркиза.

По окончанию бомбардировки заключенными, около 2000 человек, был поднят бунт, во время которого ими были взломаны двери камер, склады тюрьмы, где находились топоры, бритвы и др. режущие предметы. Вооружившись этими предметами, заключенные разрушили в прогулочном дворе вышку, часть из них пыталась бежать через приврат. Подразделением конвойной части заключенные были остановлены и предупреждены, что в случае попытки бежать они будут расстреляны. Несмотря на предупреждение, отдельные заключенные пытались бежать и тут же были расстреляны.

До 9.00 часов 23. VI. [19]41 г. заключенные пробыли в прогулочном дворе и затем водворены обратно в корпус тюрьмы. До бунта приговора на 73 заключенных, осужденных к в[ысшей] м[ере] н[аказания], были приведены в исполнение.

В 12.00 часов 23. VI. по распоряжению начальника тов. Стана заключенные были выведены обратно на прогулочный двор и из всех заключенных были отобраны 14 человек, осужденных по указу Президиума Верховного Совета

СССР от 26.VI.[19]40 г., 30 человек, осужденных по бытовым статьям У[головного] К[одекса], и 40 человек малолеток. Указники и бытовики, в количестве 44 человек, были освобождены, а малолетки водворены обратно в камеры.

После отбора 44 указанных заключенных начальником 2-го отдела У[правления] НКГБ тов. Гончаровым, сотрудником У[правления] НКГБ Дворкиным, начальником Тюремного отделения У[правления] НКВД тов. Станом при участии других сотрудников НКГБ и НКВД, оставшиеся на прогулочном дворе около 2000 заключенных были расстреляны. Весь учетный материал и личные дела заключенных сожжены. Ценности, финансовые документы, штампы, печати, журналы учета заключенных и другие документы зам[естителем] нач[альника] тюрьмы тов. Лескиным перевезены в Киев.

В тюрьме № 3 гор[ода] Ковель на 22 июня содержалось 800 заключенных. За 23 и 24 июня Горотделу НКГБ было выдано 507 заключенных. Все делопроизводство и документы, за исключением книги учета ценностей, сожжены.

Ровенская область

Из тюрем Ровенской области в 20.00 24.VI.[19]41 года был отправлен эшелон с 651 заключенными, который в 10.00 часов 26.VI.[19]41 прибыл в гор[од] Нежин.

Заключенных конвоировали 25 надзирателей и 15 милиционеров, в пути следования эшелона в Нежин в 13.00 часов 25.VI.[19]41 г. около станции Корачи он был обстрелян с самолетов противника, во время обстрела эшелона было убито 5 и ранено 12 заключенных, кроме этого была убита жена ДПНТ* тюрьмы № 1 Ноздрукова, сопровождавшая эшелон. Приняты меры к переправке этого эшелона на станцию Камышин Пензенской дороги. Раненных – дано указание начальнику Тюремного отделения У[правления] НКВД по Сумской области – снять и разместить в тюрьме гор[ода] Конотопа, изолировав их от остальных заключенных.

По сообщению зам[естителя] нач[альника] У[правления] НКВД по Ровенской области тов. Крайнова, кроме вывезенных, в тюрьмах по состоянию на 25.VI.[19]41 г. оставалось заключенных, осужденных по бытовым статьям У[головного] К[одекса] УССР, 533 человека, из них в тюрьме № 1 гор[ода] Ровно – 60 человек. В тюрьме № 3 гор[ода] Острог – 23 человек и в тюрьме № 4 гор[ода] Ровно – 450 человек. В тюрьме № 2 гор[ода] Дубно заключенных нет.

Тарнопольская область

До 26.VI.[19]41 г. командованием фронта не было дано разрешение на получение вагонов для эвакуирования заключенных.

26.VI.[19]41 [г.] командованием фронта дано разрешение на получение вагонов и тюрьмы приступают к эвакуации заключенных.

На тюрьму № 2 гор[ода] Бережаны бандой ОУН-овцев трижды совершался налет. Все три раза банда была отбита. Начальником гарнизона гор[ода] Бережаны усилена воинская охрана тюрьмы.

Львовская область

В результате бандитского налета ОУН-овцев на тюрьму № 1 г[орода] Львова освобождено 270 человек заключенных, осужденных по бытовым статьям У[головного] К[одекса] УССР.

* Скорочення не розшифровано.

В ночь с 23 на 24 июня на тюрьму гор[ода] Злочев был также совершен налет бандой ОУН-овцев, который охраной тюрьмы был отбит (сообщение зам[естителя] нач[альника] У[правления] НКВД тов. Ступницкого по телефону и фотодактилоскопа тюрьмы гор[ода] Злочев – Цезаровой).

Черновицкая область

Согласно данных мною указаний, заключенные из тюрьмы гор[ода] Хотин Черновицкой области этапированы в тюрьму гор[ода] Каменец-Подольск.

С тюрьмами западных областей поддерживаю телеграфно-телефонную связь, однако, за исключением Тернополя и Ровно, связь с западными областями сильно затруднена.

В тюрьмы западных областей Украины командированы 16 сотрудников Тюремного управления, с некоторыми из них установлена и поддерживается телеграфная связь.

№ 85426
28 июня 1941 г.
г. Киев
экз

Начальник Тюремного упр[авления] НКВД УССР
капитан госбезопасности Филиппов

Архів Головного інформаційного бюро Міністерства внутрішніх справ України. Колекція документів.

Оубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. – Київ, 1994. – Ки. 2. – С. 235-238.

№ 26

1941 р., червня 28. – Звіт провідника пункту зв'язку “Галайди” з Ярослава до канцелярії Проводу ОУН в Ряшеві про надісланні звітів, перехід похідних груп через кордон та їхню діяльність

О. 058. Ярослав
дня 28.VI.1941 [р.]

До Проводу ОУН

Канцелярія Ряшів – до рук [...]*

1. Пересилаю 6 звітів, наказів та інформацій в оригіналах та у відписах, які я одержав сьогодні, 27.VI.1941 [р.] в год. 18. Другий примірник відпису кожного задержую в нашому архіві. Чи на будуче висилати Вам всі оригінали і відписи, чи лише важніші оригінали, а решту відписи?

2. Перейшло вже около 80 наших людей на другий бік. Переходити є тепер досить трудно – фір не пускають, треба йти вбрід. Кого зловить грєнцшуц**, передає у руки гестапо або відразу випускає і завертає, [або] гестапо звільняє. Провірено кілька бродів, підшукано провідників, що перепроводжують. Поляки денунціюють, що українці переходять на другий бік.

3. В Лежахові на другім боці учитель Воробець zorganizував міліцію. В містечку Синяві бурмістром став поляк, міліція польська з білими опасками. Там українського населення дуже мало, і воно чується непевно тому, що німці не займають до українців виразного становища; бояться повороту большеви-

* Слово замазане чорнилом.

** Grenzschutz – прикордонна сторожа (нім.).

ків. Вислано наших людей до села Добра. Німці оглядаються на жовто-сині опаски наших міліціонерів, як на невидальщину.

4. Справу районного, якого домагається Зарічний, полагоджено.

5. Група мельниківців намагалася перейти сьогодні на другий бік, не вдалося – ще бояться НКВД.

6. Всі, хто перейшов вже на другий бік, а його там зловили – нехай кажуть, що йдуть до Німеччини, тоді їх завернуть на українські землі.

7. Конче потрібно, щоб німці кинули з літаків лютючки до українського населення, що успокоїло б його і зорієнтувало в новій ситуації.

8. Для Ігоря [М. Лебеда] пересилаю звіт ч. 1 Південної похідної групи і звіт із запасної сітки ОУН на терені області Сянїк в трьох примірниках.

Ярослав, дня 28.VI.1941 р., год. 11.30.

Слава Україні!
Галайда

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 16. Машинопис, копія.

№ 27

1941 р., червня 28. – Звіт учасника похідної групи “Віктора” з Яворова Проводі ОУН про більшовицькі репресії

28.6.1941 [р.]

Віктор – Яворів

Звіт ч. 2, год. 3

Подає Бачинський Володимир, уроджений 1.6.1916 [р.], – що наших дуже багато укриваючихся повтікали, як тільки почалася війна. Розстріляли в Яворові: Леник, Шубурович (юнак), Маковей, Квас Юрко в ямі ховався перед стрілами, приступив до нього зо словами: “ти німецький шпїон” і застрілив – таких випадків найбільше, Пиж Володимир, Яц Адам, Бігус Остап, Бігус Александер, Степан Надейчук, Михайло Чепак, Пласко Іван і його син Іван, Коструба Юрко, Квас Іван і багато інших.

В Яворові боронилися, втікаючи залишили дуже багато зброї тяжкої і легкої. До Яворова прийшли в середу вечером, а большевики були ще в четвер рано. Большевики ведуть партизанку, втікають до лісів і в збіжжя, відтак нападають. Кажуть, що ще вчора, в п’ятницю, були в Янові німці, вицофалися, прийшли большевики і мали вирізати всіх мужчин до 40 літ. Ця вістка не провірена.

З Любачева лінія Щутків-Коровиця-Липовець-Нагачів-Чернява-Яворів занята німцями – прийшов робітник з окопів з Оленич.

Є випадки, де вночі большевики нападають на села і кажуть собі давати їсти. Такий випадок був вчора, в п’ятницю. В першій дні війни були в Яворові німецькі літаки в год. 5 рано. Більше не вспів зібрати інформацій.

Віктор

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 17. Машинопис, копія.

№ 28

1941 р., червня 28* – Витяги зі звітів учасників похідних груп з Яворова та інших місцевостей про становище

Виймки з організаційних звітів**

[...]*** Всюди приймають нас з ентузіазмом. Гучномовці військових авт вже проголошують на місці розпорядки команданта міста про призначення нової управи, котрій усі мусять підпорядковуватися, й інші. Опісля дальші сходини й розмови з міліцією та організацією. Зголошується старшина армії до представника організації по інформації відносно нашої праці тут і під больш[евицькою] владою та поступування супроти больш[евицьких] властей. Сьогодні йде в тій справі 4-ох членів з докладними даними. В цілости все якнайкраще – тільки ми прибули кілька годин пізніше, як треба, і через те попав один поляк у Миську управу [...]

[...] По селах появляється мельниківська література. Між ними “Чорна книга”, що в ній називають нас большевицькими агентами. Населення тим усім помітно вражене.

[...] Кількох мельниківців перейшло на другий бік. Покликаються на вермахт і роздають населенню свою “Чорну книгу”, повну особистих випадів на членів ОУН. Серед населення з того приводу згіршення.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 37, 40. Машинопис, копія.

№ 29

1941 р., червня 29. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 6 армії до Інформаційного відділу Міністерства закордонних справ у Берліні про масові вбивства українців при відступі радянських військ з Дубна

Телеграма

НRYX. FUE**** 1715. 29 червня 1941 – 23 год. 05 хв.

Надійшло: 30 червня 1941 – 1 год. 50 хв.

Проходження HDVJ***** до Верховного командування збройних сил для Міністерства закордонних справ, Інформаційний відділ.

№ 335 від 29.6.

В Дубні совети при наближенні німецьких військових частин розстріляли у в'язниці понад п'ятсот заарештованих як заложників українських чоловіків і жінок. Багато жінок були перед вбивством зґвалтовані. Докладніший письмовий звіт буде поданий після надходження результатів розпочатої перевірки.

Капітан Гелленталь,
Представник МЗС при Верховному командуванні 6 армії

* Датуються на підставі документа № 27 з 28 червня 1941 р., уривок якого було вміщено у витягах.

** Пропущено уривки звіту командира похідної групи з Краківця з 26 червня 1941 р. (див. документ № 21).

*** Скорочення в тексті документа.

**** Аббревіатура не розв'язана.

***** Аббревіатура не розв'язана.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 5. – С. 228. № 113630. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. Putsch im Schatten Hitlers? – Freising, 1999. – № 2.

№ 30

1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи В. Кука з Яворова Проводові ОУН про організаційну діяльність, ситуацію в Червоній армії та більшовицькі репресії під час відступу

Дня 29.6. год. 9

До друга провідника

1. Нас усіх у Яворові є 14 осіб.
2. З Яворова поїхали колгоспною підводою до Немирова – друг Солонинка + 1. До Судової Вишні і Городка – др[уг] Охримович + 1. Усі з завданням якнайскоріше дістатись до Львова і по дорозі назначити з доручення ОУН місцеву владу.
3. Большевики при відході у Яворові стріляли цивільне українське населення – кажуть, що вбито около 100 осіб у Яворові і передмістях. Стараються нищити всіх українців без розбору. Витягали з пивниць, хат і стріляли, тому, що населення жде германа.
4. У війську великий терор політруків-жидів і пропаганда сильна, що герман вирізує усіх полонених, тортурує і т. п., тому військо має панічний страх перед германом. Одинокі помічними були б тут летючки наші з виразними підписами ОУН і з зазивом творення власної держави. Це мусіли б скидати німці з літаків. Москалів нічого не переконає і вони будуть битися до останку. Є відомости, що ч[ервоно]армійці радше поповняють самовбійство, чим ідуть у полон.
5. Військо німецьке дуже зле трактує полонених українців, утікачів українців з Ч[ервоної] армії трактує як диверсантів та розстрілює. Таке бачив друг Галушка по дорозі з Лазів до Млинів: розстріляли 2-ох наших галичан, що втікали до Німеччини.
6. У Яворові є вже Окружна ексекутива, яка розпочала правильну працю і орг[анізаційну] роботу.
7. Вибачте, що така форма звіту, але це все у дуже великому поспіху – шкода кожної хвилини!

Сл[ава] У[країні].
Юр

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 12. Машинопис, копія.

№ 31

1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи “Германіка” з Лазів Проводові ОУН про похід групи Опольського на Любачів-Немирів

К. 061. Лазі
29.6.[19]41 [р.]

Звіт ч. 11

[...]* Спольський з 40 люда в Сіняві. Їх спрямовують прискішеним темпом на Любачів-Немирів, бо шлях Сінява-Любачів опанований мельниківцями.

* Скорочено в тексті документа.

Один золотий рівняється 5 рублів.

Люди мусять обзнакомлюватися з місця з пропагандивною роботою.

Германік

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 32

1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи “Білого” з Кобильниці Руської Проводові ОУН про організацію установ і пропагандистську роботу

Кобильниця Руська, рай[он] Краківець. 29.6.1941 [р.]

Перед прибуттям назначено управу й начальника міліції.

Голова Управи сільської – Походай Теодор. Начальник міліції – Огірко Осип. Стан міліції – 16 осіб.

29.6. відбув сходина, на котрих виголосив доповідь на тему: “Боротьба з Москвою” та давав вияснення на різні питання.

Для зв'язку в Кобильниці остає о. Согор – дуже діяльний священник й наш симпатик, або з інших людей: Огірко Осип, нач[альник] міліції, Лозинський Осип, Яримечко Осип.

Кличка до тих людей: “стрілець – запорожець”. Найкраще звертатися до Яримечка.

Білий

Тухля: голова Тимч[асової] управи Галя Микола. Начальник н[ародної] міліції Ганас Петро. Поки що стан міліції – 3-ох людей. Звертатися до голови управи поки що без клички – тому, що село мало свідоме. Треба вислати когось до праці.

29.6.1941 [р.]

Білий

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 11. Машинопис, копія.

№ 33

1941 р., червня 29. – Лист учасника похідної групи “Ярка” з Рави Руської учасникові похідної групи “Германіку” в Лазах про організаційні та пропагандистські заходи в районі Синяви, організацію друкарні й виготовлення відозв

Ярко

29.6.1941 [р.], Рава Руська

Германіку!

Твоє письмо я одержав. Напряма маршу, поданий Тобою на Любачів, я вибрав ще перед двома днями з тим, що продовжую його через Раву Руську на Львів.

Синява була для мене першою пробою нашої здібности ставити новий адміністраційний апарат по громадах і в районі, розбудувати організацію народних міліцій по громадах і в районі, перевести основну пропагандивну працю (при помочі зборів по всіх громадах району та при помочі друкарні, яку я тут урухомив і друкую відозви: 2 дані нам ще вдома (згл[ядно] маніфест і “Українці, сел[яни] і роб[ітники]”), а тепер друкую свою про методику праці в терені). Завтра виходимо. Тут лишаю тільки кількох людей до праці на місці, бо інакше з трудом, але успішно монтована праця упала би.

Йду згідно з вказаною Тобою маршрутою. Інформації про наше життя й працю дадуть Тобі Твої люди. Перешли звіт вгору. Вказівки Твої щодо нашої праці як бувших підпільників я вже від самого початку перевів в діло, включно з відповідними місцевими посвідками.

Не маю багато часу більше розписатися, бо Твій післанець чекає і хоче вже від'їхати перед заходом.

До побачення на дальших етапах.

Слава Україні!
Ярко

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 11. Машинопис, копія.

№ 34

1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи Я. Старуха з Яворова Проводу ОУН про організацію влади в місті й повіті

Мік. 29.VI.1941 [р.], год. 8 рано

Звіт ч. 5

Яворів

До Яворова прибули вчора з Краківця. Негайно урухомили ціле життя. Перше – відбули сходи членів організації й симпатиків. Друге – покликали в імені ОУН і провідника Степана Бандери місцеві влади. На голову Повітової управи – п. Паславського, Миської – проф. Кметика, міліції – Смука. Всі покликани зложили на руки Стецька, представника організації, приречення згідно з текстом інструкцій. Негайно потім удалися вони з представником організації Я. Стецьком до команданта міста. Там зложили в імені ОУН, нових властей і цілого українського народу бажання німецькій армії та представилися. Командант затвердив з місця Миську управу, з тим, що додав ще другого заступника голови Миської управи – одного поляка.

Потім о год. 4-тій скликано збори всього громадянства. Їх відложено, однак, на дві години, бо надійшла вістка, що надходить Легіон Степана Бандери. На вулиці вилягло тоді все місто з квітами. Негайно виросла величава тріумфальна брама з величезним написом “Слава Україні – Слава Бандері”, український і німецький прапор.

Легіону ще нема. Отже, робимо збори. Прекрасно убрана саля городського дому купається в квітах. Саля заповнена по береги, настрій бадьорий, піднесений.

Відчиняю в імені Проводу ОУН і Степана Бандери. Гучні оплески. До президії прошу п. Паславського з процесу 12-тьох, нового голову Повітової управи, й проф. Кметика. Потім промова. На кінці промови представляю зібраним представників наших нових властей, покликаних Проводом ОУН, – гучні оплески. Опісля говорять коротко оба голови. Настрій росте ще більше. Закінчую гарячими закликами й бажаннями скорого здійснення наших змагань. Саля підносить грімкі оклики на славу Україні й провідникові Бандері. – Національний гімн. Дальше нарада з обома головами. Інструкції організації міліції. Іде в рух цілий апарат, що має поставити на ноги повіт.

Всюди приймають нас з ентузіазмом. Гучномовці військових авт вже проголошують на місці розпорядки команданта міста про призначення нової управи, котрій усі мусять підпорядкуватися, й інші. Опісля – дальші сходи й роз-

мови з міліцією та організацією. Зголошується старшина армії до представника організації по інформації відносно нашої праці тут й під больш[евицькою] владою та поступовання больш[евицьких] властей. Сьогодні йде в тій справі 4-ох членів з докладними даними. В цілости все якнайкраще – тільки ми прибули кілька годин пізніше, як треба, і через те попав один поляк у Міську управу.

Ще годину пізніше й була б назначена зовсім інакша, нам невідповідна управа, бо командант міста шукав за ким-небудь, аби тільки мати нові власті. Цього поляка, однак, скоро тут висунуть, бо тут наш елемент дуже сильний і рухливий.

Не маю часу й мушу кінчити. Писали звіти ще й інші друзі. Гадаю, що подали всі цікаві моменти, бодай загально. В кожному разі тут є багато фактів з боротьби нашої організації проти московсько-большевицької влади й зокрема, тепер останньо в армії, що треба буде відповідно скапіталізувати – зрештою, організація дістала наказ незалежно від наших теперішніх звітів списати скоро те все.

Слава Україні!

Мік

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 13. Машинопис, копія.

№ 35

1941 р., липня 1. – Спогад бійця Українського легіону А. Феденишина про вступ легіону до Львова

Антін Феденишин

В сонячний ранок 30 червня...*

...Радимно... Яворів... Янів... село Козичин – тут відпочинок, – а далі боєвий марш у сторону старого княжого Львова...

Дня 30 червня 1941 р. в 3.30 год. вранці, з серцем повним туги і радості, я глянув у сторону Львова... Наш курінь під проводом сотника Шухевича в імлі чудового ранку посувався вперед... Мряка ослонювала поля, зрошені кров'ю недавніх боїв. По дорозі розбиті ворожі танки, вози, трупи...

Довкруги тиша. Тільки на головних шляхах під серпанком літньої мряки наші війська посувалися вперед...

...Мотори, альпейські стрільці, гармати... Нерви всіх напружені. Кожний з тугою ждав зустрічі з ворогом.

Цікаво буде вам знати, що думав я в тих хвиликах?

Про родину, знайомих, про все, – чи живі, чи, може, на Сибірі, або... Руки мої стискали з жадобою кріс. Очі горіли дивним огнем.

– Вперед!... Вперед!...

Проміння сонця золотило широкі поля. Ніхто з нас не відчував обтяження зброєю. Кожний думкою линув ген-далеко туди, куди туга й біль рвали наші серця впродовж двох років. Здійснилася мрія. Ми наближались до Львова.

...Була година 5.05 вранці. Перед нами Львів від сторони Клепарова.

Серце мов виривається з грудей.

...Львів. Старий Львів!

* Тут і далі три крапки в тексті спогаду.

Входимо обережно на вулицю, – довкруги тиша, тільки твердий наш крок мов говорить, що діється в наших серцях. Очі шукають ворога... Певне ж, клятий, утік перед нами? А, може, десь сховався і жде нас?

...Кругом тихо. Чую коло себе шепіт.

– Утік, клятий!...

Руки міцно стискають кріс. Команда, – боєвий хід здержаний. Свобідним маршем входимо на вулицю. Самі не певні, чи ворог є в місті, чи його нема, але всміхаємося і бадьоро лунає перша пісня.

...“А ми тую червону калину”...

Біля нас проходить якийсь мужчина, на звук пісні мов жажнувся: – Наші!!

А потім струнок разом з нами пішов вперед.

...І пробудився Львів. Збудилося місто.

Проміння сонця мов ожило, звеселіло. Наші серця повні неописаного щастя. Чи ж може бути щось краще, друзі, як першим входить до Львова? Не маю слів, щоб розповісти вам своє почування.

Львів вільний! Сповнилась мрія мільонів!!!

...Десь біля зруйнованої тюрми “Бригідок” старшина кличе мене до себе.

– Ідемо в центр міста завісити на Ратуші прапор.

– Наказ!

Сідаємо до авта, нас тільки троє, оберлейтенант, я і шофер.

Їдемо. Мої очі спокійно глянули вперед. На вулицях налякані прохожі дивляться на авто і ...мов не вірять.

В’їжджаємо на Ринок. Горстки прохожих із дивуванням дивляться на нас.

– Слава!

Цей оклик виривається мені з уст – для них, для Львова, для всієї України.

– Слава! Слава!!

З сльозами щастя і квітами кидаються прохожі до авта.

Це хвилинка понад сили людського серця. Цілую квіти, – вони ж мені такі дорогі! Виросли на українській землі, щоб красою своєю привітати не чужих, а своїх воїнів – борців за Волю!

Твердим кроком підходимо з оберлейтенантом до Ратуша.

В його руках прапор німецького народу. Хвилинка тиші, а згодом історичний момент.

...На Ратуші замайоріли прапори, була година 6.35, 30 червня 1941 р.

– Слава!! Слава! – крізь сльози лунали оклики.

Ми їдемо далі, визволяти братів з тюрем. “Замарстинів”...

Авто задержується біля в’язниці. Тут люди квітами вітають нас, плачуть, сміються...

Входимо до тюрми.

– Маска! – чую наказ оберлейтенанта.

Страшне... Нікого живого. Самі трупи... Трупи... старі і молоді, чоловіки і жінки, а навіть діти... Всі порізані, катовані, збезчещені звірюками з НКВД. Надходить наш курінь, – почалась перевірка трупів.

Виходимо. Їдемо далі.

– Газівня!

Авто рушило, довкруги щирі оклики:
– ...Слава!!! Слава!!!
Львів мов пробудився з тяжкого сну неволі...
З газівні знов їдемо даліше.
Очі мої горять.
– Св. Юр!...
Вїжджаємо на площу. Тут тихо. Біля брами двоє молодих людей. Пізнаю з обличчя моїх знайомих сперед літ... – Слава!!...
– Слава!!!
Входимо на подвір'я.
З палати виходить якийсь старий священик з довгою сивою бородою. Його очі здивовано глянули на нас, незнайомих фронтових вояків. Задержується, несвідомий, що має перед собою двох військових: німця і українця, дві славні нації – двох товаришів зброї...
Мої уста в щасті кличуть:
– Слава!... Слава!!...
З очей священика спливають сльози.
– Боже! Це ж українці!...
Від церкви св. Юра їдемо ще раз на Ринок. Там уже рух, піднесення.
Війська невпинно заливають вулиці міста силою і сталлю...
Товариші, омаєні квітами, слухають оповідання матерів, батьків, сестер про жахливі дні минулого.
– Воля!
Тисячна товпа вітає могутню Німецьку армію.
Товариші зброї вже стоять на стійках. Кожний має своє завдання. Мені доручають зайняти Личаківський двірець і магазини.
Виходжу з брами...
– Дейку!!!
– Тосю!!
Руки мої, мов оп'янілі, простягаються на вид рідного брата з жінкою...
Німецький старшина задержався, в його очах також саме зворушення.
– Чіча – Дейку – добре, що живі!!!
На молодім обличчі жінки сльози щастя.
– Тосю, коханий наш!... – і мовкне в поцілунку.
Хвилину держить руку на моїй голові у сталевому шоломі, мов любить...
– Ти... Ви врятували нас... А то було б...
Я зрозумів, що даліше хотіла сказати.
Її уста дрижали, а очі горіли блиском щастя...
– У Львові всі живі, хоч пережили багато різного і сумного. Що вдома, на селі, не знаємо, думаю, що не вспіли, звірюки!...
Ще хвилинка розмови, а далі мушу їхати.
Ждїть мене, по обов'язках приїду, а тоді поговоримо про все...
– Слава!
Авто рушило.
Якась жінка підходить до брата.

– Ви щасливі, що діждалися вимріяної хвилини...

В її очах сльози.

Львів оживає. Починає нове життя.

...Сонячний ранок 30 червня 1941 р. – незабутній ранок для мене, для всіх.

Слава Україні!

Львів, 1 липня 1941 р.

Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 3 серп. – Ч. 25. – С. 2-3.

№ 36

1941 р., липня 1*. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 17 армії Пфляйдерера до Інформаційного відділу II Міністерства закордонних справ у Берліні про вступ Німецьких збройних сил до Львова 30 червня і виявлення вбитих у в'язницях

Інф[ормаційний відділ] II
Р[адник] п[осољства] ф[он] Р[антцау]

Берлін, 3 липня 1941 [р.]
до інф[ормації] 6341

Телеграма 1 липня

Телеграма

1. Прибув учора до Львова, коли у східних передмістях ще тривали бої. Населення, шойно з'явившись на вулицях, вітало з захопленням і захватом німецьких солдатів. На вулицях численні члени українських організацій з жовто-блакитними відзнаками, частина також зі зброєю. Місто у деяких місцях потерпіло від підпалів росіян і від військових дій. Тепер є гострі виступи населення проти євреїв.

2. Огляд будинків радянських установ досі залишається без результату, оскільки противник мав час, щоб усе спалити. Нечисленні документи, які вдалося раніше виявити в штабі корпусу в Перемишлі, з погляду зовнішньої політики не мають ніякої вартості. Загальне враження таке, що противник ще був не зовсім готовий у підготовці свого нападу на Німеччину і намагався виграти час.

3. Совети перед своїм відходом скоїли у Львові проти національно [свідомих] українців жахливі злочини. У пивницях в'язниць височать гори трупів. У в'язниці Бригітті, яку я оглядав поряд з іншими в'язницями, рятувальні роботи утруднені пожежами, які ще тривають. Число жертв ще не встановлене. Оцінки коливаються між 600 і 5000. Огляд іноземними журналістами був би рекомендований, якби він міг відбутися негайно. Подобиці надійдуть від спеціальних кіногруп V групи армій і пропагандистських рот до В[ерховного] к[омандування] з[бройних] с[ил], W. Pr.**

4. Капітан Гайгер з дому Гайгерів у Берхтесгадені, який допомагав мені в міській комендатурі, попросив передати особливих відповідних вітань панові райхсміністрові закордонних справ. Сьогодні ввечері повертаюся до Верховного командування [17] армії.

* Дата телеграми, текст якої передано 3 липня 1941 р. вищим органам.

** Дату вписано рукою.

*** Скорочення не розшифровано.

6.* Прощу підтвердити отримання цієї телеграми.

Підп[ис:] Пфляйдерер,
п[редставник] М[іністерства] з[акордонних] с[прав]
при Верховному командуванні 17 армії**

*Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Тасмні документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.
Опубл.: Zlerko D. – № 8.*

№ 37

1941 р., липня 2. – Телеграма Верховного командування 17 армії до Верховного командування збройних сил про виявлення розстріляних у трьох львівських в'язницях після вступу німецького війська до Львова 30 червня

2.7.[19]41 [р.]

Телеграма до W. Pr.***

Після вступу німецьких частин 30.6.[19]41 [р.] до Львова у 3-х в'язницях міста було знайдено багато сотень трупів (чоловіків і жінок), замордованих протягом останніх днів. У пивницях військової в'язниці у Львові тільки в одній камері було близько 120 трупів, чоловіків і жінок, покладаних одні на одних. Більша частина помордованих у в'язницях ГПУ. В одній кімнаті в'язниці лежало 65 трупів чоловіків і жінок, покладаних одні на одних. На подвір'ї в'язниці були знайдені групові могили з близько 150 трупами. Нововикопана масова могила підготована для подальшого поховання убитих. У пивниці в'язниці ГПУ далі знаходиться велика кількість помордованих, докладного числа яких не можна встановити, оскільки доступ до вказаних пивниць замуrowаний. Як впливає з огляду трупів, знайдених у в'язниці ГПУ, вбивствам передували найтяжчі тортури. На трупах видно тяжкі рубані й колоті рани усіх частин тіла. У деяких трупів розчавлені пальці й руки і поламані кінцівки.

Серед помордованих більшість становлять українці, решта – поляки. З розповідей очевидців відомо, що було доставлено також 2-х німецьких льотчиків. Португелі і кашкети льотчиків було знайдено у приміщеннях в'язниці. При розкопуванні масового поховання наштотхнулися на шолом льотчика. Ці обидва льотчики також знаходились серед помордованих, яких уже не можна було ідентифікувати.

Стан в'язниць відбивають пропагандистські роти в кіно-, фото- і писемних повідомленнях. Поїздка представника преси запізнiла, оскільки трупи з санітарних причин треба або прибрати, або замуrowати.

В[ерховне] к[омандування] 17 а[рмії], І[нформаційний відділ], С

*Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/25. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.
Опубл.: Zlerko D. – № 3.*

* У нумерації пропущений пункт 5.

** [Нотатка Рангцау:] "Копія подається до відомо. Р[адника] п[осољства] Пфляйдерера повідомлено про відрядження журналістів до Львова. Пункт 4 треба повідомити панові р[аднику] п[осољства] Ломанну, Бюро райхсміністра закордонних справ".

*** Скорочення не розшифровано.

№ 38

1941 р., липня 7. – Повідомлення про передачу Львівського радіо 6 липня про підтримку німецького війська для української влади Львова, відозву митрополита А. Шептицького в справі державного будівництва, участь українців у відбудові господарства та вступ до Львова українського війська

Вісті зі Львова

Дня 6-го липня Львівське радіо о год. 11 рано подало відозву команди м. Львова, в якій вона вітає представників української влади на місцях і запевнює співпрацю Німецької армії в будівництві Української держави.

Те саме радіо оповістило відозву й[ого] е[кссцеленції] митрополита Андрея до духовенства архієпархії, щоб в найближчу неділю відправило богослужбу в наміренні Німецької армії і Української держави. В тій же відозві митрополит Андрей взиває українське громадянство закинути всякі політичні спори і порухунки і стати одноставно до державної праці.

Др Ю. Полянський, голова Управи м. Львова, проголосив через радіо відозву, в якій закликав всіх українців вернути до своїх варстатів праці, щоб не повторився 1-й листопад 1918 р., коли ми не зуміли оборонити своєї державності. Вслід за тим робітництво міста Львова взялося з запалом до упорядкування міста, наводячи до ладу транспорт, електричне освітлення, водопроводи, газопроводи і т. ін., кажучи, що тепер вже не працює під великим гнітом норм, стахановщини і соцзмагання, а дає свої сили для побудови своєї рідної держави.

У Львові виходить український часопис “Щоденні вісті”.

Поруч з Німецькою армією вступила у м. Львів також частина Української армії. Населення вітає з одушевленням своїх сизих орлів, що пішли в лютий бій з кривавим ворогом України. Батьки пізнавали в лавах Укр[аїнської] армії своїх синів, жінки – своїх мужів, і радості їх не було меж. На ратуші м. Львова повівають український і німецький прапори.

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 7 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 39

1941 р., липня 9. – Повідомлення про передачу Львівського радіо 7 липня про більшовицьку розправу з політв'язнями у львівських в'язницях

Радіовісті

З останньої хвилини [...]

Львівське радіо присвятило 7 липня одногодинну авдицію пам'яті скатованих і замучених політичних в'язнів у львівських тюрмах. Авдиція почалася репортажем: “Спіть, хлопці, спіть”, “Тюрма народів” і “Понеділок у Львові (30.VI)”. З цих репортажів довідуємося, що у самому Львові большевицькі кати замучили в нелюдський спосіб біля 10 тисяч в'язнів. Далі, на авдицію зложилися деклямації (виступала знана артистка Л. Кривіцька), хорові виступи ансамблю під орудою Е. Козака.

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 9 лип. – Ч. 2. – С. 4.

* Пропущено повідомлення на інші теми.

№ 40

1941 р., липня 9. – Повідомлення про боротьбу селян з недобитками Червоної армії на Станиславщині

Всячина [...]

Селяни розправляються з ворогом. Ще деякі недобитки “доблесної Червоної армії” залишилися в лісах Станиславщини. Вони час до часу появляються в селах за поживою. Селяни їм нічого не хочуть дати, мовлять “досить напилися ви нашої крові” і розправляються з ними по-воєнному. Приміром, в селі Забережжі появилось шість кінних червоноармійців. Селяни їх оточили і розоружили. Вони розповідали, що їхні частини криються в болотнистих місцях, боячись пімсти місцевого населення, чекають, коли прийде німецька армія, щоб вони могли здатися в полон військовим частинам.

Очевидець явився в нашій редакції і представив нам таку подію: большевики, евакуюючись зі Станиславова, вивозили і змобілізованих наших людей. Коли один відділ змобілізованих переходив через село Микитинці, один з вояків вивався незаметно і сховався коло робітні тамтешнього жида Шора. Цей, побачивши вояка, побіг до відділу НКВД і повідомив, що вояк втік. Зараз прибігли опричники НКВД і на місці застрілили військового збігця. Чи жиди вже раз опам'ятаються?

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 9 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 41

1941 р., липня 13. – Відозва Повітового проводу ОУН у Калуші до повстанців із закликом продовжити збройну боротьбу за незалежність України

До партизан і повстанців

Борці! Прийшов нарешті довгожданний час, прийшов час, про який ми мріяли у тихих своїх думках, у бажаннях гарячих. Час розплати з найлютішим ворогом, час кривавого змагу за волю народу, за власну державу. Настав час пімсти за довголітні страждання, за тортури, за тюрми і заслання, за Сибір і Соловки, за звірства НКВД.

Борці! Тепер за вами слово! Маємо зброю, тож гонімо московську орду з рідних земель. А в тій бор[оть]бі, у тім кривавім змагу благословитимуть нас наші предки, благословитимуть нас могили героїв, благословитимуть нас наші жінки, наші діти, усі грядучі покоління. Благословитиме нас наша рідна земля, благословитиме нас ціла Україна.

Борці! З радістю і усмішкою ідемо у кривавий тан! Нехай усміхнеться мати-Україна, нехай тішиться, що діждалась таких синів, як ви!

У бій! Ми не злякаємось гуку рушниць, ані реву гармат.

Друзі! Нехай лютий ворог пізнає, що ми діти славного народу, невмирущої нації, внуки рицарів козацьких! А ці вмiли або побіждати, або вмирати. Або волю добути, або дома не бути.

Вперід! Нехай під грізною вашою козацькою ходою здрігнеться в огні боротьби, пробудиться до нового життя наша рідна земля, що їй ви на багнетях несете найбільший дарунок! Волю і Державу.

* Пропущено повідомлення на інші теми.

Ми знаємо, за що боремось! За честь, за славу, за волю, за державу, за вільну, незалежну Україну золоту.

Вперед, у бій, як борці і месники.

Борці, чи чуєте? Нас кличе дух нашого народу:

– вставайте!

Кайдани порвіте!

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте!

Друзі! Слава героям, що лягли головами за справу. Ідемо довершити їх діло! Нас веде Організація Українських Націоналістів. Нас веде герой Української революції – наш провідник Степан Бандера!

Слава Україні!

Героям слава!

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 42

1941 р., липня 16. – Спогад очевидця про останні дні більшовицької окупації Львова та вступ до міста Українського легіону 30 червня 1941 р.

Визволення Львова

Від очевидця і учасника шасливих, а разом з тим і деяких трагічних переживань Львова при відступі червоних катів та вступі українських і німецьких частин у місто, отримали ми деякі об'єктивні відомості, навіяні живими почуваннями патріота.

В суботу вночі з 21 на 22 червня почулися стріли на Жовківському і Янівському передмістях. Здивовані мешканці побачили, що большевики панічно тікають на схід. Говорено, що від Радимна іде українське і німецьке військо. Перші тікали енкаведисти. Між большевиками витворилося таке замішання, що одні частини стріляли по других. Большевики випускали ув'язнених звичайних злочинців, при чому звільнили теж до 400 осіб політичних в'язнів. Цей переполох тривав до вівторка. У вівторок повернуло НКВД і знов біля 200 звільнених вже політичних в'язнів вернули до в'язниці. Пішли нові арештування і катування. Але якийсь невідомий противник щораз напастував большевиків. Пізніше виявилось, що це були німецькі парашутисти-українці. Шукаючи за ними, хто в місті стріляє до большевиків, зробило НКВД в одному дні аж 6 ревізій в монастирі о[тців] Василян. Двох священників, між ними о. др[а] Назарка, ставили вже під стінку, та звільнило їх випадкове втручання молодого ученого Скотинського, який працював в монастирській бібліотеці. Він власною особою заручив за обох отців і за брата Дубаса, якого при допиті тяжко побито. Самого п. Скотинського, теж, мабуть, в надії, що зречеться своєї поруки, ставлено під стінку. Опісля всіх звільнено під загрозою, що усі будуть розстріляні без допиту, якщо з городу о[тців] Василян паде хоч один вистріл.

Це було в середу, а в четвер знову хтось стріляв скорострілом споза мурів монастиря до большевиків. Вже отці приготувалися на християнську смерть. Але большевики до них не прийшли.

У п'ятницю вдруге почали втікати. В суботу було спокійно. В неділю німці бомбардували з повітря, вибираючи якраз ті дільниці, а то і поодинокі камениці, де містилося військо і, зокрема, НКВД. Втікали большевики в усі сторони, поверталися і знов втікали, бо всі шляхи кругом Львова були вже відрізані.

Біля третьої рано в понеділок 30 червня увійшла в місто перша патруля німецької армії. Були це українці з Українського легіону під командою п. Романа Шухевича. Пішли вони прямо до о. митрополита Шептицького. Німецький старшина Кох, бувший старшина Української Галицької Армії, ішов з ними, щоб одним з перших бачити старенького князя української церкви. Незабаром на мотоциклах появилися німці, а на Ринку вже товпилися тисячі звільнених громадян. Наче сам віріс, з'явився український національний прапор на вершку ратуша. Проголошено нову управу міста з проф. Юрієм Полянським на чолі і Децикевичем та Крип'якевичем як заступниками. Відразу з'явилася українська міліція, а далі сформувався похід з Ринку до митрополичої палати по благословення для українського війська, міліції та нового вільного життя.

У вільному городі Льва почало вільно битися українське серце, але сумний був обрахунок жертв. Між вівторком і п'ятницею останнього тижня неволі не дармувало у Львові НКВД. Большевики мордували всякими способами в'язнів, а потім підпалили Бригідки, щоб там живцем вигоріли замкнені і замуrowані в'язні. Бригідки горіли аж до 9.VII.

Не можна тут окремо не згадати про страшні муки деяких осіб. Ігумені Йосифі Вітер, від якої НКВД домагалася інформації про о. митрополита, під час тортур два рази залізною шиною зломали руку, а далі при допитах її вішали, душили і топили. Очевидно, не досягли своєї мети. О. Чемеринського та співака Юрка Шухевича розп'яли, пригвоздивши їх живими до в'язничних мурів.

Напевно, ще сотні і тисячі інших громадян Львова загинули в страшних муках, а багато їх замордовано в такий спосіб, що навіть найближча родина не може їх розпізнати.

Окрім цього, багато цінних будинків знищила большевицька злоба. Зокрема, гарматами нищили церкви: св. П'ятниць, св. Миколи, Успенську, польську катедру і костюл Магдалини.

Зберігаючи пам'ять про жертви, які своїм життям заплатили за ідею української державности, стає український Львів до дальшої боротьби за незалежність, до відбудови нового життя.

Оубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 2.

№ 43

1941 р., липня 20. – Стаття доктора Лещинського “В боротьбі під Микулинцями” про участь українських партизанів Бережанщини в боях 3-4 липня

В боротьбі під Микулинцями

В днях 3 і 4 липня 1941 року було гарячо на микулинецьких полях і в лісах. Праці багато для хлопців, що вишукують залишки втікачів большевицької армії. Вже не з години на годину, але з кожною хвилиною вичікується німців. Більші частини “кацабів” вже давно на сході. І дочекались Микулинці “германців”. Гостинцем з Тернополь мчить передня сторожа німецьких військ. 37 хлопців, але яких хлопців – кров і молоко! Переїхали – вітані квітами, і вже спішать вперед – все вперед. Однак судьба не схотіла, щоб тих всіх 37 поїхало вперед.

За Микулинцями стрічають юнака, що на змученім коні, з жовто-блакитною лентою, дає рішучі знаки “здержись”, стають. Юнак слова не може промовити, а лиш рукою показує в південно-східнім напрямі. Німці вхопили за льорнети – а там тьма большевиків наближується до гостинця. Ще момент і відітнуть дорогу

на захід. Але командуючий стежею скоро орієнтується. В тій же хвилині, як впала команда, всі сидять на своїх сталевих конях і вже мчать назад, на західну сторону міста, та тут на горі займають якнайкорисніші позиції. Скоростріли вже грають. Серед барабанного вогню при боці німців окопується 12 наших партизанів, що саме вийшли з ліса. Большевики не здаються, їх же тут до 3000, тому розсипуються по долині і відповідають вогнем на вогонь. А мають зі собою й [г]армати. Думаючи, що противник схоронився в сусідній хаті, обстрілюють хату. Небаром загорілася хата, і серед замішання якась частина большевиків перейшла гостинець і дорогою серед збіжжя прямує до ріки, бо за рікою вже ліс і безпека. Однак партизани з німцями вже підсунулися вперед до узгір'я каменолому і там, маючи широке поле обстрілу, січуть з "машинок" по червоних втікачах. Серед большевиків паніка – на їх нещастя ще й большевицька батарея, яка вже скорше перейшла ліс, устала свої [г]армати і, думаючи, що там на гостинці німці, післала кілька сальв і дощем гранатів засипала своїх червоних братів. З розпукою біжать і їдуть автами большевики в долину до ріки та під страшним вогнем кулеметів частинно ховаються серед кущів на березі ріки, частинно втікають на захід, в село. Від гостинця в долину все ще прямує велика частина большевиків проти наших воїнів. І знов наступ. І знов відворот. Втім позаду большевицьких частин загуділи ручні гранати. Це знов підмога зі сторони українців. Наші підпільники з села Мишковичі, зайшовши на зади большевиків, кидають гранати і стріляють до червоноармійців. І тих з переду, і тих з Мишкович не перелякала численна перевага ворога. А хвилями, коли большевики за всяку ціну хотіли перейти ріку, бувало дуже горячо нашим борцям. І змішалася кров українських воїнів з кров'ю німецьких вояків, всякала поволи в рідну землю, щоб та видала багатий врожай. Не даром полялася кров: бо й перемога була за ними, тисячі ворожих трупів лягли на вічний спочинок на тій землі, яку бажали знищити.

По кількогодінній тяжкій праці з вдволенням дивилися наші хлопці на вислід жнив. Накосили багато, і час би відпочити, та для українського воїна нема ще відпочинку. Командуючий німецькою частиною подякував українцям за поміч, а хлопці з гордістю відповіли, що сповнили лише свій священний обов'язок.

Так покінчилася боротьба під Микулинцями.

Все це записав я від учасників цього бою, щоб знали всі, що українці не вижидали готового, а самі ставали до праці над визволенням батьківщини з-під ворожого ярма.

Теребовля, 20.VII.1941 р.

Др Лещинський

Опубл.: Теребовельські вісті. Орган Окружної управи в Теребовлі. – Теребовля, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 44

1941 р., липня 22. – Повідомлення про останні дні большевицької окупації Монастириськ

Останні дні большевиків у Монастириськах.

Партизани у боротьбі із загибаючою комунною

Большевики, відступаючи з Монастириськ 3.VII, спалили тютюнову фабрику, яка горіла цілий тиждень, залізничну стацію та райспоживспілку. Хотіли ще

спалити електривню і церкву, але вже не мали часу. Висадили теж у повітря залізничний міст.

В місті арештували багато молодих людей та декількох старшин: адвокатів Кардаша та Банда, вчителів Костюка Мар'яна, Біла Богдана, кооператора В. Боцюрка, голову клубу Сиротюка, В. Крису, 20 осіб. Всіх вивезли до Чорткова. Є чутки, що вони живуть, бо їх гнали пішки, а селяни їх відбили.

3 липня стріляли з ліса на залізничну стацію українські партизани. Тоді большевики хотіли розстріляти обох священників, о. Білинського і о. Палагіцького та дяка Шпотакевича. Люди збіглися і вирятували їх від смерті.

Міське шумовиння позабирало з крамниць і установ меблі, але з наказу влади потрохи зносить уже назад. В місті вже повний порядок.

В околиці потерпіли села Олеша, Савалуски, Вичілки, Григорів, Слобідка Горішня. Звідтіля повивозили багато людей на Сибір. З Савалусок вивезли м[іж] ін[шими], вчительку Копенякову, з Вичілок – вчителя Ковача, із Слобідки Горішньої – господаря Івана Тимчишина і його брата з ріднею.

Німці вступили в наше місто 4 липня, населення вітало їх із захопленням, як своїх визвольників з кігтів ненависної жидо-комуни.

Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 22 лип. – Ч. 14; Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. – Львів, 1993. – Кн. 1. – С. 67.

№ 45

1941 р., липня 23. – Стаття В. Гоя “Партизанський рух у східній Підгаєччині” про опір населення у 1940-1941 рр.

Партизанський рух у східній Підгаєччині

Підгаєччина – один з найсвідоміших галицьких повітів – не склала зброї за большевицької окупації. Вже під час польсько-німецької війни роззброювано тут польські частини, що втікали до Румунії. Всюди нетерпляче ждали перших німецьких стеж. Та, на лихо, 18.IX.1939 р. прийшло “визволення” від панського і від власного чобота “Червоною армією”. (З приповідок Підгаєччини).

Довелося сховати захоплену польську зброю на слушніший час. Частина молоді вже з першого року окупації жила в підпіллі. НКВД їздило по селах ночами й арештовувало. В Золотниках арештовано Кушніриху, освітнього діяча і партизана в польсько-німецькій війні. Трьох енкаведистів вело його на міліцію. Перед церквою Кушніриха став і заявив, що хоче помолитися востаннє. НКВД заборонило. Тоді Кушніриха вийняв револьвера і двох енкаведистів положив трупом, третього смертельно ранив і втік до Німеччини. НКВД, шукаючи за ним у Бурканові, підпалило село. Пожежу тяжко було згасити, бо в стріхах вибухали гранати. Рідню Кушнірихи вивезли на Сибір.

Взимку 1940 р. прийшли енкаведисти до Котузова, арештували братів Дідуників. На щастя, вони вискочили крізь стріху оточеної хати і втекли в нічній близні, незважаючи на сильні морози і сніги.

З 1940 р. багато хлопців укривалося, бо почалися масові арештування (пр[иміром] Мих[айла] Захаркова з Вишнівчика, Фіголя і Бродича з Ваги, Гоя Миколу з Михайлівки і т. д.). Одночасно з виходом у підпілля почали “шезати” і міліціонери. В районному селищі Золотниках різні голови (району, райфінвідділу), як Басенко (жид), Ананасенко (москаль), Альохін, спали в заригльованих домах з револьверами в руках.

Щоб зрозуміти, до якої міри дійшов тут революційний рух, досить вказати на такий факт. В степовій смузі східної Підгаєччини є всього 2 малі гаї-ліси: Золотники і Зарваниця. Впродовж 2 років боялися крізь них перейти енкаведисти і партійці.

На весну 1940 і 1941 р. вивезено в Сибір багато найсвідоміших українських родин. В малому селі Михайлівці вивезено чотири українські родини (Комаринський Лев, Гой Василь, Гой Тимко і Комаринська Анна) й тільки одну польську. Щоб здавити невдоволення, большевики покликали масу селян до війська, на примусові роботи. Але навіть і тут, під боком озброєних скорострілами політруків, доходило до явних виступів проти командирів-нелюдів. Напр[иклад], в Підгайцях селянин Кубай з Новосілки вбив капітана, суддю і вартового, а вкінці, щоб не попасти в руки живцем, – і себе. За то большевики висікли скорострілом кільканадцять наших хлопців, що були на примусових вправах.

З вибухом німецько-большевицької війни багато хлопців повтікало в поля і в ліси, щоб не йти в армію. Вже в перших днях липня, коли ще фронт був у Бережанах, підпільники Підгаєччини вийшли зі зброєю в руках проти відступаючих червоноармійських відділів. Вже 3 липня в селах східної Підгаєччини висіли синьо-жовті прапори і закликали людей помагати роззброювати большевиків. При вивішуванні прапорів були і жертви. В Бронгалівці загинув молодий підпільник Лемішка. Мешканці села Михайлівка при активному проводі підпільників: Гоя Михайла і Комаринського Івана роззброїли 18 червоноармійців і здобули багато зброї, між іншим і кілька кулеметів. Серед узятих у полон були казахи, черкеси, москалі і українці зі східних областей. Ці останні плакали, коли їм наші селяни промовили до серця.

Селяни Бурканова зводили бої з комуністами Золотник, і один день мусіли тікати і ховатися по сусідніх селах, бо поляки-комуністи з Золотника спровадили ще один відділ червоноармійців. В п'ятницю, 5 липня, коли прийшли німці, застали вже порядок і забрали полонених. Зараз вибрано в'їтв і переобрано управи колгоспів (за "куркульсько-буржуазні" виступи була проведена масова колективізація району) і кооператив. Села починають жити і працювати по-новому. Стереже їх українська міліція. А над ними мерехтять українські і німецькі прапори...

Гой В.

Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 23 лип. – Ч. 15; Літопис нескореної України. – Кн. 1. – С. 71.

№ 46

1941 р., липня 24. – Стаття В. З. "Бережани в огні останніх днів більшовицької "влади" про події в місті 25-30 червня

Бережани в огні останніх днів більшовицької "влади"

Прочуваючи свій скорий упадок, більшовицькі садисти з НКВД протягом травня і червня вивозили з тюрми засуджених в'язнів, а на їх місце кожного дня приводили свіжих в'язнів, підозрілих у приналежності до ОУН.

25 червня приїхала до Бережан карна експедиція – мабуть, з Києва (22 енкаведистів і двох сержантів під командою молодшого лейтенанта Глови). Ця частина належала до 223 відділу конвойних військ НКВД. 26 червня відвезли

транспорт в'язнів до Тернополя, а на другий день перед полуднем повернули. Того ж дня почали мучити і вбивати в'язнів. Чотирьох з тюремної служби галичан того дня не пустили до тюрми. 28 червня ранком прийшов тюремний конюх Ковальчук, щоб набрати бараболі. Більшовицькі посіпаки його до підвалу вже не пустили, тільки самі пішли по бараболі. Ковальчук зауважив, що вікно правого підвалу забите дошками, і подумав, що там мусять бути трупи.

28 червня приїхав з підгаєцького відділу НКВД Іщенко, який на приказ капітана Вадиса забрав до Підгаєць 34 в'язнів. Між ними був Осадца Іван з Литвинова, який був засуджений на кару смерти, а відтак помилуваний на 10 років тюрми. Чи їх доведено до Підгаєць, чи по дорозі замучено, досі невідомо.

В бережанській тюрмі протягом чотирьох днів (27, 28, 29, 30 червня) жорстоко катували і вбивали людей. В'язні в камерах чули нелюдські крики і стогони своїх нещасних товаришів, яких викликали з камер і вели на тортури. Наприклад, 25 червня* з камери ч. 23 викликали в'язня Ворону з Біща і завели на подвір'я. В камері було чути виразно його розпачливий крик: "Браття, рятуйте нас" і стогони більшої кількості людей. Півгодини пізніше чути було гуркіт кількох авт, які заглушили крики. 30.VI викликано з кількох камер 48 в'язнів, які більше не повернули. 29.VI молодший лейтенант Глова і начальник тюрми Красан підписали акт про відіслання 94 засуджених в'язнів з документами до станції Іваново Ярославської залізниці. Крім того, є ще 2 списки по 15 в'язнів-українців, підозрілих за приналежність до ОУН. З-поміж них кількох найшли замучених в льохах тюрми, в ріці і на мості. Докладніші відомості wraz з фотографіями будуть подані в окремій книжці.

За дотеперішніми обчисленнями, в бережанській тюрмі закатовано біля 150 людей. Тіла 14 мучеників похоронено серед незвичайного здвигу людей в неділю, дня 6 липня. Інших забрала рідня додому. В Саранчуках добуто з річки 19 трупів, а якась кількість поплила далше. Досі про них немає жодних відомостей.

Звертаємось до громадян, щоб надсилали всякі відомості в цій справі до редакції в Бережанах (будинок Районової управи). Сюди належить також принести всі письма, фотографії, документи з тюрми, які конечно потрібні до складання історичної книги про жадливі звірства більшовиків перед їх ганебною смертю.

В. З.

Опубл.: Бережанські вісті. Орган Української районової управи в Бережанах. – Бережани, 1941. – 24 лип. – Ч. 1. – С. 1.

№ 47

1941 р. липня 25. – Повідомлення про українських партизанів з Кобиловолок на Тербовельщині та їхні дії 22 червня – 5 липня

Кобиловолоцькі партизани

З початком німецько-совітської війни партизани села Кобиловолоки в числі 23 мужчин і 2 жінок пішли у підпілля.

Вже 24 червня в сутичці з міліцією впав М. Дмитришин. Цього ж дня арештовано й вивезено родини партизан у числі 41 осіб. На допитах важко їх побили, а після 5 днів відпущено їх додому.

* У тексті помилково "липня".

Дня 5 липня частини НКВД, маючи готові списки партизан, здемолювали їхні мешкання гранатами і [по]стрілами [з] кулеметів. Панцирна гармата обстрілювала церкву, читальню і кооперативу; також розстріляно Михайла Підгорчишина за те, що не хотів показати помешкань партизан.

Партизани роззброювали розбитки більшовицької банди, при чому здобуто два самоходи, кільканадцять ручних крісів та ручні гранати.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 25 лип. – Ч. 5. – С. 3.

№ 48

1941 р., липня 27. – Стаття “Боевики, вперед! З діяльності підпілля ОУН” про бої партизанів на Теробовельщині 2-5 липня

Боевики, вперед! З діяльності підпілля ОУН

Під натиском непереможної німецької армії Червона армія наблизилася в околиці Теробовлі.

Щоб паралізувати їхній відступ та нанести на її зади остаточний удар, дня 2 липня вирушив командант партизанів Степ зі своєю боївкою, що складалася з двох соток людей, і обложив ліс від Струсова до Зеленча. Сам він на чолі одного роя партизанів (20 боевиків) примістився в однім напіврозваленим будинку (стайні) Льва Яцкова в Садиках, у віддалі пів кільометра від міста. Відтам міг докладно слідкувати за рухами большевицьких військ та відтак у відповідному моменті виступити до збройного чину.

Небаром від сторони Дарахова шляхом на Теробовлю стали надтягати головні сили Червоної армії з [г]арматами, танками та всяким іншим воєнним знаряддям. Велика їх частина розтаборилась саме в саді біля будинку, де примістився командант Степ зі своїм роєм. Настала дуже критична хвилина, бо легко можна було наразитися на безкорисне пролиття крові. Цілу добу, з 2 на 3 липня, пересиділи боевики в будинку, маючи добру нагоду слідкувати всі рухи червоних.

Дня 3 липня ввечері внаслідок вистрілу в відділі червоних настала між самими большевиками взаємна стрілянина. З того користає командант боївки Степ і виводить її поодинокі без жертв в безпечне місце.

В днях 3 і 4 липня дії партизанів відбувалися в околиці, що обіймала: Різдяни, Зубів, Острівець, Застіноче, Бернадівку, Заздрість, Дарахів, Ласківці, Вербовець. Вони нападали на малі відділи червоних, роззброювали їх, а, користаючи зі здобутої зброї, заатакували більший відділ кавалерії, що посувався в напрямі на Струсів, а далі на Микулинці, де саме тоді відбувався бій, про який пишемо на іншому місці. Кавалерію без втрат зі своєї сторони розбили.

Крім того, понижили ще перед тим телеграфічні проводи, чим примусили органи НКВД до прискороної втечі. Тим запобігли урядженню в Теробовлі такої масакри між арештованими, яку бандити з НКВД виправляли по інших в'язницях краю, та дальшому арештуванню.

Вночі з 4 на 5 липня дав командант Степ приказ загального наступу партизанів з ліса на відступаючі частини Червоної армії. Рано 5 липня останки большевицької кавалерії залишили місто. Відділи партизанів з окликом “Слава!” увійшли в Теробовлю.

Опубл.: Теробовельські вісті. – Теробовля, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

1941 р., липня 27. – Стаття П. (“Боевика”) “Український легіон в Тернополі” про прибуття легіону до міста 7 липня

Український легіон в Тернополі

7 липня ц. р. блискавкою облетіла Тернопіль вістка про те, що через Тернопіль проходить Український легіон.

– Кудюю? Якими вулицями будуть іти? – падають питання, в яких тремтить нетерпеливе очікування негайної відповіді.

– Вони вже в Тернополі. Зупинилися на Ринку, – відповідає хтось.

І метушливою громадою поплив нарід у напрямі Ринку.

У кожного обличчя налите усміхом щастя, а з очей проблискує невимовна радість на саму думку про недалеку зустріч з довгожданими героями, першими osvobodителями древнього українського Львова від жидо-комуністичної банди. Жінки несуть квіти. Ціле море квітів...*

А ось і Ринок.

Довгі ряди автомашин, а біля них наші українські легіонери. З розсміяними обличчями, з бадьоро піднятими головами, з неустрашимою героїською відвагою в очах.

...Хлопці ж бо то хлопці, як соколи...

Хвилюючі оклики “Слава”, зворушливі привітання і злива квітів.

Понурий і опустілий останніми днями тернопільський Ринок ожив, загомонів, заграв усіма барвами веселки...

Сотник і командант першої сотні Українського легіону, п. Роман Шухевич простими, щирими словами дякує від імені Українського легіону зібраним громадянам за дружнє привітання. В його спокійному, милому голосі тремтять нотки глибокого зворушення.

– Спасибі Вам, громадяни, за теплу, братню зустріч. Спасибі і слава Вам, невгнуті боевики українського підпілля, що в жажливих умовах більшовицької неволі Ви не покидали боротьби з плюгавим московським наїзником та безпощадно нищили ворога на кожному кроці. Держіть і далі міцно в руках зброю та продовжуйте нищити відвічного ворога українського народу, Московію, щоб здобути славу і волю Україні!

І знову гримке “Слава! Слава! Слава!”, що понеслось із сотень грудей українських громадян Тернополя, потрясло мурами тернопільського Ринку.

“Хай живуть хоробрі воїни Українського легіону!”

“Хай живе Українська національна революція!”

“Хай живе Організація Українських Націоналістів!”

“Хай живе провідник ОУН Степан Бандера!”

І з вільних грудей зібраних мас народу бурєю понеслося бадьоре, заборонуване на протязі довгих років поляками і жидо-комуністами “Не пора!...”

Почалися теплі, дружні розмови. Зібрані громадяни розпитують легіонерів про своїх рідних, знайомих, розшукують їх між прибулими воїнами.

Дощ струмками ллється з сірих хмар, що під вечір зависли над Тернополем, але він не в силі перешкодити розмовам. Стільки хочеться довідатися, стільки хочеться розказати, а часу так мало, бо Український легіон лише перездом зупинився в Тернополі у своєму побідному поході на Київ.

* Тут і далі три крапки в тексті статті.

І тільки сумерк проріджує маси зібраних. Жінки кидають останні квіти на дорогу, під колеса автомашин.

– Щаслива дорога Вам, хоробрі українські воїни. Хай Вам Бог допомагає у великому ділі визволення українського народу з-під гнету московського варвара!...

П. (“Боевик”)

Опубл.: Бережанські вісті. – Бережани, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 50

1941 р., липня 29. – Повідомлення про диверсію партизана на залізничному шляху Львів-Підгайці

З партизанського діяння

Львів, дня 29.VII.1941 р.

З вибухом війни московсько-жидівська банда почала перекидати свої війська зо Львова в сторону Підгаєць. Коли автор про це довідався, а працював він біля Львова, негайно кинув працю та пішов у підпілля.

Тому, що людей, з якими мав зв'язок, під цю пору не було, почав працю сам один. Отже, роздобув ключ до розкручування залізничних рейок та пішов яких 20 км ближче Львова до станції Гаї-Чижики. Тут довідався через телефон (дизжурний руху на названій станції втік), що виїхав поїзд із Львова з військом, з трьома паровозами та 20 вагонами. Негайно відійшов від станції на яких 2 км та почав відкручувати шини. Коли відкрутив шини, почув свист поїзда з Винник. Негайно відійшов у поле, де скрився в житах. За кілька хвилин почув наглий скрегіт машин, свист та крики й зойки людей. Коли ж стрінувся ве́чером з робітниками, то довідався, що в цьому поїзді виїхали в сторону Підгаєць НКВД-сти. Майже всі вони згинули під час тієї катастрофи. Тоді військо почало зганяти людей на роботу укладання нового тору, але люди втікли.

Тільки при допомозі війська уложили тор, але ця праця тривала 2 дні, й тому в русі поїздів було велике спізнення.

Партизан

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2.

№ 51

1941 р., липня 31. – Стаття Вуко “Московсько-більшовицький терор в Підбужі”

Московсько-більшовицький терор в Підбужі

Неділя. Понад Підбужем (Дрогобич) в гарну червневу погоду пролетіло високо кілька бомбовиків. Таке, добре знайоме ще з польської війни “гуркотіння” і стріли гармат – війна! В селі пожавлення. Товариші з РПК на весь голос запевняли: “напевно, маневри”. Та справжні вояки – селяни пізнали, що не стріляють “сліпаками”, а “гострими”.

Година 6 ранку. Наче стріла пролетіла селом: війна з німцями... Говорить радіо...

Почався рух жидків НКВД-истів.

Народ спішив до церкви (Боже Тіло). Біля церкви на лавочці присіли: начальник НКВД Соломка, заст[упник] начальника Півнєв і з Р[айонного] п[артійного] к[омітету] – Руденко.

З церкви вийшли на обхід. НКВД-исти обсервували. Викликано зараз з церкви Матиса Василя, заст[упника] голови сільради, і двох братів Онацьких. Хотіли ще й секретаря сільради Соломчака, але цей відповів післанцеві, що в нього тепер Служба Божа (а по Службі Божій втік). Руденко забрав їх з собою, а Соломка і Півнєв пішли зараз до школи, зробили трус у дир[ектора] Юринця А. і також забрали з собою.

В тих днях арештували ще в Підбужі: завпеда Трускавецького П., Кузика В. – бухг[алтера] ліспромгоспу, Куціра – інсп[ектора] держстраху, господарів: Горінечка, Фаб'яна, старого Бараняка і Залокоцького.

З району: село Сторонка – дир[ектора] школи Кункевича; село Урож – працівника водопров[оду] Чучкевича; село Бистриця – дир[ектора] школи Кочоровського; село Ст[арий] Кропивник – голову сільради і с[ільського] с[поживчого] т[овариства], секретаря сільради і зав[ідуючого] клубу; село Нов[ий] Кропивник – голову сільради – Цуцурака; село Довге – дир[ектора] школи Деленко.

По двох-трьох днях випустили: Трускавецького, Кузика, Куціра, Залокоцького, Кункевича, добре скатовано Качоровського. (Нагай оставили!).

Закатавали: М а т и с а В., двох Онацьких, Дрогобицького і Камінського з Нагуєвич – учителів, Юринця. Матисові очі вибрали. Онацьким руки поломали та лице вирізали. Їх пізнали, і родина поховала в Підбужі. Місцем катування були “багна” недалеко Нагуєвич. Одного з трупів не можна пізнати, бо був дуже порізаний, а в кишнях мав вложений мозок. (Це різання, від чола аж до ніг, з мізком в кишнях, відбулось, правдоподібно, на особі Юринця).

Чудом спаслися: Горіченко, Фаб'ян. Їх прямо забули в келії ч. 4. Ранком, по втечі НКВД, розбивши замки, врятували їх. Це були живі, побілілі наче трупи, люди.

Так розправились озвірілі бандити з нашими людьми.

Вуко

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 31 лип. – № 3. – С. 3.

№ 52

1941 р., серпня 3. – Спогад Лева “Партизанські бої. Дії партизанського відділу підпілля ОУН під проводом дра Лева” про бій 3 липня біля села Іванівки на Теробовельщині

Партизанські бої

Дії партизанського відділу підпілля ОУН під проводом д-ра Лева

В дні 3.7.1941 р., коли вже було чути близькі стріли крісів машинових і крісів ручних військ німецьких, які н е п е р е м о ж н и м маршом гнали утікаючі, дезорієнтовані, голодні маси військ большевицьких, мій відділ партизанський готовився в лісі до виступу. Точно в годині 6 ранком всі боєвики, озброєні дехто в кріси, інші в револьвери, декотрі з них мали по одній ручній гранаті, з веселими, ясно усміхненими очима, з'явилися на збірку на означене місце в лісі, в складі 13 люда. Негайно вислав я розвідку в терен, 2 боєвиків. Їх ціль – розшукати і вивідати, де знаходяться менші відділи російсько-большевицьких військ. А решта відділу, то є 11 людей, підходить лісом під село Іванівку. На

скраю ліса ми здержались і забрали вигідні місця для засідки на утікаючі дорогою большевицькі недобитки. В годині 8.30 розвідчик звітує, що в напрямі села зближається невеличкий відділ червоних військ, в складі 28 люда, добре озброєних в гранати і кріси. Віддалені вони від села 3 клм. Я даю приказ своєму відділові осторожно пересунутись за село в долину, розстрільною, в бойовій готовності. За 10 хвилин мій відділ вже був на місцях, займаючи нову позицію до бою, звідки ми бачимо машеруючий в нашім напрямі маленький відділ червоноармійців. Хлопці з нетерпеливістю, з роз'яченими очима, затискаючи в своїй руках кріси, револьвери чи гранати, чекають на першу сутичку з переважаючим скількісно і краще озброєним ворогом. З уст до уст перешіптуються потихоньки словами: "Ріж і мордуй жидо-комуну, "москаля". Мстїть [за] кривди, голод і плач наших дітей і матерей". Пам'ятай: "Здобудеш або згинеш в боротьбі". Оден другого підкріплює духом до боротьби з наїзником України.

Відділ червоний скорим маршом наближується до нас. В віддалі 300 метрів, ненадійно для ворога, на мій наказ боевики відкрили вогонь на в о р о г а. Між "красноармійцями" паніка, замішання, трьох з них на місці впало від цільних стрілів партизан мого відділу. Одні кидають зброю і втікають, та ззаду на них падають вже стріли партизан, вспівших їх окружити. Червоні бачать, що нема для них виходу, підносять руки вгору, здаються в полон, благаючи помилування зі сльозами в очах. На місці вже, відразу, в і д д і л я є м о українців від інших національностей. Українців беремо під свою опіку, а червоноармійців чужої національності відпроваджуємо і замикаємо під ключ. Деякі з українців, довідуючись, що ми є українські націоналісти, заявляють щиро охоту бити разом з нами большевиків-москалів і жидів комісарів, щоб в той спосіб хоч частинно відімити свої кривди. Беремо з собою 3 українців, сильних і здорових, даєм їм дещо з'їсти, щоб мали силу бити ворога, який їх і їх батьків катував через 23 роки.

По ліквідації того одного відділу ми подалися знова в ліс, в якому ми чекали і готовилися до дальшої боротьби. Того ж дня аж до вечора сутички з ворогом ми вже не мали. Ворог не надходив. До звіту вечірнього з'явилися всі боевики мого партизантського відділу в повному складі 13 людей, які кожної хвилини були готові знову виступити до бою за волю, славу і честь української нації.

Слава Україні!
Героям слава!
Лев

Опубл.: Тербовельські вісті. – Тербовля, 1941. – 3 серп. – Ч. 3. – С. 2.

№ 53

1941 р., серпня 10. – Стаття К. П. "Старосамбірські партизани" про дії партизанів 22-29 червня

Старосамбірські партизани

Партизани в Старосамбірщині виступили активно проти більшовицької наволочі вже в першому дні війни. Ядром їх був невеликий гурток 12-х наших молодих селян та інтелігентів з дооколичних сіл (Бусовиська, Сушиця, Лужок і ін.), які були примушені скриватися перед більшовицькими агентами довгі місяці в дооколичних лісах. Так, наприклад, Головчак переховувався півтора року, а Ярема Михайло 9 місяців. Характеристичний факт, що серед партиза-

нів був також один бувший політрук, заарештований більшовицькою владою, якому вдалося втікти з тюрми.

З подиву гідною витривалістю, енергією та одчайдушною відвагою, не зважаючи на те, що їх жінок, дітей та батьків вивезено або катовано по тюрмах, і на незвичайно важкі життєві умови – треба було з дня на день змінити місце побуту, – ці люди зуміли вести творчу підпільну роботу, організувати в околиці прилюдну думку та будити надії на шкоре визволення. Ще за більшовицького панування придбали сім французьких крісів, які дуже їм стали в пригоді під час облави НКВД в Лужецькім лісі. З цієї облави всі партизани вирвалися здорові, зате на місці залишилися два НКВД-сти вбиті і один ранений.

З вибухом війни, в неділю, 22 червня, партизани розповсюдили в селах Воля Коблянська, Кобло, Звір, Сприня і Лужок відозви, в яких закликали не йти в Червону армію та не давати коней. Внаслідок цього багато селян скрилося в лісах, а в селі Воля Коблянська майже 70 проц[ентів] відмовилися дати коні. Коли 24. VI відділ енкаведистів, висланий для “утихомирення”, під’їхав до села, його привітали партизани крісовим вогнем і примусили до втечі. Відтоді аж до приходу частин німецької армії не показався в селі ані один енкаведист, ні міліціонер.

Дня 27 червня*, в п’ятницю, партизани здобули ручний скоростріл, три кріси, набої та троє коней. Того самого дня заатакували біля лісу в Блажові відступаючу колону, біля чотирьох чоловік, в склад якої входив відділ НКВД, члени Райпарткому Старого Самбора та відділ червоноармійців. В часі стрілянини і паніки, яка витворилася серед більшовиків, по лісі розбіглося багато змобілізованих українських селян. Вони здали зброю та розійшлися по своїх селах. У цій сутичці партизани здобули нових 30 крісів, набої та гранати. Крім того, більшовики залишили на місці 4 автомашини.

В неділю, 29 червня, після остаточного відступу більшовицької армії, партизани, число яких зросло за цей час до 70 чоловік, прибули з одним скорострілом, 40 крісами, набоями і гранатами до Старого Самбора, де вже почала організуватися українська місцева влада. Партизани зайнялися тепер очисткою терену від більшовицьких недобитків.

Сьогодні більшість бувших партизанів працює з великою енергією і запалом на різних місцях громадського життя Старосамбірщини.

К. П.

Опубл.: Самбірські вісті. – Самбір, 1941. – 10 серп. – Ч. 3. – С. 3; Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 15 серп. – № 35; Літопис нескореної України. – Кн. 1. – С. 98-99.

№ 54

1941 р., серпня 31. – Повідомлення про рух опору на Товмаччині 22 червня – 1 липня

З краю
Товмаччина

За “Щоденними вістями”.

Найбільш опірним селом супроти більшовицьких експериментів було село

* У самбірській публікації помилково “23 червня”, у львівській – “7 червня”.

Братишів Товмацького повіту. Всі спроби московських зайд заложити тут колгосп провалювались.

Село жило у вічному страху, прочуваючи, що бодай половину вивезуть, решту стероризують, а колгосп таки заложать. Скінчилось на цьому, що вивезено лише дві сім'ї, інших громадян замучувано всякими примусовими роботами при залізниці, лісових роботах, при будові летунських майданів та доріг. Навіть жінок і дівчат забирали до важких робіт.

Та прийшов довго очікуваний день 22 червня. Того ж дня політрук розповів на мітингу про війну з Німеччиною і погрожував, мовляв: "Совіти роздавлять ненависну націоналістичну Німеччину".

Цілий тиждень товклись по селу енкаведисти, вишукуючи підпільників. При допомозі місцевих зрадників і конфідентів арештовано трьох націоналістів. Одного відпустили, а двох – Дутку і голову клубу Солонину – розстріляли.

Щойно 1 липня вдосвіта почали втікати через село більшовики з Товмача. Після полудня з'явилися в селі братишівські партизани, які негайно розстріляли двох більшовицьких конфідентів, непоправних сільських п'яниць.

Майже в ту саму хвилину з Товмача надійшли комсомольці – молоді жидівські хлопці і дівчата. Їх придержано в селі, а одному з них вдалось втекти і повідомити військову частину про події в селі.

Більшовики вислали 4 танки, які почали обстрілювати дерев'яну церкву. Обстріл тривав до вечора. Церква загорілася.

Один з громадян смерком добрався до одного танка, а думаючи, що це вже стріляють німці, закричав: "Гайль Гітлер! Слава Україні". На нього накинулись комсомольці, але командант танка, українець, здержав комсомольців, а оторопілого селянина відвів у сторону подальше і твердо сказав: "Ви добре зробили, але заскоро. Я українець. В армії українців багато. Ми зараз відходимо, а ви заховайтесь".

І відійшов...*

Зараз після цього спинив обстріл. А братишівцям стало ясно: українець-командант пожалував село і кровних братів, хоч наражував своє життя.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 31 серп. – Ч. 11. – С. 2.

№ 55

1941 р., вересня 12. – Стаття "Партизантка ОУН в перших днях німецько-більшевицької війни" про операції партизанів у Галичині й на Волині

Партизантка ОУН в перших днях німецько-більшевицької війни

Завдяки незвичайній активності Організації Українських Націоналістів вихід німецько-більшевицької війни не застав нас непередбаченими. Провід ОУН заздалегідь числився з кожною ситуацією, в якій міг би опинитися наш народ після вибуху воєнної хуртовини на Сході Європи, та відповідно до цього опрацював у подробицях план, по якому нам слід будувати нове життя. Пляновість і порядок замість хаосу і безладдя – ось що в загальному характеризує наш сучасний зрив.

Однією зо світлих сторінок цього зриву є теж протимосковська партизантка, що її на початку війни повела всюди, де це було можливо, Організація Українсь-

* Три крапки в тексті повідомлення.

ких Націоналістів, допомагаючи в цей спосіб Німецькій армії проганяти большевиків з України. Сьогодні не можливо ще дати вірну картину партизанських боїв, хоч би в перших днях війни, але те, що вже досі про ці бої відоме, наповняє наші серця невимовною гордістю і радістю, що ще живуть у нас гідні нащадки дружинників, запорожців, стрільців і холодноряців. Не йде нам тут про докладну реєстрацію фактів. Події надто ще свіжі, ми ж живемо в них, і кінець епопеї, мабуть, ще далеко. Йде про те, щоб, познайомившись принаймні з кількома епізодами з нашої найновішої партизантки, оцінити як слід велетенську роль Організації Українських Націоналістів, як самотнього спадкоємця й носія наших славних традицій збройної боротьби з ворогами та творцями нового життя.

Візьмім, для прикладу, Львів. Дня 25 червня 1941 року, щоби в часі, коли большевики ставлять німцям завзятий опір на фронті, щоб здержати їх наступ на Львів, у самому місті п'ятьох українських підпільників обстрілюють большевицькі касарні на Клепарові. Також з городу при вул. Задвір'янській, 21 стріляють на большевиків у цьому ж дні українські націоналісти. Другого дня націоналісти обстрілюють з дому при вул. Перацького, 8 у Львові панцерні колони червоних. Большевики шойно при допомозі гармати й важкого танку руйнують цей дім, а одчайдушні націоналісти, мабуть, гинуть. Рівночасно в околицях Львова оперують озброєні відділи українських партизан.

Дня 29. VI сотня з 54 людей під проводом Василя Лялюка розброює в Коломиї при допомозі місцевого населення 24-х червоноармійців.

Поповнивши дня 30. VI в селі Чижикові свій склад 41 чоловіком з підльвівських сіл Гаїв, Дмитрович, Чижикова, Підсоснова й інших, сотня, озброєна двома кулеметами, рушницями, гранатами й револьверами, наступає на містечко Винники біля Львова. Розброївши по дорозі червоноармійців, сотня продирається через фронтову лінію, стрічається в Білці Шляхетській з німецькими стежами, що з великою радістю вітають українських партизан. Партизани дають німцям інформацію про два підміновані большевиками мости, заводять порядок у Винниках, а описля у Львові, де сотню закватирують.

Або славна "радехівська" партизантка!

Вже 22 червня 1941 [р.] деякі частини Червоної армії під впливом пропаганди, що її з 1940 року провадила серед війська ОУН, розбігаються. Повстає хаос, що дозволяє німцям швидко посуватися вперед. Багато червоноармійців-українців пристає до партизан. В першому дні війни один партизанський відділ, озброєний кулеметом, рушницями й гранатами, здобуває містечко Лопатин, що його боронять 30 енкаведистів і 50 міліціонерів. В бою гинуть три енкаведисти, частина міліціонерів прилучується до партизан. Шістнадцять годин держать партизани Лопатин у своїх руках. Тому, що прибувають сильні частини Червоної армії, партизани розбиваються на малі групи й, зібравшись знову дня 25. VI в селі Стримілові, займають день скоріше від німців Берестечко.

Інший партизанський відділ здобуває дня 24. VI вранці містечко Вербу, де вистрілює 50 енкаведистів і міліціонерів. Німецькі вояки, що входять до Верби 24 години пізніше, задержують партизан при собі. При відступаючому маневрі німців гинуть три українські партизани, що крили відступ. Партизанський відділ бере участь у дальшому наступі на большевиків, ідучи в перших лавах німецького війська. Інший знов партизанський відділ розброює біля 27. VI в лісах Лопатинського району большевицькі панцерні колони. Націоналіст-підпільник, провідник цього відділу, гине, вискочивши на ворожий танк, однак танк здобуто.

Великі теж успіхи мали партизани, що воювали з більшовиками в околицях міст Рівного й Дубна на Волині, де партизантка захопила багато сіл. В селі Новосілках партизани відбивають змобілізованих до Червоної армії й вивішують на сільраді національний прапор. Мобілізовані з Торговиці й Красного обстрілюють військові частини, нищать міст і змушують ворога до відступу. В Тростянці партизани розбивають більшовицький відділ, при чому гине один московський старшина й один червоноармієць. В бою в Кальнятичах, що тривав півгодини, гине п'ять українських партизан.

Прикладів, що свідчать про героїство, самопосягату й відвагу українських партизан, можна наводити безліч. Але й уже ті, що ми їх угорі навели, говорять самі за себе.

Сучасна протимосковська партизантка, що породила вже стільки нових безіменних героїв, – це ще один доказ, що український народ, який докладно діє за інструкціями Проводу ОУН, несе Німецькій армії всесторонню допомогу: помагає їй громити більшовицькі військові частини, виловлювати енкаведистів і звідунів, заводити лад тощо, але не хоче й не може обмежитися тільки до пасивного споглядання на події, які на довгі роки вирішають про його “бути чи не бути”. За всяку ціну бажає взяти в хрестоносному поході на більшовиків активну участь, бути ковалем власної долі.

Опубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 12 верес. – № 29. – С. 3.

№ 56

1941 р., вересня 18. – Повідомлення П. Федорова з села Ходовичів на Стрийщині про більшовицькі репресії 27 червня – 1 липня

З наших сіл
Як це було в Ходовичах

Як почалась німецько-російська війна, то всі говорили, що це маневри. В Ходовичах мешкало багато советських робітників, і вони, зрозумівши, що це війна, а не маневри, почали розбігатися.

Начальство Ходовицьких фабрик злучилось із катівською бандою і вночі з 27 червня* на 28 червня приїхали з с. Гельзендорфу автами і танками і почали стріляти на село і на церков. Порозбивали двері, вікна. В церкві кинули чотири гранати, розбили престіл, перевернули кивот. Не залишили ні одного цілого образу. Хотіли конче довідатися, де мешкає о. парох, але люди сказали, що поїхав до Львова.

Тоді напали на громадський уряд і на варту. Людкевича Федя убили, а чотирьох поранили. Потім напали на кооперативу, зрабували весь товар, гроші, врешті потовкли дахівку на громадським і кооперативнім домах.

Врешті стали нападати на окремі родини, як Яцурових і інших. Поарештували й хотіли розстріляти, але надійшов один із советів і звільнив арештованих. Він багато людей вирятував від смерти.

Останнього дня, 1 липня зранку, повторилась стрілянина, червоні розбили зал[ізничну] станцію, розбили рейки, пірвали телефони і грозили, що спалять і зруйнують село. Але, на щастя, не мали часу виконати свої погрози, бо пополу-дні надїїхала німецька патруль, радісно привітана населенням. Дня 3 липня

* У тексті повідомлення помилково “липня”.

ходовицькі мешканці брали участь у масовім похороні замордованих жертв у Стрию.

В Ходовичах почалось нове життя.

Федорів П.

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 верес. – № 17. – С. 4.

№ 57

1941 р., листопада 1-16. – Спогад М. Г. “Останні дні більшовицького панування в селі Кобиловолоки” про більшовицькі репресії та дії партизанів на Теробовельщині

Останні дні більшовицького панування в селі Кобиловолоки

Почалася війна. Плач і ридання за сином, за мужем не стихав у селі. Не помагала навіть і ця потіха самих відходячих на війну: що краще, коли ми підемо і там зробимо свою роботу, ніж тут вижидати смерті з рук НКВД.

Зі запертим віддихом наслукував народ вістки: “Чи далеко боєва лінія?” Вряди-годи доносилися сильніші гуки бомб та гармат, чимраз то ближче. Але це не перешкоджало всяким агентам, як Ілія Завер, тов[ариш] Саверський, [що] немов собака, брехав на мітінгах, що “наші” зайняли Варшаву і вже підходять до Берліна. Та народ не вірив їм, лиш тишком, а навіть голосно передавав собі вістку, що німці вже недалеко.

Був ранок 24 червня 1941 р. Невелика громадка молодих людей зі села, слабо озброєних, прямувала на сільраду. Тут дали сальву і зі словами “Слава Україні” заняли уряд, а зібраному народові проголосили, що вони українські націоналісти, діють на задах ворожої армії, звільняють народ від дикого більшовицького терору, що Червона армія панічно втікає, а німці ось надійдуть.

На “Народному домі” замаєв рідний прапор.

Тепер пішли наші повстанці розброїти міліціанта Волкова. Запеклий москаль не думав здаватися. Озброєний у кріс, револьвер та гранати, відбивався зі стриху Медведєвої хати, стріляючи, не допускав нікого до себе. Там наложив головою один зі завзятих, Мирослав Дмитришин, поцілений в груди.

Нараз донеслася вістка, що до села їдуть автом міліціанти. Мабуть, хтось доніс до району в Будзанові про це, що сталося в селі.

І дійсно – до села приїхало 26 міліціантів. Наші хлопці мусіли відступити в поля перед втрое переважаючим ворогом.

Більшовики здерли прапор, а Волков почав тягнути “небоїв” за язик: “хто, що – нащо, пощо...”

Настав у селі страх-тривога. Що буде з нами? – думав кожний.

Але в не меншому страху були також і ці “нівроки” міліціанти, трясучись руками, брали посудину на воду та не довго її мили. Вони навіть “хлопців” не шукали. Народ вже почав показувати голову з криївки, але передчасно. З полудня до сільради заїхало три авта з енкаведистами. Народ затерп, – а вже цієї ночі очей не зажмурить. Але що ж? – Хай діється Божа воля! А ці “відважні” скликали “мітінг”, набалакали небилиць про великі успіхи Червоної армії, “непобідима” (що нікого не побіджає), у своїй великодушності за те, що Кобиловолоки ще недавно належали до “кращих з кращих” сіл, на їх думку, дарують

* Три крапки в тексті спогаду.

слові кару, хай лише звезуть інвентар до колгоспу, що розібрали, а тим разом покарають лише “винуватих”. І загрозили: ще раз щось подібного станеться, знищимо село. Після того пішли шукати по селу за винуватими. А шукали їх також у церкві, вирвавши замок з дверей. І знайшли по хатах: бабів, дідів та нелітних дітей цих родин, з яких, як їм було відомо, походили повстанці – “бандіти”. Все це без найменшого милосердя саджали на авта і, не позволивши взяти собі хліба чи одержі, повезли до Будзанова. (Між них кинули трупів: знівченого Анд[рія] Дмитришина та летуна-москаля Вороніна, що впав у нічному повітряному бою за селом. Дмитришина поховали в Будзанові у стайні, а Вороніна з парадом у Тереховлі).

Між арештованими найшлися: Собкович Іван з жінкою (2), Шкрибало Софія з 2-ма внуками (3), Сабінова Настя і двох внуків (3), Сеньків Стефан з жінкою і дітьми (4), Іван Пяла і старенька мати (2), учитель Іван Греч[и]ло (1), Анна Корпіш (1), Василь Трипук з род[иною] (3), Петро Семків з род[иною] (3), Степан Костур з жоною (2), Євген Євцова з дочкою (2), Анна Дідик (2), Шидловська Кс[енія] (1), Анна Бойко (1), Микола Олійник з ж[оною] (2), Сохань Мих[айло] (1), Малащук Петро (1) – разом 34.

Сумно стало в селі після того, наче на похороні. Багато, вправді, спаслося утечею, але чи це давало запоруку, що їх пізніше не заберуть? Обливаючи святу землячку горячими сльозами, заносив народ, як день, так ніч, сердечні молитви – благання до Бога, до небесної Неньки і за цих, що в тюрмі, і за себе, що в тривозі, непевності остали.

А дні минали. Більшовицький уряд з району не відвідував б і л ь ш е села. Зрештою, хто мав би приїхати, як “хлопці з жита” майже всіх їх післали у Деренівці на другий світ. Правда, 3 липня знову явилися ці відважні міліціанти – в числі 26 – з головою сільради Іваном Веретюком та полюбовницею Волкова – Анною Волкович, щоб через 3 години показати, що ми ще маємо силу і урядуємо. Але, наповнивши торби сухарями, забираючи хлопця Емільяна Статка, [від]їхали до Будзанова.

Та, мабуть, не стало часу на езекуцію, бо, застрілюючи тільки кількох в Будзанові, мусили ці вовки в овечій шкурі тікати раненько 4 липня 1941 р. Після цих тікали “переможні соколи брехуна Сталіна” з летунської бази, а за ними рештки заталапаної “Красної армії”, реквіруючи у селян ланцюги для авт, що не хотіли крутитися по кобиловолоському болоті.

Та пам’ятною буде для нас ця п’ятниця 4 липня. Невдоволені частини відступаючої армії показували диявольську їдь, бо навіть не бажали собі, щоб хтось дивився через вікно своєї хати, прицілювались з рушниць, щоб відстрашити.

Було вже сполудня, а одна частина цієї бандитської армії не відходила зі села. Страшно робилося на гадку “ану ж вони схочуть вчинити в нас те, що в Ласківцях?” Передчуття викликувало тривогу. А вони, ці харцизи, задумали це пекельне діло – знищити нас. Обступили село і, нібито, напад на армію – один з них вистрілював, у Стефана Підборончинського на подвір’ї, з криса – після чого всі почали нараз стріляти зі всіх родів зброї. Дві [г]арматні кулі, спрямовані у церкву, розбили церкву і мур зі східного боку. Кидали також гранати до хат через вікна, демолуючи нутро кімнат, а інші випроводжували з хат мужчин та вели їх за цвинтар на розстріл. А було цих насмертників 16: дир[ектор] Дм[итро] Барабаш, Мих[айло] Романчук, Стеф[ан] Пиріжок, Мих[айло] Дереворіз, Борис

Мягкота, Іван Дідура, Петро Тричук, Йосиф Нарадка, Ясько Собкович, Мих[айло] Мягкота, Стеф[ан] Стояновський, Гр[игорій] Бурий, Вас[иль] Бурий, Петро Басістий, Андрій Тричук, Вас[иль] Тричук.

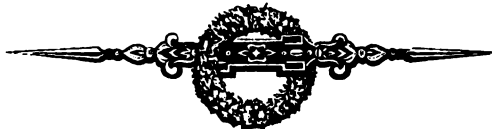
Повідбирали у них все, що мали у кишенях, та й устали під кукурудзою. Один солдат, зовсім схожий на чорта, держачи в зубах довгий ніж, присівся до людей та просив дозволу у старшини, щоб міг посолодитися своїм “гаракірі”. Але цей, усталивши машиновий кріс, ждав на капітана.

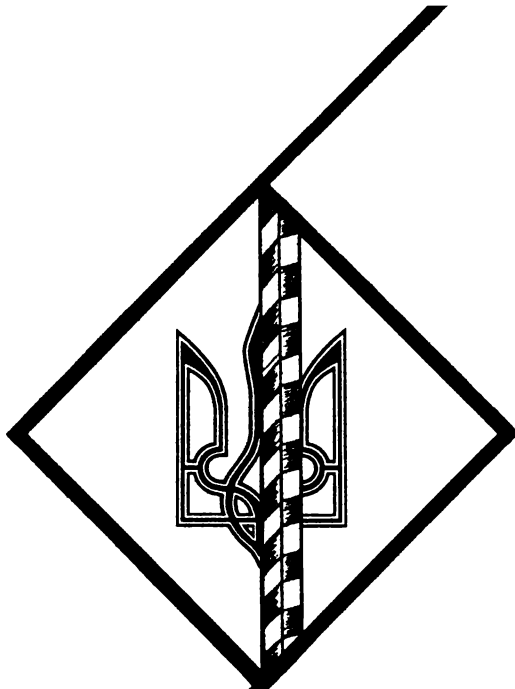
Приїхав, нарешті, на сивому коні цей командір і довго сперечався з цим молодим лейтенантом. Лейтенант-жид хотів розстріляти, а цей тов[ариш] капітан хотів діло розібрати, тому зажадав документів – розпитував, як називаються, і поглядав на список. Та, мабуть, не було між ними бандитів, бо, прогнавши тих, що мали охоту знущатися над невинними людьми, звернувся до народу: “хай ніхто з вас не відважується нападати на армію, а то знищим село”. І, подавши своє прізвище, пігнав за своєю частиною. Та, мабуть, з радості чи зі страху, ніхто собі цього прізвища не запам’ятав. Вже смеркало, як ми повиласили з-під грузу, що засипав вхід до льоху, та почали відпукуватися, розпитуватися: скілки жертв, які втрати?

Крім двох убитих (Мих[айло] Підборончинський і Давискиба) та одного раненого (Коваль) більше жертв у людях не було. Зате кілька здемольованих гранатами цемнат, вибитих вікон, дверей та церква з розбитою банею, з червоною цеглою на білій виправі, наче зранений чоловік, свідчили про трагедію, а рівночасно про чудо, яке у нас сталося. Може, ці розбишаки були б ще довше гуляли, коли б їх не відстрашили такі рідні їхні товариші. Вони, їдучи гостинцем, почули в селі стрілянину і негайно спрямували свої панцирні авта, думаючи, що се “герман” вкрався клином, і давай гнатися в село, але кобиловолоцьке болото змусило їх стріляти здалека. Знову ці, що були в селі, більшовики, також думали, що по них б’є противник, дали ногам знати. Ще в суботу появилися в селі більшовики та кликали людей копати ями біля церкви. Але не було охочих, кожний хотів ще жити – геть народ поховався. Годі вони взяли на хитрощі: проголосили, що роздають товари з кооперативи, що дадуть по мішкови соломи з колгоспу. Ідесь над вечір явилось кількоро стариків копати яму на дорозі, щоб “герман не прийшов”. Копали бідні – бо гайдуки стали, а як їх не стало – назад позасипали. Ще кілька годин ждали в тривозі, аж прийшла надія – воскресення. З ясного неба весело сонце усміхалось, наче по бурі. Народ вийшов з укриття і загомонів. Із радістю спішив до храму подякувати Всевишньому за ласку, за чудо, за рятунок.

М. Г.

Опубл.: Теревовельські вісті. – Теревовля, 1941. – 1 лист., 8 лист., 16 лист. – Ч. 9-11.

III

**ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ 30 ЧЕРВНЯ 1941 р.**

**ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ
ТА КРАЄВОГО ПРОВОДУ ОУН
(ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ 1941 р.)**

№ 58

1941 р., червня 30. – Акт відновлення Української держави, проголошений у Львові

Український уряд
Ч.: 1/41

Львів, дня 30 черв[ня]1941 [р.]
год. 21-а

Саля Матір[ного товариства “Просвіта”]

Рішення ч. 1

Національних зборів українців**
Акт відновлення*** Української Держави****

1. Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Евгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кровавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, звиває весь український нарід не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядкується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України – Києві з волі українського народу.

3. Відновлена Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціалістичною Велико-Німеччиною, що під проводом***** Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що творитисьме на українській землі, боротисьме даліше спільно з союзною німецькою армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Українську Державу і новий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава, хай живе Організація Українських Націоналістів, хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів Степан Бандера!

Слава Україні! Героям Слава!

Ярослав Стецько
(Ярослав Стецько – в. р.)
Провідник Національних Зборів

* Слова “Саля Матір” закреслені рукою.

** Від слова “Рішення” до “українці” дописано рукою. Вище справа дописано рукою і закреслено: “Аркуш цей переписаний [і] переданий на землі Східної України” та “1 примірник”.

*** Слово “відновлення” дописано рукою замість слова “проголошення”.

**** Після цих слів дописано рукою: “Акт відновлення Україн[ської] Держави після 23-х років неволі доконує Ярослав Стецько”. Далі кілька слів не прочитано.

***** Після слів “під проводом” закреслено слово “Вождя”.

Виготовлено в трьох оригінальних примірниках

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 5, арк. 3. Машинопис з рукописною правкою, підпис – автограф. Печатка з тризубом в середині і нечіткою легендою.

№ 59

1941 р., липня 1. – Відозва президії Українського національного комітету в Кракові у зв'язку з проголошенням акту відновлення Української держави

Інформативний листок ч. 1

Дня 1 липня 1941 р.

Українці!

Сповняється наша відвічна мрія. Українські західні землі звільнені від кривавого ворога – большевицьких банд – розбуджуються до нового самостійного життя. В столиці Західної України – городі Льва – повівають українські національні прапори і прапори побідної союзної німецької армії.

На хвилях етеру гомонить вперше вільне, несковане українське слово. Це передача першої Української націоналістичної радіовисильні ім[ені] полк[овника] Євгена Коновальця у Львові. Дня 30 червня 1941 р. у вечірних годинах двічі надала радіовисильня від Організації Українських Націоналістів заклик до українського народу та вістки і напрямні про творення української влади у Львові і на місцях, про формування Української народньої міліції та про творення власної армії. Німецький промовець – вояк у зворушливих словах розповів свої вражіння з першого дня побуту у Львові та про спонтанні вияви приязні і братерства зі сторони українського населення і його провідних чинників для непереможної союзної німецької армії і її вождя Адольфа Гітлера. Відспівано ряд українських та німецьких пісень, закінчуючи авдицію національним гимном, піснею “Не пора” та окликом “Слава Україні”.

У палких словах передано привіт провідникові Організації Українських Націоналістів, Степанові Бандері.

* * *

В дні першого липня 1941 р. о год. 11-тій Українська націоналістична радіовисильня ім[ені] полк[овника] Євгена Коновальця повідомила, що в переломовому дні історичного змагу української нації, 30 червня 1941 р. у Львові відбулися в год. 20 Законодавчі збори західньо-українських земель. Збори поставили своїм завданням створити перші основи нового українського ладу.

Заступник провідника Організації Українських Націоналістів, Ярослав Стецько, відчитав акт відновлення Української Соборної Держави, в імені Українського народу, Організації Українських Націоналістів і її провідника Степана Бандери. Установчі збори і Краєве управління західньо-українських земель є тимчасовою українською владою до часу створення Уряду Української Соборної Держави в її прадавній столиці Києві. Збори відбулись в салі Матірнього товариства “Просвіта”. Там крізь довгі десятиліття кувались українські національні ідеали. Сьогодні в цих самих мурах проголошено найбільший акт – вияв української всенаціональної волі.

Опісля з промовою виступив о. др Іван Гриньох, колишній студентський капелян, тепер капелян Українського націоналістичного легіону Степана Бандери під командою сот[ника] Романа Шухевича. Він, у сірій шинелі, передав радість всего українства у величній для нього хвилині на порозі нового життя.

Відчитано декрет ч. 1 провідника Організації Українських Націоналістів Степана Бандери про іменування головою Краєвого управління Ярослава Стецька. Провідник ОУН Степан Бандера письменно висказав побажання Українському народові на шляху дальшої боротьби. На основі декрету ч. 1 голова Краєвого управління Ярослав Стецько покличе членів Краєвого управління.

Серед великого одушевлення западали перші рішення в справах Української держави. Краєві законодавчі збори закінчено відспіванням українського гимну і "Не пора". Довго лунали овації в честь будівничих нової української дійсності з провідником ОУН Ст[епаном] Бандерою на чолі та на честь вождя Німеччини Адольфа Гітлера, німецького народу та Німецьких збройних сил. Їх репрезентували вищі старшини німецької армії. Переслано також привіт митрополитові кир Андрееві Шептицькому. Відпоручник німецького уряду др Кох зложив привіт українській владі і українському народові.

Великий історичний день уже за нами. Перед нами ще тяжкі змагання і боротьба. Українська нація бореться плече об плече з німецьким народом і німецькою армією за новий лад у світі. Німецька армія є приятелем і союзником в українській боротьбі. Українська збройна сила готова кров'ю скріпляти братерство зброї з німецьким союзником. Виразником цього є окремий привіт – декларація, спрямована до вождя Німеччини Адольфа Гітлера, німецького народу і побідної німецької армії.

* * *

Перша Українська націоналістична радіовисильня ім[ені] полк[овника] Євгена Коновальця у Львові подала до відома українському народові пастирський лист митрополита кир Андрея Шептицького. Великий українець звертає увагу на Божі закони, на яких спирається справедливість і кожний лад. Засіяла справедливість і для українського народу, оборона цієї справе[дливості...]" Український народ складатиме їх, коли зайде потреба. Даліше митрополит завзиває до послуху і підпорядкування голові Краєвого управління, Ярославу Стецькові, який несе великі і тяжкі обов'язки в будові нової долі української нації. Вкінці митрополит Андрей уділив свого архипастирського благословення українській владі й українському народові на його новому шляху.

* * *

Український національний комітет вітає перший уряд відновленої Соборної Української Держави і кличе всіх українських громадян до послуху, карности і співпраці.

Президія
Українського національного комітету
Др Володимир Горбовий в[ласною] р[укою]
Дмитро Андрієвський в. р. Василь Мудрий в. р.
Др Степан Шухевич в. р.

Дня 1 липня 1941 р.

Опубл.: Інформативний листок (Українського національного комітету). – [Краків.] 1941. – 1 лип. – Ч. 1. – С. 1-2. Гектографований відбиток.

* Втрачено близько п'яти слів.

№ 60

1941 р., липня 1. – Пастирський лист митрополита А. Шептицького зі Львова з нагоди відновлення Української держави

До українського народу!

Пастирський лист їх ексцеленції митрополита Андрея Шептицького

З волі всемогучого і всемилостивого Бога в Тройці єдиного зачалася нова епоха в житті Державної Соборної Самостійної України.

Народні збори, що відбулися вчорашнього дня, ствердили і проголосили ту історичну подію.

Повідомляючи Тебе, український народе, про таке вислухання наших благальних молитов, взиваю Тебе до вияву вдячності для Всевишнього, вірності для Його церкви і послуху для влади.

Воєнні часи вимагатимуть ще многих жертв, але діло, розпочате во ім'я Бога і з Божою благодаттю, буде доведене до успішного кінця.

Жертви, яких конечно потреба до осягнення нашої ціли, полягатимуть передусім на послушньому піддаванні справедливим Божим законам, непотворами розказам влади.

Український нарід мусить в тій історичній хвилі показати, що має досить почуття авторитету, солідарності і життєвої сили, щоби заслужити на таке положення серед народів Європи, в яким би міг розвинути усі Богом собі дані сили.

Карністю, солідарністю, совісним сповненням обов'язків докажіть, що ви дозрілі до державного життя.

Побідоносну німецьку армію витаємо, як освободительку від ворога. Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо головою Краєвого правління Західних областей України пана Ярослава Стецька.

Від уряду, ним покликаного до життя, очікуємо мудрого, справедливого провуду та заряджень, які узглядняли би потреби і добро всіх замешкуючих наш край громадян, без огляду на це, до якого віроісповідання, народності й суспільної верстви належать.

Бог нехай благословить усі Твої праці, український народе, і нехай дасть усім нашим провідникам святу мудрість з неба.

(–) + Андрей

Дано у Львові, при арх[икатедральному] храмі Св. Юра I.VII.1941

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 1. Друкарський відбиток.

№ 61

1941 р., липня 1*. – Відозва Крайового провуду ОУН на Матерних українських землях про збройну боротьбу за утворення Української держави

Український народе!

Від непам'ятних часів живеш на своїй прадідівській землі, що вся просякла кров'ю і потом, що вся засіяна густо кістями Твоїх предків, дідів і батьків –

* Згідно зі звітом Є. Легенди до С. Бандери (див. документ № 122), цю відозву він підготував у червні 1941 р., ще до вибуху війни. Згідно зі спогадами, її розклеїли у Львові 1 липня 1941 р. За основу взято відозву з ЦДАВОВУ, ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 9. Газетна публікація має незначні редакційні зміни.

найкращих синів України, борців за її волю, за Тебе, народе*.

Знай! Був час, коли Україна панувала над світами. Земля твоя текла тоді медом і молоком. Була могутня Українська княжа держава**, що дбала однаково за всіх українців***, що стояла на сторожі їх**** життя, майна і росту.

Та багатства Твоїх земель все манили орди наїздників*****, що гинули з голоду на їхніх мазурських пісках, татарських пустинях, московських бологах. Вони раз-у-раз нападають на Твою землю, беруть в полон-ясир*****, грабують майно, руйнують до тла Твої оселі – села й міста.

Ти, народе, не здавався ніколи. Об груди Твоїх предків довгі століття розбивалися орди наїздників*****. Та вкінці, знесилений безнастанною боротьбою з переважаючими ворогами, Ти впав. Вороги знищили Твою державу, зруйнували Твою столицю Київ. І Ти пішов на довгі століття в неволю.

...Та зброї не зложив. Почав вже нерівну, але чимраз більше геройську й криваву боротьбу, що не стихає й досі.

Вогні козацьких повстань, вогні козацької революції Ти створив нову – другу Українську козацьку державу. І знов під охороною козацьких шабель, мушкетів і гармат зацвіла Україна.

Та знову прийшов лютий ворог – Москва*****. І Тебе поневолив, а Твоїх дідів повернув у кріпаків.

...І знов Ти зброї не зложив*****. Ти видав Шевченка***** і новий зрив 1917-21 рр. Ти, український народе, вхопив тоді за зброю і почав творити третю Українську державу – Українську Народню Республіку.

Довгі три літа Твої найкращі сини під проводом отамана Симона***** Петлюри билися проти цілого світу, проти Москви, Польщі, румунів, мадярів, проти Антанти і других народів, що посягнули по Твою землю.

Та встоятись не було сили. Твої відвічні вороги – москалі, поляки, румуни, мадяри знову нищили Твою молоду ще Українську державу, а землю і Тебе поділили між себе й закріпостили.

...І тепер Ти зброї не зложив. Підняв її під рукою Твогого вождя полк[овника] Євгена Коновальця та створеної ним одинокої***** українсь-

* У примірнику спр. 42 останні три слова пропущено.

** Тут і далі виділено в документі.

*** У примірнику спр. 42 далі слова: “багатих і бідних”.

**** У примірнику спр. 42 далі слова: “прав, життя і волі”.

***** У примірнику спр. 42 замість останніх 4 слів слова: “не давали ніколи заснути сусідам”.

***** У примірнику спр. 42 кінець речення такий: “Твоїх дітей, палять, руйнують оселі, села і міста”.

***** У примірнику спр. 42 далі слова: “ляхів, москалів, мадярів, татарів”.

***** У примірнику спр. 42 далі речення: “Вона знищила Козацьку українську державу”.

***** У примірнику спр. 42 далі слова: “Почав дальшу боротьбу, що не стихає й досі”.

***** У примірнику спр. 42 далі слова: “Міхновського, Петлюру, і нові дні визвольної боротьби 1917-20 р.”.

***** В оригіналі: “Симеона”.

***** У примірнику спр. 42 далі слово: “політичної”.

кої революційної, державно-будуючої політичної сили – Організації Українських Націоналістів (ОУН).

...Вів її і ведеш на всіх фронтах і всіх ділянках життя, по всій українській землі. Ведеш її в ім'я його – полк[овника] Евгена Коновальця – заповіту: “Здобудеш Українську державу, або згинеш в боротьбі за неї”.

...Довгих двадцять літ не стихала боротьба, лилася кров. Щодня десь по українській землі падали стріли, торохкотіли скоростріли, нісся вибух гранат. Це Твої, український народі, найкращі сини, переємники й носії ідеї” Володимира, Байди, Богдана, Мазепи, Шевченка, Петлюри, Крут, Щербака – українці націоналісти відбивали наступ ворога.

...Ти знаєш їх. Вони все були з Тобою. Вони організували Тебе, освідомлювали, підготовляли і вели в бої, походи і до праці.

...Не зложили зброї ніколи. Ні тоді, коли з рук московського ката згинув полк[овник] Е. Коновалець, ні коли московська” потопа залляла майже всю Україну.

Вони все були з Тобою. Ти їх бачив у праці, в боях, бачив в моментах їх героїської смерти.

...І сьогодні цю боротьбу даліше ведуть під кермою нового свого і Твого провідника” Степана Бандери” вони – жовніри Укр[аїнської] національної революції, вони – члени ОУН, вона – ОУН.

Український народі! Дотепер ми діяли з підпілля. Там готувалися до зриву і відбивали наступи ворога, що хотів нас і Тебе знищити.

Тепер виходимо назверх. Починаємо вже наявну збройну боротьбу”.

...Московська тюрма народів – ССРСР валиться.

Провід Організації Українських Націоналістів проголосив на всіх Українських Землях заіснування Самостійної Соборної Української Держави.

Та цю самостійність треба відстояти в боях.

На наказ Степана Бандери та наказ Краєвого проводу ОУН вийшли в бої перші колони боеків – жовнів української національної революції, перші її стежі. Вони вже б'ються з ворогом.

Український народі! Ти ніколи зброї не кидав. Ти в тисячолітній боротьбі здобув і закріпив на все за собою одну з найкращих” частин землі-світа.

Не кидай зброї і тепер. Бери її в свої руки. Нищ ворога. Ставай до будови Української Самостійної Держави.

Ставай в лави Української Національної Революційної Армії, в лави ОУН.

Бо лише вона – ОУН – поведе Тебе належним шляхом, як і дотепер вела.

Народі! Переймай в свої руки всі уряди, всю владу. Твори основи своєї української державної влади!

* У примірнику спр. 42 імена: “Олега, Святослава, Володимира, Романа, Хмельницького, Мазепи, Шевченка, Петлюри”.

** У примірнику спр. 42: “московсько-більшевицька”.

*** У примірнику спр. 42: “голови народу українських націоналістів”.

**** У примірнику спр. 42 далі слова: “Ведуть її щораз більше жорстоку, криваву”.

***** У примірнику спр. 42 далі речення: “На нашій землі війна”.

***** У примірнику спр. 42 далі слова: “найбогатших і найважливіших”.

Твори Українське військо, Українську державну міліцію, переймай в свої руки транспорт, господарство, школи, вседержавне господарсько-культурне життя. Народе! Знай! Москва, Польща, мадари, жидова – це Твої вороги. Нищ їх. Знай! Твоїм проводом є Провід Українських націоналістів, є ОУН. Твоїм вождем є Степан Бандера. Твою ціллю є Самостійна Соборна Українська Держава. Твій шлях – шлях Української Національної Революції, шлях збройної боротьби, шлях ОУН.

1941 р.

Слава Україні!
Слава героям!
Слава вождеві!

Краєвий провід Українських націоналістів
на* МУЗ (Матерні українські землі)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 9, 12; спр. 42, арк. 35. Друкарські відбитки різних видань. Ф. 3833, оп. 2, спр. 18, арк. 87. Циклостильний відбиток.

Опубл.: Воля Покуття. Орган Повітового українського революційного проводу і Організації Українських Націоналістів. – Станиславів, 1941. – 6 лип. – Ч. 1.

№ 62

1941 р., липня 1.** – **Наказ начального команданта Української національної революційної армії І. Климova (Є. Легенди) про створення армії для захисту Української держави*****

Громадяне Української держави!

Провід Українських націоналістів проголосив повстання на всіх українських землях самостійної Української держави. На його наказ вже вийшли в бої перші українські боеві відділи – відділи боевого поготівля ОУН. Вже йде боротьба за Україну. Мене назначив Краєвий провід ОУН начальним командантом Української національної революційної армії. Як начальний командант Української національної революційної армії видаю слідуючий наказ:

I

Українська національна революційна армія перебирає під свою руку:
а) оборону кордонів Української держави перед зовнішніми ворогами,
б) охорону і безпеку діяння української державної влади,
в) охорону життя і праці всіх громадян Української держави.

II

На Україні ще ворог. Більша частина українських земель ще окупована ворогом – московською Красною армією. Треба ворога викинути за межі України.

а) Тому заряджую: боеве поготівля всіх Українських збройних сил,
б) боротьба з ворогом, як і всяка акція, вимагає об'єднання всіх зусиль в один організований чин. Тому всі боеві групи ОУН та всі стихійно повсталі повстанчі військові групи негайно нав'яжуть контакт з Начальною командою Україн-

* Далі у примірнику спр. 63, арк. 12 слова: “ЗУЗ і Матерні українські землі”.

** Про датування див. примітку 1 до документа № 60.

*** Переклад німецькою мовою вміщений як Додаток 1 до документа з липня 24.

ської національної революційної армії та підпорядковуються їй в усій своїй дії. Визначити зв'язкових і вислати їх в ставку Начальної команди, в) всякі самовільні групи, що не схочуть підпорядкуватися Начальній команді, не схочуть зложити зброї, уважатиму за ворожі банди і накажу поголовно розстріляти. Те саме відноситься до польських, московських груп, що схочуть діяти на українських землях.

III

а) Осібним наказом створюю Центр Українських повітряних сил та Центр Української зброї,
б) всі летуни, танкісти негайно зголосяться до своїх центрів і до служби,
в) всі летунські і панцирні частини підпорядковуються негайно своїм центрам і ввійдуть з ними в зв'язок.

IV

а) Крім Української національної революційної армії діє ще Український військовий легіон,
б) Український військовий легіон і Українська національна революційна армія – це лише дві частини одної Української армії, які мають свої окремі оперативні команди. Обі, одначе, підлягають Проводові* Української нації з Степаном Бандерою на чолі та головному штабові ОУН,
в) обі борються за Самостійну Соборну Українську Державу.

V

а) На українські землі ввійшла Німецька армія (Дейтше вєгрмахт). Війшла як наша союзниця в боротьбі з Москвою. І за таку треба її вважати,
б) головна роля в першій фазі боротьби з Московією паде на Німецьку армію. Поки німці будуть бити Москву, ми маємо створити міцну Українську армію, щоби потім спільними силами приступити й до розподілу і перебудови світа,
в) зазначую: одиноким сувереном на українській землі є український народ та его виразник – Провід Українських націоналістів з Степаном Бандерою на чолі. Всякі зазіхання на це наше право стрінуть рішучий наш збройний спротив,
г) Німецькій армії в боротьбі з Москвою помагати всіма можливими способами. Але творити свою українську армію.

VI

Українська національна армія в першу чергу:

а) переймає охорону всіх залізнодорожних станиць і вузлів, військових магазинів, полігонів, казарм, міст та всіх осередків державного життя, охорону фабрик, копалень, транспорту,
б) будучи в стані організації, переходитиме військовий вишкіл, щоби стала міцною боєвою силою,
в) лише найкращі частини з місця візьмуть участь в боях проти ворога.

VII

а) Жовніри Української національної революційної армії вберуть однострої, позістали по совітській армії. На лівім рукаві вище локтя синя опаска з жовтим написом “Українське військо”,
б) підстаршини, старшини і почоти вберуть жовто-сині опаски з тризубом,
в) всі вояки зложать присягу на вірність українській нації, Укр[аїнській] державі і Проводові Українських націоналістів з Бандерою на чолі,
г) всі ворожі відзнаки і знаки знищити.

* У копії помилково: “Провідникови”.

VIII

- а) В теренах, де нема військових гарнізонів, охорону державного майна, військових об'єктів, транспорту, копалень, фабрик, заготзерна і т. д. переймуть сільради і міськради,
- б) в тій цілі наказую створити в кожній оселі т. зв. відділи Укр[аїнської] нац[іональної] оборони – Січові Стрільці. В їх склад ввійдуть всі військово-обов'язані українці даних осель (молодь і старші),
- в) вони співпрацюють з військом в боротьбі з парашутистами і шпигунами та диверсантами,
- г) їх завдання – військова підготовка юнацтва.

IX

- а) Впроваджую на терені всіх українських земель военний стан,
- б) все майно, всі громадяни, їх життя, праця та спосіб життя переходять під охорону і юрисдикцію військової влади.

X

- а) Впроваджую военні революційні трибунали за всі проступки супроти укр[аїнського] народу, Укр[аїнської] держави, Укр[аїнського] війська та супроти моралі, безпеки,
- б) впроваджую збірну відповідальність (родову і національну) за всі провини супроти Укр[аїнського] війська, Укр[аїнської] держави,
- в) впроваджую кари за злочин: кара смерті, кара осадження в концтаборі, кара тюрми, кара конфіскації майна,
- г) про вироки повідомити до 3 год[ин] Обласні або Дивізійні команди і до 24 год[ин] виконати.

XI

- а) Наказую знести всю зброю і передати Укр[аїнському] військові або віддати відділам Української державної служби безпеки,
- б) чужинцям зброї не давати.

XII

- а) В кожному районі повстають негаймо Районні військові команди, в кожній області повстають Обласні військові команди,
- б) вони переведуть перепис всіх боєздатних українців,
- в) визначать бранкові комісії,
- г) приступлять до творення пляново-регулярних частин Укр[аїнського] війська та їх вишколу,
- д) переведуть під свою руку охорону всього військового майна свого терену,
- е) започаткують творення військових варстатів та осередків військового постачання.

XIII

Окремим наказом назначаю командантів більших військових об'єднань та Районних і Обласних команд.

Війна, що її починаємо, свята. Її мусимо виграти. Тому всі на фронт.

Слава Україні!!!

Слава Героям!!!

Слава Вождів!!!

Краєвий провід Українських націоналістів на МУЗ
Начальний ком[андант] Укр[аїнської] нац[іональної] революційної армії
1941 р. лейтенант Легенда

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 2, спр. 18, арк. 86, 86 зв. Циклостильний відбиток. Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/9. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад німецькою мовою.

Опубл.: Zlepko D. – № 5. Додаток 1.

№ 63

1941 р., липня 1*. – Відозва Начального команданта Української національної революційної армії І. Климova (Є. Легенди) про створення Української держави та Української армії

Громадяни!

Українська нація станула до вирішального змагу за своє визволення і самостійність.

Краєвим проводом Організації Українських Націоналістів – єдиної революційної провідної сили всієї української нації – проголошена на всій українській землі

Самостійна Соборна Українська держава.

В бій з окупаційними бандами північного московського варварства вже вступили передові відділи Української збройної сили – відділи бойового поготівля ОУН.

Українську революційну збройну силу становлять нині Українська національна революційна армія і Український військовий легіон, які діють під єдиним керівництвом Проводу Організації Українських Націоналістів і вождя Степана Бандери.

Збройна боротьба з окупаційними московськими військами, очищення всієї української землі від ворожих сил, оборона Української держави і її кордонів, безпека життя, праці й майна всіх громадян Української держави – в руках тієї Української революційної збройної сили.

В ході воєнних операцій, які розгорнулися внаслідок війни, що заіснувала між Німеччиною і Московщиною, на українські землі вступили війська Німецької армії. В боротьбі з варварством московсько-большевицького босяцтва та його грабіжницької держави Німецька армія являється союзником України.

Громадяни!

Вся територія української землі від ворожих сил ще не звільнена. Інтереси українського національного визволення вимагають цілковитого розгрому всіх ворожих сил і повного їх знищення. З боку української нації і її організованих сил потрібні тому надзвичайно великі зусилля і концентрація всіх дій і засобів.

Ввиду цього наказую:

Всім українським стихійно створеним боєвим групам, повстанчим відділам і загонам негайно підпорядкуватися Командуванню Української національної революційної армії та передати в розпорядження її все військово майно і засоби.

Дальше самочинне творення збройних військових відділів заборонене.

* Про датування див. примітку 7 до документа № 61.

До тих, що не виконують цього наказу, будуть застосовані з усією рішучістю революційні заходи, як до зрадників і шкідників держави. Спіймані зі зброєю в руках будуть розстріляні на місці.

Начальний командант Української
національної революційної армії:
Легенда

Постій – 1941 р.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 63, с. 13. Друкарський відбиток.

№ 64

1941 р., липень. – Повідомлення Інформаційного відділу ОУН для Великонімецького терену в Берліні про проголошення у Львові акту відновлення Української держави

Організація Українських Націоналістів
Великонімецький терен
Інформативний відділ

Друзі Націоналісти!

Українці Великонімецького Терену!

Українською землею сколихнула довгождана вістка.

Дня 30 червня 1941 р. відбулися у Львові Національні збори, що на них заступник провідника Організації Українських Націоналістів Ярослав Стецько проголосив створення Української державної влади на західньо-українських землях, відчитуючи маніфест Організації Українських Націоналістів.

Одночасно проголошено маніфест Степана Бандери, яким назначено головою Уряду західньо-українських земель Ярослава Стецька.

На зборах були присутні високі старшини німецької армії на чолі з проф. Др[ом] Кохом, який прочитав привіт від Німецької армії.

О. др Гриньох склав привіт від сотника Романа Шухевича від Національного легіону Степана Бандери.

Преосвященний о. др Йосиф Сліпий склав привіт від митрополита Андрія графа Шептицького.

Дня 1 липня 1941 р. відчитав о. др Гриньох через Львівську радіовисильню ім. полковника Євгена Коновальця пастирського листа від митрополита Андрія графа Шептицького, що в ньому він вітає український нарід і його уряд та очікує від нього багато енергії і добра для українського народу.

Друзі націоналісти!

Українці Великонімецького терену!

Українська нація вступила в нову добу своєї історії, добу організованого державного життя. Тямте про обов'язки, що від сьогодні тяжітимуть на вас – громадянах вільної держави! Перед вами часи повні праці і змагань. Ідіть твердо й витривало їм на стрічу! До завершення нашої цілі: здійснення соборності й закріплення Незалежної Соборної Української Держави!

Повідомляють нас теж, що голова УЦК в Кракові зголосив в дні 1 липня 1941 р. від імені УЦК своє підпорядкування новоствореному Українському урядові з Я. Стецьком на чолі.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 65, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 65

1941 р., липня 2. – Лист В. Стахова з Берліна до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа в Берліні про відновлення Української держави 30 червня 1941 р. у Львові

Його ексцеленції
панові райхсміністру закордонних справ
Берлін

Ваша ексцеленціє!

Високоповажаний пане райхсміністре закордонних справ!

За дорученням Українського крайового уряду для Західної України у Львові дозвольте мені повідомити таке: 30 червня 1941 р. у Львові, столиці Західної України, відбулися Українські національні збори, на яких представник провідника Організації Українських Націоналістів – ОУН – Ярослав Стецько – проголосив відновлення Української державної влади у Західній Україні і прочитав заклик Організації Українських Націоналістів.

Одночасно була зачитана прокламація провідника ОУН Степана Бандери, якою керівником Крайового уряду Західної України був призначений Ярослав Стецько.

Були виголошені привітальні промови єпископом Йосифом Сліпим від імені митрополита греко-уніатської церкви Андрея графа Шептицького і д-ром Гринохом від імені Українського легіону і його команданта капітана Романа Шухевича. На цих українських зборах були присутні високі офіцери переможних Німецьких збройних сил. Проф. д-р Г. Кох виголосив привітальне слово від Німецьких збройних сил. По радіо Український крайовий уряд у Львові оголосив підписаного своїм надзвичайним уповноваженим при уряді Німецького Райху і при урядах союзних і дружніх з Німецьким Райхом держав.

Це повідомлення було передане цісарському японському уряду, королівському італійському урядові та урядам держав, що увійшли до Троїстого союзу.

З виразом найглибшої поваги
Відданий вашій ексцеленції
Володимир Стахів

Берлін – Вільмерсдорф, 2 липня 1941 [р.]
Мекленбургерштр. 73

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 292426 – E 292427. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 5.

№ 66

1941 р., липня 3*. – Постанова голови Українського державного правління у Львові Я. Стецька про створення Українського державного правління

Постанова ч. 1

1. На основі:

а) рішення провідника Організації Українських Націоналістів Степана Бандери

* Датується за суміжними документами – починаючи від 3 липня Я. Стецько підписується як голова Українського державного правління (Українського уряду).

ри, переданого Краєвому правлінню Західних областей України членом Проводу ОУН п. Миколою Лебедем, що ОУН, яка діє й веде боротьбу на усіх територіях України, підпорядковується всеціло Краєвому правлінню Західних областей України;

б) ствердження необхідності існування такої української влади, яка, що заки в осередку України створився Український уряд, організувала би й порядкувала би життя у місцях [...] нювання української території з-під московської окупації, но з інтересами Української держави й народу;

в) факту ентузіастичного прийняття Краєвого правління українцями теж з Осередніх і Східних земель України та підпорядкування їх Краєвому правлінню, як першій владі, що з волі українського народу створилася на українській землі по 23-х роках неволі;

2. У тому розумінні і з тою тенденцією, що Український уряд, створений у Львові, підчиниться чи з'єдиниться з іншим Українським національним урядом, якщо лише в волі українського народу такий створився би на Осередніх чи Східних землях та – в єдиний Український національний уряд Самостійної Соборної Української Держави, – та маючи на увазі єдиного [...] для Української держави й вимогу організованого та плянового творення української державної сили на всіх звільнюваних просторах України –

я вирішив, як голова Краєвого правління Західних Областей України, перетворити з сьогоднішнім днем Краєве правління Західних Областей України в Українське державне правління, себто в тимчасовий Уряд Української держави, – і піддати своє рішення під апробату українського народу на Всенародніх зборах міст і сіл, як теж під опінію тих місцевих управлінь і громадських установ, які творились би не з безпосереднього почину Українського державного правління, а методом низу.

Ярослав Стецько

Голова Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 6, арк. 6. Машинопис, копія.

№ 67

1941 р., липня 3^т. – Декларація Українського державного правління у Львові про відновлення Української держави

Деклярація Правління Української держави

Волею українського народу відновлено й проголошено Українську незалежну Державу у звільненому, наслідком побіди Німецької збройної сили, місті Львові.

Українська держава має свою тисячелітню традицію. Останньою історичною формою незалежної Української державності була Українська держава в 1917-1920 рр., визнана урядами Австрії, Німеччини й інших Осередніх держав, які заключили з Українською державою союз у мирному договорі в Бересті.

Формально існувала Українська держава і досі у формі союзної Радянської Республіки. Фактично, однак, вона не була незалежна й не мала в собі українського змісту та не відповідала волі й бажанню українського народу.

* Тут і далі пропущено пошкоджені частини тексту.

** Датується за скороченим німецьким текстом.

Сьогодні український народ відбудовує на руїнах московської тюрми народів свою справжню незалежну державність, нав'язуючи до давньої, тисячелітньої традиції, а зокрема до міждержавного акту, доконаного в Бересті в 1918 році.

Акт відновлення Української державности, проголошений дня 30 червня 1941 р. у Львові на Зборах українського громадянства, походить з волі цілого українського народу.

Безпосереднім виразником цього акту й усіх наших змагань була й є Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери. Вона провадила під час польської і московсько-більшовицької окупації революційну боротьбу за визволення українського народу, відбудування Української державности на основах правдивої незалежності і суверенності в протиставленні до нереальної фікції радянської союзної державности.

Боротьбу цю провадить український народ під проводом ОУН і її провідника Степана Бандери далше, там, де ще сьогодні стоїть ворожа совітська влада і її війська. У тій боротьбі складала і складає ОУН безконечні гекатомби жертв.

Там знову, де вже українська територія звільнена у висліді воєнних ділань славної Німецької армії від ворожої окупації, Організація Українських Націоналістів приступила негайно до перебудови цілого життя, опертого досі на фікції радянської державности, що була тільки формою поневолення – на основах правдивої свободи і державної суверенності України.

Довершення цього великого історичного діла є висловом бажань і довголітньої боротьби цілого українського народу, в якій він положив безконечну кількість кривавих жертв.

Нова Українська держава, базуючи на повній суверенності своєї влади, стає добровільно в рямці нового ладу Європи, який творить вождь Німецької армії й німецького народу – Адольф Гітлер.

Ми мали змогу доконати акту відновлення нашої державности саме завдяки побідам славної Німецької армії, яка під проводом свого великого вождя вийшла на боротьбу за цей новий лад.

Виходячи з цієї основи, нав'язуючи далше до міждержавного акту з 1918 року, до почувань найглибшої приязні, які має український загаль у відношенні до Німецької армії та світоглядних і ідеологічних заложень українського революційного націоналізму, нова Українська держава і її влада – стають у процес будівництва нового ладу в Європі і цілому світі, за який розпочали боротьбу найбільші провідні мужі і народи нашої доби, та заявляє волю й готовість взяти в цій боротьбі якнайбільш активну участь.

Ми боремося і кровавимося від самого початку у боротьбі проти марксистсько-московської потвори, бо доля судила нам бути висуненими на перший фронт на сході Європи і тому з найбільшою радістю привитали ми факт виступу до цієї боротьби також інших народів і держав, які прийшли нам в цей спосіб з найбільшою поміччю.

Отже, будемо з ними далше йти й далше боротися. Нашим першим змаганням буде тепер створити якнайскорше Українську збройну силу, щоб вона відтяжила Німецьку армію й пішла негайно в бій за повний і остаточний розвал московської тюрми народів. Рівночасно будемо старатися сконцентрувати найбільші зусилля в тому напрямі, щоб звільнені терени якнайскорше зорганізува-

ти, повернути спокій, лад і порядок, усунути наслідки воєнних ділань, а зокрема урухомити й піднести якнайвище господарське життя. В той спосіб створимо здорові і сильні підвалини нашої державної незалежності й будемо рівночасно в стані дати незалежну економічну допомогу Німецькій армії.

Слава Україні!
Героям слава!*

*ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 36, арк. 2-2 зв. Друкарський відбиток**.*

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 3; Косик В. – Т. 1. – С. 97-99. Скорочений текст німецькою мовою; С. 95-96. Переклад скороченого тексту з німецької мови.

№ 68

1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до дуче Італії Б. Муссоліні в Римі про відновлення Української держави

Український уряд
№ 1/41

Львів, 3/7.1941 [р.]

Вождєві фашистської Італії
Беніто Муссоліні
в Римі

Ексцеленціє!

Воля українського народу, яка знайшла свій вислів в Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери, відновила на території, звільненій від московсько-жидівської окупації, Українську державу.

Український уряд пересилає Вам від імені українського народу найширші вітання, а також вислови справжньої радості за переможний похід Вашої героїчної армії.

Бажаючи Вашому мужньому народу швидкої й повної перемоги, ми твердо переконані, що в новому справедливому фашистському порядку, який повинен замінити Версальську систему, Україна займе належне їй місце упорядковуючого державотворчого фактора.

За Український уряд
Ярослав Стецько – Голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 22, арк. 2. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом: “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

* У газетній публікації слів “Героям слава!” немає. У скороченому німецькому тексті підписано: “За Український уряд (Ярослав Стецько)”.

** На листівці, за якою публікується даний текст, написано рукою: “Дело № 45. Прислано У[правлением] НКВД Вольнской обл[асти] Торчин[ский] р[ай]он, сопроводительный № 100270 от 18.VIII.44.”. Підпис нерозбірливий.

№ 69

1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до генераліссімуса Ф. Франко в Мадриді про відновлення Української держави

Генерал[іссімусові] Франко

Ваша ексцеленціє!

Перетворення Європи наближається до свого завершення. Найзаплутаніші відносини між народами знаходять своє остаточне правильне вирішення. Один з найбільших європейських народів – український народ – 30 червня 1941 [р.] проголосив відновлення своєї держави у Львові, столиці Західної України. Вождь Організації Українських Націоналістів Степан Бандера уповноважив мене зайняти пост голови першого Українського уряду з тимчасовим осідком у Львові.

Український народ радіє з історичної сатисфакції, яку він здобув у результаті його кривавої вікової боротьби.

У цій боротьбі українському народові була підставою та сама мораль, яка прислугувала бійцям Вашого безсмертного Альказару.

Пересилаючи Вам, Ваша ексцеленціє, мій привіт, дозволю собі висловити сподівання, що в новій Європі з новою лицарською мораллю будуть створені основи для тісної творчої співпраці обох наших народів.

Хай живе нова лицарська Іспанія!

Хай живе самостійна Україна!

Львів**, 3.7.1941 [р.]

Ярослав Стецько
голова Українського уряду

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 190. Машинопис з рукописними виправленнями, копія. Переклад з німецької мови.

№ 70

1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до поглавника Хорватії А. Павеліча в Загребі про відновлення Української держави

Його Ексцеленції

Поглавнику Незалежної Хорватської Держави
Дру Анте Павелічу

Ваша ексцеленціє!

Як завершення вікової боротьби українського народу за свій політичний суверенітет та наслідком останніх подій у Східній Європі стало проголошення у Львові 30 червня 1941 [р.] відновлення Української Держави. Вождь Організації Українських Націоналістів Степан Бандера уповноважив мене створити перший Український уряд з тимчасовим осідком у Львові.

У цей великий для мого народу день я повідомляю про свою радість і висловлюю переконання, що наші революційні народи, загартовані в боротьбі,

* Одне слово непрочитане через пошкодження у тексті.

** Слово дописане від руки.

вільнуть на себе роль гаранта стабілізації здорових відносин у новопорядкованій Європі.

Ваш лицарський хорватський народ і український народ мають зараз вільний шлях до свого великого майбутнього.

Хай живе Самостійна Хорватія! Хай живе Самостійна Україна!

Ярослав Стецько
голова Українського Державного Правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 22, арк. 1. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

№ 71

1941 р., липня 3. – Протокол прослухання членів Українського національного комітету В. Горбового, Д. Андрієвського, В. Мудрого, С. Шухевича та провідника ОУН С. Бандери підсекретарем уряду Генерального Губернаторства Кундтом у Кракові про обставини проголошення відновлення Української держави

Таємно

Запис розмови з членами Українського національного комітету та з Степаном Бандерою 3.7.1941 [р.]

[Штамп з графами, заповненими рукою:] Уряд Генерального Губернаторства. Підстатссекретар.

Прибуло: 5.VII.1941 [р.]

Додатки: № актів: ГГ 124/41.

Опрацював:

Присутні:

Від німецької сторони: підстатссекретар Кундт, др Фель, асесор ф[он] Бюлов, пізніше полковник Бізанц.

Від української сторони: др Горбовий, професор Андрієвський, Мудрий, др Шухевич, пізніше Степан Бандера.

Кундт: Панове! Я запросив Вас до себе не як членів Національного комітету, а як [звичайних] осіб. Спочатку питаю, чи цей обіжник був підписаний Вами?

Кожен із панів відповідає окремо “так”.

Кундт: У цій справі я дозволю собі Вам роз’яснити:

Зміст цього обіжника не відповідає фактам. Німецькі органи влади, а також берлінські урядові інстанції не знають про існування якогось Українського уряду у Львові. Такий уряд не створений з їхнього відома. Далі, нічого не відомо про те, що “представник” німецького уряду, проф. др Кох, мав би взяти участь у Національних зборах у Львові. Так само невідомо, щоб у цьому брали участь вищі німецькі офіцери. Тут може йтися лише або про самоправство окремих людей, які, можливо, використали час перехідної стадії, щоб зловжити радіостанцією для особистих цілей. У цьому випадку це було б порушенням правил воєнного часу, оскільки вся територія є зоною оперативних дій, де ще не може проводитись жодна політика. Або ж тут йдеться про якусь російську радіостанцію, котра свідомо поширила дезінформацію. Інших можливостей я не бачу.

Зокрема, текст, який розповсюдила Львівська радіостанція і який був розроблений Вами, можливо, в виправданому захопленні, є також доволі своєрід-

ним, оскільки тут йдеться про Українські збройні сили, які борються пліч-о-пліч з німецькими солдатами. Я констатую, що Українські збройні сили на д[аний] ч[ас] не воюють. Вже сам цей зворот засвідчує, що тут поширюється неправда. Тут також йде мова про те, що Німецький Райх та Німецькі збройні сили є їхніми союзниками. Це неправильно; єдина людина, котра веде боротьбу, – це фюрер, а українських союзників не існує. Цілком можливо, що українці особисто захоплені й відчувають себе нашими союзниками; однак у сенсі державно-правової термінології ми не є союзниками, лише ми є завойовниками советсько-російської території. Тут наявні уявлення, які виходять за межі реальностей і які тільки можуть викликати у високих інстанціях Райху несприятливий погляд. Здається, тут десь діє загадковий чинник, який імовірно зацікавлений у тому, щоб знищити досі хорошу репутацію українців серед німецьких керівних кіл Райху. Я не можу припустити, що це справді українці. Це можливо, що є якісь особи, які з особистого честолюбства намагаються отримати якусь посаду в Києві та шкодять самі собі й українцям. І все ж таки я собі не можу уявити, щоб щось подібне було можливим.

Якщо Ви досі спостерігали той спосіб, у котрий фюрер завойовував країни і як порядкував після завоювання, то ще ніколи не було так, щоби в цей момент, поки ще країна не була окупована військово, законодавча влада здійснювалась через якусь цивільну адміністрацію, байдуже – німецьку чи якусь іншу. Спочатку повинна бути розчищена оперативна зона справа і зліва від Львова. Крім того, поки советсько-російська армія не є повністю розбита, країна вважається оперативною зоною і поки адмініструють цілком певно лише збройні сили, отже, не німецька чи якась інша цивільна адміністрація. Спочатку країну треба завоювати, і лише тоді можна приступити до того, щоб розбудовувати країну для миру і для майбутнього. Тому з самого початку для кожної розумної людини виключено, щоб в момент, коли приблизно за сто кілометрів від кордону Генерального Губернаторства ще точиться боротьба на життя і смерть, тут уже могла вестися політика у такій формі. Що хочуть робити Законодавчі збори? Для кого вони хочуть давати закони? Міський комендант, якого завжди призначують, має турбуватися про порядок і про те, щоб війська мали що їсти.

Я розумію нетерпіння людей, які століттями прагнули можливості вільного життя для їхньої нації, відділеної від росіян і поляків. Я розумію, що вони не можуть чекати, щоб пережити цей момент. Я ж сам двадцять років вів боротьбу як судетський німець проти чехів. Але горе нації, яка в той момент, коли йде до мети, втрачає розум. І якщо Ви політики, Ви не повинні втрачати спокою. Щодо Вашої листівки, то у формальному відношенні я констатую, що, згідно із законами Генерального Губернаторства, Ви мали б найліпше знати, що інформаційні листки можуть видаватися лише з дозволу головного відділу пропаганди. Сьогодні я їду до Берліна, де будуть прийняті даліші рішення. Я хотів лише – з доброї волі – одразу Вас поінформувати з тим, щоб Ви не продовжували надалі цих справ і таким чином не скомпрометували себе перед своєю власною нацією.

Відповідальна політична інстанція Райху, уповноважена фюрером, вважає утворення Українського національного комітету, щоб обоє* говорили в справах України, передчасним. Українські панове, названі тут по імені, а також багато інших, цій інстанції добре відомі. Мені також добре відомі Ваші

* Так у тексті; під другим комітетом мається на увазі УЦК.

особисті бажання і думки, пропозиції і поради, які, як Ви переконані, можете пропонувати для себе чи для Вашої нації. Також Ваш меморандум я передав далі. Однак остаточне рішення про ці справи належить лише фюрерові. Я прошу – майте терпіння. Інакше Ви можете лише завдати собі тривалих неприємностей, бо коли через пресу стане відомо, що створено Український уряд, то фюрер не дозволить, щоб через нетерпіння певних людей були порушені його концепції, як тільки подбає про те, щоб чогось подібного більше не траплялось.

Доктор Горбовий: У складанні “Інформативного листка” ми поклалися на висловлювання Львівської радіостанції. Ми вважали, що ця передача відбулася за погодженням із німецькими інстанціями. Ми завжди були прихильними до німців і діяли з доброї волі. Ми не думали шкодити німецьким інтересам.

Кундт: Я не сумнівався у вашій добрій волі. На Ваше формальне порушення пан генерал-губернатор, можливо, заплющить очі; не думаю також, що вам ставитиметься в провину, що Ви повірили Львівській радіостанції. Тим часом реальність інша. Втім я можу тут висловити свою особисту думку. Перш за все потрібно виховувати тих українських людей, які в змозі самостійно управляти. Ви не повинні забувати, що і Україну протягом двадцяти років більшовизували. Це не так просто, як Ви собі уявляєте. Чим більше терпіння і спокою Ви матимете, тим більше Ви послужите Вашій нації. Дуже корисно вести справи спершу повільно. Поки існує оперативна зона, не можна думати про більше.

З'являється Бандера і йому співіщається про дотеперішню розмову.

Кундт: Я роз'яснив панам, які підписали “Інформативний листок” № 1 як Українського національного комітету, – не як представникам Національного комітету, а як особам, – що зміст цього “Інформативного листка” не узгоджується з фактами. Український центральний комітет є єдиною визнаною організацією українців у [генеральному] Губернаторстві. Але і він не є уповноважений заступати якісь політичні інтереси за межами ГГ. Те, що багато українців, передусім старших і молодших емігрантів, часто сходяться і висловлюються про свої бажання й напрями, ми знаємо і цьому не перешкоджали. Ми тут цілком відкрито проводили іншу політику стосовно поляків. Коли б поляки сходилися і говорили про політику, ми б тоді їх ув'язнили. Українців, які тут мешкають як гості, трактуються особливо.

Спочатку треба виграти війну з Советським Союзом. Спершу вся оперативна зона є під владою Німецьких збройних сил. Що потім вирішить фюрер, коли ці операції завершаться, ми не знаємо. В кожному разі, тільки він сам і єдиний рішатиме.

Я вважаю, тепер це ясно. А тепер я хочу запитати у пана Бандери:

У цій загадковій передачі Львівського радіо чи, можливо, якогось іншого ворожого радіо на цій хвилі, стверджується, що п. Бандера був піднесений до [рівня] вождя вільної держави західних українців і що він відповідно до цього прочитав або ж віддав для прочитання Декрет № 1, у якому призначив Стецька керівником краю.

Перше запитання: Чи Вас, пане Бандера, попередньо запитували про ваше бажання взяти на себе керівництво Українською державою і чи прокламація по радіо сталася згідно з Вашою волею?

Друге запитання: Чи Декрет № 1 походить від Вас?

Перекладач: Пан Бандера хоче просити надати змогу йому дещо доповнити стосовно української позиції.

Кундт: Але я вказую на те, що авторитетною є лише німецька позиція.

Бандера: Вже 20 років українці ведуть війну проти більшовизму, а саме досі у революційній формі. Цю [війну] вони вели самі. Провід ОУН проводив революційну боротьбу проти всіх окупантів окупованої України. Ця боротьба до останнього моменту велася як самостійна від імені самостійної, незалежної України. У цій боротьбі ОУН завжди намагалася знайти однодумців і союзників до великої боротьби 1939 р. проти Польщі й Росії, а останнім часом лише проти більшовизму. Великонімецька сила, а саме націонал-соціалістична сила є головним приятелем, і в цьому випадку, якраз тим, хто дотепер завжди стояв на нашому боці. ОУН широко у різноманітний спосіб співпрацювала з німецькими службовими інстанціями. Вони спільно боролися проти Польщі й також зазнали втрат і, нарешті, співпрацювали в тій формі, яку з часу війни дозволяли їм німецький уряд. У ці два роки велася також боротьба проти большевизму, однак цілком таємно і лише у такій формі, яка дозволялася німецькими службовими інстанціями, з котрими вона співпрацювала, причому політичному становищу Німеччини через це жодним чином не було завдано шкоди чи доведено до небезпеки.

Цей час організація використала для того, аби підготувати всі фактори укр[аїнської] дійсності до остаточної боротьби проти її найбільшого противника усіх часів, проти росіян і, особливо, проти більшовизму. У цій роботі вона вже протягом двох років зазнала втрат, що були принесені для спільної політичної боротьби. Організація підготувалася до збройної боротьби і зробила все, щоб вступити в цю остаточну боротьбу із зброєю, причому у формі, яка дозволялася співпрацею з німецьким урядом.

Кундт: Я передав бажання У[країнського] н[аціонального] комітету в справі створення Укр[аїнського] легіону до Берліна. Рішення ще не прийнято.

Бандера: ОУН вступила в боротьбу, а саме частина в лавах Німецьких збройних сил, а частина як організатори в тилу большевицьких військ, маючи виконувати завдання у взаєморозумінні зі збройними силами, а частина в советській армії, для послаблення большевизму – при співпраці з Німецькою армією.

Кундт: Те, що досі сказав Б[андера], і за обсягом, і за значенням відоме і мені, й тим людям, які мають з цим справу.

Бандера: Тому я хочу це ще раз підкреслити, бо в цій боротьбі ми не пасивні глядачі, а активні учасники – у тій формі, в якій нам тепер дають можливість брати участь, – у цій боротьбі.

Кундт: Це правильно, поки Ви підтримуєте контакти з німецькими службовими інстанціями. Ваша робота відповідно й оцінюється.

Бандера: У тій боротьбі, яка зараз проводиться, всі вступили у боротьбу за самостійну, незалежну й вільну Україну. Ми боремося за укр[аїнські] ідеї і укр[аїнські] цілі. Коли зараз почалася ця остання битва, я віддав наказ своїм людям все зробити для того, аби боротися спільно із німецькими військами. Я дав вказівку негайно утворити на землях, зайнятих німецькими військами, адміністрацію і краєвий уряд. Це доручення я дав ще до цієї війни.

К[ундт]: З відомою якоїсь німецької службової інстанції?

Бандера: Основою, на якій повністю здійснювалася співпраця з німецькими службовими інстанціями, була мета утворення самостійної укр[аїнської] держави. За ці два роки своїх людей ми посилали на смерть і [вони] продовжують за це боротися сьогодні.

Кундт: Я поставив конкретне запитання – чи за Вашим наказом після вступу німецьких військ було проголошено укр[аїнський] крайовий уряд і чи про це знала яка-небудь німецька службова інстанція. Те, що Ви уявили собі в зв'язку з німецькою співпрацею, не є вирішальним, є лише питання, чи німецька службова інстанція знала про проголошення крайового уряду.

Ба[ндера]: Перш, ніж ви вступили у війну, близько 15 червня* я передав меморандум до Райхсканцелярії, у котрому сказано, що потрібно буде негайно приступити до створення уряду. Я віддав наказ: після звільнення українцям заснувати у менших областях крайовий уряд, а у більших – державний уряд. Цей наказ було передано через кордони перед початком акції до повстанських груп з завданням, щоб ці групи негайно вступили в боротьбу і створили на звільнених землях крайовий і державний уряди.

Кундт: Чи Ви сповістили про це абвер?

Ба[ндера]: Так, але абвер і перед, і після вибуху війни заявив, що він не є компетентним у цих питаннях. Це відбулося в Берліні. Я підкреслюю, що це не відбулося у формі домовленості. Додали, що офіц[ійні] інстанції ще не прийняли жодних рішень і що можливо, що постане Український уряд, який дадуть українцям в руки. Це відбулося у формі розмов, а не обіцянки.

Ку[ндт]: Чи Вас проголосили Ваші люди тимчасовим керівником цього першого Укр[аїнського] уряду в Західній Укр[аїні] на основі Вашого наказу після вступу німецьких військ до Львова?

Ба[ндера]: Цей наказ я віддав як провідник організації ОУН, т[обто] як провідник українських націоналістів, оскільки ця організація керує українським народом. Я за дорученням ОУН оголосив себе провідником українського народу. ОУН була єдиною організацією, яка вела боротьбу і має право заснувати уряд на основі теперішньої боротьби.

Ку[ндт]: Право мають Німецькі збройні сили і фюрер, який завоював країну. Він має право визначати український уряд.

Ба[ндера]: Це був би уряд, який створювався б за наказом німецького уряду. А цей уряд створювався там тим часом самостійно і також з метою співпрацювати з німцями.

Ку[ндт]: Це сталося у контакті з німецьким військовим комендантом?

Ба[ндера]: Я не знаю, чи люди робили це там за погодженням з німецькими службовими інстанціями. Я дав інструкції, аби все те, що треба робити, робилося у згоді із німцями. Я припускав, що це відбувалося за погодженням, оскільки радіостанція повідомила це [разом] з німецькими повідомленнями.

Ку[ндт]: Найцікавіше, що звернення до німецького фюрера і Німецьких збройних сил були передані німецькою і українською мовами, а дальша заява – лише українською.

Ба[ндера]: Щодо випадків у Львові, я не зорієнтований. На зборах Українського національного комітету у Львові був присутній Стецько. Чи там був і Старух, коли це відбувалося у Львові, я не знаю. Гриньох був там як військовий священник у німецькій уніформі.

Ку[ндт]: Моє сьогоднішнє завдання полягало в тому, щоб, по-перше, роз'яснити панам про те, що я досі отримав з Берліна у відповідь на поставлений запит; по-друге, досягти ясності щодо всієї львівської справи. Дальший розвиток не є моєю справою, моя справа – лише про це повідомити.

* Насправді меморандум передали 23 червня (див. документ № 12).

Я хочу панові Бандері сказати одне:

Той факт, що він передав меморандум до Райхсканцелярії, ще не означає дозвіл, що те, що він має намір [зробити] згідно зі своєю волею, є бажаним і для уряду Райху. Отже, він не може казати, що те, що він здійснив, стало законним, і через те, що панове з абверу, тобто з службової інстанції фюрера, нібито, повідомлені побіжно про намір, не дозволили на цей намір. Як далеко і яким чином фюрер сприйме або не сприйме думки не лише пана Бандери, бо меморандуми передали й багато інших українських політиків, залежить лише від фюрера.

Ку[ндт]: Крім цього, як 20-річний знавець української боротьби в колишній Польщі й Советській Росії, я хочу ствердити, що, на м[ою] д[умку], не лише група Бандери, але й інші українці боролися і жертвували [життям] і, на м[ою] д[умку], могли б виставляти такі самі претензії. Цими констатаціями я не хочу применшити заслуги пана Бандери і його людей, я хочу цим лише сказати, що ми, хто службово займаємось цією справою, добре поінформовані про боротьбу українського народу, і що фюрер оцінить це, як тільки буде вважати, що для цього прийшов час. Але неможливо, аби хтось діяв на власну руку, без німецького уряду. Тому панові Бандері і іншим панам я даю добру пораду – нічого не робити без відповідної згоди компетентних інстанцій і звертаю увагу на те, щоб зрозуміти, що доки Німецькі збройні сили воюють із Советською Росією, країна є оперативною зоною і залишається такою, поки фюрер визначить, що має відбутися далі. Тим самим я зробив роз'яснення, яке хотів зробити, і дав панам ще добру пораду, згідно з якою треба поводитись. Чи має ще хтось щось сказати?

Ба[ндера]: Я ще раз хочу ствердити і пояснити, що відносно всіх наказів, які я віддавав, я в жодному не покликався на якийсь наказ або погодження із будь-якою німецькою службовою інстанцією. У всіх наказах, які я віддавав, не покликався на жодну німецьку службову інстанцію чи на погодження з німецькими службовими інстанціями, а лише на мандат, який я отримав від українців. Розбудова і формування українського життя в першу чергу можливі завдяки українцям і на території, де живуть українці, і це може, звичайно, статися лише тоді, коли до цього будуть залучені українські фактори. Я стою на точці зору, що поки що це може відбуватися лише в порозумінні з німцями.

Ку[ндт]: Що там буде відбуватися, визначить лише Адольф Гітлер.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 111-127. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 105-113.

№ 72

1941 р., липня 4. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про відновлення Української держави

Український уряд
№ 2/41

Львів, 4/7.1941 [р.]

Фюрерові і канцлерові
Берлін

Ексцеленціє!

Сповнені справжньої вдячності й подиву для Вашої героїчної армії, яка на полях битви, у сутичці з найбільшим ворогом Європи, московським більшовизмом, знову здобула нову славу, ми пересилаємо Вам, великий фюрере, в імені

українського народу та його уряду, створеного у визволеному Львові, найсердечніші побажання увінчати боротьбу остаточною перемогою.

Перемога німецької зброї створить Вам можливість поширити заплановану Вами побудову нової Європи також на її східну частину. У цей спосіб Ви уможливіть також активну участь українського народу у здійсненні цього великого плану, як одного з повноправних, вільних членів європейської сім'ї народів, у своїй суверенній Українській державі.

За Український уряд
Ярослав Стецько – Голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 26. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом "Українська Держава". Переклад з німецької мови.

№ 73

1941 р., липня 4-5*. – Склад Українського державного правління у Львові

(Відпис з Декрету іменувань
за порядковими числами)

Склад Українського державного правління

1. Др Храпливий Євген	– ресорт рільництва
2. Др Паньківський Кость	– заступник члена УДП по справах адміністрації
3. Мгр Ребет Лев	– 1-ий заступник голови правління
4. Др Лисий Володимир	– адміністрація
5. Др Барвінський Олександр	– заступник по справах нар[одного] здоровля
6. Лебідь Микола	– безпека
7. Грабар	– р[есорту] торгівлі й промис[лу]
8. Др Крип'якевич Іван	– народна освіта (не прийняв)
9. Мостович Микола	– заступник по справах нар[одної] освіти і виховання
10. Ген. Петрів Всеволод	– військові справи
11. Сот. Гасин Олекса	– 1-ий заступник по військових справах
12. Сот. Шухевич Роман	– 2-ий заступник по військових справах
13. Стахів Володимир	– ресорт заграничних справ
14. Федусевич Юліян	– « судівництва
15. Головка	– « пропаганди
16. Костишин	– « пошти
17. Ольховий Ілярій	– « фінансів
18. Старух Ярослав	– заступник по справах пропаганди
19. Позиченюк	– заступник по справах пропаганди
20. Пекарський	– заступник по справах народн[ої] освіти і віроісповідань
21. Инж. Павликовський Юліян	– торгівл[я] і промисл
22. Яців Дмитро	– заступник по справах народного господарства
23. Ільницький Роман	– заступник по справах народного господарства
24. Лебідь-Юрчик	– заступник по справах фінансів

* Дата встановлюється за окремими документами про призначення на посаду.

25. Др Осінчук – заступник по справах народн[ого] здоровля
26. Іваницький Борис – заступник по справах рільництва
27. Мороз Теодор – ресорт комунікації
28. Др Росяк Михайло – начальник канцелярії УДП
29. Пясецький Андрій – заступник по справах рільництва та керманич відділу лісництва
30. Солонинка Василь – заступник нач[альника] канцелярії УДП і начальник канцелярії зв'язку з ОУН
31. Грабар Іван – директор Ревізійного союзу кооператив
- Його заступники:
1. Мгр Яців Дмитро
 2. Дир[ектор] Капуста Микола
 3. Филипович Іван
 4. Кульчицький Дмитро
32. Раковський Роман (інженер) – директор Центрального союзу укр[аїнських] промислових кооператив
- Його заступники:
1. Ільницький Роман
 2. Петрів Зенон
 3. Витвицький Роман
 4. Пиндус Іван
33. Мартюк Іван – директор Центрального союзу українських сільсько-господарських кооператив
- Його заступники:
1. Губернат Василь
 2. Черник Олекса
 3. Кульчицький Микола
 4. Кіцера Омелян
34. Инж. Ольховий Ілярій – директор Центрального українського банку
- Його заступники:
1. Мгр Ребет Лев
 2. Волошиновський Степан
 3. Шарко Петро
 4. Фостяк Роман
35. Инж. Сербин Онуфрій – дир[ектор] Міської споживчої кооперативи
- Його заступники*:
1. Лазорко Михайло
 2. Синенький Василь
 3. Салевич Василь
36. Климів Іван – член Українського державного правління (як Краєвий провідник ОУН)
37. Д-р Горбовий Володимир – тимчасовий голова Укр[аїнського] держ[авного] правління на виїмковий час

* З обох боків колонки – нечіткі рукописні доповнення, в них читається – зліва: “[...] проф[есор] університету, [...] департ[амент] адміністр[ації]”, справа: “інж.[...] ресорт господар[ства]”.

38. Др Панчишин Маріян – другий заступник голови Укр[аїнського] держ[авного] правління
 39. Дзерович Богдан – заступник по справах юстиції
 40. Біленький – заступник по справах народн[ої] освіти
 41. Радзикович Володимир – ресорт народної освіти і віроісповідань

(Відпис з Декрету іменувань за порядковими числами).

Заступники

Українського державного правління за кордоном

- 3.* Др Горбовий Володимир – терен Великонімеччини (в рамцях Укр[аїнського] національного комітету)
 4. Барабаш Гриць – Румунія
 5. Мосендз Леонид – Словаччина
 6. Полк. Ріко Ярій – Японія
 7. Івахнюк – Хорватія
 8. Стахів Володимир – Німеччина

(Видано в українській і німецькій мовах, в 2-х примірниках).

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 1-4. Машинопис з рукописними додатками, копія.

№ 74

1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для Л. Мосендза заступати справи УДП у Словаччині

Ч. 5/41

Львів, 4.VII.[1941 р.]

Уповноваження

Отсим уповажнюється пана Мосендза Леоніда заступати справи Українського державного правління на терені Словаччини.

За Українське державне правління
 Ярослав Стецько (Стецько Ярослав)
 голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 7. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 75

1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для полковника Р. Ярого заступати справи УДП в Японії

Ч. 6/41

Львів, 4.VII.[1941 р.]

Уповноваження

Отсим уповноважнюємо полк. Ріко Ярого заступати справи Українського державного правління на терені Японії.

За Українське державне правління
 Ярослав Стецько (Стецько Ярослав)
 голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 9. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

* Числа 1, 2 не проставлені.

№ 76

1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для В. Стахова заступати справи УДП у Німеччині

Ч. 8/41

Львів, 4.VII.[1941 р.]

Уповноваження ·

Отсим уповноважнюється пана Стахова Володимира заступати справи Українського державного правління на терені Німеччини.

За Українське державне правління
Ярослав Стецько (Стецько Ярослав)
голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 11. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 77

1941 р., липня 5. – Призначення Українським державним правлінням у Львові І. Климова членом Українського державного правління

36/41

5.7.[1941 р.]

Дублікат
Високоповажаний пан Іван Климов
у Львові

Покликуючись на декрет провідника Організації Українських Націоналістів Степана Бандери ч. 1 з дня 30 червня 1941 р., назначаю Вас як краєвого провідника Організації Українських Націоналістів членом Українського державного правління.

Слава Україні!
(Ярослав Стецько)
голова Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 78

1941 р., липня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про відновлення Української держави

Український уряд
№

Львів, 5/7.1941 [р.]

Фюрер і райхсканцлер Адольф Гітлер
Берлін

Ексцеленціє!

30 червня 1941 [р.] український народ урочисто проголосив відновлення Незалежної Соборної Української Держави. Згідно з волею українського народу був покликаний до життя Український національний уряд з осідком у Львові. Таким чином, український народ прилучився до перебудови дотеперішньо-

го світового порядку та створення нової, справедливої системи у Східній Європі на руїнах московсько-більшовицької тюрми народів.

Загальновідомі прагнення фюрера німецького народу та націонал-соціалістичного руху заснувати цей новий порядок на єдино справедливому принципі свободи народів дозволяють сподіватися, що розпочате українським народом відновлення власної держави буде сприйняте як чин історичного значення.

Проникнуті цим переконанням, передаємо від імені українського народу та його уряду Вам, великому фюрерові й передовому борцеві за новий світовий порядок, і Вашій героїчній армії найщиріші побажання: нехай розпочата справа увінчається остаточною перемогою!

Ми не сумніваємося в тому, що ця перемога дасть українському народові можливість зміцнити незалежність об'єднаної України та активно прилучитися до міждержавного життя нової Європи.

За Українське державне правління
(*Стецько Ярослав*)
голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 28-29. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

№ 79

1941 р., липня 5. – Пастирський лист митрополита А. Шептицького зі Львова “До духовенства і вірних архієпархії”

З “Ар[хієпархіяльних] Відомостей” за липень 1941 [р.]

Ч. рд. 63

До духовенства і вірних архієпархії

З волі Всемогучого і Все милостивого Бога починається нова епоха в житті нашої Батьківщини.

Побідоносну німецьку армію, що заняла вже майже цілий край, витаємо з радістю і вдячністю за osvobodження від ворога. У тій важній історичній хвилі звиваю Вас, отці і брати, до вдячності для Бога, вірності для його церкви, послуху для влади і усильної праці для добра Батьківщини.

Усі, що почуваються українцями і хотять працювати для добра України, нехай забудуть про які-небудь партійні роздори, нехай працюють в єдності і згоді над відбудовою так дуже знищеного большевиками нашого економічного, просвітнього і культурного життя. Тоді в Бозі надія, що на підвалинах солідарності і усильної праці всіх українців повстане соборна Україна не тільки як велике слово і ідея, але як живий, життєздатний, здоровий, могутній, державний організм, побудований жертвою життя одних, а муравельною працею, залізними зусиллями і трудами других.

Щоби Всевишньому подякувати за все, що дав, і упросити потрібних ласк на майбутнє, кожний душпастир відправить в найблищу неділю по отриманні цього закликуну благодарственну богослужбу та по пісні “Тебе Бога хвалим...” внесе многолітствія побідоносної Німецькій армії та українському народові.

Дано у Львові 5 липня 1941 р.

+ Андрей митрополит вр.

Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові). – Ф. 358, оп. 1, спр. 11, арк. 25. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 13, арк. 2. Рукопис, чернетка, підпис – автограф.

№ 80

1941 р., липня 5. – Відозва ОУН під проводом А. Мельника, видрукувана в Рогатині, про боротьбу за створення Української держави

Український народе!

Велика і могутня була наша Держава, відома і славна у всьому світі, за Святослава Хороброго, за Володимира Великого, за Ярослава Мудрого. Славна й могутня була Галицька держава за Ярослава Осмомисла і Романа Мстиславича. Своїми грудьми захищала всю Європу перед навалою диких азійських орд.

Була Україна доти сильна й могутня, доки була єдина, поки не поділилася на маленькі князівства. Українські князі своїми коромолами почали наводити поганців на українську землю.

І слабла і ниділа українська земля, а на ослаблену напали чужинці і поневолили її. Одначе народ не піддавався, зривався раз-у-раз до боротьби за волю рідної землі. Не тратив віри, хоча зриви були невдатні, бо не були одностайні. Аж прийшов великий зрив під проводом великого вождя і державника, славного гетьмана Богдана Хмельницького.

Увесь народ зірвався до боротьби за волю і перемагав:

*“Тим то і стала по всьому світу
Страшенна козацька сила,
Що у нас, панове-молодці,
Була воля і дума єдина”.*

І міг тоді нарід співати:

*“Та не буде лучче, та не буде краще.
Як у нас на Україні...”* –

Пізніші гетьмани не були Богдани Хмельницькі і знову могли господарити на українській землі чужинці. Петро Великий і Катерина II катували Україну. Всі вже думали про її смерть неминучу. Аж загримів голос Тараса Шевченка:

*“Розкуйтеся, братайтеся, І на небі, а не тільки
У чужому краї На чужому полі...
Не шукайте, не питайте В своїй хаті – своя правда,
Того, що немає І сила і воля!”*

І прийшло Шевченкове покоління. А цвітом його були Українські Січові Стрільці, що клали свої буйні голови за волю України від Карпат аж по Чорне море і скрізь несли визвольні кличі, зазиви до будови Української держави.

Вони дали почин до створення славної Української Галицької Армії, яка опущена всіми, окружена зі всіх боків ворогами, донесла прапор волі до наших часів і передала його непохитним борцям підпілля, що тепер уже явно стали до боротьби за вільну Україну, стали до будови власної держави.

Український народе!

Явилася довгождана воля. Народ піднявся і став творити своє вільне життя, свою державність.

Український народ! Селяни! Робітники! Інтелігенціє! Всі, хто вірить в Бога й Україну, всі до боротьби з червоними катами України – Москвою. До боротьби з червоним царством сатани, з царством мук, насилля, брехні! Геть з комуною та її посіпаками! Смерть жидівським прихвостням, комунобільшовикам!

Український народ!

Сьогодні, де тільки живе українець, де тільки б'ється Українське серце, скрізь по всіх містах і селах, від золотоговерхого Києва до найменшого сільця гримлять слова: “Воля українському народові! Смерть ворогам!”

Від сьогодні існує Українська держава і влада.

Сьогодні в цей великий історичний момент Україна та її державна рація вимагають від нас більше, як коли, великого гарту, єдності, дисципліни. Не сміємо повторити давніх помилок, які тричі завалили українську державність.

Слухняність своєму проводові і відданість українській справі дадуть гарантії успішності в державному будівництві.

Українці! Беріть активну участь в державно-творчій роботі! Всюди відновляйте просвітньо-кооперативне життя і ставайте одностайно, всі як один, до державного діла! Дорожійте майном нашої Української держави та бережіть його.

Всім шкідникам української справи дайте належну відправу. Будьте остороньними до провокаторів жидо-більшовицької банди, що намагалася стати на шляху в державно-творчій роботі української нації!

Хай живе Українська держава! Хай живе українська влада!

Хай живе вождь України полковник Андрій Мельник!

Слава непоборним полкам Німецької армії! Хай живе фірер Адольф Гітлер!

Слава Україні!

Рогатин, дня 5 липня 1941 р.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 74, арк. 24. Друкарський відбиток.

№ 81

1941 р., липня 5*. – Інтерв'ю з помічником команданта Львова Г.-Й. Баєром у Кракові про події у Львові до і після звільнення міста від більшовиків із запереченням існування Українського уряду

Події на західно-українських землях
(інтерв'ю з доц[ентом] д[окто]ром Г.-Й. Баєром)

Краків, 5 липня 1941 р.

Наш кореспондент і відпоручник Українського центрального комітету мав нагоду розмовляти із співробітником команданта міста Львова про положення досі звільненого західно-українського терену.

Наш кореспондент поставив доцентові д-рові Ганс-Йоахім Баєрові такі запити:

1. Як проходило у Львові життя під большевиками аж до вибуху війни?

– Всі українці, що жили в місті, заявляють, що большевицький терор зростає із місяця на місяць. Вивезення кругло 20 000 людей зі Львова – це виразний

* Дата інтерв'ю.

доказ того, що большевицьким можновладцям залежало на тому, щоб у корені ослабити український елемент. Тенденція йшла в плані загального расового стоплення і так поруч москалів настановлювано як урядовців доволі часто, напр., узбеків. Крім того, можна було бачити на вулицях китайців, кіргізів та інші народи ССРСР. В останніх тижнях положення погіршилось. Що не було б можливо ще довше, ніж рік, видержати большевицький наїзд, це загальна думка на звільнених теренах.

2. Яке було життя від вибуху війни аж до приходу німецьких військ?

– Оскільки мені відомо, українське національне населення в деяких місцевостях збройно виступало проти совітських можновладців і Червоної армії. І так, н[а]пр., застрілили у Львові кількясот червоних урядовців і вояків. Повзи на вулицях міста нагадують вуличні бої, що відбулися тут. Велика частина населення переховувалася у тому часі по лісах або старалась передістатися на німецьку сторону. Ці люди вертаються тепер на свої давні місця.

Червоні можновладці загострили в тому часі свій режим і переводили розстріли по в'язницях. Наскільки дотепер відомо – розстріляно у Львові 4 000, в Тернополі – 600, в Яворові – 300 українців; загального огляду щодо числа помордованих ще нема. При тих розстрілах доходило до неймовірних знущань і жорстокостей.

При тих убивствах брали жиди остільки визначну участь, що приводили в НКВД “підозрілих” українців. Теж інші елементи брали участь у тому, причому, зокрема, слід взяти під увагу, що частина польської інтелігенції під проводом колишнього президента міністрів Бартля, була виразно прихильно наставлена до совітів.

3. Як заховувалось населення під час вмаршу німецьких військ?

– Українське населення зустрічало прихід німецьких військ усюди з радістю. В усіх місцевостях знаходились тріюмфальні брами, прикрашені прапорами Німеччини й українського народу. В багатьох місцевостях відбулися святочні сходи українського населення в прияві відпоручників військової влади. Одначе не слід того забувати, що совітські банди ще подекуди діють у звільненому терені, так що часто можна було завважити скритих совітських бандитів.

Польська меншина поставилась у Галичині надзвичайно здержливо, зокрема у Львові. Правдоподібно, ця здержливість впливає з того, що НКВД, комуністична партія й поляки тісно співпрацювали. Жидівське населення в першому часі зникло з вулиць міста.

4. Які наміри має тепер німецька військова влада щодо налаштанннн адміністрації?

– У Львові командант міста негайно настановив українську самоуправу. Комісаричним посадником міста назначений проф. Полянський. На його пропозицію, обсаджено вже найважніші міські уряди, електривню й водопроводи знову пушено в рух у повному обсязі. Організування уряду праці вже почалось. Уже відчинено багато крамниць, що продають товари населенню. Німецька військова влада в порозумінні з комісаричною управою міста докладає всіх зусиль, щоб серед даних, дуже важких, умовин, забезпечити населенню прохарчування. При цьому ще треба взяти під увагу, що відступаючі совітські війська опорожнили безліч магазинів.

У Львові створилася спонтанно українська міліція, яку 2 липня підпорядковано провідникові штурм-штаффель^{*}; командантом міліції є інж. Врещьона. Міліція дістає порядкові завдання всередині міста.

Приготовляється видання українського часопису. В першому числі буде поміщена відозва ген. Ренца, митрополита гр[афа] А. Шептицького і комісаричного посадника міста Полянського.

У краю відбувається наладнання адміністрації в подібний спосіб, як у Львові.

5. Чи це правда, що створилось Західньоукраїнське краєве правління під проводом Ярослава Стецька, за яким стоїть теж авторитет митрополита гр[афа] Шептицького й посадника міста Полянського?

– Західньоукраїнського правительства під проводом Ярослава Стецька нема. Вслід за тим оба згадані достойники не склали ніяких заяв у справі такого уряду. Президія одного “Укр[аїнського] нац[іонального] ком[ітету]”, що про його існування німецьким чинникам нічого невідомо, ствердила в “Інформ[ативному] листку”, ч. 1 з 1 липня ц. р., що на одному зібранні у Львові “відпоручник нім[ецького] уряду, др Кох, привітав Укр[аїнський] уряд і укр[аїнський] нарід”. Це ствердження не відповідає правді.

6. Як виглядає справа культурних установ у Львові?

– Українські культурні установи мало потерпіли внаслідок воєнних подій. Комісаричним ректором університету назначено проф. Сімовича, комісаричним директором б[увшого] Товариства ім. Шевченка і Осолінеум проф. Дорошенка. Не є в плані скасувати злуку Осолінеум і Наук[ового] Т-ва ім. Шевченка, що показала дуже корисною.

Далі заявив др Ганс-Йоахім Баєр нашому кореспондентові ось що:

– Усі у Львові настановлені німецькі чинники переконані, що українське населення свідоме ваги положення і доложить усіх зусиль, щоб діловою співпрацею на понадпартійній основі перебороти всі шкоди, нанесені війною. Перші заходи мусять бути звернені на справу прохарчування населення, приміщення бездомних і втікачів та повернення ладу. Німецькі чинники сподіваються, що населення посвятиться цим завданням, що їх сьогоднішня хвилина практично видвинула, з вояцькою дисциплінованістю.

Оубл.: Краківські вісті. – Краків, 1941. – 6 лип. – Ч. 146. – С. 2.

№ 82

1941 р., початок липня.** – Звернення Миколаївського районного проводу ОУН до митрополита А. Шептицького із запевненням у вірності українській церкві й державі

До преосвященного*** митрополита кир Андрея

По довгих віках татарської, польської, московської і більшовицької неволі, завдяки Вашим горячим молитвам, всемогучий Бог змилосердився над поневоленим українським народом, і нині засіяло для нас, мешканців Миколаївського району, що урочисто святкуємо день проголошення незалежності Української держави, сонце свободи. Ми, вірні сини української церкви, що ні насил-

* Sturm-Staffel (SS) – штурмові загони (нім.).

** Дата резолюції наради.

*** У тексті помилково “присвяченого”.

ля поляків, ні тортури большевиків не відтягли нас від нашої святої віри, звертаємося до Вас, преосвященний владико, з горячим проханням молити Бога за добро нашої відродженої Батьківщини. Зі своєї сторони впевняємо Вас, що твердо держатися будемо нашої української віри і церкви, бо знаємо, що в ім'я Боже будована Українська держава побідить всіх ворогів своїх і триватиме за Божою благодаттю во віки.

Слава українській церкві!
Слава Україні!
Слава героям!

Голова Районного революційного проводу Локач
Секретар Районного революц[ійного] проводу Чехович

ЦДІА України у Львові. – Ф. 358, оп. 3 р., спр. 161, арк. 1. Машинопис, оригінал.

№ 83

1941 р., липня 6*. – Відозва наради представників громадськості у Львові в справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови держави

Всі творчі сили українського народу об'єднуються
в одному спільному фронті будови власного державного життя

Дня 6.VII.1941 р. відбулася у Львові нарада чільних представників українського громадянства в справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови української державності.

Присутні вислухали звітів про консолідацію, переведену з ініціативи ОУН під проводом Степана Бандери серед української еміграції, та її великий успіх серед усіх відломів української суспільності з виїмком відосібненої групи інж. Андрія Мельника.

Дискусія виявила повну однозгідність усього українського громадянства, яке прагне цілою душею з'єдинення всіх сил для спільної нам, єдиної, великої і святої справи.

По дискусії прийнято однозгідно такі резолюції:

Представники українського львівського громадянства, зібрані в дні 6.VII.1941 р., вітають переможні німецькі війська під проводом великого вождя Адольфа Гітлера, що несуть українському народові визволення від большевицького ярма та дають йому змогу відбудувати самостійну українську державу.

Зібрані радіють актом консолідації українського громадянства на еміграції, довершеним в Кракові в дні 22.VI.1941 р., та закликають гарячо всіх українців-патріотів об'єднати у велику історичну хвилину всі творчі сили для розбудови української самостійної держави, підчиняючися Державному проводові, проголошеному у Львові в дні 30 червня 1941 р.

Др Кость Левицький, о. рект[ор] Сліпий, др Олександр Надрага, інж. Андрій П'ясецький, інж. Юрій П'ясецький, Котик Тома, Курчаба Зенон, Роман Заячківський, А. Богачевський, Ярослав Опольський, Дмитро Тихий, Д. Приступа, др Роман Осінчук, Василь Кудрик, др Дмоховський, Я. Маренін, Д. Марущак, П. Андрашук, Б. Гаврилук, В. Салевич, др О. Барвінський, Володимир Радзикевиц, Стефанович, др Михайло Росляк, Кость Паньківський,

* Дата встановлена за змістом документа.

Володимир Лисий, Іван Стернюк, Ілярій Ольховий, Сергій Квасницький, Василь Головка, Олекса Мусій, Михайло Чернодольський, Віктор Супінський, Евстахій Савчук, інж. Євген Пиндус, Іван Мартюк, др Верович Богдан, др Антін Заплітний, Василь Синенький, Степан Волошиновський, проф. др Володимир Кучер, Захар Рудик, Михайло Ковальчук, Антін Іванович, Михайло Кульчицький, Марія Яремова, Іван Боднар, Михайло Янович, Жигмонт Олексин, др Олександр Баріяк, о. Дзерович Юліян, др Олександр Марітчак, Василь Кавуля, о. Антін Каштанюк, др Лев Дубас, Юліян Федусевич, Лука Турчин, Лідія Горбачева, Петро Мечник, Ярослав Біленький, др Степан Біляк, мгр Мар'ян Дзьоба, мгр Петро Пиндус, Л. Кобилянський, о. др Гавриїл Костельник, Іван Грабар, Теофіль Кульчицький, др Зенон Петрів, Дмитро Яців [і два нечіткі підписи].

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Друкарський відбиток. На листівці вгорі печатка з написом “Головний осередок пропаганди ОУН”.

Отубл.: Воля Покуття. Орган Окружної управи і Організації Українських Націоналістів. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 1.

№ 84

1941 р., липня 6. – Відозва ОУН про збройну боротьбу проти окупантів та будівництво незалежної Української держави

У к р а ї н ц і !

“Щоби збудить химерну волю,
Треба миром-громадою
Обух сталить”.

Кров борців, що клали свої голови за вільну Україну, не пішла намарне. Гідний переємник їхнього чину й боротьби – Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери повела рішальний бій з найбільшим ворогом – Москвою – й волею цілого українського народу проголосила створення Української держави.

Від сьогодні ми самі будемо творити своє життя. На нашій землі ще кипить. Ворог знає, що це його останній бій, що хвилини його панування в Україні пораховані. Тому він за всяку ціну старається вдержатись і скрізь ще зісталися його залишки.

Ми мусимо їх винищити, мусимо очистити Україну!

На українських землях вся влада належить тільки українцям! Українці, задержіть у своїх руках зброю, що ви її здобули від ворога. Без зброї не можна оборонити здобутої волі.

У цю рішаючу хвилину кожний мусить віддати себе на службу Україні.

Всю керму адміністрації, урядів, громадського й суспільного життя перебираємо в свої руки. На важні й відповідальні місця ставимо людей, що віддали себе всеціло справі визволення й закріплення могутньої Незалежної Соборної України. Не жадоба почестей, але праця й служба народові є мірилом вартости українця.

Мусимо відразу опанувати й захопити владу та почати правильну творчу працю.

Ані страх, ані небезпеки, ані труднощі війни не можуть нас у цьому спинити.

Роки польської й більшовицької неволі гартували й кріпили нас. З підпілля виходимо на ясний день й на всю ширинь розгортаємо прапори революції.

Влада в Україні в наших руках!

Закріплюючи на своїх землях українську владу, мусимо пам'ятати: війна ще не скінчена!

Доки на наших землях зістанеться хоч би один москвин, лях чи інший ворог-наїзник, ми боремося далі. Тому – всі до зброї! Ніхто з нас не може стояти осторонь. Здобуваймо зброю від ворога, збираймо з побоевищ, відкопуймо зі сховків. Цілий український народ мусить бути узброєний. Зброї не нищити, ані не марнувати, бо кожне стрільно має найти своє місце в серці ворога України. Ми боремося, і то не тільки в своєму селі чи повіті, але в цілій Україні. Не сміємо захищати тільки свої господарства – мусимо йти крізь далекі поля України – доки не знищимо ворога. На нас тяжко мстився наш поганий звичай “моя хата з краю”. Ми часто обороняли тільки себе, не думали про сусідів, про цілу Україну, а ворог винищував нас одним.

Треба “одностайно стати на ворога проклятого, на лютого ката”.

А як проженемо ворога, закріпимо владу, збудуємо вільну незалежну Українську державу, тоді заживемо кращим життям. Тоді глянемо, “як хазяїн домовитий по своїй хаті й по своїм полі”.

Тож до праці, до зброї!

Пам'ятаймо: вся влада в українські руки! До влади дійдемо тільки збройною рукою.

Усі на фронт! Геть комунарську сволоту з наших земель! Геть червоного ката Сталіна! Досить неволі й знущань! Війна всім, що закріпостили Україну! Слава героям, що борються за волю! Слава Організації Українських Націоналістів та її провідникові Степанові Бандері!

Слава Вільній Незалежній Соборній Україні!

Організація Українських Націоналістів

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 85

1941 р., липня 6. – Відозва ОУН до селян і робітників про боротьбу за визволення й будівництво Української держави

Селяни! Робітники!

Женім із нашої землі москалів, творім свою власну владу!

Селяни! Перебирайте негайно всі колгоспи й сільські кооперативи в свої руки!

Робітники! Обіймайте всі фабрики!

Українці службовці! Обсаджуйте всі уряди!

Нічого не вільно нищити, ані грабувати, бо це тепер наше власне добро. Скрізь назначуйте своїх людей, українців.

Самі власними силами будуємо тепер наше нове життя, нашу долю і нашу будучність.

Українці! Ставайте до співпраці з Організацією Українських Націоналістів (ОУН), яку веде провідник Степан Бандера.

Під проводом ОУН докінчимо велике діло нашого визволення й збудуємо свою власну хату – свою власну, незалежну державу.

У своїй хаті, у своїй державі, будемо господарями й панами нашої праці й нашого життя та нашої землі.

Геть із чужим пануванням московських зайдів! Хай живе самостійність українського народу! Геть із чужою владою в Україні! Хай живе влада українського народу в Україні! Україна для українців!

Організація Українських Націоналістів

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 86

1941 р., липня 6. – Благословення станіславівського єпископа Г. Хомишина для Української держави

Благословлю Українську самостійну державу.

Дякую Всевишньому з глибини душі за вислухання наших благальних молитов і молю Бога, щоб Українська держава, сперта на Божому законі, забезпечила щастя, добробут і спокійне життя всім громадянам української землі, без огляду на різниці віроісповідні, національні і суспільні.

Станіславів, 6 липня 1941 р.

+ Григорій єпископ

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 1.

№ 87

1941 р., липня 6. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні з проханням дозволити провідникові ОУН С. Бандері та українцям-емігрантам у Німеччині повернутися в Україну

Український уряд
№ 39/4

Львів, 6.VII.1941 [р.]

Фюрерові і Райхсканцлерові Великонімеччини

Берлін

Український уряд, створений у звільненому від московсько-більшовицьких окупаційних військ Львові, приступив до відбудови державного життя в усіх його ділянках. Тим часом він складається з представників місцевого українського населення, а після звільнення дальших областей і повернення видатних людей буде змінений.

Більшовицький режим залишив по собі в Україні жахливі спустошення, які в перші дні воєнних дій досягли свого піку. Найбільше від них постраждали активні українські національні елементи, яким більшовики завдали великих втрат. З огляду на це, створення державного апарату великою мірою ускладнюється нестачею кваліфікованих працівників. Бажаючи створити на руїнах більшовицької імперії державу, яка могла б виконати своє завдання у впорядкованій Вами Європі, ми просимо Вас, Ваша високошановна ексцеленціє, про політичну підтримку. Найперше просимо Вас дозволити, щоб чисельна українська еміграція, яка знайшла великодушний прихисток перед більшовицьким терором у Великонімеччині, могла повернутися на свою Батьківщину. Особливо ми б просили, аби уможливити повернення нашого провідника Степана Бандери, конфінованого у Великонімеччині.

Ми переконані, що повернення багатотисячної української інтелігенції, яка у націонал-соціалістичній Німеччині приєдналася до модерних засад державності, великою мірою сприятиме побудові Української держави в душі цілковитої дружби та правильного розуміння потреб великого німецького народу.

За Українське державне правління
(підпис) голова
Ярослав Стецько

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 32-33. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

№ 88

1941 р., липня 7. – Меморандум голови Українського державного правління у Львові Я. Стецька до Міністерства закордонних справ Німеччини в Берліні з відмовою скласти свої повноваження

Копия
Сов[ершенно] секретно.
экз[емпляр] единственный

Министерству иностранных дел в гор[оде] Берлине

Заявление

30 июня 1941 года было провозглашено восстановление Украинского государства в восточноукраинских областях и возрождено Украинское правительство во Львове.

Этот акт был обнародован посредством Львовского радио. Все украинское население восприняло этот акт с воодушевлением и немедленно приступило к организации собственной государственной жизни, к восстановлению дисциплины и порядка, к устранению всех пережитков московской оккупационной власти.

Как глава Украинского правительства, защищающий интересы Украинского государства, и как заместитель вождя Организации Украинских Националистов, борющейся в течение всего времени за образование Украинского государства, рассматриваю этот факт, с украинской точки зрения, как единственно правильное и выгодное для интересов Великой Германии дело.

Эта точка зрения дает возможность прийти к согласию с немецкими органами власти, так как между восстановлением Украинского государства и стремлением Великой Германии создать Европу на новых основах не только не встречается возражений, но наоборот, по моим глубочайшим убеждениям, встречается полное согласие.

Образованное мною правительство соответствует желаниям украинской общественности. С увеличением областей, освобожденных от московской оккупации, будет распространяться и влияние нашего правления на остальную украинскую территорию. Состав образованного мною правительства будет подлежать изменениям и дополнениям в соответствии с потребностями и волеизъявлением населения. Как украинский националист, я не могу согласиться с партикулярными раздельными интересами и раздельными внутригосударственными правлениями. В случае, если в Киеве будет образовано Украинское прави-

тельство, то последнее будет присоединено к одному из центральных управлений объединенного Украинского государства.

Далее я разъясняю, как заместитель вождя ОУН – Степана Бандеры и как глава Украинского правительства, что утверждаю точку зрения тесной совместной работы и спаянного союза с Великим Германским государством, что осуществит наше освобождение из рабства. Мы понимаем это, ценим и хорошо знаем, что это имеет решающее значение для дальнейшего хода истории и растущих всесторонних отношений между Германией и украинским народом. Тем более, являясь революционными борцами, мы знаем, что это имеет решающее значение для дальнейшего хода истории и растущих всесторонних отношений между Германией и украинским народом. Тем более, являясь революционными борцами, мы знаем, что жертвы героической немецкой армии, которая сегодня на далеких полях Украины, борясь против нашего общего врага, поставила на карту свою жизнь, достойны мщения.

Вышеприведенные движущие причины и честнейшие убеждения украинского националиста обязывают меня сохранять эту политическую линию и продолжать начатую деятельность. По этой причине я не могу в этот решающий исторический для моего народа поворотный пункт действовать не иначе как в полной гармонии с моим национальным долгом и не могу отказаться от начатой деятельности.

С другой стороны – я не хочу ни омрачать необходимые украинскому народу дружеские связи, ни ослаблять помощь Великой Германии в борьбе против Москвы, и предлагаю поэтому с высказанным уважением свои услуги.

Львов, 7 июля 1941 г.

Ярослав Стецько
Глава Украинского правительства

ЦДАВОВУ. – Ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 252-253. Машинопис, копія. Переклад на російську мову з німецької.

№ 89

1941 р., липня 7. – Відкритий лист митрополита А. Шептицького зі Львова до полковника А. Мельника в Кракові із закликком до подолання розколу в ОУН

До в[исоко]п[оважаного] п[ана] полковника Андрія Мельника
Високоповажаний пане полковнику!

Ціле українське громадянство домагається як умову, конечно потрібну, Ваше порозуміння з Бандерою та зліквідування так страшного, шкідливого для української справи, роздору.

Видається немислиме, щоб Організація Українських Націоналістів приносила нам по большевицькій навалі домашню війну і всі нещастя, які вона спричинює. Ми признали п[ана] Стецька Ярослава як Вашого й Степана Бандери підчиненого, не входячи в Ваші внутрішні спори. Прохаю прийняти це до відома. Очікую відповіді про Ваше повне порозуміння.

Хай Бог благословить.

Щирий привіт
+ Андрей митрополит
Львів, дня 7 липня 1941 р.

Опубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 26 лип. – Ч. 2. – С. 3.

№ 90

1941 р., липня 7. – Уповноваження голови Українського державного правління Я. Стецька у Львові для Я. Старуха з правом призначати членів УДП у Центральних і Східних землях України

54/41

Львів, 7.VII.[1941 р.]

Уповноваження

Отсим уповноважнюю п. Старуха Ярослава назначати членів Українського державного правління з Осередних і Східних земель, коли він там дістанеться.

За Українське державне правління
(Стецько. Я.) голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 14. Машинопис, засвідчена копія, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 91

1941 р., липня 7. – Уповноваження голови Українського державного правління Я. Стецька у Львові для В. Кука в порозумінні з Я. Старухом призначати членів УДП у Центральних та Східних землях України

54/41

Львів, 7.VII.[1941 р.]

Уповноваження

Отсим уповноважнюється п. Кука Василя, в порозумінні з п[аном] Старухом Ярославом, назначати членів Українського державного управління з Осередних і Східних українських земель, коли вони там знайдуться.

За Українське державне правління
(Стецько Я.) голова

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 13. Машинопис, засвідчена копія, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 92

1941 р., липня 8. – Лист “Олекси” з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні з відомостями про розмови з представником Німецьких збройних сил про події у Львові, поїздки до Сянока та перенесення канцелярії до Ярослава

Краків, 8.7.1941 [р.]

Друже провідник!

З хвилиною проголошення української державності і правління у Львові в сей час охолело відношення представника шт[абу] Б[ізанца] А[льфреда] до мене. А[льфред], що вернув зі Львова, взагалі не хотів зі мною говорити, вимовляючи, що не має часу. Б[ізанц] заявив мені другим вечором, що вони виїздять до Львова, я ж 11[-го] маю вернути до Кракова і зголоситися тут у сотника В. до дальшої диспозиції. На мою заввагу, що я саме і Ігор, як зв'язкові між орг[анізацією] і ними та нашими відділами, мали їхати з ними увесь час, – заявив мені Б[ізанц], що орг[анізація] рядом доконаних фактів нарушила (допус-

* Номер і дата дописані від руки.

тилася зламання) умову, що була між ними і нами. Ці факти це: а) вибиття летючок з написами, неумовленими з ними; б) що наші люде їздили собі без їх відома, згл[ядно] навіть проти їх волі (Ленкавський, Ігор); в) що ми транспортували військовими автами наші приватні орг[анізаційні] видання, чим зробили свою політичну орг[анізаційну] роботу без їхнього відома, а проти виразної волі (уся література, циклостил, папір і т. д., що були пересилані військовим автом, стали сконфісковані ними. Звернули тільки бібліотеку і портрети); г) перехід Стецька і Лебеда нелегально за кордон до Львова; г) проголошення незалежності без їхнього відома (щодо останнього факту, то за кожний раз його інакше пояснювали – то що такий факт взагалі не мав місця, а це тільки большевицька радіопровокація, що це наші зробили на свою руку, захопивши радіовисильню і т. д.). З тих фактів вони мусять витягнути якнайдалше йдучі висновки. Наразі я мушу їхати з ІІ[-го] до Кракова і звідси через Б[ізанца] маю зв'язок з ними. Коли буде потреба, покликають мене ближче себе.

Тоді я завважив, що наведені факти (пункти а-г) не можуть мати впливу на відношення між ними а нами, бо це або дріб[ниці] (б-в), або такі, до яких ми ніколи не зобов'язувалися (г) [...] від нас не можна вимагати. Коли ж йде, що г, то ми [...] ясно ставили, що ми стремимо до незалежності. І це не сталось без відома місцевих військових чинників. Дальше я завважив, що я вважаю, що моя роля скінчена, коли вертаю до Кракова, бо в Кракові є нашим зв'язковим Ф. Зрештою, про це задецизує провідник, який мене на цей пост назначив, бо тільки він має право мене диспонувати. Б[ізанц] обурився, але в сей час опанував себе і сказав спокійно, що я мушу тямити, що маю до діла з військом. По хвилі надуми сказав, щоб я порозумівся з провідником і заявив у Кракові, чи остаю дальше у зв'язку з ними чи ні.

Дня 3.7. пополудні виїхав я до Сянока. Там все в порядку. Люде переходять. Оставив там трохи літератури. Там дійшла до мене в суботу вістка, що в Кракові інтернували 8 наших. Я стримався, бо хотів знати, що є на ділі, щоб не влізти в непотрібну халепу. В неділю я зв'язався телефонічно з Грабом, а в понеділок приїхав до Кракова. Тут помагаю в владнанні всіх місцевих і зв'язкових справ до дальшого Твогого рішення. Усі документи від них маю. Канцелярію я переніс до Ярослава.

Львівський історичний факт міцно сколихнув усім українським громадянством. Дуже позитивний відгук знайшов він серед усіх українців. Так на провінції, як і у Кракові. Мельниківщина старається все це дискредитувати, але їй це не вдається. Пускають вістки, будто би ми спровокували у Львові різню нашим виступом, що це не поважна річ і т. д., решту пише Граб.

Здоровлю широко.
Слава Україні!
Олекса

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 2. Рукопис, оригінал.

* Текст пошкоджений.

** Текст пошкоджений.

1941 р., липня 8. – Лист В. Федака з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні про арешти серед українців у Кракові

Краків, 8.7.1941 [р.]

Друже провідник!

подаю від себе доповнення до листа Олексі.

Можливо, що Вам відомо, що 5.7.[19]41[р.] ранком забрала поліція наступних українців з Кракова: др Горбовий, В. М. Янів, Я. Рак, мгр Богун, полк[овник] Євтимович, проф. Ісаїв. Дозволили їм забрати зі собою потрібні речі на 14 днів і заповіли їм, що йдуть відбувати “Егренафт”*. Перебувають вони в Рабці. Доступ до них ми маємо і вони держаться добре.

Щойно сьогодні прийшов кур'єр зі Львова. Привіз три течки архіву Українського уряду. Поміж письмами знаходились теж два листи, заадресовані до Вас. Ми з Олексою постановили відчинити їх, тим більше, що я довідався, що Ви щойно за два тижні збираєтесь вернутися до Кракова. При перегляданні письм і листів ми ствердили, що відомості про події у Львові є дуже неточні і тому зараз сьогодні в полудне вислали туди кур'єра за подрібнішими даними.

Частина залучених письм – це відписи для Вас до від**, інші в нім[ецькій] мові залежно від Вашого рішення повинні ще бути передані дотичним властям.

Зі Львова зазначають, що до нім[ецьких] урядів вислали тільки два письма: 1. Деклярація правління, 2. Заява в справі конфіювання (до Міністерства заграничних справ). Тобто [реш]та письм мала б бути ще передана і їх пересилаю Вам до диспозиції. Крім цього пересилаю ще чисті блянкети. Деякі з тих актив вважаємо за відповідне передрукувати в більшій кількості як доказ дійсного стану подій.

Стан в Кракові: про відношення наших приятелів до Олексі він написав сам. Мене про це офіційно не повідомляли. Взагалі не згадували про які-небудь зміни. Зглядно не стараються згадувати. Так виглядає, наче б ми не потребували посуватися вперед. Жадних актуальних справ для мене не мають. Коли я сьогодні з листа довідався, що вертає пізніше – тобто дістав першу вістку від Вас, зараз пішов за в'ясненням, стрінувся з поставою начеб вони нічого не знали. А коли я, з огляду на не тільки доцільність, але необхідність для розвою дальшої співпраці, домагався можливості побачитися з Вами, стрінувся з охотою подзвонити до СД і спитати, чи ті останні не мають нічого проти моєї поїздки до Вас. На щастя, до СД не можна було додзвонитися, а я в міжчасі висловив побажання говорити з самим шефом Віз. Він теж удавав, що нічого про Вас не знає, згл[ядно] знає тільки, що Ви поїхали на розмову до Берліна. І не припускає, щоби Ви могли бути арештовані. Я попросив його офіційно перевірити стан річей. Він обіцяв мені получитися з Берліном і завтра дати мені точну відомість. Незалежно від того, чи мені вдасться офіційно до Вас поїхати, висилаємо сьогоднішнього листа і речі.

“Еренафт” обмежився поки що до вичислених вгорі. Останньо довідуєся, що в Люблині арештовано Шемета. Оповідають, що того самого дня, як арештували наших, були поліційні урядники теж на “трійці” і питали там за Сени-

* Ehrenhaft – почесне ув'язнення (нім.).

** Так у документі.

ком і Книшем. (Чекали на них довго і ніби не могли найти). Наші арештовані під час перебування на поліції бачили Сеніка і Книша, як їх дуже гостинно приймали і дуже чуло з ними прощалися.

Мельник випустив летючку до “Українського народу”, в якій заявляє, що є “готовий забути все, що було, якщо тільки підпорядкується одному проводові”. Підписав як голова П[роводу] У[країнських] н[аціоналістів]. Летючку роздавали в неділю під церквою. (Сам Мельник був присутній). Летючка викликала серед більшості громадянства несмачне вражіння.

У[країнський] ц[ентральний] к[омітет] стоїть на урядовім становищі. Навіть коли сьогодні показали Кубійовичеві оригінальну зі Львова відозву – пастирський лист митр[ополита] Шептицького – він заявив, що з нім[ецького] боку він дістав офіційне заперечення, будь то би щось подібного мало місце. Поза тим УЦК достарчає урядові людей до висилки на схід.

Щоби протиділати, може, навіть мимовільній реакції частини громадянства на вістки про заперечення німцями нашого уряду і про “почесне арештування” деяких наших членів, ми уважали за відповідне видати летючку до Українців з датою П[остій] 8.7.[19]41[р.] з підписом ОУН.

У[країнський] н[аціональний] к[омітет] держиться вправді добре, але все-таки неясністю положення наші старики трохи сконстерновані. Сподіюся, що коли покажу їм перед очі певні акти Українського уряду, це їх заспокоїть.

В зв'язку з Вашими розмовами в Берліні, просимо про вказівки відносно дальшого ставлення капіталізування львівських подій.

Сьогодні дістав я непотверджену вістку з військових кіл, що у Львові має бути створений (чи є вже навіть) створений “байрат” як помічне тіло для нім[ецької] військової адміністрації, зложене з українців під кермою Ярослава Стецька, а Український уряд буде створений щойно тоді, “як погодиться Мельник з Бандерою”. Медіятром в тому має бути митр[ополит] Шептицький. “А якщо Ви самі того не зробите, то ми виберемо по кілька представників самі і створимо уряд”. До Львова не може дістатися ніхто, не маючи відповідного письма від проф[есора] Коха.

Переказують з Відня, що: 1. Др А. Павеліч дякує за побажання. 2. Дуже мило витав у себе Левка. 3. Просить здоровити Вас і Ігора і жаліє, що сам не може написати, бо не знає адреси. 4. Його лист адресований до Дядька і має дату 20.6.1941 [р.].

Якщо, отже, мені вдасться, то офіційно до Вас приїду. В кожному разі прошу скору відповідь.

Слава Україні!
Волод[имир] Граб

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 3-4. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.

* Beirat – допоміжна рада (нім.).

1941 р., липня 9. – Повідомлення про замах на голову Українського державно-урядованого Я. Стецька у Львові 8 липня

Атентат на голову Краєвого правління Ярослава Стецька. Ярослав Стецько урятований, шофер ранений. Марєво ворожого саботажу на порозі української державності

Львів, 9.VII.1941 [р.]. Є випадки, до яких замало підійти з міркою холодного обсерваційного міркування, бо вони у кожного українця порушують найглибші почування і наче струмом електризують усім єством. Ось до таких належить і атентат на голову Народного управління Ярослава Стецька, що вчора коло 9-ї години ввечері поїхав авто відвідати сестру на вул. Войтіха, ч. 9. Коли авто здержалось і голова відчинив двері, щоб висісти, впало 4 постріли незнамого атентатчика. На щастя, жадна куля не трапляла в голову, що щасливо добився до брами. Одначе жертвою атентату впав шофер Федір Клименко, ранений в уста одним із чотирьох вистрілів. Мимо цього, він добився до брами, одначе тут же впав, заливаючи кров'ю сходи. Користаючи в замішанні, атентатчик зник.

Поліція на місці атентату

Львів, 9.VII.1941 [р.]. Повідомлена про атентат українська міліція з'явилася в кілька мінут на місці в складі кількох осіб, зробила карні розшуки і повідомила німецьку поліцію. Кільканадцять хвилин по атентаті відділ військового перешукав Кайзервальд, одначе нікого не знайдено. Наразі атентатчик зник безслідно.

Мешканці сусідніх мешкань подають, що півгодини перед 9-ю год. крутився високий чоловік в чорній маринарці і кашкеті коло паркану і нервово дивився од часу до часу на годинник. Це вказувало б, що атентат був запланований.

Перші враження

Львів, 9.VII.1941 [р.]. Вістка про атентат на голову Краєвого управління Ярослава Стецька, що блискавкою розійшлася в рядах ОУН, викликала, зрозуміло, глибоке враження, електризуючи чуйність усіх на цей нечуваний виступ ворожих чинників, це в заранні української державності атентатами стараються впровадити заколот. Одначе все українське громадянство, тим більше пронизане солідарністю, співпрацею, відповість ворогам української нації на цей нечуваний виступ ворожих українському державництву чинників.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 18, арк. 1-2. Машинопис, копія.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 3.

1941 р., липня 10. – Архипастирське послання луцького єпископа Полікарпа з приводу відновлення Української держави

(копія)

Архипастирське послання
преосвященнішого Полікарпа єпископа луцького
До всіх українців, сущих на Волині

Мир Вам від Бога отця нашого
і Господа Ісуса Христа

Любі мої діти. Велике Боже милосердя і справедливість приблизились до нас. Довгі роки терпів наш многострадальний український народ наруги й знущання над святою вірою православною і над його національними почуваннями, над його людською* гідністю. В державі більшовицького антихриста терор і жах дійшов до нечуваних досі розмірів, в порівнянні з якими бліднуть переслідування християн за часів римських імператорів Нерона й Діоклетіана. Безбожники жадливо розправлялися з християнською вірою, мордуючи архипастирів, тисячами й сотками тисяч пастирів і вірних християн, проголошуючи закон зради й ненависти.

Оце на наших очах справедливість Божа сповнилася. Царство сатани валиться. На нашій звільненій українській землі несеться радісний гомін. В цю радісну велику хвилину український народ із наболілої душі шле молитву-подяку Всевишньому за своє визволення від більшовицької влади і за своє спасіння. Перед ними в блискучому промінні сходячого сонця сяє наша велика ідея: Один Бог, одна нація і спільна краща будучність.

Сповнилась наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радіовисильні несеться над нашими городами, нивами, ланами, над нашою, так густо зрошеною кров'ю землею, радісна вістка: проголошено самостійну Українську державу. Разом з українським народом радіє і наша многострадальна церква. Відроджена у вільній Українській державі Українська вільна православна церква буде з народом одною нерозривною цілістю.

В цю велику хвилину звертаюся до Вас, любі діти, словами св. ап[остола] Павла: “Благаю Вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили Ви всі і щоб не було між Вами розділення, але щоб були з'єднані у одному розумінні і одній думці” (ап[остол] Пав[ло]. Послання до] Корин[тян.] с. 10).

Любити Бога, любити Батьківщину – це найбільша чеснота. Служба Батьківщині – це найбільший обов'язок.

Нехай Господь милосердний допоможе Тобі, народі мій, і тобі, уряде наш, будувати Самостійну українську державу, а моя молитва за всіх Вас перед престолом Всевишнього буде завжди.

В цей великий час всі українці мусять об'єднатися, всі мусять працювати пильно, бо в єдності сила й ту єдність мусимо показати.

Не треба нам партій, не треба нам боротьби між собою. Всі мусимо об'єднатися при нашій святій православної церкві, при нашому урядові, при нашому національному проводові.

* У тексті помилково “нелюдською”.

Призиваю на весь український народ і його Державний уряд всемогуче Боже благословенство.

Дано в м[істі] Луцьку на Волині
року Божого 1941,
місяця липня 10 дня

+ Полікарп

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 96

1941 р., липня 10. – Лист луцького єпископа Полікарпа до Начального команданта Української національної революційної армії І. Климova (Є. Легенди) з благословенням на спільне будівництво Української держави

10 липня 1941 [р.]

Православний єпископ луцький
Високоповажаний Пане Добродію!

Христос воскрес!
Воскресла й Україна!

Я свідомо чекав великого дня воскресення України п'ятдесят літ.

Слава Богові милосердному, я таки діждався того радісного дня.

Дякую Вам сердечно за привітання і з свого боку вітаю Вас з радісним днем воскресення України. Молю милосердного Бога, щоб Він дав нам мудрих керівників, щоб вони працювали для загального добра Української держави, а не поборювали один одного. Я й підвладне мені свідоме українське духовенство, як і раніш, так і тепер, будемо провадити на користь України свою національну працю.

Призиваю всемогуче Боже благословенство
на Вас і на всіх тих, хто з Вами.

Єпископ Полікарп

Високоповажаному п. Євгеніві Легенді.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч.2. – С.1.

№ 97

1941 р., липня 10-11. – Протокол розпитування капітана Г. Коха, проведеного в уряді підстатсекретаря Генерального Губернаторства Кундта в Кракові про створення Українського крайового правління у Львові 30 червня 1941 р.

Розмова з проф. д-ром Кохом 10.7.1941 [р.]

Присутні: п[ід]с[екретар] Кундт, др Фель, асесор ф[он] Бюлов і вищеназвана особа.

Проф. Кох намагався, по можливості, першим потрапити до Львова, щоб звідти опанувати політичною ситуацією. Але це не вдалося через те, що він був затриманий майором першої гірської дивізії. Хоча майор цур Айкерн, який його супроводжував як офіцер абверу, мав дуже великі повноваження на письмі, які дають йому безумовне право на вільне пересування, майор сказав, що для нього обов'язковою є лише перепустка його дивізії. Після того, як майор вкінці почав погрожувати арештом, майорові цур Айкерну і кап[ітану] Кохові не залишалось нічого іншого, як здобути собі відповідну перепустку. Звичайно,

годі було перешкодити тому, щоб у той же час до міста проникали всілякі цивільні особи й укр[аїнські] політики.

Близько 19 год. 20 [хв.] майор цур Айкерн і капітан Кох прибули до міста. Перш за все вони склали візит митрополитові. Там вони довідалися, що деякі їхні співробітники пішли на збори до “Просвіти”. Майор цур Айкерн і капітан Кох відразу ж розшукали ці збори. Оскільки основний вхід був заблокований великим натовпом людей, вони увійшли через вхід на сцену й увійшли на сцену. Їхня поява викликала незмірне захоплення. На трибуні перебували голова зборів тимчасовий бургомістр Полянський з іншими відомими українцями міста і – Стецько. Побачивши Стецька, цур Айкерн і Кох відразу ж залишили сцену і стали в залі для глядачів, не сідаючи. Спричинила це та обставина, що Стецько отримав від відділу І С (штабу армії) обов’язкове доручення виїхати до Холма, якого він не виконав.

Збори продовжились, і Полянський коротко підсумував дотеперішній хід подій. З огляду на те, що був зачитаний Декрет № 1 про створення уряду, проф. Кох у порозумінні з цур Айкерном вважав за необхідне взяти слово для прояснення становища. Він пояснив, що війська Адольфа Гітлера захопили країну і, згідно з німецькими вимогами, першочерговим завданням українців є зберігати спокій і порядок та без зволікання знову взятися до праці. Зараз іде війна і політикою в жодному разі займатися не можна. Наказувати можуть лише Німецькі збройні сили. Вимогою часу є працювати і слухатися. Проф. Кох завершив словами “Zig gail!” за фюрера, до чого захоплено приєднались головуючий та збори. Безпосередньо після цього Стецько вигукнув здравицю Степанові Бандері. Цур Айкерн та Кох відразу ж залишили збори, подавши руку Полянському та іншим визначним учасникам зборів, а Стецькові ні.

Після закінчення зборів Стецько подався просто на Львівську радіостанцію, де він видав себе перед німецьким унтер-офіцером з розташованої там роти пропаганди під [командою] лейтенанта Люттермозера за уповноваженого здійснити радіопередачу. Таким самим чином відбулася друга відома львівська радіопередача з 1.7. об 11 год. ранку. Так стало можливим здійснити як передачу 30.6. о 10 год. вечора, так і передачу 1.7. перед обідом, – без відома компетентних органів, а також роти пропаганди, розташованої на Львівській радіостанції, та розміщених у Львові військових інстанцій (включно з кап[ітаном] Кохом), тим більше, що німецькі органи, які є у Львові, з огляду на їхню зайнятість роботою, не мали часу прослуховувати Львівську радіостанцію. Тому знову-таки стало можливим, що про факт проголошення Українського крайового уряду через Львівську радіостанцію відповідальні німецькі служби дізнались шойно у Кракові, оскільки, схоже, українці, що мешкають у Кракові, були задалегідь повідомлені про очікувану передачу по телефону людиною Бандери. Знову ж таки, можливо, що на відповідний запит до німецьких військових органів спершу була отримана відповідь, що про проголошення Укр[аїнського] крайового уряду Львівською радіостанцією там також нічого не відомо. Про події на Львівській радіостанції найточніші відомості зібрав постфактум офіцер абверу, майор цур Айкерн, і письмово повідомив про це відповідного вищестоячого офіцера абверу.

* “Sieg – Heil!” – “Перемога – хай живе!” (нім.).

Проф. Кох наголосив, що у наступні дні він прийняв у своїй канцелярії в ратуші ряд відомих львівських українців, яким він пояснив про помічене негативне ставлення німецьких інстанцій до Стецька та його “крайового уряду”.

Стецько багато разів намагався, як доведено, прийти в німецькі інстанції. Так він спробував зранку привітати капітана Коха від імені Укр[аїнської] республіки на його службовому місці. Кох відповів на те, що він у будь-який час може прийняти його як приватну особу, але жодного Українського уряду все ж таки бути не може. Поки що він знає лише дружній український народ, але не союзу Укр[аїнську] державу. До того ж Український уряд у Львові мав би таке саме значення, як уряд Шушнігга в Австрії. Приватно він хотів би йому сказати: хай він не грається в небезпечні ігри і не примушує його [Коха] помітити його “уряд”. Службово він заявляє йому: Українського уряду не існує. Не може бути й Укр[аїнського] легіону, оскільки немає й Української держави. Цей легіон був би тому нічим іншим, як партизанським загonom.

Через два-три дні, офіцер [відділу] І “а” нового коменданта міста з’явився у кап[ітана] Коха і повідомив його, що делегація комбатантів на їхнє прохання буде після обіду прийнята генералом. Відразу ж після цього Кох зустрів Стецька в коридорі ратуші. Стецько підтвердив, що сьогодні після обіду його справді має прийняти генерал і саме не як комбатанта, а як керівника уряду. Кох застеріг Стецька і перешкодив тому, щоб прийом відбувся. Кап[ітан] Кох вказав на те, що вже перша спроба Стецька представити свій уряд першому комендантові міста Львова, полковникові Міттергерсту, була зірвана ним завдяки своєчасному попередженню.

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/150. С. 4-7. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 150-153. Переклад з німецької мови. – С. 15-17, 140-143; Zlepko D. – № 14.

№ 98

1941 р., липня 10-11. – Із записів воєнного щоденника командуючого військовим округом тилу 103 про політичне становище у Львові

Воєнний щоденник № 1

Командна інституція, військова частина округу тилу 103

Ком[андуючий] в[ійськовим] о[кругом] тилу 103

Почато: 21 червня 1941 [р.] Закінчено: 31.12.1941 [р.] [...]*

Ком[андуючий] в[ійськового] о[кругу] тилу 103 підпорядковується** від 21.6.[19]41 [р.] до 3.7.[19]41 [р.], 24.00 год., В[ерховному] к[омандуванню] 17 а[рмії],

від 4.7.[19]41 [р.], 0.00 год. до 8.8.[19]41 [р.] В[ерховному] к[омандуванню] 6 а[рмії],

від 8.8.[19]41 [р.] до 31.12.[19]41 [р.] Гр[упі] а[рмії] “Південь”

Воєнний щоденник вів від 21.6.1941 [р.] до 31.12.1941 [р.] ст[арший] лейт[енант] др [підпис нерозбірливий]

День, година, місце і рід приміщення:

10.7.1941 [р.], Львів

* Тут і далі – скорочення в публікації.

** Ці записи мусять ясно показувати кожночасне підпорядкування. Особливо важливе для артилерії, танкові з’єднання, саперні формації і т. д. (примітка в тексті).

Опис подій (при цьому важливо: висновок про становище ворога і власне, години видачі й отримання рапортів і наказів).

[...] VII від[діл] ген[ерального] штабу розпочав свою роботу із утворення в[ійськового] округу тилу. Його першочерговим завданням є обладнання і охорона підпорядкованої місцевої громадської управи, яка повинна бути в стані підтримувати передбачені господарськими інстанціями господарські заходи і забезпечувати бездоганний хід управління (Дод[аток] 242).

З політичного боку обставини складаються не цілком ясно. Українці швидко після окупації країни 17-ою армією вдалися до самовільних кроків і видали об'яви, націлені на створення самостійної Української держави, і таким чином випередили плани верховного німецького керівництва. Йдеться про те, щоб охопити добрі починання цього руху. Оф[іцером] зв'язку Розенберга призначено В[ерховним] к[омандуванням] з[бройних сил] в розпорядження штабу ком[андуючого] для виконання цього завдання кап[ітана] професора Коха [...]

10.7.1941, Львів

11.7.1941 [р.]

Словацьку армійську групу у Хирові [підпорядковано] ком[андуючому] згідно з наказом Г[рупи армій] "Південь" [...]

Командуючий видає особливі розпорядження щодо українського питання. Вони мають, в основному, на меті обмежити діяльність українців на комунальну ділянку під німецьким керівництвом. Політичні устремління необхідно спрямувати в русло соціальної допомогової діяльності. Особлива увага приділяється утворенню Української міліції (Дод[аток] 247).

Обставини у місті Львові вимагають особливих заходів. Комендантом міста призначено ком[андира] охор[онної] див[ізії] 444 генерал-лейтенанта Рессурма. Він отримав завдання навести лад військовими заходами [...]

Вказівки про політичні наміри стосовно України, незважаючи на повторні прохання, ком[андуючому] у службовому порядку не приходять, тому він у більшій мірі [і] виключно залежний від вказівок кап[ітана] Коха, який поінформований про наміри верховного керівництва.

У ком[андуючого] є разом з кап[ітаном] Кохом статссекретар Кундт з Ген[ерального] Губернаторства. Важко вяснити його повноваження і завдання. Він є службовим представником інституції Розенберга при ком[андуючому] групою "Центр" і, нібито, є за дорученням його інституції у Львові, щоб знову упорядкувати політичні справи у душі Розенберга. Довірено стало відомо, що статссекретар Кундт передбачається як генеральний комісар для майбутнього генерального комісаріату у Львові і уже тепер відповідно всім цікавиться. Він і професор Кох засвідчили [свої особи] розпорядженням Верх[овного] к[омандування] с[ухопутних військ], про що у службовому порядку ще не знає ком[андуючий]. Статссекр[етар] Кундт намагається у різні способи включитися у заходи ком[андуючого]. Він пропонує від імені ген[ерал-]губернатора Франка перенесення службовців адміністрації Ген[ерального] Губернаторства, як вже підібраних і підготовлених для цих завдань і які повинні пізніше, після утворення політичної області, взяти на себе цивільну адміністрацію. Ком[андуючий] усвідомлює те, що у цьому полягає небезпека передчасного втручання цивільних структур і подвійного управління і що, з іншого боку, є перевага

* Пропущено текст про заходи наведення ладу серед військових та військових частин.

німецьких спеціалістів з огляду на відсутність українського вищого прошарку і, почасти, через політичну ненадійність (прихильники Бандери і Стецька) й цього не можна позбутися. Крім цього, нахабність ген[ерального] губ[ернатора] Франка має особливу вагу через те, що це передається через інстанцію Розенберга. Проте ком[андуючий] не вважає себе уповноваженим приймати таке вагоме рішення самостійно і вирішує відрядити статссекретаря Кундта до Групи армій, а її перед тим поінформувати через [відділ] І С. [...]

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 161-165. Друкована форма, заповнена рукою, оригінал**. Переклад з німецької мови. – С. 159-160.*

№ 99

1941 р., липня 11. – Протокол розпитування тимчасового бургомістра Львова Ю. Полянського, проведеного в уряді підстатссекретаря Генерального Губернаторства у Кракові

Розмова з проф. Полянським, тимчасовим бургомістром Львова

11.7.[19]41 [р.]

Присутні: п[ідсекретар] Кундт, др Фель, ас[есор] ф[он] Бюлов

Проф. Полянський на початку підкреслив великі труднощі, які виникли при першому впорядкуванні відносин у місті. Оскільки українцям, які залишились у Львові, не був відомий партійно-політичний розвиток ОУН, стали можливими неправдиві інформації з боку людей Бандери, які призвели до жалюгідних випадків. Життя у Львові знову нормалізувалося, співпраця з німецькими органами є дуже задовільною. Комендант міста надав йому в розпорядження 1 млн карбованців, відчиняється усе більше крамниць і т. д. Дуже багато, особливо серед старших українців, переконані, що побудова тривалої адміністрації можлива лише за допомогою німців.

Люди Бандери вже два дні тому були в нього зі списком членів партії, яких, за їхньою вимогою, треба негайно прийняти у різні відомства міської адміністрації. Він це відхилив, посилаючись на те, що не може допускати партійних політиків і може використовувати лише фахівців.

Полянський був проф[есором] географії у Львівському університеті й користується повним авторитетом у своїх українських земляків. Різні офіцери висловлюють повне схвалення його зусиль, спрямованих на відновлення порядку і праці у Львові. Полянський належить до тієї чисельної української групи, яка погано уявляє собі українське майбутнє без допомоги, співпраці й керівництва німців. Це спокійний і діловий працівник, чесний і гідний довіри.

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6 /150. С. 4-7. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 153-154. Переклад з німецької мови. – С. 143; Zlepko D. – № 17.

* Далі йде запис за 17 липня 1941 р.

** Над оригінальним нечітким текстом надписано чітке розшифрування.

1941 р., липня 11. – Лист В. Федака з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні про арешти українців, а також російських, білоруських і литовських комітетів та про становище у Львові, Кракові та Варшаві

Кр[аків] 11.7.[19]41 [р.]

Друже Провідник!

Передучора був тут Ігор. Привіз листи, які залучую, та деякі нові відомості. Матеріяли ці годі було, одначе, зараз учора вислати...^{*} А в додатку ми ждали на телеграму, згідно з тим, як ми з Джоном домовилися. До сьогодні її не діждалися, а я вважаю, що деякі вістки дуже важні і тому без них висилаю.

Думаю, що Ігор в своєму листі представив Вам стан у Львові. Я тільки дуже загальною [можу] доповнювати його і то на підставі інформації Ігоря. До того дня, як Ігор там був (8.7), ніхто не сидів. Стецькові тільки обіцяли, що його повезуть до Берліна. Можливо, що він уже там, або в дорозі сюди. Приймаю це за дуже правдоподібне. Отже, у Львові вони нікого не признають, строго цензурують, але на провінції люди поки що віддыхають далеко свобідніше. Провінціальній пресі можна далеко більше писати. Залучена “Сурма” була надрукована, але якраз у тому менті, як її мали брати до кольпору, приїхали поліц[ійні] власті і наложили цензуру. “Сурму” сконфіскували. Посилаю Вам одинокий примірник. Якщо йде про політичне життя на провінції, то уважимо, що там, де створені нами установи добре функціонують, є вони затверджувані нім[ецькими] властями. Очевидно, як тепер пхаються туди мельниківці, то вони будуть рити. Тим більше, що в нас часто давалось заобсервувати брак послідовності і витривалості. Уважаю, там за єдино вказане розвинути якнайширшу пропаганду (нашу), щоб якщо схотіли нас ліквідувати, населення знало, кого це ліквідують. Тому теж вважаю за відповідне вислати людей, скільки лише можна. Тут залишиться лише мінімум. Дуже прошу можливо швидко подати нам тут і на Землі певні напрямні, як висновки Ваших розмов в Берліні. (Чи маємо поширювати те, що Ви арештовані, чи мовчати?). Поміж залученими листами є також лист митрополита до Мельника. Апелює до нього, заступи погодився з Вами, і каже, що визнав Стецька, як Мельника і Вашого заступника (в такому порядку). Прошу той лист якось колись Мельникові передати. Він в Берліні.

Наші в Рабці сидять. Доступ до них є. Останньо привезли туди ж др Мазяка з Варшави. Бізанц і, навіть, УЦК інтервенювали в їх справі. Решта У[країнського] н[аціонального] к[омітету], ті старші, ті залишилися, є нами живо інформовані і тримають з нами, але всі пруться на той бік і налягають, щоби ми робили старання, щоби їх повипускали на той бік. Я переказав до Львова, щоби їх стягали як фахівців.

УЦК підпорядкувалася Мельникові – летючку залучую.

Зі мною тут говорять рідко, ніби не мають до мене жадних справ. Деякі дрібнички полагаджують. Я старався, щоби мене спеціально до Вас пустили. Обіцяли мені дати знати. Мусів я, одначе, сам довідуватися. Здвигнули раменами – мовляв, ця справа належить тепер до політ[ичних] чинників і вони не хочуть тепер з ними зажиратися. Конкретно Біз[анц]. Хоч, може, й зробив би

* Крапки в тексті.

щось, то тремтить за свою шкіру. Кажуть пождати, бо поліція хоче мати спокій пару тижнів. Я потім пробував дістати офіційно можливість поїхати на Схід відвідати моїх батьків – теж радили мені самому старатися.

Все-таки на мою поїздку до веркшувців* ніби погодились. Поїду сам, згледно з тим четарем, що Вас віз, але без мельниківців. Так само обіцяли мені дати можливість трьом нашим жінкам відвідувати наших совіт[ських] ранених і полонених.

Бізанц заявив Олексі, що німці будуть остро карати всіх, хто буде тепер без їх дозволу писати, однаково нас, як і мельниківців. Тому теж Мельник за свою недільну летючку мав би бути, як він казав, покликаний до Берліна.

Кажуть, що у Варшаві є два рос[ійські] комітети. Один з них сидить в цілоти, другий частинно. Білоруський в цілоти, литовський теж.

Левко питається, чи може їхати на Схід. Чекаємо на Вашу відповідь.

Щиро здоровлю.

В. Граб

Слава Україні

Після н[аписаного]. Довідався я в останній хвилині від Бізанца, що за два дні їде до Берліна проф. Кох. Я буду старатися його тут стрінуги. Казав мені теж Бізанц, що Славко вже в Берліні. Якщо Ви мали б якісь побажання відносно Коха, прошу мені завтра звонити.

В. Граб

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 5. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 101

1941 р., липня 11. – Оголошення проводу ОУН у Крем'янци про урочисті молебні з нагоди проголошення Української держави

Накази, оголошення

Крем'янець
Слава Україні!
Героям Слава!

Повідомляється українське населення, що в неділю, 13 цього місяця, по всіх церквах на визволених від більшовицьких наїзників українських землях, відслужений буде після служби Божої урочистий молебен у наміренні українського народу та його Держави – соборної України.

Все населення закликається в цей день національного свята Соборности України громадно заповнити храми Божі.

Організація Українських Націоналістів
м. Крем'янець, 11 дня липня 1941 р.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 6.

* Werkschutz – воєнізована охорона заводів і транспорту (нім.).

1941 р., липня 13. – Спогад про свято проголошення відновлення Української держави в Калуші 4 липня

Незабутні хвилини

В першому числі, подаючи вісті зі світа, за якими вже так стужилася наша громадськість, з життя нашої сучасної столиці – міста Льва, присвячуючи місце змалюванню жаху, який полишив по собі червоний наїзник, кидаючи бодай короткий рефлекс на події нашого села, ми не мали змоги вмістити матеріялу про сам Калуш, про те, як в нашому місті виявилася Українська національна революція в останніх наших сонячних днях. Сьогодні даємо місце короткому репортажеві про останні події в Калуші, що виправдає частинно вилім в нашому хронікарському ділі.

Редакція

В неділю досвіта збудив мене гамір біля школи. Я дізнався, що рештки втікаючих большевиків підстрілили між Калушем і Підгірками чоловіка-ополченця, і треба негайно ношей. В хвилину вже біг за молодими учнями, що йшли рятувати людину. Несучи нещасну жертву, дізнався я, що в місті “Банах”.

Година 7 рано. Доходячи до Народнього дому, бачу коло “міськради” групу людей. Так! Після двох років закритих уст – перше коротке чисте слово – “Слава!” Не знаю, чи я перший з калуських людей привітав цим гордим словом вийшовшого сьогодні з підпілля провідника, але наші руки стиснулись дуже дружньо.

– Я ставлюся до Вашої розпорядимости!

І цілий перший день проходив на зустрічах, дорученнях і щасливому вичікуванні чогось більше.

Полудне. Йду попри костел. Чути пошум розмови. “Штаб” конспіративно розсівся вгорі, на мураві за кущами і панує над містом.

Неповторна хвиля. Революційний провідник повіту – вірні його соколи, льорнетки, кулі, кілька крісів і нас, кількох цивілів, на мураві за кущами, на горбочку.

Я, старий революціонер, з гордістю глядів, як соколи провідника приводять полонених, звітують про свої перемоги. Радість так і висіла у повітрі, бо десь чулося подих зближаючихся воюючих, прориваючих, розтרוшуючих сталевих колон побідоносної армії. Обличчя національної революції прибрало красок.

Новий день приніс нові новини. А потім вже не дні, а години, мінати приносили на своїх бурунних, спінених хвилях не передсмак, а саму повнокровну, повновиду, дійсну, всенародною революцію.

П'ятниця, 4 липня 1941 р. На мурах міста розліплені афіші голосять Тобі – український народ – проголошення самостійності і незалежності. (Відбитку цієї першої історичної проклямації Повітового проводу ми вмістили були на першій сторінці першого числа “Золотого тризуба”).

Нарід – воно трохи соромно – з мішечками, ще по ролетах поглядом зсовується, ще не[о]дімкнені брами очима вертить. Але ні, – це не нарід, – це покидьки суспільного кітловища. Бо, тим часом, всуміж з переходячими першими відділами малярських військ, вмашеровують в місто барвні відділи жінок, бадьорі чети чоловіків, із піснею на устах, із радістю в серці, із розвиненими, гордо піднятими національними прапорами.

Вітаємо армію! Вітаємо дружнім піднесенням рук, славним націоналістичним привітом.

Сходяться села. Організованим порядком. Ніхто не скаже, що їх пригнали силоміць, бо ж сьогодні в нас ні “поліції паньствоей”*, ні “добровільного” злету на “свято” сталінської конституції чи “великого жовтня” немає. Сьогодні нема ще впорядчиків, нема агітаторів-демагогів, нема попихачів. Народ пливе, прапори мають, і заповнюється найбільша площа серед міста, бувший Риннок.

В нас за плечима постумент розбитого і стягнутого ще сьогодні, серед ночі, іпсового Леніна, перед нами – море голів, зліва проїзять колони військ і прямують на Станиславів. Там, зліва, теж сотки місцевого населення вітає ще дальше і дальше армію квітами.

На трибуні розвіялись на вітру прапори. Біля них почесна сторожа. Провідника Т. Банаха окружує чим раз тісніше кільце покликаних на трибуну громадян.

Розпочалася властива, найторжественніша хвилина – зложення присяги друга Банаха на вірність українській нації і державі.

Ще була така хвилина, що стиснула найсильніші серця. Це тоді, коли проголошено мовчання для вшанування пам’яті героїв. І ще були хвилини-перлини, незабутні і зворушливі, коли проголошувано Маніфест, коли піднявся ліс рук над відкритими головами до присяги народу на вірність святій справі, коли учениця середньої школи, молодша сестра засудженого на смерть і невинно замученого большевицькими катами Володимира Шлемка, проголосила з трибуни вірність Україні української молоді і заприсягла пімсту ворогам – диким варварам Сходу.

Дві духові оркестри грали на переміну стрілецькі пісні і національний гимн. На закінчення свята з тисячей грудей пролунали спонтанно звуки гимну та славної Франкової пісні “Не пора”, за яку не раз пролилось немало крові на походах, демонстраціях, панахидах над могилами героїв.

“Не пора, не пора,
москалеві, ляхові служить”, –

вже з переконання, сповнені життєвого досвіду, як молитву, повторяли мельодійні слова тисячі губ в один віддих, в один удар серця.

Одно, чого слід вистерігатися при таких святах, що принесла нам дика бездушна, сфанатизована Росія – це оплесків після кожного другого слова промовця, це пригравки державного гимну після кожної промови чи привіту (в москалів було це так, що грали Інтернаціонал навіть після кожного повторення витертого вже і дешевенького слова “учитель, друг, геній, наймудріший Сталін”).

Нам слід загалом сьогодні отрястися з усіх налетів духа Сходу, нам час позбутися широкості української вдачі, сентиментальності почуттів. Нам треба сталити волю і йти смілими, рішучими і твердими кроками вперед. Бо від життя відставати невільно, а життя йде все вперед, творить нові форми, які треба своєчасно і вміло виповнювати життєвим змістом.

І тільки так розуміючи життя, можемо розраховувати на те, що ми дійдемо до нашої найвищої мети.

Так, ми дійдемо! Ми впевнені в тому. Побіда буде за нами.

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 2-3.

* Policja Państwowa – Державна поліція (пол.).

1941 р., липня 15. – Лист провідника ОУН С. Бандери з Берліна до крайового провідника ОУН І. Климова (Є. Легенди) та всіх членів ОУН з подякою за незламність у боротьбі за незалежність України

Другові Іванові Климовому Легенді
краєвому провідникові ОУН на М[атірних] у[країнських] з[емлях], членові
проводу ОУН

Незломному командантові – краєвому провідникові Іванові Климовому, Краєвому проводові та цілій героїській Організації Українських Націоналістів на Матірних українських землях, усім її Членам, незломним борцям-революціонерам, які у найтяжчий і великий час держали фронт визвольної боротьби України, придбали слави прапорам Української національної революції та якнайкраще заслужилися Україні своїм героїчним змаганням – усім Вам, друзі, мій сердечний привіт, признання та подяка від цілої Організації Українських Націоналістів.

У найлибшій пошані перед великою і славною пам'яттю незабутніх друзів – героїв з-поміж наших рядів, що полягли у нашій боротьбі, перед святою жертвою їхніх мук, клянуся сповняти мої обов'язки провідника ОУН по моїм силам якнайкраще. Непохитна віра, що наш шлях правильний, що усі жертви і труди, які Ви кладете у безупинній боротьбі, – конечні і принесуть Україні перемогу, дає мені силу давати твердий наказ до дальшої важкої борні, поки наших братів катує найлютіший ворог, поки дикі орди топчуть і плюндрують українську землю, доки Україна в неволі.

Рад би тепер стояти у Ваших рядах безпосередньо та боротися так, як Ви. Та мій обов'язок супроти нашої справи, супроти Вас кладе на мене інше завдання. Теперішній етап боротьби іще не закінчений. Ще не замикаємо, ані не підсумовуємо його. При його кінці прийде черга на те, щоби підрахувати та для історії задокументувати заслуги окремих провідників і членів ОУН. Сьогодні мої слова признання [і] подяки хай будуть для Вас, друзі, висловом тих почувань, що ними горить Україна.

Зокрема Вам, друже Легендо, як краєвому провідникові, що кермував нашою боротьбою на всіх Матірних землях у найтяжчий і найважніший час, що мусив у своєму серці переболіти усі страти, та помимо того незломно ішов вперед, зумів перевести організацію подібно через усі найтрудніші ситуації, виконати найбільше і найважче завдання – проломити старі кордони – моє найвище признання і подяка. Найкращою нагородою і похвалою для Вас, дорогий друже, це Ваші успіхи. Ваш звіт для організації – один з найцінніших документів.

Я, як провідник ОУН, завсіди будував на Вас, як на скалі, найсміліші сподівання та найкращі надії. Тільки усе трівожила мене думка про те, чи іще в живих Ви і на волі дальше боретесь. (Першу вістку подав друг Непоборний, та зараз відтоді я уже не мав, через відомі Вам обставини, змоги передати Вам привіт).

Невимовно радію, що Ви осталися між живими побідниками, як перший між ними, як їх провідник.

Вірю, що у новій ситуації кермуватимете підлеглою Вам організацією якнайкраще.

Сподіваюся, що скоро стрінемося і даліше будемо продовжати наші змагання рам'я-об-рам'я в більше дослівному розумінні. На вільній вже Україні, за її велике майбутнє.

С л а в а У к р а ї н і !

Берлін, 15.VII.1941 [р.]

Степан Бандера
провідник ОУН

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 44, с. 1. Друкований відбиток.

№ 104

1941 р., липня 15*. – Звіт невідомого зі Львова про розмову Дякова з митрополитом А. Шептицьким на церковні теми

[Штамп] Ч. 343 від 2.VII.[19]41 [р.]

Звіт з розмови з митрополитом А. Шептицьким

Інж[енер] Загайкевич, який є тепер в Дирекції залізниць, приніс о. Галантові цілу стирту літератури, де був заклик Мельника, щоби всі націоналісти верталися до нього працювати.

П. Дяків був сьогодні, дня 15.VII.1941 р., в митрополита. Митрополит заявив, що має до нього довір'я; сказав, що теперішній Український уряд трактує дуже повільно. До митрополита дійшла листа, в якій повідомлено, що провід дав приказ убивати польських священників і поляків. Це не подобалося митрополитові тому, що митрополит в тому випадку найшов би ся в глупій ситуації, але митрополит признає, що українська влада має право винищувати ворогів. Просив, щоби цю справу йому вияснити. (Про це чув в німецьких кругах). Замітив, щоби якнайменше уживати слово “революція”, – бо це пахне більшовизмом і комунізмом, – натомість зворот “українська влада” є найбільш відповідний.

Справа церкви: в Україні не буде ані греко-католицької церкви, ані православної, а буде одна соборна українська церква. Монастир [єстер] Василянок при вул. Потоцького були за більшовицької влади знаціоналізовані^{**}; німецький майор назначив тепер на директора приміщення [єстер] Василянок – жида, директоркою є також жидівка, а [єстер] Василянок не допускають до їхнього монастиря, а цілими господарями там є директор жид і жидівка. Польські “матечки” дістали під свій заряд сиротинець при вул. Кадецькій – “захист безбатченків”, – там хрестять всіх малих дітей на римо-католиків, що під сучасну пору не є корисним для нас явищем.

П. Стерпак в міліції, а в Уневі про нього добре не говорили (робив там різні пакости).

П. Хмелевська має список людей, що за час більшовицької влади були активними комуністами.

Справа Весловського, що це за індивідуальність?

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 6. Машинопис, копія.

* Датуються за змістом.

** Так у тексті.

1941 р., липня 15. – Заява голови Українського державного правління Я. Стецька, складена в Берліні під час допиту, про причини, доцільність і мету створення правління 30 червня 1941 р.

Заява

На підставі багатостолітньої боротьби українського народу за свій державний суверенітет і на підставі факту, що ще недавно, в 1917-20 рр., існувала незалежна Українська держава, я, як заступник провідника Організації Українських Націоналістів (ОУН), яка після поразки в українській визвольній боротьбі спершу як УВО (Українська Військова Організація), а пізніше як ОУН під проводом Євгена Коновальця, вела визвольну боротьбу українського народу проти гнобителів і понесла в цій боротьбі найбільші жертви найкращих синів України, проголосив у Львові 30 червня 1941 [р.] о 20 год. 30 [хв.] у залі “Просвіти”, Ринок 10, на Українських національних зборах відновлення Української держави. На мій наказ це було також передано через Львівську радіостанцію до відома українського народу й світу.

Як у боротьбі за українську державність жоден з українських патріотів не потребував наказів до цієї боротьби, так і проголошення відновлення української державності, коли окупант зник з української землі, для кожного українця стало вимогою часу, вимогою його національного сумління і його національної честі. Великий ентузіазм народних мас, який проявився також по відношенню до переможної Німецької армії, підтверджує, наскільки назріло питання державного суверенітету України.

Для проголошення відновлення Української держави і для наслідків, які з цього випливають, я, як заступник провідника ОУН і як керівник Українського уряду, що не зрікся цього поста, несучи повну відповідальність.

Провідник ОУН призначив мене керівником уряду. Як керівник уряду, я мав повноту урядової влади і видавав рішення на основі провідницького принципу. Я призначав членів уряду і звільняв з їхніх посад. Тому я несучи відповідальність за все.

Ні з ким із німецьких урядових чинників проголошення української державності я не узгоджував. Я взяв на себе справи уряду за наказом провідника ОУН.

Я наказав ввести в дію Львівську радіостанцію і дозволив програму передач. Наказ про захоплення радіостанції ще перед вибухом війни з Радянським Союзом віддав крайовий провідник ОУН у рамках загального плану революційної діяльності ОУН у випадку війни. Провід ОУН розробив план, згідно з яким усі важливі об'єкти повинні бути захоплені й захищені від знищення більшовиками.

Радіостанцію ще перед зайняттям Львова німецькими військами захопили бойовики ОУН. Невеликі пошкодження були усунуті, й моє розпорядження можна було виконати.

Про доцільність проголошення державності я не вів переговорів з жодною інституцією Райху з таких причин:

1. Я відкрито і відверто проголосив, що завжди розглядав і розглядаю Німецький Райх як друга України.

2. Я переконаний, що німецькі націонал-соціалісти мають розуміння того, що національна честь і національна гідність українського борця, якого народ у

боротьбі за свою державну самостійність приніс мільйони жертв, вимагає того, що український народ з власної волі повинен довести, чого він прагне і що не потрібно перевіряти, чи він може виражати свою волю до свободи, чи ні. Причиною зайнятого мною становища було це переконання, а не думка виступити проти німецьких планів, які, як відомо, є сприятливими для України.

3. Українська держава була визнана Німеччиною вже у мирному договорі в Бересті-Литовську 8 лютого 1918 р., тому у львівському акті з погляду міжнародного права йшлося лише про відновлення раніше існуючого стану. Німеччина ніколи добровільно не відмовлялась від цього стану, тільки версальський і ризький договори проголосили його недійсним і скасували проти волі Німеччини і України.

4. Всі зусилля Проводу ОУН домовитися з німецькими урядовими інституціями про політичні принципи і зміст для тісної німецько-української співпраці, розбивалися через відсутність компетенцій цих же інституцій Райху або через твердження, що така домовленість була б передчасною. Врешті стверджувалось, що саме співвідношення сил в самих українських землях є зовсім непевним.

Тому лише факти, які повинні доводити прагнення українського народу до державного суверенітету, говорять про волю народу в Україні. Такий факт також відбувся. Він не лише знайшов сильний відгук у всій країні, але й його повсюдно прийняли.

За свою діяльність я несу відповідальність перед українською громадськістю і перед провідником ОУН.

Незважаючи на це, я хотів би прояснити положення, бо Німецький Райх є другом України й допомагає нам у визволенні. Спільні інтереси диктують нам спільну боротьбу і тісну взаємну співпрацю, які є основою для чесних і тривких відносин між українським і німецьким народами.

Берлін, 15 липня 1941 [р.]

Ярослав Стецько

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 292445 – E 292447. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 18.

№ 106

1941 р., липня 16. – З донесення Головного уряду безпеки Райху в Берліні про більшовицький терор у Львові та Галичині напередодні вступу німецьких військ, реакцію населення та відплатні дії німецької айнзацгрупи

Шеф поліції безпеки і СД

IV A 1 – В. Nr. 1 B/41 т[асмна] д[ержавна] с[права]

Берлін, 16 липня 1941 [р.]

Донесення про події в СРСР № 24

I. Політичний огляд

а) У Райху: немає жодних донесень

б) У Генеральному Губернаторстві [...]”

* Зліва від дати дописано рукою “Передано до Головного уряду безпеки Райху оберштурмбанфюрером Вайнманном”.

** Пропущено в публікації десять сторінок.

Більшовики крім цього своїм відходом разом з місцевими євреями повбивали певну кількість українців. Причиною вони назвали спробу повстання українців у Львові 25.6.41 [р.], які намагались звільнити своїх ув'язнених.

Зі Львова – за надійними повідомленнями – зникло близько 20 000 українців, 80% яких, принаймні, належало до інтелігенції.

Львівські в'язниці були цілком заповнені трупами замордованих українців.

За обережними оцінками йдеться лише у Львові про 3-4 000 людей, а решту було вивезено.

У Добромилі знайдено в тамтешній в'язниці 82 трупи, з них 4 євреїв. В останньому випадку йдеться про колишніх більшовицьких секретних агентів, яких, як поінформованих осіб, усунули. Поблизу Добромиля знайшли закинуту соляну шахту глибиною 80 м, цілком заповнену трупами. Поруч є масова могила розмірами 6x12 м. Кількість вбитих у околицях Добромиля можна назвати лише приблизно як багато сотень.

У Самборі 26.6.[19]41 [р.] більшовики розстріляли близько 400 українців. 27.6.[19]41 [р.] було вбито ще 120 людей. Решті 80 в'язням, вдалося подолати радянську охорону і втекти. До цих цифр слід зауважити, що Самбір усього нараховує 26 000 мешканців, із них 12 000 поляків, 10 000 євреїв і 4 000 українців. Уже в 1939 [р.] розстріляли більшу кількість українців, 1 500 українців, а також 500 поляків вивезено на Схід.

При вбивствах росіяни та євреї діяли надзвичайно жорстоко. По-звірячому – на порядку денному – калічили. Жінкам відрізали груди, чоловікам – статеві органи. Далі – євреї прибивали цвяхами дітей до стін та вбивали. Розстріли проводили пострілами в потилицю. Часто застосовували також при вбивствах ручні гранати.

В Добромилі жінок та чоловіків повбивали ударами по тілу молотами для оглушення худоби [під ніж].

У дуже багатьох випадках в'язнів тортували розтрощуванням кісток і т. ін. на ковадлі. У Самборі в'язням при тортуванні та вбивствах, щоб не кричали, зав'язували рот. Євреї, які відповідно до своїх посад поряд з господарським пануванням займали також службові посади та складали всю більшовицьку міліцію, брали постійну участь у цих жахіттях.

Врешті встановили досі, що вбили 7 льотчиків, що потрапили до полону. Трьох з них знайшли в російському шпиталі, де їх повбивали пострілами в долішню частину тіла.

Правдоподібно, ці жахіття були результатом советського розпорядження, щоб знищувати німецьких льотчиків та парашутистів. [...]*

II. Поведінка українського населення

Українське населення показало в перші години після відступу більшовиків варту схвалення активності щодо євреїв.

Так у Добромилі підпалили синагогу. В Самборі 50 євреїв було убито обуреною юрбою народу.

У Львові населення зігнало до купи, знущаючись, коло 1 000 євреїв та доставило їх у в'язницю ГПУ, захоплену Збройними силами.

III. Заходи айнзацгрупи

Поліція безпеки зігнала до купи близько 7 000 євреїв та розстріляла у відплату за нелюдські жахливі діяння.

* Одне речення в тексті затерто.

73 особи викрили як функціонерів та донощиків НКВД і також розстріляли. 40 осіб прикінчили на підставі обґрунтованих доносів населення. Схопили перш за все євреїв від 20 до 40 років, причому ремісників та фахових робітників, як тільки було встановлено, відправили назад. Поряд з цими езекуціями у Львові, також і в інших місцях було проведено відплатні заходи, м[іж] і[ншим], було розстріляно 132 євреїв у Добромилі.

В Яворові, через те, що там вбито 32 українці, у відплату прикінчили 15 євреїв [...]*

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 195-197. Машинопис, копія. Переклад з німецької. – С. 192-194.

№ 107

1941 р., липня 17. – З донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про пропагандистську діяльність групи ОУН-Бандери

Начальник Поліції безпеки і СД

IV A I – В. №. 1 В/41 т[аємна] д[ержавна] с[права]

Берлін, 17 липня 1941 р.

Таємна справа Райху!

Донесення про події у СРСР № 25

[...]** Польська інтелігенція, в будь-якому випадку не відмовляючись від свого переконання у ворожості німців до поляків у Генеральному Губернаторстві, намагається усіми засобами переконати німецькі інстанції в, нібито, позитивному ставленні до Райху. В загальному, вилазять зі шкіри, щоб замаскувати справжнє антинімецьке ставлення та, як у цих колах часто висловлюються, нав'язати до “мирної й історичної співпраці німців і поляків у австрійських часах”.

Справжній вплив руху опору тепер ще не можна визначити. У самому Львові він проявився, однак, вже виданням і поширенням двох підпільних листівок.

д) Пропаганда ОУН групи Бандери:

Загалом пропагандистська діяльність групи Бандери відбувається згідно з чітким і добре продуманим планом. Після прокламації “Українського крайового уряду”, у Львові відбулися відповідні святкування незалежності, також у інших містах колишніх поль[ських] воеводств – Львівського, Тернопільського і Луцького. Група Бандери організувала так зв[ані] загони пропаганди, які, безпосередньо після окупації кожної більшої місцевості німецькими військами відразу ж організують святкування незалежності й створюють місцеві органи самоврядування. Крім цього вони розповсюджують плакати, листівки, а також нелегальні газети, в яких публікують проголошені Львівським радіо заклики (про створення Українського крайового уряду) і в яких поширюють пропаганду виключно ОУН, точ[ніше] групи Бандери. Видання різних [...]***

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 199. Переклад з німецької мови. – С. 198.

* Пропущено в публікації.

** Пропущено в публікації чотири сторінки.

*** Далі пропущено в публікації.

№ 108

1941 р., липня 18. – Інформація підстатссекретаря Німеччини в Берліні, що В. Стахів видає себе перед угорським і словацьким послами за повноважного представника Українського крайового уряду у Львові

Берлін, 18 липня 1941 [р.]

П[і]д[ст]ат[с]екретар] Пол[і]тичного відділу] № 671

Угорський і словацький послы повідомили мене сьогодні, що вони одночасно отримали листа від Володимира Стахова, в якому він представляє себе надзвичайним повноважним представником Крайового уряду у Львові.

Я інформував обох послів так само, як і румунського посла (пор.: п[і]д[ст]ат[с]екретар] Пол[і]тичного відділу] № 652 від 16 липня).

Це саме

П[анові] р[аднику] п[осољства]
Гросскопфу

з проханням повідомити, чи Західноукраїнський уряд у якій-небудь формі звертався до нас. Словацький посол особливо звертає увагу на речення в листі, що на Конститууючих зборах цього нібито Західноукраїнського уряду були присутніми високі офіцери Німецьких збройних сил.

Підписано: Верманн

Копія держ[авному] с[екретарю]

Dg. Pol.*

Пол[і]тичному відділу] V

Пол[і]тичному відділу] I M

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статс-секретаря. Росія. – Т. 6. – С. 119. № 113754. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 20.

№ 109

1941 р., липень, середина місяця**. – Зі стенограми конференції ОУН у Львові з обговоренням питань про розкол в організації, про національні меншини та про видання літературного журналу

[...]**^{***} Справа мельниківської диверсії

П[ан] Стефанік: Ми дивилися, як наших найкращих, що клали свої голови****. Сьогодні Провід ОУН прийшов до нас як двоякий провід – бандерівці й мельниківці. Наслідки з того двоякі. Зовнішнього характеру: що німецькі відповідальні чинники трактують нас, як націю недозрілу, – заборонюється пропагувати ідею українського націоналізму. Ми можемо сподіватися, що цей розлам проводу був з німецьких чинників, що йдуть по лінії німецьких чинників і хочуть конкуренції і боротьби. Це має страшні наслідки для України. Зневіра, апатія, що ОУН несе розлам – таке є серед українського населення.

* Скорочення не розв'язане.

** Для частини стенограми встановлюється дата 18-19 липня.

*** Початку тексту в справі немає.

**** Так у тексті.

Проф. Ленкавський: Деякі люди визнають провідником інж. Мельника, але він ним не є. Всі чесні націоналісти й українці підпорядковуються проводові Бандери. Між ними а мельниківцями немає ідеологічної різниці, а є різниця між провідниками. Українці зі Сходу можуть іти як націоналісти не бандерівці, ані не мельниківці.

П. Стефаник: Через цей розлам нищиться великий капітал. Капітал жертв, які гинули по в'язницях. Чи кров бандерівців і мельниківців не плила по в'язницях? Історія України домагається від нас скорого з'єднання і не можемо дивитися, на яких ми посадах. Мусимо конечно дійти до з'єднання. Бо ми члени організації, а не провідника. Зі сторони Бандери є охочі піти [на] поєднання. І ми все будемо ставити справу конечно до поєднання. Коли провід не годиться, то треба піти з долини.

П. [невідомий]: Хто був вчора в семінарі, що виступав під прізвищем Орлюк? Казав, що німці є нашими ворогами й треба готувати проти них зброю. Війна з німцями є неминуча: тому, що вони хочуть на Україні Скоропадського.

П. [невідомий]: Боротьба, що відбулася тепер тут, вона поширилася й на Сході. Цю справу треба брати дуже поважно. Питання це розв'язати можна так, що треба післати людей до мельниківців. В Києві є організація ОУН, можливе, що й там створиться третя група з новим провідником. В 1939 р. був провідником Мельник. На Україні люди знали Коновальця. Коли б ми післали людей на Велику Україну, треба казати, що організація з проводом, а не називати імен. Треба конечно, бо, прим[іром], поїду до Києва – сам не знаю, що маю говорити.

П. [невідомий]: Йдуть такі розмови, що Стецька забрали, тому він сюди не приїхав. Є теж поголоски, що з'їзд в Празі не відбувся, скажіть ясно, що взагалі є з провідниками. Який є погляд німців на цю справу?

Проф. Ленкавський: Добре, що ця справа так ясно вийшла. Та справа нищить нашу роботу. Яка різниця між нами а мельниківцями? Найважніше – це тактика боротьби і метод боротьби. Мельниківці повстали наслідком довшого процесу тому, що в організацію ОУН вкралися елементи неоднорідні. Чистка проходила рідко. Організація повсталала ще в часах визвольної боротьби. Між Січ[овими] Стрільцями, [що] були коло Білої Церкви, велися розмови. Договорилися до того, щоби вести роботу військову не тільки зі зброєю. Це примінено в УВО. Мали завдання зберігати збройну силу. В Галичині був стан окупації. В [19]20-тому році зібрався штаб України. Ждали, коли Антанта вирішить справу України. Організувалася підпольна мілітарна сила. В [19]23-тому році – рішення амбасадорів.

Краєва команда стала так, що польської окупації не визнавала. Казали до праці не ставитися. До союму людей не давали. Бойкутували конскрипцію в [19]23-му році. Поляки почали кольонізацію, кольоністів палили. Рада випала в користь Польщі. Тоді ситуація змінилася, маса людей попала в зневіру. Все було приготоване до боротьби. Прийшла перша ревізія напрямних. Треба було перевести великі кадри до легальної роботи. Люди почали переходити в різні політичні організації. Таємничо заложено у Львові університет. Тоді поставлено головну увагу на те, щоби будувати державу в державі: 1) економічно, 2) творити культурне життя. В цих напрямках ведено роботу. Створено чисто легальні товариства. Ця концепція не видержала, бо кооперація, напр., пішла під контроль польського закону. В Польщі диплому Українського універси-

тету не признавали. Студенти не мали праці, за кордоном признавали цей університет. В [19]25 р. мусли цей університет зліквідувати.

Тоді в члени організації увійшли люди військові. В другому періоді увійшли люди, що організували громадське життя. Після подій на Східних землях було страшне замішання серед українців-галичан. Повстали радянофільські насторої. Підносилися голоси: за Збручем є Українська держава, краще бути всім в радянській державі, ніж [під] польською окупацією. Тоді виникла потреба ясно поставити справу. Тоді одна частина УВО вийшла поза границі організації. В членах організації лишилися люди, що хотіли боротися за Суверенну Українську Державу. Дальший етап такий, що тоді прийшли удари від поліції, процеси за діяльність. Тоді робота притихла. Між членами були непорозуміння і дискусії, чи вільно працювати в редакції “Громадського голосу” і інше. Про це були різні думки. В [19]23 р. почала виходити “Заграва”, що висувала революційну програму та висуває концепцію будувати Україну. Думки, голошені “Загравою”, були пропаговані у “Вістнику”, який в міжчасі починає виходити. Його з захопленням читали, там дописував Донцов. Це була перша програма українських націоналістів. Тоді повстають гуртки загравістів, вістниківців. Це творилося в краю і за кордоном. Цей стан триває до [19]27/28 року. Тут в Галичині получилися гуртки націоналістичної молоді. На еміграції получилися в Легії українських націоналістів. Там були головні придніпряни. В [19]29 р. був Конгрес українських націоналістів. Створено нову програму. На тому конгресі [були] УВО, С[пілка] н[аціоналістичної] м[олоді] і Легія української націоналістичної молоді. Тоді повстає ОУН. Справа злиття було актом і фактом довершеним. Але справа різних думок не змінилася, були різні люди та різні погляди. Були різні розбіжності, були різні скристалізовані думки. Бо коли приходилося рішати якусь справу, то рішали після того, як привикли. Від [19]29 року поступила дальше програма націоналістична. Натиск поліції ішов так, що в рядах організації могли лишитися люди, що були рішені на все. Всі, що ввійшли через припадок в члени, віддалилися. Деякі входили в партію УНДО, що стояла на засадах української державности. Провід, що був за границею, висунув таку концепцію: ставити вимоги до поляків мали ундівці, а ми з підпілля мали натискати, мали давати легальних громадян. Ця концепція викликала серед Краєвого проводу спротив тому, що коли від окупаційної влади дістається привілеї, тоді тратиться боєвість. Люди стаються угодові. На цьому тлі були великі розбіжності. Робота стала революційною. Революційну роботу можна робити там, де є жорстока влада окупаційна. Люди з еміграції почали займатися спекуляціями, що могло довести до небезпеки скривлення лінії. Кілька людей намагалися взяти в свої руки організацію: це був Барановський і Сенік. Тоді пс заліся політичні інтриги. Ця тенденція була дуже виразна. Неможливо було говорити з самим полковником Коновальцем. Його ізолювали. Опісля – події в Роттердамі, вбито полковника Коновальця. Силою технічних зв'язків влада опинилася в руках Сеніка і Барановського. Конгрес мав вибрати нового провідника. Сенік сказав, що полк. Коновалець лишив завіщання, в якому наступником назначив інж. Мельника. Конференція в Данцігу – свідків, ані документів на потвердження цього бажання пол[ковника] Коновальця не було. Внедовзі польська поліція дізналася про багато справ, що діялося за кордоном. Виходило з цього, що хтось зраджує. Було підозріння проти Барановського. Інж. Мельникові висунули бажання усунути людей, що провокують. В

[19]39 році скликано з'їзд представників з еміграції і краю. Цей з'їзд уважав себе конгресом. Вкоротці вибухла війна. Тюрми опорожнилися. Більшість людей пішла на еміграцію, тоді зібрали матеріяли та показалося, що Барановський був провокатором. З цим звернувся актив до Мельника, щоби цей усунув Барановського. Добитися до Мельника було дуже тяжко. Відбулися збори активу, був краєвий провідник. Рішено: ми зриваємо з клікою, що всадилася в проводі. Жадаємо, щоби полк. Мельник оперся на активі. З цим поїхав до Риму Бандера. Неможливо було з Мельником говорити. Ми хотіли залишити пол[ковника] Мельника при собі, тому зробили велику рекляму, а хотіли виключити людей, що шкодили.

В кінцевій розмові, яку я мав з інж. Мельником, він мені у всему признавав рацію, але висновки наші були різні. З почуттям повної відповідальности можу ствердити, що полк. Мельник, може, добрий військовик, але провідник не добрий, коли він не міг зробити чистки двох людей. З нашого боку зроблено все, що можна було зробити. Неможливо було перевести цього внутрі організації. В тайні це було від лютого [19]40 року. Скликано роз'ємну комісію, в ній був проф. Ленкавський – від Бандери, а від Мельника – Сенік. Роз'ємці мали погодити обі сторони. Від Бандери вимоги малі, Мельник відкинув. Вони хотіли застрашити гестапом. Тоді зроблено з боку Мельника так, що справу витягнуто на яв. Домівку в Кракові захопили мельниківці. Ми відступили. Огірчення серед громадянства. Ще були три спроби погодитися з Мельником. Бандера підписав, що Мельника визнає провідником. Мельник сказав, що з того нічо не буде. Письмо доручено йому. Щоб довести все до ладу, скликано конгрес, на який прибули представники загарбаних земель і еміграції. До Мельника вистосувано письмо, в яким його виключено з організації. Він до цієї пори вважає себе провідником. Тактично мельниківці кажуть, що ми хочемо угоди, а бандерівці не хочуть. Так не є! Маємо до діла з людьми, що хочуть влади, а не праці, будуть все використовувати кон'юнктуру. Німці кажуть, щоби піти з Мельником, зглядно з його окруженням, яке є на услугах гестапо.

П. Стефанік: Виходить з цього, що є непорозуміння персональне. Сеніка знаю з Америки, його тактика там була страшна. Така людина, як він, і без доказів не може бути членом організації. Барановський мав брата провокатора. У Львові є Гайвас. Справу треба поставити так: навіть як є люди найкращі, але як через них є розвал – їх треба викинути. Треба поговорити з Гайвасом, поставити домагання і скінчити розлам. Ми все є за згодою. Я стою по стороні провідника Бандери.

Др Курчманович: Треба, щоби люди зі Східних земель забирали в цій справі голос.

Проф. Гупало: Мельник на конгресі був виключений з організації. На Великій Україні є майже невідомі прізвища і Мельника, і Бандери. Ми є слабі, щоби виступати проти німців. Цікаве, яка мета цього виступу? Бандерівці повинні піти на деякі уступки, тому, що це принесе більші користи. Німці, вкінці, можуть сказати, що ми не доросли до того, щоби мати владу в Україні, коли є такий розлам в організації. Смішні сварки. Німці це можуть використати – це прямо провокація. Хто ж визволив нас від большевиків – німці. Нарід буде витати німців. Моя думка така, коли б було поєднання, то з двох провідників вибрати цього, що має більший авторитет в народі та в німецькій команді. Бо можуть німці наставити Скоропадського. Є теж можливість, що на Східній Україні може знайтися ще й третій чоловік, що може взяти владу в свої руки.

П. [невідомий]: Відомо Вам, що недавно відбулася рада старшої генерації. Вони стоять по стороні Бандери й пропонують змусити Мельника приступити до організації ОУН – це домагання поставили від українського народу. Вислано делегацію до німців. Митрополит написав до Мельника листа, але відповіді не дістав. Отже, це є група людей, що є поза організацією, і коли треба щось робити, вони мовчать. В організації є багато членів – а за групою спекулянтів ніхто не йде. Спекулянти приїхали по владу. Це не є для нас партнери, вони повинні приїхати до нас. Цікаве, що вони під словом “годитися” хочуть, щоби їм підпорядкуватися.

Др Курчманович: В розколі є не тільки персональні причини, це не є догми. Група Мельника – це дрібнобуржуазна група, що використовує кон’юнктуру. Персональні причини – це Сенік і Барановський, але і в основі ми чужі собі. Це використовувачі, спекулюють на українській справі. Хто ми, а хто вони – бачать всі. Ми ж перші, що почали роботу. Вони приїхали з паспортами й хочуть захопити владу. Їх місце там, де є безпечно. Їх воля є шкідницька, вони розбивають єдиний фронт. На Сході, напевно, вирине нова група, ми злиємося з ними. Тоді шкідники будуть змушені уступити. Про згоду, кажете, що це вимога народу. Якого народу? Головне є активісти, ми, організація ОУН, боремося за волю, а вони покушники нації. Нарід іде за тим, хто робить, і ми підемо за тим, що буде робити. Ми німців незле знаємо, коли німці з нами не рахуються, знаємо тому, що [не] уважають нас силою. А зі справжньою силою таки будуть рахуватися. Чую про провокації, це є можливе, але це є другорядне. Нам одне – ми хочемо Україну! Вся наша робота спрямована на те, щоби здобути самостійну Україну! Ми віримо, що справжній провідник вийде зі Східних земель!

До порозуміння не може прийти. Організація ОУН виросла в західному українському середовищу. І в Мельника є люди, які думають, що вони служать справі. Українську державу можемо збудувати тільки на засадах, які держали би українську владу. Цей конфлікт, маючи персональне тло, має теж більші різниці. Може, наша тактика була заделікатна. Це, може, було причиною, що Мельник приєднав собі членів. Мельник і його прибічники, будучи в Римі, хотіли створити Українську державу. По розпаді Польщі не дали ніяких вказівок членам. Тільки той актив, що вийшов з польських в’язниць, почав організувати. Мельниківці дали приказ очікувати й збирати сили. Пізніше прибічники Мельника почали виговорювати різні дурниці, щоби захитати славу організації. І ввели нас в дуже прикру ситуацію. Є теж там люди і чесні. Важне – ми не боремося за особи, ми боремося за Україну. Ідемо по правилі програми. Якщо так говорилося, що є амбіції персональні, значить, що вони до порозуміння не дійдуть. Знаємо, що наші засади є правильні. Ми взиваємо актив організації до праці. Ми не маємо причини говорити, що виступаємо проти німців. Не можемо числитися з думкою поодиноких людей. Не ведемо агітації проти німців, бо ж вони ще не сказали, що окунують Україну. Ми [потребуємо] гарантії, що по-трактують нас так, як ми хочемо. Ми визволили себе, не тільки німці. Наша боротьба захитала московську імперію. Це, що українці боролися в підпіллі, помагало німцям. Я сам бажав би собі, щоби прийшло до порозуміння. Інж. Мельник був членом ОУН, був на чолі Католицької акції молоді – Мельник це людина того поколю, як деякі люди, що були в Польщі і Франції. Наша організація є правильна, коли ми згуртуємо наш рух під один прапор, тоді немає страху, що хтось нас може побороти. На Сході є все, що нашій роботі є потрібно – є там 24 мільйони українців, а це є велика сила.

П. [невідомий]: Хто з Бандерою лишився там? Бандери тут нема, нема тут жадних інших провідників, хто зі старшин є там і хто переговорює з німцями. Я є проти того, щоби в теперішній хвилі не виявити провідника, але все-таки справу треба вести [від] імені організації.

П. Ривак: Після виступу друзів, нема вже що багато говорити, те, що хотіли знати, знаємо. Стецько був і не інформував про це, що зайшло. Ми повинні піти за організацією ОУН, яка прогресивно бореться під проводом Бандери. Ми й багато людей зі Східних областей будемо боротися так, як і почали. На Україні будемо говорити про організацію ОУН і про провід, що керує цією організацією. Тепер мені ясно, що Мельник і його група це група жалюгідна. Знаю, на якій політичній платформі ми це покинимо. Про мельниківців і Мельника не буде великої розмови. Боротьба ОУН під проводом Бандери дає конкретну роботу. Треба взятися до роботи – фактами будемо говорити. Постанови конгресу дають гасла, які мають революційну підмогу.

П. [невідомий]: жаль нам, що скорше нам цього не сказали. Це було помилкою, але на Сході про це все не можна говорити. Можемо говорити про всі партії, не йде нам якраз про провідника, але йде нам про людину, що щось робить. Бандера багато працював, наша організація вела й організувала молодь в більшій мірі. На Сході є люди, які про це все знають, але їх політична думка не є сформована. Не можемо ділити на Схід і Захід, – ми ж є одним народом.

П. [невідомий]: після сьогоднішнього говорення не може бути ніякого підпорядкування. Буде, напевно, уряд, що створиться, але ми не можемо чекати, щоби нам його хтось створив. Ми не можемо бути залежні від уряду.

П. Стефаник: Тепер все є ясне. На сході України є різні ступні українців. В зв'язку з провідником Мельником я підозріваю, що мав біля себе як прибічників своїх большевицьких агентів.

Др Курчманович: Полк[овник] Коновалець був дуже противний тому, щоби його проголошували вождем. А людина, що опинилася на чолі руху безпідставно, має великі претенсії. Вождь стає вождем, коли його признає нарід. Наша організація побудована на тім, що ми не видвигаємо Бандери як вождя, але як провідника руху. Бо він є нами вибраний. Що тепер підчеркуємо його ім'я – не ми, а вони винні. Ми боремося за тип людини. Дуже можливо, що вони, не маючи революції в собі, вони примажуться до наших гасел. В часі розколу між меншовиками а більшовиками була теж різниця між людьми. Коли ми і мельниківці голосимо ті самі гасла, ми з тими гаслами ідемо вперед, а вони ідуть автами, хочуть влади і посад. Годжуся з тим, що робота мельниківців на Сході є шкідлива і не вигідна. Їм не досить можливості жити. Ми пішли би навіть на компроміс, дали би йому становище. Нам одне – хочемо України. Наш підхід до справи найменше підходить для німців. Вони рахуються з нами, на всякий випадок – ми все-таки революційна сила, що буде потрібна Німеччині. Вірять, що, як буде треба, створимо оборону проти Москви.

П. Штикало: Як тільки я перейшов кордон, бачив летючки “Гайль Гітлер” і “Слава Мельникові”. Отже, ясне, що треба і нам подати прізвища. Треба в отверті карти грати. Східні землі були свідками різних чисток. Так теж Гітлер стріляв своїх робітників. Треба писати на письмах ОУН під проводом Степана Бандери. Коли Мельника толерувати, наступає дезорієнтація. Думаю, що треба конечно видрукувати постанови Другого конгресу, важне, щоби всі були

зорієнтовані. Конечні є брошурки, що були видані в Кракові, треба їх ще раз видрукувати. Треба замітити, що митр[ополит] А. Шептицький поступив як державник – підписав установленій владі, впливав на інж. Мельника, щоби цей підпорядкувався. При нашій балакучості мусимо грати в отверті карти. Німців не ошукаємо. Гітлер, пр[и]м[і]ром, казав, що їх соціалістичної партії не вдалося вдержати в тайні. Ми не можемо підлещуватися німцям, вони мусять з нами числитися, не знають, що буде завтра. Якщо думають, що Українці є маєю, з якою можна робити, що вони хочуть, то вони помилилися.

П. [невідомий]: Ми співпрацюємо з німцями так, як вони шанують нашу самостійність. В розвалі більшовизму є теж наша заслуга. Нам треба нести всюди нотку, що ми стоїмо на праві суверенности, можемо працювати з ними, якщо вони не стануть поперек українському народові. Вони знають, що большевиків мілітарною силою не скоро можна знищити й що головне є наша революція.

Проф. Гупало: Після виступу дра Курчмановича мені цілком ясна справа з Мельником. Коли справа стоїть бути чи не бути, тоді байдуже хто буде провідником. Провідником і вождем може бути цей, що виправдає себе на ділі.

П. Стефаник: Я працював серед українців з Великої України. Ви зробили, на мою думку, велику помилку, що не вияснили цього всего. Ви не поінформували нас про те все, що діялося. Якщо справа стоїть так, я за організацію ОУН під проводом Бандери. Я є за тим, щоби устійнити ці справи. Отже, як ми маємо поступити з мельниківцями. Я ставлю таке домагання, щоби цю справу якнай-докладніше вияснити. Можете мене уважати мельниківцем, а я ним ніколи не буду.

П. [невідомий]: Все мені говорили, що я до останнього часу чув, що принципіальної різниці між нами немає. Я до останнього часу не знав, що Мельник не є членом організації. Тому ми хотіли, щоби це питання вияснити. Цікаве є, хто поїде до Київа. Є конечність, щоби керівник поїхав до Київа й занявся роботою. З того, що ми вислухали, не може бути ніяких розмов. Чому ми до сьогодні цього не знали? Про Мельника говорять різні історії. Одні кажуть – добрий Мельник, інші – Бандера. На Україну не може піти дві партії. Треба їх знищити найбільш радикальним середником.

П. [невідомий]: Я прибула до Львова в [19]39 р. По пів року роботи до мене з'явилися люди – студенти з організації, дали мені доручення й я їх виконувала. Я не була поінформована про розлам. Я роботу робила в ім'я прогресивної революційної сили. В останні місяці я мусіла ночувати поза домом. Почало мене переслідувати НКВД. Вони чекали на двох представників, що мали прийти. Представники не прийшли. Дуже я здивована, коли почула інформації, що є такі розпорощення. Я з Легендою про це говорила. Не допустити ніколи їх на Схід, бо це наша загибель. Можливо, що вони вже є на Україні. Сила організації Бандери знищить [організацію] мельниківців, яка несе нещастя. Треба поінформувати тих про це, що поїхали на Схід. Треба застановитися, не попадати в розпуку та підійти до цієї справи наступ[аль]ним фронтом і вжити всего, що тільки можна вжити. Це непорозуміння виглядає так, що боротьба йде за владу. Одначе так не є.

П. [невідомий]: Все-таки те, що зайшло, буде дезорієнтувати масу. Цей конфлікт зачався від персональних непорозумінь. Суд, що відбувся над Барановським, нагромадив дуже багато доказів проти него. Барановський дав на-

каз, щоби організацію розв'язати. Правдивим кроком було би те, як би усунули Барановського й Сеніка. Слідство, що було в Німеччині, доказало, що провокаторство було відоме. Мельник не вірив в це. Але повинен був хоч завісити діяльність тих двох людей. Полк. Мельник поступив не як провідник. Людина, що запродала багато людей, знаходила[ся] ще в організації. Доказом були цілі ряди провокації. Документи, які знайдено в польському уряді, перевірили довірені адвокати й ствердили, що то за документи. Мельниківці виправдували його як могли.

П. [невідомий]: Німці не спішаються дати нам влади. Проголошення їх заскочило. Ми стоїмо на становищі, що йдемо за українську владу.

Проф. Ленкавський: Ми не говорили про ці всі справи, бо думали, що ті, що мають зв'язки, про все знають. Те, що ми робимо, буде українську силу. Були вагання, що маємо робити. В підпіллі є члени, що борються за самостійну Україну, тому мусимо сягати [по] владу, щоби історично задокументувати факт. Німці питали, чому ми цього не узгіднили з ними. Ми боремося за самостійну Україну, отже, проголошувати протекторату не будемо, на те, щоби німці були вдоволені. Вони вдоволені з тих, що їм послушні. Наше гасло: воля людині, має велике попертя у інших народів. Це, що ми зробили, це є завершення факту права. Це є політичний капітал. Цей факт для німців менше вигідний. Мельниківці кажуть, що це не є серйозна річ, німці запросили Стецька до Берліна і він там ходить з почесною вартою. Звернулись теж до Бандери, щоб приїхав до Кракова на певні розмови. Тепер є на розмові в Берліні і теж має почесну варту. Не хочемо перетягати струни. Певне рішення буде з моментом заняття Києва. Будуть, напевно, різні спроби нас ослабити. На еміграції був натиск на організацію і деякі люди пішли на відпочинок. Це все є на пострах. Мельниківці поширюють дуже фантастичні вісті. Дуже часто уживають різних панічних вісток. Ще будуть різні потягнення німців, але з цього не можемо робити паніки. Мусимо організувати масу. Маємо ворогів – поляків і москалів. З Німеччиною війни не приготовляємо, ані революції не організуємо, бо це глупа справа. Німці дали багато жертв, щоби знищити Москву. За це будемо платити – ціна буде залежати від нашої сили. Німці теж не знають, як поставитися. Коли вони тут приїжджали, бачили велике піднесення серед українців, тому не роблять ніяких кроків. [...]*

Про меншини в Україні

П. Головка: Щодо поглядів п. Гупала я погоджуюся. Це наші запеклі вороги. Тому що в них є ненависть до української культури. Уважають, що ця культура видумана, їх треба так усунути, як казав п. Гупало. Просто пересилити їх, а щодо тих кордонів, які мали пересунутися, я не погоджуюся. Від [19]30 року, коли українці відчували страшний момент колгоспу, почали переїздити до Москви і Ленінграду. Тому, що ці міста були краще матеріально забезпечені. Там було багато фабрик і заводів, лекше було про заробіток. В тому часі Київ дуже голодував. Кількість українців в Москві і Ленінграді дуже росла. Я думаю, що ця справа мусить бути поставлена по-німецьки. Переселити їх на Україну. Там є велика кількість української інтелігенції.

Дон і Кубань: ще за царя переселявали – там найбільш революційний елемент. Вони змалку ставали військовиками. 80% кубанців почува себе україн-

* На цьому дана частина протоколу закінчується.

цями. Ще за царя хотіли їх зрусифікувати. 60-70% говорить з них по-українськи. А в містах головна російська мова. Є там багато жидів, які потоптали українську культуру. Мені важко говорити, що зробити з ними там. Перше треба заложити українські школи, освідомлювати цих українців, пригадати їм, що їх корінь походить із Хортиці. Опісля прилучити до України.

В справі кавказців: кавказці ставляться дуже прихильно до українців. Радо гостять українців в себе. Українці їх теж люблять. На Кавказі є багато українців. В [19]33 році багато людей переселявали на Сибір і Казахстан. Там около 600 000 українців. Зелений Клин – це куток України.

П. Левицький: Наша організація має в проєкті створити там малу Українську державу. Справа вірменів: китайці вірменів не люблять, вони по містах чистять чоботи. Найбільший вплив на українську культуру має московська культура. За совітів спеціально великий вплив.

П. Ленкавський: Щодо Кубані, там були козаки і іногородці. Більшовики використали боротьбу класів.

П. Гупало: Під час колективізації найбільший опір ставили козаки. Козаки не мали ніяких прав. В [19]33 році дали їм полекші і [пра]ва. Болгари і греки шкоди не приносять.

П. Левицький: Скажіть дещо про молдаван.

П. Головка: З молдаванами біди великої не буде.

П. Гупало: Добре було би, якби нам віддали райони, заселені українцями. Головне, багато всюди є жидів. В центрах спеціально. Не дозволити їм там жити. Вести політику на виселення. Вони будуть самі втікати. А мо' – виділити їм якісь міста, пр[иміром] Бердичів.

П. Ленкавський: Схарактеризуйте мені жидів.

П. Головка: Жида є дуже нахабні. Не можна було сказати “жид”. З ними треба поступити дуже остро. В центрі не можна держати рішучо. Мусимо їх покінчити.

П. Левицький: В Німеччині жида мають арийський параграф. Для нас більше цікава є ця справа в Генеральному Губернаторстві. Там назначено кожного жида. Кожний жид мусів бути зареєстрований в віроісповідній громаді. Їх усували з деяких міст, приміром, з Кракова, а перемішували до інших, пр[иміром], до Варшави, призначували їм гета, які обмуровували мурами. Вони мають кіна, театри, але не мають що їсти. Молоді, здібні до праці, ідуть до праці. Частину треба знищити. Хоч і тепер є вже дещо знищено...^{*} Факт є, що деякі влізли в українську кров, багато женилися з українками. В Німеччині є різні пів-жида, чверть-жида, але в нас так бути не може. Німець, що жениться з жидівкою, стає жидом.

П. Головка: На Україні супружжа з жидівками є головно в містах. Жидівки виходили заміж за українців для вигідного життя, коли українці банкрутували, вони розводилися. Жида з українками добре навіть жили. Мені дуже подобається німецький погляд.

П. Гупало: В нас є багато працівників жидів, яких навіть поважають, є і такі, які вихрестилися до революції.

П. Ленкавський: Це треба розглядати індивідуально.

П. Левицький: Німці спеціалістів використовують. В Кракові є 5 жидів, що не носять опасок, за те, що добрі сили. Мені здається, що німецький спосіб

^{*} Три крапки в тексті.

жидівської справи нам не дуже підходить. Мусимо індивідуально розглядати поодинокі випадки.

П. Ленкавський: Відносно жидів приймемо всі методи, які підуть їм на знищення. Щодо московського питання, це справа дуже складна. Вичищення території є дуже важне. Скажіть дещо про білорусів. Мені здається, що це дуже примітивний нарід.

П. Левицький: Чи білоруси можуть створити якусь силу, чи можна на них числити як на союзника?

П. Гупало: В спілці з Україною буде така сила.

П. Головка: Сусіднє положення вимагає деякого заінтересування білорусами. Думаю, що треба до них зближитися.

П. Гупало: Білорусь слаба як мілітарна сила, але вони борються за свою незалежність. Вони втратили багато жертв. Тому помагаймо їм. Білорус не піде на союз з москалями.

П. Левицький: З'ясуйте, які сили маємо на Україні на Сході. Який стан стрічаємо тепер на Україні?

П. Головка: На Україні багато учительства, багато агрономів.

П. Гупало: Загалом багато фахових сил.

П. Ленкавський: Треба відшукати директора Биченка. Сьогодні мусимо сходини кінчити.

Продовження засідання в дні 19.7.1941 [р.]

П. Ленкавський: Про нашу конференцію знають мельниківці.

П. Стефаник: Я сказав, що відбулася конференція, а що вони з цього зробили, я за це не відповідаю.

П. Ленкавський: Вчора ми обговорили справу меншин.

П. Стефаник: Відносно поляків ми мусимо бути певні, що їх не засимілюємо. А між росіянами є багато таких, що ставляться до українців прихильно. Між ними є менше розвинене почуття фашизму.

П. Ленкавський: Треба розрізнити шари москалів. На Україні є багато поляків, що вже засимілювалися. Приняли нашу культуру.

П. Стефаник: Зважте, на Україні є 50% росіян. Коли підемо проти них відразу війною, то буде справа скomплікована. Треба переселювати. Українці не вміють підходити до справи асиміляції.

П. Ленкавський: В початках мусимо мати головні лінії. Мусимо обговорити організацію праці.

П. Левицький: Справа балтійських народів: Співпраця з ними потрібна як з майбутніми союзниками. Співпраця була тяжка, багато їх є скалічених, треба було відповідної праці, щоби звести їх до того, як ми стоїмо. Співпрацюємо з литовцями, лотишцями. На чолі литовського руху стоять "литовські активісти". На чолі стоїть посол Скіпа. Тепер в в'язниці. Литовці по звільненні Лит[овської] держави від більшовиків вибрали його президентом. Лотиші мають "Перкунхрус", ця організація має націоналістичні основи і світогляд. Має впливи серед молоді і робітників. З естонським урядом маємо зв'язки. З ними найслабший зв'язок.

Проблема співпраці з білорусами є дуже тяжка. Бо вони стають на ноги. Тут треба говорити про поміч. Ми вибили багато друків і їм післали. З емігрантами організують курси помочі білорусам. Між нами існує конфлікт території-

альний. Білоруси мають претензії до Чигирина^{*}. Під час Берестейського миру нам признано його. Вони це пам'ятають.

Грузини: з ними була сердечна співпраця. Тепер маємо контакт з грузинами. В грузинів є дві групи [...]*** З ними співпрацюємо.

Азербейджан: організація “мусаватисти”, на чолі Еміль Реву Зоба. Тепер є в Туреччині. Він дуже спритний чоловік. Співпрацюють з Туреччиною. Маємо зв'язок з Туркестаном.

П. Стефаник: В Грузії є дуже сильний нац[іональний] рух. Треба нав'язати з ними контакт.

П. Головка: Грузія – це вітчизна Сталіна. Вони мали великі полекші. Були толеровані. Не було арештів.

Справа літературного журналу

П. Головка: Майже все намічене після плану все виконано, крім деяких статей. Пр[иміром] критика Маркса і Енгельса. Хроніка міста Львова. Ми намітили дати Хвильового, Фальківського, Чупринку, Пачовського поезії. Цей письменник найкраще себе тримав. Всюди говорили, що він націоналіст. Думаю вмістити деякі портрети: Коновальця, Петлюри, ще замовлю Косинки, Леська***, Чупринки, Фальківського. В понеділок все буде готове до друку. Все те, що від мене залежало і було в моїй силі, я зробив. Я задумував дати уривок “Вальдшнепів”, але тепер думаю дати цілість. В І-ім томі половину, а в II-гім другу половину. Буде мати формат книги. Треба, щоби цей журнал був відмінний, тому думаю дати портрети письменників.

П. Ленкавський: Що зі статтею Шевченка?

П. Приступа: Я статтю скінчила.

П. Ленкавський: Для контролю треба мені знати, де хто працює.

Присутні подали свої адреси.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 9, арк. 1, 3, 5-10, 12. Машинопис, оригінал.

№ 110

1941 р., липня 21. – Стаття Т. Франка “Національна солідарність” із закликом до об'єднання зусиль громадськості після відновлення Української держави

Тарас Франко

Національна солідарність

Слово “солідарність”, витворене з латинської мови, має нині значно ширше значення від первісного. Означає воно і згідність поглядів для спільних ділань чи то оборони спільних інтересів, і навіть взаємну допомогу, та ще більше – збірну відповідальність загалу за діла одиниці і навпаки – одиниці за вчинки загалу. Ріжні бувають види солідарності: групова, станова, національна. Коли учні в школі на знак протесту проти дійсної чи уроєної кривди порозуміються із собою і не прийдуть на науку, то це також “солідарність”. Робітники на фабриці висувують нераз спільні вимоги, в їх обороні покидають працю і страйкують солідарно, то значить, всі, як один муж. Знана в історії солідарність середньовікових орденів, ремісничих цехів.

* Так у тексті.

** Текст не прочитано.

*** Мабуть, Влизька.

Вищою формою єдності є солідарність національна, як протиставлення не-дійсній, утопійній солідарності буржуазії чи пролетаріату. Солідарність національна полягає в тому, що всі свідомі члени нації, навіть необ'єднаної в одній державі, мають спільні ідеали і спільні інтереси, спільно домагаються їх здійснення і разом ідуть до одної мети. Нераз подавано як приклад солідарного народу жидів, що, розпорошені по всіх континентах, держаться свого обряду, мають спільну мету і взаємно собі допомагають. На мою думку, погляд наскрізь фальшивий. Спільної мети не мають, погляди між ними про час, повстання і навіть місце майбутньої жидівської держави неузгіднені. Поділені на численні партії, що взаємно себе побороють, постійно гризуться поміж собою. Найкращий доказ: хоч мають у своїх руках величезні капітали, досі не подумали серйозно про скупчення в одній державі розпорошених по світі земляків. Ні! Той нарід за примір рішуче брати собі не можемо.

Вищі форми національної солідарності (єдності) спостерігаємо в англосаксонському світі, а ще в більшій мірі серед німців і союзних з ними італійців. Поверх 100-мільйонний німецький нарід весь гуртується коло свого вождя Адольфа Гітлера і в теперішній війні вже третій рік солідарно бореться за новий лад не лише в Європі, але й у інших континентах, за лад, опертий на справедливості, пошануванні дійсних потреб новочасних народів. Так само 60-мільйонний італійський нарід, поселений на трьох континентах, стоїть твердо за своїм вождем Муссоліні і, не зважаючи на хвилеві невдачі, солідарно з німцями бореться за нову перебудову світа, справедливішу від Версальської системи. З ним поруч б'ється за краще завтра Європи також мужний угорський нарід під проводом регента Горті.

Український нарід, що четвертий раз входить на арену самостійного державного життя, мусить високо розвинути в себе почуття національної солідарності. В моменті, коли серед реву гармат, скреготу танкових гусениць і гуркоту літакових моторів твориться нова Європа і новий світ, всі Українці, що живуть збитою масою в Європі, а більшими скупченнями в Азії й Америці, мусять усвідомити собі вагу хвилі.

Виходячи з інтересів української нації, узгіднених з державними інтересами третього Райху і могутньої держави фашизму, треба не лише видвигнути постулат національної солідарності, але й консеквентно проводити його в життя. Народня мудрість найшла влучний висказ, що схоплює суть національної солідарності, а саме: "Одна біда людей єдна". А біда ще перед двома роками була дійсно велика.

Два слов'янські народи – поляки і москалі – не братні нам, а радше псубратні, немов змовилися зі собою на знищення українського народу. Пацифікаціями, вивозом, розстрілами хотіли здавити визвольні змагання українського народу. Польський шовінізм у пам'ятний вересень 1939 року погас від німецьких гармат і бомб, російський націоналізм розпадається на наших очах під ударами сильних європейських народів, що під проводом Гітлера валять державу брехні й балагану, щоб на руїнах фіктивного союзу збудувати держави вільних народів і приєднати до європейської культури. В тій новій політичній констеляції нашому українському народові призначене дуже почесне місце. Ходить лише про те, щоб не повторилися давні історичні помилки, князі міжусобиці, кирина черні за козаччини і партійність нових часів, наслідком яких ми вже три рази тратили державу. Приходить час історичного іспиту: або ми, українці,

покажемо себе зрілим народом і передусім солідарним, або...^{*} знову підемо на науку до мудріших народів.

Маніфест проголошення Української держави показує, що ми на добрій дорозі. В обличчі грізної хвилі і величезних грядучих подій никли партійні різниці поглядів, уступили на бік особисті амбіції. Маємо одноцільний національний провід, маємо уряд, є нарід, ослаблений жертвами, але сконсолідований і перенятий спільним почуттям волі, героїзму і бажанням праці для добра Батьківщини. Ті позитивні чинники треба розбудовувати. Найважливіша річ підібрати людей і поставити кожного на його місце. Гуртувати земляків, притягати до праці, але в ніякому разі не відтручувати, не знеохочувати! Я певний, що і серед наших національних меншостей знайдуться лояльні одиниці, їх треба теж притягти до будови нової державності.

Щоправда, є в плані переселення для одержання одноцілих національних держав, так, як зробила у себе Німеччина: чужинців і неприхильних режимові усунула, а земляків з чужих держав постягала до себе. Але все-таки треба числитися з тим, що майбутня Українська держава матиме у себе деякий відсоток меншостей і з ними прийдеться нам налагодити.

Національна солідарність вимагає, щоб ми, передусім ті, що є при владі, до наших людей були все прихильні, вибачливі і виrozumілі. Інтелігенція повинна не лише опиратися на широкі маси українських селян і робітників, але й бути з ними в стислому і безперервному контакті не для якогось демократизму, що пережився, але тому, що відірвання проводу від мас все і всюди для кожної держави є дуже небезпечно. З другої сторони, і широкі народні маси повинні піддержати свій провід і інтелігенцію, особливо тепер, в переходовий момент.

Не можна вимагати від української влади чудес, бо за чуда тепер не так легко. Ніяка людська сила не може відразу урухомити транспорт, як мости понищені і немає вагонів. Не можна відновити торгівлі в повному розмірі в краю, знищенім большевиками, по тім, як масу товарів вивезено, а рештки в розгарі розхапано. Треба перетерпіти! Потреби селян будуть з часом заспокоєні, промислові ножиці будуть зведені до мінімуму, але треба пождати. Цілком недопустимим вважаю те, що селяни за харчові продукти не хочуть від наших людей у місті брати грошей, але жадають інших товарів і заміни ("міняти"). Звідки ж візьме їх інтелігент, що не лише товару, але й готівки у ніякій валюті нераз не має? По налагодженні податкового апарату ці відносини, напевно, унормуються, але велика доза терпеливості тепер є потрібна в ім'я національної солідарності.

Опубл.: Українське слово. – Станиславів, 1941. – 26 лип. – Ч. 3. – С. 1-2.

№ 111

1941 р., липня 21. – Опінія тасмного радника Баума в Берліні для референта Міністерства закордонних справ Гросскопфа в Берліні про створення у Львові Українського крайового правління Я. Стецька

Берлін, 21 липня 1941 [р.]

Т[асмний] р[адник] Баум

Нотатка

Стосовно: проголошення "української державної влади" прибічниками Бандери у Львові 30.6.[19]41 [р.].

^{*} Три крапки в тексті.

Покликання: лист Бюро райхсміністра закордонних справ з 16.7.[19]41 [р.] з приводу листа Володимира Стахова з 2.7.[19]41 [р.] до пана райхсміністра закордонних справ.

У подіях 30.6. у Львові йшлося про несподіваний переворот, здійснений людьми Бандери, які, мабуть, хотіли таким чином забезпечити собі першість серед інших українських груп. З цією метою було використано захід, проголошений спершу лише як свято визволення національних українців Львова, щодо участі в якому згадані в листі пана Стахова представники німецьких збройних сил не мали ніяких застережень. Не поставивши перед тим до відома жодної німецької установи, заступник Бандери Ярослав Стецько – щойно після того, як відбулися згадувані Стаховом загальні привітання – несподівано відчитав прокламацію Бандери про встановлення української державної влади в Західній Україні, про ведення війни цим новим державним утворенням, “пліч-о-пліч” з Райхом, проти Радянського Союзу і про призначення Стецька керівником крайового уряду Західної України.

Те, що люди Бандери змогли випередити інші українські угруповання, пов’язане не лише з їхньою більшою легковажністю, але також із фактом, що вони проявили себе особливо активними. Більша кількість їхніх прихильників належала до українського батальйону, що воює в німецьких мундирах, який зайняв Львівську радіостанцію і львівську ратушу; вони брали участь у веденні радіопропаганди і т. ін.

Знову ж таки, німецькі військові інституції зацікавлені в тому, щоб налагодити зв’язок з будь-якими організованими українськими колами, які б, зі свого боку, здійснювали відповідні заходи для підтримання спокою, порядку й опіки на окупованих територіях. Оскільки, як виглядає, люди Бандери разом з їхніми осередками, що діють в краю, найраніше опинилися на місці і, очевидно, вони повинні були б мати в цьому співробітництві першість, з німецького боку природно йшлося лише про місцеві завдання наведення порядку. Львівське зібрання намагалося надати ситуації державно-політичного спрямування.

Проф[есор] Кох, який був присутнім як представник абверу на львівських зборах і привітав їх як свято визволення ще перед відчитанням прокламації, у різких виразах заявив панові Стецькові про нелояльність його поведінки і разом з іншими представниками Німецьких збройних сил залишив зал. Тимчасом, однак, люди Бандери самовільно вчинили ще одну самоволю: вони поширили через Львівську радіостанцію прокламацію Бандери.

Реакцією з німецького боку стали розпорядження про заходи безпеки, вжиті до Бандери та деяких його найближчих співробітників, які, хоч і були відносно м’якими, проте повинні були усвідомити їм справжній стан справ. Бандеру змусили виїхати з Генерального Губернаторства, де він доти перебував, до Берліна; тут його деякий час утримували під домашнім арештом; тепер він ще перебуває під почесним арештом, проте має свободу пересування в межах Великого Берліна. Так само вчинили й зі Стецьком.

Про ситуацію у Львові, враховуючи викладене вище, я чув, що при відповідній участі проф. Коха в даний момент створюється “Українська крайова рада”, а за іншою версією – лише за назвою “Українська рада довір’я”. Ця інституція повинна лише бути в розпорядженні німецької адміністрації, як до-

радчий орган. Існує намір залучити до неї також людей Бандери; але, мабуть, не усунули всі розбіжності в поглядах.

Це п[анові] р[аднику] п[осољства] Гросскопфу

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 292454 – E 292455. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 211-212. Переклад з німецької мови. – С. 209-210; Zlerko D. – № 23.

№ 112

1941 р., липня 21. – Опінія референта Міністерства закордонних справ Гросскопфа для Бюро райхсміністра закордонних справ в Берліні про лист В. Стахова до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа з 2 липня 1941 р.

Реф[ерент]: Гросскопф

До Д IX 44

Стосовно: листа пана Володимира Стахова пану райхсміністру закордонних справ від 2.7.1941 р. про його призначення на посаду уповноваженого Українського крайового уряду.

2 додатки*

Ті події, з яких пан Володимир Стахів сподівався вивести свій мандат, щоб могли оголосити пану Райхсміністру закордонних справ про своє призначення на посаду уповноваженого якогось Українського крайового уряду у Львові, коротко зображені в нотатці, яка додається. Мова йде про самовільний вчинок відомої честолюбивої та активної групи Бандери. Інценізований ними у Львові акт, з нашого погляду, не має жодного державно-правового значення. Ця позиція була недвозначно виражена військовими та внутрішніми органами керівним особам групи Бандери. Це, звичайно, не може виключити, що представлена розбіжність [позицій] не є остаточною. Якщо, незважаючи на це, до цього часу проти Бандери і його штабу вживали поблажливих заходів, то це пояснюється тим, що діяльність цієї частини ОУН багато разів виявилася дуже корисною і що між іншим не повинно пропасти захоплення для їхньої справи серед особливо прихильних кіл української молоді. Про відповідь на лист пана Володимира Стахова, на м[ою] д[умку], не може бути мови. Також на сьогоднішній стадії треба, мабуть, відмовитися від представлення [справи] панові р[айхс]м[іністрові] з[акордонних справ].

Це через пана підстатссекретаря Верманна до Бюро р[айхс]м[іністра] з[акордонних справ] Берлін, 21 липня 1941 [р.]

Гросскопф

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 292421–E 292422. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 207-208. Переклад з німецької мови. – С. 206.

* Дописано від руки, на полях документа є рукописні помітки.

1941 р., липня 21*. – Меморандум Політичної референтури Проводу ОУН в Берліні в зв'язку з німецькою загрозою скасувати Акт відновлення Української держави та ліквідувати Українське державне правління, з проектом утворення Української красної ради співпраці у Львові

Розв'язка ситуації у Львові на найближчий час

I. Факти і тло

1. Факт проголошення відбудови У[країнської] д[ержави] в дні 30 червня у Львові – це вже історична подія, що до неї нав'язуватиметься світла традиція змагань укр[аїнського] народу. Як річниця 22 січня 1918 р. в Києві, 1 листопада [19]18 року у Львові і дні проголошення У[країнської] д[ержави] в останніх визвольних змаганнях, – так такою річницею став уже для всіх українців день 30 червня 1941 [р.] у Львові. Його святкуватимуть українці в майбутньому, як своє національне свято. Ми боролися проти Москви довгі роки за відновлення Укр[аїнської] держави. Ми поклали мільйони життів і саме першим світлим завершенням ц[ієї] боротьби при помочи героїчної німецької збройної сили став день 30 червня 1941 року, це акт проголошення У[країнської] д[ержави] у Львові. Факту цього ніхто й ніщо затерти не може в історії боротьби укр[аїнського] народу за його державу проти найлютішого ворога України й світу – Москви і більшевизму. Ближче про ці справи в декларації Укр[аїнського] уряду і заявах з дня...**

2. Проголошення Укр[аїнської] держави без одночасного створення Укр[аїнського] уряду*** було б нагою декларацією. Лише Укр[аїнське] управління є реальним показником за існування У[країнської] д[ержави]. Штат екзистірт ніхт оне Штат[с]гевальт****. Українську державу проголошено не лише у Львові, але її проголошено всюди в цілому краю і роблено це негайно по прогнанню москалів****, отже, нераз швидше, як у Львові. Це свідчить про спонтанний гін народу до суверенності*****. В консеквенції проголошення У[країнської] д[ержави] в селах, містах, районах, областях було захоплення влади, так тим більше це мусіло бути у Львові. Тому, що існувала під московською окупацією в Україні ОУН – як носій боротьби з Москвою та ідеї відбудови У[країнської] д[ержави], ОУН зі своїм центром – отже, до відбудови держави ми приступили двома шляхами: з гори і з долу. Уряд приступив негайно до організування життя в цілому краю, координування діяльності областей та інстру[кт]ування їх. Він почав організувати господарство, адміністрацію, народне здоров'я, міліцію і т. д. Все те, що нам і Нім[ецькій] армії вже зараз потрібне. Для України настає час будівництва і праці і цього прагне ОУН. Пощо дезавуванням Укр[аїнського] уряду гасити ентузіазм праці і відбудови країни, який під гаслами С[амостійної] С[оборної] У[країнської] Д[ержави],

* Датється за датою на перекладі німецькою мовою (див.: Косик В. – Т. 1. – С. 223).

** Дати в тексті немає, три крапки в тексті.

*** Дописано рукою замість закресленого слова “народу”.

**** “Staat existiert nicht ohne Staatsgewalt” – “Держава не існує без державної влади” (нім.).

***** Дописано рукою замість закресленого слова “більшевиків”.

***** Речення дописано рукою.

керівництвом Укр[аїнського] уряду та якнайтіснішого союзу з Німеччиною та відплати їй за допомогу у визволенню усім, чого буде потребувати Німеччина, розпалюється у визволеній Україні?! Доказом цього – заяви солідаризації з довершеним фактом усього народу, які долучаємо. Факт проголошення [Української держави] і заіснування Українського уряду мобілізує теж українців, що в Ч[ервоній] а[рмії] і поза Дніпром, які знають не тільки проти кого і чого б[орються]ся, але теж за що! Дезавування Українського уряду матиме як на звільнених теренах, так, тим більше, на окупованих, дуже від’ємне вражіння. Вістка про проголошення У[країнської] д[ержави] і уряду дійшла і за океани і кілька-мільйонна укр[аїнська] еміграція Америки була б глибоко розчарована тим оборотом справи. Організація покликала правління, але в ньому лише декілька постів обсадила своїми членами, переважаючи більшість обсаджена нечленами ОУН, але визначними громадськими діячами, фахівцями в своїх ресортах, зн[ачить], всі шари у ньому заступлені, значить, всі українці стоять за ним, з митр[ополитом] Шептицьким і през[идентом] Національної ради Костьом Левицьким на чолі. Носій укр[аїнської] державної думки ОУН, творець уряду, як найбільш запеклий ворог Москви і Польщі, заступала постійно концепцію приязні і союзу з Німеччиною, у протигагу деяким другим укр[аїнським] групам, що були антантофільські. Удар по правлінні і ОУН – це теж удар по тій зовнішньо-політичній концепції, що її ОУН заступала і заступає серед укр[аїнського] народу. Це факт, що при реалізації тої концепції у співпраці з німецькими військовими чинниками ще перед війною, ОУН поклала багато жертв у людях. Удар в Укр[аїнський] уряд народ зрозуміє як ворожий акт Німеччини супроти ідеї У[країнської] д[ержави]. Коли Німеччина потребує вірних союзників, то таким союзником хоче бути Україна, бо вона відвічний ворог Москви, але самостійна Україна. Засадниче становище Німеччини до У[країнської] д[ержави] є позитивне. Вичікування з ясним видвигненням тої справи є зумовлене лише тактичними моментами, як теж мотивоване незнанням дійсності в в Ос[ередніх] у[країнських] з[емлях], – отже, момент вичікування допускає можливість з німецького становища прийняття в майбутньому dokonаних уже нами фактів (встановлення уряду і т. д.), які, на наш погляд, підтвердить дійсність. Значить, не треба* його дезавувати. Спонтанному розвитку подій, що їх організовані форми [в]бірає ОУН, яка на всіх землях боролася проти Москви, мусить бути [влас]ний шлях вияву. Конспіративна форма** праці ОУН скінчена на звільнених від Москви територіях, ОУН виходить на яву, щоб будувати дер[жаву] у тій свідомості, що німецька військова влада не буде [спроти]вляти її, а, головне, маючи на увазі основну лінію Укр[аїнської держав]и, що Україна мусить мати на Заході союзника – Німеччину***, щоб могти [...]ще**** довгі роки фронт проти Москви. Бажаючи співпраці з Німеччиною, ОУН шукає шляхів до неї вже сьогодні.

Україна, заприязнений край Німеччини, отже, ми вважаємо, що зразки ворожих Німеччині країн****, де голос має військова влада, не підходить тут.

* Слова “не треба” дописані замість закресленого слова “противиться”.

** Слово дописане рукою.

*** Слово дописане рукою.

**** Пропущено знишені фрагменти тексту.

***** “Ворожих Німеччині країн” дописано рукою замість закреслених слів “типу Норвегії”.

Україна бажає спільно боротися і співпрацювати з Німеччиною*, а не йти проти неї. По нашому найглибшому переконанню, необхідно зберегти створений стан, не лише з погляду українського, але німецького.

II. Звідси практичні кінцеві висновки:

1. Проголошення Української держави існує як факт**. Ми ділаємо відтоді й далі в імені Української держави. Те саме діється вже по всій українській території, в селах і містах, як засвідчують факти. Привітання для Укр[аїнського] уряду, Нім[еччини]***.

2. Проклямоване у Львові Українське правління під кермою Я. Стецька, заступника провідника ОУН Степана Бандери існує далі для українського народу.

3. З огляду на те, що Укр[аїнський] уряд у Львові ще не є визнаний Німецьким урядом, а ми бажаємо налагодити приязний модус вивенді**** з нім[ецькими] військовими чинниками на Україні та не утруднювати ситуації до часу остаточного виклярування справи на ОСУЗ, покликаємо до співпраці з нім[ецькими] військовими кругами Українську краєву раду співпраці у Львові. Практична площина співпраці буде спільно узгоджена з нім[ецькими] військовими чинниками. Безпосередньо нижчі організаційні одиниці вже є зорганізовані у краю. З укр[аїнського] боку Українська краєва рада буде відповідальна перед головою уряду, який існує для українців. Німецькі військові чинники співпрацюватимуть з Краєвою радою і не матимуть наразі тепер***** практичного відношення до уряду. Краєва рада буде будуватися на чисто фахово-діловому принципі з центральними господарства, адміністрації, народного здоров'я, поліції***** і т. п. для цілого краю й в усіх тих справах буде співпрацювати з нім[ецькою] військовою командою. Відносні члени уряду, що ведуть дані ресорти в уряді, будуть їх вести в Краєвій раді.

Сподіємося, що така розв'язка справи, як, з одного боку, успокоїть українців, так, з другого, не колідує з вичікуючим становищем Німеччини на розвиток подій***** на Сході і в Києві. Врешті, коли розвиток подій на ОСУЗ підтвердить наше становище, буде краще його пізніше визнати німецьким чинником, аніж сьогодні анулювати, щоб згодом відтворити, тим більше, що самостійність України є для обох сторін безспірною.*****

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 170-174. Машинопис, чернетка з рукописними виправленнями і вставками українською та німецькою мовами. Німецький варіант: Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 232448 – E 232453. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 218-123. Переклад з німецької мови. – С. 213-217.

* Слово дописано рукою.

** Рукою надписано: "besteht als Tatsache" – "існує як факт" (нім.).

*** Речення дописане рукою.

**** "Modus vivendi" – "спосіб життя" (лат.).

***** Одне слово дописано рукою.

***** Одне слово дописано рукою.

***** Слова "на розвиток подій" дописані рукою.

***** Під текстом рукою написано: "20/V. Politisches Amt der OUN-Führung Jaroslaw Stecjo Chef d[es] P[olitischen] A[mtes] d[er] OUN" – "20/V. Політична референтура Проводу ОУН, Ярослав Стецько, керівник П[олітичної] р[еферентури] ОУН" (нім.).

№ 114

1941 р., липня 22. – Телеграма протесту Української ради сеньйорів у Львові до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа проти включення Галичини до Генерального Губернаторства

Телеграма (відкрита)
Берлін, 24 липня 1941 [р.]
Надійшла: 24 липня 1941 [р.]

Тримати під ключем.
18 год. 25 хв.
22 год. 20 хв.

Львів, 22 липня 1941 [р.]
Його ексцеленції
райхсміністрові Йоахиму фон Ріббентропу
в Берліні

Українська рада сеньйорів у Львові, як найвищий представницький орган всього західноукраїнського громадянства, надзвичайно стурбована тривалими чутками про те, що західноукраїнська область Галичина, колишня Східна Галичина, має увійти до складу Генерального Губернаторства. Якщо ці чутки мають під собою правдиву підставу, це було б жахливим ударом для української нації і мало б негативний вплив для німецької нації. Було б непростимою помилкою підірвати довір'я українського народу до Німецьких збройних сил і Німецького уряду, оскільки Східна Україна без зв'язку з Західною Україною скоріше чи пізніше впаде жертвою Москви. Вся українська нація розглядала б такі дії, як можливо неусвідомлене відновлення колишньої Польської версальської держави за рахунок України, і втратила б довіру до доцільності й справедливості нового порядку в Європі.

Український народ, який пережив польську неволю і жахливий більшовицький терор, завжди готовий пожертвувати своїм життям задля національної ідеї. У випадку анексії Західної України Генеральним Губернаторством, він міг би зреагувати таким чином, що Українська рада сеньйорів не могла б узяти подальшої відповідальності за наслідки. Єдиний доречний шлях, який міг би задовольнити справедливі вимоги українського народу, а також сприяв би важливим інтересам Великої Німеччини, – є проголошення самостійної Української держави.

Львів, 22 липня 1941 [р.]

Митрополит граф Андрей Шептицький
Др Костянтин Левицький
Юліан Дзерович
Лука Турчин
Ярослав Біленький
Др Олександр Бариляк
Інж. Ярослав Стефанович
Іван Филипович
Юліан Федусевич
Володимир Радзикевич
Роман Заячківський
Др Гавриїл Костельник
Др Йосиф Сліпий
Др Стефан Дмоховський
Сергій Хруцький

Борис Козубський
Михайло Кравців

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро підстатссекретаря. Росія. – Т. 1. № 24782 – 24783. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 26.

№ 115

1941 р., липня 23. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до членів УДП у Львові про тактику у ставленні до німців

Дорогі друзі!

1. З урядом держатися сильно, не уступати. Долучую проект, предложений їм (бюро Ріббентропа). Мінімальний, від якого не можна відступити. Це лише загальний проект: фактична співпраця виглядала б в той спосіб, що Ляндесрат* був би зв'язковим тілом між німцями і урядом. Увесь край був би підчинений урядові, всі декрети для краю підписував би уряд й уряд організував би край. Тим, що члени уряду були би теж у Ляндесраті, було би легко узгоджувати працю уряду з німцями. Перед німцями були б вони членами Ляндесрату, перед народом – державним і адміністративним апаратом – членами уряду. Для німців – як члени Ляндесрату. Мова про ресортових членів уряду – отже, адміністративного, господарки і т. д. Це не торкається політичних ресортів, які не входять до Ляндесрату, отже, перед громадянством і печатки і підписи є вальборними. У тому змислі, думаю, слід ставити справи у Варшаві як доповнення до проекту, коли б це було потрібно.

2. Не реконспіруватися занадто багато людям. Отже, так, як я говорив Грицеві, себто провідники законспіровані, але тепер доцільно, щоб ще більше законспірувати людей.

3. Плебісцит за урядом продовжити далі інтензивно. Можна цю акцію назвати теж плебісцитом.

4. Не доцільно, щоби Шептицький входив до ради, бо не потрібно надавати їй авторитету. Авторитет має бути за урядом, а рада лише Фербіндунгсштелле** з німцями.

5. Тактика німців подібна є усюди. Я переговорював тепер з литовським прем'єром (який водночас виконує обов'язки президента Литовської держави). Литовського уряду теж офіційно не визнають, але з ним рахуються, бо весь народ за ним. Там нема партій, ані групи. Військова влада фактично респектує Литовський уряд. В них є краще відношення німців, як до нас на українських землях. Литовці стоять твердо і заявляють, що не уступлять. У нас надто опортунізовано.

6. Говорив я в бюрі Ріббентропа двічі. Передав проект. Нині передав у бюрі Ріббентропа те саме, що у Розенберга. Бюро Ріббентропа краще віднеслося. В бюрі Розенберга був лише поменший чоловік – більший не хочуть ангажуватися, хіба я замовив би ся до більшого ще раз. Передано ще ці проекти в ОКВ і СС. Конкретизація належить до дальших переговорів. Треба Вам знати, що

* Landesrat – Крайова рада (нім.).

** Verbindungsstelle – зв'язкова установа (нім.).

позиція литовців важча, як наша (2 мільйони і донедавна вороги німців), але вони принципово стоять.

7. Про уряд повідомлені всі з Драймехтепакту*. Робимо старання, щоб знали теж наші з далеких сторон.

8. Привітальні телеграми для митрополита слати йому, а не нам. Нам лише копії. Листа єпископа Полікарпа передати мені, лишіть собі копію.

Слава Україні! – Героям Слава!

Б[ерлін], 23.7.1941 [р.]

Ярослав Стецько

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20. Машинопис, оригінал.

№ 116

1941 р., липня 24. – Звіт представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 6 армії в Житомирі Гелленталя до Міністерства закордонних справ у Берліні про ставлення українців до Німецьких збройних сил, проголошення Української держави у Львові та переслідування українських націоналістів, а також про важке економічне становище в Україні

Представник Міністерства закордонних справ
при Верховному командуванні 6-ї армії

Штаб армії
24 липня
1941 [р.]

№ 388 т[аємно]

7 копій, 3 додатки
Таємно

До Міністерства закордонних справ
Інформаційний відділ

Політичне повідомлення

Зміст: Україна**

Німецьке радіо передало 21.7.1941 [р.] о 20.00 [год.] таке повідомлення:

“У звільнених областях України життя знову майже скрізь нормалізувалося. Врожай обіцяє бути добрим і, завдяки несподіваному німецькому наступові, його вже не змогли знищити більшовики. У Львові й інших містах знову панує порядок”.

Я використовую це радіоповідомлення, як нагоду повідомити про справжні відносини у зайнятих армією Райху протягом першого місяця радянсько-німецької кампанії населених українцями національних областях.

I. У радянській частині Польщі

Як показують численні п[овідомлення] для п[реси], словесні й фоторепортажі у німецькій пресі від початку кампанії, в областях радянської сфери інтересів колишньої Польської республіки, населених українцями, німецькі війська майже скрізь зустрічають з великою сердечністю. Останні симпатії, які здобула Москва у частини українців, вона втратила після відкриття масових вбивств в'язнів у Дубні, Луцьку, Львові, Крем'янці та інших місцях.

Передусім сільське населення бачило й бачить у німцях своїх визволителів. Не в останню чергу, виходячи з егоїстичних і природних причин, з допомогою німців вони хочуть повернути уже конфісковані для колгоспного госпо-

* Dreimächtepakt – Потрійний союз (нім.).

** По лівому краю сторінки дьописано рукою: “Переглянув: Для Головного командування армії. Начальник Генерального штабу, підп[ис:] Гайм”.

дарства або призначені до експропріації селянські землі. Наступна причина – спільна для міста й села – надія на власну, незалежну від Москви державність.

З цієї атмосфери Німецькі збройні сили при своєму просуванні вперед відчували також підтримку з боку груп українських активістів у формі актів саботажу, які вони здійснювали із засобами зв'язку й іншим обладнанням радянських військових частин. У багатьох місцях місцеві українці, частково очолені відповідно вишколеними земляками з Генерального Губернаторства, також взяли до зброї і включилися до свого роду партизанської війни в боротьбі проти советів.

Після німецької окупації советської частини України служби німецьких збройних сил почали з того, що залучили до відбудовчої роботи ці нелегальні бойові групи шляхом переведення їх в українську допоміжну поліцію й участі в українських допомогових комітетах. Це великою мірою вдалося. Проте в багатьох місцях прибічники ОУН цілево зайшли вже так далеко, що завдали великої шкоди і намітяться розвиток, некорисний для німецьких інтересів. Так, у Львові, як відомо (Львів не перебуває у віданні Верховного к[омандування] 6-ї а[рмії]), незабаром після вступу німців була проголошена “Вільна українська держава” під проводом Бандери і навіть на експлуатованій німецькою стороною Львівській радіостанції при трансляції українських радіопередач протягом багатьох днів контрабандно передавали повідомлення подібного змісту. Вони, напевно, в основному виходили від Бандери і зовсім не зважали на домовленості з німецькими інституціями, а навіть частково містили спрямовані проти них підступи, які призвели до ув'язнення Бандери в почесному арешті спершу у Кракові, а потім у Берліні. У деяких місцях люди Бандери спробували створити “обласні проводи” нової “Української республіки”, як і “Українські збройні з'єднання” (див. дод[аток] 1). Далі вони говорять про “участь у новому розподілі світу” і т. п. Переклад такої афіші перебільшеного характеру, яку наклеїли активісти ОУН у Дубні, додається.

Вишколені в дусі свого провідника, люди Бандери також і без проводу продовжують працювати в тому ж дусі й роблять спроби, як і раніше, поширити свій вплив на українські допомогові комітети, які повсюдно виникають при толеруванні та при сприянні Німецьких збройних сил.

Служби Збройних сил, передусім коменданти гарнізонів і польові комендатури стоять на сторожі, аби вчасно перешкодити подальшим хибним крокам націоналістів, таким, які трапилися у Львові й Дубні. У багатьох випадках уже довелося вживати рішучих заходів.

У цих молодих українських націонал-революціонерів, які рвуться до влади і яких ми спрямовуємо в іншому напрямку, залишається, звичайно, відчуття глибокого розчарування й гіркоти. Після встановлення тимчасового статусу України вони ще завдадуть нам багато клопоту й, напевно, частково працюватимуть проти нас.

II. У колишній Росії

Тут інтенсивна радянська робота за 24 роки усунула всіх здатних до керівництва українців. Населення майже повсюдно робить враження отупілого. В теперішній війні вони теж, безумовно, не вбачають хрестового походу проти більшовицької системи, а бачать передусім знищення, смерть і втрату решток свого вбогого майна. На селі, звичайно, настрій майже скрізь швидко покращується завдяки надії за допомогою німців знову отримати у власність землю.

Тут пушено в хід також засоби нашої пропаганди, яка, обіцяє бути успішною, саме перспективою справедливого нового порядку в земельному питанні (пор. дод[аток]2).

У більших містах, н[а]пр[иклад], у Житомирі, тим часом до допомогових комітетів і допоміжної поліції пробралися молоді українські націоналісти з Генерального Губернаторства, які роблять спроби політизувати ці новоутворення. Це вдається їм тим легше, що інші місцеві українці, які засідають у комітетах, є ще занадто боязкими й не навченими, щоб продуктивно виконувати управлінську роботу.

III. Господарство

Господарство в Західній Україні за відносно короткий час буде знову пушене в дію. Тому що там, від часу приходу росіян у вересні 1939 [р.], більшевизація ще не була повністю проведена. Окрім того, серед населення ще наявні сили для відбудови.

Натомість, у колишній Росії на перешкоді постають надзвичайні труднощі. На всіх досі перевірених сільськогосподарських і промислових підприємствах керівники підприємств, майже виключно “заслужені” комуністи, повтікали. Попередніх керівників підприємств (до 1917 [р.]), яких після впровадження радянської системи част[ково] використовували як старших робітників або майстрів, тим часом усунули або заслали до Сибіру.

Всі промислові підприємства, як і газові заводи та водогони, які від того часу опинились на території, зайнятій армією, були зруйновані більшовиками і переважно також заражені. Частково руйнування були проведені не фахово, так що технічні батальйони зможуть за короткий час запустити в дію ту чи іншу електростанцію або гідроелектростанцію.

У сільському господарстві московський заклик спалити врожай на корені не міг бути виконаний, оскільки збіжжя під час наступу ще не достигло. Натомість допоміжні сільськогосподарські підприємства є майже повністю зруйновані, це стосується і сільськогосподарських машин та тракторів, які, якщо не відїхали при відступі росіян, то були значною мірою пошкоджені або, принаймні, з них були демонтовані магнітні елементи запалювання. З близько 20 000 тракторів, які мали бути на західному березі Дніпра, згідно з попередніми оцінками, складеними на основі вибіркової оцінки, для їзди можна було б підготувати не більше, як шосту частину. До цього ще додається брак відповідного пального для тракторів, яке, очевидно, можна було б замінити сумішшю дизельного пального.

Врожай ріпака цілком непридатний до використання, оскільки наступ перервав початок збирання врожаю, а тепер збирати вже запізно. З решти врожаю, незважаючи на брак тракторів і машин, розраховуємо зібрати від 60 до 70 % цьогорічного врожаю. Вирішальним для цього є, очевидно, своєчасне прибуття додаткової збиральної техніки і керівників виробництва з Німеччини.

Поширені за допомогою листівок і гучномовців заклики продовжувати в інтересах харчування працювати далі на сільськогосподарських підприємствах, упали на родючий ґрунт, так, що в колгоспних господарствах знову в багато разів більше використовується жіноча праця, яку вже цими днями мають підсилити використанням полонених і звільнених українських військовополонених. До прибуття керівників з Німеччини господарсько-розвідувальні частини спершу призначають керівниками підприємств старших робітників, які при відповідних детальних вказівках могли б виконувати необхідну роботу.

Державні пункти розподілу продовольства в місті й на селі зруйновані, сплюндровані й великою мірою спалені. Запаси, які залишились неушкодженими, були й будуть конфісковані насамперед для німецьких збройних сил. Питання, як і коли можна буде знову ввести нормальний розподіл товарів повсякденного вжитку і передусім – продуктів харчування для населення у здебільшого зруйнованих селах і містах – загалом залишається відкритим.

IV. Передбачуваний подальший політичний розвиток

Цими днями в Житомирі встановлено, що в Україні ще є рештки незалежної від ОУН (Організації Українських Націоналістів) “Спілки визволення українців”*, яка існувала від 1930 до 1938 р. З цієї організації в 1933-1938 рр. мали усунути понад 100 000 чоловік. Як показав досвід Житомира, колишні члени цієї організації поведуться цілком аполітично, тому треба зробити спробу спершу створити в Житомирі допомоговий комітет і допоміжну поліцію з таких елементів. Можливо, що з часом можна буде таким чином створити ядро для майбутньої нижчої й середньої ланки управління як противагу національним активістам з Генерального Губернаторства.

Яким чином будуть сформовані й керовані ці допомогові комітети й допоміжна поліція, видно з докладеної записки 6-ї армії для коменданта міста Житомира “Вказівка для створення українського комітету і служби порядку” (Дод[ато]к 3).

Зараз це виглядає як єдиний шлях, щоб виховати українців для самоврядування і залучити до співпраці з новим європейським порядком. Треба чекати, чи в українському народі, який 24 роки поневолювали, знищили його провідну верству і який терпить важкі страждання під час теперішньої війни, ще залишилось для цього достатньо сили.

Представник Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні сухопутних військ отримує копію повідомлення.

підп[ис:] Гелленталь

Додаток 3

Розпорядження

про створення Українського комітету і служби порядку

1) З населення міста створюється комітет з 8-12 українців різних професій.
2) Комітет допомагає комендантові міста з дорадчою функцією і не має виконавчої влади. Він повинен утримуватись від будь-якої політичної діяльності.

3) Його компетенції підлягають:

- а) господарські питання,
- б) питання безпеки поліційного характеру,
- в) соціальні питання,
- г) культурні питання.

4) Комітет повинен протягом [терміну] двічі по 24 години подати комендантові міста пропозиції для створення міської управи.

Поліційну службу порядку треба сформувати протягом 24 годин у відповідній кількості.

5) Українська порядкова служба має такі завдання:

Виявлення підозрілих більшовицьких елементів,

* Так у тексті.

Пошук розпорошених червоноармійців,
Охорона господарських об'єктів,
Поліційні допомогіві служби.

Її членів треба внести до списку і [вони] мають мати посвідку, видану комендантом міста. Вони носять однакові блакитно-жовті нарукавні пов'язки з літерами О. Д.* і штемпелем коменданта міста.

Видана зброя (лише трофейна зброя) має бути посвідчена квитанцією, а при відході з О. Д. повернута.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 146-150. № 113782-113786. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови; Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/9. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 29.

№ 117

1941 р., липня 24.** – Платформа Української національної ради у Львові, перетвореної з Української ради сеньйорів

Українська національна рада

Збори українського громадянства у Львові в дні 6 липня 1941 р. покликали до життя Українську раду сеніорів, котра в дні 24 липня 1941 р. перетворилася в Українську національну раду.

Українська національна рада є головною організацією українського національного об'єднання, тобто громадсько-політичним національним тілом, яке являється спадкоємцем, що продовжує історичну традицію Галицько-Волинської держави княжої доби, колишньої Головної руської ради з 2 травня 1848 р., Головної української ради з 1 серпня 1914 р., Загальної української ради з 5 травня 1915 р. і Української національної ради з 19 жовтня 1918 р.

Українська національно-державницька ідея, репрезентована Українською національною радою, після окупації нашої країни – ЗУНР – польською військовою перемогою в 1919 р. була реалізована на еміграції за кордоном легальним державним центром і боевою організацією під проводом дра Евгена Петрушевича.

Звідсіль ведено державним центром дипломатично-пропагандивну акцію на міжнародному терені, з одного, і боевою організацією боротьбу з окупантами в краю, з другого боку.

Визволення тіснішої нашої Батьківщини побідоносною армією Великонімецьчини поклато перед Українською національною радою дуже важливі життєві завдання, зокрема стати відповідальним провідним органом національного життя усієї української спільноти, як також допомогти їй в організації господарського, культурного і суспільного життя.

На президента Української національної ради упрошено Ексц[еленцію] о. митрополита А. Шептицького, головою обрано през[идента] дра Костя Левицького; його заступниками о. кан[оніка] Юліяна Дзеровича і проф. Луку Турчина та секретарем проф. Ярослава Біленького.

* О. Д. – Ordnungsdienst – Служба порядку (нім.).

** Датуються за подією.

Українська національна рада ґрунтується на отсих головних тезах:
а) репрезентувати громадську думку державницької ідеї аж до часу створення Всеукраїнської національної ради,
б) представляти єдину політичну репрезентацію української нації західноукраїнських земель та
в) рівнобіжно з цим вказувати головні напрямки в культурних, суспільних і економічних справах української нації на західноукраїнських землях.

Інші українські організації і установи координують свою діяльність з витичними лініями, вказаними Українською національною радою.

Українська національна рада покликана до життя Краєвий діловий секретаріят з генеральним секретарем дром Паньковським Костем у проводі до співпраці з німецькою владою для негайної відбудови культурного й господарського життя нашої країни, – який урядує у Львові при вул. Міцкевича, ч. 10.

Українська національна рада у Львові закликає все українське громадянство до організації окружних Національних рад в тих округах Галицької області (дистрикту), в яких досі вони ще не утворилися з тим, що їх проводи мають виконувати свою діяльність в тісному контакті з нашим національним центром у Львові та за його проводом. В тій цілі окружні Національні ради подадуть список своїх президій до відома і на затвердження президії Української національної ради у Львові, вул. Підвальна, ч. 7, II пов[ерх] (“Дністер”) на ім’я голови ради дра Костя Левицького.

Українська національна рада закликає окружні Національні ради і все населення Галицької області до однодушної єдності і організованого виконання громадянських обов’язків та вказаної співпраці з нашими окружними секретаріятами, як також з органами німецької влади, щоб воно, кермуване найвищою національною ідеєю і єдиною політичною думкою, приступило солідарно та здисципліновано до згідної віднови самоуправних громадських установ та до енергійної відбудови культурно-суспільного й господарського життя рідної країни для здійснення державности соборної України.

За президію Української
національної ради:
Др Кость Левицький – голова,
Ярослав Біленький – секретар

Опубл.: Бережанські вісті. Орган Союзу громад Округу Бережани. – Бережани, 1941. – 5 жовт. – Ч. 23. – С. 1.

№ 118

1941 р., липня 25. – Лист В. Федака з Кракова до голови Українського державного правління Я. Стецька в Берліні про становище на західноукраїнських землях та діяльність там ОУН

Кр[аків], 25.7.[19]41 [р.]

Друже Карбович!

Тому, що я часто виїзжаю з Кр[акова] і читав Ваші листи з певним малим запізненням, відписую на них шойно сьогодні і відразу на всі три. Вони, зрештою, й були всі три разом. Заки ще відповідатиму на них, хочу Вас просити не забувати на Ваших листах подавати дату. Бо справді трудно є зорієнтуватися, коли вони писані, а Ви деколи ставите речинці. І тому, принайменше, [щоб] оминуту непорозуміння, прошу писати дату на листах.

На землі шлемо справді, кого лише можемо. В Кракові вже, зрештою, майже нема кого слати. Якщо йде про людей з-поза Кракова, Німеччини, то не можемо висилати таких, що не знають навіть організ[аційного] привіту, а що говорити про примітивні заходи конспірації. Таким людям, а таких багато, [що] зголошуються якимсь чином до нас (оповідають, що їм в Берліні казали радити собі як можуть), не можемо давати наших зв'язків і вони звичайно промишляють самі.

Левко і Семен вже поїхали. Якщо йде про зв'язок, то все залежить лише від Львова. Від границі я тут маю наладанне. Піде дуже швидко і регулярно. Ходить тільки про відповідну постановку тої справи у Льв[ові], маю на думці регулярний контакт і постійне інформування себе взаємно й передавання інструкцій. В тій справі я довго говорив, будучи сам у Льв[ові]. І тепер звідси написав вже два листи. Сьогодні пишу знов.

Всі архівальні речі, які я мав сьогодні, передаю. Теж передаю деякі нові часописи й летючки.

Авт ми тут зовсім не думаємо “маринувати”, але як вони поп[совані] і їх трудно зрепарувати – то вони мусять стояти [...] Є Мінерва, до якої взагалі трудно дістати певних част[ин ...]лет, в якому через необережне [...]іння знищено толоки і [які мусять] бути виміняні. А дістати їх теж трудно. Ми тут послуг[...]ницею.

Ще раз відносно пересилання людей. Ми абсолютно не хочемо тут їх магазинувати. Я сам був в краю й сам бачив пекучу потребу. І тому висилаємо справді кого лише можемо. Але мінімум для того скромного апарату мусить тут залишитися. Поки що є ще досить багато людей в Нім[еччині] і в Г[енеральному] Г[убернаторстві], і доки їх не перекинено, вони потребують опіки і духовного корму. А, крім того, певна систематична підготовка і примінення праці в організації до етнографічних теренів західних окраїн. До того, зокрема, вишукуємо автохтонів.

Тут маємо деякі прикрі історії: Деякі люде з тої “11”, що була в Ряшеві (незалежно від того, чи вони були, чи не були поінформовані, властиво), припустились крадежі деяких цінних речей на помешканні того жида, де вони мешкали. Жид отаксовує свою шкоду на понад 10 000 000 злотих. Вони зразу не хотіли признатись, але притиснені до муру, сказали, що деякі речі позабирали. Але до забрання 4 футер ніхто не признається. Такий горячий час, а ми тут (Олекса, Любрик і я) мусимо тратити час на слідства. Чотирьох їх було тут до вчора у Кракові, а інші пішли на той бік, але й ті “не витримали нерво” і вчора поїхали собі домів. Я якраз їздив з Любриком у тій справі до Ряшева і сьогодні шойно про те довідався. Коли один із них, що залишався у Кр[акові], прийшов сказати мені, що тамті троє “відїхали без мого відома і проти моєї волі”, я в присутності Олекси і Безхлібника заявив йому, що вони ухилилися від кари і вони є вийняті з-під організаційного права. Якщо йде про нім[ецьку] точку погляду – вони допустилися “плюндерунг”^{***} і повинні стати під воєнний суд. А це могло їх коштувати голову. Прошу подати мені, яку кару застосувати до них, і переказати на землі, де вони пішли.

Подібна історія, якої я ще не вспів перевірити, – в одному з таборів праці, які, одначе, призначені кадрую для легіону – п'ятьох наших хлопців закралося

* Пропущено знищені фрагменти тексту.

** Plunderung – плюндрування, грабунок (нім.).

до військового магазину й, забравши звіттам коци, матерію, зброю, передали речі якомусь жидові до продажу. Я, коли мені про це офіційно закомунікували, зараз домагався можливості поїхати туди й перевірити ту справу.

Поза тим мені офіційально переказали: перехід через кордон без дозволу діншттелле* є недозволений і це будуть вони уважати за нелегальну роботу та за ломання умовин співпраці і консеквенції, того годі предвидіти. Другого дня мені переказали ще в гострішій формі, що їм є відомо, що ми перевозимо на наших возах людей через границу на цілій її довжині, це є нелегальне і перестерігають мене, що одного дня всі вози можуть бути нам відібрані. Крім цього веліли мені віддати всі зелені авсвайзи¹¹⁰. Я свій звернув, а про інші сказав, що вони є на тому боці, а там зв'язковим є др Кордюк, і через нього треба їх стягати, бо я до того не маю з [...] тим більше, що вони поставили мені речинець: 48 годин. Коли я спитав, чи у випадку, як припадком придержать, чи я могу покликатись на них, одержав відповідь: певно, відібрання авсвайзів не означає ще ворожнечі. Але все-таки роблю Вас уважним. Говорив це мені Е. – цей, що возив провідника до Бер[ліна]. Останньо велів доставити собі по сім штук наших летючок, які появились у їхнім обсягу.

Щиро здоровлю!
Слава Україні!
Вол[одимир] Граб

П[ісля] н[аписаного]. Залучую відтиск справи, яку я тут дістав по тому боці і яку до поладнення передаю до Львова. Вона характеристична.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп.1, спр. 20, арк. 8-10. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 119

1941 р., липня 30. – Лист голови Проводу Українських Націоналістів А. Мельника до Української ради сеньйорів у Львові про причини розколу в ОУН та можливості його ліквідації

До Української ради сеніорів у Львові

Стверджую з подякою одержання комунікату Української ради сеніорів з дня 15 липня ц. р. Вітаю оцим шляхом створення Української ради сеніорів і бажаю найбільших успіхів у праці.

Рівночасно, дякуючи за залучену однудушну постанову Української ради сеніорів з дня 21 липня ц. р. у справі непорозуміння в рядах ОУН та розуміючи мотиви її появи й висилки мені, маю честь заявити наступне:

Організація Українських Націоналістів, спершу Українська Військова Організація, має за собою 20 років існування та тяжкої визвольної боротьби з ворогами України. За цей час ОУН закріпилася глибоко серед українського громадянства, на рідних землях, європейській та заокеанській еміграції та стала на внутрішньому і зовнішньому полі єдиним керівником і репрезентантом визвольної боротьби українського народу.

В останньому році бунт членів ОУН Степана Бандери і Ярослава Стецька спричинив в організації розкол. У тяжких об'єктивних умовах, у яких нахо-

* Dienststelle – службова інстанція (нім.).

** Ausweis – посвідчення (нім.).

диться український нарід, цей розкол приніс великі і незчислимі шкоди як на внутрішньому, так і на зовнішньому фронті нашої боротьби. Я був усе свідомий тих небезпек і шкоди, яку може нанести такий факт у нашій організації. Я і Провід ОУН доложили всіх можливих зусиль, щоб справу належно полагодили, але я стрічав все незрозумілу й послідовну впертість зі сторони Бандери і Стецька, щоб за ніяку ціну до полагодження конфлікту не допустити.

Найкращим доказом, що поза довгою чергою моїх в тім напрямі потягнень, є і мій останній заклик з дня 6 липня ц. р., що був уміщений у пресі, де в обличчі подій я заявляю, що готов забути про все, що було досі, якщо виявлять круги Степана Бандери справді добру волю і охоту навести на правильний шлях і стати під одним проводом, що наболілі справи полагоджу так, як цього вимагає теперішня хвиля і кожному дам змогу працювати там, де праця його принесе найбільше користи. На це, однак, круги Бандери відповіли цілим рядом лайливих летючок, чим дали черговий доказ браку зрозуміння наших завдань і поваги хвилі.

Не знайшов зрозуміння отих людей теж заклик ексцеленції митрополита, що взивав до єдності і порозуміння, хоч зі своєї сторони зробив усе можливе.

Створено теж зі сторони Проводу ОУН усі передумови і зі сторони його нічого не стоїть на перешкоді, бо розуміємо, що йшло і йде на велику ставку – бути або не бути Українській державі. Дотепер, однак, маємо гіркий досвід, бо усі спроби з моєї сторони були кругами Степана Бандери відкинені, а кон[сек]венцією цього [є] теперішній жалюгідний стан.

Тим часом, згідно з моїм своєчасним зазивом, змагаємо до того, щоб не гайнувати часу і, починаючи* це невідрадне явище, зосередити на терені рідних земель всі сили націоналістичного і громадського активу і солідарно стати до творчої праці в вірі, що в вогні цієї праці незасліплені провидять.

Ще раз, дякуючи за ініціативу й добру волю Української ради сеніорів та йдучи назустріч висловленим у надісланій постанові її бажанням, заявляю, що я готовий почати кожної хвилини розмову з паном Степаном Бандерою, щоб привернути єдність в ОУН під одним проводом, у якому збережу місце і для нього, і для цінних людей з його оточення.

Подаючи оце моє становище до відома Української ради сеніорів та цілого українського громадянства і надіючись на його повне розуміння, висловлюю глибоку свою віру в успіх ініціативи Української ради сеніорів та остаю з глибокою пошаною – Слава Україні!

Постій, 30.7.1941 р.

Андрій Мельник,
Голова Проводу Українських Націоналістів
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 72, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 120

1941 р., липня 30. – Стаття “Появляються “універсали”” про націонал-комуністичний рух і його шкідливість для української державності

Появляються “універсали”

Цими днями появився III “універсал” т. зв. УНКА (Українська націонал-комуністична армія). Громадяни, що були за кордоном, мали вже змогу огляда-

* Так у тексті.

ти аж два подібні “універсали” і знають ціну цього нового політичного “руху”. Тому писати що-небудь про III універсал УНКА, значило б не тільки марнувати папір і чорнило, але надуживати теж терпеливості читачів. Одначе громадянство краю зустрічається вперше з цією появою й тому до речі буде присвятити пару слів цьому “універсалові”.

III універсал різниться від попередніх тим, що він уже не анонімний, – підписав його якийсь панок Іван Федорович. Хто познайомлений хоч побіжно з українським політичним чи громадським життям, той знає, що за цим прізвиськом стоїть порожнє місце.

В III універсалі новопомазаний провідник українських націонал-комуністів заповідає, що після виповідження Німеччиною війни Совітам прийшов час боротьби за визволення українського народу. Відкриваючи оцю Америку, чваниться пан Федорович, що УНКА – трохи не одинока сила, яка збагнула цю правду. Пану Федоровичеві здається, що коли він спав, то разом з ним спав увесь український народ, а коли він уже проснувся, то довкруги дальше все ще спить. Тому він переконаний, що він перший кличе до боротьби, а навіть виповідає війну Москві.

А щоб усім було ясно, хто це виповідає війну, подає ще генезу націонал-комунізму. “Ми перебрали все, що залишилося здорове й незгангреноване в українському націоналізмі, додаючи до того здорове з комунізму, і створили організацію УНКА”. Ось як уявляє собі політичний анальфавет проблематику політичної сили, закон наростання цієї сили та спосіб її організування.

Панок Федорович сидів за кордоном і не має зеленого поняття про те, чи в комунізмі було взагалі що-будь здорового. Тепер, коли українське населення звільнилося остаточно з кошмарних пут московського комунізму, пан Федорович хотів би таки конечне дещо з комунізму залишити, “щоби жити було краще”.

Дальше виправдується п. Федорович, чому УНКА за час короткого існування не вспіла цілковито зорганізувати українських широких мас (подумав би хтось, що бодай частинно вспіла) і не чується на силах обняти керівництво в теперішній протибільшовицькій війні. Тому деклярує свою співпрацю й льюальність групі полк[овника] Мельника (гратулюємо!), заявляючи при тім, що “ми не резигнуємо зо своїх націонал-комуністичних ідеалів, за які будемо боротися в Українській державі”. Ці ідеали – це, за словами третього універсалу, “Українська нація – комуна”. В ім’я цієї неокресленої фрази заповідає п. Федорович боротьбу в Українській державі. Значить, п. Федорович виповідає війну не тільки Москві, але й Українській державі. Правдива його інтенція, мабуть – це друге; перше ж – це патріотична фраза, що мала б прислонити в очах суспільности дійсні наміри п. Федоровича. П. Федорович накидається дальше з непристойною лайкою на Організацію Українських Націоналістів, закидаючи бойовикам націоналістичного підпілля, що вони здеморалізувалися в боротьбі за... посади. П. Федорович заповідає не паперову війну, а дійсну. Наразі ця війна тільки паперова, а один із вистрілів п. Федоровича – III універсал – звернений ясно й недвозначно в українську сторону.

III універсал демаскує і ставить в ясному світлі інтенції, якими пробує ширити фермент п. Федорович. Він кваліфікує також моральну вартість самого п. Федоровича та його спільників.

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лп. – Ч. 2. – С. 6.

* Три крапки в тексті.

1941 р., липня 31. – Стаття “Наша сила в нас самих!” про ставлення ОУН до земельного питання в Україні

Наша сила в нас самих

Як ставиться ОУН до земельного питання в Україні?

У творенні і розбудові Української держави існує багато пекучих питань, на які Організація Українських Націоналістів, як керівний чинник у нашому державно-творчому житті, мусить дати повні задовільні відповіді. Одним із тих важливих питань є питання української землі.

На місці колгоспів і радгоспів, скарловатілих господарств, на місці великої приватної власності запанує новий правопорядок, новий доцільний розподіл землі. Колгоспи і радгоспи, що є штучними на нашому ґрунті й тому наскрізь шкідливими, будуть ступнево в державному будівництві скасовані. Питома українському селянинові індивідуальність, взята під увагу, уможливить йому проявитися на своїй приватній власності. Висота приватної власності буде залежати від спроможності даної родини обробити якусь скількість землі. Тому націоналістична програма передбачує середнє трудове селянське господарство. Сама ж земельна приватна власність є найбільш питома й органічна для сільського господарства.

Інтензивність і видатність середнього трудового селянського господарства є далеко більша від інтензивності й видатності великого просторого землеволодіння, або малого скарловатілого господарства.

Державні закони не допускати до надмірного скупчення землі в одних руках або ступневого розділення. Такий підхід до земельного питання причиниться до більшої прив'язаності українця-селянина до своєї землі, уможливить йому підносити аграрну культуру та поставить його у рамці творчої державної розбудови. Наша націоналістична програма голосить, що касує велику приватну власність. Виринає питання, що зробиться з українцями, що є власниками великої посілості. Ці українці, великі землевласники, що сприяли й сприятимуть нашому національному розвоєві, хоч і опиняться теж без землі, будуть відповідно винагороджені державою та будуть мати забезпечену працю в державному апараті. Без винагородження відбере держава землю всім тим чужинцям, що ворожо ставилися, або поставляться до існування Української держави.

Кольоністи, що їх населили на наші землі силою ворожого українській нації штика, що опісля розвивалися на тілі українського народу та безнастанно перешкождали в його праці над розбудовою свого “я”, будуть з часом вивласнені з української землі.

Це все є дуже важлива проблема у нашій національній організмі.

Розбудова української нації та Української великодержави вимагає якнайкращої розв'язки земельної реформи. Колись поневолений нарід мусить вступити на державний шлях у повноті своїх прав і змагань. Туга українського селянина за землею стане здійснена.

Українська земля стане власністю українського народу!

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 31 лип. – Ч. 7. – С. 3.

1941 р., кінець липня*. – Звіти заступника провідника ОУН “Олега” (?) та І. Климова (Є. Легенди) провідникові ОУН С. Бандері в Берліні про стан організації на західно- та східноукраїнських землях

І. Загальний огляд

1. Згідно з вимогою часу та з огляду на потреби ЗУЗ, дуже невелику частину людей, що мали інше призначення, задержано. Очевидно, підбирано тут лиш найбільш конечних для закріплення за нами, а радше в наших руках захопленого терену – ЗУЗ.

2. Вся ж решта членства, згідно зі своїм призначенням, невеликими відділами щоденно прямує наперед. Досі щасливо поборюються труднощі на залізницях та в грошах.

3. Микитівці вже й тут починають свою юдину роботу. Супроти абсолютної нашої переваги й опановання цілості – вони поки що не мають відваги голосніше виступити. Все ж таки, в кількох місцях пустили провокаційні лютючки за підписом Ст[епа]на Бандери, що, немовби-то, наша організація через непорозуміння зі союзником переходить у підпілля.

Крім того, вони пускають чутки про роздор: а) про те, що вони хотять працювати, але ми їм не даємо; б) що через діяльність С. Бандери стільки було власне жертв ук[раїнської] нації і т. п.

На всіх 200 районів в ЗУЗ цілком нами обсажені, себто провідні місця – 187. Микитівці “мають” 4 райони: 1) Мостиський, 2) Рогатинський, 3) біля Турки**. Докладніший звіт подає кр[айовий] провідник.

Краєвий провідник ОУН на ЗУЗ

До в[исоко]п[оважаного] пана голови Проводу ОУН Степана Бандери

Друже провіднику

Зголошуюсь до звіту. Передаю організаційний стан зараз на ЗУЗ.

Луцька область: станиць 450, неохоплених осель біля 200, членів до 2 000.

Рівенська область: 500 станиць, неохоплених осель до 180, членів до 3 000.

Львівська область: 700 станиць, неохоплених около 70 осель, членів 5 000.

Тернопільська область: 690 станиць, неохоплених до 100 осель, членів 6 000.

Станиславівська область: 400 станиць, неохоплених осель до 250, членів до 1 000.

Чернівецька область: до 80 станиць, до 500 членів.

Дрогобицька область: до 400 станиць, неохоплених осель до 250, членів до 1 000.

Львів – місто: студенти – 800, робітники – 500, ученики – до 300. Жіноцтво – до 100.

Разом: станиць ОУН – 3 000

членів – 20 000. Звіт не є повний, бо не всі звіти з терену вже надійшли. Неохоплених осель – 1 300.

Робітництво (відділи ОУН): організовані були у Львові, Ковелі, Рівному, Тернополі, Івановій Долині (Полісся). Всього біля 2 членів ОУН – робітників. Тепер кладу натиск на Дрогобич.

* Датується умовно за змістом.

** Четвертий район у тексті не подано.

Шкільне юнацтво: організоване в 85 місцевостях, де були середні школи й технікуми. В деяких місцевостях було більше юнацьких груп, залежно від числа шкіл (Львів – 14, Рівне – 8, Ковель – 3, Сокаль – 4, Станиславів – 4 і т. д.).

Студентство (ВУЗ-и): організоване: Львів, Рівне, Станиславів, Чернівці. Останньо звертав увагу на Дрогобич (Висока гірнична школа і т. д.).

Вже 1-10 травня я назначив на кожну область Обласні укр[аїнські] національні революційні проводи (голова обласного управління, командант міліції, військовий командант, голова обласної господарської управи, голова транспорту, голова наросвіти і т. д.).

Надто в кожному районі назначили обласні й окружні провідники районні укр[аїнські] національні революційні проводи.

До 20 травня всі ці уряди були сформовані. Сформовані були теж сільські управи, команданти міліції в селах і містах назначені.

Тоді теж я видав дві відозви: “Український народ” з підписом: Кравчий провід ОУН на МУЗ, та “Громадяни Української держави” з підписом: Командант Укр[аїнської] Нац[іональної] Революційної Армії – лейтенант Легенда.

Вістку про війну одержав коло 7 червня від Вашого кур’єра до мене Тараса Онишкевича.

Організацію, що її керму я перебрав, не лише задержав, але ще й розбудував: пройшов на СУЗ.

Камінець-Подільський: (провідник Нарольський, слюсар) має організованих до 20 станиць.

Вінниця: до 100 станиць.

Київ: група письменників (зв’язковий Стефаник і Головка) до 20 людей. Група робітників й інтелігенції – до 80 осіб.

Дніпропетровськ: робітничі групи.

Харків: до 200 членів і т. д.

Це крім того, що я Вам перед тим подав. Це були кадри (основою були військові гарнізони – призовники), що на них я думав будувати нашу організовану силу на СУЗ. Вони, власне, ці люде зараз творять основне наше ядро там. Воєнний наказ одержала Вінниця і Київ. Решти не було змоги повідомити.

Мій наказ виконали майже всі друзі в усій ЗУЗ і частинно на СУЗ. І так: проголошено самостійність і установлено українську владу в 213 районах з рамени ОУН і Бандери.

В двох районах (Рогатин і Мостиська) проголосили й установили владу мельниківці.

На Буковині проголошено самостійність і установлено українську владу у Вижницькій та Хотинській округі (до 150 осель).

Обласну владу сформовано в Станиславові, Тернополі, Луцьку, Рівнім, Львові, твориться в Дрогобичі. Всюди творили її наші люде, члени ОУН, підпільники, бандерівці. Були бої. Луцьк: (партизанський відділ до 300 людей); Тернопіль: (до 600 людей); Дубно: билися 3 дні; Лопатин; Козова; Теревовля.

Було до 100 боїв. Збираються совіти. Поки німці приходили, то українська влада ще* функціонувала.

Цілий край залитий летючками, написами: Слава Україні, Слава Бандері, ОУН і т. д.

* Так у тексті.

Мельниківці в терені не існують. Луцьк або я зліквідував, або сам себе зліквідував (всипа, сипачі, засипали до 500 людей і про це всі знають).

СУЗ (ОСУЗ і СУЗ) сьогодні під оглядом людського матеріялу представляють-ся зараз, як Галичина в 1914-18 рр. – учителі, нижча адміністрація, транспорт, нижча кооперація і т. д. на нижчих ступенях національно свідомий український елемент. Лише на вищих поверхах були москалі. В школах була обов'язкова українська мова викладава. Російська мова обов'язкова лише в вищих класах. “Кобзар”, укр[аїнська] література – обов'язкові. Історія України теж. В тій історії – Петлюра був ворогом совітського народу, бо хотів творити самостійну Укр[аїнську] державу. Або: на чолі націонал-фашистів – самостійників, що сильно почали в СССР свою підривну роботу, стояв відомий кат київських робітників Коновалець, провідник ОУН.

Свідомість є, хотіння самостійності теж.

Друже провіднику,

Прошу прийняти цей мій звіт. Він ще не є повний, бо я не мав ще змоги виготовити повний. Не надійшли ще всі звіти. Він в числах різниться від попереднього, є повніший.

На наказ друга провідника (урядуючого Вашого заступника – Олега) я назначив уже Провід осередка Захід і всі справи ЗУЗ передаю своїм наступникам. А сам – на Схід. Певного призначення ще не маю. Але маю вже плян праці.

Друже провіднику,

Вашого листа до мене я одержав через друга провідника Олега. Я дуже вдячний, як і всі друзі, за цей лист. Коли ми тут рішали (головно на Волині), по чий стороні стати, так ми стали по Вашій стороні, тому що ми Вас бачили два рази під шибеницею і оба рази Ви були незломні і вірні ідеї.

На 5 000 арештованих членів ОУН – сипало не більше 100 людей, а призначалося не більше 500.

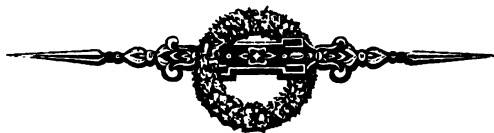
На 700 людей, заскочених чекістами, здалося не більше 20 (двадцять). Решта знала тільки одно: “Не здійmemo руки ввeрх”. Жінки розсаджували себе гранатою (Жовківщина).

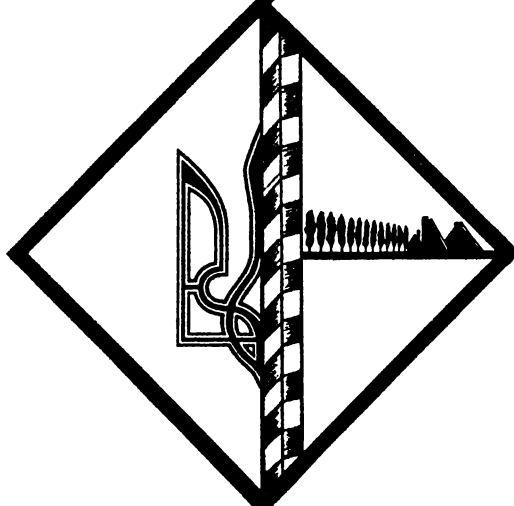
Ми й зараз готові на все. Ми жовніри, підстаршини й старшини Української національної революції.

Слава Україні!

Іван Климів (Євген Легенда)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 45, арк. 1-4. Машинопис, копія.

IV

ШЛЯХ НА СХІД

№ 123

1941 р., липня 9. – Звіт керівника Південної похідної групи ОУН Т. Семчишина з Добрян біля Стрия Проводові ОУН у Львові про початковий етап просування групи до Тернополя

Пох[ідна] група ч[исло] III
Добряни к[оло] Стрия, 9.7. год. 12

Звіт ч. 3

Проводу ОУН

звітує провідник групи, Семчишин Тиміш

До дня 9.7.1941 [р.], год. 12. Відомо мені, що через Сян в б[увшому] мойому терені йшло 286 людей, призначених до Пох[ідної] півд[енної] групи ч. III.

Всі люди, що перейшли, були оформлені в 29 похідних роїв. Рій числив попередньо – 10-12 людей, найменше – 4 (один – Балигород), найбільше – 10-ть.

В числі 286 людей є з: Балигород – 10, Сянік – 106, Кросно – 58, Горлиці – 11 (побіжне обчислення), Краків – 111, Криниця – 10 (286).

До групи III прилучилися: Святий Петро, Бак Теофіль, Лаврів Роман, Барановщики, що по проголошенні самостійности підпорядкувалися, Феник – ближче мені незнаний (знає Грицай); 4-ох політв'язнів, що вийшли з тюрми в Самборі: Судук Василь, Романів Дмитро, Галатин Михайло, Лопух Дмитро.

З цього числа відійшло до сьогоднішнього дня: $86\text{-ох} + 9 = 95\text{-ох}$. На викази в прилозі*.

Всі, що полишилися в групі, переорганізував я в 23 похідні рої. Спис долучую.

Рій провідника має знак Г.1, посувається по головній осі маршру. Постій в околицях Стрия скінчився в дні 8.7.1941 [р.] о год. 15-ій. Висилка роїв в дальший етап дороги (до Тернополя, зі звільненням Рогатина, як точки зв'язку!) розпочалася в дні 8.7.1941 р., скінчиться в дні 10.7.1941 р., в ранішніх годинах. Постій в околицях Стрия наказав я з таких причин:

а) недалекий фронт,

б) розтягнена група – від Стрия до Костаровець – не давала ніякої можливості нею кермувати,

в) потреба відпустити людей, що мали призначення на ЗУЗ,

г) потреба реорганізації роїв,

г) особистої зустрічі з ройовими для обговорення цілого ряду справ, зв'язаних з походом,

д) потреба відпочинку для роїв.

1. В часі походу поодинокі рої несуть поміч місцевій сітці ОУН в обладнуванні державного життя. (В широкім звіті подам докладніше).

2. В Добрянах відшукав мене провідник Карпатської групи (з Карпатської України) і просив мене про зв'язок з Проводом ОУН та про дальші інструкції, що має робити, де призначення його групи. Ми умовилися, і я порозуміюся з Проводом ОУН в тій справі й дам йому відповідь. Його шукаю в Волосянці б[іля] Лавочного або на шляху: Долина – Калущ – Станіславів – Бучач – Чортків – Гусятин – Городок-Проскурівський – Ярмолинці – Проскурів. Він мене шукає на шляху III-ої групи. Чоловік, що був, називається Андрій Печара.

* Так у тексті публікації; йдеться, мабуть, про доданий список учасників групи для отримання посвідчень (виказів).

3. В одній з місцевостей, на шляху III-ої групи, забрав я для ОУН дуже важні матеріали (НКВД).

4. Побажання:

- а) негайно получитися автoм зі мною в справі матеріалів,
- б) видати членські викази людям, що є в поході (або якісь інші посвідки),
- в) дати відповідь для Карпатської групи,
- г) дати інструкції в зв'язку з маршем мадярів,
- г) подати інформації про нашу ситуацію,
- д) конечно авто (бодай двоособовий мотоцикл) для потреб групи.

В прилозі:

- 1) відпис друзів, що залишаються на ЗУЗ,
- 2) – « – (2)*,
- 3) спис роїв, переорганізованих в Добрянах.

Відпис звіту залишаю в пох[ідному] архіві.

Звіт пересилаю через Качмарського Володимира до Львова.

Слава Україні!
Героям слава!
Семчишин Тиміш
провідник групи III

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 20-21. Машинопис, оригінал.

Оубл.: Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – Київ, 1998. – С. 243-245. – № 4.

№ 124

1941 р., липня 12. – 3 донесення начальника Поліції безпеки в Берліні про похідну групу ОУН, що прямує до Києва

Начальник Поліції безпеки і СД

IV A 1 – В. № 1 В/41 т[аємна] д[ержавна] с[права] Р[айху]

Берлін 12 липня 1941 р.

[Штамп:] Таємна справа Райху!

AGE**, кімната 131

Донесення про події в СРСР № 20

1) Політичний огляд

а) У Райху.

Жодних донесень.

б) В Генеральному Губернаторстві:

Начальник Поліції безпеки і СД у Кракові повідомляє, що група Бандери направила до Києва близько 30 своїх членів із завданням створити там якнайшвидше Український уряд такого зразка, як у Львові, й оголосити його там по місцевому радіо. Айнзацгрупа С попереджена. [...]**

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 173. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 172.

* Так у тексті.

** Скорочення не розв'язано.

*** Текст скорочено в публікації.

1941 р., липня 15. – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН Я. Старуха зі села Фасової на Київщині про просування групи у напрямі Києва

Львів – Київ

Мік, звіт ч. 2, 15.VII.1941 [р.], год. 9 рано.

Фасівка*, село 40 км до Києва. Перший звіт з дороги Львів – Київ вислав я із Рівного. Тут ще раз повторюю: ми вступили до Бродів, дали деякі вказівки, оглянули наші відозви, котрі застали вже розліплені. Розліплено також накази й заклики на честь Бандери й інші.

По дорозі перед тим – у Краснім і інших місцевостях (Олесько) – ми зустрічали тріумфальні брами, прапори, відозви, написи, в Дубні скликали нараду, щоби перебрати Миську і Районову управу та зробити усе інше. Досі в Дубні перебрали були владу поляки. В Дубні зустріли Миколу Мостовича й Яшку Бусла, рівно ж і Скрипника, котрий при команді дивізії, чи якій іншій, займається дольмечерством і закладанням допомогових комітетів...** По довгій балаці, може, трохи оброзумились. Побачимо, що з того буде.

В Рівному застали при горячкові[й] праці Ростика Волошина і Робітницького. Там справа стоїть красно. Усе йде гаразд. Міліція функціонує, інші власті також. Є 300 підпільників і доволі сильна сітка організаційна. Відчувається тільки в деяких німецьких кругах тенденцію йти по лінії давньої політики Юзефських й творити наново якийсь волинський регіоналізм. Це, очевидно, за підшепотом рідних збанкрутованих колишніх прихвостнів Б[локу] б[езпартійних] і т. п.

Не знаю навіть, чи Скрипник не піде на те. Наразі виправдується, каже: не знав, яка лінія, не мав ніяких інструкцій, і заявляє, що він з нами цілою душею, коби тільки ми нікого не відкидали.

Свідоміші елементи Скрипника там не зносять і не знесуть – але він готов мати піддержку німців, – тому добре було б пильнувати його та втягати в наш круг діяння. Я тому легко пропонував участь у правлінні, щоби тим відтягнути його від небезпечних експериментів із волинським регіонізмом, бо, зазначую ще раз – ця концепція не має в народі ніякого опертя й викличе спротив – але в деяких нім[ецьких] кругах може знайти попертя – і тоді була б небезпечна справа.

В Рівному вже був Климишин і поїхав даліше. Тут є сильний наш осередок, а про мельниківщину навіть не чувати. Між іншим, в різних місцевостях Волині була наша партизанка й наші жертви. Це все мають описати й передати у звітах.

А чи їдемо даліше мимо пригоди із Хол[...]***, Ромдорфом, який покручений мельникіядою, жадав, щоби негайно заперестати всяку нашу діяльність, мовляв, є такий наказ команданта армії, показував навіть частину якогось розпорядку, де говориться про мельдунки в цій справі й арештування. Казав і радив, щоби ми негайно вернули до Львова. Казав, що Німецька армія чується ображена нашими відозвами, де нема ні слова про повитання і т. п. Та багато нас у тому переконував, заявляючи, що є такий курс і виразний наказ від ОУН

* Насправді Фасова.

** Три крапки в тексті.

*** Частина слова не прочитана.

і він мимо того, що сам тягнув завсіди і тягне за бандерівцями – не може нічого порадити. З усього, однак, було виразно видно, що мимо чемненських слів тягне безапеляційно за мельниківщиною, тим більше, що ходить постійно в товаристві Сулятицького.

Вони ж (мельниківці), не маючи ні організації, ні опори в терені, виступають перед німцями як захитники українства “загального” і роздирають шати за тим, що, мовляв, не треба тут в терен допустити ніякої брукової діяльності, тільки загальноукраїнську.

Так теж в тому писаному кусникові інструкції, який нам Ромдорф показував, є мова про заборону всілякої партійно-політичної діяльності. Тому, однак, що ми ніякої партійно-політичної [діяльності] не вели, ані не думаємо вести, – ми стали на становищі, що коли б навіть дійсно існувало таке зарядження – то воно до нас не відноситься – отже, ідемо даліше.

Серед різних пригод, котрих не місце тут описувати, переїжджаємо біля Корця старий кордон і ідемо до Новгороду Волинського, а звідтам на другий день до Житомира. Пригод щораз більше. Кілька разів налетіли бомбовики. Ще частіше буває обстріл, той з довколишніх лісів. Це німецькі панцирні відділи прорвали “лінію Сталіна” й пруть наперед без стриму, а полишені з боків большевицькі відділи – або розлітаються, або пробують часом 2-3 рази одного дня наново атакувати шосу, змусити й відтяти кольони передні. Кілька разів було з нами на шосі навіть дуже горячо.

Раз перед Житомиром здавалося, що ми з кольоною німецькою вже зовсім відтяти, бо з обох боків перед нами з’явилися з лісів большевицькі повзи й заатакували колону. Ми разом з кінцем* вирядилися до бою – все одно, що буде, те буде. Але по двох-трьох годинах німецькі панцирки розбили й відкинули большевицькі й ми пігнали наперед.

В Житомир приїхали вночі й були до полудня наступного дня, тому що зрана нас не перепустили вперед, бо йшли німецькі бойові частини. До полудня це ми належно використували. Зібрали яких 3 десятки людей, обговорили, що належить робити.

Зустрінули одного Козара, висланого УНА кіривця** . Він дуже непевний з вигляду, страшно ніби горячий і завзятий, аж разить над міру, – але попав був у большевицьку тюрму й яюсь вийшов.

З’явився також Іван Луцюк, учитель з Волині, колись провідник Корецького району, потім політичний в’язень – сидів зо мною в тюрмі. Тепер під большевиками працював, вдержуючи зв’язки з Ванькою (Сашком Буслом). (Сашко)-Ванька є на Рівенщині. Виховався. Це дуже гарна сила. Останньо від 18.VI був у Житомирщині. Іменуємо, і то негайно, головою управи на цілу Житомирську область. Лишаємо 2-ох друзів до помочі. Швидше для справ організаційних і ще одного для міліції – взори друків і т. п.

В полудне знову вперед. Женемо без перерви, аби ближче до Києва. Тим більше, що, як кажуть, Київ вже занятий. В дорозі показується, що це неправда.

Протягом 4-ох годин переживаємо кілька налетів больш[евицьких] бомбовиків. Зустрічаємо сотки втікачів із больш[евицької] армії, в тому наших організованих членів із Бережанщини. Незважаючи, ідемо даліше вперед, аж до

* Так у тексті.

** Так у тексті.

самих найперших бойових частин. Там справляють нас до штабу дивізії. Говоримо з генералом. Дуже привітний. Офіцер І С майор Вабнерс справджує наші документи. Коли показується все в порядку – гарно приймають і радять перечекати 2-3 дні в сусідньому селі. Їдемо, отже, до [Фа]сової. Тут чекаємо вже три дні.

По всіх сусідніх селах ми зробили збори у колгоспах, перевибрали влади. Люди вже приступили до праці. Люди тут на Київщині дуже гарні, свідомість національна дуже глибока. Всі горнутья до нас надсподівано. Правда – страшно бідні й через цю біду сварятья за кожне поліно і за кожну курку. Нас годують, чим можуть, хоча самі мало мають і тому мусимо користати з допомоги німецьких військових кухонь. Відшукали ми вже тут й підпільників – ще бувших петлюрівців. Гарні люди. Працюємо над ними.

Всі хочуть самостійної України – але без колгоспів. Нема ні одного, що хотів би остати в колгоспах. Надзвичайно трудно навіть під загрозою німецьких репресій докінчити в колгоспах цей один рік. Обсервація життя на місці в усіх дооколичних селах, яку переводимо докладно, виказує, що нема в світі такої сили, яка могла б змусити наших селян жити в колгоспній системі. Коли б терором змусити, тоді нічого не буде з їх праці, так, як було і як є, на наших очах. Селяни скорше вигинуть, чим підуть на це. Саботаж колгоспної системи доведений тут до перфекції, мимо нечуваного терору.

Національний ґрунт – несподівано добрий. Краший, чим у багатьох околицях Галичини, більше відсталих.

Тільки є 3 (три) справи:

- а) біда й нужда,
- б) розсвареність через те за котру-небудь дрібничку,
- в) вічні налети больш[евицьких] бомбовиків, які наносять великого страху.

Вчора тут було дуже горячо. Били кілька разів просто на нас. Хату, де ми обідали, одного з найсвідоміших українців, нецілої пів години по нашому виході збомбардували, вбиваючи одну дівчину, теля [...]*

Приватний архів М. Климущина. Машинопис, копія.

№ 126

1941 р., липня 16. – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН з Житомира Проводіві ОУН про просування групи через Волинь у напрямі Кисва

До друга провідника

Звіт н[оме]р 1

Дня 8.7.1941 [р.], год. 10.30, відїхали ми зі Львова. Шлях Здолбунів – Дубно – Рівне.

їхали без пригод. Авсвайс помагає у всіх скрутних положеннях. У Рівному (9.7) стрінулись з Ромдорфом і Сулятицьким, з Берліна Бутковський, – дуже загально тільки. Сулятицький є дольмечером у Ром[дорфа]. З Ром[дорфом] говорив Старух і я. Наставлення Р[омдорфа] до нас негативне, бо так вспів наставити його Сулятицький. Заборонив нам політичну діяльність, бо тут є різні групи українців, а німцям дорогі усі без виїмку українці. Грозив навіть арештом. Інтерпретував, що летючка “Українці” є вороже наставлена до німців.

* Закінчення тексту відсутнє.

Ми постановили, що летючка писана ще перед війною і, зовсім ясно, нічого не можна було писати про німців, з огляду на таємничість воєнних приготувань. Зрештою, наші діла більше засвідчують про щирі співпрацю ОУН і війська, чим усі відозви, і це найважніше, а не що в одній летючці нема нічого про Німецьку армію сказаного. Досить, що вдалося його дещо одобрювати і він з Суля[тицьким] зараз кудись поїхав. У Рівному сітка орг[анізації] добре стоїть. Нікого поза Бандерою там знати не хочуть. І нема одної загрози диверзії, бо ці спроби будуть зліквідовані безоглядно. На відтинку армії, що йде Холм – Волинь – Житомир – Київ, є намагання творити “гільфскоміт[ети]”^{*}. До цієї справи ставились наскрізь вороже, як ображуюче нас, українців, бо ми не жебраки, щоб нам у власній державі давали поміч. Або держава – або нова неволя, але не жебрацькі допомогіві комітети. Вияснюємо, що це є ані в інтересі Німеччини, ані України. Ми хочемо бути сильним союзником, щоб міг Німеччині на правді допомагати. Досить, що по від’їзді Ром[дорфа] так довідують людей” з Волині, що є вже в Житомирі, та справа зліквідована і проголошено святочно укр[аїнську] державність.

10-11.7. до год. 14 ми всі у Житомирі. Головою Обласного управління назначую Івана Луцюка (характеристика – гляди звіт Міка н[оме]р 2). Провідником Обл[асної] екз[екутиви] ОУН – Миколу Шевчука, повітового з Грубешова, він відповідальний за постанову нашої роботи. Передаємо інструкції, від’їздимо до Києва.

11.7. у штабі дивізії першого мету (фронт) довідуємося, що Київ не взятий ще. Окружують його. Ми дальше їхати не можемо – потрібно заждати. У прифронтових місцевостях (Пашківка – Фасова, 40-50 км [на] захід від Києва) стрічаю наших трьох дольмечерів, що ходять між людьми і збирають яйця та масло для штабу. Це їх роля, чуються зле. Хоч трактовані є добре. Це студенти з Грацу, Берліна, зовсім не використані. Може, це їх вина, бо замало ініціативні, трохи шлямазари, що дали себе до такої ролі зіпхати (прізвище хвилево не пам’ятаю). Сподіючись, що скоро Київ буде взятий, ждемо у Фасовій, бо так найскоріше з фронтними частинами вийдемо в Київ.

15.7. від’їжджаю до Житомира на перевірку мотоциклом. Вже уконституоване Обласне управління і Міське управління. Започатковане організування міліції. І. Шевчук (обласний ОУН) і Луцюк (голова Обл[асної] упр[ави]) замало ініціативні, брак розгону, хоч обидва позитивні і “добрі”.

Нині (16.7.) на год. 10 ранку скликав усіх з Обл[асної] і Міськ[ої] управи і буду з ними говорити, відберу присягу на вірність урядові і ОУН.

Є вже тут гестапо, що також радить закладати комітети. Заборонено поширювати відозву “Українці”. При гестапо є дольмечером якийсь Федак (?), правдоподібно, мельниківець. У Житомирі маємо друкарню і вже видруковано другий наклад летючок “Українці” з таким змістом (примірники залучую). У тій формі вже вибито і б’ється дальше. Гестапо натомість казало заліпити всі відозви “Українці” іншими відозвами. При цензурі відозви “Українці” скреслено всі слова про самостійність, державність, лишено такі вирази, як власна хата, скреслено Орг[анізація] Укр[аїнських] Нац[іоналістів] під проводом Бандери, ос-тавлено підпис Орг[анізація] Укр[аїнських] Нац[іоналістів]. Такої летючки ми

* Hilfskomitee – допомогівий комітет (нім.).

** Так у тексті.

не видаємо і заліпимо взагалі...^{*} У мотивах гестапу подав: ми не можемо обманювати народ, бо жадної самостійності, державності нема, це щойно буде вирішене, може, буде так, як пишеться у летючках, може, інакше. До год. 12 мають бути усі летючки заклеєні. Такий наказ.

15.7. До Житомира приїхав Климишин, Уляна Самчук, Питльований і Мудрий Михайло. Усіх їх, крім Климишина, оставлено у Житомирі до праці; у Корці є решта групи Климишина – 15 людей, і у Рівному – 20, у Луцьку – 38. Це все люди переважно слабші, тільки деякі є, що можуть самостійно працювати. Нині висилає Клим[ишин] авто тягарове до Луцька по решту групи.

Загальні завваження (основані на перебуванні у деяких селах
Жит[омирської] і Київ[ської] областей)

Загал населення зубожілий, не мають що їсти, брак зовсім хліба. Люди обдерті, босі, хати обірвані, опущені, почорнілі, тини поламані, церкви порозбирані або замінені у шпихліри. Сумний – опущений зовнішній вигляд українських сіл. Не можна б казати за Шевченком “наче писанка село”. Ні! Є щось зовсім противне. Колгоспи – це також запущені, недоглядані жидівські фільварки, які можна стрінуги і у Галичині. Вражіння загальне – це одна велика руїна. Люди виморені голодом, все недоживлене, хоровите, трудно знайти людину, щоб мала нормальний вигляд обличчя. Хіба що партієць – так цього по вигляді визнає зразу, бо тим п’явкам добре жилося. У кожному селі і рідко знайти родину, щоб не мала когось з родини замученим, засланим, арештованим, або помер з голоду. Усюди наболілі душі, прибиті горем. Почнеш говорити і все з болю плаче, плачуть жінки, плачуть старці і плачуть мужчини. “Нас болить, і ми мусимо сказати своє горе, довго ждали цієї хвилини, щоб могли вільно сказати це, що нас пекло, давило, що ми лиш одна одній могли шептати”. Усі на зборах хочуть говорити про своє горе, про свій біль. А він на правду великий, що нікому його передати словами. Терор тут був такий великий, що досі ще не отряслись люде з нього. Нема захоплення визволенням. Не витають тут армії нігде, ба, щобільше, бояться в перших днях виходити на вулицю. Мовчки все приглядається і не кричуть “прийшли наші”. Навіть нам не вірять і уважають нас (зразу лише) за німців, що добре вивчили українську мову. Не знає населення, що несуть їм у зміну німці. Не вірять у самостійність, бо не бажають її, і тому уважають, що німці завоювали Україну і що тепер буде тільки трохи жити, так, як було – більш не буде. Зовсім брак молоді, так є у селах і так у містах. Богато молоді є дійсними комсомольцями, що вірять в ком[уністичну] ідею. Комуністи мали ідею, мали сильно пропаганду і це дуже багато. Німці не мають ні одного, ні другого. На місці зруйнованого не дають нічого нового, а навіть, коли б хотіли дати свій зміст, буде він зовсім чужий, якого на рід не прийме. Утруднюють і нам дати цілковито наш зміст. Нині я бачу ясно, що крім нас, ОУН, немає жодної політичної сили на Україні і ми мусимо брати відповідальність за цілість життя України, ми мусимо його самі творити, бо нікого іншого тут немає. Ми не є тут чужі і незрозумілі. Противно. Наш рух – на правду соборницький рух, що має спільну мову з усім здоровим українством. Нині треба людей будити не зі сну, а зі страху. Мине страх, оживе “український степ” і розвинеться багато краще, як в Галичині. Народ в основі своїй зовсім здоровий і здібний до державного життя. Брак головно інтелігенції, она була чужа переважно, наша ж

^{*} Три крапки в тексті.

знищена, вивезена. Місто було чуже, таким і осталося. Важко буде опанувати міста, усюди багато чужонац[іональних]. Дуже добре, що бодай трохи вивтікало.

Село наше наскрізь. Там і провідників на меншу скалю є доволі і то прекрасних типів. Найбільшою турботою селян це [є] колгосп. Ніхто більше з українців колгоспів не хоче. Це найгірший спосіб господарки і ніколи він себе не виправдає. Колгоспи треба знищити. Повернути приватну власність. Зараз нарід голодний і його турбує розв'язання економічного питання. Голодному треба дати найперше хліба, а потому говорити про все інше.

Ми ставимо справу так. До вирішення економічного питання Українським урядом, не вільно переводити [в] господарці жадних змін. Колгоспи лишаються як переходові, усі спільно мусять приступити до збору збіжжя і опісля поділять його поміж усі громадяни села. До цього часу уряд Укр[аїни] видасть потрібні розпорядки. Самовільно ділити колгоспів не вільно. У містах усі держ[авні] склепи перебирає Місь[ке] управління і пуска[є] [...]*.

Приватний архів М. Климишина. Арк. а-б. Машинопис, копія.

№ 127

1941 р., липень, після 16.** – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН з Житомира Проводові ОУН про ситуацію

Звіт ч. 1

Житомир – Житомирська область

1. Оцінка ситуації: з деяких тільки колгоспів і радгоспів вигнано коні й корови. Залишилися тільки з присадибного господарства – подекуди понишено або забрано трактори. Засівів не знищено.

Молоді майже немає. Багато людей втікло з більшовиками. Багато поховалось. Втікло найбільше жидів і партійців. Подекуди лишилися диверсійні більшовицькі банди, що підпалюють доми, роблять різні шкоди, щоб застрашити людей. Люди поки що застрашені. Але зачинають братися до роботи. Національна свідомість прибита, зокрема, по містах, ніякого політичного вироблення. Були і є поодинокі люди з С[пілки] в[изволення] У[країни] й інших різних підпільних організацій, що вели диверсійну працю. Ми на правду є одинокою найсильнішою політичною організацією. Одначе мусимо уважно [п]оставитися до місцевих революціонерів і ставити на місцевому елементі. Ми можемо бути помічною силою, ініціативним та організуючим чинником, не сміємо перегонювати. Треба уважно ставитися до місцевого елементу та з'єднати собі його довір'я. Фахові сили є, тільки треба їх виловити й знайти. Початково не можна ставити ще на людях, бо молодь трохи звихнена московською тресурою, хоча є позитивні одиниці. Треба на початок старших, учителів, агрономів, звернути увагу на жіноцтво. Тому треба зайнятися політичною і пропагандивною роботою серед тутешніх жінок.

Село та інтелігенція – на перший початок. До міста доберемося, до селян, що ходять на працю до міст, або прийшли з голодних сіл до міст, дальше через інтелігенцію. Хоча нашим головним завданням має бути й на дальше ставлення

* Кінець тексту відсутній.

** Датуються умовно на підставі попереднього документа.

організацій і пропаганда. Одначе треба братися до конкретної роботи згори і знизу. Пропаганду нести роботою, йти в народ. Тепер пекучою справою є справа землі, колгоспів, збору хліба і будови знищених підприємств, щоб дати хліб і працю населенню. Запевнити й організувати доставку хліба зі села до міст. Даліше помагати при організації обласних, районових управлінь. Фахові люде знайдуться. Але всі працюють хаотично, безпляново й отяжіло, тим більше, що союзники ставлять різні труднощі. Сподіюсь, що як фронт пересунеться даліше – піде краще. Також люде ще залякані й обезголовлені.

2. Потрібно людей, здібних до самостійної праці: малоінтелігентних не [треба] висилати. Треба спеціально людей енергічних і з військовим вишколом до організації міліцій по областях і районах, бо тут брак відповідних організаторів, певних людей до міліції. Тому треба негайно школити організаторів міліцій в області і по районах. Треба висилати більше людей на СУЗ, але не лише до великої політики, але й до роботи. Самими галасами і пропагандою не збудемо народ, якщо він не буде мати хліба, праці і не буде впорядковане життя. Одначе треба двигнути народ і поставити перед ним велику ціль: самостійність і власну владу!

Уважаю, що не дуже то зручно так нагально накидуватися зовні з фірмою ОУН і іменем провідника. При роботі їм виказати, хто ми і за що боремося. Треба багато літератури:

а) коротких летючок, але відповідаючих тутешній людності;

б) коротких брошурок, де були б виложені цілі ОУН і конкретні життєві питання: відбудови хліборобства, промислу, торгівлі, організації праці, відбудова зруйнованої країни і т. п.

Вислати кур'єра в Тернопільську і Бучацьку округи, щоб на місці припилувати висилку відповідних людей, у Винницьку, Кам'янецьку і Подільську області.

В Житомирі створено область й місцеве управління, зорганізовано міліцію. Вислано 40 людей в терен в район й села, щоб наладнати тимчасове районове й сільське управління, організувати міліцію й дати вказівки, як перевести перебудову колгоспів, зорганізувати збір хліба й доставку продуктів у міста. В містах ладнати відбудову зруйнованих підприємств, при тому вести нашу роботу – пропаганду.

Приватний архів М. Климишина. Машинопис, копія.

№ 128

1941 р., липня 19. – Список членів Похідних груп, що відійшли на Схід та Південь у напрямі Сталіно, Харкова, Полтави, Чернігова, Дніпропетровська, Запоріжжя, Миколаєва

	Рої, що відійшли 17/7 1941 [р.]
Рій Гивеля:	Гивель Іван Гнідик Юрій Няйко Константин
Сталін[о]:	Зубик Василь Яворський Михайло Гарман Іван – Полтава Падалка Григорій – Полтава

Петрич Олександр – Проскурів
 – « – Михайло – – « –
 Рій Вітика: Вітик Семен
 Війтик Андрей
 Дмитерко Андрей
 Харків: Дмитерко Іван
 Ярема Михайло
 Рій Стриганича: Стриганич Іван
 Нагайло Петро
 Полтава: Матіїв Юрій
 – « – Денис
 Прохвват Іван
 Рій Шахрая: Вовк Володимир – Запоріжжя
 Шахрай Степан – Полтава
 Козак Юрко – ровером
 Птерайний Микола – Київ
 Гончаренко Галина – Сталің[o]
 Скуз Микола – Київ
 Астремський Григорій – Миколаїв
 Рої, що відійшли 19/7 1941 [р.]
 Рій Васька: Васько Осип
 Білик Володимир – Полтава
 Федина Василь
 Биць Володимир
 Козій Теодор – Миколаїв
 Зубко Григорій – Чернігів
 Лех Осип
 Василюха Михайло
 Росіл Осип – Дніпропетровськ
 Лозицький Іван
 Рій Кожана: Кожан Федір
 Бендин Михайло
 Луцик Іван
 Шишак Іван – Дніпропетровськ
 Блянюк Володимир – Кам'янець-Подільський
 Рій інж[енера] Левицького: Левицький Михайло
 Кіляр Марія
 Дніпропетровськ: Світлична Олександра
 Мегедь Микола
 Іващенко Василь
 Головка Марія – Харків
 Оксентюк Ігнатій – Київ
 Безпалова Марія – Полтава
 Бернада Михайло – Винниця
 Курінний Олекса – Київ

19.VII.1941 [р.]

Галайда

Рої, що відійшли 18/7 1941 [р.]

Рій Шандри Осипа:	Шандра Осип
Київ:	Кушнір Юрій
	Готь Ярослав – Київ
Дніпропетровськ:	Куницький Роман
Рій Гобера:	Гобер Ярослав
Київ:	Коваль Євген
	Коваль Йосафат
Дніпропетровськ:	Керод Богдан
	Желіско Радислав
Рій Загайкала:	Загайкало Василь – Суми
	Мудрий Ярослав
	Стеранка Святослав
Полтава:	Цимбалко Семен
	Александрович Дмитро

18.VII. 1941 [р.]

Галайда

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 41-43. Машинопис, оригінал.

Оубл.: Сергійчук В. – С. 245-247.

№ 129

1941 р., липня 18. – Повідомлення про кінець радянської влади на Київщині

З Київщини

З багатьох розмов з селянами та робітниками Житомирської та Київської областей члени ОУН довідались, що українці зо східньоукраїнських земель мужньо зносили більшовицько-московсько-жидівський терор впродовж багатьох років і давно чекали визволення з-під кривавої диктатури Москви. В час гарячкової мобілізації селянські сили свідомо запізнювались до військової служби, відтягуючи час, чекаючи Німецької армії. Так, з села Людвиківки й Фасової, Макарівського району, на Київщині 10.VII мали з'явитись до військкомату понад 100 чоловік на 12 год. дня. Військовозобов'язані, знаючи, що недалеко вже німецькі частини, не пішли до району, бо не хотіли йти захищати диктатуру московських наїзників. В год. 17 до села Фасова прибули з Макарова начальник тайнвідділу НКВД, партійні керівники й начальник райфінвідділу. Річ ясна, в селі мала початись фізична розправа над ініціаторами "саботажу" й дезертирства з фронту "Вітчизняної" війни. Але не встигли, бо натрапили на німецьких мотоциклістів. Спершу начальне керівництво почало навіть відстрілюватись, але потім ганебно втекло. Під час перестрілки згинули два німецькі воїни. Селяни з Фасової з жалем оповідали про смерть цих воїнів, яких убили вороги українського народу.

Відступаючи перед крицевими колонами Німецької армії, продажні агенти більшовизму силою заставляли селян псувати врожаї, виганяти худобу за Дніпро, на Лівобережжя, та нищити сільськогосподарський реманент. В кожному селі, в кожному колгоспі знаходились люди, які активно протестували проти того приречення селян на голод, проти насильства. В селі Людвиківці, Макарівського району, НКВД-сти арештували бригадира колгоспу "Наш шлях" Федора Івановича Ковалю за те, що закликав селян не дати знищити колгоспний реманент і посіви.

В селах Вітрівка й Пашківка, Бишківського району, на Київщині, селяни протестували проти наказу гнати худобу за Дніпро. Та халуї силою випровадили худобу на Лівобережжя з колгоспів ім. П'ятирічки, ім. Літвінова й Сталіна.

Українські селяни й робітники на кожному кроці помагають у військових діях Німецькій армії проти більшовицьких ватаг. Робітник-столяр передав німецькому командуванню дуже цінні відомості про укріплені точки в околиці Києва – Святошина. Працював він на київському заводі. Він також знає добре інші київські заводи й життя київських робітників. Українські робітники спеціально в останніх часах були дуже погано під оглядом матеріальним забезпечені. Напередодні останньої війни норми виробітку були двічі дешевші, як до 1940 р.

Українців на кожному кроці переслідували жидівські провокатори, вбачаючи в українцях запеклих ворогів радвлади.

18.VII.1941 [р.]

Редактор з Київщини

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лп. – Ч. 2. – С. 4.

№ 130

1941 р., липня 20. – Звіт керівника Східної похідної групи Я. Старуха з села Пашківки біля Кисва до Проводу ОУН про ситуацію на Київщині та про організаційні завдання ОУН

20.VII.[1]1941 [р.], год. 3.30 рано

Львів – Київ

Мік, звіт ч. 4

Село Пашківка, район Бишки біля Києва.

Від останнього звіту, який я вислав перед 3-ма днями із сусіднього села Фасови дещо у нас змінилося. – 17.[VII] був у нас у Фасовій Климишин своїм автом разом із Питльованим, Мудрим, Федоровим. По нараді він виїхав, забіраючи зі собою різні матеріяли до друку в Житомирі. Він від'їхав, щоби шукати іншої дороги на схід до Полтави й Харкова, бо тут говорили, що туди пішли вже німецькі війська із півночі. У нас залишився з його людей тільки Мудрий – решта вернула, щоби в Житомирі ставити роботу. Ми умовилися, що Юрко із Косарем ще того самого дня вечером поїдуть також до Житомира, щоби завести дальші матеріяли до друку, які тут приготуємо, і щоби там у Житомирі сидіти й ставити роботу на цілу область, доки не зможемо рухнути до Києва, бо сидіти нам усім тут на селі нема ціли.

Пізніше, однак, ми рішили, що Юрко й Косар поїдуть аж рано, треба було через ніч приготувати більше матеріялів. Друге – це те, що вечером та вночі небезпечно, бо червоні стріляють з докочличних лісів, навіть вдень, не то, що вночі, ще й до самітнього мотоцикля, а третє – ми рішили, що по дорозі мусять вони вступити до близонького районного місточка Макарів (від міста 4 км, від нас 7 км), де ще йдуть частиною бої. Там, однак, є осідок району, багато всякого добра і, між іншим, дві районні невеликі друкарні, в яких виходили районні газети.

Вночі, однак, о год. 1-й, якраз під час моєї стійки, розпочався в околиці Макарова, а опісля ще ближче до нас великий бій зі скорострілів, а головню ручних крісів. Опісля вибухали перед нами великі вогні. Стало дуже непевно.

Німецькі відділи проявили перший раз зденервування. Опісля стали збиратися до виїзду. Ми удалися по вияснення і пораду, що нам робити.

Був випадково генерал. Відповіли, що вони мусять негайно виїхати в іншому полудневому напрямі, а тут прийдуть скоро інші частини, які поведуть наступ на Київ. Залишають на кожний випадок 2 жовнірів.

Ті жовнірі зголосилися зараз до нас і просили стояти з ними в зв'язку й разом ділати, бо є сподіваний скоро наступ червоних від сторони соши, де вони вночі наробили багато кваші. Ми відповіли, що мусимо зараз від'їздити. Не було й видно найменшого сенсу лишатися без належної зброї. А тут тим часом свіжо зрепероване авто, ще не викинчене, відмовило послуху. Ледво ми впросили німців, щоби його трохи підтягнули своїм танком. І так розігнали, бо інакше по реперації не можна було запалити. Тим часом те йшло тяжко, а жовніри боялися самі оставитися, бо їх частини вже від'їхали і тому покинули нас на судьбу долі серед дороги. Треба було, отже, лишатися і приготувитись якось до оборони, або лишати річі й мандрувати за військом. На нашу превелику радість, усе, однак, змінилось, бо по півгодинній муці вдалось пустити шоферові авто в рух і ми рушили вперед в напрямі Пашківки й Грузової.

В дорозі знова зіпсулося авто. Щойно один німецький старшина допоміг нам і казав авто затягнути своїм возом до села. Там військові механіки направили мотор, вставляючи нову електричну шпулю на місце старої перепаленої та ще деякі інші дрібнички.

Ми станули, отже, разом із цією частиною на передсілку села Пашківка, який називають тут Вітрівка, та перебули вже тут дві ночі. По нашому приїзді прийшли ще деякі свідомі селяни із сусідних сіл, з котрими ми мали зв'язки, бо там всюди по від'їзді нім[ецьких] частин повстала паніка, головно серед жіноцтва, що приходять більшовики і вистрілюють українців. Ми приймили їх до себе й разом перебули до вчорашнього пополудня, коли вони пішли додому, показалось між іншим, що більшовики зовсім не прийшли. Було тільки одну добу довше безкоролів'я, а вчора прийшли відділи СС-ів, які здобувають Київ і, як подають, є вже на передмістях. Довкруги чути ввесь час тяжкі гарматні бої. Час до часу надлітають червоні комарі й скидають свої "куферки". Зголосився до нас селянин Роспутний із села Подвінівка і подав багато точних інформацій про друге укріплення на передмісті Києва – Деміївка (полуд[невий] бік нижче товарового двірця) і над річкою Ірасовом. Він там мешкав і працював до останніх днів. Тепер утік до сестри у Людвіківці й зголосився до нас із інформаціями. Він подав точні дані про підземні тунелі і точно означив вхід до них, нові мости і інші речі. Усі ці відомости були строго тайні. Біля робіт працювали головно партійці, спеціально добрані люди, а одного тільки разу 7 хлопців розстріляли за те тільки, що перед другими зрадилися, що там працювали.

З тими інформаціями і тим чоловіком удався негайно я й Юрко до штабу дивізії (мабуть, 30 панцирна), офіцера І С майора Варнедорфа, з котрим стоїмо в зв'язку від часу нашого побуту. Там подано всі ті інформації з точним відношенням на мапі даних. Ми мали ще їхати до штабу корпусу. Але прийшли дальші доручення, що ті всі дивізії відходять негайно на полудне в напрямі Одеси і тими справами не интересуються. На їх місце приходять нові. Ми знову зустрілися з нашими хлопцями дольмечерами, з котрими вже бачилися під час першого побуту, у Пашківці, та заосмотрили їх у наші видання. Пополудні їздив Юрко до Фасової і нав'язав контакт із частиною СС-ів, яка сьогодні вже

там прибула. У Макарові годі ще що робити, бо там ідуть саме даліше операції очищування терену, зате вислали ми вже 2 рази людей до сусідного районowego осередка Бишева, а сьогодні вибираюся я туди. Люди у Пашківці й Бишеві так само, як і всюди інде, відносяться до нас незвичайно прихильно, просто облягають нас, допитуються, помагають, харчують чим можуть (самі ледве животіють, бо нема ніяких запасів й нема млина). Свідомість доволі велика, хоча ще є помітний страх перед поворотом більшовиків, бо літають більшовицькі літаки й кидають бомби й ревуть довкруги гармати. Ми впроваджуємо нові власти, порядок й урухомлюємо господарське життя в колгоспі. Це йде, але тільки тою штукаю, що всі переконані, що це вже кінець, останній рік колгоспу. Інакше ніхто не пішов би до праці, хіба під найбільшим терором і то саботовав би і розбирали би майно на кожному кроці. Опір проти колгоспу є загальний і стихійний. Голови й заряди колгоспів, старі й нові, також ненавидять колгоспу. Між іншим, того видання, де лається бригадирів, не треба поширювати, бо [це] звичайні порядні люди.

У жінок на селі прекрасна українська мова, аж любо слухати. У мужчин часто засмічена, бо це під Києвом і звідам наносять. Назагал, село по голодовій катастрофі в 1933 році вже почало поволі наново відживати. Вже чути гавкіт пса і де-не-де та щораз частіше українську пісню. Всюди закладають наново гарненькі садки. Бідна хатина, одна корова і малесенький садочок, а в тому ще кілька курей і час від часу свинка – це все, що остало селянам-колгоспникам, з чого вони, сміло можна сказати, одиноко животіють і до чого прилягли цілою душею. Це стільки їхньої власности й господарства, яке собі вибороли страшними жертвами, стільки проживу, бо з колгоспу кождий би подох й ціла мрія про давнє й майбутнє власне хазяйство. У тій хатині, у кожній без виїмку, святі образи й вишивані рушники, переважно дуже довгі. У селян ще є і видно часто вишивані сорочки давнішого походження. А все нове – міське лахміття. Релігійне питання не виступає гостро зовсім. Майже ніхто про це не питає, хоча в загалу, головно жіноцтва, що помічується по пильно бережених іконах і деяких запитах. Назагал, село київське – прекрасний елемент, здорова душа. Велика природня інтелігенція. Тільки ще помітно вбивчі сліди постійного психічного терору і постійного недоїдання, а головно голодової катастрофи у 1933 році. Ми слухаємо тут, у військових, час до часу українських авдицій з Букарешту, Варшави та інших міст. Одержали ми “Українські вісті” із Сокаля до 6 ч. включно. Можна би до них використати дещо з наших звітів у формі інформацій або репортажів. Також із інших звітів із цілого краю до всіх наших газетних видань. Юрко їде сьогодні до Житомира, щоби там дати до друку приготовані речі й забрати для нас уже видруковані та перевести інспекцію роботи. Я їду до Бишева. Заповідається на те, що, може, завтра рушимо до Київа. Між іншим, у штабі дивізії старшина, котрий говорив з нами, дуже тішився, що ми zorganizували вже управління Житомирської области й самого міста, та просив робити це якнайскоріше всюди, щоби завести всюди лад і порядок та урухомити господарське життя. Всюди, очевидно, підкреслюємо самостійність України й вони це саме роблять. Взагалі, серед війська ми зробили для нашої справи величезну пропаганду. Брак тільки відповідного видання для цього.

Ми приготовляємо даліше все потрібне до Київа і продовжуємо працю в околиці. Зазначую, що міліції по селах наразі неможливо майже zorganizувати, бо забрали всю молодь до війська і примусових робіт.

Чекаємо нетерпеливо на інформації, що діється у Львові й у Кракові. Що є зі Стецьком і львівським урядом? Що є з нашими виданнями, які пішли до друку. Ще раз долучую наші видрукувані або передруковані видання.

Слава Україні!

Привіт усім друзям із широких піль України та з порога золотоверхого!

Мік

П[ост] с[кріптум]. Річи, які ми тут віддали до друку: 1) наші кличі з доповненням кількох кличів проти колгоспів (негативних й позитивних), як, напр[иклад], хочемо, щоб у самостійній Українській державі кожний селянин став самостійним, заможним господарем і т. п. Решта кличів остали. Це взагалі дуже добра річ і варто її масово поширити; 2) витяг із постанов П В[еликого] З[бору] ОУН – вступ, програмові і політичні без ІЗ. і по справленню усіх; 3) відозви до робітників. І ще інші речі. Не знаємо, однак, ще, чи вдасться це все видати. Хочемо ще видати “Боротьба з Н.” за зріст державного життя, з доповненням коротким про жидів.

Звіт ч. 4 Львів – Київ.

Пашківка, біля Києва, 20.VII.1941.

П[ост] с[кріптум]**. У попередньому звіті передав я проєкт акту проголошення незалежної держави в Києві. Тепер передаю новий, справлений проєкт. Коли б, отже, дійшло б до проголошення й Вам потрібно було би тексту до передрукування, то того першого, несправленого, не уживати. Зрештою, в останній хвилині можуть зайти ще дальші зміни. Передаю також відозву на привітання Німецької армії. Ми друкуємо її в нім[ецькій] і українській мові. Це дуже потрібне.

Приватний архів М. Климущина. Машинопис, копія.

№ 131

1941 р., липня 21. – Звіт керівника Східної похідної групи В. Кука Проводові ОУН про ситуацію в Житомирі й завдання похідних груп на Сході України

Житомир 21.7.[19]41 [р.]

Звіт ч. 2

Ситуація з кожним днем змінюється раз краще, раз гірше. Все залежить від того, який оберльойтнант*** перебуває на терені даної місцевости. Немає розв'язаної нашої справи нагорі і тому кожний по-свому її розв'язує. Найкраще ставляться до нас фронтові частини. Дуже нам прихильні, допомагають у всьому. Питають, чому в нас немає скорострілів. На наше ствердження [...]**** стріляють або звільняють. Про визволення та нашу політичну роботу ми нікого не питаємо, а в разі чого говоримо, що маємо такий наказ від нашого проводу, який говорить з ОКВ – ми тільки виконуємо наказ.

* У тексті слова: “й у Кракові”, а також: “Що є з нашими виданнями, які пішли” закреслені.

** Post scriptum – після написаного (лат.).

*** Oberleutnant – старший лейтенант (нім.).

**** Пропущено в тексті.

Не те вже на телях. Тут царство вже краківського (Житомир) чи, краще, губернаторського гестапо. Це майже всі ті пани, що були у Г[енеральному] Г[убернаторстві] з такою самою політикою, як у Г[енеральному] Г[убернаторстві].

Дня 16.7. зложив ортском[андан]г* візиту нашому Обласному і Міському правлінню. Привитав від Нім[ецької] армії представників правління, зложив для молоді Української Самостійної Держави етц**. Одним словом, для нього було ясним, що в Україні має бути Українська влада в союзі з Німеччиною.

Це був молодий льойтнант, файний хлоп, позваляв на все.

18.7. приїхав вже обер*** і зовсім противно. Тут німецька влада, жадної української самостійної влади бути не сміє. Українці мають помагати зорганізувати німцям життя, головно господарське, на все позволення від нім[ецьких] властей, тобто жадне правління.

В друкарні гестапо заборонило видавати друки без їх дозволу на кожду річ, їх цензура етц.

Наші похибки у тому, що ті, що остались у Житомирі, не використали тих кілька днів належно. Тепер вже пізно. Це, одначе, нашого питання не розв'язує. Цих кілька днів, коли є рухливі люди, все буде наше. Але це кілька днів, коли не прийде нім[ецька] політика з гестапом. Тут вже є Баєр і Кох, докладніше про те розкаже Пік.

Практичний вихід з ситуації – впахати наших людей на певні пости. Закліматизуватися і робити нашу роботу. Дуже добре мати б совітські пашпорти, які б вони не були – зі ЗУЗ або СУЗ, але ніколи з Г[енерального] Г[убернаторства].

Міліція на Жовківськiм має чисті блянкети. Давати людям, що їдуть на СУЗ.

Ми не звертаємо на цих всіх запільних політиків більшої уваги і робимо усе можливе. Зараз є ми у Київщині і ждемо тільки нагоди якнайскорше вдер-тись з першими стрілами у Київ.

Текст Української державности (проголошення) ми змінили в дусі відновлення, бо Українська держава існувала, тільки уряд був нам ворожий. Не розв'язавши справи державности в засаді, не бачу можливости практичної діяль-ности нашого уряду. Силою забороняють. Це буде наш історичний акт. Ми його зробимо; спопуляризуємо і скапіталізуємо та переходимо до поставлення нашої організації та роботи, розчисленої на довгі роки. Всю цю роботу стара-тисьmemo робити при помочі місцевих з СУЗ (Київа). Славка Міка будемо те-пер, з огляду на пошукування, тримати в тіні. Він дуже добре надається до роботи і це буде трохи послабленням нашої розгонової сили. Піп не дуже нада-ється до тутешніх умовин і у зіставленні з Міком, може, не поведуть роботи. Мік надається до самостійної роботи вповні, ставить справу по-революційно-му, по-бойовому. Піп має часом власні думки, інші від прийнятої лінії всіми, і хоче їх перепачкувати. Таке було на сходинах у Житомирі. Несмачно було у присутности інших членів (не провідних) збивати твердження Попа, як нереаль-ні. Він дав себе переконати і не опонував, зле було б, коли б це повторялося частіше. (На сходинах був Пік, поінформує докладніше про перебіг).

* Ortskommandant – місцевий комендант (нім.).

** et cetera – і таке інше (лат.).

*** Ober – зверхник (нім.).

20.7. вечером забрали нам німці (гестапо) друкарню і ми вже будемо без друкарні, так що писання Міка про друкування в Житомирі вже не актуальні.

Потрібно нам літератури популярної для загалу про ОУН і так для українців, як і для німців. Маємо одну нагоду спопуляризувати ОУН і провідника і це треба зробити, бо за місяць може бути пізно, і все це, що тепер видамо і поширимо, це буде все а все. Дальша робота вважатись не легальною. Вже у Житомирі забороняє гест[апо] писати “Хай живе Орг[анізація] Укр[аїнських] Нац[іоналістів]”, а дозволяє тільки “Хай живуть українські націоналісти”.

Забороняють також поширювати ім'я провідника Степана Бандери. Ми мусимо використати нагоду якнайскоріше спопуляризувати ОУН і провідника – це кнечне. Тут кнечне, щоб ідея була втілена в особу, що її здійснює. Так був батько Хмель, мазепинці, петлюрівці – так тепер мусять бути бандерівці. Потрібно знімок провідника, літератури про ОУН. Ми маємо бути якнайскоріше знані по всій Україні. На СУЗ говорити і писати головню про місцеві умовини, а не вихваляти ЗУЗ і ОУН зі ЗУЗ. ОУН було і є на всіх землях України і ми тут не чуємося “зайдами”, тільки такими самими українцями, як і ті, що родились на СУЗ, і нині ми є тут. Отже, є тут ОУН. Потрібно також еляборатив про поодинокі області. Стверджую, що нікого, крім нас, тут немає і ми несемо відповідальність перед історією за цей період часу, чи хочемо цього, чи ні. На нас звернені очі всіх. Ми мусимо сказати своє “хочу”, ми це робимо. Нас не ототожнять з німцями, бо бачать, що ми хочемо самостійної держави, а німці бояться вже того слова.

Щоб уможливити собі кращі умовини праці, рішились ми триматись засади “per fas et nefas”^{*} дійти до цілі. Часами може хтось назвати це опортунізмом – я уважаю, що це найздоровіший принципіалізм і реалізм. Тому рішились видати відозву привітальну у двох мовах. Робимо це дуже складно. Це було б усе на скору руку – доповнення до звітів, що залучують інші.

Присилайте нам відомості, що діється коло Вас. Не можна дуже послабити ЗУЗ, там мусить бути база, там зараз мусить бути у Львові центр – провід з усіма рефератами, щоб координував цілість. Коли немає центрального уряду, мусить бути центр ОУН сильний, що кермує всім життям нації, бо на низових постах всюди будуть наші люди і є вже потреба ними кермувати, їх обслуговувати. Поки що ще Київ не взятий. Можуть його більшовики так знищити, що хтозна, чи буде спроможність там творити центр. Не можна всього узалежнювати від міста Києва, важне – провід, обоятно, де він перебуває. Моя думка – зараз сильно поставити і розбудувати провід у Львові, на житомирський шлях поки що людей не посилати, а спрямовувати на інші шляхи, північ – південь від шляху.

Кінчу, бо жеде вже Пік і хоче відїздити.

Здоровлю щиро Вас і усіх друзів города Льва.

Слава Україні!
Василь

Приватний архів М. Климишина. Машинпис, копія.

^{*} Per fas et nefas – правдою і неправдою (лат.).

№ 132

1941 р., липня 22. – Лист Головного осередка пропаганди ОУН у Львові хліботрестові у Львові про відпуск хліба для учасників похідних груп, що виїжджають на Схід

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Ч. 63. Ч/П

Львів, дня 22.VII.1941 [р.]

До хліботресту

Просимо відпустити за готівку 50 кг хліба для наших членів, що виїжджають сьогодні в прифронтову полосу.

Хліб потрібний нам негайно.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 83. Машинопис, копія.

№ 133

1941 р., липня 27. – Звіт учасника Східної похідної групи ОУН “Піка” зі Львова до Проводу ОУН про становище на Житомирщині, зокрема, про переслідування німцями представників організації

Звіт

Пік. Житомир – 20-27 липня 1941 р.

I

Стан країни за бувшою польсько-совітською границею сильно відрізняється від давніших польських західноукраїнських земель. Особливо тепер, після відвороту совітських військ, сильно потерпіли міста (Новоград-Волинськ, Житомир). Багато будинків попалили большевики вже після приходу німців при допомозі агентів, яких вони залишили, звичайно жидів. Усі склепи в містах відчинено й віддано до пльондрування цивільному населенню. Це виконано ґрунтовно. В Житомирі нема ні одного склепу, в якому можна б було знайти щонебудь цілого.

При відвороті большевиків виїхало із міста дуже багато населення, головне жидів, теж українців, що були в якийсь спосіб зв’язані з владою. І так з Житомира виїхало около 60% населення. Через те остали майже самі українці, дуже мало жидів і поляків. Населення незвичайно застрашене і в перших днях взагалі не показувалося на вулицю. Щойно після вияснення положення нашими людьми і нав’язання певних контактів із місцевими, можна було помітити певне життя в місті. Прим[іром]: відбуто сходина жіноцтва, сходина робітників, молоді і т. д. Вияснення на таких сходинах приймають люди незвичайно зворушливо і реагують дуже живо на всі зарядження. Прим[іром], акція жіноцтва допомоги шпиталям, реєстрація фахових сил і т. д.

У загальному годі ствердити, щоби населення дуже інакше приймало зміну положення, як це колись, мабуть, вони приймали большевиків. Ніхто не певний, чи большевики не вернуться, застрашені всякою владою, вони послухно приймають теж зарядження тих, що прийшли тепер. Характеристичним, що не проявляють ніякої ініціативи самі, доки не почують чогось від наших або не дістануть виразного доручення від німців. І це так у місті, як і на селі, хоч у другому випадку більше ініціативи.

Військо, що проходить тепер на схід, поводить досить дико, мимо того, що мають виразне доручення – не грабувати. Можна пояснити це тим, що нічого не можна нормально одержати, й вони стараються силою забрати все, що їм потрібно: харчі, знаряддя, підводи і т. п. Населення приймає це спокійно, бо привикли до більших репресій. Однак занадто позитивно не настроюють ці речі населення до німців.

II

Після приходу перших наших одиниць на терен Житомира, назначено Управу міста (місцевого), голову міліції з Галичини й голову Обласної управи, члена організації, який коротко перед війною, як підпільний, перейшов на тамті терени. Крім того, старалися вони розрушати місцеве населення, бувших урядовців міських і обласних установ вертати на свої місця праці, які були зовсім знищені. Протягом одного тижня вдалося розрахувати людей так, що можна було німцям їх представити. Від того і починається весь клопіт. Як пізніше згадати, відношення німців є абсолютно вороже проти того, щоби на теренах східних і осередних земель діяли в якийсь спосіб члени організації. Це виявляється і в тому, що вони відразу шукають контакту із місцевими і стараються – даючи їм інструкції, як вести поодинокі діли управління, і інспірують їх у тому напрямі, щоби усувати назначених спочатку наших людей. І так: голова Місцевої управи назначив уже іншого команданта міліції, якогось місцевого. Також відставили до Рівного голову Обласної управи і на його місце вибрано місцевого, який вправді досить добре відноситься до нас і слухає, але є мало самостійний і тому легко попаде під вплив німців.

Теперішній стан ще дуже пливкий. Головно тому, що через опізнення здобуття Києва осіло в Житомирі три армейські штаби – усі зондербеауфтрагте* й інші спеці від українських справ, що вибиралися до Києва, [кожен] з них має відповідні повновасті і старається порядкувати після своїх поглядів. В Житомирі був Баєр, Фербек (з групи Айкерн[а]). Дольмечером 1-шого є Андрусак (поводиться зовсім добре), а 2-ого Сулятицький, який на кожному кроці інспірує відповідно Фербека.

III. Відношення німців

Найкраще відносять до нас (членів організації, що тамтуди приходять) фронтові частини. Звичайно помагають сильно у переході вперед, беруть на вози, питають навіть, чому не мають скорострілів, і без сумніву висказуються за самостійність України. Це, ясно, зовсім не перешкоджає в тому, що в населенні вони не все бачать тих представників самостійної України і поводяться, як вище згадує. Подібно ставляться також у полагоджуванні формальних справ поодинокі уряди, настановлювані фронтовими відділами, як, прим[іром], ортс-командатури** в перших моментах після заняття міст. Звичайно, після перших частин приходять більше зорієнтовані старшини про відношення до українців, а особливо до організації і проголошення самостійності. Тому, коли в перших моментах можна виписувати на брамах, що їх строять для привітання німців наші, не місцеві люди, усе, що нам захочеться, прим[іром]: "Хай живе організація ОУН, Степан Бандера, Самостійна Україна" і т. п., то відтак заборонюють писати навіть "Вільна Україна", а кажуть писати "Звільнена". Про організа-

* Sonderbeauftragte – особливий уповноважений (нім.).

** Ortskommandatur – місцева комендатура (нім.).

цію або Степана Бандеру не вільно писати нічого. Таке відношення помічається у всіх відповідальних старшин, а пояснення їх можно подати після розмови з Баєром, а відтак з Фербеком.

Баєр стрінув мене на подвір'ї міліції і, делікатно запитуючи, як я там дістався, просив прийти до нього пополудні. Я прийшов разом із Климишином і з настановленим нами головою Обласної управи. Його засадничий погляд на справи такий: найважливішою річєю тепер є – упорядкувати життя на Україні. Тому, що винищена інтелігенція, є прямо фізично неможливе налагодити державний апарат так адміністративний, так і продуктивний тими силами, якими ми – українці – розпоряджаємо. А вже в ніякому випадкові не може уявити собі, щоб ми – група Бандери – мали тільки людей, які відповідали б форматом на ці пости. Прим[іром], він питав, чи ми маємо посадника міста для Києва, або згадував, що після його загальних обчислень потрібно нам 80 000 урядників на самі вищі пости. Звідки ми їх візьмемо? На західних землях цю справу ще можна поладнати, тому він, хоч засадничо не може признати нашого уряду, а тим самим усіх назначень із рамени цього уряду, не усував людей, яких у цей спосіб назначувано, коли вони відповідали фахово даному постові. Тим самим, – казав він, – хоч ні уряду, ні революційного проводу (на які покликувалися наші при іменуваннях людей у Станіславівщині) не признає, фактично їх признавав. Однак, він певний, що зовсім інакше справа представляється на східних землях. Тут ми не ділали, матеріял, відповідний на такі пости, утік з большевиками, і тому труднощі будуть багато більші.

Відносно проголошення самостійності – казав, що це був звичайний обман. Найгіршим було це, що спікер радія сказав воякові в радіостанції, що тримав там стійку, що він має прочитати в порозумінні з німецькою владою якесь проголошення. Тим часом ніякого порозуміння в цій справі не було. Бандера навіть не старався говорити перед тим з Гітлером. Сам він, Баєр – говорив із митрополитом, і той мав бути обурений на склад уряду. Зрештою – як можемо робити ми щось подібного, доки на наших теренах проливають німці кров. Крім того, заявив він, що німецький уряд ніколи не буде говорити з рухом, в якого в рядях є людина, як сот[ник] Ярій. Не подаю тут наших відповідей, бо йшло мені тільки про те, що би подати в звіті його погляди.

Фербек з групи Айкерна прибув тамтуди дещо пізніше, після того вже, як упорядкував Волинь. Він приїхав зі Сулятицьким, і перший їх подвиг був, що задержали групу наших людей, яких транспортувало наше тягарове авто на провінцію. Їх було около 14 і їхали в доколичні села під покришкою праці, яку веде Климишин (майор Йост). Він казав їм усім вернути до Житомира і там випитував Климишина, чи справді ці люди призначені до тої праці, яку він подав. На жаль, усі вони дали посвідки від ортскомендатур, потверджені добрягою фельдфеблем, що їдуть організувати районні і сільські управи. Це не згоджувалося з тим, що казав Климишин, і їм заборонено цю працю. При тій нагоді – він говорив довше зі мною, представляючи такі погляди: коли на західних землях безсумнівний провід майже лежить у руках Бандери, то вже на Волині про нього мало хто чув. Там – мовляв – бандерівці відсувають на другий пост місцевих, забираючи собі найважливіші становища. І тим накидають волю населенню, якого наставлення зовсім інше. На східних землях не то, що про Бандеру, але навіть організацію ніхто нічого не чував. Тому він вправді допустив, що наші люди тепер там працювали, але ствердив у п'яти селах, що

вони – замість вести пропаганду за обрібку колгоспів, ведуть політичну роботу, і то в напрямі Бандери. Тому він є змушений зарядити усунення усіх українців, що походять з західних земель, з тамтих теренів. На політичні справи тепер ще абсолютно не час, крім того, наробили ми німецькій владі багато клопотів у зв'язку із проголошенням самостійності. Тим більше, що все те ми покриваємо порозумінням з урядом, якого абсолютно нема. Тим більше – мовляв – робиться в групі Айкерна закид, що вони з нами співпрацювали, і тепер вони мусять усе це випити.

В цілому я зауважив, що його аргументи були того самого рода, як і в Сулятицького. Сулятицький був кілька разів на подвір'ї в міліції і говорив кілька разів з Климишином. Звідси я знаю його погляди.

Зарядження Фербека вже починають ділати. Доручення – забратися із тамтих теренів – одержали 6-ох наших хлопців, що йшли на Харків. Також Феник і я дістали доручення зараз виїхати із Житомира і зголоситися у ратуші у Львові в кімнаті 33. Там мав урядувати колись Чучкевич, а тепер Мілянчич. Я вернув із Житомира, але там не голосився.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 45-47.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 252-256.

№ 134

1941 р., липня 30. – Повідомлення про становище на Київщині і Житомирщині після відступу більшовиків

До приходу Німецької армії в село Фасову, Макарівського району, було дано наказ, щоб вигнати колгоспну худобу за Київ, та не тільки в цьому селі, але й в інших селах худобу люди залишили. Згідно з більшовицько-московським наказом, треба було знищити всі господарські машини. Треба було знищити, як говорив кат України Сталін, посіви, щоб не залишилось ні одної сотої на полях, щоб усе було скошене, приоране, заволочене. По деяких селах селяни, тероризовані НКВД-стами, частинно це виконали, але в Макарові, в колгоспі ім. Шевченка, скошено тільки 15 га пшениці. Коли люди супротивлялись, їх розстрілювали.

По всіх селах Київщини й Житомирщини ОУН скликала збори в колгоспах і зробила перевибори влади. Люди вже приступили до праці. На Київщині національна свідомість дуже глибока, а люди надзвичайно гарні. Вони всі горнуть до праці для України. Правда, страшно бідні, і через цю біду бувають у них льокальні непорозуміння. Бойовиків ОУН годують, чим можуть, хоч самі мало мають. Бойовики ОУН відшукали вже підпільників ще з часів Петлюри. Це гарні люди, свідомі своєї національності і працюють спільно з бойовиками ОУН. Вони всі за самостійною Україною, але без колгоспів. Нема ні одного, що хотів би остатися в колгоспах. Надзвичайно трудно навіть під загрозою німецьких репресій докінчити в колгоспах цей один рік. Обсервація життя на місці в усіх дооколичних селах, яку переводять бойовики ОУН, докладно показує, що нема в світі такої сили, яка могла б змусити українських селян працювати в колгоспній системі. Коли б хто старався змусити їх до праці в колгоспах, тоді з цієї праці нічого не вийде, як це було досі й як є тепер. Селяни скоріше вигинуть, як підуть на це. Саботаж колгоспної системи доведений тут до перфекції, хоч шалів нечуваний терор. Національний ґрунт несподівано добрий. Кра-

ший, ніж у багатьох околицях Галичини. Тільки є тут два прикрі явища, саме біда й нужда, а через це розсвареність за маленьку дрібничку.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 135

1941 р., жовтня 18. – Спогади учасниці Південної похідної групи ОУН про працю на Вінничині та Дніпропетровщині

Спомин учасника походу Південної групи

29/6. Неділя. Прийшов наказ першого їхати на Сянік. Мешкаю з подругою в одного нашого священика, але противника, він “мірошник”. Тому приготування наші є скриті, але більше нервові, ладую всі речі. Наплечники годі двигнути, а до того ще дві валізки. Прийшов перший, в вечір відправа на дванадцятці і вночі відїздимо з Кракова. Річи лишила, взяла лише наплечник. Їдемо всі порозсіяні по вагонах, але всі добре себе бачимо. Висідаємо одну стацію перед Сяніком та пішки болотом (падав, видно, дощ) манджаємо до села К. По дорозі мороки з моїм наплечником, оказується, що подруги більше наладували, чим друзі, звичайно, жіноча шпаровитість і господарність. В селі запаслись ми в солонину, приділили нас, себто подруг, до жіночого роя, але через границю Сян довелось нам йти з нашими друзями з Кракова. Подруги нас ждали по другому боці Сяну.

Переправа через “першу границю” на наших землях була досить тяжка. Сторожа вже стріляла, тому треба було старатись вимикнути “гренцшуців”^{*}. Переходили ми в селі Н. Приїхали ми рано фірами, осібно друзі, а осібно дівчата. На нашій фірі було повно пропагандивного матеріялу та інші наші видання. Нещастя хотіло, що саме ми “попали чортові в зуби”, і на дорозі сам командант станиці нас задержав та хотів завести на станицю, щоб переслухати. І тут треба було ужити всіх хитрошів жіночих, щоб якось ціло викрутитись. На наше щастя, надїхав старшина військовий до нашого ангела хоронителя, а ми обіцяли йому, що зараз самі зголосимось. Тільки ми стратили їх з очей, порозбирали річи і в ліс, аж тут на гостинці авантура. Командант кричить на нашого “малого” провідника, щоби показав, кудою ми пішли. Тихесенько пересидівши від рана до вечора, 5/7, о годині 8 в вечір, ми пройшли Сян. Подруги на одному броді, а друзі трохи від нас далше. Я з подругою Реною пішла на глубшу воду, тому що самі малі, дві висші подруги пішли на краший брід. Трішки страху, а трішки гумору, й ми були на другому боці. Оглянувши совітські “бункри”, пішли ми в новозаложений “колгосп”, де нас ждали подруги з нашого роя. Вражіння погане, колгосп нам не подобався, було видно руїну й хижацьку руку наїзника. Фірами скоро переїзджаємо нашу рідну Галичину. 8/7 ще раз нас перегрупували, я розсталась зі своїми ширими подругами з Кракова в Дулібах, а радше в Лисятичах. Незабутній двір і дуже щира гостина селян, головно смакувало молоко і книші білі, це вперше білий хліб по еміграційнім [Генеральнім] Г[убернаторстві]. Виразно тямлю село Пуків, а то завдяки Дарці, яка купила гарну весільну юбку. Наша Дарця вже парадує в ній цілий час, і слава про красу юбки і дівчини несеться по широким степах України.

^{*} Grenzschutz – прикордонна сторожа (нім.).

15/7 стрічаємо в Тернополі. Тут знова перегруповують нас, і подруг вже не пускають самих, тільки приділюють до муж[ських] роїв. Радять нам наплечники не переладовувати, бо, може, прийдеться нам пішки іти, головно постаратись про хліб і харчі, бо, мовляв, там голод і не знати, як населення прийме.

17/7 через Підволочиська переїздимо другу границю на нашій рідній землі. Година 18.15, серце товчесь, якесь зворушення огорнуло всіх – ми переїздимо річку Збруч, історичну річку...^{*} Така погана, а стільки споминів з нею. Волочиська роблять на нас погане враження. Знищене жидівське й брудне містечко. Їдемо по обітованій землі, чим далше від границі, тим краще чуємось, і то почування буде степенуватись. Їду в рої симпатичнім, кожний друг це для себе окремих тип людини, а однак цілість нашої “13” гармонійна, нас, подруг, тільки 3. Добре чуємось, товариське життя процвітає, заслуга це нашого роєвого, все спокійний, зрівноважений, строгий і добрий. Любимо його і поважаємо. Напрямо нашої дороги – Проскурів. Переночували в Бокіївці, це, мабуть, село, де всі наші рої гостювали. Їдемо далше кінями, люде нас вітають щиро. З початку здержано, беруть нас за німців, що вміють говорити по-українськи, і звідси та здержаність і холодність. Та коли переконуються, що ми такі самі українці, як і вони, то гостинності й щирості нема меж. Так, як вміють наші брати з-за Збруча гостити, так ми не вміємо. Хто раз загостив на наші степи, того все щось тягне туди, де чуєш серце України.

Проскурів – це перше місто. Погане, брудне й жидівське. Навіть не хочеться в ньому задержуватись. Їдемо далше на схід. Переїжджаємо через Давидківці, Бахмачівці, Порхомівці, легенькими, плиткими возиками, зовсім дерев'яними. Перший раз тоді побачила я красу українського села, положенням, будовою хаток та стріхами солом'яними я була очарована, таке село я вимріяла собі з поезій Шевченка, але воно ще краще, немає слів, щоб описати ту красу. А степи! Такої краси, широчини, розмаху й сили я не бачила в своїй теперішній Батьківщині. А потім щодня інше село, інші люде, вечором збори й вибирання управи села та міліції. Я починаю виробляти на бесідницю, говорю так, як чую, нічо не обіцяю, ані не страшу, селяне мене розуміють і по кожній мові запитів і звірювань повна сила. Дається відчутти, що тут елемент приголомшений тим режимом, НКВД, але багато цікавіший та в деяких випадках мудріший, чим у нас, крім національної свідомості. З тим тут гірше. Теорії марксизму знищили нам душу народу, але не зовсім, бо гін до власного, окремишого від наїзників, дримає в душах тих сірих мас. Так серед чудових степів золотої пшениці, серед добрих людей, збіджених і застрашених, серед нашої молоді “комсомольської” та у ширих розмовах сходили нам дні. Не чулося змучення, ані невигод. Вечорами по зборах спалось в клуні (якщо була, бо це рідкість) на соломі по-королівськи. Ставали рано о 5 год[ині], вели таборове життя. Спільна молитва “на струнко” робила величезне вражіння на наших селян. Були випадки, де старий дядько ставав собі збоку до молитви, а сльози радості, а може, зворушення капали зі змучених очей по зоранім зморщками обличчю від “щасливого життя” “в квітучій Україні”. В тій хвилині відчувалось силу нашого народу, що ніхто й ніщо його не зломить, бо він, той господар землі цієї, має тяглість з предками і внуками своїми.

^{*} Три крапки в тексті.

Їдучи все так на схід, заїхали ми аж під Винницю та розташувались в Майдані Юзвинським на тому селі для того, що тут ми вперше зустрілись з нашими легіоністами з “Нахтігалю”. Гостив у нас друг Ш[ухевич] та заїдав молоду картоплю з кислим молоком. Завидували нам друзі в мундурах, ми чулись тут краще та були рідніші людям. Я з другом “Матсуокою” – це були ударні пропагандивні відділи – працювали між народом з блискучим успіхом. Дійсно, нас мило заскочив такий стан наших українців зі школи Сталіна. Є краще, як ми думали.

Приходить ненадійно 31/7, того дня ми довідались, що наш рій Г. 4. перестає існувати, до нас приїдуть нові друзі, а 4 – найкращі друзі – відїхало як самостійний рій на місце призначення на Запоріжжя. Тяжке було наше прощання – зжились з нами і довго нам їх бракувало в рої, щоби знову було життя і гармонія. Прийшли нові друзі, пізнавали ми їх, а по двох днях вернувся гумор і життя. Я дістала нового друга до пропаганди – Богдана, удався нам, мав дотеп та вмів з людьми скоро нав’язувати контакт. Почалось знова працювати пляново, ввечері сходили на співах, бо нові друзі краще співали, чим наші запоріжці. Молодь горнулась, і чим більше ми почали з ними зживатись та їх розуміти. Вже тепер відразу пізнавали, хто по десятирічці, а хто вчить, передше це нам було дуже тяжко розібрати, бо ноша у всіх однакова – бідна, але чиста. Жилось мені добре, за працею для нашого брата по той бік греблі сходили дні скоро так, що особисте горе блідло, а віра в краще завтра – велике і могутче – давала сил, і росли крила нам. Аж нагло каже мені друг роєвий, що я відїду до штабу. Ох лишенько. Лишити друзів, з ким зжилося. І прийшов той день, цілком несподівано збукалось Т. П. з дороги і цілком випадково натрапило на штаб, де я лишилась. Два дні чулась ніяко, всі обличчя чужі, хоч це наші друзі, але все не те, що Т. П.

Тхнуло тут більше повагою і більше людей комплікувало життя. Та однак стрінула я свою подругу ще з Кракова Анну і Уляну та скоро приноровилась до нових обставин. Знова дорога степами, але тут вже на власних возах, а ввечером збори по селах, співи, гутірки. Зближались ми до місця призначення – Дніпропетровська: чим ближче Дніпропетровськ, тим кращий краєвид, більше балок, а чорнозем чудовий, і тоді стає тобі ще ясніше, чому за той чорнозем так б’ються всі сусіди добрі. Цілі лани пшениці та соняшнику – у нас цього не видати. Ночуємо в школі або колгоспі. Людей уже знаємо, добре уміємо до них підійти, навіть молодь вже наша, бувають острі дискусії і то на високому рівні, але ми все перемагаємо, і то не все розумовими аргументами, а просто чуттєвими, спонтанними, з глибин української душі і психіки. І дивно часами стає, що такого молодця протягом двох днів переконуємо, що націоналізм нам ближчий та кінцевий, якщо бажаємо жити повним життям, а сталінська школа товкла 12 або 14 літ в його душу чужі теорії і віру. Тому стає мені ясним те, чому кожний наїзник більше боїться національного відродження, чим господарського. Боїться часом більше огненних слів, чим танків, от хоч би Шевченко. За це його Москва в’язнила. А там, на тих степах, між тим скатованим і виголодженим народом, родиться стихійно український націоналізм і приїде скорше чи пізніше хвиля, коли скаже він своє останнє слово. Думаю, що розростеться той гін повного національного життя краще, чим у нас, бо там є широчінь і розмах та ще велика таємна сила з глибин землі, що дає почування хазяїна на власній загороді.

Багато я полишила друзів між молоддю, але з багато причин про них напишу колись пізніше. Маємо друзів і між старшими. От хоч би учителі в селі О. Двоє стариків, які з нами серцем і душею. Раділи нами та гостили так, як своїх рідних синів. Так, як ми харчувались на нашій широкій Україні, так ми ніколи в Галилеї не їли. Добрий борщ, курки варені в бараболі, вареники зі сметаною або з медом, пиріжки зі сиром або з яськами, молоко з медом і тільки пшеничний хліб. А овочів не були ми жадні, а до того всего сім'ячко. Навчилися ми їх лускати, як справжні "здешні". Зближались ми до Дніпропетровська, а що бої йшли під містом, ми мусіли ждати в одному селі О. Станули в школі та почались приготування до міста. Прання, шиття, читання книжок із совітських бібліотек – гутірки та завваги. Одні підготовлялись до пропаганди, другі студіювали "безпеку", треті – адміністрацію, а четверті хлопотались харчами, щоби зробили запас до міста. Праця йшла як в годиннику. Вечорами сходились до нас молоді хлопці й дівчата і вчилися співати. Співали ще своїх пісень при гітарі: "Думи мої, думи мої", "Хмелю...". Були студенти педінституту і техніки, які тепер робили в колгоспі, щоб зібрати хліб та заробити на зиму. Мудрі й ніжні дівчатка. Історію Аркаса прочитали одним душком.

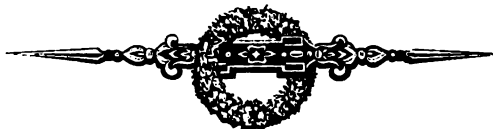
Аж 12/9 прийшов день мого виїзду у Дніпропетровськ, лишала подруг ще на постої, а з Анкою прощались – їхала на полудне. В полудне 13 вересня в їхали ми одною фірою з другом Д. і вояками з-під Одеси. Перед нами на похилих берегах Дніпра пишався Дніпропетровськ, величезне промислове місто, а за сивою лентою нашого Дніпра гуділи армати. бахкали бомби. Ми вже застали тут наших друзів, які вже при праці, організували олост*, міліцію, школи харчопостачання. Замешкали ми в домі й мали спати в ліжку, але тому, що бомби били, прийшлось спати в льоху. Центр міста знищений вже був, а думаю, що місто ще дуже потерпіло, бо обстріл був острый.

Ішла праця, темпо міське, прийшлось зустрітись з тутешньою інтелігенцією, вражіння гарні, спомини теж.

Місто скоро прибрало нормальний вид, аж тут нараз гестапо й арештування...*** Прийшло нам покидати дороге нам місто, наше призначення, і 18/X покинули ми місто зі сльозами жалю й злости. Тяжко було кидати Дніпро.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп 2, спр. 16, арк. 13-18. Машинопис, оригінал.

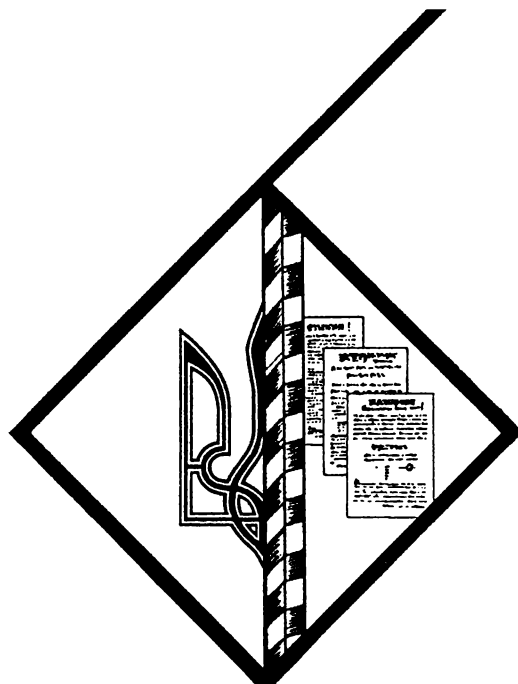
Опубл.: Сергійчук В. – С. 247-251.

* Три крапки в тексті.

** Так у тексті публікації.

*** Три крапки в тексті.

V

**ДЕРЖАВНЕ І НАЦІОНАЛЬНЕ
БУДІВНИЦТВО НА МІСЦЯХ**

№ 136

1941 р., липня 2. – Наказ № 1 Начальної команди міліції в Коломиї про запровадження воєнного стану в місті до приходу Німецької армії

Начальна команда міліції
в Коломиї

Дня 2 липня 1941 р.

Наказ ч. 1

До приходу військових частин заряджую в місті Коломиї і Коломийському повіті воєнний стан.

Для збереження особистої безпеки громадян наказую:

- 1) повинуватися розпорядкам влади,
- 2) підпорядкуватися наказам органів міліції,
- 3) перебування на вулицях міста забороняю від години 20 за середньоевропейським (22 за московським) часом, до години 6 за середньоевропейським (8 за московським) часом,
- 4) лікарі і акушерки в наглих випадках захворювання мають дозволений перехід вулицями міста в недозволених годинах ночі за виказуванням довідки від санітарної служби,
- 5) всякі насилля, грабежі і спротиви наказам органів влади будуть каратися присудом смерти,
- 6) всяку пальну і білу зброю скласти в бюро міліції в магістраті до дня 3 липня 1941 р. до години 19 за середньоевропейським (21 за московським) часом; невиконання наказу в означеному речинці буде каране присудом смерти,
- 7) всі бійці, командири бувшої Червоної армії і робітники та службовці, що приїхали зі східних областей СРСР, зголосяться в бюро міліції в магістраті до дня 5 липня 1941 р. в годинах 11 до 13 і від 15 до 17 за середньоевропейським часом (а від 13 до 15 і від 17 до 19 за московським часом). Хто не повинується наказові, підлягає суворій карі,
- 8) хто нелегально передержує в себе бійців і командирів бувшої Червоної армії та робітників і службовців, що приїхали зі східних областей СРСР, підлягає присудові смерти,
- 9) всякі збори, походи і віча заборонені,
- 10) наказую всім громадянам міста і повіту Коломиї заховати лад і порядок.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 137

1941 р., липня 3. – Постанова Повітового проводу ОУН у Калуші на Станиславівщині про встановлення української влади і запровадження воєнного стану на території повіту

До населення Калуського повіту

Червоний наїзник опустив нашу територію. З тою хвилиною скінчилося панування червоних комісарів в Калуському повіті, як і на цілій території загарбаной ним країни. При допомозі славних союзних армій починаємо самостійне державне життя. Повітом управляє Повітовий провід Організації Українських Націоналістів.

Повітовий провід взиває населення міста і повіту до спокою, здержання від всяких невластивих виступів, грабежів і т. п.

Постанова

1. На всіх державних установах і комунальних будинках як в місті, так і на селі, розвинути державні (жовто-блакитні) прапори.

2. Населення підпорядковується Повітовому проводові.

3. Органом безпеки являється повітова охорона, підпорядкована Повітовому проводові.

4. Забороняється всяких зібрань і зборів.

5. Взивається додержувати порядку, чистоти і санітарних приписів.

6. Піший і коловий рух заборонений від год. 20 до год. 4 за середньоевропейським часом.

7. Всю зброю і амуніцію, яка знаходиться у приватній розпорядимості, складати в будинку Повітового проводу (бувний магістрат) до неділі 6 ц. м. до год. 12.

8. Награбовані річі (продукти, устаткування і друге) в державних та комунальних установах і приватних мешканнях наказується зголошувати і складати до неділі вечора в приміщенні Повітового проводу.

9. Знаціоналізовані доми і підприємства залишаються надалі в державному обліку, і самовільне занимання будинків та мешкальних квартир в особисте посідання – забороняється.

10. Приватний торговельний рух оживити. Ціни вдержати на дотеперішній висоті.

11. Організувати по селах сторожу на шосах і при комунальних будинках, на мостах, при телефонах і т. п.

12. Відношення населення до переходячої армії союзників повинно бути наскрізь приязне та ввічливе, населення повинно сприяти їх починам та давати всяку можливу допомогу та інформацію.

13. Повітовій охороні надається право перевірки документів та придержування осіб, які не підпорядковуються повищим постановам.

Калуш, дня 3 липня 1941 р.

Провідник повіту
Т. Банах

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 1.

№ 138

1941 р., липня 4. – Наказ Окружної команди української народної міліції в Раві-Руській на Львівщині про організацію міліції

Окружна команда
Української народної міліції
В Раві-Руській
Дня 4 липня 1941 р.

Відпис

Наказ ч. 1

До районних і міських громадських командантів Української народної міліції
До населення Рава-Руського повіту

1. Влада в повіті (окрузі).

Все населення виконує накази Української народної міліції, що постала з наказу ОУН. В місце бувшої організаційної одиниці, повіт Рава-Руська є те-

пер округу Рава-Руська, яка ділиться на райони, міста і громади, – як було раніше.

Для вдержання порядку в окрузі Рава-Руська установив командант міста тимчасово Українську народну міліцію. Покажіться гідними цього довір'я.

2. Команда.

Окружним командиром Української народної міліції в Раві-Руській є Михайло Чіх. Його наказам повинується ціла округа.

3. Поділ округи.

Адміністративний поділ остає такий, як був раніше. Села і міста підлягають районам, якими керують команди районних українських міліцій. Накази для всіх міст і сіл видає Українська народна міліція в місцях з командантом на чолі.

4. Звіти.

Команданти сіл і міст перешлють негайно звіт про стан організування міліції районним командантам, а ті негайно окружному командантові.

Слава Україні.

Героям слава.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 139

1941 р., липня 6. – Резолюція зборів українських студентів Львова про підтримку Українського державного правління

Резолюція студентських зборів дня 6 липня 1941 р.

Українське студентство всіх високих шкіл міста Львова, зібране дня 6.7.1941 р., на своїх сходинах, виносить слідуочі постанови:

1. Знаючи, що тільки у своїй самостійній державі український народ буде мати можливість повного розвитку, гаряче вітає акт проголошення Українськими національними зборами дня 30 червня 1941 р. Самостійної Соборної Української Держави.

2. Заявляє своє беззастережне підпорядкування створеному на Національних зборах Українському урядові під проводом п. Ярослава Стецька, як виразникові волі українського народу.

3. Дякує героїчній Німецькій армії за поміч у визволенні українського народу з московсько-большевицького ярма.

4. Українське студентство вірить, що Німецький уряд, який все шанував волю народів, не змагатиме до поневолення українського народу, а стане його союзником у боротьбі за новий лад на сході Європи, та уможливить провідникові Організації Українських Націоналістів Степанові Бандері скорий поворот на рідні землі.

5. Віддає всі свої сили до диспозиції Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери, яка одинока в сьогоднішній час зможе успішно нести тягар державного будівництва.

Привіти

З нагоди своїх сходин українське студентство засилає свій гарячий привіт:

1. Провідникові ОУН – Степанові Бандері.

2. Українському Краєвому урядові та його голові п. Ярославові Стецькові.

3. Князям української церкви преос[вященному] митрополитові львівському Андрееві, архієписк[опові] Української автокеф[альної] церкви на з[ахідно]

у[країнських] з[емлях] Олексієві – всьому православному і грек[о]-кат[олицькому] духовенству.

4. Вождеві німецького народу Адольфові Гітлерові, великому німецькому народові і його хоробрій армії.

У Львові, дня 6 липня 1941 р.

Слава Україні!
Президія зборів

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 14. Машинопис, оригінал.

№ 140

1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію Жовківської районної і міської адміністрацій на Львівщині

Організується життя в Жовкві

В Жовкві зорганізовано українську владу

Життя в Жовкві вже до певної міри унормувалося. Уконститувалось Політичне управління Жовківського району. Політичне управління зорганізувало різні реферати, якими охоплюється всі царини політичного, культурного і торговельного життя району.

Влада в місті зосереджена в руках Тимчасової управи міста під проводом бурмістра. Виконавчим органом, який зберігає лад і порядок в місті, являється міська міліція. Цілі десятки молодих хлопців-міліціонерів днями і ночами з посвятою виконують свої обов'язки, мимо цього лучалися в місті дуже сумні об'яви грабіжів, а саме різні людиці з поблизьких сіл, залишки більшовицького свавілля і розгнuzдання, часто-густо грабували приватне і державне майно. Вкінці енергійна постава міської міліції положила край цим огидним вибрикам. Рівно ж поступенно наладжуються торговельне і промислове життя. Ранками наші господині-селянки, розуміючи життєві вимоги міського населення, виносять на продаж свої продукти, а міські крамниці ранками заосмотрюють населення в хліб і товщі. Тут наші селяни повинні вповні виявити свій здоровий розсудок, не допускати до ніяких спекуляцій, проганяти всяких посередників та збувати продукти впрост консуентам.

Цією поставою причиняться до швидкого наладження нормальних житєвих обставин, на яких обов'язково усім нам, українцям, повинно залежати.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 141

1941 р., липня 6. – Наказ Тимчасової управи Жовківського району на Львівщині про встановлення ладу в районі

Наказ ч. 1

Тимчасової упр[ави] Жовківського району

1. Наказується всім мешканцям міста Жовкві прибрати свої доми прапорами Укр[аїнської] держ[ави] (синьо-жовтими) та прапором-свастикою Німецької держави.

2. Цивільному населенню наказується зложити зброю всіх видів (стрільну і білу) до органів укр[аїнської] міліції міста і сіл.

3. Забороняється продавати всякі продукти по спекуляційних цінах.

4. Ціни на продукти оставляються такі, які були за більшовицької влади, з тим, що 1-ин червінець має вартість 1-ої німецької марки.

5. Всіх начальників громад зобов'язується списати і стягнути від населення покраджені речі під час війни. Речі ці передати до укр[аїнської] міліції в Жовкві.

За невиконання повишого наказу карається Укр[аїнським] революційним трибуналом.

За Тимчасову управу
Жовківського району
(голова) Біч Василь

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 142

1941 р., липня 6. – Повідомлення про заходи для налагодження нормального життя в селах Жовківського району на Львівщині

По селах району

Полум'я радості, що нарешті прийшла очікувана хвиля, скінчився час страху і обману та червоного терору, особливо ярко зазначається в настроях села. "Як страшний сон минулася тяжка жидівсько-більшовицька неволя. І нарешті діждались кращої долі", – заявляється в одному із листів зі села. Триумфальні брами, цвіти, написи на честь Гітлера, Німецької армії, Українських збройних сил і їх вождя Бандери, жичливі оклики на привіт у сторону Німецької армії, за висказами самих німців, є найкращим доказом, як прийняв народ наступаючий момент та як дивиться на недавнє минуле. Стає ясним, що народ хотів зміни, і радіє, що вона приходить. В кожному селі майже так само: гаряче та жичливо вітають визволителів та приступають до організації нормального життя.

В селі Мокротині нововибраний комітет із сімох осіб, з яких 5 являються членами ОУН, приступив до налагодження нормальних обставин. Кооператива наразі з приводу браку товарів нечинна, нечинна також читальня. Виділені є три чоловіки, які перейняли радгосп, розгортають роботу над замагазинуванням збіжжя та виконують інші праці для збереження і використання порадогоспного майна. Млин, що належав до радгоспу, буде урухомлений після переведення ремонту. Знищень, якщо не враховувати деяких у посівах, немає. Створена з 3-х осіб міліція береже порядку, відставляючи сейчас заблуканих одиниць зліквідованої більшовицької армії.

Рівно ж і в Скваряві Новій створено із 6-ти людей комітет, який по можності організує життя села. Колгоспну землю, яку селянам зрабовано, вже звернено. Панська земля осталась власністю кооперативи. Живий інвентар, що був перед вступленням селян у колгосп їх власністю, віддали селянам. По корови, які ще остались у колгоспі, зголошуються селяни сусідніх сіл. З вини колишньої управи колгоспу зрабовано пасіку (98 пнів) та розгарбано 120 сотнарів збіжжя, яке в переважній мірі знайшлося неправдо в посіданні цих бувших завідуючих. Ставом вже заопікувався комітет, млин наразі нечинний з приводу браку ропи. Зорганізована міліція унешкідливила, арештували 5 людей, бувших "чиновників" колгоспу. Знищення в селі незначні. 5 спалених господарств погоріли внаслідок нарочного підпалу відступаючими більшовицькими бандами. В околиць лісах стрічаються одиниці – недобитки більшовицької армії, однак досі не було випадку нападу на село.

Найбільше потерпіло від війни у районі село Глинсько, яке має около 35 господарств знищених, 13 людей убитих від куль та 2 замордованих відступаючими москалями, ранених 12. Всі тимчасові влади вже встановлені. Вони, однак, не зовсім змогли налагодити хід життя, не урухомили фабрики кафлів.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 143

1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію бойового загону в селі Воскресінцях біля Коломиї

В селах Воскресінці

1 липня 1941 року вечером останні розбитки більшовицьких банд залишили село Воскресінці. Зараз-таки сформувався самочинно відділ бойовиків в числі 40 людей і в бойовому порядку ввійшов до міста Коломиї, зазнавши різних перепон зі сторони жидівського елемента, і в сутичці з большевицькими прихвостнями були ранені 4 бойовики, а саме: Юра Гуцуляк, Угрин, Степан Гуцуляк та Микола Шепетюк.

3 липня число бойовиків зросло до 72 людей. З них частина повнить охоронну службу в селі. Арештовано бувших членів сільради, комсомолу та інших прихильників кривавого червоного терору. Бойовик Романчук Микола арештував та приставив до команди відомого комсомольця Дмитра Романчука, котрий має за собою багато провин.

Довірені люди обняли провід села в свої руки на чолі з місцевим парохом о. Юриком.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 144

1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію громадянської оборони в Коломиї та Коломийському повіті

Дні радощів і тривоги

За кілька днів перед кінцем червня доходили вже до громадян Коломиї чутки про погром Червоної армії. Кремлівські посіпаки червоного ката заворушились та 1 липня 1941 р. розпочалась панічна втеча большевиків з Коломиї. Український нарід огорнула безмежна радість та рівночасно і тривога, бо з міста втекли тільки червоні ватажки, а довкола них по лісах скривалася ще велика кількість недобитків Червоної армії.

Після втечі червоних ватажків українська молодь і старші громадяни [міста] Коломиї і сусідніх сіл почали організувати громадянську оборону перед нападом червоних. В короткому часі організація зростає до кількох сотень свідомих юнаків, які готові покласти свої буйні голови в обороні українського населення Коломиї і сіл повіту. В перших хвилях відчувалася недостатня кількість зброї, тож треба було її здобути. Перший виступ малої горстки одчайдухів, що мала заледве два кріси – приступає до розоруження утікаючих червоноармійців і здобуває 40 крісів, один машинний карабін та велику кількість ручних гранат.

В боротьбі за визволення українського народу положив свою буйну голову громадянин з Ключева Великого, який згинув героїською смертю, а трьох громадян було ранено.

Честь і слава нашим борцям!

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 145

1941 р., липня 7. – Розпорядження Обласної військової команди в Станиславо-ві про реєстрацію українських військовиків

Реєстрація військових

На підставі наказу начального вождя Української національної армії за-ряджується реєстрацію старшин і підстаршин українців всіх армій в м[істі] Станиславо-ві та містах і селах Станиславівської області, звільнених від ворога, старшин до 60 року життя, підстаршин до 50 року життя.

Реєстрація проводиться:

1) в місті Станиславо-ві в будинку при вул. Камінського, ч. 19 (бувше при-міщення міськради) в такому порядку:

дня 9 липня 1941 р. букви А-І включно, дня 10 липня 1941 р. букви К-Т включно, дня 11 липня 1941 р. букви У-Я включно.

2) В містах і селах області переводять реєстрацію тимчасові міські і сільсь-кі комітети 8-го і найдалше 9-го [липня] 1941 р. Реєстраційні листки вести в двох примірниках. Після реєстрації голови комітетів дадуть негайно один при-мірник реєстраційних матеріалів Районовій військовій команді, а де ще не зор-ганізовано команди – районному комітетові. Останні здають Обласній війсь-ковій команді в Станиславо-ві, при вул. 3-го Мая, ч. 31, однак найдалше до 14 липня 1941 р., 13 год. Реєстрація переводиться на підставі відповідних військо-вих документів або на підставі підтвердження 3-ох достовірних свідків. За не-виконання цього наказу зобов'язані до реєстрації і голови комітетів, згл[ядно] військових команд будуть притягнуті до відповідальності згідно з законами воєнного часу.

Обл[асна] військова команда
Станиславів

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 7 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 146

1941 р., липня 7. – Повідомлення про встановлення української влади в селах Калуського повіту на Станиславівщині

Як забилося народне серце
(звідомлення з місць)

Войнилів

Українська влада існує в нас від неділі 6 ц. м. Рано прибули зі всіх сіл маніфестаційні походи, і відправлено святочне Богослуження. Зараз потім, на площі серед міста, відбулося свято проголошення незалежності Української держави. Свято відкрив дотеперішній районний провідник Степан Дурбак. При-віт Україні зложив старенький Лаврій Гриньо, вітаючи провідника хлібом та сіллю. Присутні проспівали національний гімн. Відчитано універсал. Далі слі-дували хоріві продукції та декламації.

Участь у святі взяло понад 4 000 народу. Організовано вже комітет, головою якого являється Степан Дурбак.

П. Цимбалістий

Підгірки

Червоні кати залишили Підгірки 2 липня ц. р. В Підгірках організовано в тому ж дні міліцію в складі 20 чол[овік]. Міліція завела порядок у селі і охороняє державне майно. 3 липня організовано комітет:

7 липня відбулося свято проголошення незалежності України, в програму якого входили торжественна служба Божа, організований похід на площу, проголошення незалежності Української держави, відчитання маніфесту, реферат про визволення України – Франка Михайла, та продукції духового оркестру під проводом Смольського Данила.

Тепер в селі наладжується господарське і кооперативне життя, списано державне майно. Урухомлено млин та інше.

Свистович К.

Верхня

В понеділок 7.VII відбулося у нас величаве свято. Рано відбулося торжественне Богослуження, після чого в читальні влаштовано святочну академію. Академію розпочато відчитанням маніфесту, а закінчено присягою народу на вірність Українській державі.

У Верхні організовано комітет. Головою вибрано Когута Василя.

Гнатів В.

Рипянка

У нас організовано комітет в неділю 6 липня ц. р. Головою вибрано Мельника Івана. Організована також міліція, яка береже порядку і спокою в селі.

В понеділок 7 липня ц. р. відбулося свято проголошення незалежності Української держави. Наладжується життя в селі у всіх ділянках.

М. І.

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 147

1941 р., липня 8. – Лист Головного відділу пропаганди ОУН у Львові українській міліції у Львові про необхідність усунення радянської символіки й передачу її зразків до Співки українських мистців

Організація Українських Націоналістів

Головний відділ пропаганди

ч. 10/II

Л/Г

Львів, дня 8 липня 1941 [р.]

До Краєвої команди Української народньої міліції

Львів

Прошу:

1) видати наказ членам міліції усунути всі герби, державні знаки й пропагандивні написи московської окупаційної влади з усіх державних і прилюдних будинків на терені м. Львова до 24 годин від дати цього письма, а на терені краю до означеного Вами кількадневного (по змозі найкоротшого) речинця;

2) видати прилюдними об'явами розпорядок до населення усунути з усіх недержавних будинків і сусідуючих з недержавними будинками парканів, му-

рів тощо всі написи, символи і сліди більшовицької пропаганди до такого самого часу, як під 1) і під загрозою високих кар грошових з заміною на кару арешту;

3) перевести конфіскату всіх совітських портретів і прапорів в культурних базах і [в] неушкодженому стані передати їх до Спілки українських мистців, Марійський майдан, 9/1, за поквітуванням, а копії посвідок відбору предложити Головному осередкові пропаганди ОУН.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 92. Машинопис, копія.

№ 148

1941 р., липня 8. – Повідомлення про встановлення української влади в Костопільському районі на Рівненщині та поступове відновлення в ньому нормального життя

Костопільщина

6 дня липня 1941 р. зорганізовано в Костополі Народню міліцію, яка з першого дня почала роззброювати совітські війська.

Організовано Команду самоохорони міста, що видала низку наказів.

8 липня 1941 р. проголошено самостійність Української держави, установлено Українську народню управу, команду Української народньої міліції й торговельний відділ.

Українська народня управа видала накази, охопила всі уряди, організації, підприємства, зобов'язала бувших керівників довести до належного стану підприємства. Взято на облік майно, інвентар. Зорганізовано Міську управу, Державний банк, урухомлено пошту й зв'язок, зорганізовано відділ пропаганди й шкільництва, зорганізовано й урухомлено дорожний відділ, який працює над направою знищених доріг, зорганізовано харчеві й торгові пункти. Довведено до стану торговельности кооперативи, упорядковано й урухомлено медичний апарат району, лікарні, аптеки й ветеринарний апарат, зорганізовано друкарню, що працює нормально. Упорядковано й урухомлено залізницю на лінії Костопіль-Іванова Долина, як теж провадиться направа й поладження залізних і малих мостів у напрямку Костопіль-Рівне, Костопіль-Сарни. Видано ряд розпоряджень загального характеру. До Костопільського району належить 27 сіл. У цих селах установлено Українську народню управу, Українську народню міліцію й торговельні відділи. По селах розпочалися роботи при направі доріг, мостів і ушкоджених будинків. У цілому районі зорганізовано лісну господарку й охорону. При допомозі Української народньої міліції ведеться рішуча боротьба з рештками совітських військ, як рівно ж з ворожим елементом Української держави.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 149

1941 р., липень, не пізніше 9* – Обіжник Радехівської окружної управи на Львівщині про налагодження господарського, культурно-освітнього життя, охорони здоров'я в селах округи

Ч. 222

Обіжник ч. 1

Голові управи села Станин**

Окружна управа приказує сільським управам слідуюче:

1. Перевести інвентаризацію всього публичного чи державного майна, яке знаходиться на території Вашого села (склади, млини, горальні і т. д.). Інвентар належить списати в двох примірниках і один примірник передати найпізніше до 10 липня 1941 року до Окружної управи (господарський відділ).

2. Зорганізувати охорону цього майна, щоби ніхто його не розносив. Запобігання для війська належить видавати за поквітованням. За цілість майна відповідає вповні Управа села.

3. Назначити гаєвих, які мають охороняти ліси державні, бувши панські; ліси приватні вертають до бувших власників. Всякий виріб лісів і також вивіз заготовленого дерева аж до дальшого зарядження Окружної управи безоглядно заказується.

Всяке самовільне привласнення публичного або державного майна буде карано воєнним законом.

4. Голова сільських управ, секретарі та уповноважені колгоспів мають явитися в Радехові дня 9 липня 1941 року в годині 9-ї рано за німецьким часом на нараду для одержання інструкцій в справах адміністраційних і господарських.

Реєстрація фахових сил

Приказується сільським управам перевести в своїх селах список фахових людей (агрономи, лісничі, машиністи, столярі, кравці, шевці, трактористи, і охочих до бюрової праці і т. д.), поділених по національності і передати цей список Окружній управі до 10 липня 1941 року.

Дороговий відділ

Окружна управа приказує голові сільської управи організувати негайно шальварковим порядком направу мостів, доріг вашого села, які останно частинно або вповності були зруйновані воєнними діями.

Кооперація

1. Зобов'язується управу села наказом перевести вибір управи кооперативи, яка негайно переведе інвентаризацію цінностей, які залишилися.

2. Продажу товарів урухомити по цінах, які існують, за марки і карбованці у відношенні 1 марка – 10 карбованців.

3. Акти інвентаризації матеріяльних цінностей: [і] всі гроші пересилати в Кооперативний союз в Радехові.

Виховання і освіта

1. Учителям-українцям пригадується негайно розгорнути культурно-освітню роботу серед шкільної дітвори та дорослих.

* Датується приблизно на підставі змісту.

** Обіжник був адресований також іншим селам округи.

2. Організувати читки з історії українського народу, спеціально звернути увагу на визвольні змагання, перешкоди в творенні Української держави.

3. З'ясувати теперішнє положення українського народу та перспективи на майбутнє.

4. Урухомити бувші читальні Просвіти та всі інші культурно-освітні та господарські товариства та почати роботу згідно з їх статутами.

5. Всі домівки привести до культурного вигляду; де немає приміщень – підібрати відповідну хату в порозумінню з головою сільських управ.

6. За інформаціями звертатися до Окружної управи в Радехові (виховно-освітний відділ).

Відділ лікарський

1. Кожна сільська управа подбає, щоб місцеві аптечки були забезпечені, а лікарський інвентар віддати під опіку лікарів, згідно* місцевих амбуляторій.

2. Про кожне евентуальне пошесне занедужання донести до голови лікарського відділу в Радехові.

3. Кожна сільська управа подбає, щоб кожного дня громада доставила в Радехів молока 5 літрів, хліба 5 бохонців, пів копи яєць, як можливо, кілька кілограмів м'яса, зглядно що другий чи третій день вище згадану кількість визнач[е]них продуктів.

Додатково

Окружна управа приказує головам сільських управ перевірити, чи в часі війни не зрабовано що-небудь з приватного майна, і якщо такий випадок має місце, зобов'язується Вас приказати міліції вишукати зрабоване майно і віддати його їх власникам.

Командантам станиць міліції поручається прослідити, які є чужинці на території Вашого села, та подати опінію про них Окружній управі, а небезпечних для держави притримати в себе на місци. Самочинних судів не дозволяється.

Для точніших пояснень викликується командантів станиць міліції до Радехова зараз по одержанні цього обіжника.

Якщо в якому селі немає ще сільських управ, поручається негайно такі створити в складі 8-ох членів з людей, відданих українській державній справі.

Дальші всякі інформації сільські управи і міліція будуть одержувати в Окружній управі в Радехові особисто післанці тих установ, які мають що кілька днів прислати в Радехів в Окружну управу.

Голова Окружної управи (о. Мурович)
Секретар Окружної управи (Олійник)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 91-92. Машинопис, копія.

№ 150

1941 р., липня 9. – Наказ начальника Крем'янецького повіту на Тернопільщині М. Редькина про створення повітових установ

Наказ ч. 1

Повідомляю населення м[іста] Крем'янця й Крем'янецького повіту, що з наказу Організації Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Степана

* Так у тексті, мабуть – “зглядно”.

Бандери й у порозумінні з німецькою військовою владою утворився Повітовий український уряд на чолі зо мною, як начальником повіту.

Обнявши владу від 9 липня, закликаю населення міста й повіту:

1. Зберегти цілковитий спокій і безоглядний послух усім зарядженням влади.

2. Проявляти якнайдалі ідуче доброжичливе відношення й пошану до славного німецького війська, що визволило нас від навали більшовицько-московської окупації.

3. Не допускатися грабунків і насильств над ким-будь. У противному випадку буде сувора карна відповідальність.

4. Зберігати майно, залишене більшовицькою владою як військовою, так і цивільною, переховуючи його до дальших заряджень.

Усіх українців закликаю всі свої сили й здібності негайно присвятити великій історичній хвилині – будові Самостійної Соборної Української Держави, жертвуючи життям своїм, як того будуть вимагати інтереси нації й держави.

м. Крем'янець, 9 дня липня 1941 [р.]

Редькин Михайло

Начальник Крем'янецького повіту

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.

№ 151

1941 р., липня 10. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 17 армії Пфляйдера до Інформаційного відділу II МЗС у Берліні про українське самоврядування у Львові, дозвіл на видання неполітичних українських газет, створення міліції, недоліки в постачанні та вбивства при відступі радянських військ

Інф[ормаційний відділ] II
Р[адник] п[осољства] ф[он] Р[антцау]

Берлін, 10 липня 1941 [р.]

Телеграма № 7 від 5 липня 1941 [р.]
від рад[ника] пос[ольства] і п[редставника]
МЗС при В[ерховному] к[омандуванні] 17 а[рмії]

Плідна співпраця між німецькими установами й українцями відбувається в ділянці самоврядування. Українці отримують можливість створювати неполітичні органи самоуправління до середньої ланки. На майбутнє їм обіцяно надати широку автономію в культурній ділянці. Львів отримав українську міську управу, з проф. Полянським як обербургомістром, мова установ є українською, хоча українці складають лише 20% населення. Однак поляки допущені до технічної співпраці. Незабаром почне виходити неполітична українська газета. Відразу після зайняття Львова тут утворилася українська міліція, яка на бажання її команданта була підпорядкована командувачу СС. Міліцію було очищено від націонал-більшовицьких елементів і реорганізовано в українську допоміжну поліцію в розпорядженні обербургомістра. Митрополит граф Шептицький, який володіє об'єктивним поглядом на своїх земляків, є готовий до довірочної співпраці з Німеччиною. Загальне становище погіршується через брак харчових продуктів. Росіяни багато вивезли з націоналізованих складів. Німецька військова адміністрація, зі свого боку, має великі потреби. Перед пекарнями стоять особливо великі черги. Існують значні технічні труднощі для запровадження талонів на харчові продукти. Очевидно, з часом слід очікувати від'ємного впливу на настрої населення. Про вбивства, скоєні більшовиками,

я довідався ще таке: в кінці травня та 24/25 червня відбулися повстання ОУН проти червоних. Червнєве повстання було досить успішним і спричинило багато жертв серед більшовиків. Однак, оскільки німецькі війська цього дня ще не увійшли, червоним вдалося за допомогою танків знову відновити становище, провести масові арешти і замордувати жертви. Число вбитих у колах СС обчислюють у 4 000 осіб; формації СС тим часом привели у виконання німецькі каральні заходи.

підп. Пфляйдерер

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Тасмії документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 12.

№ 152

1941 р., липня 10. – Повідомлення про відновлення господарчого та громадського життя Галичини

Радіограма

У кожній ділянці відбудовується знищене господарське і культурне життя краю. У Львові відновили свою працю всі центральні українські установи, зокрема Ревізійний союз українських кооперативів та Центросоюз. Покликано до життя промислово кооперацію. Міська споживча кооперація відновлюється на базі Міського споживчого товариства. Молочарська кооперація відновлює свою діяльність на базі Маслосоюзу. На місцях слід переводити віднову установ в порозумінні з місцевою владою. Майно перебирати на основі інвентаризації. Вибирати надзірні ради та управи в кооперативах. Торгувати тільки за готівку і заміну продуктами. Забороняється всякий кредит. Звідомлення з праці на місцях, та у всіх кооперативних справах звертатися на адресу: Ревізійний союз українських кооперативів, Львів, вул. Технічна, ч. 1.

Фабрики у Львові відновили свою працю.

У Львові організовано спортовий комітет, під проводом відомого проф. Гайдучка. Урухомлюються купелеві басейни та львівський гіпподром.

На чолі Краєвого комітету здоров'я стоїть відомий лікар професор др. Панчишин. Урухомлено вже 6 лікарень, 2 поліклініки. Організуються туберкульні лікарні в Голоску, Брюховичах і Зимній Воді. Організовано два доми матері і два доми матері і дитини. Організовано також будинок для старців.

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 153

1941 р., липня 10. – Запрошення Головного осередку пропаганди ОУН у Львові на установчі збори Інституту націоналістичної освіти

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Львів, дня 10.VII.1941 [р.]

Запрошення

Отсим запрошуємо Вас на основуючі збори Інституту націоналістичної

освіти, що відбудуться в четвер, дня 10.VII.1941 [р.], Валова, 31/1 пов[ерх], початок 3 год. після полудня.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 10. Машинопис, копія, печатка з емблемою ОУН.

№ 154

1941 р., липня 10. – Відозва Станиславівської міської управи до українських жінок із закликом включатися у державне будівництво

Українські жінки!

В історичну хвилину проголошення Української Самостійної Держави ставайте на службу нації. Вага хвилини вимагає від нас, щоб усі наші сили кинути для найвищого добра і найвищої цілі України.

Реєстрація жінок відбудеться в суботу 12 липня 1941 р. від години 3-ої попол[удні] в будинку Управи міста – вул. 3-го Мая, ч. 31, II пов[ерх], ч. дв[ерей] 55.

Станиславів, 10 липня 1941 [р.]

Управа міста

Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 15 лип. – Ч. 5. – С. 2.

№ 155

1941 р., липня 10. – Наказ посадника Збаража на Тернопільщині Кульчицького про реєстрацію немісцевих громадян, здачу радіоприймачів та заборону переховування сторонніх осіб

Наказ ч. 3

1. Всі громадяни, які на протязі цілого 1939 р. не мешкали на території міста чи громад Збаражського району і прийшли сюди ще до вибуху Німецько-польської війни або протягом воєнних дій чи більшовицької [окупації], зобов'язані протягом 48 год. зголоситись у реєстраційному бюро народньої міліції.

2. Всі посідачі приватних радієвих апаратів, детофонів і детекторів [зложать] свої апарати на команді народньої міліції на протязі 24 годин.

3. Всі громадяни сіл чи міст Збаражського району, які передержують або переховують чужі особи, поза своєю ріднею, без дозволу реєстраційного бюро, будуть відповідати перед воєнним судом.

4. Всі громадяни, яким залишило військо чи інші власники чи посадові особи бочки з пива, зобов'язані негайно віддати управі бровару за [...]*

Супроти громадян, які ухиляються від виконання наказу, будуть репресії до розстрілу включно.

Збараж, 10 липня 1941 р.

Посадник др Кульчицький

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 2. Машинопис, копія.

* Текст пошкоджений.

№ 156

1941 р., липня 11. – Розпорядження Житомирської обласної управи про комендантську годину, відновлення роботи підприємств, реєстрацію євреїв

Розпорядження
Житомирського обласного управління
від 11 липня 1941 р.

1. Ходити по вулиці вільно від 7 год. ранку до 7 год. вечора.
2. Негайно припинити грабіж чужого майна. Зберегти все неушкодженим.
3. Всі чесні робітники повинні повернути до своїх підприємств (місця праці), навести порядок і розпочати роботу.
4. Жидів зобов'язуємо негайно зареєструватися в команді міліції, нашити на правому рукаві білу опаску з синьою шестираменною зіркою й стати до праці для очищення міста.
5. Саботажників, грабіжників та комуністів-агентів виловлювати й передавати військовій владі.

Порушники цього розпорядження підлягають найсуворішій карі.

Житомирське обласне управління

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 6.

№ 157

1941 р., липня 12. – Повідомлення про конференцію з представниками Німецької та Угорської армій у Коломиї, на якій генерал-фельдмаршал фон Прізен висловився за організацію українського державного життя

Конференція з представниками Німецької і Мадярської армій

В будинку Повітової управи 6 липня ц. р. відбулась конференція представників Повітової управи, Окружної команди ОУН з представниками Німецької армії генерал-фельдмаршалом фон Прізен[ом] та представником Мадярсько-королівської армії.

На конференції, яка проходила в дуже сердечному дусі, фельдмаршал фон Прізен заявив, що уважає Україну своїм союзником, і закликав до боротьби зі спільним ворогом та до організації українського державного життя в новій Європі.

Населення Коломиї, довідавшись про конференцію, спонтанічно зібралось під будинком уряду в числі кілька тисяч осіб, і коли представники німецької і мадярської армії виходили, вітало їх широко гучними вигуками: Слава Україні! Слава Гітлерові! Слава Мадярській армії!

Народ довго не розходився і ждав на заяву від представників нашого уряду. Представник Повітової управи голова др Княжинський кількома словами пригадав останні дні панування тут московсько-комуністичних наїзників та перебіг щойно відбутої конференції з військовими представниками союзних армій. Опісля голова заявив, що будемо на наших землях самі будувати своє життя як самостійна Українська держава в новому справедливому ладі, будемо розбудовувати і працювати разом з нашою святою церквою. На кінець закликав усіх до співпраці в заведенні ладу.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 12 лип. – Ч. 2-3. – С. 1.

1941 р., липня 12. – Звіт про Національні збори у Вербі та вибори Вербівської районної управи

[Штамп:] ч. 497,
вплинуло дня 1.VIII.1941 [р.]
приділ – полагоджено

Звіт із Національних зборів

Вербського району, які відбулися дня 12 липня 1941 р.

Дня 12 липня 1941 р. відбулися о год. 3-тій (15-тій) в Вербі, перед районовою будівлею управи, великі збори українців цілого району, на яких проголошено святочне відновлення української державности і покликано Районове управління на чолі з Микитою Дацюком в слідуючій складі:

Голова Районної управи – Микита Дацюк,
Зам[існик] голови Районної управи – Микола Спасюк,
Секретар – Гонта Петро,

- 1) відділ адміністраційний – Лентій Центкевич,
- 2) відділ господарчий – інж. Яким Павлишин,
- 3) відділ шляховий – Каленик Дацюк (інж.),
- 4) відділ суспільної опіки і здоров'я – Петро Гончарук,
- 5) відділ освіти і виховання – інж. Дмитро Ісаєвич.

Збори пройшли серед небувалого одушевлення. Збори відкрив промовою провідник ОУН на Вербський район. Він передав привіт провідника ОУН Степана Бандери і візвав віддати честь поляглим за волю України та відчитав святочний акт проголошення української державности.

Всі присутні бурею оплесків і сльозами радості витали святочно цю велику історичну хвилину.

Опісля Сергій Федорчук, представник по організації Вербського району, з'ясував майбутній державний лад та подав інструкції щодо організування району і села. Він закликав український нарід виконувати суспільно всі накази Краєвого правління на чолі з Ярославом Стецьком та побажав успіхів в праці для добра України.

Наступно говорив голова Вербського районного управління проф. Микита Дацюк, який змалював тяжку боротьбу цілого українського народу за свою суверенну Українську державу. Проф. Микита Дацюк в своїй промові підкреслив велику виховну і організаційну працю Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери серед українського народу.

На кінець закликав населення Вербського району помагати непереможній Німецькій армії, яка під проводом вождя Великої Німеччини Адольфа Гітлера нищить московсько-жидівську імперію ССРСР. Закликав дальше помагати йому в праці відбудови Української самостійної держави.

Ціла промова пройшла серед бурі оплесків і проявів найбільшого довір'я. Збори вислали привіт провідникові Організації Українських Націоналістів (ОУН) Степанові Бандері.

Привіт творцеві і вождеві Великої Німеччини Адольфові Гітлерові.

Привіт славній непобідній Німецькій армії.

Привіт архієпископові Олексієві.

Привіт всім борцям за волю України.
На кінець відспівано національний гімн.
Верба, дня 12/VII.1941 р.

Голова Районового управління (М. Дацюк)
М[істо]голова (М. Спасюк)
Секретар (П. Гонта)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 52. Машинопис, копія.

№ 159

1941 р., липня 12. – Стаття “До нормального життя” про налагодження політичного, господарського і культурного життя в Коломийському повіті та про недопущення єврейських погромів

До нормального життя!

На всіх звільнених вже від ворога наших землях перед усім нашим громадянством та, зокрема, перед нашою владою стоїть тепер справа повсякденної організаційної державно-творчої роботи – в селах і міста та на всіх відтинках нашого політичного, господарського і культурного життя.

Найближчою метою цієї роботи є, в першу чергу, налагодження нормального життя в містах і селах нашого повіту. Повернути до нормального життя, яке наслідком воєнних дій було хвилево застановлене, зможемо лише тоді, коли зорганізовано, здисципліновано та в якнайкоршому часі, за вказівками нашої влади, урухомимо всі державні і приватні підприємства та спільними силами всього нашого громадянства налагодимо торгівлю.

Організованість та здисциплінованість українського населення, як це показали перші дні нашого революційного протибольшевицького зриву, дає нам повну запоруку, що це завдання буде в пору і як слід виконане. Цю запоруку побачили також вороги нашого народу. Тому розпочатий нами поворот до нормального життя в нашому місті і повіті стрінув у своєму ході опір цих ворожих нам елементів, про що, зокрема, забираємо голос.

Відданість, карність, організованість українського населення Покуття в боротьбі з комуністичними московсько-жидівськими опричниками та активність нашого населення в будівництві Української держави стала зразу сіллю в очах всіх ворогів нашого народу. Дня 4 липня* ц. р., коли-то населення Коломиї усувало з вулиць міста пам'ятник кремлівських злочинців, ці, з природи ворожі нам, елементи виступили з провокаційними накликами до населення грабувати не тільки жидівські, але також державні і кооперативні підприємства. Всі ці виступи мали на цілі дезорганізувати відбудову нашого нормального життя, а тим самим і нашу державнотворчу роботу.

Хто ж це такі – ті елементи, що на другий день по прибутті Мадярьсько-королівських військ до Коломиї почали свої протиукраїнські, протидержавні виступи?

Як показалось, головними ініціаторами цих злочинних провокацій були комсомольські диверсанти; вони, користаючи з хвилево послабленої нашої уваги в їх сторону в зв'язку з приходом мадярьських військ, приступили до виконання своїх директив, які одержали з Москви. У Москві, як повідомляє заграниця, з

* У публікації помилково: “травня”.

перших днів поразки Червоної армії та в зв'язку із революційним протимосковським зривом всіх поневолених Москвою народів, московські учені, професори, інтелігенція, всі, як у дзвін, стали переконувати всіх, що винувниками за всі невдачі на фронтах і в нутрі ССРСР є не москалі, а жиди. Багато москалів, членів ВКП(б) і НКВД, почали вже навіть акцію, щоби боротьбу немосковських народів, спрямовану на розвал московсько-більшевицької імперії, зіпхати на шлях протижидівських погромів, і це мали також на цілі комсомольські диверсанти в Коломиї. Заявляємо, що ми не хочемо цим боронити жидів, бо добре пізнали ми на своїй власній шкурі, яку роль відіграла частина цього народу, запоморочена вигідними для себе комуністичними доктринами, стаючи в авангарді московського більшевизму, та яку роль відіграє майже цілий жидівський народ тепер в таборі англійсько-американських паразитів-плітократів. Ми хочемо лише вказати нашому громадянству, які є теперішні цілі конаючої Москви, та остерегти українське населення перед цього роду провокаціями, які мають на цілі здискредитувати наш український державотворчий рух, зсуваючи свої злочинні анархістичні вчинки на рахунок українського громадянства.

Другим елементом, що накликував нарід до стріляння в жидівську товпу, це невідвічальні осібняки з польського табору, піддержувані морально, на жаль, і поважнішою частиною польського громадянства, яке міряє події всесвітньої ваги [під] кутом свого коломийського гнізда. Вони зразу забули про дворічні спільні з українцями терпіння та стали до своєї негідної україножерної роботи з-перед двох літ, диктованої їм нині вже не лише з Лондону і Вашингтону, але також і з Москви. Дворічне терпіння в большевицькій катівні, вивози їх жінок і дітей на Сибір тощо, не навчили їх нічого. Засліплені своєю традиційною, нічим не обґрунтованою ворожістю до українського народу, вони не хочуть бачити того великого руху, який має на цілі перебудову всього світу. Вони, замість іти христосним походом проти більшевизму під кличем "Свобода народам і людині", єднаються з ним для боротьби з українським народом в ім'я здебільше своїх особистих інтересів. На це все ми можемо тільки сказати одне: лише цілковита ліквідація всіх протиукраїнських акцій з боку поляків є передумовою унормування наших узаємин.

Стаючи до праці, до налагодження нашого нормального життя, закликаємо все українське громадянство боротися зі всіма цими ворожими елементами, які намагатимуться шкодити нам у цій роботі. Цю боротьбу поведемо, об'єднавшись довкола нашої влади, довкола нашого відомого проводу ОУН, організовано і здисципліновано, маючи на цілі якнайскорше налагодити наше нормальне життя в нашому повіті та цим самим закріпити нашу владу на місцях і в центрі.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 12 лип. – Ч. 2-3. – С. 2.

№ 160

1941 р., липня 13. – Оголошення Повітового проводу в Калуші про восьмигодинний робочий день та запровадження середньоевропейського часу

Оголошення

Подається до відома громадянства, що час праці в Українській державі триватиме 8 годин, від години 8 до 16. Вільними від занять є неділі і українські свята.

Повідомляється, що годинники належить повернути одну годину взад від московського часу, бо на цій території України обов'язуватиме середньоевропейський (літній) час. Ці громадяни, які не змінили бігу годинників від часу упадку Польщі – посунуть їх одну годину вперед.

Доводиться даліше до відома, що світити вечорами не забороняється.

Повітовий провід

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 161

1941 р., липня 13. – Оголошення Повітового проводу в Калуші про нормалізацію торгівлі та курс валют

До порядку

Селяни, які приносять у місто свої продукти, не хочуть приймати грошей, тільки вводять якісь системи обміну. Проти цього “мінання” рішуче виступатиме влада. В другому місці подаємо курс грошей, і торгівля повинна відбуватися правильно, бо гріш, що був в обігу, не втратив поки що вимірної вартости. Селяни і місцеве купецтво повинні розуміти, що здержування і викривлювання нормального виду торгівлі спричинюється до дезорганізації* і анархії. Прилюдне життя не може терпіти від того, і тому за саботаж буде вважатися даліше штучне здержування правильного розвитку торгівлі.

Оголошення

Повітовий провід устійнив курс валют:

1. 1 пенги – 6 крб.

16,66 пенги – 100 крб.

100 пенги – 600 крб.

2. 1 нім[ецька] марка – 10 крб.

Обіговою монетою являється надаліше, аж до відкликання і проголошення виміни, карбованець і копійки.

Мадярську і німецьку валюту по вище поданому курсі приймається від сьогодні в усіх трансакціях купна-продажу.

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 162

1941 р., липня 13. – Наказ санітарного референта в Калуші про дотримання санітарних норм

Наказ

до всіх громадян міста Калуша

Наказується обов'язково протягом двох днів завести порядок в своїх домах, як рівно ж на вулицях, прилягаючих до домів. При кожному домі обов'язково запровадити скриньку на сміття. Винні недодержування порядку будуть карані грошовими карами, а то й тюрмою.

Санітарний референт
Капітан

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

* У публікації: “дисорганізації”.

№ 163

1941 р., липня 13. – Повідомлення про встановлення української влади та організацію адміністрації в селах Калуського повіту

Бабин-Зарічний

Відколи наше село покинула большевицька згряя, воно зажило новим життям. В п'ятницю, 4 липня, організовано в селі комітет. Головою комітету став Василюк Василь. Зорганізовано міліцію.

У неділю, 6 липня, відбулося у нас велике свято. Після Богослуження все громадянство села зійшлося до читальні "Просвіта", де проголошено незалежність Української держави і відчитано маніфест. Промову до присутніх виголосив Чижевський Матій. Всі громадяни села зложили присягу на вірність Україні і її вождеві С. Бандері.

В селі ожили всі установи. Наладнують свою працю читальня, кооператива, "Сокіл" та спортове товариство. Кооператива розпочала торгівлю.

В. В.

Мостища

Наше село одно з перших у повіті вивісило національні прапори. Це сталося в четвер, 3 липня ц. р. Багато людей в селі кричало, що це заскоро, бо через Калуш і Верхню утікають ще червоні війська і можуть знищити село до кореня. Але ми не труси. І провокацій, які пускали наші вороги, не лякались!

Проголошення незалежності держави відбулося у нас в неділю, 6 липня. Після Богослуження відбулася святочна академія. Промову виголосив о. Гупкевич і учитель Сеник. Хор під проводом М. Чоловського співав "Україно мати" і національний гімн. По академії спалено всі рештки большевизму в селі, як книжки, газети, прапори, "лозунги" і ін[ше]. В селі організувався комітет. Голова – Чоловський Кирило. Організовано також міліцію, яка перша в повіті зголосилася в допомогу Повітовому прововоді в Калуші. Радості в селі з нагоди святої Волі немає межі.

Е. М.

Підгірки

В нашому селі праця розгортається шораз то ширше під проводом нашого комітету. На кожному кроці слідний взірцевий порядок. Робота кипить. Село очищується від решти слідів по большевицькій заразі. Комітет обняв у заряд колгоспні поля, де праця йде повним ходом. Відновлюється життя в читальні "Просвіта". Комітет видав наказ негайно стягнути всі кооперативні товари, які магазинуються в селі. Невдовзі кооператива почне торгувати. Реорганізується також духовий оркестр, який за радянської влади був занепавав. Комітет взиває все громадянство працювати всіми силами для скріплення нашої влади.

В. Майгутяк

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лит. – Ч. 2. – С. 3.

№ 164

1941 р., липня 13. – Звіт Податкового уряду в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітовій управі за час до 13 липня 1941 р.

Звіт

з Податкового уряду по день 13 липня 1941 року.

В Податковім уряді працює наразі 9 бувших урядників, які повнять дижури по двох від 8-13-тої і від 15-18-тої години.

Палата скарбова не дала до цього часу жадних вказівок і приказів.

Мої вказівки і інструкції вислано [для] п. Сливки Олександра 9.7. цього р[оку], п. Короля Романа дня 11.7. ц. р.

Від'їзди ці були безінтересовні і безплатні за час по день 13 липня. Податковий уряд побрав вплати на суму 11 577 р[у]б[лів] 65 коп[ійок] і 17 – марки, а виплатив 1750 рб.

На поодиноких контах лишаються суми:

1. На конті державнім	2104 рб. 69 коп.	
2. –“ – М[іського] с[поживчого] т[овариства]	7361 рб. 71 коп.	
3. –“ – радгоспу Сапіжанка	436 м[арок] 20 ф[енігів]	
4. –“ – Управи повіту	220 – “ –	
5. –“ – аптечного пункту – Малехів	1226 рб. 65 к[оп.]	
Разом	10 693 рб. 65 коп.	656 м[арок] 20 ф[енігів]

По причині браку приказів і готівки на сплату зачетів на платню, а також наявности такої пекучої справи, як утримання грошей податкових з пивоварні в Бузьку, я рішився виїхати у Львів разом з п. Гугенбергером, щоби одержати тим часом зарядження палати на письмі.

Від 30 червня Уряд податковий є стало стережений, тому-то урядження і акта стали не порушені, а урядники кожного дня можуть почати сталу працю.

Камінка-Струмилова, 13 липня 1941 р.

Сабарай Ірней

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 87. Машинопис, копія.

№ 165

1941 р., липня 14. – Звіт Повітового земельного відділу в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітовій управі за час від 4 до 14 липня 1941 р. про впорядкування своєї ділянки праці

До Повітової управи в Камінці-Струмиловій

Звіт

Повітового земельного відділу про діяльність за час від 4.7.1941 – 14.7.1941 р.

1. Зорганізовано персонал відділу, але тільки частинно, тому що остаточно не можна очеркнути осягу діяння і компетенції Зем[ельного] відділу під теперішню хвилю.

2. Започатковано упорядкування радгоспу б[увшого], а то видано зарядження адміністратору в цілі централізації адміністрації, налагодження продукції тварин, стягнення та інвентаризація майна.

3. Започатковано упорядкування маєткових справ та взаїмвідношення одноосібних господарств та колгоспів, регульовано самоліквідації колгоспів та забезпечення колгоспних дул*, що не дадуться зліквідувати – городи, сади і т. п.

4. Частинно встановлено опіку над державним майном – регуляційного фонду, б[увшого] сільського постачання та земель, не поділених з б[увших] поміщицьких маєтків.

5. Забезпечено катастральні карти-мапи – Камінка-Стр[умилова] і Бузьк, а частинно Милятин.

6. Забезпечено устаткування р[айонного] з[емельного] в[ідділу] в Бузьку.

7. Полагоджено ряд справ, що мають відношення до рестипції відрізків та розкулаченців.

Камінка-Струм[илова], дня 14.7.1941 р.

Повітовий Земельний Відділ
О. Винар

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 78. Машинопис, копія.

№ 166

1941 р., липня 14. – Звіт Реферату суспільної опіки в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'янко-Струмилівській повітовій управі про проведену працю

Звіт

референта суспільної опіки в Камінці-Струм[иловій]

На засіданні громадян покликано до життя при Повітовій управі реферат суспільної опіки:

члени: о. Дмитрук Євген, п. Литвин Терентій.

Дня 4 липня 1941 р. покликано до життя комітет місцевої допомоги у складі 5 осіб, а то:

голова	– п. Мінкова Лідія,
заст[упник]	– Кортякова Марія,
секр[етар]	– Давидович Ярослава,
члени	– Непанів Анна,
	Лехнюк [...]**

Згаданий комітет дістав припоручення створити кухню і приміщення нічлігу для всіх повертаючих домів з тюрем, робіт та інших прохожих. Приміщення знайдено в домівці бувшої дитячої захоронки, де створено кухню і комнату на 15 ліжок. Крім того комітет зайнявся людьми, які потребують негайної помочі у виді харчів. Комітет рівно ж заопікувався позісталими родинами зі Східної України. Від 4 липня пройшла через кухню 91 особа, видано 64 снідань, 53 обіди, 80 вечер.

Референт сусп[ільної] опіки постарався [за] приміщення для с[естер] Службниць, частинно інвентар для утворення діточого захисту, котрий в найближчих днях має приступити до праці.

Камінка-Струм[илова], 1[4] липня 1941 р.

Референт суспільної опіки
о. Дмитрук, Т. Литвин

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 77. Машинопис, копія.

* Так у тексті.

** Одне слово не прочитано.

№ 167

1941 р., липня 14. – Звіт Реферату лісових справ у Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'янка-Струмилівській повітській управі про налагодження праці в ділянці лісівництва

Звіт

Референта лісових справ

Працю розпочато з днем 10 липня 1941 р. інформаційно-організаційним зібранням з працівниками ліспромгоспу, деревообробного комбінату, бузького лісгоспу та ін[ших] лісозаготовчих організацій – УДІ, автотранспорт та інші. Працю провадиться згідно з інструкціями Управи державних лісів та лісової промисловості.

1. Зорганізовано охорону лісів, тартаків та всього іншого майна. Грабіж ліса в значній мірі устала.

2. Перепроводжується реєстрацію працівників поодиноких підприємств.

3. Приступлено рівночасно до інвентаризації майна та інвентаря поодиноких підприємств. Для орієнтації інвентаризацію лісової продукції подається вперед в приблизних даних.

Крім того, полагоджується сторони, що приходять з різними справами та продається опал – обрізки – для інституцій та поодиноких людей. Матеріалу народу не видається, тільки у виїмкових випадках.

В днях 11, 12, 13 липня 1941 р. виїхав я в терен до лісгоспу в Грабовій, грабівського та сілецького лісопунктів для організації праці на місці, а зокрема для контролю крамниць ліспродторгу. Рівночасно був на мижі* на тартаку й побив старання, щоб спинити масову грабіж дощок та самовладну рубку ліса.

Кам'янка-Струм[илова], 1[4].7.1941 р.

Р. Басараб

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 76. Машинопис, копія.

№ 168

1941 р., липня 14. – Розпорядження Головного осередка пропаганди ОУН у Львові про призначення В. Дорошенка інспектором бібліотек Західної України

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Ч. 36/П Л/П

До в[исоко]п[оважаного] пана
Володимира Дорошенка
у Львові

Львів, дня 14 липня 1941 [р.]

З рамені ОУН назначаю Вас інспектором бібліотек на терені Західної України для охорони перед розграбленням, перевірки книжок та проведення конфіскації всіх книжок комуністичного змісту в порозумінні з відділом контролю Інституту націоналістичної освіти.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 32. Машинопис, копія.

* Так у тексті.

№ 169

1941 р., липня 14. – Повідомлення про організацію військового загону в Крем'янці на Тернопільщині

Крем'янець

В місті Крем'янці від 9 липня ц. р. зорганізовано відділ Українського війська, що був вжитий до очищення міста від більшовиків, до відшукання й збирання зброї та співпраці з С. Бандерою.

Від дня 12 липня ц. р. розпочалась добровільна реєстрація старшин, підстаршин і стрільців до Українського війська.

Дня 14 липня видано приказ обов'язкової реєстрації всіх старшин українців та всіх, що служили в польській і російській армії з терміном до 20 липня включно. До цього часу зареєстровано 117 чоловік, в тому числі 18 старшин і підстаршин різних родів зброї.

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 170

1941 р., липня 15. – Звернення Секретаріату ОУН у Станиславові до громадян Станиславівщини про збір матеріалів про діяльність НКВД

Оголошення

Секретаріат ОУН, що міститься на вулиці Сапіжинській у будинку ч. 15, просить усіх громадян Станиславівщини подавати в Секретаріат такі матеріали:

1) матеріали на співробітників НКВД та громадян, що були тісно зв'язані з НКВД,

2) арештування НКВД,

3) відомості про знущання НКВД,

4) відомості про місця роззброювання НКВД і червоних військ.

Секретаріат ОУН

Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 15 лип. – Ч. 5. – С. 4.

№ 171

1941 р., липня 16. – Звіт Українського революційного проводу Брідського району на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про становище в районі

Меморандум

Український революційний провід району Броди передає на розгляд Краєвого правління такі справи [і просить] як можливо скоро подати точні на них відповіді і інструкції.

1. Територію Брідського повіту більшовики поділили на три райони, а саме Брідський, з осідком в Бродях, Пониковецький з осідком в Заболотцях і Підкамінський з осідком в Підкамені. Поділ було переведено в цей спосіб, що села, віддалені від Бродів всього на 3 км (пр[иміром], Гаї Дітковецькі), приділено до Підкамінського району, віддаленого на 20 км. Це, мабуть, зроблено, щоби якнайбільше ставити селянам перешкод у нав'язанні зв'язку із центром. Більшовицький поділ на район[и] існує і надалі, але він дуже не вигідний, коли йде про організацію українського державного життя. Зокрема такі райони, як

Підкамінський і Пониковецький, не проявляють належної діяльності, та[к] як немає там відповідних сил, а Брідський район [далекій] до Підкаміння і Заболотець. Організація лише впливає морально.

Тому вважаємо доцільним скасувати затверджений большевиками поділ на три райони і повернути організацію Брідського повіту, що існував за Польщі до часу, коли остаточно українською владою буде переведений адміністративний поділ.

2. В нас трапилась така подія, що приїхав один інженер, представник Хліборобської палати, і покликався на якісь інструкції голови тієї палати проф. Шумовського та розпочав свою діяльність згідно з отриманими інструкціями. На ділі показалося, що інструкції, на котрих спірався цей представник, розходяться з опрацюванням земельного питання, виробленим Проводом ОУН. Маємо на увазі таку справу, як забезпечення державного майна з тенденцією повернення того майна – землі бувшим землевласникам, незалежно від того, чи це були осадники, багаті селяни і т. д. З метою, щоби в такий важливий час, як сучасна хвиля, не доводити до помилок і щоби такі помилки не були використані нашими ворогами, вважаємо доцільним віддати справу на розгляд Краєвого правління і просити, щоби представники зі Львова, якщо їх висилається в терен, виїздили з доручення Краєвого правління, з точним узгідненням, інструкціями і щоби вони, у всякому разі, по приїзді до повіту чи району зголошувалися до Повітового проводу для узгіднення діяльності і для надання цій діяльності потрібних напрямків.

3. В Брідському районі в результаті воєнних дій значне число селянських хат, зокрема в Лешневі, Пісках, Конюшкові і Руді Брідській, було понищено большевиками або спалене бомбами чи артилерійськими стрільнями. Тепер селяне натискають на те, щоби як можна скоріше подати їм допомогу для відбудови попалених приміщень. Наш провід виніс в цьому питанні тимчасове рішення, котрим погодився прийти з допомогою в відбудові, а саме видати селянам в кредит потрібну скількість лісоматеріалу і других будівельних матеріалів з тим, що Краєве правління остаточно розв'яже питання, чи селяне мусять за ці будівельні матеріали заплатити, чи їх держава передасть селянам порядком безкоштовної допомоги. Просимо в тій справі подати нам вичерпні інструкції.

4. Згідно з дорученням місцевої військової команди, все населення нашого району, а в тому числі і всі українці, мусять віддати на міліцію свої радіоприймачі. Існує така практика, що ці радіоприймачі забирають військові частини або поодинокі представники Німецької армії і хоч є запевнення команди міста, що вкортці, зокрема українцям, приймачі будуть повернені, то ми боїмося, що не буде чого повертати. Крім цього, хоч Львівська радіостанція працює на свою потужність в українській мові і хоч радіопередачі на теперішню хвилю, при відсутності газет, являються для провінціональних осередків одиноким зв'язком із центром, то ми, внаслідок відібрання радіоприймачів, осталися поза тим зв'язком і дійшло навіть до того, що і самий Провід району не знає, чи і які інструкції або накази оголошуються по радіо від нашої краєвої влади. Заслуговує уваги і така обставина, що ворожа пропаганда (польська, комуністична) працює, але українці позбавлені відомостей про воєнні й світові події, не мають можливості відбивати атаки цієї пропаганди. А тому просимо можливих

засобів, щоби нім[ецька] військова влада скасувала наказ про здачу радіоприймачів у відношенні до [тих] українців, що про них видасть добру опінію Районовий провід, і щоби оставила цей наказ в силі у відношенні до жидів й поляків.

5. Рішенням військової місцевої команди відібрано зброю від Укр[аїнської] міліції. Праця міліції без зброї надзвичайно тяжка, зокрема по селах, коли взяти до уваги обставину, що по лісах ще вештаються недобитки Червоної армії і інші озброєні бандитські ватаги, які виконували й далі виконують грабіжницькі напади на селян або переводять розрахунки з українським національним активом. Так само й члени Районового проводу не мають можливости дістати дозвіл на ношення зброї (револьверів) і тому відмовляються виїздити в терен в пильних організаційних справах, при чому, зовсім слушно, в своє виправдання покликаються на те, що їхати в село й переїздити лісами, повними різних бандитських типів, без зброї небезпечно.

А тому, вважаючи ту справу найбільш важливою, просимо вжити всіх засобів, щоби нім[ецьке] командування погодилося на озброєння міліції і на ношення коротко[ї] пальн[о]ї зброї точно означеним членам Районового проводу в добре зрозумілому українському і німецькому інтересі.

6. В 1940 р. большевики виселили дуже велике число польських осадників, що замешкували в Брідському повіті компактними масами і творили цілі села. По виселенні тих осадників большевики спровадили до осадницьких сіл й хат українських селян із західної б[увшої] совітсько-німецької границі. Тепер ці укр[аїнські] селяни і надалі остаються в нашому районі. Але поволі повертаються польські осадники, що були виселені на східні землі Радянського Союзу. Привертати їм, осадникам, право на замешкання в хатах і на користування землею, що нею користувалися за польських часів, ми не можемо й не хочемо так, як укр[аїнські] переселенці із заходу до часу остаточного вирішення земельних справ, мусять в нас остатися. Польські осадники й надалі остаються для нас найбільш ворожим елементом і не можуть мати з нашої сторони ніякої підтримки. А тому, щоби запобігти евент[уальному] порозумінню таких осадників поза плечима української влади з нім[ецьким] командуванням і щоби те останнє командування, не знаючи місцевих обставин, не видало дозволу на повернення осадників до місцевостей, що в них осадники замешкували до часу виникнення Польсько-німецької війни, – просимо поінформувати нім[ецьке] військово правління про ту справу, яка матиме свою актуальність не тільки в нашому районі, і добитися того, щоби осадники, які будуть повертатися з Радянського Союзу, були хвилево приміщені в якихось концентраційних таборах, а в дальшому, щоби їх влада відставляла до корінно польських земель в Генерал[ьному] Губернаторстві. Ми хочемо завважити, що з огляду на останньо підкріпленій англо-совітський союз й на симпатії польського еміграційного уряду в Лондоні, для большевиків в момент ведення війни з Німеччиною, такі кольоністи, що почнуть тепер “повертати” із східних земель Радянського Союзу, можуть бути висилані із прямими шпигунськими завданнями.

7. На пропозицію місцевої Організації У[країнських] Н[аціоналістів] головою Проводу району Броди зістав вибраний Степан Оришин, б[увший] старшина УГА, а останно професор середніх шкіл, а заступником Голови — Степан Букса, урядник скарбової контролі. Просимо для згаданих осіб видати ім'ям

Красього правління відповідні посвідчення для того, щоби вони, виконуючи обов'язки голови й містоголови Районового проводу, могли виступати, зокрема перед нім[ецькими] військовими властями, як повноправні і належно легітимовані представники української влади.

Броди, 16.VII.1941 [р.]

Голова проводу Оришин
Заст[упник] гол[ови] Букса

Приватний архів С. Галамая. Машинопис, оригінал.

№ 172

1941 р., липня 16. – Повідомлення про налагодження громадського життя в Синявському районі на Львівщині

Нове життя в Синявщині

Синявщина – цей найбільш на північний захід висунений прикордонний район Львівської області – мала те щастя, що позбулася большевицьких кайдан уже в першому дні війни з Московією, цебто в неділю 22 червня ц. р. Заскочені несподіваним наступом Німецької армії, “доблесні” червоні банди втекли в панічному страху, не маючи навіть часу змасакрувати тутешнє українське населення.

Позбувшись ворога, свідоміші села Синявщини почали організувати в себе українську владу. Одначе сам осередок району, містечко Синява, продовж кількох днів спав. Ситуацію намагалися використати місцеві поляки, що захопили безправно в свої руки Міський уряд, зробили “бурмістром” поляка та зорганізували з місцевого польського шумовиння “міліцію”. В місті запанувало безголов'я. Поляки намагалися якнайшвидше розграбити під покровом своєї “Міської управи” крамниці – й взагалі все державне майно. Замітне, що поляки, захопивши владу в місті, не вивісили ніде ні німецьких, ні українських прапорів. Зате, неначе за помахом чародійної палички, в цілому місті позникали українські вивіски...*

На щастя, польській сваволі, грабежам і плюндруванню прийшов швидко кінець. В п'ятницю 27 червня ц. р. Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери перебрала владу в Синяві в українські руки. Головою міста став тутешній парох. Зорганізувалася українська народна міліція, що негайно запровадила лад і порядок в місті. Переведено інвентуру всього державного майна, покладено край грабежам і самоволі. На державних і самоуправних будинках замаяли поруч себе українські й німецькі державні прапори. Всюди розліплено відозви й маніфести ОУН. Меткі юнаки розїхалися по всіх селах району і зорганізували там управи сіл і міліцію.

Зараз у Синявщині такий стан.

Найвищу владу в районі виконує Управа району, якій безпосередньо підлягають управи сіл і Управа міста. Управа району видає зарядження до голів громад і до населення. Між іншим, видано вже конечні зарядження в справі бувшої поміщицької власности, колгоспів, кооператив, господарств по виселених до Бесарабії тощо.

* Три крапки в тексті.

Другою районною установою є Районна команда української народної міліції. Районній команді підлягають місцеві команданти української народної міліції. Міліція дістала дозвіл на зброю. Місцева залога харчується збірно в державній їдальні.

Наладнано вже частинно телефонічну сполуку міста з районом.

Дуже великим успіхом було теж перебрання друкарні, в якій донедавна друкувалася большевицька ганчірка “Червоний прикордонник”.

Щоб забезпечити як слід прохарчування міського населення, введено від дня 8 липня ц. р. картки на хліб.

Жиди вчаться вже працювати, хоч це їм доволі тяжко приходиться, бо в “червоному раю” не привикли до фізичної праці.

Радісне, що до державнотворчої праці зголошується багато українців зі східних областей.

Всі українські уряди працюють в тісному порозумінні з органами німецької влади, яка, до речі, дуже вдоволена, що українські націоналісти завели лад у районі.

Ад.

Опубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 3.

№ 173

1941 р., липня 17. – Стаття Е. Заславської “Перше засідання начальників районів і громад” про проведення зустрічі керівників адміністративних органів у Коломиї

Перше засідання начальників районів і громад

В Коломиї дня 17.VII.1941 р. відбулося на звільненій від большевиків землі перше засідання начальників районів і громад. Голова Окружної управи др А. Княжинський відкрив засідання такими словами: “Промовляю до вас, як до громадян великої Української держави. Переживаємо великий час, в якому треба говорити не стільки про наші права, що про наші обов’язки. Ми – борці на великому фронті за відбудову нашої держави. Наші провідні кличі: Бог і нація. Відступлення від котрого-небудь клича – це зрада супроти народу. Безчисленні наші інтелігенти – мозок народу – розсіпані і гинуть по безмежній Сибірі і по большевицьких тюрмах, а багато з них замучено червоними катами. Ми, що залишилися при життю, не сміємо злегковажити собі високе післанництво – творення української державности, та прогавити важний момент. Культурні народи, як німці, французи і інші, давно звернули увагу на нас, як на найбільш інтелігентний народ. В теперішньому моменті найвища заповідь – це послух і довір’я до влади, а рівночасно строге зберігання урядових таємниць. Провокатори стараються підірвати престиж нашої влади, розсіваючи всякі неімовірні поголоски. Це мусимо здавлювати в самому корені”.

Тепер слідує звідомлення старости Коломийського повіту Р. Левицького: “Повіти нашої округи Коломия, Косів, Снятин, Городенка розділені на райони, яких управи підчинені Окружній управі в Коломиї. Кожна урядова ділянка має свого референта. Насамперед треба упорядкувати сільські громади. Окружна управа настановила таких референтів: для народніх шкіл – інсп[ектор] Подоляк Богдан, торгівля і апровізація – Баб’юк Осип, фінансовий відділ –

Станецький Ярослав, пошта і телеграфи – Марушак Роман, магістрат – Рубінгер Лев, банк – Яхно Богдан, преса – Пригородський Микола, залізниця – Мельник Володимир, суспільна опіка – Кобринський Володимир, служба безпеки – Микитюк Максим, судівництво – Вінтоняк Олександр, прокуратура – Березовський Михайло, ветеринарний відділ – др. Михайлюк Зенон, церква – о. пралат Русин Александр, адміністрація – Левицький Роман, санітарні справи – др. Матіяшек, дорожний відділ – Кобринський Богдан, лісовий відділ – Глинський Зенон, земельний відділ і сільське господарство – інж. Березовський, гірничий відділ – Сербинський Корнель”.

Опісля забирає голос інсп[ектор] Подоляк. Управи шкіл обов’язані зберігати шкільні будинки, уладження, кабінети і т. п. По селах перевести організацію шкільних комітетів, як це було раніше.

З черги говорить Баб’юк Осип. Майже ціле господарське і промислове життя довоєнного часу було в неукраїнських руках. Наша кооперація по змозі забирала всі ділянки в свої руки. Ми мусимо зберігати кооперативне майно. Колгоспи, радгоспи та підсобні господарства мусять бути вдержані аж до зміни краюї господарської системи. Торгівля і постачання залишаються кооперативу. Кожна кооператива має вибрати управу і надзірну раду, як це було до війни. Дотеперішні ціни залишаються. Недопустиме є обеззартнення кооперативного майна. Село повинно продавати свої продукти, а кооператива буде доставляти товари, які є. Всі кооперативи обов’язані є перевести інвентаризацію і замкнення книг. Гроші складати в банку.

Інж. Березовський подає замітки до земельного питання. Землі поміщиків лишаються в такому стані, в якому лишили большевики, аж до дальшого зарядження. Знаціоналізовані дома лишаються при державі.

Референт безпеки Микитюк Максим подає про реєстрацію старшин і підстаршин. Реєстрація потрібна до реорганізації поліційної служби.

Інж. Глинський Зенон закликає до зберігання лісів. Большевики за 22 місяці зрубали дерева на протяг 4-5 літ. Матеріал будівельний винищений. Дерево, вивезене без посвідки, підлягає конфіскації.

Др. Михайлюк Зенон повідомляє, що поширюються недуги між твариною, а саме угляк, сам, чахотка, у свиней поширюється рожа. Буде переводитися реєстрація власників тварин в цілі щеплення. Всі власники повинні передовсім зберігати племінну худобу.

Інж. Богдан Кобринський подає жажливий образ знищення наших доріг. Муситься зберігати дороге майно, потрібне до направи доріг і мостів. Необхідна тут поміч цілого суспільства, а найбільше наших селян в роді конечних ремонтів і шарварків.

Заславська Елеонора

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 27 лип. – Ч. 6. – С. 4.

№ 174

1941 р., липня 17. – Розпорядження Головного осередка пропаганди ОУН у Львові командантові Української міліції у Львові Вітушинському про охорону друкарні Академії наук

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
ч. 56/II
Львів, дня 17.VII.1941 р.

До в[исоко]п[оважаного] команданта
Вітушинського

Прошу поставити варту біля друкарні Української Академії наук – Оссо-
лінських, 13 – для охорони перед розграбленням.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 58. Машинопис, копія.

№ 175

**1941 р., липня 18. – Заклик Українського революційного проводу Стрийсько-
го району на Львівщині до сільських революційних проводів і громадян Стрий-
щини про відновлення громадського життя**

Заклик
до сільських рев[олюційних] проводів і громадян
Стрийського повіту

Беручи в цю історичну хвилину провід району, звертаюся до населення району й проводів по селах з таким наказом:

1. Припинити розтрату державного майна. Награблене державне майно стягати до приміщень сільських проводів, інвентаризувати та передавати до Районового проводу.

2. Державні господарства (радгоспи) вести, як і досі. Колгоспи працюють нормально. Людей, що самовільно залишають працю в радгоспах і колгоспах, передавати Рай[оновому] проводі для покарання за саботаж.

3. Ліси аж до дальшого зарядження залишаються державною власністю і обов'язком сіль[ських] проводів є берегти лісові об'єкти, не допускати до розграблювання паливного та будівельного матеріалу. Зберігати державні промислові об'єкти аж до їхнього урухомлення.

4. Зброю передавати військовій команді. Сільська міліція буде небавом заступлена станицями міліції. Таких станиць буде 8 на цілий район і вони переберуть від сіль[ської] міліції безпеку району.

5. Не ширити паніки, а тих, що ширять, подавати в руки міліції.

6. Сільсько-господарські установи, маслосоюз, Пов[ітовий] союз кооператив працюють нормально. Молоко треба пересилати маслосоюзові, а збіжжя, картоплю і яйця – Союзіві кооператив.

7. Підношення нормальних цін і закупно споживчих товарів на запас буде дуже строго каране. Платничим засобом залишається й на далі карбованець. Крім того треба приймати німецькі "райхскредітшайне" по 100, 50, 20,

* Reichskreditschein – кредитний бон Райху (нім.).

10, 5, 2, 1 і 0,5 марки, а також німецький більон по 1, 2, 5, і 10 фенігів. Курс виміни: 1 райхсмарки – 100 фенігів або 10 карб[ованців].

8. Синьожовті опаски носить тільки міліція, а постороннім особам їх носити не вільно.

9. Навколишні села, як і досі, повинні забезпечувати міський ринок яриною, молоком і молочними продуктами та взагалі сільсько-господарськими продуктами, пам'ятаючи, що місто у будівництві Укр[аїнської] держави відіграє вирішальну роль.

10. Сільські проводи мають стояти в тісному зв'язку з районом і у всяких важніших справах засягати поради.

Мені довелось стати до праці з тими людьми по наших селах, з якими я цілий ряд літ працював як голова філії “Просвіти” і “Сільського господаря”, і тому я певний, що все громадянство Стрийщини стане до дисциплінованої творчої державної праці, припинить хаос, грабежі, які ще де-не-де бувають, і організованими лавами працівників творитиме наше вільне, ясне майбутнє нашої рідної Батьківщини.

За Укр[аїнський] рев[олюційний] провід
Стрийського Району
В. Нарожняк, голова

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 лип. – № 1. – С. 2.

№ 176

1941, липня 18. – Звернення Стрийського районного реферату освіти і культури до читалень району про розбудову українського культурного життя

Стрийський Районовий Реферат Освіти і Культури

11.VII.[19]41 р.

Ч. 7

До читалень Стрийського району

Сповнилися мрії українського народу, на наших очах здійснюється наша мрія, зсуваються невольничі пута.

Українська національна революційна армія і Український військовий легіон, разом зі союзником України, непереможною Німецькою армією розгромлюють і проганяють жидівсько-московські банди з території України. В цій хвилині на нас всіх покладається великий обов'язок і відповідальність. Український народ стає до будови своєї рідної Батьківщини. Читальні і їх провідники на селі, в першу чергу, покликані зайнятися організацією українського національного життя, ширити знання та культуру серед селян та робітників нашого села.

Щоб належно цю освідомлюючу роботу в кожному селі повести, Стрийський районний реферат освіти і культури зобов'язує Вас:

1. Скликати загальні збори читальні та обрати на них революційний провід читальні в кількості 3 чоловіків, а саме: голову, заступника та секретаря, а відпис протоколу загальних зборів негайно переслати в Стрийський районний реферат освіти і культури.

2. Зорганізувати при читальні, по можності, такі гуртки: співочий, драматичний, танцювальний, освітний, шахматний, обрати керівників гуртків та розпочати роботу в дусі українського націоналізму.

3. Всю жидівсько-більшовицьку літературу та пресу негайно відокремити та переховати аж до дальшого нашого зарядження.

4. Кімнати, читальні привести до чистоти і культурного вигляду, постаратися про Український національний герб (тризуб), портрети українських націоналістів-революонерів, поетів, письменників та прикрасити їх вишивками, прапорцями і т. д.

5. На будинку читальні та інших установах вивісити український національний прапор.

6. З нагоди освободження земель Західної України від жидівсько-московських бандитів організувати в читальні бесіди, концерти, співи, танки, деклямації, вистави і т. д.

7. Програми організованих Вами свят пересилати до затвердження в Р[еферат] о[світи] і к[ультури].

Слава Україні

Референт районної освіти і культури Данилишин

Політінспектор: Кульчицький

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 лип. – № 1. – С. 3.

№ 177

1941 р. липня 19. – Звіт Українського кооперативного банку в Бережанах на Тернопільщині Українському державному правлінню у Львові про створення Фонду віднови державного життя

Укр[аїнський] кооперативний банк
в Бережанах

Звіт

з праці банку від 9.VII. до 20.VII.1941 р.

Працю в банку розпочато 9 липня 1941 р. Дня 10 липня 1941 р. відбулись в Бережанах ініціативні збори, на яких вирішено негайно розпочати збірку на Фонд віднови державного життя. Цю акцію удобрили загальні збори г[ромади] міста Бережан і представники сільських проводів дня 13 липня 1941 р. По день 20 липня 1941 р. вложено в банку на вищезгаданий “Фонд” суму: 45 900 крб. 75 коп. (словами сорок п’ять тисяч дев’ятьсот карбованців і 75 коп[іюк]).

Перебирається добро бувшого большевицького держбанку.

Бережани, 19/VII.1941 р.

За Управу банку директор
книговод

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 48. Машинопис, копія.

№ 178

1941 р., липня 19. – Звіт Луцької обласної управи Українському державному правлінню у Львові про особовий склад управи

Луцьк, дня 19 липня 1941 р.

До світлого Уряду Української держави у Львові

Подається до відома і затвердження персональний склад уконституованої дня 10.VII.[19]41 р. в Луцьку обласної управи:

голова – Марченко Андрій,
заст[упник] голови – Андрішин Роман,
начальник канцелярії – Ерастів Павло, інж.,
начальник господарчого відділу – Тиравський Євген, адв[окат],
начальник відділу освіти – Кох Анатоль, інж.,
начальник відділу здоров'я і суспільної опіки – Омельчук Аврамії, др,
начальник відділу лісів – Критюк Юрій, інж.,
начальник відділу шляхів – Поліщук Володимир, інж.,
начальник податкового відділу – Волощак Семен, адвокат,
референт пропаганди – Кох Юрій,
референт безпеки – Юревич Федот.

Уконституована Обласна управа приступила до праці, комплектує свій апарат, опрацьовує плани тимчасової розв'язки – впорядкування життя та стоїть всеціло до диспозиції світлого Уряду Української держави.

Андрій Марченко, голова
Павло Ерастів, секретар

ЦДАВОВУ. – 3833, оп. 1, спр. 28, арк. 2. Машинопис, оригінал.

№ 179

1941 р., липня 19. – Розпорядження Рівненської окружної управи про структуру місцевої адміністрації

Рівненська окружна управа
дня 19 липня 1941 р.
№ 1

[Штамп:] ч. 562
від 15.VIII.[19]41 [р.]

До голів районних установ

Розпорядження

I. Організація місцевого управління

1. Районна управа складається з слідуючих осіб: голови, заступника голови і секретаря.

2. При Районній управі є відділи: адміністративний, господарчий, освітній, суспільної опіки, технічний – на чолі якого стоять відповідні референти, що підлягають персонально голові Районної управи.

3. По селах діють сільські управи в складі голови, заступника, секретаря – затверджені Районною управою. При сільських управах існують відділи: господарчий, дороговий, освітній, суспільної опіки з їх керівниками.

4. Порядок в районі утримує народна міліція на чолі з командантом, підпорядкованим Повітовій команді міліції.

5. По селах організуються станиці народньої міліції – підпорядковані районному командантові народньої міліції.

II. Біжучі справи

6. До дня 3 серпня б[іжучого] р[оку] Районні управи подадуть Окружній управі персональний склад районної та сільської управ з керівниками поданих відділів (фор[ма] № 1).

7. Адміністративний відділ проведе реєстрацію фахівців та підготує кадри працівників для обсади місцевих урядів та підприємств. Підготовка мусить бути проведена шляхом улаштування курсів під проводом людей, що працювали в даній галузі.

[8.] Проведе спис людно́сті по національностях (фор[ма] № 2).

[9.] Улегшить поворот біженців до місць* попереднього їх замешкання.

[10.] Видасть посвідки своїм працівникам (форм[а] № 2).

III. Господарчий відділ

11. Збере, заінвентаризує та забезпечить майно і устаткування державних і громадських установ і підприємств, призначуючи до цього певних людей та в разі потреби користаючи з народньої міліції.

12. Забезпечить збір урожаю, організуючи в разі потреби робітничі дружини, що за винагородою працювали б у одноосібних або колективних господарствах (б[увших] радгоспах).

13. Намітить та негаймо представить Окружній управі кандидатів на комісарів радгоспів і підприємств.

14. Земля і маєтки лишаються в посіданні тих, що працювали на них перед Німецько-совітською війною.

15. Безвласницькі господарства віддасть в користування відповідним родинам.

16. Зорганізує постачання Німецької армії за відповідними рахунками. У випадку непред'явлення тих, належить списувати відповідні акти за підписом свідків.

17. Проведе статистику господарств: кількість обсіяної та необсіяної землі (по можливості, за родом плодів), кількість живого інвентаря тепер, порівнюючи по стану з-перед Німецько-польської війни.

18. Усталить запаси збіжжя, паші й живого інвентаря, подаючи продажоспроможні села.

19. Забезпечить шкільні будинки та майно, інвентаризуючи, подбає про господарче забезпечення школи в цілі її урухомлення. Зорганізує культурно-освітнє життя села.

IV. Відділ суспільної опіки

20. Забезпечити та перевести інвентаризацію мед[ичних] пунктів: лікарень, амбулаторій, санаторій, родильних хат, залишивши їх в попередніх приміщеннях, та подати, в якому стані вони знаходяться.

21. Подати до Окружної управи спис лікарів, фельдшерів та іншого медичного персоналу, який є у даному районі, з зазначенням національності та становища.

22. Списати родини, що потерпіли під час воєнних дій, та уділити їм доразову поміч.

23. Опікуватися українцями із східних земель, що попереднім своїм захопленням виявили себе як національносвідомі елементи.

V. Технічний відділ

24. Поправити дороги, мости в районі та скласти відповідний звіт про знищення внаслідок воєнних дій. Ушкоджені будинки, що грозять розваленням, належить розібрати, причому матеріал, здатний до вжитку, належить відповідно використати. До праці на публічних роботах вживати жидів без винагороди, забезпечивши їх виживленням.

* У тексті: "міст".

25. На роздоріжжях, установах, підприємствах, санітарних пунктах, кооперативах та крамницях вивісити орієнтовні таблиці у двох мовах – українській і німецькій (форма № 4).

26. На установах вивісити національний прапор та тризуб.

Рівненська окружна управа

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 27, арк. 1-2. Машинопис, копія.

№ 180

1941 р. липня 19. – Звіт фінансового відділу в м. Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про організацію відділу

Українська районна управа
Фінансовий відділ
Бережани, дня 19.VII.1941 р.

[Штамп:] ч. 499
вплинуло дня 8.VIII/[19]41 р.
приділ – полагоджено

Ч. 306

Звіт

з діяльності фінансового відділу за час від 16.VII – 19.VII.[19]41 р.

Фінансовий відділ в Бережанах зорганізовано дня 16.VII.[19]41 р. За цей час перенесено з приміщень б[увшого] большевицького фінансового відділу його урядження і всі документи до нового приміщення фінансового відділу при вул. Гертлера до будинку б[увшого] польського скарбового уряду. Перенесені документи упорядковано, а зараз приступлено до приведення до ладу і порядку нового приміщення.

Рівночасно іде праця над збереженням майна і цінностей б[увшого] большевицького держбанку в Бережанах.

Зав. фінанс[ового] відділу (Тершаковець)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 48. Машинопис, копія.

№ 181

1941 р., липня 20. – Повідомлення про організацію громадського життя в селі Крехові Жовківського району на Львівщині після відступу більшовиків

Крехів

Як тільки вступила в село бойова німецька стежа, радості не було кінця.

Звільнене від червоних катів населення, під гуком стрілів зворушливо вітало квітами жовнірів, які несуть волю народам царства Сталіна. На будинках сільських установ замайоріли українські і німецькі національні прапори.

Від цього часу почалась праця села над нормалізацією життя. В селі організовано українську міліцію, громадське управління та забезпечено майно і господарку колгоспу, млина, спиртзаводу, ставів і лісу, передаючи їх управу чесним українцям, практично обізнаним з даними галузями господарства.

На селянських ланах і луках, у колгоспному городі кипить праця, бо хліб нашій державі необхідний, і весь урожай мусить бути на час зібраний.

Молодь, спрагнена щирого рідного слова, горнеться до читальні “Просвіти”, де вже приступлено до читання історії України. При читальні починають працювати хоровий і драматичні гуртки.

Всі громадяни села: від найстаршого віком о[тця] пароха до наймолодшого вільного козака – щиро працюють над побудовою нового українського села.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 20 лип. – Ч. 4.

№ 182

1941 р., липня 20. – Повідомлення про ситуацію в Раві-Руській на Львівщині після початку війни

З Рави

В місячну північ 22 червня гук моторів літаків та гармат героїчної Німецької армії сповістили по всій Україні нову добу життя українського народу. Українці Равщини зі запертим віддихом надслухували чим раз сильніші відгуки і радісно говорили: “Вже ближче-ближче. Ближче кінець пануванню над нами лютої московсько-жидівської-комуністичної орди”. Лиш жаль наповняв серця кожного, коли бачив, як кровожадні кати-комісари, НКВД-исти безпощадно стріляли невинних, переважно українців, воїнів, що кидали кріси, втікаючи з поля бою.

Та мало було їм української крові на фронті, вони замикали українців в тюрму та ночами в звірський спосіб мордували їх. Келії равської тюрми наповнялись щодня новими жертвами. Очевидці розказують, що словами не дається вірно представити цих зойків, плачів, благань мордованих невинних жінок та чоловіків. Кількості забитих та їхніх прізвищ не усталено досі. В звірський спосіб замордували більшовицькі кати також чотирнадцять німецьких полонених, обдерши їх догола.

Замкненим в тюрмах через кілька днів давали лиш по кухлю води. В'язні мліли з голоду. Одначе і серед вартових військових були ширі українці зі східних обл[астей]. Один із старшин подав через крати в дверях папіроси, а стійкові в останню жажливу ніч врятували одну келію українців цим способом, що коли кати із тюремного подвір'я кричали по-російськи: “давай”, стійкові, ризикуючи своїм життям, сказали: “уже больше нет”. Так врятувались п. Чіх, Бакай, Климкевич і інші.

27 червня – в п'ятницю – появились німецькі війська в Раві. Українське громадянство щиро, радісно і з квітами їх привітало. На перехресті доріг повис транспарент із написом: “Гайль Гітлер – Слава Україні”. Замаляли наші прапори і свастика.

Тепер всі дружно взялись до праці. За вказівками провідників ОУН, створено Тимчасове районне управління, Укр[аїнську] нар[одну] міліцію та Міський уряд з п. Котовським яко посадником.

29 червня місцевий парох – о. Блавацький – відправив при численній участі укр[аїнського] громадянства богослуження.

Піснюю – “Боже великий, єдиний...” – закінчилось найрадісніше свято.

Опубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 20 лип. – Ч. 4.

* Три крапки в тексті.

№ 183

1941 р., липня 21. – Звіт районної і міської адміністрації у Бібрці на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про свій персональний склад

21.VII.1941 [р.]

Звіт

Район Бібрка	Дяков Ярослав
Голова району	Климків Михайло
Заступник голови	Фіцик Василь
Воєнкомат	Козакевич Антін
Заст[упник]	Русенко Платон
Кооперація	Русенко – Хоміцький Михайло
Фінансовий відділ	Коцюмбас Ілія
Свідочійно* -політ[ичний] відділ	Коцюмбас Ярослав – док[тор] Істеревич
Санітарний відділ	Коцюмбас Гліб – Кулинич
Освіта	Грицин
Орг[анізаційний] референт	Грицин
Почта	
Міське управління	
Чемиринський Йосиф	– голова Міської ради
Охримович	– кооперація міста
Кордима	– верстати шевські
Корончевський Михайло	– кравецькі
Скрут Андрій	– слюсарські
Кулинич	– організація похорону

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 79. Машинопис, копія.

№ 184

1941 р., липня 21. – Звіт Бережанської міської управи на Тернопільщині Українському державному правлінню у Львові про свою роботу

[Штамп:] ч. 500
вплинуло дня 8.VIII/[19]41 [р.]
приділ – полагоджено

Звіт

з діяльності Української Міської управи в Бережанах

По одноденнім жорстокім бою дня 4 липня 1941 р. Німецька армія вступила в місто Бережани. Дня 5 липня припоручено мені зорганізувати Міську управу та навести лад і порядок в місті. В часі боїв, які відбулися на терені міста Бережан, знищено майже цілковито два квартали міста та, крім сего, кожному будинкові заподіяно поважних шкод висадженням порохівні більшовиками. Моїм першим завданням було похоронити трупів людей і тварин, яких вбито під час боїв на вулицях міста, та очистити місто від грузів і шкла із знищених будинків.

Дня 6 липня відбувся похорон політичних в'язнів, помордованих більшовицькими катами, на яким було присутних около 15 тисяч людей.

* Так у тексті.

Дня 10 липня направлено мережі і мотори електричні та забезпечено населення міста водою та світлом. Дахи всіх державних домів, зірваних під час висадження порохівні, направлено, як також перепроваджено дрібний ремонт ушкоджених будинків. Урухомлено різню і три пекарні, відкрито чотири хлібних і шість м'ясних крамниць. Населення міста забезпечено по можності продуктами споживчими. На удержання лікарні і хвилево перебуваючих полонених в місті населення повіту добровільно складає датки натурою.

Зараз приступлено до відбудови військових казармів і ратуша, знищених під час бомбардування. Місту надано санітарний вигляд.

Апарат Міської управи підібрано виключно з українців, котрий з припорушеною йому роботою добре вив'язується.

Бережани, дня 21 липня 1941 р.

Голова Української міської управи Пришляк

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 49. Машинопис, копія.

№ 185

1941 р., липня 21. – Обіжник Радехівської повітової управи на Львівщині до сільських управ повіту з адміністративними розпорядженнями

Повітова управа
в Радехові
21/VII.1941 [р.]

Обіжник ч. 3

1. Поручається зробити список коней і возів, відданих Німецькій армії, і прислати до Повітової управи (копію лишити собі) для евіденції, кому буде треба дати коні, які має прислати незабаром Німецька армія для розподілу між населення.

2. Пригадується, що урядовою мовою є мова українська і німецька.

3. Метрики виставляється в мові українській, німецькій і латинській.

4. Всякі посвідки виставляти в мові українській, а якщо можуть мати зв'язок з владою німецькою, то виставляти теж в мові німецькій.

5. Доводиться до відома голів, що в даній громаді діє лише місцева міліція, а позамісцева – за згодою голови (війта) і команданта місцевої міліції.

6. Громадська управа подає, щоби позамісцеві люди, які знаходяться в цім селі, за виїмком переселенців і робітників з-поза Збруча, якщо не мають виразного заняття чи праці, були негайно відпроваджені до своїх давніших місць замешкання.

7. Приказується Вам окружити спеціальною опікою переселенців, як жертв большевицького терору, і все дати їм поміч, аж до хвилі їх виїзду на свої рідні сторони. Тому на цей час віддати до їх розпорядимости вільні коні чи корови. При від'їзді з села вони це все мають передати громаді.

8. Для охорони життя і здоровля населення приказую Вам аж до хвилини, доки німецька військова влада не забере ріжних вибухових матеріалів, які загрожують життю, забезпечити їх огорожами і повчити населення, зосібна дітей, щоби трималися осторонь цих річей.

9. Приказуємо Вам подбати, щоби жидівське населення носило на руці білу опаску зі синою шестикутною жидівською зізвздою. Хто би не підчинився цьому приказови і цієї опаски не носив, належить його притримати.

10. Пригадується Вам, що обіговою монетою є марка німецька і карбованець.

11. При виготовленні списків полонених українців, за якими має інтерв'ювати повітова влада, прошу виготовляти [їх] в українській і німецькій мові, подаючи ім'я і прізвище, рік уродження, місце уродження і національність (українець).

12. Повідомляється населення, що як і раніш, так і надалі, ярмарковим днем є понеділок. Закликається населення привозити на продаж свої продукти і не лякатися, щоби хто-небудь взяв коні чи воза. Як вже вище сказано, платничим середником є марка або карбованець, за які можна буде знова купити потрібні речі по skleпах, які скоро будуть урухомлені.

13. Прошу повідомити уряди парохіяльні, щоби, як і давніше, що три місяці прислали сюди звіти з руху людности, щоби вінчаних, народжених і померших.

14. Ліси остаються державною власністю аж до дальшого зарядження. Всі ліси без виїмку.

15. Категорично забороняю випас худоби в молодняках, особливо в культурах і місцях, заборонених лісовою охороною.

16. Сіножаття, якими заряджував лісгосп, остаються далі під зарядом Лісового управління.

17. Коли на терені даної громади знаходяться коні або інший живий чи мертвий інвентар, що належить до лісгоспу, зобов'язати місцеву управу, щоби зголосила в Лісовому управлінні.

18. Місцева управа допоможе лісовій охороні в береженні ліса (чи то від крадіж, чи від пожеги).

19. Ладити список дітей шкільного віку, уроджених 1934 до 1925 р., із зазначенням національності і класи. Перепроводити інвентаризацію шкільного майна та подати, в якому стані він знаходиться. Зінвентаризувати все майно бувших клубів та бібліотек і передати читальні "Просвіти". Подати, в якому стані знаходяться шкільні будинки.

20. Подати список господарств і їх власників, скільки рілі і сіножать в гектарах. Це конечно потрібне для майбутнього визначення податку. Прошу створити комісію, яка перевела б остаточний рахунок з бувшими податковими агентами. Знаціоналізовані доми (без власників) треба списати, установити заряд над ними і подбати про заплату чиншу від льокаторів, які займають це мешкання. Прошу переслати до фінансового відділу.

Приказується Вам всі подані точки виконати і сюди прислати.

Голова Повітової управи: о. Мурович

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 42-43. Машинопис, копія.

1941 р., липня 22. – Звіт невідомого представника Українського державного правління провідникові ОУН С. Бандері в Берліні про перешкоди німецької, угорської та румунської влади українській адміністрації в західних областях України та про стан адміністрації на місцях

Звіт
про роботу в справі організації державної
адміністрації на терені Західних областей України

Дня 22.7.1941 р.

I. Українську державність проголошено на всіх укр[аїнських] землях, звільнених від московської окупації, а саме на Західних областях України, в Житомирській області й в частині Київської області.

Станиславівську область майже в цілості заняли мадярські війська, які проголошенню української державності не робили ніяких перешкод. Румунські війська, які заняли Чернівецьку область й частини деяких галицьких повітів (Заліщики, Снятин), поставилися від самого початку ворожо до укр[аїнської] державності та почали переслідувати, а далі й нищити українське життя. Нищили укр[аїнські] прапори, розганяли укр[аїнські] установи, арештували укр[аїнських] діячів. Українцям-галичанам наказали негайно опустити територію Чернівецької області.

Інші області заняті німецькими військами і подекуди словаками. На тих теренах проголошення укр[аїнської] державності не зустріло перешкод, однак згодом нім[ецькі] військові чинники у Львові вимагали й вимагають відкликання Акту проголошення української державності. Всюди проголошено укр[аїнську] державність на основі рішення Проводу ОУН.

II. Вслід за проголошенням укр[аїнської] державності, в виконанні наказу ОУН організовано місцеву державну адміністрацію (сільську, міську) району, округу й обласну.

I так: Місцеву (сільську, міську) адміністрацію – сільські й міські управи – організовано на терені областей: Станиславів, Тернопіль, Львів, Дрогобич, Рівне, Луцьк, Житомир і частинно на Київщині. На терені тих областей охоплено всі села, міста й місточка.

На терені тих областей організовано в усіх районних пунктах (беручи райони по схемі большевицького адміністративно-територіального поділу) Укр[аїнські] районні управи.

Обласні управи організовано в областях – Станиславів, Тернопіль, Львів, Житомир, Рівне, Луцьк. Ті Обласні управи вже працюють. В стадії організації Обласна управа в області Дрогобич. Обласні управи – Тернопіль, Станиславів, Луцьк, Житомир – фактично затверджені військовими чинниками й працюють в порозумінні з тими чинниками. Области – Рівне й Львів – ще не зв'язалися з військовими властивими чинниками, хоч на ділі роботу ведуть й остають в контакті з округами й районами.

Округні управи організовано на терені майже усіх Західних областей. Округи в більшості покриваються з давніми повітами.

III. В нормальному функціонуванні укр[аїнських] управ всіх згаданих ступнів великі перешкоди зустрічаються з боку німецьких і мадярських військових

чинників (ортс- і штатдкомендатур*). Між іншим, часто трапляються випадки, коли на інтервенцію різних польських чинників німецькі й мадярські військові команданти, незважаючи на існування місцевих (сільських чи містечкових) укр[аїнських] управ, уповажують польські елементи організувати місцеву державну адміністрацію до міліції включно. Це особливо на терені Тернопільської області.

Німецькі військові чинники – т. зв. господарники, часто інгерують в наші господарчі відносини, особливо в організацію промисловості, сільського господарства й торгівлі, витворюючи таким чином хаос та занепокоєння й схвилювання серед укр[аїнського] населення. Згадані чинники форсують різних польських господарників на керівні становища нашого економічного життя та поширюють вістки про поворот польських дідичів на знаціоналізовані земельні посілості й поворот б[увших] власників на знаціоналізовані промислові чи торговельні підприємства. Є випадки, коли польські дідичі одержують від різних німецьких військових чинників якісь, блище неокреслені уповноваження про передачу їм колишніх їх маєтків. Ніхто, одначе, з тих уповноважених не відважився до сьогодні явитися з тими уповноваженнями на село й не пробував обнимати в свої руки колишніх своїх маєтків.

Встановлену укр[аїнською] місцевою управою управо підприємства німецькі військові чинники подекуди без порозуміння з укр[аїнською] державною адміністрацією чи місцевим проводом ОУН змінюють, настановляючи керівниками польські елементи, заангажовані в минулому й сьогодні в протиукраїнську роботу (н[а]пр[иклад], цукроварня Ходорів, де німці накинули на керівника польського офіцера, активного члена польської підпольної організації).

Найбільший хаос витворився в питанні організації й праці міліцій з тієї причини, що в кожному районі, окрузі й області німецькі військові власті інакше до тих справ ставляються. Це, особливо, в питанні озброєння міліції й її компетенцій арештувати, робити обшуки, слідства і т. д. В одних районах дозволяється міліції носити зброю, в інших знову строго забороняється. Одного дня німецькі військові команданти самі стараються про зброю для міліції, але часто в якийсь час наказують міліції ту зброю зложити. В більшості районів наша міліція працює без зброї.

Арештувати укр[аїнській] міліції строго заборонено. Це створює ненормальний стан, який використовують ворожі нам чинники для організації боротьби, скерованої проти нас. Укр[аїнська] міліція не є в стані з тієї причини вести боротьбу з диверсійними большевицькими бандами, які в деяких районах – в лісистих теренах – зі зброєю виступають проти укр[аїнської] влади. Були вже в боротьбі з тими бандами кроваві жертви з нашого боку (село Мелна, п[овіт] Рогатин). Польські підпольні організації оживили свою роботу, влаштовують курси, військові вправи, використовуючи до цього б[увших] польських офіцерів, які прибули на наші землі вслід за мадярськими військами. Бувають випадки, що наша міліція викриє зброю у польського населення, а результат того такий, що на інтервенцію польських рештків поміщицьких кругів мадярські військові частини розброюють нашу міліцію (село Ходачків, п[овіт] Тернопіль).

* Orts- und Stadtkommandatur – місцева і міська комендатура (нім.).

IV. На терені Станиславівської області мадяри зажадали зложення присяги й підчинення укр[аїнської] держ[авної] адміністрації мадярам, одначе представники організованих укр[аїнських] управ відмовились. Який стан на терені тієї області витворився наслідком тієї відмови, відомостей ще немає.

V. Українське населення беззастережно стануло по стороні ОУН і організованої ОУН державної адміністрації, висловлюючи в масових всенародніх маніфестаціях послух і довір'я укр[аїнській] владі й Краєвому урядові та його голові п. Я. Стецькові. В краю досі не завважено проявів роботи старого партійництва чи групово-політичних диверсій. Усе населення, всі суспільні верстви, стани й професії станули по стороні Проводу ОУН і провідника Степана Бандери та Краєвого уряду п. Я. Стецька.

Диверзія мельниківців всіла була створити свою сітку та районову управу в Рогатинському повіті, але сьгодні та сітка вже розбита й районова управа в більшості вже під нашими впливами. Окремі люде з групи мельниківців намагаються подекуди викликати вражіння про свою силу та великі політичні впливи (особливо поза межами укр[аїнських] земель), одначе, як дотепер, всюди зустрічають їх з недовір'ям і ворожістю.

У Львові зібрання робітників гостро осудило розбивацьку й шкідницьку роботу мельниківців, прогнавши їх представників зі салі нарад.

Зорганізована ще 7.VII.1941 [р.] на зборах громадянства в справі консолідаційної акції Рада сеніорів приписала собі право говорити в імені цілого укр[аїнського] громадянства. Одначе досі не зробила вона ні одного кроку в некористь нашої лінії, бо речник організації, який є все присутний на нарадах сеніорів, всякі невідповідні почини параліжує. Поза тим Рада сеніорів дається уживати як інструмент нашої [...] і при певному натиску з нашої сторони здобувається на гідну поставу.

21.VII.1941 [р.] на засіданні Ради сеніорів прибув представник мельниківської диверзії др Гнатевич, складаючи заяву, що група, до якої він належить, вважає необхідним і доцільним забути всі дотеперішні спори, припинити внутрішнополітичну боротьбу та створити діловий комітет, в якому могли б співпрацювати всі українці доброї волі, без огляду на свою попередню політичну діяльність та програмово-політичні різниці. Рада сеніорів постановила супроти того побільшити свій склад через кооптацію представників нашої організації й групи мельниківців та переіменувати себе в Українську національну раду. Дальших рішень в тій справі Рада сеніорів ще не видала, головно через те, що була змушена свою увагу звернути на питання нім[ецьких] плянів створити з Західних областей України Генерал-Губернію. Рада сеніорів постановила вислати на руки нім[ецького] міні[стра] зак[ор]донних справ Рібентропа протест проти утворення з Західних областей України Генерал-Губернії.

Сьгодні прибув до Львова др Кубійович, який звернувся до др[а] Ребета з пропозицією поділитися ролями в роботі в Західних Укр[аїнських] Землях, при чому вичувалося, що він сам бажав би певну ролю, правдоподобно, подібну, як в Кракові, на цих теренах виконувати. Др Ребет не дав на це ніякої відповіді. Др Кубійович залишається у Львові кілька днів і буде старатися ту справу полагодити.

* Два слова в тексті не прочитано.

VI. До сьогодні укр[аїнські] управи (сільські, міські, районні, окружні, обласні) провели велику роботу в наладнанні ладу й порядку, в урухомленні й відбудові по містах підприємств публичного користування, в організації торгівлі й відбудові промисловості. Безумовно, результати роботи були б далеко більші, якщо б з боку німецьких військових чинників робота наших управ не зустрічала перешкод.

Пекучою справою є питання упорядкування земельного питання в зв'язку з настроями селян ліквідувати негайно й за всяку ціну колгоспи. В більшості випадків селяни самі ліквідують колгоспи, розподіляючи масиви колгоспної землі поміж себе. Це особливо на Східних Укр[аїнських] Землях, де селяни бажать негайно ліквідувати колгоспи і всякі розмови чи натяки про те, що колгоспи будуть ліквідовані пізніше з уваги на потребу плянкової розв'язки тої проблеми й упорядкування законним шляхом, приймають з великим недовір'ям і трактують це як заповідь замаскованої політики, скерованої на шкоду укр[аїнського] селянства. Наші люди, які найшлися на Східних Землях, в тому питанні кидають клич негайної ліквідації колгоспів і тим захопили укр[аїнських] селян та поєднали їх беззастережно до нашої акції. Мельниківських дольмечерів, які давали селянам на Східних Землях інші відповіді, укр[аїнські] селяни прийняли як ворожих агентів.

В деяких районах Західних областей священники намагалися й намагаються відібрати від селян церковні землі – передані селянам більшовицькою владою – чим викликали й викликають серед селян схвильовання і невдоволення.

Послання митрополита Шептицького з дати 10.VII.1941 р. про організацію парохії й громади викликало серед укр[аїнського] громадянства погане враження. В тому посланню митр[ополит] Шептицький закликає духовенство організувати місцеву адміністрацію, надаючи священникам право силою своєї власті встановлювати по громадах війтів та нач[альників] міліції. Це тоді, коли в Західних областях не було вже села, в якому сільська управа нашою організацією не була би зорганізована. Митр[ополит] Шептицький візвав духовенство обняти всі ерекціональні ґрунта й маєтки та організувати школи й заключувати з учителями службові договори. Митр[ополит] Шептицький наказав духовенству приготувати нім[ецькі] прапори й декорувати ними парафіяльні будинки та візвав населення до послуху нім[ецькій] владі та цивільній владі, якщо така згодом буде організована. Молодих людей, які були примушені покинути землі своєї батьківщини й виїхати за кордон, Митр[ополит] Шептицький візвав до спокою й розваги, звертаючи їм увагу, що всякі виступи, на які можуть їх пхнути, були б тепер непростимим злочином. Це в короткій формі основні думки згаданого послання.

Ясна річ, що згадане послання не може не причинитися до зросту хаосу й замішання в Західних областях.

VII. При призначуванні укр[аїнських] управ всіх ступнів наші організації руководились в засаді принципом фаховості й на тому принципі організовані всі наші управи. З тієї причини увійшли туди люди, які в минулому проявляли більшу чи меншу політичну діяльність (УНДО, радикали, ФНЄ). Всі вони сьогодні заявили, що визнають беззастережно авторитет Проводу ОУН й дійсно по нинішній день лояльно виконували всі директиви місцевих проводів ОУН і на зовні виступали як сторонники нашої організації.

Повного складу Обласних управ, Окружних та Міських наразі не подаємо. Подаємо тільки склад Львівської обласної управи та голів інших Обласних управ.

Склад Львівської обласної управи:

голова – др О. Марітчак,

заст[упник] гол[ови] – мгр Спольський.

Реферати – заг[альна] адмін[істрація] – др Росляк (адвокат з Чорткова, б[увший] радикал),

земельний – інж. Девосер,

промислу – інж. Бачинський,

торгівлі – дир[ектор] Квасниця,

ком[унального] госп[одарства] – п[ан] Кульчицький,

сусп[ільної] опіки – др Гриньовський,

фінансів – мгр Стець,

шляхів – інж. Рижевський,

заготівель – М. Кульчицький.

Інші реферати ще не обсажені.

Голови Обласних управ:

Тернопільської – В. Охримович (член ОУН),

Станіславівської – інж. Семянчук (б[увший] прихильник чи член ФНС), заступник др Рибчук,

Волинської – А. Марченко (член ОУН),

Рівенської – Карнаухов (адвокат, наш прихильник), заст[упник] Волошин Р.,

Житомирської – Лицюк (ближчих відомостей про нього ще немає).

VIII. Останні відомості зі Східних Земель говорять, що українську державність проголошено також і на терені Винницької та Кам'янець – Подільської області в частині, звільненій від московської окупації. Там теж організується місцева адміністрація. [При тім] звітів ще нема.

На Східних Землях населення скрізь витає Провід ОУН і провідника С. Бандеру. Нім[ецькі] військові чинники прихильно ставляться до проголошення державности на Східних Землях. Вороже ставляться тільки політичні референти. Перешкоди в нашій роботі роблять мельниківські диверзанти, які на кожному кроці стараються нашу акцію паралізувати. Особливо визначився дотепер з цієї роботи п. Сулятицький. Диверзія мельниківців на Східних Землях дотепер не дала ніякого успіху, а противно, своєю розкладовою роботою і зв'язками з німцями зміцнила наші позиції.

З Пінщини і Берестейщини відомостей нема.

Організація міжобласного краєвого уряду дуже актуальна. Деякі уряди, як земельний, дорожний, фінансовий, вже є, інші могли би скоро бути, одначе з політичних причин я не був в спроможності цього поставити. Якщо ніщо не перешкодить, в найближчих днях поставлю це*.

Слава Україні!

[підпис нечіткий]

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 1-5. Машинопис з рукописними вставками, оригінал.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 256-262.

* Останні два абзаци дописані рукою.

№ 187

1941 р., липня 22. – **Постанова Станиславівської обласної управи про органи місцевої, районної та обласної адміністрації та їхні компетенції**

Постанова
з дня 22-го липня 1941 року
Організація влади загальної адміністрації

Владу на місцях виконують тільки і єдино покликані до того органи.

В теперішніх обставинах неможливо примінити виборчу систему. Тому всяка влада твориться після потреби та за згодою вищих її органів.

До видання законних норм у роботі треба керуватися здоровим розсудком і добром Української держави та української нації. Влада нижчих ступенів виконує розпорядження органів надрядних.

Влада мусить бути сильна. Вона повинна рішуче проводити в життя рішення так свої, як і вищих органів.

I. Влада I-го ступня

Кожне село та місто в дотеперішніх границях творить адміністраційну одиницю. Владу над тою одиницею виконує сільська (міська) управа в складі голови та найменше 4 членів, із яких один являється заступником голови. Вона переймає повноту влади на своєму терені і виконує все, чого для утримання порядку потрібно, бере в охорону всяке громадське майно, зберігає його та – по змозі – урухомлює установи громадського характеру.

В сільськогосподарській ділянці забезпечити слід управу землі та збір плодів, бо від цього залежить виживлення населення і війська.

З метою заведення порядку та спокою сільська управа творить із найчесніших військово вишколених громадян місцеву міліцію. Міліція повинна озброїтися та носити на лівому рамені приписані відзнаки й отримує від сільської управи посвідки, по змозі затверджені військовою командою.

Голова є відповідальним керівником цілої місцевої адміністрації та міліції, котра по інструкціях своїх вищих органів ділає в порозумінні з головою сільської управи.

II. Влада II-го ступня

Вищою адміністраційною одиницею являється район, якого терен покривається з тереном бувших польських повітів згідно [з] останнім поділом.

Супроти того область ділиться на такі райони (повіти): Косівський, Снятинський, Коломийський, Городенський, Товмацький, Надвірнянський, Станиславівський з вилученням міста Станиславова, Рогатинський, Калуський, Долинський. Місто Станиславів творить осібний район.

Владу в районі виконує Районна управа в складі голови та найменше 6 членів, із яких один являється заступником голови району.

Районна управа виконує повноту влади в районі. Вона видає розпорядження і керує працею сільських (міських) управ, затверджує їх склад та заряджує потрібні зміни.

Районна Управа творить у міру потреби відділи: секретаріят, торговельно-промисловий, земельний, фінансовий, шкільний, охорони здоров'я і інші. Начальників відділів назначує Районна управа.

По можності торговельно-пром[ислові] відділи перебирають Районні союзи кооператив (б[увші] Райспоживспілки в місці осідку району) та завідують тими справами і дбають про проживлення населення.

Районна управа організує районну міліцію та назначує її команданта. Районна міліція дбає про порядок і спокій у районі, а також виконує обов'язки місцевої міліції в районному осередку. Районна команда міліції усуває недостачі організації місцевих міліцій та в порозумінні з головами сільських управ переводить потрібні зміни в їх особовому складі.

Організаційно районна міліція підчиняється команді обласної міліції.

Голова Районної управи є відповідальним керівником влади в районі.

III. Влада III-го ступня

Станиславівська область у своїх дотеперішніх границях становить адміністративну одиницю III-го ступня.

Владу виконує Обласна управа в складі голови, 2 заступників та колегії начальників відділів.

Зорганізовано такі відділи: 1) загальної адміністрації, 2) персональний, 3) народньої освіти, 4) земельний, 5) лісовий, 6) фінансовий, 7) торгівлі та промислу, 8) здоров'я, 9) технічний, 10) суспільної опіки, 11) обласної міліції, 12) культури та мистецтва.

Обласна управа виконує владу і видає обов'язуючі для області розпорядження. Відповідальним керівником обласної адміністрації є голова.

Для узгіднення праці нашої влади з військовою командою в Коломиї, якій підлягають райони: Коломийський, Косівський, Снятинський, Городен[ків]ський, Надвірнянський, – Обласна управа встановлює своїх уповноважених для тої округи. Ті уповноважені подають до відома даним районам розпорядження військової команди в Коломиї, повідомляючи про це Обласну управу.

Відділ загальної адміністрації

Оубл.: Вісник Станиславівської обласної управи. Видас в міру потреби Станиславівська обласна управа. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 1-2.

№ 188

1941 р., липня 22. – Розпорядження Станиславівської обласної управи про збір відомостей про особовий склад сільських і міських управ та реєстрацію населення і заборону самосудів

Розпорядження ч. 1
з дня 22-го липня 1941 р.

1. Районні управи в якнайкоротшому часі зберуть відомості про особовий склад сільських і міських управ. Обласній управі треба подати, з кількох членів складається кожна сільська (міська) управа, а також повні прізвища голів і їх заступників та прізвища командантів міліції. Склад районних управ подати повністю.

2. Міські управи переведуть реєстрацію населення з зазначенням прізвища, року народження, національності, заняття, відколи в місцевості проживає.

3. Самосуди, самоправство, грабежі, крадежі та інші злочини заборонені й караються військовими судами згідно з оголошеними приписами про военний стан. Недозволені самовільні виселювання. Населення позістає на тих місцях, де проживало 22-го червня 1941 р. Зміна місця побуту дозволена тільки в зв'язку з одержанням праці в іншій місцевості, а потрібні посвідки видають районні управи на внесок сільських (міських) управ.

4. Всі органи влади, а також установи і підприємства переведуть реєстрацію шкод, що їх учинила більшовицька влада, військо і цивільне населення.

Вказане також вести хроніку і записувати події, які мали місце з часу упадку радянської влади.

5. Органи влади мають право в адміністративному порядку вживати примусових заходів і притримувати опірних.

6. Все націоналізоване добро остається поки що даліше під опікою домоуправлінь чи інших органів, покликаних до його збереження. Слід забезпечити не тільки націоналізоване, але також з яких-небудь причин залишене майно, котре остає без опіки.

7. Кожна сільська і міська управа створює сільський (міський) мировий суд, зложений з голови, заступника та 6-10 членів. Ті суди в складі голови або його заступника та 2 членів вирішують остаточно всякі дрібні спори між мешканцями (винагорода за працю, поділ плодів із ріллі, користування землею, винагорода за вчинену шкоду тощо) на письмений або усний внесок одної сторони. Вирішені таким способом спори можна буде дати до розгляду державним судам, коли вони будуть створені. Суди повинні діяти в порозумінні з земельною комісією та сільською управою.

Відділ загальної адміністрації

Опубл.: Вісник Станіславівської обласної управи. – Станіславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 189

1941 р., липня 22. – Повідомлення про діяльність ОУН на Північно-Західних землях України напередодні та на початку Німецько-радянської війни

Відгомін проголошення Української держави на Північно-Західних Землях

Організація Українських Націоналістів обіймала приблизно 1 тис. осель, членів 7 тис., прихильників 80 % населення.

Під час підсовітської боротьби згинуло 40 підпільників, перед Німецько-більшевицькою війською отримано і розіслано наказ: “підготувитися до збройної боротьби з Москвою. Німецьку армію вітати, як союзню”. З того наказу заздалегідь приготовано провідників області.

З першим днем війни – там, де було на часі, – брали участь у боротьбі наші члени і прихильники: агітували між Червоною армією, роззброювали її та нищили НКВД-истів та їх прислужників.

Большевики знали, з ким мають до діла, і тому розстрілювали політичних в'язнів та українське населення, де тільки була до цього нагода: кидали гранати в льохи та клуні, де горіли одночасно люди.

Політичних в'язнів розстріляно, а саме:

Луцьк – 2 000 в'язнів,

Дубно – 800 – « –

Рівне – 1 000 – « –

Хоч були такі важкі втрати, приступлено творити українські уряди та міліцію по всіх селах, районах, округах, областях. Сьогодні існує вже Обласна управа у Луцьку на чолі з Марченком. Управа затверджена німецькою вла-

дою. Створено Обласну управу в Рівному на чолі з адвокатом Карнауховим, що вів переговори з німецькою владою і ця має його затвердити.

Всі райони і села опановані.

Справи диверсії малих групок з-за кордону (бо тут їх не було) дістали скрізь спротив як згори, так і знизу.

Ми знали і бачили тільки скрізь Степана Бандеру. Бажаємо йому від усіх урядів ПЗУЗ якнайкращих успіхів у відбудові самостійної Української держави.

Слава Україні!

Андрій

22.7.1941 р.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 10. Машинопис, копія.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 3-4.

№ 190

1941 р., липня 22. – Наказ команди Української народної міліції в Костополі на Рівненщині про повернення пограбованого майна

Наказ ч. 1

Районної народньої Української

Міліції в Костополі

Згідно з наказом ч. 5 Костопільської охорони міста від 8 липня 1941 р., все розграблене майно мало зберігатися до дня видання розпорядження про його знесення. Покликуючись на наказ ч. 5, н а к а з у ю:

1) Всі харчеві продукти, розграблені з кооператив, баз, підприємств, знести в склад харчового відділу – Костопіль, вул. б[увша] Леніна, ч. 23 (контора Тимчасового уряду постачання – бувше МТС).

2) Всі вироби текстильні (мануфактура), шкіри, готовий одяг, взуття знести в склад – Костопіль, вул. б[увша] Леніна, ч. 23.

3) Всі меблі, дрібне знаряддя підприємств, шкільне приладдя, галантерійні товари, лікарські й аптечні цінності знести в склад – Костопіль, вул. б[увша] Леніна, ч. 23.

Все майно розграблене знести на протязі 48 годин від часу оголошення наказу.

За невиконання цього наказу на підставі заклику до населення Головнокомандуючого армії, п[ункт] 6, винні будуть покарані розстрілом.

Командант Української народньої
міліції Костопільського району

Шидловський

Українська народня управа

Костопільського Району

22 липня 1941 р.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.

№ 191

1941 р., липня 23. – Розпорядження Станиславівської обласної управи про підготовку шкіл до нового навчального року

Розпорядження ч. 4
з дня 23 липня 1941 р.

1. Міський відділ народньої освіти в Коломиї перестає від 25.VII. існувати. Він зливається з районним відділом освіти й обслуговуватиме не тільки школи Коломиї, але також усі школи району.

2. Районним інспекторам доручається, крім завдань, які поміщені в обіжнику ч. 1 Станиславівського обласного відділу народньої освіти, допильнувати, щоб по школах їх районів почалися підготовчі роботи до нового навчального року 1941-42, цебто, до місяця вересня. Сюди входять: найконечніший ремонт будинку й ладу в ньому, направа лавок та іншого шкільного приладдя, спис дітей у шкільному віці, опал на зиму і т. п.

3. В зв'язку з цим, інспектори районів подадуть до будівельного відділу при Обласній управі відомості про число і стан шкільних будинків, спеціальних і найнятих, та про докінчення більших ремонтів, розпочатих у часі ферій по школах. Відомості надсилати до 10.VIII.1941 р.

Відділ народньої освіти

Опубл.: Вісник Станиславівської обласної управи. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 192

1941 р., липня 23. – Наказ Рогатинської повітової управи на Станиславівщині до колишніх старшин і підстаршин про участь у державотворчих процесах і готовність до збройної боротьби за Українську державу

Українська повітова управа в Рогатині
Військовий відділ

Наказ ч. 1

До всіх бувших старшин і підстаршин

1. Переживаємо історичну добу, яка має вирішити судьбу України. Серця наші перейняті надією на велике прийдешнє нашого народу.

2. На наших землях відбуваються криваві змагання також і за нас, хоч поки що без нас, а руки наші рвуться до чину...*

3. Не нам рішати, коли виб'є година, у якій наш союзник покличе до зброї, до розправи з московсько-большевицьким упиром. Година ця прийде – не хвилюймося.

4. Розуміємо вашу нервозність, розуміємо, що ненависть до історичного ворога бажає чинної пімсти, розплати з ним.

5. Ми шойно тоді радітимемо, тоді серце вдоволенням запалає, коли залізом випалимо прокляту наволоч, проженемо зайдів назавжди.

6. Наш союзник нам цього не відмовить. Він знає нашу історію, нашу лицарськість, він нам визначить велику ролью на сході Європи.

* Три крапки в тексті.

7. Він поки що обсервує нас, він виловлює на фотографічну плиту не тільки зовнішній наш вигляд, а й нашу душу, культуру, державницьку зрілість та моральну вартість. Це все треба йому запрезентувати.

8. Море пролітої і незастиглої ще крові безборонних в'язнів і населення витискає нам сльози з очей.

9. Одначе плакати не пора. На руїнах і на пожарищах, що їх залишив московсько-большевицький варвар, втілений сатана, маємо відбудувати Українську державу.

10. Поки що будьмо вояками не в однострої. Вимагаємо від вас послуху, чуйності, повної дисципліни без формального запряження. Коли прийде наказ "До зброї", нехай рідні виправлять вас у дорогу зі сльозами радості, а не розпуки, як це було у недавньо-минулому.

11. Поки рушимо в похід, працюйте на своїх місцях з повагою, зрілістю, національною солідарністю. Допмагайте владі, щоби вся праця відбувалася без промахів. Годі нам компромітувати себе перед тими, що нам не брати.

12. Не політикуймо, не шукайте суверена, він є, а ним – Україна !!!

Час покаже, хто нас заступатиме. Тепер дбаймо, щоби ні М о с к в а, ні В а р ш а в а !

П. Бігус,
військовий референт

Слава Україні!!!
О. Д. Телішук,
голова Повітової управи

Опубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 23 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 193

1941 р., липня 23. – Повідомлення про зміну назв вулиць у Рогатині на Станіславівщині

Нові назви вулиць міста Рогатина

Міська рада на пропозицію редакції "Рогатинського слова" постановила змінити назви цих вулиць:

1) 1-го Травня – на 1-го Листопада 1918. 2) Міцкевича до вул. Івана Мазепи – на Євгена Коновальця. 3) Міцкевича від вул. Івана Мазепи до Кутців – на Мирона Тарнавського. 4) Червоноармійська з площі Маркіяна Шашкевича в напрямі до Гнилої Липи – на Адольфа Гітлера. 5) Червоноармійська з площі Маркіяна Шашкевича в напрямі Підгороддя – на Українських Січових Стрільців (УСС). 6) Позакляшторна – на Позашпитальна. 7) Комсомольська – на Василя Стефаніка. 8) Жовтнева – на Карпенка-Карого. 9) Столярська – на вул. Крути. 10) Комарова – на Івана Котляревського. 11) Лазенна – на Купелева. 12) Ясна – на Юрія Федьковича. 13) Ринок – на площу Маркіяна Шашкевича. 14) Домініканська – на кн[язя] Ярослава Осмомисла. 15) Паризької Комуни – на Сильвестра Яричевського. 16) Стаханова – на Омеляна Огоновського. 17) Коротка – на Богдана Рогатинського. 18) Торгова – на Юрка Рогатинця. 19) Пільна – на св. Духа. 20) Казимирівська – на Володимира Великого. 21) Рози Люксембург – на Ольги Кобилянської. 22) Шашкевича – на Івана Мазепи. 23) Петра Скарги – на Петра Могили. 24) Чапаєва – на Богдана Лепкого. 25) Сенкевича – на УГА (Української Галицької Армії). 26) Тимошенка – на Федора Черника. 27) Проборська – на Михайла Галушинського. 28) Артема –

на Богдана Хмельницького. 29) Карла Лібкнехта – на “Просвіти”. 30) Старомлинська – на Ольги Басарабової.

Вулиці з давніми (нетенденційними) назвами остаються без змін.

Опубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 23 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 194

1941 р., липня 23. – З протоколу зборів голів і секретарів громад Лопатинського району на Львівщині про спосіб ведення діловодства та низову адміністрацію

Витяг з протоколу I зборів голів і секретарів громад, які відбулися в Лопатині 23/7 – 1941 р.

Канцелярія громадської управи:

1. Голова і секретар мають всі справи полагоджувати совісно і точно. Всіх інтересантів залагоджувати по змозі на місці у себе, а не відсилати до району, де, не знаючи докладно цих людей і їх обставин, уряд не має даних до позитивного полагодження. Справи, яких не можна з важних причин полагодити на місці в селі, передати в район, але з точними і достаточними матеріалами, а краще всього сам голова прибуде з заінтересованими.

2. Не допустиме, щоби в годинах урядових не було голови і секретаря в канцелярії, і сторони шукали його всюда. Дотепер не оголошені години урядування в селах; обов'язують години від 7 рано – 11 і від 2-5. Коли б надовше виїздив голова або секретар (наради), в канцелярії мусить бути заступник голови.

3. Голова села є відвічальним за порядок і всі справи в селі, однак, щоби більш точно і докладно вив'язатись з обов'язків в кожному селі (присілку), треба покликати до життя громадські комісії, які виконують і пильнують виконання завдань даного ділу праці.

4. Належить сейчас в кожному селі покликати (вибрати) слідуючі комісії:

1) земельну комісію (на 20 домів 1 член),

2) дорогову (4-6 членів),

3) санітарну (3-4 члени),

4) опіки суспільної (3-5 членів),

5) уряд роз'ємчий (3-5 членів),

6) таксаторів (3-4 члени),

7) ревізійну (5 чоловік),

8) господарську (головою – голова, а членами – всі назначені завідувачі установ). Компетенція і засяг праці цих комісій точно означений і знаний громаді.

5. Голова є господарем громади і її представителем. Йому підчиняються і виконують його зарядження секретар, всі працівники громадські і члени комісій. Місцева міліція кромі завдань, які виконує з припоручення району, обов'язана всецільно допомагати голові в праці, а також виконувати його зарядження, яко влади громадської.

6. Негайно покликати до життя:

1) читальню, 2) сторожу огневу, 3) кооперативу.

Зарядити:

1) стійку, 2) дижурних денних, 3) варту нічну.

Підібрати:

1) полевих, 2) гаєвих, для охорони ліса і лісматеріалів.

Всі ці зарядження не повинні залишитись тільки на папері.

Комісії мають дати велику допомогу урядові громади в будівництві нового життя і в опорядкуванні хаосу побольшевицького. Не можна забути вже минулого і тільки о свої справи особисті убиватись – тратити час і сили, їх треба віддати на побудову свого нового життя, а щойно в опорядкованій громаді думати о своїх справах і добрі.

7. До дня 1/8 голови громад перешлють в район (в 2 примірниках, 3-й оставлять в себе) викази:

- а) голів і секретарів громад,
- б) членів земельної комісії,
- в) членів санітарної комісії,
- г) членів комісії суспільної опіки,
- д) членів дорогової комісії,
- е) завідуючих установ промислових; кооперативних; державних,
- з) склад уряду роз'ємного,
- і) склад громадсько-ревізійної комісії,
- й) полевих,
- к) дорожника,
- л) заряд читальні,
- м) заряд кооперативи (молочарні),
- н) виказ осіб з других околиць (окремо східних областей).

Крім таких виказів належить надіслати:

- 1) евіденцію населення, живого і мертвого господарського інвентаря,
- 2) евіденція засів[в],
- 3) – « – промислових, торговельних і культурно-освітних установ.

В кожній канцелярії громадській урядування має провадитися правильно в книгах, тому належить сейчас заложити і від тепер провадити:

- 1) протокол подавчий,
- 2) реєстр засвідчень,
- 3) книгу касову,
- 4) інвентар громадський і інвентарі установ,
- 5) всі евіденції статистики (як взори і біжучі),
- 6) евіденція всіх членів комісій, установ і т. д.,
- 7) – « – мешканців чужих околиць (окремо східних областей),
- 8) – « – бідних,
- 9) – « – шкіль воєнних з поділом: будинки, полеві шк[оли]. Інвентар ж[ивий] і м[ертвий]
- 10) книга мельдункова,
- 11) – « – протоколів громадських,
- 12) – « – донесень,
- 13) евіденція робітників і фахівців (працівників всяких професій),
- 14) Реєстр кар адміністраційних.

Всі ці евіденції провадити на окремих зошитах (за взором).

Справи господарчі:

- 1) опис матеріалів споживчих в державних і кооперативних установах,

2) забезпечити державне майно (дерево в лісі), інвентар бувших колгоспів (від крадіж[і] і нищення, як також майно осіб, вивезених большевиками),

3) подати на письмі, чи в селі існує ще колгосп, який його простір, з чиїх піль складається, а коли нема, подати причину і час ліквідації,

4) покликати сільські земельні комісії, які також будуть компетентні для полагоджування всяких спорів при зборі,

5) половину всього збору (без огляду, з якого це поля) належить забезпечити для держави,

6) землю колгоспу бувшого по зборах віддати власникам, які посідали її перед заложення[м] колгоспу (фільварки і інші не підлягають),

7) землю колгоспів віддати біднякам свого села, а якщо її мало, то другого села в узгідненні з районом,

8) землю вивезених наших людей віддати їх родині,

9) малоземельні жиди, які особисто працюють на ріллі, можуть зібрати 50 % збору, другу половину забезпечити за урядом,

10) по жнивях всі землі мусять бути приготовлені до управи і засівів під загрозою конфіскації майна і вивезення до таборів робітничих,

11) 24/7 ц. р. покликати до життя земельну комісію, т[о] є[сть] голова скличе збори комісії, на яких буде обговорена техніка переведення жнив.

Суспільна опіка

1) Усталено оплати лікарські:

а) за амбулаторійні візити побирати 5 крб.

б) за вихід додому в місце 10 – « –

в) за лікування в шпиталі 15 – « –

(за бідних платить громада)

2) Лікарня в Щуровичах буде зліквідована. Позістане тільки в Лопатині.

С п р а в и з а г а л ь н о - а д м і н і с т р а ц і й н і:

1) При райуправі створений діл реєстрації працівників і фахівців. Повідомити про це села району,

2) в м. Лопатині, Щуровичі, Топорів – ж и д и покличуть свого старого голову і оберуть собі нового голову, до якого буде відноситись управління в справах загалу жидів. О виборі повідомляти районне управління і всіх жидів до 1/8 ц. р.,

3) в справах ветеринарійних урядус др Яворскі при земельному відділі райуправління,

4) в районі організується МТС для вжитку господарського відділу райуправи, громади допоможуть в його організації, зголошуючи інвентар і т. д.,

5) заборонити пасти в культурах і в лісі (кари адміністраційні). Шкоди полеві, лісові безвглядно карати. Голова громади має право і обов'язок на шкідників закладати кари адміністраційні по 10 крб. від штуки, крім того вартість шкоди і оплата таксаторів. Опірних шкідників арештувати і відсилати в район.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 67-69. Машинопис, копія.

№ 195

1941 р., липня 24. – Лист Головного осередку пропаганди ОУН у Львові Крайовому проводі ОУН про організацію фотоархіву при осередкові

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Реферат фотографіки

Львів, дня 24 липня 1941 р.

До Краєвого проводу ОУН

Реферат фотографіки при Головному осередку пропаганди створює фотоархів, в якому збиратиметься усі фотоматеріяли, які відносяться до більшовицького панування на українських землях. Щоб не допустити до розгублення цих цінних матеріалів у Львові та в краю, просимо подати відповідні інструкції для краю.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 23. Машинопис, копія.

№ 196

1941 р., липня 24*. – Інструкція Головного осередка пропаганди ОУН у Львові про збір фотоматеріалів про більшовицький терор та часи відновлення Української держави

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Фотографічний референт

Інструкція ч. 1

1) Усі знімки жертв більшовицького звірства та знімки, які віддзеркалюють переломові дні, що їх переживає український народ, треба відсилати до фотографічного референта Головного осередку пропаганди ОУН.

2) Відсилати туди всі негативи цих знімок (фільми, кліше).

3) На бажання автора знімок негативи звертаємо в час до 10 днів (подати ім'я, прізвище та адресу власника негативів).

4) Автор знімок може застерегти собі авторство.

5) До кожної знімки треба долучити відповідні об'яснення.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 108. Машинопис, копія.

№ 197

1941 р., липня 24. – Повідомлення про Свято визволення в Стрию на Львівщині, на якому виступали представники Німецької та Словацької армії, підтримуючи ідею української державності

Свято визволення

Дня 20 липня 1941 р. м. Стрий було свідком величавого свята. Знедолений народ, замучений більшовицькими катами, почувши волю, організовано поспішив на благодарну Б о г о с л у ж б у в Стрий.

* Датується умовно за попереднім документом.

На площу в парку Йордана зранку почали напливати процесії народу з хоругвами, прапорами і гербами-тризубами, з побожними та патріотичними піснями.

О 9 год. площа була вже многолюдна. Громадянство, підпорядковуючись впорядчикам, зберігало спокій і лад.

Почалась Богослужба. Целебрував о. Матковський, парох з Дуліб, пристоючими були о[тець] декан Охримович з Завадова і Ліщинський зі Стрия. Діювали оо. Чубатий і Кузмич з Бригідана. Співали хори з Конюхова, Добрян і Гірнього на переміну. В часі Богослужби помітно було глибокі почування у людей. Всі хвилювались смутками, радощами, підйомом або сльозами. Такі мішані почування ні трохи не дивні.

Українське громадянство пережило такі страхіття, яких не зазнало від часів наїзду гунів і Андрія Боголюбського, князя московського, що зруйнував і вимордував киян...^{*} Нема вже в живих: батьків, братів, синів, дочок – нема тих найдорожчих, тих ідейних і прегарних квітів... Вівтар прикрашений хрестами, прапорами, тризубом – чому ж всі ці найдорожчі жертви катів не мали того щастя дочекатися побачити все те рідне, дороге їхнім серцям? Чому не довелось їм вільними грудьми здхнути подяку Всевишньому?... Така доля, що диктує поневоленим через гекатомби жертв оглядати радісний схід сонця... Лунає Богослужба, лопотять хоругви й прапори, лише пісня щирої молитовної подяки Господу. А площа ще й ще заповняється. Зібралось народу понад тридцять тисяч! Чи могли червоні сатрапи доказати такого чуда, щоб зібрати доброхотів стільки людей? Скінчилась Богослужба і провідник о. Левицький з Братковець у своїй гарно побудованій проповіді сполучив патріотичне з побожним і приявни, безумовно, додатньо сприйняли гарну проповідь.

Після того виступив з запальною промовою від обласного Проводу ОУН п. Шукатка і дав яскравий нарис важкого тернистого шляху, яким ішла нічим незломна, певна в перемогу Організація Українських Націоналістів під проводом Евгена Коновальця. Та його замордували большевики через свого агента, бо боялись українського відруху. Після нього провідником українського народу став Степан Бандера, якого наказам підпорядковуються всі.

П. Николяк провів приречення вірності, підпорядкованості Організації Українських Націоналістів під вождем Степаном Бандерою. Зібране громадянство з піднесеними руками повторило слова приречення.

Представник Словацької армії підполковник Сурови вітав українців і поздоровляв їх з визвольним святом, зазначивши, що воля України зроджена з крові незчисленних жертв, зроджена на руїнах, але при допомозі Бога, невсипучою працею рани будуть залікувані і велика Українська держава знайде собі гідне місце в сім'ї вільних держав Європи. Його промова була дуже тепла, підбадьорлива.

Представник Німецької армії і команди міста, сотник, не менше щиро й сердечно привітав і поздоровив святочно зібраних і закріпив до впертої праці, наполегливих змагань і запевняв, що світле майбутнє Великої України запевнене.

Отець Притуляк промовляв від Районової управи. Його промова була високо патріотична.

^{*} Тут і далі три крапки в тексті.

Врешті відчитав проф. Кокольський привітальні телеграми до ексцеленції митрополита, до Краєвого проводу ОУН і до фірера Гітлера. Цю останню телеграму відчитано по-німецьки й по-українськи.

Оркестра Стрийського району відіграла німецький, словацький і український гимни. Український гимн ввесь народ з підйомом проспівав.

Під начальним проводом інсп[ектора] Данилишина уформувався похід чвірками через місто і карні ряди нашого громадянства передефілювали перед представниками Німецької і Словацької Армій та української влади. Сама дефіляда тривала 1 і пів години, а взяло в ній участь понад 20 000 людей.

Залишається відмітити заслуги п. Красінського і комітету пань, які постаралися влаштувати й гарно прикрасити польовий вівтар на площі Йордана.

Ось так виявив український народ святочним обходом свої довгождани почування.

М. П.

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 24 лип. – № 2. – С. 1.

№ 198

1941 р., липня 24. – Відозва ОУН до українців м. Бережан на Тернопільщині про наведення ладу й дисципліни в місті

До українського населення

Від непам'ятних часів тягнули ми на своїх плечах ярмо неволі, переплітане наче золотою ниткою зривами гнобленого народу. Роки двадцятого століття були чи не найтяжчими в нашій історії. В коротких відступах часу нашу рідну землю зрошувала обильно кров найкращих синів Неньки-України. Герої наші гордо йшли на смерть за правду з думкою, що “аж тоді підуть по тій дорозі люди, як їхні кости тут під нею зогниють”. Вони вірили у великий день.

І цей день настав. Засяло й для нас сонце волі. Остало при житті ще багато вірних синів народу, які взяли за велике діло будови своєї власної держави. Перед веде Організація Українських Націоналістів. Після страшного більшовицького наїзду, який оставив по собі жahlivi наслідки, прийшла до нас непереможна Німецька армія, вислана геніяльним фірером А. Гітлером. Армія ця переслідує ворогів всіх націй, червоних катів, промошуючи поневоленим народам шлях до волі.

Український нарід належить до щасливих вибранців долі. Нам промостили шлях, і ми будуємо свою власну державу. Наш провід зорганізував по містах і селах українську народну міліцію. І в наших Бережанах є міліція, яка станула до великої служби. Стрільці виконують свої обов'язки добре, тільки частина населення не зовсім їх зрозуміла. Є ще люди, які свідомо і самовільно порушують порядок, але з такими покінчимо.

Будемо працювати безупинно, щоб довести знищену країну до ладу. Всі мусять вже знати, що всякі грабежі, самосуди і все інше, що порушує порядок, буде строго каране.

Виповняймо всі вказівки нашого проводу, а збудуємо сильну Українську державу.

Слава Україні!
Слава героям!
Слава вождеві!

Опубл.: Бережанські вісті. – Бережани, 1941. – 24 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 199

1941 р., липня 26. – Заява зборів мешканців Берестечка на Рівненщині про підпорядкування урядові Української держави у Львові

До Проводу Організації Українських Націоналістів в Львові
Заява

Волею українського народу проголошено у звільненому внаслідок побіди Німецької армії місті Львові дня 30 червня 1941 року [відновлення] Самостійної Української держави.

Ми, громадяне міста Берестечка, приймаємо цей акт як вияв нашої волі і проголошуємо дня 26 липня 1941 року самостійність Української держави.

Повітове управління визнає і підпорядковується у всіх рішеннях урядові у Львові.

Ми, громадяне, дякуємо непереможній Німецькій армії та її вождеві Адольфові Гітлерові за допомогу у визволенні нас з-під ярма червоної Москви.

Віримо, що німецький нарід не схоче поневолити свободолюбивого українського народу та дозволить повернути провідникові Організації Українських Націоналістів Степанові Бандері до краю, щоб цей міг приступити до побудови Української держави.

За Районний провід Берестечківського району І. Пилипович,
коміс[аричний] бурмістр м. Берестечка Корнійчук*

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 29, арк. 19-21. Машинопис, рукопис, оригінал.

№ 200

1941 р., липня 27. – Звіт Проводу Північно-Західних українських земель в Рівному Проводі ОУН у Львові про діяльність у липні – організацію першого куреня Українського війська ім. Холодного Яру в Рівному і бої української міліції та партизанських загонів із залишками Червоної армії

Звіт з Північно-Західних українських земель
до Проводу Організації Українських Націоналістів у Львові

Дня 27.7.1941 р. на площі Старого Замку в Рівнім відбулося Свято української державності, а потім величава маніфестація. Присутніх 10 тисяч людей із Рівного і сімох районів давнього Рівенського повіту (Корець, Гоша, Межиріччя, Олександрія, Клевань, Рівне, Тучин), як теж численні делегації від населення Полісся (Костопільщина і Деражна).

Осередком свята був перший курінь Українського війська ім. Холодного Яру. Всі райони прийшли зорганізовано з оркестрами, прапорами й написами “Хай живе наш вождь Бандера”, “Боремося за державу Володимира Великого”, “Хай живе одна нероздільна Українська держава”. Під час свята співав гарно хор зі села Городна на переміну з трубними оркестрами, яких було на святі аж вісім. Величності свята надала організованість й дисципліна його учасників.

В год. 10-тій рано показали на зруйнованих вулицях Рівного перші колони людей в гарних національних строях з районів; всі йшли в сторону площі Старого замку. Першим увійшов перший курінь Українського війська ім. Хо-

* Нижче підписи – автографи принаймні 96 осіб (текст частково пошкоджений).

лодного Яру. За ним організовано всі райони. На площі усталилися всі в трійкові колони.

Почалося свято. Відкриває друг Заборовець. Описує положення України зараз, з'ясовує наше відношення до Москви та наші взаємини з Німеччиною. Палко говорить про 20-літню боротьбу ОУН за незалежну Українську державу. Подає ціль свята. Потім виступає бувший підпільник друг Остап. Він говорить на тему: “Мета і ціль ОУН”. Промова Остапа: “Слава Україні! (Всі руки вгору і разом трічі: героям слава!) Я член ОУН, підпільник, що працював на цьому терені, на терені Рівенщини. Український народ! Від імені ОУН повідомляю Вас – всіх тих, що тут Вас бачу, що ОУН буде боротися за Самостійну Соборну Українську державу до остаточної перемоги. Український народ! Настав той час, вибила та година, в якій маєш змогу власною силою творити український державний апарат. Український народ, знай, що ОУН бореться за могутчу Соборну Самостійну Українську державу і за тих всіх українців, що їм є Україна понад все. Народ! Ще раз потверджую, що ОУН буде боротися до часу здійснення української державності, ОУН Бандери, ОУН українського підпілля. Хай живе Бандера! Хай живе Стецько! Хай живе цілий провід українських націоналістів! Тоді слідує довготриваючі оплески, “Слава! Хай живе Самостійна Соборна Українська Держава! Хай живе уряд Ярослава Стецька! Хай живе провідник Степан Бандера! Хай живе Адольф Гітлер!”

На святі було багато німецьких старшин, які приймали разом з українськими представниками влади дефіляду. На святі проголошено всім святочно, що революційним порядком повстав перший курінь Українського війська ім. Холодного Яру. Цей курінь зложив присягу, а разом з ним склали присягу всі зібрані. Посвячено прапори: 1) національний, 2) прапор куреня (синьо-жовтий), на одній стороні тризуб, а на другій напис: “Воля Україні, або смерть”. Цей прапор вишивали підпільники ОУН Рівенської округи під кермою друга Остапа, він був прапором підпільної групи ОУН Рівенської області. Від підпільних вийшла ініціатива творити курінь, і вони передали куреневі свій прапор. Під цим прапором звели підпільні ряд боїв проти чекістів. І тепер передали першому куреневі Українського війська, щоби продовжував самостійницьку боротьбу, 3) прапор організаційний (червоно-чорний).

По закінченню свята всі райони перейшли вулицями міста організовано (колони в трійках) з окликами: “Слава Україні!”, “Хай живе Самостійна Соборна Українська держава на чолі зі Степаном Бандерою!”, “Хай живе уряд Стецька!”, “Хочемо повороту Бандери і Стецька на Україну!”. В місті був спинений рух. Німці робили знимки і помагали нам робити порядок. По святі перший курінь зайняв на казарму один із міських будинків. Зараз на другий день приступив до підстаршинського вишколу. Вже першого дня постаралися [про] ліжка, сінники, коци і простирала. Постаралися [про] полеву кухню, запаси харчів, білля. Всім пошили мазепинки. Почалися вправи. Вправляє перша сотня (120 людей). Командант куреня друг Остап. Вишкільні: Федорович, Сірко, Цинко, Мельник. Курінь вправляє 5 днів.

В тім самім дні була велика маніфестація в Здолбунові. Було до 10 тис. людей. Всі організовано. Звіт особно.

31.7.1941 р. бій української міліції в Степані. Участь брало 100 міліціантів з полк. Лиходьком на чолі. Бій триває дальше. В полон взяли 6, здали їх німцям, 2 здали до Костополя, разом 8. Вбитих 8 большевиків. Узброєні в ско-

ростріли, револьвери, динаміт і плин. Бої тривають даліше. Партизанка вела-ся: в Деражне, згинуло двох наших, Іван Царик і Петрик. Большевиків упало 8. Один наш, псевдо Ярослав, ранений. Взяли скоростріли. Костопільський район. Партизани б'ються. Вбито 6 чекістів. Впав і наш, Іван Дайнер з Футорів Бічальських. Ідуть бої з чекістами в Підлужному. Там згинув Авраам Фінчук.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 8-8зв. Машинопис, копія.

№ 201

1941 р., липня 27. – Повідомлення Центрального студентського проводу Союзу національного студентства до проводу ОУН у Львові про обрання проводу у Львові

Провідникові привіт!

Студентський сектор ОУН – як авангард студентства західних і східних земель України, засилає провідникові Організації Українських Націоналістів і вождеві української нації Степанові Бандері

Націоналістичний привіт

з приводу виборів Центрального студентського проводу Союзу українського націоналістичного студентства.

Слава Україні!

Львів, дня 27 липня 1941 р.

Центральний Студентський Провід
В. Мартиняк в. р. В. Лемеха в. р.

ЦДАВОВУ, ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 14зв. Машинопис, оригінал.

№ 202

1941 р., липня 28. – Звіт Сокальської повітової управи на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про організацію та компетенції управи повіту

Звіт

В перших днях по вибуху війни українські громадяне міста Сокаль створили за ініціативою Макара Володимира Міську управу, яка з [при]ходом Бойка Івана переорганізувалась в Повітову управу в такому с[кла]ді:

голова Повітової управи др. Ріпецький Степан;

заступник голови Повіт[ової] управи Горницький Василь (симпатик);

секретар Повіт[ової] управи Ліскевич.

При Повітовій управі є такі відділи:

1. Господарки і виживлення інжінер – Чужак Мирон (орг[анізаційний] член ОУН);

референти:

а) земельний – Гнатюк Панько;

б) торговельно-промисловий – інж. Миколяк;

в) промисловий і спеціально кооперативний – Петриченко;

г) молочарство – інж. Томашівський;

г) дрібно-промисловий і ремісницький – Звадюк Володим[ир];

д) дорогово-будівельний – інж. Пелех і інж. Заставний.

- 2) відділ народної освіти і пропаганди – Нестор Ріпецький (член ОУН);
а) 3 референт: шкільний інспектор – мгр Шульга Гриць;
б) позашкільної освіти – Гриньків Евген;
в) виховання молоді: (необсаджено) веде Сведницький;
г) мистецька секція – Сусідко Гриць;
г) жіночий Пелехівна;

- 3) відділ лісний – Білик;
4) суспільної опіки і праці: бюро праці;
5) фінанси (необсаджений);
6) відділ мешканевий.

В повіті зорганізовано по всіх селах 6. Сокальського району і сіл 6. Сокальського повіту, крім Сільця Белзького, Куличкова, Ванева, Прусенова з Велико-Мостенського району громадські управи. Сталий контакт і інструкції для громад загально-адмін[істративні] видає голова й заступник, ділов[од] й поодинокі керманічі відділів.

Громадські управи складаються з 8 членів. Компетенції як залуч[ник] ч. 1.

1. Господарський відділ веде всі господарські справи повіту. Видано інструкції в справі колгоспів, залишеного майна, жнив, урухомлено фабрику сукна. Заряд український. Робітники майже самі поляки і жида. Нема наших фахівців. Приготовляється і фабрику металевих виробів (гузиків, тризубців, розет, цвяхів, шпильок. Може робити й гільзи до набоїв).

Торгівля наладжується. Приватних підприємців ще нема. Союз має досить великі запаси товарів і обслуговує кооперативи. Наладжується зв'язок зі Львовом. Шевські, кравецькі, слюсарські і столярські варстати по трохи працюють на засадах кооператив. Працює три пекарні і одна фабрика содової води. Молочарство організується на зразок Маслосоюзу. Дороговий відділ направляє дороги. Матеріал бере з магазинів, де більшовики громадили його на будову укріплень. Будівельний веде відбудову погорілих господарств. Певні труднощі зустрічає в роздобуванні матеріалу, бо ортскоманда* дала застереження, щодо матеріалу з сокальської околиці й лісів. Постинані дозволяє брати, але рубати не дозволяє.

Дороговий плянує будову дороги Сокаль-Пархач, щоб получить Сокаль зі Львовом.

2. Відділ нар[одної] освіти і просвіти видає щоденник, ред[актор] Н. Ріпецький. Щодо ред[акції] є певні застереження, але трудно обійти цензуру. Крім щоденника видано: збірку пісень, “Боротьба з Москвою” – Ясенка, збірку поезій – Ріпецького. В проєкті: “Ой три шляхи” В. Орлика (місцевого белетр[истика]), “Листи до близьких і далеких” Ріпецького Н. (публіц[истика]) і передрук нашої літератури з “Б[ібліотеки] б[оевика]”** (“Українськ[е] робіт[ництво]” Стецька, “Наш шлях боротьби” Орлюка, ч. 1). Спроваджено трохи літератури в бібліотеки, урухомлюється книгарство. Є около 20 мап України.

Шкільний веде реєстрацію учителів, реєстрацію шкіл, розроблює навчальну програму для народ[них шкіл] і підготовляє друк підручників.

* Ortskommando – місцева команда (нім.).

** Розшифрування непевне.

Позашкільна освіта: відновляє філії “Просвіти”, відновлює читальні. Є зорганізований мішаний і музикальні хори і оркестри. Дир[игенти] і член[и] оркестри є по більшій кількості поляки, які слухняно виконують свою роботу.

Відділ молоді веде організаційну працю над організуванням “Січей”, Жіноча секція підготовляє санітарний курс.

3. Лісний організує охорону ліса і налагоджує лісну господарку.

4. Суспільна опіка опікується українцями з східних укр[аїнських] земель і всім, що потребують помочі, веде безплатну кухню.

Бюро праці реєструє всіх працівників. Працю дістають в першу чергу і поки що тільки українці.

5. Фінанси не налажені. Є організований банк, що веде поки що біжучі рахунки. Податковий уряд ще не зорганізований.

6. Мешканевий: переділ мешканевий, перебирає адміністрацію над державним[и] і безпанськими будинками.

7. Пошта не урухомлена. На урухомлення пошти ортскомандантура не хоче дати дозволу.

Міліція: стан загальний	804	людей
Сокаль місто	300	– « –
Повіт	504	– « –
Узброених: Сокаль місто	230	– « –
Неузброених	70	– « –
В повіті узброених тільки	30	– « –

Сокаль 28.VII.1941 р.

Слава Україні

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 93-94. Машинопис, оригінал.

№ 203

1941 р., липня 28. – Протокол загальних зборів села Липного Любарського району на Житомирщині

Протокол № 1

общего собрания крестьян села Липно, которое состоялось
28 июля 1941 года

На собрании присутствовало всего 241 человек, из них – 42 чел[овек] женщин.

По поручению руководителя района собрание открыл Гарбузюк Кирило Севастьянович.

По предложению собрания избранный президиум собрания из следующих лиц:

Гарбузюк Григорий Николаевич,

Покотылюк Панкратий,

Андрощук Корней,

Пасечник Михаил,

Нечипорук Андреян и

Гарбузюк Прокофий.

Председатель собрания Гарбузюк Григорий, секретарь – Андрощук Корней.

Повестка дня:

1. Проработка обращения к крестьянам Украины.

2. Выборы руководящих органов власти в селе.

3. Сельсько-хозяйственные вопросы.

Слушали: 1. Проработка обращения к крестьянам Украины.

Гарбузюк Григорий зачитывает обращение к крестьянам Украины об освободительном движении от большевистского ига и объединения вокруг националистов Украины под руководством Степана Бандеры.

Высказались:

Петрук Василий, Нечипорук Андреян, Затулюк Ефим, Гарбузюк Прокофий.

Постановили: принять обращение к сведению и неуклонному исполнению. Приветствовать освободительное движение украинских националистов, которые прокладывают дорогу к хорошей жизни в будущем для крестьян, рабочих и интеллигенции.

2-й вопрос.

Слушали: докладчик Гарбузюк Кирило, который кратко характеризует порядок и количественный состав, который необходимо избрать в органы управления руководящего состава власти на селе. Дальше Гарбузюк обращает внимание на то, что сейчас происходит национально-освободительное движение, на основании чего будет создано Украинское самостоятельное государство.

Высказались:

Гарбузюк Порфирий, который заявил о том, что нам необходимо избрать таких людей в число руководящего состава, которые отвечают интересам Украинского национального государства.

Поданы кандидатуры для выборов руководящего состава на селе:

Гарбузюк Порфирий Антонович, Единак Дмитрий, Присяжнюк Федор, Климчук Тихон, Гарбузюк Григорий, Кирилюк Санин, Присяжнюк Емельян, Гарбузюк Кирило.

По большинству голосов прошли до руководящего состава села: Гарбузюк Порфирий Антонович (председатель), Единак Дмитрий Захарович (зам. председателя), Присяжнюк Емельян Емельянович (секретарь).

Поданы кандидатуры до руководящего состава правления колхоза: Гарбузюк Григорий Николаевич, Олейсейчук Захар Р., Андрощук Корней А., Гарбузюк Кирил Севастьянович, Кирилюк Санин, Единюк Иона Анисимович, Бацанюк Опанас, Нечепорук Андриан Федорович.

По большинству голосов оказались избранными следующие лица: Гарбузюк Григорий Николаевич (председатель), Андрощук Корней Антонович (бухгалтер), Бацанюк Опанас Емельянович (счетовод).

Поданы кандидатуры на сельскую охрану:

1. Герасимчук Данил	11. Яремчук Трифон
2. Герасимчук Павел	12. Нечепорук Алексей
3. Шевчук Степан	13. Андрощук Николай
4. Нечепорук Андриан	14. Пасичник Михаил
5. Гарбузюк Родион	15. Трофимчук Трофим
6. Томчук Захарий	16. Гарбузюк Евдоким
7. Петрук Клим	17. Гарбузюк Григорий А.
8. Гарбузюк Павел	18. Ковальчук Михаил
9. Петрук Василий	19. Гарбузюк Порфирий Юхимович.
10. Покотилюк Панкратий	

По большинству голосов избранными оказались следующие лица: 1. Андрушук Николай Дмитриевич (комендант), 2. Герасимчук Данил Демьянович (секретарь), 3. Шевчук Степан Митрофанович (милиционер), 4. Яремчук Трифон Онуфриевич [милиционер], 5. Гарбузюк Родион Кондратьевич [милиционер], 6. Гарбузюк Порфирий Ефимович [милиционер].

Весь руководящий состав органов власти села содержится за счет колхоза, с оплатой трудовой согласно ставок оплаты работы руководства: председатель – 2 трудодня, заместитель – 1,5, секретарь – 1,5, бухгалтер – 2 трудодня, счетовод – 1,5 трудодня, комендант – 1,5 трудодня, остальные – 1,25 трудодня.

Слушали: избрание руководителей подсобных отраслей хозяйства.

Постановили: избрать зав[едующим] МТФ Андрушука Семена Макаровича, пчеловодом колхоза – Нечепорук Андриана Федоровича, бригадиром огородной бригады – Гарбузюк Евдокима Хомича, вет[еринарным] санитаром – Присяжнюк Федора Калениковича.

Слушали: об избрании ревизионной комиссии колхоза.

Постановили: избрать в состав ревизионной комиссии колхоза следующих лиц: 1. Гарбузюк Тимофей Павлович, 2. Единюк Иона Анисимович, 3. Кухарчук Ксенофонт Иванович, 4. Затулюк Семен Никифорович, 5. Довгалюк Алексей Гаврилович.

Слушали: о выборах пожарного старосты.

Постановили: избрать пожарным старостой Герасимчука Степана Митрофановича.

Слушали: о кооперативных средствах.

Постановили: поскольку не установлено количественного и суммарного состава товаров, а поэтому вопрос оставить открытым, одновременно предложить ревизионной комиссии по кооперации установить остаток и материалы проверки представить на очередное общее собрание.

Слушали: о передаче дел от бывшего руководства сельсовета – новоизбранному руководству села.

Постановили: назначить как понятых от крестьян: 1. Семенюка Демьяна Семеновича, 2. Савчука Сергея Наумовича.

Слушали: об оплате работы колхозникам, которые работали по мобилизации на разных спецработах.

Постановили: принимая во внимание, что многие колхозники работали на разных спецработах, которым не оплачено денег и не начислены трудодни, а поэтому составить на таких лиц списки и начислить трудодни в соответствии с нормами и расценками.

Слушали: о сельско-хозяйственном инвентаре.

Постановили: как видно, что некоторый сельско-хозяйственный инвентарь, как то: телеги, плуги, упряж и другой инвентарь взят крестьянами по домам, а поэтому предложить всем крестьянам возвратить сельско-хозяйственный инвентарь до колхоза в те места, по бригадам и фермам, где таковой находился, не позже 2-3 дня.

Слушали: про разные сельско-хозяйственные работы.

Постановили: ввиду того, что настало горячее время уборки урожая, а поэтому колхозникам выйти до работы, как одному, и насчитывать за работу

трудодни в соответствии расценок, которые существовали раньше, от нормы выработки.

Председатель собрания (подпись)

Члены президиума (подписи)

Секретарь (подпись)

Перевел с украинского: начальник III отделения 2 отдела

У[правления] б[орьбы] с б[андитизмом] НКВД УССР капитан Рябоконт

18 августа 1945 года.

2 экз.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). – Ф. 1, оп. 23, спр. 1714, арк. 3-8. Машинопис, засвідчена копія.

№ 204

1941 р., липня 29. – Протокол засідання Кам'янець-Подільської обласної ексекутиви ОУН

Протокол ч. 1

Засідання Обласної Ексекутиви, що відбулося 29 дня липня 1941 р.

Початок о 4-тій год. пополудні.

Приявні: Козак Микола, Притуляк Денис, Зброжик Володимир, мгр. Лисяк Олег, Фриз Микола, Охримович Теодозій.

Порядок нарад: 1. Звіт з нарад з німецькими властями.

Ад* 1. Звіт з нарад з німецькими властями (ортскомандатур) склав друг Притуляк Денис, що є зв'язковим між Обласною управою а нім[ецькою] владою. Німецька влада заборонила вести пропаганду, друкувати націоналістичні кличі й видавати обласну газету. “Ніякої політики, тільки праця до хлібного збору”. Німці поклали собі за ціль тільки зібрати хліб з поля, а все проче усунути на бік. Місцеві нім[ецькі] урядові чинники не зрозуміли правдивого змісту націоналістичних кличів, н[а]пр[иклад], “Серп і молот, то смерть і голод” (після їх думки – це заклик до саботажів). Впав запит з боку нім[ецької] влади і під чим проводом ми, як члени ОУН, працюємо на цьому терені, відповідь була: “Ми працюємо під проводом Степана Бандери”. Мимо старань, все усунено на бік, а на перше місце поставили збір збіжжя.

Тільки позитивною була відповідь щодо організації міліції на терені Кам'янець-Подільської області й організації Обласної управи. Зв'язковий друг Притуляк Денис запевнив, що в дальшій своїй праці буде старатись добре поінформувати й переконати німецьку владу про ціль нашого приходу й праці в Кам'янець-Подільську область, а головно про ціль нашої пропаганди.

Дальший порядок нарад:

1. Плян праці на найближчий час.

2. Організація Обласного уряду.

Ад 2. Провідник друг Козак Микола заявив, що ми повинні, по-перше, працювати над господарською розбудовою області, а рівночасно розбудовувати організаційну сітку, яка по нашому відході з цього терену – а це є можливе – сама могла б змагати й провадити тутейші маси до нашої найвищої цілі – Сам[остійної] Соборної Укр[аїнської] держави.

* Ad – до (лат.).

Ад 3. Ми повинні опанувати місцеві уряди і розв'язувати всі справи з націоналістичної точки бачення. Перевести список фахових сил по професіям, щоби знати, якими силами розпоряджаємо. Організовані нами уряди мають стояти на належному рівні, щоби дати приклад прочим людям, і на це звернути бачну увагу.

Члени ОУН повинні настільки бути виробленими, щоби давати належну розв'язку життєвих питань. Впрочім, члени ОУН повинні зорити, щоби не роблено щось такого, що противилося б засадам укр[аїнського] націоналізму.

Не бавмося в провідництво, лише спільними силами змагаймо до спільної мети. Треба вибрати людей, щоби зуміли б належно розвинути організаційну сітку в Кам'янець-Подільській області. Всі повинні присвятитися тим справам, з яких можуть найкраще вив'язатися. Коли не можна розбудувати всеціло наше життя, то сконцентрувати наші сили на одній ланці життя, щоби з'єднати собі місцевий елемент, а тим самим прислужитися найкраще нашій справі. Людям, щоби їм брак творчої ініціативи, подати подрібні інструкції, по яким вони мають працювати. Дати зі себе працю, працю плянову й корисну.

До Обласної управи ввійшли: Козак Микола, Притуляк Денис, Лисяк Олег, Охримович Теодозій, Фриз Микола, Голуб'як Остап, Лотоцький Богдан, Цуприк Богдан, Побережник Михайло, Біланюк Володимир, Сваричевський Лев.

До міліції ввійшли: 1) обласний командант – Зброжик Володимир, 2) заступник – Карасевич – місцевий, 3) секретар – Роснецький Клим, 4) персональний і муштровий референт – Щегрин Яків.

Члени міліції: Сікора Степан, Іванець Михайло, Гірняк Ігор, Олексюк Антін, Бзовий Іван, Білас Євген, Устяник Степан, Опара Юрій, Мулик Володимир, Гречаник Петро.

Решту міліції покликати з місцевих людей. Вирішено як слід зорганізувати Обласну команду н[ародної] м[іліції], яка буде складатися зо 100 (сто) озброєних людей. Крім Обласної команди н[ародної] м[іліції] при Міській управі зорганізувати охоронну сторожу Міської управи з 20 (двадцять) людей.

Рішено з людей, приділених до Обласної управи, призначити найменше [...]ох* людей, які будуть полагоджувати всі справи Кам'янець-Подільського району, та призначити людей з Обласної управи, які будуть займатися виключно нашими організаційними справами.

На цьому засідання закінчено о год. 6.45 вечером.

Кам'янець-Подільський, 29/VII.1941 р.

Підписав: Козак Микола –
провідник Обласної езекутиви в Кам'янці-Подільськім

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 54-55. Машинопис, копія.

* Кількість осіб не прочитано.

1941 р., 29 липня* . – Звіт про роботу Повітової управи в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині, поданий УДП у Львові

Повітова управа
в Кам'янці Струм[иловій]
Кам'янка Струм[илова], дня [...]** липня 1941 [р.]

Звіт

з праці Повітової управи в Кам'янці Струм[иловій] за час
від 14 по 29 липня 1941 р.

Дня 29 червня 1941 р. відбулася з ініціативи ОУН нарада громадян міста Кам'янка Струм[илова]. На цій нараді рішено покликати Повітову управу та організувати народню міліцію.

На голову Повітової управи покликано п. проф. Сокола Івана.

Дня 1/VII.1941 р. відбулося перше засідання, на яким покликано відповідні реферати і приділено їх наступним особам:

голова:	п. проф. Сокіл Іван,
заст[упник] голови	о. Дмитрук Евген,
секретар:	п. Литвин Мирослав,
Організаційний референт:	п. Михайлишин Семен,
Пропаганда:	п. Саган Зиновій,
	п. Гіжевський Леопольд,
	п. Яримович Ярослав,
референт безпеки:	п. Рудий Володимир,
– « – осьвіти:	п. Косаревиц Омелян,
– « – сусп[ільної] опіки:	п. Литвин Терентій,
– « – фінансів:	п. Сабарай Іриней,
– « – промис[лу і] торгов[лі]:	п. Мулькевич Володимир,
– « – санітарний:	п. др. Банах Володимир,
– « – ветеринарій:	п. др. Сінкевич Йосиф,
– « – лісовий:	п. Басараб Роман,
– « – будівничо-шлях[овий]:	п. інж. Яців Орест,
– « – земельний:	п. Винар Омелян,
– « – пошти та зв'язку:	п. Лиско Петро.

Звіти з праці виготовлено 14.VII.1941 р. і переслано до Львова, тому про початок праці лиш загально, а сам звіт від 14.VII по 29.VII.1941 р.

Повітова управа урядила дня 2.VII.1941 р. при співучасті представників Німецької армії торжественну службу Божу з проповіддю, а після неї відчитано торжественно з балкону церкви Акт проголошення Української держави. Дня 2.VII.1941 р. та 4.VII.1941 р. відбувся торжественний і маніфестаційний похорон 18-х жертв, замучених в пивницях тюрми НКВД.

Відбуто вже дві наради голів сільських управ (сесії).

Приставаю до звіту від 14.VII по 29.VII.1941 р.

В межичасі Повітова управа змінилася в Районову управу та змінено деякі реферати, взглядно приділено, як підреферати деяких відділів, а приміром: реферат організа[ційний] перетворений у відділ загальної адміністрації.

* Дата встановлена за змістом документа.

** Дати в тексті немає.

1. Загальна адміністрація: референт п. Михайлишин Семен. Район має 22 села. У селах зорганізовано міліцію та призначено сільські управи, в склад яких входять: голова, заступник голови, секретар та двох членів. Видано інструкції, як провадити потрібні книги.

2. Відділ пропаганди: заняті пп. Саган Зиновій, Гіжевський Леонід та Яримович Ярослав. Проводять реєстрацію бібліотек, останки записок НКВД, реєструється старшин, підстаршин та стрільців УГА та УНР. Відновляють “Просвіти”, “Січи” і т. п. Члени відділу пропаганди виїжджають з рефератами на села.

3. Безпека: п. Кошарський Омелян. Повіт числить 74 села. 3 райони: Кам’янка Струм[илова], Милятин та Буськ. Зорганізовано міліцію по селах. Міліціантів 659. Крісів 396. Зорганізовано розвідку по селах. В поодиноких міліціях переводиться вишкіл міліціонерів – муштра та наука про оружжя. Патрулювання в селах відбувається акуратно. Зв’язки поодиноких міліцій зі собою наладжано.

4. Шкільний реферат: п. Кесаревич Омелян. Переведено реєстрацію учителів району, списки дітей в шкільному віці. Зорганізовано культосвітню працю учителів серед шкільних дітей та дорослих. Відновлено кружок Взаємної помочі укр[аїнського] вчительства.

5. Суспільна опіка: п. Литвин Терентій і о. Дмитрук Евген. 20.VII.1941 р. заснувано в Кам’янці Струм[иловій] Повітовий комітет допомоги, Збірки в натурі та в грошах. Із збірок користають погорільці міста Холоїв, повертаючи з тюрми, вдови помордованих через НКВД і позістали українці зі східних областей. Із збірки вислано деяку кількість збіжжя, муки, круп, яєць, дробу та інше у Львів, для Допомогового комітету. Створено захист для дітей під проводом [сестер] Службниць. З днем 31.VII.1941 року починається дитячий садок під проводом сс. Службниць.

6. Фінансовий реферат: п. Сабарай Іриной. Податків ще не стягається. З перебраного майна по більшовицьких установах зібрано 63.507 крб. і 56 коп. та виплачено 32.477 крб. і 53 коп. Піднято доходження проти заготскотовщиків заготскоту, укрптахопрому, заготсіна і т. ін. Стягнуто часть грошей і візвано до зложення рещти.

6а. Асекураційний інспектор: п. Шелемех Тадей. Виїзд до Львова по інформації в справах асекурації до сіл, щоб справдити, в якому стані находяться книги оціночних карток господарств і квітанційного матеріалу. Участь в ліцітації надбужанських сіножатей.

7. Господарсько-промисл[овий] рефер[ат]: п. Мулькевич Володимир. Млини всі в русі. Видано зарядження для укомплектування посад в торговельних установах, як П[овітовий] с[оюз] к[ооператив] і М[іське] с[поживче] т[овариство]. Цегельні та горальні перейшли під управу відповідних трестів у Львові. Кожного дня уділяється багато інформацій та полагоджується негайні справи.

7а. Повітовий союз кооператив: директор п. Максимів Михайло. Переведено ліквідацію кооперативних артілів та складів муки – заготзерна. Урухомлено пекарні і передано їх новозорганізованому МСТ. Зорганізовано 84 крамниць в районі. Зорганізовано заготконтори, як: плодоовочну, м’ясо-яєчну, збіжжєву і інші. Відкрито м’ясарню, харчівню і урухомлено молочарню, яка об’єднує 20 збірних точок.

7б. Горальні: п. Давидович Лонгін. Переведено інвентаризацію горалень. Засіяні поля роздано до ужитку робітникам горалень за пайкою такою, яку дає

також радгосп. Горальні на ремонті, лише горальня в Сільці Бенькові може бути чинна. Управа горалень працює на підставі доручень Львівського спіртресту.

8. Санітарний реферат Повіт[ового] уряд[у] здоров'я: др Банах Волод[имир]. Реституовано повіт[овий] осередок здоров'я в Кам'янці Струм[илової]. Переведено інвентаризацію решти майна саніт[арного] та аптечного в повіті. Деякі медичні установи в повіті зліквідовано. Провірено стан лікарні в Буську та епід[еміологічної] лікарні в Будках Незн[анівських]. Пошестні недуги проявляються тільки спорадично (черевний тиф в Сільці Бенькові та кір [в] Горпині).

8а. Ветеринарія: др Сінкевич Йосиф. Видано відповідні зарядження в справі гребовищ, корости у коней, скаженини у псів. Відбуваються виїзди в район в справі лічення хорих корів, коней, свиней, скаженини і т. п.

9. Лісовий реферат: інж. Басараб Роман. Утворено два надлісництва в Сільці та Грабовій. Праця ведеться згідно з зарядженням Дирекції Лісів у Львові.

10. Шляховий реферат: інж. Яців Орест. Все не виконано, в повіті мостів 8 довжиною 252,50 мтр та звезено дерева 130 кбм. Каналів 3 шт., бетонних каналів довжиною 23 мтр. Доріг брукованих зремонтвано 31 км. Звезено каміння 350 кбм. Зужито на ремонт каміння 490 кбм. Грунтових зремонтвано 0,7 км, виконано профільовання.

11. Земельний реферат: інж. Винар Омелян. Видано зарядження про реєстрацію всіх коней, корів і свиней з бувших більшовицьких установ і б[увших] більшовицьких урядовців, всіх ліценціонованих жеребців, бугаїв і кнурів, шкілок і садів по бувших фільварках, колгоспах та радгоспах. Наладнано адміністрацію радгоспів та тимчасове відношення колгоспів до одноосібних господарств. Забезпечено засіяні колгоспні площі та зорганізовано їх обрібку на місцях. Переведено ліцитацію сіножатей над Бугом. Зажадано від солтисів, щоб доставили земвідділові різних мірничих інструментів і т. д., які знаходяться на терені громад по б[увших] більшов[ицьких] установах.

12. Поштовий уряд: нач[альник] Лиско Петро. Інвентаризація в цілому повіті поштових агентур і поштового уряду в Кам'янці Струм[илової]. З днем 1/VIII.1941 р. починається служба лучення внутрішніх телефонів: почавши від 23/VII.1941 р. доставляється зі Львова щоденник "Українські вісті".

13. Управа міста: голова п. Свенціцький Михайло. Місто приводиться до порядку. Роботи чищення міста, а то і деякі напрями доріг виконують жидівські робітники. Жиди носять опаски. Управа міста при допомозі шляхового відділу буде міст на Бузі.

В залученні:

I. Попередній звіт до 14/VII.1941 р.

II. Протокол ч. 1 зібрання солтисів і секр[етарів] в дні 10.VII.

III. - « - ч. 2 - « - - « - з дня 29/VII.

IV. 16 звітів поодиноких рефератів.

Голова Районової управи:
(С о к і л)

Секретар:
(Л и т в и н)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 36-38. Машинопис, копія.

1941 р., липня 30. – Протокол засідання Кам'янець-Подільської обласної ексекутиви ОУН

Протокол ч. 2

з засідання Обласної ексекутиви, що відбулася 30 дня липня 1941 р. в Камінці-Подільськiм о год. 6.10 вечером

Приявні: Козак Микола, Притуляк Денис, Зброжик Володимир, Лисяк Олег, Фриз Микола, Охримович Теодозій.

Порядок нарад:

1. Звіт зв'язкових про налашдування справ з місц[евою] німецькою владою.
2. Частинна зміна пляну праці, назначеного в протоколі ч. 1.
3. Вирішені постанови.

Ад 1. Зв'язковий друг Притуляк Денис здав звіт з другої наради з німецькою владою. Місцевий командант поручив своєму заступникові перевести ті наради. Мимо найкращих старань і вияснень наших кличів, вже не було мови про ставлення якихось постулятів; наставлення до нас було крайнє негативне. Нас потрактовано як просту робочу силу. Говорено, що ми маємо тільки робити, а не політикувати. На запит, що робити – “збирати хліб”. Все має робити місцева влада, місцеві люди, а не ми, люди зайшли. Прийнято тільки до відома вісті й записано ім'я конфідента, що по деяким районам області вештаються більшовицькі банди на чолі з високими достойниками – старшинами, а більш нічого. Конкретно ставлення нім[ецької] влади до нас негативне. Друг зв'язковий Притуляк Денис ставить внесок, щоби ще раз піти до нім[ецької] влади, представити їм успіхи праці наших людей у районах області й ще раз пробувати знайти спільну мову з ними. З цим внеском всі погодилися.

Ад 2. По зложенні звіту та довгій дискусії вирішено:

1. За всяку ціну переконати місцеві керівні українські чинники про доцільність поширити свої агенди на всі райони Кам'янець-Подільської області, а не обмежуватися тільки до міста та району. На це потрібно як вже не зорганізованого як слід Обласного уряду, то призначити людей, як референтів, під проводом голови Миської управи, щоби інформувати людей, які масово звертаються з районів за порадами та вказівками, й тримати зв'язок з тими районами.

2. Помимо негативного наставлення німецької влади до всіх предложених нами плянів нав'язання співпраці, вирішено не резигнувати дальше зі спроб ті зв'язки налашдувати з нами та йти до них з конкретними даними, що будуть підтверджувати слушність наших поступків.

Ад 3. Не чекаючи на вирішення справи, вирішено зайняти в обласнім будинку, на другім поверсі, три найвідповідніші до цього кімнати, посадити там наших людей, які займуться реєстрацією наших людей, упорядкують дотепер ведену нами працю по районах, заведуть для кожного району зошит та течку, до якої буде складатися всі звіти та письма даного району. До праці цієї заангажовується на завтрашній день друга Фриза Миколу, Лотоцького Богдана, Голуб'яка Остапа, Цуприка Богдана, Сваричевського Лева, Біланюка Володимира й Побережника Михайла. Всі прочі, що приділені до відділу міліції, в завтрашньому дні обов'язані з крісами повнити службу в місті. Друг Зброжик збере всіх у двійки, запровадить до Миської управи і зголосить, що люди поможуть робити порядок у місті.

Рішено перекинути рій Сатанів під проводом роєвого друга Аксимчука Івана до району Чорний Острів, а рій з Чемерівць під роєвим Кметюком Тарасом – до району Городок Проскурівський для організування ним північної частини з осідком у Фельштині. Рій Слобківці – змінено роєвого зі Стадника Степана на друга Костинюка Мирослава.

Закінчено о год. 7.30 вечером.

Кам'янець-Подільський, 30 дня липня 1941 р.

Підписав: Козак Микола –

Провідник Кам'янець-Подільської області

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 56. Машинопис, копія.

№ 207

1941 р., липня 30. – Лист Головного осередка пропаганди ОУН у Львові організаційному референтові Проводу ОУН у Львові про відрядження кількох осіб до бюро Українського Червоного Хреста

Організація Українських Націоналістів
Головний осередок пропаганди
Ч. 89/П Ч/Ч
Львів, дня 30.VII.1941 [р.]

До організаційного референта у Львові

Просимо негайно прислати до Українського Червоного Хреста 2-3 людей, що потрібні до праці при рееструванні.

Бюро Українського Червоного Хреста міститься при вул. Личаківській, ч. 37 а /1 п[оверх].

Прислані мають зголоситися у дра Врецьони.

Слава Україні!

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, с. 36. Машинопис, копія.

№ 208

1941 р., липня 30. – Звіт Обласного відділу пропаганди ОУН у Дрогобичі Проводу ОУН про діяльність на території області

Обласний відділ [Штамп:] справи ч. 320
пропаганди ОУН в Дрогобичі вплинуло дня 1.XII; приділ 2

Звіт з діяльності обласної пропаганди ОУН
в Дрогобичі

В складі Дрогобицької області ОУН входять округи: Стрий, Самбір і Перемишль. Стрий має 6 районів, які мають 354 сіл. Самбір має 6 районів, які мають 291 сіл, а Перемишль – 4 райони – 265 сіл.

По сьогоднішній день зроблено:

- 1) організовано окружні відділи пропаганди;
- 2) розроблено план праці обласної пропаганди, який подано трьом округам до переведення в життя, а саме: відбути Свято проголошення Української держави, переведення інтенсивної праці в цілі охоплення під свій нагляд всіх ділянок життя. Ознайомити весь український загаль з ідеологією і програмою українського націоналізму і історією УВО і ОУН. Організувати робітництво і ремісників, інтелігенцію, жіноцтво і студентство. Відновити діяльність україн-

ських товариств, як “Просвіта”, “Рідна Школа”, “Сокіл”, “Союз Українок” і ін. Перевести в самоуправних урядах рішення, щоб назви вулиць мали назви історичних постатей, як, пр[иміром], Є. Коновалець, Ю. Головінський, Данилишин, Білас, Б. Хмельницький і т. д. Організувати театри, драматичні гуртки, хори. Урухомлювати кіна, улаштовувати концерти, вистави й відбувати обов’язуючі організаційні свята, поставлені Другим Великим Збором ОУН. Удекорувати всі уряди й установи тризубами, національними прапорами й світлинами Є. Коновальця. Візвати все українське громадянство, щоб кожна українська хата мала свій прапор і тризуб (того не вимагаємо від поляків і жидів). На склепах і установах поусувати всі більшовицькі написи. По містах видавати свою часопись. Кольпортувати націоналістичну літературу. Уділювано інформацію відносно праці й плану нашого відділу групи “Схід”. Візвано громадянство, щоб дописували до преси про більшовицькі звірства й число зморованих. Запроваджувати всюди карність, лад і порядок. Остерігати перед грабунками й грабіжами. Закладати дитячі садки.

Все вище написане округи мали передати районам, а ті селам.

В самому Дрогобичі підготовляється концерт пісні, виставу “Невольник”. Обі імпрези відбудуться в першій половині серпня. На 28 серпня підготовляється академію, присвячену 95-літтю уродин І. Франка, на 31 серпня підготовляємо для цілої області Свято боротьби.

В Дрогобичі виходить три рази в тиждень часопись “Вільне слово”, а в Стрию – “Стрийські вісті”. Обласна пропаганда ОУН перебрала під свій нагляд і керму редакцію “Вільне слово” й друкарню в Дрогобичі. Цензуру переводимо ми.

Звертаємо спеціальну увагу на найбільш відсталі терени, як приміром Перемишль.

На днях приступаємо до організування “Січи” в цілій області.

Дрогобич, 30 липня 1941 р.

Обласна пропаганда ОУН в Дрогобичі

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 13, с. 2. Машинопис, оригінал.

№ 209

1941 р., липня 30. – Повідомлення з Проскурова про вирішення німецькою владою земельного питання у Центральній Україні

Проскурів

Українські націоналісти під час походу в Осередніх українських землях стрічаються з земельним питанням як першим, що його розв’язки домагається українське населення. Німецькі військові власті видають в різних місцевостях розпорядки, що майно колгоспу – це майно Німецької держави. Це викликає різні тривожні вістки та настрої серед українського населення.

Місцеві селяни вияснюють німцям питання це так, що тільки совгоспи були державною власністю, але колгоспи – це власність селян, що в них працювали.

Щодо поділу землі, то селяни розуміють це так, що під час революції переводити його не можна. Та вони всі згодні з таким поділом, який подає виїмок із праці голови Краєвого правління Ярослава Стецька під н[азвою] “За зміст державного життя”.

Учасники літнього походу ОУН

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 210

1941 р., липня 30. – Звіт Лопатинської районної управи на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про свою роботу

Звіт

Лопатинського районного управління за час від 5/VII – 30/VII – 1941 р.

Дня 5/VII цього року в присутності відпоручників ОУН збори громадян вибрали Районне управління в складі:

голова	др Стадник,
заступник голови	др Жуковський,
секретар	Шевчук,
реф[ерент] госп[одарських] справ	інсп[ектор] Олійник,
заст[упник] реф[ерент] госп[одарських] справ	Сильвеструк С.,
референт освіти	др Жуковський,
– « – безпеки	Березюк – Стрілець,
заступник	Микитюк М.,
реф[ерент] пошти	нач[альник] Сневич,
заступник	Хомик Н.,

яким доручаємо дібрати решту потрібних людей для обсади всіх ділянок районної адміністрації.

Від 5/VII ц. р. по 30/VII ц. р. Районне управління в Лопатині розгорнуло працю в районі й zorganizувало підстави адміністрації слідууючі:

I. Загальноадміністраційні

1. Встановлено в кожній громаді сільські управи.

2. Для допомоги сільським управам в їх праці покликано комісії:

а) земельну, б) дорогову, в) санітарну, г) суспільної опіки, д) ревізійну, як також уряд роз'ємчий, таксаторів і полевих. Компетенція і круг дій цих комісій точно означений і обговорений на другій сесії дня 20/VII – 1941 р.

Усталено інструкції для годин і способу урядування канцелярії громадської. Доручено заложити і провадити в кожній канцелярії сільської управи:

- 1) прогокол подавчий,
- 2) реєстр засідань,
- 3) книга касова і рахункові книги для всіх підприємств,
- 4) інвентар громадський і інвентарі установ,
- 5) всі потрібні евіденції і статистики (поля засіву, мешканців, промислові установи і т. д.),
- 6) евіденція членів всіх комісій,
- 7) евіденція мешканців і інших околиць,
- 8) евіденція бідних,
- 9) шкід воєнних (будівлі, полеві шкоди, інвентар живий і мертвий),
- 10) книга мельдункова,
- 11) книга протоколів громадських,
- 12) книга донесень,
- 13) евіденція робітників, фахівців і т. п.,
- 14) заряджено здержати всяку ревіденцію майна аж до часу укінчення інвентаризації предметів, машин, коней, коров і т. п., яких властители неprisутні або незнані.
- 15) Зорганізовано поділ праці в канцеляріях Районового управління за схемою загальної адміністрації.

II. В ділянці порядку і безпеки

1. В кожній громаді зорганізована міліція, яка допомагає місцевій громадській владі наладнати всі справи на місці:

а) слідкує за рухом мешканців села і чужих,

б) – « – спокоєм і охороною майна військового, державного і приватного від знищення і крадіжки,

в) забезпечує виконання всіх заряджень влади місцевої, районної і т. д.

2. Переведено реєстрацію чужинців, осіб з інших околиць та осіб підозрілих, засягнуто про них точні інформації і видано опінію. Небезпечних для держави і публичного спокою придержано.

3. Ограничено години свобідного ходження від 9-ої вечер до 8-ої рано.

4. Впроваджено в громадах примус мельдунковий для осіб, прибуваючих з других околиць.

5. Забезпечується всі місця, де лежать бомби, гранати, міни і інші вибухові матеріали.

6. Заряджено зміцнену варту нічну, яка безвзглядно в порозумінні з міліцією слідить рух вночі (спеціально злодіїв, вороги, парашутисти).

7. Перевірено інвентар огневої сторожі, переведено її реорганізацію і заряджено стійку нічну.

III. В ділянці господарчій

1. Переведено інвентаризацію всього публичного чи державного майна (машини, горальні, бровари, цегельні, терпентинярі, магазини, тартаки, кооперативи споживчі і молочарські, колгоспне майно, МТС і т. д.) і зорганізовано охорону всього майна від знищення і крадіжки. Часть розграбленого під час воєнних дій майна віднайдена і вписана додатково в інвентар – позісталих браків шукається. В усіх цих установах назначено нові управи.

Деякі промислові установи (7 млинів, 1 тартак, 1 терпентиняря, 28 кооператив споживчих і бровар) взновили правильну працю. Керівників нових установ контролюється, як один вив'язується з обов'язку.

2. Зміцнено охорону лісів і лісоматеріалів, як також заборонено пасти в лісі і в культурах.

3. Установлено в кожній громаді полевих, щоби охоронити від шкід господарства. На шкідників означено кари адміністраційні.

4. Забезпечено майно осіб, вивезених большевиками, як рівно ж майно позіставлених большевиками (МТС, колгоспи і т. д.).

5. Покликано сільські земельні комісії, завданням яких допомогти сільським управам перевести:

а) стислу евіденцію землі, засівів, населення і господарського живого і мертвого інвентаря,

б) точно реєструвати збір з поля поодиноких господарів і більших земельних комплексів,

в) забезпечити около 50% збору державі,

г) допильнувати, щоби так попровадити збори з поля, щоби кожний господар по засіянні всієї своєї землі міг прожити з родиною до другого збору,

д) допомогти деяким слабшим господарям в зборі з поля і в засіві всього поля (коні, орка, інвентар, насіння і т. п.).

6. Зорганізовано і відновлено знищені війною МТС, щоби дати допомогу більшим господаркам в обробці великих облогів.

7. Організовано апровізаційні пункти в районі, які дають жителям допомогу на переднівку.

8. Організовано ветеринаційну поміч при земельному відділі.

9. Зорганізовано купно і привіз товарів в район і урухомлено продаж товарів в кооперативах по цінах, обов'язуючих на марки і карбованці у відношенні: 1 марка – 10 карбованців. Цінник продуктів і товарів усталено згідно з другими продуктами і районами.

10. При районнім управлінні організовано бюро адміністрації робітників-фахівців і працівників всяких професій, щоби забезпечити достатньо кількість працівників для будівництва нового свого ладу, як також дати працю всім фаховим людям.

11. Зорганізовано відділ шкід воєнних в районі Лопатин з відділами при сільських управах кожного села.

Пошкодованим війною дається допомога в відбудові на місцях.

IV. Справи виховання і освіти

1. Складений плян організації шкільництва в районі, стан особовий учителів.

2. Реорганізовано і відновлено діяльність читалень “Просвіти” у всіх селах. Вибрано нові управи.

3. По можності відремонтовано і забезпечено в інвентар приміщення всіх читалень. Бібліотеки ще не скомплетовані і виказують більші недостачі.

V. Справи охорони здоровля і лічництва

1. Видано зарядження охоронні – протиепідемічні.

2. Усталено службу амболяторійну в лікарні в Лопатині. Лікарню в Щуровичах зліквідовано.

3. Реорганізовано аптеку в Лопатині і в Топорові і урухомлено для публичного вживання для хорих.

4. В Лопатинській лікарні лічено на рахунок району 28 ранених протягом місяця.

5. Для вжитку міліції і працівників району існує районова харчівня в Лопатині.

6. Організовано в селах відділи сусп[ільної] опіки, які займаються опікою над бідними громадянами.

Для зорганізування та об'яснення всіх цих заряджень відбулись:

2 сесії голов секретарів сільських управ 7 і 23/VII ц. р.,

3 наради кооперативних установ 10, 15, 26 липня ц. р.,

1 нарада з працівниками лісових 19/VII ц. р.,

2 наради учителів 17 і 27/VII ц. р.,

1 нарада священників 22/VII ц. р.,

1 нарада голов сільських земельних комісій 26/VII ц. р.,

1 нарада завідуючих промисловими установами 30/VII ц. р.

В районнім управлінню відбулися 5 нарад управи.

Видано 4 рази зарядження для громад на письмі.

Для переведення інвентаризації в усіх установах району заангажовано більшість учительства і свідомих працівників.

Для перевірки виконання заряджень районного управління виїздять в район делеговані відпоручники районної управи на контролю.

Недостачі

1. Відчувається брак зв'язі з центром і одноцільних, однакових, узгоднених і зобов'язуючих заряджень.
2. Брак екзекутиви в переведенні обов'язкових постанов життя (допомога міліції обмежена і не суцільна).
3. Належить переглянути організацію міліції і характеристику її членів.
4. Брак матеріялів промислових і продуктів для урухомлення промислових установ.
5. Недостача карних і вишколених кадрів працівників в адміністрації, промислі, торгівлі і т. д.

Лопатин, 30/VII – 1941 р.

Голова Районного управління – др Стадник
Секретар Районного управління – Гошовський

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 62-65. Машинопис, копія.

№ 211

1941 р., липня 30. – Обіжник Дрогобицького обласного проводу ОУН про новий адміністративний поділ Дрогобицької області

Обласний провід ОУН в м. Дрогобичі

Зарядження

до адміністраційної Управи округи, району, міста, Дрогобицької області

1. Дрогобицьку область поділено на три адміністраційні округи: Стрий, Самбір, Перемишль.

2. В склад Стрийської округи входять райони: Сколе, Стрий, Жидачів, Ходорів, Миколаїв, Дрогобич. Виділяємо давній Славчанський район і включаємо його до Скільського району з тим, що з району Скільського включаємо до Стрийського всі села від Стинава Вижня, Стинава Нижня, Розгірче по Долину. До району Жидачівського включаємо район Журавецький. До району Дрогобицького включаємо давні райони Медичнічі, Підбуж*.

3. В склад Самбірської округи входять райони: Рудки, Самбір, Старий Самбір, Турка, Устрики Долішні і Хирів з тим, що до району Рудки включаємо давній район Комарно, до району Самбірського включаємо район Дубляни з тим, що з району Старо-Самбірського включаємо до району Самбірського села: Райтаревичі, Рогізно, Біличі, Чишки, Букова, Лютовиська, Оrove, Ракова й Берестяна. До району Старо-Самбірського включаємо район Турка, до району Турка – район Боруня**, до району Устрики Долішні – район Ліско.

4. В склад Перемиської округи входять райони: Перемишль, Мостиська, Доброміль і Бірча з тим, що до району Мостиська включаємо райони Судова Вишня і Крукеничі і до району Перемишль – район Медика.

5. Осідком області – місто Дрогобич.

6. Виділяємо міста, які мають право творити управи: Сколе, Стрий, Жидачів, Журавно, Ходорів, Миколаїв, Рудки, Судова Вишня, Мостиська, Перемишль, Дрогобич, Борислав, Турка, Старий Самбір, Хирів, Устрики Долішні, Доброміль, Бірча й Ліско.

* Повинно бути “Підбуж”.

** Повинно бути “Бориня”.

7. Всі міські управління підлягають правлінням того району. Вводиться офіційну назву правлінь: Управа області, Управа округи, Управа району, Управа міста й Управа села.

8. При поодиноких управах створити референтури:

Управа області	
Обласна команда міліції	Обласна шкільна управа
Обласна господарська управа	Обласний суд
Обласна гірнична управа	Обласна поштова управа
Обласна лісова управа	Обласний фінансовий уряд
Управа округи	
Окружна управа	Окружна шкільна управа
Окружна команда міліції	Окружний суд
Окружна господарська управа	Окружна поштова управа
Окружна гірнична управа	Окружний фінансовий уряд
Окружна лісова управа	
Управа району	
Управа доріг	Зв'язковий з німцями
Санітарний референт	Районова команда міліції
Референт безпеки	Районова управа шкіл
Районова господарська управа з відділами:	
Земельний	Гірничий
Торговельний	Районовий суд
Промисловий	Районова поштова управа
Лісовий	Районовий фінансовий відділ
Міська управа з відділами:	
Господарський	Безпека
Санітарний	Шкільні кадри
Управами керують і відповідають голови управ.	

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.

№ 212

1941 р., липня 30. – Правильник для тимчасової місцевої адміністрації, складений Українським комітетом у Перемишлі

Перемишль
Правильник
для тимчасових громадських урядів, уложений Українським комітетом в
Перемишлі

1. Український комітет м. Перемишля своєю діяльністю обіймає м. Перемишль і цілий повіт за станом 1939 р.

I. Назва адміністраційної влади в селі

1. Аж до часу установлення державою дефінітивних органів на селі, владу в громаді виконує тимчасовий громадський уряд.

II. Адміністративні органи

1. Адміністративною одиницею є територія громади за станом 1939 р.

2. У склад тимчасового громадського уряду входять: а) вїйт, б) громадська рада. Громадська рада складається:
- а) в селах до 100 господарств – з 8 радних;
 - б) в селах від 100 – 150 – « – з 12 – « –
 - в) в селах від 159 – 200 – « – з 18 – « –
 - г) в селах понад 200 – « – з 24 – « – .

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.

№ 213

1941 р., липня 30. – Повідомлення про ситуацію в селах Золочівщини

Золочівщина

Село Козаки

З приходом більшовиків село не потерпіло. З родин не вивезли нікого, є лиш один закатований – Іван Стояновський, син Антона. З приходом Німецької армії зроблено слїдуюче: вибрано управу села, народню міліцію, перепроваджено ревізії за розграбованим майном із шахти.

Село Опаки

За часів більшовиків населення не потерпіло. Арештовано лиш – через доноси місцевих громадян – Михайла Осуховського. Він вернувся з тюрми й займає тепер пост начальника міліції. З приходом Німецької армії зроблено слїдуюче: вибрано управу села, народню міліцію, збирано зброю, перепроваджувано ревізії за оружжям, ліквідовано банди.

Село Колтів*

В часі війни зорганізовано народну міліцію. Уладжено святочні збори та поминальне Богослуження. ОУН не допустила до винищування села.

Село Руда Колтівська**

Вїдбулося проголошення Самостійної Соборної Української держави, вибрано управу села, народню міліцію, яка визбирає оружжя й амуніцію та упорядковує торговельно-господарське майно. В селі є багато поляків, які переходять оружжя та не хочуть його віддати.

Село Кругів***

Зорганізовано народну міліцію. Уладжено свято проголошення соборности України та відправлено поминальне Богослуження. Міліція вишукує по околичних лісах рештки совїтських банд.

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

* У тексті: “Калтів”.

** У тексті: “Руда Кольпівська”.

*** У тексті: “Крупів”.

№ 214

1941 р., липня 30* . – Наказ Косівського повітового комісаріату на Станиславщині про інвентаризацію майна установ і організацій, повернення награбованого та налагодження виробництва

Косівський повітовий комісаріат
Наказ ч. 1

Комісарам сіл і міст Косівського повіту

Зобов'язую протягом 24-ох годин переінвентаризувати майно й товари кооперативних і артільних організацій при співучасті керівних і прочих їх робітників та ревізійних комісій і віддати під охорону вибраним керівним органам з тим, що торгівлю розпочнуть по проголошенню валютної системи. Для заспокоєння наглих потреб населення в дуже виїмкових випадках – товар видати за розпискою заплати в новій валюті кредитоздібним особам.

Майно, чи то розграблене розбоєм, чи роздаване некомпетентними зарядженнями воюючими червоноармійцями й цивільними урядниками, слід місцевим зарядженням повернути в первіснім стані місцевим кооперативам, артілям, державним підприємствам й іншим організаціям під загрозою особистої відповідальності за грабіж у виїмковому воєнному стані.

Інвентаризаційні протоколи всіх цінностей, затверджені місцевим комісаріатом, переслати протягом 3 днів по одержанні наказу повітовому комісаріатові в Косові.

Належить урухомити виробничі підприємства й переробки без зайвої проволочки з тим, що розплата робітників і обмін готових виробів будуть переведені по проголошенню валютної системи. Керівними робітниками й їх заступниками належить замінувати тільки фахових та свідомих українців. Дати їм всю допомогу для налагодження виробничої діяльності. Копію номінаційних актів переслати до апробати пов[ітовому] комісаріатові.

Речі, покинуті утікачами, належить проінвентаризувати при співучасті власника дому й їх схоронити до часу дальшого зарядження. Копію інвентаризаційного протоколу переслати пов[ітовому] комісаріатові.

Зобов'язую комісарів сіл і міст Косівського повіту доложити всіх зусиль для налагодження виробничої діяльності й для управління стану посідання всіх організацій.

Косівський повітовий комісар о. Могильняк
Торговельно-промисловий референт мгр Ковтун

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 3. Машинопис, копія.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.

№ 215

1941 р., липня 30* . – Наказ Костопільської районної управи на Рівненщині про відновлення роботи фінансових органів

Наказ ч. 2

У зв'язку з урухомленням фінансових органів Українська народня управа Костопільського району наказує всім бувшим фінансовим органам: фінвідді-

* Датуються на підставі публікації.

** Датуються за публікацією.

лам, держбанкам, кооперативам, підприємствам, установам і всім організаціям, які існували на терені бувшого Костопільського, Березенського, Людвипільського, Дерезенського і Степанівського районів, на протязі 3 днів від дня оголошення цього наказу вивести сальдо каси, всю готівку й цінні папери враз з касовою книгою внести в Костопільський український державний банк.

Порушники цього наказу будуть притягатись до суворої відповідальности згідно з законами воєнного положення.

Голова Української народньої управи
Костопільського району Серветник

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.

№ 216

1941 р., липня 31. – Звіт голови Тернопільської обласної управи В. Охримовича Проводові ОУН у Львові про ситуацію в Тернопільській області за 20-30 липня

[Штамп:] ч. 449

вплинуло дня – приділ – полагоджено

Звіт Тернопільської області
(зіставлений за час від 20.VII до 30.VII)

I. Загальний начерк дальших орг[анізаційних] заходів над сформуванням області

Оформивши в загальному Обласне управління (персонально та відповідно найважливіших ділянок держ[авної] роботи) дальші заходи в найблишому були спрямовані в напрямі: 1) організаційно-адміністративного опанування терену, 2) легалізації можливої цього уряду та 3) поглиблення чи й поповнення досі зробленого. Стоючи на становищі, що як легалізація, так й поглиблення (необхідні) узалеженні в першій мірі від фактичного опанування терену, звернено в першу чергу заходи саме в тому напрямі. У великій мірі помічним при цьому було доволі позитивне становище місцевого фельдкоманданта* графа Подевільса та крігсфервальтунсрата** майора Шредера, відповідального за терен Тернопільської області. Подевільса й Шредера удалося досить легко переконати про потребу позитивного підходу до досі зробленого українцями на тому терені, що лише може бути фактичною передумовою запанування в терені “руге унд орднунг”***. Очевидно, що згадані представники нім[ецької] військової влади бажали й собі переконатися, як стоять справи в терені, та тоді евентуально фактичний стан визнавати. В тій цілі прохають мене відбути з ними об’їздку по найближчому терені.

Дня 23.VII від’їздаємо (полк[овник] Подевільс, майор Шредер і я) [в] такі села Тернопіль[ської] округи: [Се]миківці, Бірки Великі, Дичків, Крисівка, Товсталуг, Великі Гаї. Фельдкомандант Подевільс зі своєї сторони приймає до відома вже сформовані громадські управи та командантів народної міліції, видаючи zarazом посвідки на право користування зброєю. Гарно приготовлено в деяких селах (Бірки Великі) прийняття полишає у полк. Подевільса позитивну розцінку українського елемента і облекшує певні дальші розмови в на-

* Feldkommandant – польовий комендант (нім.).

** Kriegsverwaltungsrat – радник воєнної адміністрації (нім.).

*** “Ruhe und Ordnung” – “спокій і лад” (нім.).

прямі визнання нами організованої влади. Коли ще 23.VII [у] відношенні до утворення нами районних управ виказався не здекларованим, то після цієї поїздки приймає мою думку, що з всяких оглядів практичніше буде затверджувати організовані округи, округам полишаючи усі компетенції так в організації громадських управ, як і станиць народної міліції.

Дня 25.VII вибираємося у поїздку по окрузі Скалат. Усюди відповідно приготовлені привітання настроюють представників нім[ецької] влади позитивно і в Скалаті має місце перше затвердження округи (крайскомісаріят*), причому й організовані нами райони (Підволочиська, Скалат, Грималів) залишаються [у] виключній компетенції округи Скалат. Окружним Скалату визнають п. Калинського Петра (члена ОУН) і в дальшу об'їздку по інших місцевостях округи їдемо вже разом із ним. А заінтересовані були німці Грималовом, Глібовом та Пізнанкою Гетьманською, де, як доносили звіти місцевих ортскокомандантів**, хвилево там перебуваючих, дійшло до сильних польсько-українських цисій. В Глібові саме розстріляно – десь б[лизько] 14.VII – 9 поляків із Гетьманської Пізнанки. Зручні заходи поляків довели до того, що команданта народньої міліції у Глібові Могилевського Павла арештував грималівський ортскокомандант та відставив до гестапо до Тернополя, а міліцію місцеву розв'язав, для охорони стягаючи туди ж і до Пізнанки аж зі Скалата. Полк. Подевільс (мимо зручних спроб місцевих поляків) затверджує зараз розв'язану міліцію і в Глібові, і в Гетьманській Пізнанці. В поворотній дорозі, обговорюючи квестію залежності округи від Тернополя, стає на тому, що у всіх випадках каже п. Бачинському зараз через мене комунікуватися зі фельдкомандатурою*** в Тернополі. Вертаючи до Тернополя, укладаємо плян об'їздки в найближчих днях інших окружних місцевостей, при чому обстоюю, на що вже й німці схиляються, потребу визнання централізації у відношенні до народньої міліції.

Здається, все йде до кращого. Приймають від мене резолюції Всенароднього зібрання в Збаражі (відбуто 20/VII) та з Бучача, годяться на те, що поділ адміністраційний області повинен наступити за моїми проектами, годяться на округи і райони. Не противляться організуванню маніфестації на 27/VII в Тернополі, приймають запрошення на банкет (повідомляють, що від нім[ецьких] чинників участь у банкеті прийме о[коло] 25 старшин з полк[овником] Подевільсом на чолі).

Щойно день 26/VII приносить вже певний дисонанс у наших взаєминах, дисонанс прикрий і для німців, Оберкомандо дер ріквертіген армеребіте**** видає наказ роззброїти всі відділи міліції, мотивуючи це тим, що вже панує на задах “руге унд орднунг”. Самі німці, що ще вчора видавали зі своєї сторони посвідки на зброю для міліції, чуються дещо прикро і різно переді мною оправдують наказ свого командування. На всякий случай – відразу не видають у Тернополі (і досі ще не видали) наказу для міліції зложити зброю.

Велика маніфестація 27/VII з участю близько 25 000 людей, резолюції, промови, далі 3-годинна дефіляда, що її відбивав я з полк. Подевільсом та посад-

* Kreiskommissariat – окружний комісаріат (нім.).

** Ortskommandant – місцевий комендант (нім.).

*** Feldkommandatur – польова комендатура (нім.).

**** Oberkommando der rückwärtigen Armeegebiets – Верховне командування тилів армії (нім.).

ником Тернополя Голейком, згодом банкет та вечером концерт наставляють до нас наших німців ще тепліше. Тільки гестапо задержує холодність, між іншим, офіційно і ясно не даючи відповіді на запрошення до участі в маніфестації. В міжчасі розходяться тривожні поголоски про створення Г[енерального] Г[убернаторства] в Галичині та кажуть мені робити тепер якомога швидкі заходи в напрямі офіційного визнання мене та скомплетування в самому Тернополі округи, якої агенди тимчасово вела область.

29/VII годиться Шредер з тим, що мені у повненні моїх обов'язків є потрібне певне "шріфтліхе бештетігунг"**, щоб не мав я у терені зі сторони німецьких військових властей, яких прикростей. На жаль, вістки про Г[енеральне] Г[убернаторство] і у них викликають певну ображеність та, видаючи 30/VII мені "бештетігунг", стилізують його досить обережно, не так, як говорилося про це між мною а Шредером дня 28/VII. Ось його зміст:

"Фельдкомандантур 679 Тернополь 30/7 1941.
Абт[айлюнг] Ферваль[тунг] Бр. В. Нр. (41, А2) 41.

Герн Охримович Василь ін Тернополь

Альз Фертрауенсрат фір ден Генераль дес ріквертіген Армеегебітес унд фір ді Фервальтунг дес Області Тернополь, габе іх ам 14.VII.1941 ді нах стегенден Геррен ауфгестельт:

1. Геррн Охримович Василь, альс Ляйтер,
 2. Геррн проф. Павлишин Осип,
 3. Геррн др. Олійник Олекса
- Альз Референтен гегирен дем Фертрауенсрат фольгенде Геррен ан:
1. Др Чумак Стефан фір кооперат[іве] Ангелегенгайтен,
 2. Мгр Маркевич Роман фір комунале Ангелегенгайтен,
 3. Инг. Мамчин Роман фір ляндвірт[шафтліхе] Ангелегенгайтен,
 4. Мурій Осип фір адміністратіве Ангелегенгайтен,
 5. Инг. Шиприкевич Волод[имири] фір Феркер,
 6. Хамуляк Микола фір Фінанцвезен,
 7. Тофан Микола фір Шульв.,
 8. Др Мороз Роман фір Санітетсвезен,
 9. Инг. Брикович Омелян фір Гандель [унд] Гевербе

Дем Фертрауенсрат дінт нур Бератунг. Ер гат кайне Екзек[утіве]
Дер Фельдкомандант
Граф Подевільс
Оберст.**

(печатка)

* Schriftliche Bestätigung – письмове підтвердження (нім.).

** Польова комендатура 679

Від[діл] упр[авління] Бр. В. Нр. (41, А2) 41. Тернопіль, 30/7.1941 р.

Панові Охримовичу Василю в Тернополі.

Радою довір'я для генерала тилового району армії та для управління Тернопільської області я призначив 14.VII.1941 таких панів:

1. Пана Охримовича Василя як керівника,
2. Пана проф. Павлишина Осипа,
3. Пана др Олійника Олексу.

Заходи в напрямі визнання зараз округ і округи Тернопіль не увінчалися успіхом тому, що, чуючи про якісь зміни, німці застереглися, що самі не хочуть зараз робити дальших кроків, бо не знають, які пляни матимуть їх наступники. На всякий случай, не опонували тому, що я їх повідомив, що в Тернополі діє округа. Провід округи я доручив Кутовому Степанові, який і має собі зібрати новий склад персональний. Тягнулось з формуванням округи тому, що зараз на місці бракувало сил, а др Степана Бриковича, нітим більше Гринкевича, терноп[ільських] адвокатів, на такі місця не вважав я вказаним всадити тоді, коли тривожні поголоски викликали в них опортуністичні відношення від нами проведеної лінії, і коли ми могли оминати якогось свого Полянського на становищі голови округи. А в кінці, все-таки, – може, не орієнтуючись у великій мірі, – дають мені змогу використати ситуацію. От 29.VII потрібно їм було розвезти свої заклики про працю в час жнив і т. д., звертаються до мене з проханням розвезти це по області і доручити районам, причому ще разом наступить визнання усіх районстфервальтерів* у області. Я порішив використати це, тим більше, що усюди можна б вислати, використовуючи усі авта (фельдкомандантура стала на тому, що усім тим, що поїдуть, дають авсвайси та заосмотрить в бензину ті авта, що є лише нам до диспозиції) і людей з організації, які усе на місцях перевірили б та контролювали. 30/VII два авта і виїхали в терен. Стільки про усякі заходи, [щоб] себе перед нім[ецькими] чинниками злегалізувати.

В терені зв'язки я мав з Чортковом, Скалатом, Збаражем, Копичинцями, Теревовлею та Бучачем. Гірше маються справи зі зв'язками з Крем'янцем.

II. Адміністративні справи області

У властивому зміслі адміністрація області штикульгає з причин фатальних комунікаційних умовин під сучасну пору. Після розважань та на підставі інформацій з терену стали ми на тому, що округи по числу мусимо збільшити до 12 і що вони будуть менш-більш відповідати повітам. Це були б Крем'янець, Зборів, Збараж, Скалат, Тернопіль, Теревовля, Бережани, Копичинці, Чортків, Борщів, Бучач та евентуально (Бережани бажують вдержати у себе) Підгайці. Заліщицький район був би поділений по лінії Серету між Борщевом а Бучачем. Частина Вишнівецького прийшла б до Збаража, а решта районів покрилась би менш-більш із поділом давніших поль[ських] повітів.

Зараз маємо такі дані про округи:

Раді довір'я призначені як референти такі пани:

1. Др Чумак Стефан для справ кооперації,
2. Мгр. Маркевич Роман для комунальних справ,
3. Инж. Мамчин Роман для сільськогосп[одарських] справ,
4. Мурій Осип для адміністративних справ,
5. Инж. Шиприкевич Волод[имир] для транспорту,
6. Хамуляк Микола для фінансових справ,
7. Тофан Микола для шкільн[ицтва],
8. Др Мороз Роман для санітарних справ,
9. Инж. Брикович Омелян для торгівлі [й] ремесла.

Рада довір'я служить лише для дорадництва. Вона не має жодних виконавчих прав.

Польовий комендант граф Подевільс, полковник (нім.).

* Raionsverwalter – управитель району (нім.).

1) Збараж. Округа: голова – мец[енас] Кульчицький Іван,
заст[упник] і секр[етар] – Олійник Ярослав,
зем[ельних] спр[ав] – Бугай Петро,
безпека – Гірка Олекса,
шкільництво – інсп[ектор] Сюдрик,
фін[анси] – Зайчківський Іван,
торг[івля] і пром[исел] – дир[ектор] Гриневець Іван

Нове Село: район: голова – мгр Зварук Іван.
Крім цього у Збаражі є ще Міська управа та район.

2) Скалат. Округа: гол[ова] – Бачинський Петро,
заст[упник] – Ремеза Волод[имир],
міліція – Заблоцький Симон,
шкіль[ництво] – проф. Чорний.

Райони: Підволочиська –
Грималів – Пайкош М.

3) Теревовля. Округа: голова – др Базар,
секр[етар] – Бриньовський Василь,
здор[ов'я] – Ліщинський,
шляхи – Конотопський,
торг[івля] і пром[исел] – Мохнацький, інженер,
фін[анси] – Козак Іван,
нар[одної] освіт[и] – проф. Яворський,
безпека – Ковальчук,
зем[ельних] [справ] – не подано прізвища,
судов[ий] – наразі не організовано.

В районах: в Струсові – гол[ова] Цісик,
Теребовлі – Басараб, проф.
Будзанові – не подано прізвища.

Міська управа в Теревовлі: Базар.

4) Чортків. Округа: гол[ова] – Шмата Василь,
заст[упник] – Юрчинська Ольга,
секр[етар] – Бедрій Степан,
торг[івля й] пром[исел] – Пітушевський,
санітарн[ий] – др Маньовський Зенон,
ветер[инарний] – Король,
лісів – інженер Моспан,
зем[ельний] – Винницький,
шкіль[ний] – Вербицький,
судів[ництва] – Панас,
пошта – Король Іван.

Голова Залізнодорожного комітету – Дrajньовський Осип,
ком[андант] міліції – проф. Кріса.

Міська управа: гол[ова] – інж[енер] Воробкевич Роман,
заст[упник] – Івасів Василь,
секр[етар] – Бернецький Данило,

комун[альних] спр[ав] з підреф[ератом] і головою – Пачовський Микола
(Міська управа організована на давний австр[ійський] зразок).

5) Копичинці. Округа: гол[ова] – Брикович Роман,

військ[овий] і міл[іція] – Клим Ярослав.

Район Гусятин:

голова – др Малиновський Іван.

б) Бучач. Окр[уга]:

гол[ова] – Бензей,

безпека – Крамарчук,

нар[одної] осв[іти] – проф. Петрикевич,

трансп[орт] – Бабій,

торг[івля] і промис[ел] Крижанівський,

фін[анси] – Хроневич,

праці – Панірчук Іван,

зем[ельних] справ – Тихий,

пр[о]п[аг[анди] – Новосад, Луців М.

гол[ова] – Довгоногий.

Місто:

Райони: Золотий Потік

– Левицький,

Монастирська

– Керницький,

Коропечь

– Василик Федір.

Округа Боршів не дає знаку життя, бо там з приходом малярських військ запанували жадливі відносини. Міську управу, створену українцями, малярі розігнали, а створили нову з поляків і жидів, і загалом ситуація в цій південній частині Терноп[ільської] області фатальна.

Бережани з невідомих причин не подали і далі ще точного складу.

Кременець – з причини жадливої комунікації.

Копичинці влучали до сіл до свого округу Ярмолинський район з тамтої сторони Збруча, віддали його під надзір Гусятинського району.

Брак ясних і точних інструкцій згори та взагалі неясність ситуацій відбиваються від'ємно на праці цілого Обласного управління, зокрема на гармонійності напрямних різних ресортів. Зокрема відчувається це у фінансових питаннях. Перед 4-ма днями від'їздив до Львова дир[ектор] управи банку в Тернополі п. Кист[...] * [...]віз інструкцію, за якою всі фонди державні трактовані [...] кооперативне. Тому справа фінансування області є за[...] виплатити певні зачети працівникам області ви[...] рубл[ів] як певну позичку, доки цієї справи не устійниться у Львові [...] викликає певні намагання міста держ[авної] належності задер[...] Врешті справи податкові вимагають теж певного компетентного [...]ого рішення. Ціла маса проблем виникає в земельних справах в деяких теренах (Збаражчини), є ознаки конфлікту, і то залежного із священством, котре норму звороту** землі, прийняту у Збаражі до 50 моргів, вважає за кривду і називає нас комуністами.

Дуже важна є справа збору в колгоспах, а рівно ж практично багато комплікацій викликає проблема власности землі, підношена поль[ськими] колоністами чи духовенства при піддержці німецькими чинниками; врешті окремою справою являється проблема розподілу живого інвентаря (німці собі присвоюють) з бувших держав[них] більшовицьких заготскотів і т. п. для поодиноких позбавлених тягла селян.

В промисловості ряд труднощів викликають претензії кооперацій підношені до державних підприємств, бо вони вдаряють часто у джерела всяких державних доходів області. Для області не видано*** й жадної інструкції в справі

* Тут і далі текст пошкоджено.

** У тексті: “зворотну”.

*** У тексті: “не видно”.

обозначень, і через те кожна округа різно на місці застосовується до цього. В шкільництві на терені Тернополя може ще найкраще йде праця; попросту ми маємо надію, що з першим вересня навіть середні школи урухомимо.

Судівництво поки що майже на мертвій точці з браку фахівців.

Пошта і залізниця силою окупаційної системи виривається з рук, хоча з нашої сторони зроблено дуже багато, між ін[шим], прим[іром], в Збаражі, навіть урухомлено пошту, телефони і т. д. Те саме в Тернополі.

Факт, що в Тернополі остали живими з погрому лише 2 лікарі-українці, в справах здоровля для нас дуже некорисно може скінчитися, бо здистансують нас перед німцями поляки.

Міліція в своїй праці є сильно зв'язана постійними шиканами гестапо, яке хоче позбавити її цілком характеру органу безпеки, а ужити виключно до порядкових цілей. Часто прямо приходиться до придержування міліціантів за будь-яку справу, а навпаки поляків толерується, і тоді, коли вони майже явно відбувають свої сходини і т. д. Це викликає серед міліціантів знеохочення, не кажучи вже, що й відносини льокальні – антагонізм чи так спроби гегемонії зі сторони міста, а конкретно Голенка, і його фаворизування позбавлених правної вартости людей – теж своє робить.

Львів, 31. VII. 1941 р.

В. Охримович

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 57-61. Машинопис, оригінал.

№ 217

1941 р., липень*. – Список референтів відділів Радехівської повітової управи на Львівщині

Список

в[исоко]-ш[ановних] референтів поодиноких відділів Повітової управи в Радехові

1. В[исоко]п[оважний] н[ачальник] о. Мурович Ярослав – голова Повітової управи,

2. – « – др Возняк Василь – заступник голови Повітової управи,

3. – « – о. Давидович Василь – голова Кооперативного союзу,

4. – « – інж. Гарасимович Григорій – референт господарського відділу,

5. – « – радн[ик] Славута Григорій – голова Міської управи,

6. – « – др Ваврик Микола – голова лікарського відділу,

7. – « – дир. Якимчук Олександр – референт освітнього відділу,

8. – « – дир. Гарасмяк Осип – референт промислового відділу,

9. – « – дир. Шостак Володимир – референт фінансового відділу,

10. – « – др Дуткевич Остап – референт ветеринарного відділу,

11. – « – Крикевич Петро – референт відбудови,

12. – « – Давосир Юрій – референт лісового відділу,

13. – « – Коритко Іван – командант повітової міліції,

14. – « – Василишин Володимир – референт дорогового відділу,

15. – « – Хомин Михайло – нач[альник] пошти

Голова повітової управи

(печатка)

о. Мурович

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 35. Машинопис, оригінал.

* Датується приблизно за змістом.

№ 218

1941 р., липень. – Розпорядження Лопатинської районної управи на Львівщині

Районне управління в Лопатині

[Штамп:] ч. 231

Оголосити по селах

1. Військовими властями під карою смерти забороняється:
 - а) брати, купувати, посідати військові речі, оружжє;
 - б) уживати, слухати радіо (лампового);
 - в) забирати чужу власність, тим більше державну (крадіж);
 - г) нищити засіви, запаси поживи або їх красти з поля;
 - д) підвищувати ціни продуктів і товарів (лихва);
 - е) не приймати грошей, узнаних за [не]важні (в обігу 10 крб. – 1 марка).
2. Невільно ходити по других місцевостях без перепустки.
3. Безоглядно виконувати зарядження влади – непослух, це саботаж в хвили будівництва держави.
4. Невільно ходити (навіть в своєму селі) від год. 8 вечора до год. 3 ранку.
5. Не дозволяється перебувати (ані ходити) чужим без замельдовання в громаді або на міліції.
6. Подається до відома, що урядкування у всіх урядах відбувається від години 7-11, 13-17, а сторони в районі буде прийматися щоденно від год. 8 до 17.
7. Всі фахівці і майстри, а також працівники всіх професій і учителі мають до 5 днів зареєструватися або в канцелярії громади, або в районнім реєстраційнім бюрі.
8. Всякі ревіндикації задержуються до часу покінчення інвентаризації і прослідження справи.
9. Забороняється пасти в культурі і в лісі під загрозою кари адміністраційної.
10. Шкоди полеві будуть карані 10 крб. від штуки, крім того вартість шкоди і оплата таксаторів.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 34. Машинопис, копія.

№ 219

1941 р., липень. – Перелік українських пресових органів, що виходили в Галичині

Відпис!

Перелік українських пресових органів у Галичині в липні 1941

1. Львів: “Львівські вісті” / Щоденна газета
2. Тернопіль: “Боевик” / “Der Kämpfer” / Тижнева газета
3. Станіславів: “Самостійна Україна” / “Selbständige Ukraine” / від 22.VII: “Українське слово” / “Ukrainische Wort” / виходить через день
4. Коломия: “Воля Покуття” / “Freiheit von Pokutja” / Тижнева газета
5. Калуш: “Золотий тризуб” / “Der goldene Dreizack” / Тижнева газета
6. Дрогобич: “Вільне слово” / “Der freie Wort” / Тижнева газета
7. Самбір: “Самбірські вісті” / “Nachrichten von Sambor” / Тижнева газета
8. Рогатин: “Рогатинське слово” / “Das Wort des Rohatyn” / Тижнева газета

9. Перемишляни: “Українські перемишлянські вісті” / “Ukrainische Nachrichten von Peremyschlanu” / Тижнева газета
 10. Жовква: “Жовківські вісті” / “Nachrichten von Schowkwa” / Тижнева газета
 11. Олесько: “В наступ” / “Zum Angriff” / Тижнева газета
 12. Стрий: “Стрийські вісті” / “Nachrichten von Struj” / Тижнева газета

Під час польської окупації в Галичині виходило 110 українських пресових органів, а під час більшовицької тут виходило до 80 різних органів українською мовою.

Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. Р-35, оп. 2, спр. 219, арк. 1. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

№ 220

1941 р., [серпня 1]*. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна Житомирській обласній управі про затвердження складу останньої та про свій арешт

53 б/41

До Обласної управи в Житомирі
на руки голови

Затверджую Обласну управу Житомирщини та бажаю успіхів в праці.

Вірю, що вже незабаром на всій українській землі з волі українського народу спільною боротьбою Союзу Визволення України й Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери буде створена Самостійна Соборна Українська держава.

Щиро дякую за привітання. Тому, що мене арештовано й вивезено до Берліна, де конфіновано, не міг я швидше відповісти. Запевняю, що Українське державне правління вистоятиме непохитно на раз прийнятих позиціях.

Слава Україні! Героям Слава!

Голова Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 25, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 221

1941 р., серпня 2. – Інформація про можливості та наміри Українського видавництва у Львові

Українське видавництво

[Штамп:] ч. 343 від 2.VIII.1941 р.

Справи видавничі

Редакційна колегія буде працювати самостійно, а якщо книжка викликувала б сумніви, треба, щоби українці з Великої України висловили свої думки. В склад редакційної колегії входять: пп. Штикало, Гупало, Ієвлев, Головка й Стефаник. П. Штикало має до помочі трьох людей: пп. Дяченко, Дужий і Сироїд.

Видавництва: 1. Українське видавництво.

2. Інституту (в стадії реалізації).

3. Східний відділ.

4. Українська книга.

* Датується на підставі листа Я. Стецька Житомирській міській управі від 5 серпня.

Українське видавництво формально не є залежне від Проводу ОУН. Власником видавництва є місто Львів, а директором п. Баландюк. Він годиться видати все, що буде потрібно. Деякі брошури будуть видавати безплатно, ці речі будуть устійнені з ред[актором] Паладійчуком.

Технічні засоби: п'ять друкарень, якими заряджує місто, про це знає п. проф. Полянський. Місто дає все до розпорядимости дир. Баландюка. Управа не торкається до цього, що буде друковане. Дотепер управу друкарень мав п. Гонта. Видавництвом керує п. Паладійчук, за роботу буде друкарням платити.

Робота видавництва повинна йти безупинно. Треба обсадити всі редакційні колегії, щоби всюди були свої люди. Редактори повинні між собою порозумітися, щоби не видавати брошур на ту саму тему. Піднесено теж, що до одної і тої самої теми може бути різний підхід: 1) популярний; 2) більш обгрунтований.

Внесено пропозицію, щоби скликати якнайскоріше актив людей із східних областей та дати їм заняття відповідно до їх знання. Також треба скликати молодих людей, щоби їх ознакомити з обставинами та недомаганням людей Великої України. Вони мусять мати окремий підхід до всіх шарів як селянства, робітників, так і інтелігенції. Приміром: тільки частина селянства вірить в Леніна в зв'язку з непом, а рівночасну цю віру підриває робота Чека і розвборстки в рр. 1921-22. Теж добре було б відчитати статтю Донцова з приводу смерті Леніна. Сталіна ніхто передше не знав.

Треба пошукати людину, що відшукала би у "Вістнику" відповідні актуальні статті. Можна теж переглянути річник "Заграви".

Тому, що є багато праці, застановлятися над розподілом часу. Проф. Гупало подає внесок, щоби розділити години праці, а роботу виконувати після плану. Проф. Ленкавський замітив, що треба зібрати референтів, які виконували б працю, а проф. Гупало давав би тільки директиви. В міру потреби доглянув би точніше працю. В справі вищого шкільництва треба взяти до праці п. Приступу. Тому, що є багато праці організаційної, не треба гаяти часу на стилістику та інше, бо до цього будуть покликані окремі люди.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 62, с. 10. Машинопис, оригінал.

№ 222

1941 р., серпня 2. – Звіт Крайового інституту позашкільного виховання і народної творчості "Просвіта" у Львові про відновлення діяльності товариства на нових статутах

Львів, дня 2 серпня 1941 [р.]

Звіт

у справі віднови культурно-освітнього життя
на західно-українських землях

Від перших днів звільнення західно-українських земель із большевицької окупації по всіх місцевинах почали відновлювати стихійно "Просвіти". Ця акція захопила вже всі повіти Галичини й частинно Волині. Так само відновила свою діяльність і централь "Просвіти" у Львові, що Управа м. Львова письмом з д[ня] 17. VII. 1941 [р.] приняла до відома, а письмом з д[ня] 22. VII. 1941 [р.] признала за "Просвітою", як Краєвим інститутом позашкільного виховання і народної творчості у Львові, – все рухоме й нерухоме майно Обласного дому

народної творчості у Львові (3-поверховий дім із усіма урядженнями й майном при вул. Францішканській, 7, загальної вартости понад 2 міліони карбованців) та всіх підлеглих йому палаців культури і клубів, доручаючи це майно перебрати й ним завідувати до остаточного оформлення. Опираючись на цих двох письменних актах, головний виділ “Просвіти” видав своїм службовцям доручення й указівки щодо перебрання та повного забезпечення усього згаданого майна.

З уваги на те, що “Просвіта” є одноцілою організацією, факт відновлення централі управнює відновлення її філіяльних (окружних) осередків і низових (місцевих) читалень.

Не торкаючися поки що справи необхідних змін у дотеперішньому статуті “Просвіти” й маючи ці зміни на увазі, виходимо з правного становища, що його дає нам тепер статут товариства “Просвіта”, прийнятий загальними зборами й затверджений адміністраційною владою 1924 р. На основі цього статуту відновляємо організацію і діяльність “Просвіти”, а новий статут укладаєм так, щоб у нові форми можна було вкласти без заколоту всю організаційну мережу “Просвіти”. І так:

1. Читальня “Просвіти” в місцевині – буде місцевою установою позашкільного виховання і народної творчості п[ід] н[азвою] “Просвіта” в ...*

Дотеперішній виділ читальні “Просвіти” із 7 членів, вибраний загальними зборами членів, – буде іменованим проводом “Просвіти”, що теж складатисяме з 7 членів; як по старому, так і по новому статуті. Провірна комісія – буде виборна та складатисяме з 3 членів. Отже, переформування низових клітин “Просвіти” стане довершеним фактом (без ніяких окремих заходів) з моментом затвердження нового статуту.

2. Філія “Просвіти” в окружному осередку, що по старому статуті є посереднім звеном між централею і читальнями – по новому статуті буде виступати п[ід] н[азвою]: Окружний осередок позашкільного виховання і народної творчості “Просвіта”. Дотеперішній виділ філії “Просвіти” перестане бути кермівним, а залишиться дорадчим органом. Кермівним і виконним органом буде іменований інспектор Окружного осередку п[озашкільного] в[иховання] і н[ародної] т[ворчості], що діятиме за допомогою підпорядкованих йому співпрацівників – інструкторів, по одному на кожний район в окрузі.

3. Централя “Просвіти” – переміниться у Краєвий інститут позашкільного виховання і народної творчості “Просвіта”. Головний виділ товариства “Просвіта” залишиться дорадчим громадським органом, а керма Крайового інституту перейде [...]**

Не основуємо ніяких нових “Просвіт”, а тільки відновлюємо їх діяльність, бо “Просвіта” захопила була в послідніх десятиліттях усі наші місцевини у 100 відсотках. Перебираємо для “Просвіти” все колишнє майно “Просвіти” і все майно побольшевицьких: домів народної творчості, палаців культури, клубів, сельбудів і червоних кутків.

“Просвіти” з місця розгортають таку роботу, на яку дозволяють місцеві умовини, екстенсивну-пропагандивну. Центр, осередки й місцевини діють у

* Так у тексті – місце для заповнення назвою місцевості.

** Відсутня частина тексту.

зв'язку й порозумінні з Українським інститутом націоналістичної освіти у Львові.

Слава Україні!
Микола Дужий

Красвий інститут
позашкільного виховання
і народної творчости “Просвіта”
у Львові
Ринок 10/II
і вул. Фран[цишканс]ька, 7

Ukrainisches Landesinstitut
für Volksaufklärung und
Volkstumspflege “Proswita”
in Lemberg
Ringplatz 10/II
Franzischkanskagasse 7

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 17, арк. 1-2. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 223

1941 р., серпня 3. – Стаття І. Лішнянського “Як наладжено суспільне життя в Самборі і окрузі” про налагодження громадського життя на Самбірщині

Як наладжено суспільне життя в Самборі і окрузі

Дня 29 червня 1941 року в неділю о год. 10 ранку в м. Самборі появились перші стежі визвольної Німецької армії. Вони в'їхали до нашого міста, замаєні китицями квітів, яких не щадило їм українське населення, що вітало частини Німецької армії, як своїх визволителів від жидівсько-більшовицького терору.

Негайно після приходу німецьких частин з ініціативи ОУН зорганізовано під проводом Івана Полуляха Українську народну міліцію, завданням якої було зберегти лад і порядок у місті. На другий день рано, дня 30 червня 1941 р. сформувався Тимчасовий український комітет, до якого ввійшли о. дек[ан] Плешкевич, радн[ик] Козбур, проф. Филипчак, Михайло Яремко і Рудий. Комітет, уповноважений німецькою командою, перебрав повноту влади у свої руки і обсадив того ж дня всі найважливіші урядові установища в місті й повіті. На другий день створено 19 референтур. Бурмістром м. Самбора призначено п. Івашкова, реферат торговельно-промисловий приділено Крупникові, фінансовий – Лехицькому, житлове управління – інж. Кордубі, шляховий інж. Горницькому, харчовий – др[у] Кіцулі, судовий – суд[ді] Вачкову, сільськогосподарський – Грабовському, санітарний – др[у] Будзиновському, монополевий – Федашеві, лісово-водний – інж. Филиповичеві, фізичного виховання – о. Івашкові, музей і архів – проф. Филипчаківі, шкільний – дир[екторіві] Дахнівському, освітньо-духовний – о. Плешкевичу, залізнодорожне депо – Пасіновичеві, руху – Вислоцькому. Завданням референтів було укомплектувати персонал і приступити до виконання своїх обов'язків.

Щоб уникнути зайвих організаційних труднощів, німецьке командування дало інструкцію залишити поки що всі адміністраційні ділянки незмінними, а позістале державне і приватне майно забезпечити перед розтратою і грабунками.

Тимчасовий комітет, який перетворився в Національну раду, щоденно полагоджував суспільне життя. По селах Самбірського повіту призначено ввійтів, переважно бувших членів т[овариств]а “Просвіта” або “Сільського господаря”, які мали довір'я у своїх громадах. Їм віддано повноту влади в селі і припоручено зорганізувати на місцях народну міліцію, укомплектувати адміністративний апарат та приступити негайно до виконання обов'язків.

Дня 29 липня відбувся під проводом команданта Дрогобицької області (крейсауптман*) нарада представників самбірської Національної ради та представників районів Старосамбірського, Турчанського, Рудківського і Комарнянського, на якій обговорено низку господарчих та адміністративних питань. Представник Окружної команди повідомив зібраних, що бувші райони Дублянський, Стрільківський і Боринський розв'язані як окремі адміністративні одиниці та влучені до найближчих сусідніх районів. На цій же нараді призначено таких керівників оставших районів: Самбірський – рад[ник] Козбур Іван, Старосамбірський – Фарило, Рудківський – Якимець, Комарнянський – Білик, Турчанський – Горечко.

Місто Самбір виділено в окремий район, а керівництво поручено п. Івашкову.

Іван Лішнянський

Опубл.: Самбірські вісті. Орган Самбірської Округи. – Самбір, 1941. – 3 серп. – Ч. 1. – С. 1.

№ 224

1941 р., серпня 3. – Відозва учителів Теробовельщини на Тернопільщині про включення вчителів у державне будівництво

Я не боюсь тюрми і ката –
Вони для мене не страшні.
Страшніш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.

Кониський

Учителі українці!

Московсько-большевицькій тюрмі народів настав кінець. Український нарід розправив орлині крила і здійснює свою віковичну мрію – створює самостійну Українську державу.

Учителі українці! Український нарід покладає на нас величезні надії.

Гляньмо на села. Чим були ми в московсько-більшовицькій тюрмі народів? Нас робили манекінами, примушували виховувати яничарів. Наперекір своїм переконанням, своїм ідеям, ми були носіями брехні, ми виховували дітей бути покірними рабами Москви, бо за слово правди шкірила зуби смерть і тяглися криваві шляхи до Сибіру і в далекі північні табори. Ми вчили любити чуже і ненавидіти своє рідне – українське. Ми були змушені ховати від дітей правду про славетне минуле України, а українську літературу вивчали на глум, вилучивши найкращі твори українських клясиків і сучасних письменників, які вчили любити свій нарід і свою славу Україну. В наших містах, в нашій одвічній столиці Києві рідко чуєш рідне українське слово.

Нас примушували отруювати розум дітей жидівським інтернаціоналізмом, любов'ю до всього московського і презирством до своєї країни, мови, літератури і культури. Граматику української мови нам писали жиди. Нам казали, що кращий наш твір “Слово о полку Ігоревім” є російським твором, що українська мова – це зіпсована російська мова, що російська мова найкраща в світі.

* Kreishauptmann – начальник округи (нім.).

В театрах і кіно нам показували змайстровані жидами поста[но]ви і кінофільми, в яких глушили і насміхалися з найкращих синів української землі, вихвалюючи московських царів і найзапекліших катів українського народу.

Наші діти пухнули з голоду, ходили в ганчірках до школи, а ми їм, сухотним і рахітичним, говорили, що вони ситі, одягнені, найшасливіші в світі, а гірку неправду тамували в замученій душі, чекаючи часу.

Нас дурили, що ми стоїмо на такій висоті, на якій не стоять вчителі жодної країни світу. На жаль, це була гірка правда. Жоден вчитель світу не стояв на такій висоті каліцтва, на якій стояли вчителі наші. Але ми, велика армія української культури, в страшному ярмі кріпацького большевизму, жодної хвилини не забували, що ми нащадки слави запорожців, що ми найживучіший нарід, ім'я якому – українці. В найлютіших тортурах, які чинили нам наїзники московсько-більшовицької імперії і прокляте усім світом юдове плем'я – жида, ми зберігали чистоту і прозорість нашого слова, співучість нашої славної української пісні.

Учителі українці!

Включаймося в будову Української Самостійної держави!

Всі школи і шкільні справи берімо у свої руки!

Школи для українців!

Геть брехливе жидівсько-комуністичне виховання!

В українській школі – український дух!

Виховуймо з українських дітей справжніх патріотів-націоналістів славної української землі!

Несім українську культуру в нарід.

Учителі українці! Допомагаймо українському народові в його національно-визвольній боротьбі!

Витаймо Німецьку армію, найкультурнішу армію світу, яка проганяє з наших земель жидівсько-комуністичну наволоч.

Допомагаймо Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери будувати велику Самостійну Українську державу.

Україна для українців!

Українське учительство

Опубл.: Тербовельські вісті. – Тербовля, 1941. – 3 серп. – Ч. 3. – С. 2.

№ 225

1941 р., серпня 4. – Звіт торговельно-промислового відділу в Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про підготовку пуску промислових підприємств

Відділ торговельно-промисловий
в Бережанах
дня 4/8.1941 [р.]
Ч. 40

[Штамп:] ч. 498
вплинуло дня 8.VIII/41 р.
приділ – полагоджено

До голови Районної управи в Бережанах

Звіт

про дальшу організацію промислових середовищ в районі за минувший тиждень (за час від 28/7 до 2/8.1941 [р.]

1) Приступлено до викінчення гарбарні на Гайку біля Лапшина і до пущення її в рух.

2) Продовжується продукцію торфу на сіножатах на Адамівці. Наразі переводиться просушення і перекладання готового вже торфу (є нарізаного вже торфу около 1000 тонн, в тім сухого і зложеного – вже біля 200 тонн, сирого є біля 800 тонн). З огляду на лихий стан погоди, не можна приступити до остаточного просушення і зложення нарізаного вже торфу, а тим більше до різання нового торфу.

Бережани, дня 4/8.1941 р.

Замошак

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 47. Машинопис, копія.

№ 226

1941 р., серпня 4. – Звіт торговельно-промислового відділу в Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про відкриття крамниць

Торговельно-промисловий відділ
в Бережанах,
дня 4 серпня 1941 [р.]
Ч. 41

Звіт

із діяльності торговельно-промислового відділу в Бережанах за останній тиждень – в днях від 28/VII до 2/VIII.1941 р.

Торговельно-промисловий відділ відкрив у м. Бережанах три хлібні крамниці і одну крамницю-буфет газової води.

У місті Нараєві відкрив наш відділ одну пекарню для місцевого населення і одну крамницю продажі м'яса.

Бережани, дня 4 серпня 1941 р.

Боявський

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 47. Машинопис, копія.

№ 227

1941 р., серпня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна заступникові члена УДП М. Мостовичу в Житомирі про затвердження голів окружних управ та посадників міст Волині

556/41

Другові Миколі Мостовичеві
Заступникові члена Укр[аїнського] державного
правління

У відповідь на Ваше письмо з дня 31.7.1941 р. повідомляю: як побачите з комунікату з дня 1 серпня ц. р., мені неможливо швидше це зробити.

Затверджую окружні управи Рівенщини, Володимирщини, Ковельщини, Горохівщини, Дубна.

Рівне – голова Іван Карнаух, Дубно – мр Сацюк Олексій, Володимир-Степан Черниш, Ковель – адв[окат] Підгірський, Горохів – Димнич Назар.

Посадники міст: Луцьк – інж. Єрмолаєв, Рівне – Бульба, Володимир – Іван Бартків, Ковель – др Пирогов, Горохів – Шрачук, Дубно – Бурка Василь.

Голови окружних управ мають право заміняти склад управ, подаючи це на затвердження.

Щиро Вас вітаю та бажаю успіхів в праці й прошу передати мій привіт головам та членам управ і всім друзям.

Слава Україні!
Героям Слава!

Берлін, дня 5 серпня 1941 [р.]

Голова Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, арк. 20. Машинопис, копія.

№ 228

1941 р., серпня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна голові Луцької обласної управи А. Марченкові про затвердження складу управи

54 6/41

Берлін, 5.8.[1941 р.]

До Обласної управи у Луцьку

на руки в[исоко]п[оважаного] пана голови Андрія Марченка

У відповідь на Ваші письма з дня 19.7. ц. р. ч. 73 повідомляю:

предложений Вами склад Обласної луцької управи затверджую. А саме:

голова – Марченко Андрій,

заст[упник] голови – Андріішин Роман,

начальник канцелярії – Ерастів Павло, інж.,

начальник адміністрат[ивного] відділу – Тиравський Євген, адв[окат],

начальник господарського відділу – Кох Анатоль, інж.,

начальник відділу освіти – Білецький Борис, дир[ектор],

начальник відділу здоров'я і суспільної опіки – Омельчук Аврамії, др,

начальник відділу лісів – Критюк Юрій, інж.,

начальник відділу шляхів – Поліщук Володимир, інж.,

начальник податкового відділу – Волощак Семен, адв[окат],

референт пропаганди – Кох Юрій,

референт безпеки – Юревич Федот.

У повноважностях голови Обласної управи лежить змінити склад членів управи, перекладаючи зміни на затвердження.

Бажаю успіхів в праці й щиро вітаю всіх.

Тому, що мене арештовано й вивезено до Берліна, де конфіновано, не був я спроможен переслати Вам зворотно відповіді. Запевняю, що Українське державне правління видержить непохитно на раз прийнятих позиціях, і вірю, що теперішня ситуація буде змінена в нашу користь.

Слава Україні! Героям Слава!

Голова Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 28, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 229

1941 р., серпня 16. – Наказ Сокальської повітової управи на Львівщині про проведення перепису населення в повіті

Повітова управа в Сокалі

Сокаль, 15 серпня 1941 р.

Наказ

Наказую управам сіл перевести у всіх селах (селах, присілках, кольоніях) Сокальського повіту без проволоки перепис населення і списки подати Повіт-
вій управі в Сокалі не пізніше 31 серпня 1941 р.

До участі в переведенні перепису притягнути належить місцевих учителів, старших віком учнів та інтелігентних селян.

Друки для переведення перепису можна набути в Повітовій управі в Сокалі. Можна теж уживати звичайний папір, відповідно лінійований. Перепис належить перевести після слідуючого взору:

Ч., № дому	Прізвище, ім'я батька	ім'я, нар.	Рік, місце нар.	Націо- нальн.	Стан	Професія	Власник чи Льокатор	Примітки
---------------	--------------------------	---------------	-----------------------	------------------	------	----------	------------------------	----------

В графі “стан” вписувати, н[а]пр[иклад]: жонатий, замужна, вдовець (-а), вільний.

В графі “професія” вписувати зайняття, н[а]пр[иклад]: рільник, робітник, учитель, священник, столяр, тесля і т. п.

В графі “власник чи льокатор” списати, чи записуваний живе у власній хаті (власник), чи в комірному (льокатор).

Всякі зміни (прибуття і вибуття мешканців) в руху населення оселі мають управи зголошувати Повітовій управі раз в місяць [згідно] повищих граф.

Голова Повітової управи в Сокалі
др Степан Ріпецький

Оубл.: Українські вісті. – Сокаль, 1941. – 16 серп. – Ч. 34. – С. 4.

№ 230

1941 р., серпня 28*. – Зразок декларації та зведена таблиця проведення плебісцитової акції за самостійність України та повернення С. Бандери і Я. Стецька в Україну, проведеної в Зборівському, Рогатинському, Тернопільському, Скалатському і Підгасцькому повітах на Тернопільщині

Плебісцитова акція

Пов[іт] Зборів

Декларація

1. Народні збори села Оліїв повіту Зборівського області Львівської, що відбулися дня 16. VIII. 1941 [р.], витають однодушно проголошення самостійності України та висилають гарячий привіт Українському державному управлінню під проводом пана Ярослава Стецька.

2. Народні збори висловлюють подяку непобідимій Німецькій армії та її вождеві Адольфові Гітлерові за прогнання московського наїзника.

3. Народні збори уважають Організацію Українських Націоналістів єдиною політичною силою, що може покермувати українським життям, і тому просять уряд Німецької держави дозволити провідникові Степанові Бандері та голові уряду Ярославові Стецькові вернутися на рідні землі, щоб далі кермувати боротьбою українського народу.

4. Народні збори заявляються проти злуки з Польщею, що її dokonано актом з 1 серпня 1941 [р.]. Український народ змагався впродовж століть за свою самостійність і соборність та відчуває, як глибокий удар, факт, що Галичину відділено від решти українських земель та що українцям кається жити спільно з поляками, нашими відвічними ворогами.

5. Народні збори звертаються з проханням до вождя Німецької держави Адольфа Гітлера дозволити на створення Української збройної сили, що рам'я-

* Датється за найпізнішою датою в тексті.

об-рам'я з непобідимою Німецькою армією хоче боротися проти спільного ворога.

..... дня...*

підписи:

ч.	село	дата	підписів
1.	Оліїв	17.VIII.1941	900
2.	м. Зборів	16. - « -	311
3.	Велика Плавуча	17. - « -	536
4.	Букачівці	17. - « -	534
5.	Сервири	14. - « -	170
6.	Нестерівці	17. - « -	285
7.	Озірна	17. - « -	1045
8.	Поморяни	16. - « -	84
9.	Полоріки	17. - « -	106
10.	Зарутка	17. - « -	78
11.	Реніва	21. - « -	241
12.	Плісняни	18. - « -	141
13.	Білоголови	14. - « -	596
14.	Нетерпинці	16. - « -	273
15.	Серетець	17. - « -	108
16.	Рогатинці	17. - « -	94
17.	Івачів	18. - « -	88
18.	Вобшани	17. - « -	71
19.	Остапівці	17. - « -	297
20.	Розгадів	15. - « -	408
21.	Жабиня	15. - « -	243
22.	Торгів	15. - « -	107
23.	[Бо]гутин	15. - « -	328
24.	Заруддя	15. - « -	85
25.	Годів	16. - « -	615
26.	Юзефівка	15.VIII.1941	263
27.	Цецівка	15. - « -	56
28.	Цецова	15. - « -	146
29.	Озірянкa	17. - « -	205
30.	Лавриківці	17. - « -	207
31.	Правотолоки	15. - « -	256
32.	Махнівці	16. - « -	237
33.	Жуківці	17. - « -	280
34.	Млинівці	17. - « -	412
35.	Грабківці	17. - « -	115
36.	Метенів	16. - « -	298
37.	Кудинівці	15. - « -	509
38.	Лопушани	16. - « -	575
39.	Беримівці	17. - « -	86
40.	Білокерниця	17. - « -	292
41.	Погрібці	17. - « -	97
42.	Футори	17. - « -	158

* Графи в тексті не заповнені.

43.	Гарбузів	17. – « –	443
44.	Яцківці	14. – « –	236
45.	Красна	14. – « –	185
46.	Тростянець Вел.	17. – « –	785
47.	Вовчковці	17. – « –	433
48.	Перепельники	17. – « –	576
49.	Манаїв	17. – « –	576
50.	Даниловці	17. – « –	467
51.	Мшана	15. – « –	303
52.	Альбанівка	15. – « –	72
53.	Підгайчики	15. – « –	174
54.	Білківці	15. – « –	218
55.	Богданівка	15. – « –	124
56.	Ярчівці	14. – « –	225
57.	Кудобинці	16. – « –	458
58.	Ярославичі	15. – « –	426
59.	Кабарівці	17. – « –	400
60.	Бзовиці	16. – « –	356
61.	Шидова	18. – « –	211
62.	Храбузна	16. – « –	145
63.	Коршилів	17. – « –	298
64.	Вірлів	17. – « –	103
65.	Нисьцюки	17. – « –	58
66.	Славна	19. – « –	69
67.	Постолівка	16. – « –	53
68.	Присівці	16. – « –	149
69.	Монилівка	16. – « –	495
70.	Пустоголови	17. – « –	143

Тернопільська область

ч. п.	район	село	дата	підписів
1.	Пов[іт]Рогатин	Серники Долішні	22.8.1941.	3[6]*
2.	– « –	Руда	22. – « –	104
3.	– « –	Кукільники	21. – « –	44
4.	– « –	м. Болшівці	21. – « –	52
5.	– « –	Виспа	21. – « –	16
6.	– « –	Підмихайлівці	23. – « –	44
7.	– « –	Кліщівня	22. – « –	26
8.	– « –	Мартинів Новий	23. – « –	60
9.	– « –	Витань	23. – « –	55
10.	– « –	Дегова	24. – « –	51
11.	– « –	Дем'янів	21. – « –	96
12.	– « –	Стратин	25. – « –	50
13.	– « –	Бовшів	21. – « –	46
14.	– « –	Солови	22. – « –	24
15.	– « –	м. Букачівці	23. – « –	99
16.	– « –	Насташин	23. – « –	29
17.	– « –	Вигівка	23. – « –	70

* Текст пошкоджений.

18.	- « -	Куропатники	24. - « -	27
19.	- « -	Коростовичі	24. - « -	73
20.	- « -	Стасева Воля	23. - « -	83
21.	- « -	м. Бурштин	-	102
22.	- « -	Явче	28. - « -	25
23.	- « -	Скоморохи Нові	21. - « -	7
24.	- « -	Гербутів	21. - « -	24
25.	- « -	Дитятин	-	34
26.	- « -	Вибла	-	7
27.	- « -	Хохонів	21. - « -	26
28.	- « -	Загір'я Кукільницьке	22. - « -	20
29.	- « -	Кідратів	21. - « -	2 (за упр.)
30.	- « -	Скоморохи Старі	22. - « -	20
31.	- « -	Желибори	22. - « -	16
32.	- « -	Фрага	24. - « -	106
33.	- « -	Слобідка	23. - « -	37
34.	- « -	Курів	-	13
35.	- « -	Залуже	-	158
36.	- « -	Потік	24. - « -	659
37.	- « -	Пуків [...]*	-	89
38.	- « -	Посвіржа	23. - « -	27
39.	- « -	Тенетники	-	69
40.	- « -	Підбір'я	24. - « -	46
41.	- « -	Любша	24. - « -	73
42.	- « -	Псари	24. - « -	36
43.	- « -	Доляни	24. - « -	38
44.	- « -	Загір'я	28. - « -	17
45.	- « -	Княгиничі	23. - « -	19
46.	- « -	Васючин	23. - « -	40
47.	- « -	Воскресінці	23. - « -	59
48.	- « -	Колоколин	23. - « -	270
49.	- « -	Журавно	23. - « -	131
50.	- « -	Чагрів	23. - « -	77
51.	- « -	Мартинів Старий	-	34
52.	- « -	Чернів	23. - « -	31
53.	- « -	Різдвяни	22. - « -	108
54.	- « -	Фирліїв**	-	75
55.	- « -	Мельна	-	43
56.	- « -	Дички	-	66
57.	- « -	Заланів	-	98
58.	- « -	Яглуш	-	55
59.	- « -	Черче	-	74
60.	- « -	Залип'я	-	95
61.	- « -	Серники Середні	-	25
62.	- « -	Уїзд	24.8.1941.	21
63.	- « -	Жовчів	24. - « -	38

* Текст пошкоджений.

** У тексті: "Ферліїв".

64.	- « -	Липиця Долішна	22. - « -	54
65.	- « -	Данильче	24. - « -	18
66.	- « -	Свистільники	-	64
67.	- « -	Серники Горішні	-	22
68.	- « -	Підкамінь	22.8.1941.	80
69.	- « -	Беньківці	21. - « -	106
70.	- « -	Підгороддя	-	136
71.	- « -	Кальне	-	743
72.	- « -	Таврів	-	533
73.	- « -	Щепанів	-	71
74.	- « -	Глинна	-	667
75.	- « -	Конюхи	-	793
76.	- « -	Хоростець	-	270
77.	- « -	Хоробрів	-	240
78.	- « -	Августівка	-	533
79.	- « -	Каплинці	-	275
80.	- « -	Золочівка	-	231
81.	- « -	Уснів	-	1113
82.	- « -	Плавуча Мала	-	329
83.	- « -	Вимислівка	-	212
84.	- « -	Медова	-	345
85.	- « -	Витки	-	618
86.	- « -	Вибудів	-	288
87.	- « -	Заберізка	-	232
88.	- « -	Красівка	-	50
89.	- « -	Дичків	-	123
90.	- « -	Товстолуг*	-	98
91.	- « -	Ступки	-	110
92.	- « -	Романівка	-	92
93.	- « -	Бірки Великі	-	100
94.	- « -	Константинівка	-	94
95.	- « -	Ходачків Малий	-	184
96.	Пов[іт] Тернопіль	Гаї Великі	-	39
97.	- « -	Довжанка	7.7.1941	22
98.	- « -	Кип'ячка	4. - « -	24
99.	- « -	Домаморич	5. - « -	20
100.	- « -	Покропивна	6. - « -	20
101.	- « -	Смолянка	6. - « -	13
102.	- « -	Застінка	7. - « -	2 (за упр.)
103.	- « -	Баворів	7. - « -	13 - « -
104.	- « -	Скоморохи	6. - « -	6 - « -
105.	- « -	Застав'є	4. - « -	9 - « -
106.	- « -	Білоскірка	7.8.1941	63
107.	- « -	Воробіївка	6. - « -	29
108.	- « -	Курівці	5. - « -	33
109.	- « -	Цебрів	5. - « -	37
110.	- « -	Глубічок Великий	6. - « -	29

* У документі "Повстолуг".

111.	- « -	Пронятин	27.7.1941	164
112.	- « -	Біла	6. - « -	36
113.	- « -	Кутківці	7. - « -	121
114.	- « -	Гладке	24.8.1941	4
115.	- « -	Плесківці	23. - « -	5
116.	- « -	Мале Богородище	23. - « -	25
117.	- « -	Серединці	23. - « -	58
118.	- « -	Кутківці*	25. - « -	88
119.	- « -	Носівці	23. - « -	26
120.	- « -	Чернихів	13.7.1941	41
121.	- « -	Бойківці	5. - « -	37
122.	- « -	Шляхтинці	4. - « -	33
123.	- « -	Чернилів Мазовецький	5. - « -	8 (за упр.)
124.	- « -	Русанівка	4. - « -	16 - « -
125.	- « -	Малі Гаї	6. - « -	7 - « -
126.	- « -	Чернилів Руський	4. - « -	34
127.	- « -	Смиківці	5. - « -	20
128.	- « -	Юзефівка	23.8.1941	84
129.	- « -	Настасів	23. - « -	81
130.	- « -	Людвиківка	-	25
131.	- « -	Конопківка	-	77
132.	- « -	Ладичин	22.8.1941	84
133.	- « -	м. Микулинці**	-	50
134.	- « -	Кривки	22.8.1941	71
136.	- « -	Воля Мазовецька	22. - « -	85
137.	- « -	Серединка	22. - « -	76
138.	- « -	Драганівка	23. - « -	45
139.	- « -	Забойки	23. - « -	40
140.	- « -	Почапінці***	23. - « -	41
141.	- « -	Маріанка	23. - « -	101
142.	- « -	Купчинці	23. - « -	70
143.	- « -	Денисів	24. - « -	126
144.	- « -	Драгоманівка Купчинці	23. - « -	65
145.	- « -	Висипівці	23. - « -	32
146.	- « -	Хмелиська	23.7.1941	40
147.	- « -	Магданівка****	23. - « -	86
148.	Пов. Скалат	Козина	6.8.1941	48
149.	- « -	Жеребки Шляхоцькі	16.7.1941	39
150.	- « -	Волиця	12. - « -	47
151.	- « -	Новосілка Скалатська	5. - « -	30
152.	- « -	Калагарівка	3. - « -	43
153.	- « -	Красне	5. - « -	52
154.	- « -	Саджавки	3. - « -	47
155.	- « -	Галушинці	9. - « -	14

* У тексті: “Купківці”.

** У тексті: “Микуленець”.

*** У тексті: “Початинці”.

**** У тексті: “Магдалівка”.

156.	- « -	Старий Скалат	6. - « -	43
157.	- « -	Полупанівка	6. - « -	33
158.	- « -	Білинівка	7. - « -	37
159.	- « -	Лежанівка	12. - « -	55
160.	- « -	Товсте	27. - « -	155
161.	- « -	Кути	22. - « -	57
162.	- « -	Буцики	6. - « -	39
163.	- « -	Новосілки Грималівські	5. - « -	53
164.	- « -	Грималівський* район	13. - « -	47
165.	- « -	Елеонорівка	15. - « -	46
166.	- « -	Дубківці	5. - « -	53
167.	- « -	Рашківці	5. - « -	42
168.	- « -	Глібів	8.8.1941	905
169.	- « -	Ілавче	11.7.1941	10 (за упр.)
170.	- « -	Говилів Малий	19. - « -	10 - « -
171.	- « -	Іванівка	22. - « -	11 - « -
172.	- « -	Гаврилів	20. - « -	10 - « -
173.	- « -	Глещавка	16.8.1941	10 - « -
174.	- « -	Стадниця	16. - « -	10 - « -
175.	- « -	Підгори-Зеленча	27.7.1941	15 - « -
176.	- « -	Залав'є	27. - « -	8 - « -
177.	- « -	Малів	28. - « -	11 - « -
178.	- « -	Семенів	28. - « -	11 - « -
179.	- « -	Застіноче	29. - « -	11 - « -
180.	- « -	Гумницька	28. - « -	8 - « -
181.	- « -	Плебанівка	29. - « -	13 - « -
182.	- « -	Оскірівці	27.8.1941	11 - « -
183.	- « -	Будзанівський район	3. - « -	10 - « -
184.	- « -	Романівка	27.7.1941	9 - « -
185.	- « -	Могильниця	24.8.1941	8 - « -
186.	- « -	Маківці	19.7.1941	8 - « -
187.	- « -	Вербівці	27. - « -	8 - « -
188.	- « -	м. Янів	3.8.1941	9 - « -
189.	- « -	Кобиловолока	27.7.1941	9 - « -
190.	- « -	Деренівка	26. - « -	8 - « -
191.	- « -	м. Теробовля	27. - « -	10 - « -
192.	- « -	Кінашів**	-	2 - « -

Підгаєцький повіт

1.	- « -	Гнильче	13.7.1941	15 (за презид.)
2.	- « -	Во[в]ків	- « -	15 - « -
3.	- « -	Шумляни	- « -	15 - « -
4.	- « -	Носів	- « -	15 - « -
5.	- « -	Лиса	- « -	13 - « -
6.	- « -	Рудники	- « -	15 - « -
7.	- « -	Застав'є	- « -	15 - « -
8.	- « -	Мозолівка	12.7.1941	15 - « -

* У тексті: "Прималівський".

** У тексті: "Нінашів".

9.	- « -	Волиця	13. - « -	15 - « -
10.	- « -	Голгочі	- « -	13 - « -
11.	- « -	Слав'ятин	- « -	15 - « -
12.	- « -	Яблонівка	- « -	15 - « -
13.	- « -	Завалів	- « -	12 - « -
14.	- « -	Заставче	- « -	11 - « -
15.	- « -	Середна	- « -	10 - «
16.	- « -	Угринів	- « -	13 - « -
17.	- « -	Вербів	- « -	13 - « -
18.	- « -	Сільце	12. - « -	10 - « -
19.	- « -	Галич	13. - « -	13 - «
20.	- « -	Сільце Божиківське	- « -	19 - « -
21.	- « -	Литвинів	26. - « -	12 - « -
22.	- « -	Божиків	13. - « -	16 - « -
23.	- « -	Загайці	- « -	15 - « -
24.	- « -	Волощина	- « -	11 - « -
25.	- « -	Старе Місто	- « -	27 - « -
26.	- « -	Мужилів	- « -	21 - « -
27.	- « -	Білокерниця	27. - « -	13 - « -
28.	- « -	Новосілка	13. - « -	12 - « -
29.	- « -	Юстинівка	- « -	Участь 500 л[юдeй]
30.	- « -	Затурин	- « -	13 (за през.)

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 32, арк. 3-8. Машинопис, оригінал.

№ 231

1941 р., серпня 31. – Звіт заступника члена Українського державного правління М. Мостовича Проводові ОУН у Львові про діяльність місцевої адміністрації на Волині й Поліссі

[Штамп:] ч. 602

вплинуло дня

приділ – полагоджено

Волинщина і Рівенщина

З ініціативи місцевих звен ОУН і українського громадянства повстали в кожній місцевості адміністративні одиниці, і так: по селах – громадські управи, зложені з голови, заступника, секретаря та 5-тьох членів; по районах – районні управи (бецірксфервальтунг*), [з] тим, одначе, що райони в колишніх повітових містах набирали компетенції на всі інші райони колишнього повіту і звалися: окружна управа в ...** (Крайсфервальтунг ін...***).

Окружні управи в Луцьку і в Рівному мали компетенції на цілі області, тим самим творили обласні управи. Районові, міські та окружні управи мають такий склад: 1) голова; 2) заступник; 3) секретар; 4) відділ адміністрацій; 5) відділ господарський; 6) відділ суспільної опіки й здоров'я; 7) відділ культурно-освітній; 8) [відділ] фінансовий; 9) відділ технічний; 10) відділ праці.

* Bezirksverwaltung – районна управа (нім.).

** Графа в тексті не заповнена.

*** Kreisverwaltung – окружна управа (нім.).

Мені приходилось тільки представити вже існуюче тіло нім[ецькій] владі військовій та уможливити співпрацю. Осяги в праці там є більші, де були прихильніші “ортскоммандантури”, які бажали відбудувати господарське питання якнайскоріше. Тепер дали склад поодиноких окружних управ: Луцьк вже подано в звіті Марченка.

Рівне: голова – Іван Карналухів, заст[упник] – Волошин Ростислав, секретар – не обсаджений, відділ адміністр[ації] – Яків Бусел, культосвіта – Бусев Олекса, сусп[ільна] опіка й здоровля – др Раєвський, техн[ічний] – інж. Хитрик.

Дубно: голова – мгр Сацюк Олексій, заст[упник] – Пашенко-Шумінська Олімпіяда, секретар – Юрій Сидорович, [відділ] адмін[істрації] – Микола Козловський, [відділ] госп[одарський] – Кудак Митрофан, сусп[ільна] опіка й здоровля – Курінний Дмитро, освіти й вихов[ання] – Коломиєць Авен, техн[ічний] – Сошинський Сократ.

Володимир: голова – Степан Черниш, заст[упник] – Федір Лахман, секретар – Петро Козюк, відділ адм[іністрації] – Вісарій Недоля Ноздрат, від[діл] госп[одарський] – Филип Юрчинкович, від[діл] культосвіта – Микола Звоничський, від[діл] фін[ансовий] – Максим Доценко, від[діл] сусп[ільної] опіки й здоров'я – Петро Картушевський, від[діл] техн[ічний] – Семен Зелинський.

Ковель: голова – адв[окат] Підгірський, заст[упник] – Володимир Пеленський, секретар – мгр Мачіха, нач[альників] відділів подам пізніше.

Горохів: голова – Димчин Назар, заст[упник] – Криштальський, секретар – Воколок Надія, нач[альників] відділів подам пізніше.

Німецька цивільна влада залишила існуючий стан і Окружну управу в Луцьку визнала* як обласну.

На кінець моє ствердження: там, де військові чинники не паралізували життя, там іде нормальним трибом, ситуацію опановано. І так в районах: Ратно, Камінь Коширський, Колки, Сарни, [Косто]піль й інших наладнали навіть телефонічні лінії, які від часу [до] часу якась темна рука перетинає. До всіх окружних міст приїхали відпоручники німецького господарства й організують в порозумінні з окружними управами, часом без господарства**.

Посадники міст:

Луцьк – інж. Єрмолаєв,

Рівне – Бульба,

Володимир – Іван Бартків,

Ковель – др Пирогов,

Горохів – Шрачук,

Дубно – Бурка Василь, інших подам пізніше.

До Луцька вже приїхала цивільна німецька влада в особах посадника міста і “крайсгавтмана”. При передачі влади військом для цивільної нім[ецької] були присутні також українці. В своїй промові генерал дивізії заявив, що нім[ецька] влада прийшла тільки допомогти українцям збудувати життя. Цей сам генерал прилюдно ствердив, що українці дуже прихильно до них відносилися (німців) і помагали ліквідувати спільного ворога.

Львів, 31.VIII.1941 р.

Микола Мостович

* У тексті: “вислала”.

** Так у тексті.

Народня міліція

Народня міліція повстала самочинно по всіх місцевостях та містах. В перших днях вкралися в ряди міліції також негативні елементи, які компромітували її. Зусилля поставити міліцію як слід на ноги були зі сторони організації, але труднощі в рухові на терені (брак всяких середників льокомоції і т. п.), як також негативне становище німецької військової [вл]ади до спроб централізації, паралізували всяку роботу. Я т[е]п[е]р буду робити всі можливі заходи, щоб ця справа знайшла зрозуміння серед німецьких чинників. Міліція помагала й помагає нім[ецькому] військові ліквідувати диверсійні банди. Дуже часто відділи міліції в наших місцевостях, де нема війська, самі робили облави й приганяли не раз цілі десятки більшовицьких полонених і передавали військові – в Камінь-Коширську, в Колках, в Кременці, в районі Ратно, як також і по інших районах. Для інструкції наводжу короткий звіт з Ков[е]рля за один тиждень: міліція в Ружині зловила одного парашутиста й передала в Матієві нім[ецькій] військ[овій] владі. В Турійському* одного застрілили, другого передали в Ков[е]рлі. В Задибах була сутичка міліції з бандою, і було забито двох політруків і двох міліціантів тяжко ранених. В самому Ков[е]рлі на стійці ранено одного міліціанта. В Голобах зловлено двох політруків і передано війську. Назагал на терені Волині вже зловлено кількадесят парашутистів і передано війську.

М. Мостович

Волинь, подібно як і всі інші українські землі, зустрічала Німецьку армію сердечно й гідно. Всюди будовано тріумфальні брами з написом переважно “Гайль Гітлер” – “Слава Україні”. Прапори вивішувано українські й німецькі. Селяни віддавали для армії все, а коли їм платили, то це приймали для себе за обиду і грошей не приймали. Коли якась частина реквірувала** у селян коні, корови або свині, то селяни казали, що це нічого: для німців вони готові все дати, бо німці допомогли збудувати самостійну Україну. Селяни визнають тільки й тільки ОУН та її провідника Степана Бандеру, для них провідники й далі є підпільники, до яких мають беззастережне довір'я. На Волині нема дотепер ніякої політичної боротьби або навіть тертя, бо в час більшовицького лихоліття діяла тільки ОУН, яку укр[аїнське] громадянство розуміло і піддержувало, сьогодні воно й далі тільки її знає. В останньому часі продираються на Волинь висланники деяких політичних груп, а саме: мельниківці та ункарівці, які стараються сіяти зневіру й страх, мовляв, Бандера арештований і т. п., що всі члени ОУН будуть ще відповідати перед полковником Мельником, згл[ядно] отаманом Чорним (Волошином).

Мимо всего селяни горнутья до праці, в них нічого не змарнується, нічого не пропаде, вони навіть без вказівок все залишене майно забезпечуть. Крадежі трапляються тільки на Поліссі, і то дуже часто самі німецькі частини до того причиняються, пр[иміром], у Колках так довго стояв магазин з мукою, доки жовніри не розбили й самі не почали роздавати і т. п.

Цікаво представляється Полісся, яке совіти прилучили насильно до Білорусі. Населення говорить часом по-українськи, а коли говориться з якимсь “паном”, мішає російську мову, по-білоруськи взагалі не вміє. Коли запитати такого поліщука, що він по національності, то чужому чоловікові боїться при-

* У тексті: “Шурійському”.

** У тексті: “провірювала”.

знатися, аж доки не довідається, що ви українець, то майже молившись, щоб українці не забули про них, не лишили їх на поталу. Коли б був плебісцит, то всі одногосно посунули б за прилученням до України. Бо навіть в большевицькій дійсності відважувались поліщуки писати до самого Сталіна, що вони хочуть української школи і навіть де-не-де відвоювали. Найбільше свідомі є Кобринщина й Дорогіччина. На цих землях нім[ецька] місцева влада чомусь робить труднощі при затвердженні укр[аїнських] доп[омогових] комітетів, які повстають з ініціативи місцевих українців. В той [же] час з піддержкою німців засновують ніби білоруси (в дійсності російські емігранти, які не вмюють навіть по-білоруськи говорити і яких привезли нім[ецькими] військовими автами) білоруські комітети для білоруського населення. До Берестя приїхав молодий студент, білорус, і, пізнавши ситуацію, заявив, що вони, т[о] є білоруси, здають собі справу, що тут білорусів нема, пробують, зондують, коли нічого не вийде, то не будуть мати претензій.

Українські комітети є вже в Бересті, в Кобрині й, правдоподібно, повстали вже в Янові, Дорогічині, Пинську та Столині. На теренах Кобрини й Дорогіччина діяло ОУН. В Кобрині викр[ило НК]ВД звено ОУН в особах:

1. Шварко Григор з с. Болотна*,
2. Кватерук Леонтій з Кобрини,
3. Пархотік Василь з с. Здинова**,
4. Войтік з Дивина,
5. Шумінський Юліян з Табинки.

Всі щасливо врятувались з берестейської тюрми. Слід підмітити, що НКВД примінювало до них вирафіновані методи, і деякі з них не підписали жодного протоколу.

Склад комітету в Бересті:

голова – др Гнатів Олександр,
заступник – Микита Іван,
секретар – Криницький Володимир,
члени:

інж. Кобилко Іван,
Борис Олесюк,

Яців Василь,

інж. Шалупчук Петро.

Склад комітету в Кобрині:

голова – Сацевич Йосиф,
заступник – Рафалович Петро,
секретар – Жилавий Ярослав,

члени:

Пархотік Василь,

Кватерук,

др Магер Володимир,

Рафалович Дмитро.

Склад по інших містах Полісся – де комітети прилучено насильно до Білорусі – подам пізніше.

Микола Мостович

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 70-73. Машинопис, копія.

* У тексті: “Болота”.

** У тексті: “Здишова”.

1941 р., серпень* . – Зведені відомості про плебісцитову акцію в Берестечку на Волині та в Сокальському повіті на Львівщині

Плебісцитова акція 1

1. Берестечко місто, підписів 112, декларація до Українського уряду.
2. Село Комарів, Сокальський пов[іт], підписів 135, декларація до Уряду західньо-українських земель, Великонімецького уряду, до провідника Організації Українських Націоналістів Степана Бандери, митрополита.
3. Село Тартаків**, пов[іт] Сокаль, підписів 37, декларація до голови уряду Української держави, митрополита Шептицького, Адольфа Гітлера, провідника Степана Бандери.
4. Село Тартаківці, пов[іт] Сокаль, підписів 34, декларація до митрополита Шептицького, Адольфа Гітлера, голови Українського уряду, провідника ОУН Степана Бандери.
5. Село Перетоки Барані, пов[іт] Сокаль, підписів 66, декларація до голови Українського уряду, митрополита Шептицького, Адольфа Гітлера, провідника ОУН Степана Бандери.
6. Село Ксаверівка, підписів 80, декларація до Адольфа Гітлера, митрополита Шептицького, провідника ОУН Степана Бандери, голови уряду Української держави 19.7.1941 [р.]
7. Село Зубкова, підписів 122, декларація до Проводу ОУН, митрополита Шептицького, провідника ОУН, Адольфа Гітлера, 13.7.1941 [р.]
8. Село Яструбичі, пов[іт] Сокаль, підписів 6, декларація до голови Українського уряду, провідника ОУН, Адольфа Гітлера, митрополита Шептицького, 5.7.1941 [р.]
9. Село Ільковичі, пов[іт] Сокаль, підписів 24, декларація до Адольфа Гітлера, голови Українського уряду, провідника ОУН, екс[ц]еленції митрополита, 25.7.1941 [р.]
10. Село Бобятин, Сокальського пов[іту], підписів 126, декларація до Адольфа Гітлера, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита, провідника ОУН, 7.7.1941 [р.]
11. Село Ришів, пов[іт] Сокаль, підписів 25, декларація до екс[ц]еленції митрополита, провідника ОУН, голови Українського уряду, Адольфа Гітлера, 20.7.1941 [р.]
12. Місто Берестечко, підписів 112, декларація до Проводу ОУН, 30.7.1941 [р.]
13. Село Волиця Комарева, пов[іт] Сокаль, присутніх 550, підписів 34, декларація до провідника ОУН, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита, Адольфа Гітлера.
14. Село Торки, пов[іт] Сокаль, підписів 365, декларація до провідника ОУН, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита, Адольфа Гітлера.
15. Село Гоголів, пов[іт] Сокаль, підписів 87, до Гітлера, провідника ОУН, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита, 13.7.1941 [р.]

* Датується умовно.

**У тексті: “Тартаки”.

16. Село Корчин, пов[іт] Сокаль, підписів 147; 23.7.1941 [р.]

17. Село Роджилів*, пов[іт] Сокаль, підписів 60, декларація до Гітлера, провідника ОУН, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита.

18. Село Переспа, пов[іт] Сокаль, підписів 666, декларація до Гітлера, провідника ОУН, голови Українського уряду, екс[ц]еленції митрополита, 13.7.1941 [р.]

19. Село Стенятин, пов[іт] Сокаль, підписів 257, декларація до провідника ОУН, голови Українського уряду, фюрера Адольфа Гітлера, екс[ц]еленції митрополита, 19.7.1941 [р.]

20. Село Лешатів, пов[іт] Сокаль, підписів 257, декларація до провідника ОУН, екс[ц]еленції митрополита, Адольфа Гітлера, голови Українського уряду, 20.7.1941 [р.]

21. Село Перв'ятичі**, пов[іт] Сокаль, підписів 59, декларація до Адольфа Гітлера, екс[ц]еленції митрополита, провідника ОУН, голови Українського уряду, 19.7.1941 [р.]

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 32, арк. 1-2. Машинопис, копія.

№ 233

1941 р., вересня 24. – Відрядження, видане Відділом народної освіти Дніпропетровської області Української держави Г. Семенкові для роботи вчителем у школу Апостолівського району

[Штамп:] Українська держава
Дніпропетровська Обласна управа
[Від]діл н[ародної] ос[віти]

Довідка

Дана ця добродію Семенко Георгію Сергійовичу в тім, що він відряджається в Апостолівський район на роботу в школу вчителем.

Начальник відділу
Обласної народної освіти Козар
Секретар Серафімова

24/X [1941 р.]

*Архів Управління Служби Безпеки України по Дніпропетровській області. – Фонд літерних справ, спр. 6, т. 1, с. 1. Машинопис, оригінал, підписи – автографи, печатка з тризубом посередині й написом: “Українська держава * Дніпропетровська обласна управа”.*

№ 234

1941 р., вересня 27. – Повідомлення про відновлення діяльності товариства “Просвіта” у Львові

Щоб зазнайти українське громадянство з планами й новими завданнями “Просвіти”, представник нашої редакції відвідав голову т[овариств]а д-ра І. Брику і просив його дати декілька інформацій про те, як збереглися культурні цінності і майно “Просвіти” у двох минулих роках, як поступає оновлення діяльності і які плани має т[овариств]о на майбутнє. Голова д-р Брик дав нам на ці запитання вичерпну відповідь.

* Очевидно, “Розджалів”.

** У тексті: “Певятичі”.

Большевики, – говорить др Брик, – поставилися відразу крайне ворожо до “Просвіти”. Вони не тільки припинили зразу її діяльність, але розграбили все майно цієї старої української установи. Кімнатне уладження, машини і т. і. передали на устаткування большевицьким організаціям. Ненависть до “Просвіти” була така велика, що в будинку “Просвіти” (Ринок, 10) більшовики порозтинали навіть всі електричні проводи. Велику увагу присвятили большевицькі господарі теж бібліотекам, що їх уважали джерелом контрреволюції. Проте, знаючи, яким великим довір’ям і любов’ю українського громадянства користується “Просвіта”, не важилися большевики яким-небудь формально-правним актом розв’язати це т[оварист]во.

З приходом німецьких військ свідомий актив відновлює стихійно діяльність низових клітин “Просвіти” по селах. Централя відновила свою діяльність правним актом з 17 липня ц. р. Перш за все треба було звернути увагу на відзискання пограбленого большевиками майна і сяк-так уладити канцелярію. Далі провід відбув цілу низку нарад з представниками німецької влади, якій теж передано відповідні матеріали на письмі, інформуючи їх дуже докладно про свою працю. Таким чином хотів провід т[оварист]ва забезпечити розвиток просвітянської установи в цілій області, щоб окружні старости ставились до діяльності філій і читалень із прихильністю та зрозумінням.

Незважаючи на комунікаційні труднощі, нав’язала централя контакт із краєм, покликala до життя проводи краєвих осередків і дала їм відповідні інструкції. Вся початкова праця коштувала багато зусиль та заходів, тим більше, що треба було поборювати чимало труднощів. Під цю пору централя працює над статутною легалізацією т[оварист]ва і його побудовою, згідно з вимогами нових життєвих обставин. Тим теж і пояснюється, що централя “Просвіти” не заговорила досі про себе голосно на сторінках часопису, а вела важку і клопітливу початкову працю. Одинокy поки що діяльність проявила “Просвіта” в Краєвому інституті народної творчості, в якому скупчується вся хорова, музична і драматична самодіяльність.

Опубл.: Львівські вісті. – Львів, 1941. – 27 верес. – С. 3; Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – Київ, 1995. – Т. 1 (1939-1953). – С. 116-117.

№ 235

1941 р., листопада 15. – Ухвала Криворізької міської управи на Дніпропетровщині про перейменування вулиць міста

Ухвала
по Криворізькій міській управі
15 листопада, року 1941

В додаток до постанови Міської управи від 15 листопада, року 1941 про перейменування вулиць міста, Міська управа постановляє перейменувати:

Тупик К. Маркса на тупик Поштовий,
провулок Петровського на провулок Є. Коновальця,
провулок Колічкіна на провулок Криворізький.

Голова Міської управи Шерстюк
Секретар Олійник

Опубл.: Дзвін. – Кривий Ріг, 1941. – 3 груд. – № 27.

№ 236

1941 р., листопада 17. – Постанова Нікопольської міської управи на Дніпропетровщині про запровадження державної української мови

Обов'язкова постанова № 14
Нікопольської міської управи
від 17/XI-1941 р.

Виходячи з пояснень місцевої командатури, що на Україні є державною мовою українська мова, Міська управа ухвалює:

§ 1

Всі справи в українських установах, закладах і організаціях вести українською мовою. Вести розмови з відвідувачами українською мовою.

§ 2

Вивіски та об'яви в українських установах, закладах та організаціях писати лише українською та німецькою мовами.

§ 3

За затвердженням тексту та форми вивісок належить звертатися до секретаря Управи.

Голова Управи Струковатський
Провідник відділу освіти Кисіль

Опубл.: Промінь. – Нікополь, 1941. – 23 лист.

№ 237

1941 р., грудень. – Хроніка культурного життя Львова

Львів. Уже під кінець червня львівські письменники об'єднались у Спілку українських письменників. На організаційних зборах обрано головою спілки др Василя Пачовського, заступниками – др[а] Ярослава Цурковського та др Ростислава Єндика, секретарем – mgr[a] Володимира Шаяна та скарбником – Миколу Матієва-Мельника. Спілка об'єднує поки що 32-ох письменників, від дальших напливають заяви про прийняття. У новій дійсності письменники разом із журналістами приступили до праці, беручи участь у львівському радіо та в “Українських щоденних вістях”. Адреса Спілки: Львів, 29 Юні (давніше 3 травня), ч. 10.

Львівських журналістів об'єднує Спілка українських журналістів під головуванням О. Боднаревича. Її адреса така, як Спілки письменників. Багато журналістів виїхало зі Львова, вступивши на роботу до редакцій на Волині або у Східній Україні, інші працюють у Львові.

Українські образотворчі мистці заснували у Львові Спілку українських образотворчих мистців (Марійська площа, ч. 9). Головою спілки є Михайло Осінчук, заступником голови – др Іван Іванець, секретарем – Степан Луцик. Уже з перших днів свого існування Спілка українських образотворчих мистців наладнала виробництво в своїх чотирьох мистецьких майстернях: портретній, декоративній, графічній і прикладного мистецтва. Крім того, веде спілка скульптурну фабрику.

Директором виробництва є Михайло Дмитренко. Мистецькі майстерні виробництва спілки виготовляють портрети, герби, графічні та декоративні при-

краси, вироби прикладного мистецтва. У скульптурній фабриці продукується для масового поширення погруддя українських видатних людей. Під теперішню хвилину Спілка українських образотворчих мистців нараховує 45 членів і кандидатів.

Українських музик Львова об'єднує Спілка українських музик. Головою правління є др Станислав Людкевич, заст[упником] голови – др З. Лисько, секретарем – др В. Витвицький, головою контр[ольної] комісії – др В. Барвінський. Спілка займається реалізацією симфонічних концертів і музичних радіопередач. Домівка спілки міститься на Сикстуській вулиці, ч. 63. Спілка має під своїм наглядом Т[оварист]во ім[ені] М. Лисенка, вул. Шашкевича, ч. 5.

Найчисельнішою є Спілка українських театральних мистців. Вона об'єднує понад 200 мистців. Від початку липня існує у Львові український театр, у якому львівські мистці можуть плекати своє мистецтво.

Український інститут народної творчості має завдання плекати чистоту стилю в народній творчості. При інституті існує концертне бюро, що організовує час від часу концерти...

Для співпраці та культурного співжиття між спілками створено у Львові Літературно-мистецький клуб, якого головою є Микола Голубець. Спершу клуб мав приміщення на вулиці Підвалля, ч. 3, де була кухня, що видавала для членів клубу снідання та обіди. Тепер Літературно-мистецький клуб одержав нову домівку (вул. 29 Юні – давніше 3 травня, 10).

В неділю 2 листопада відбулось урочисте відкриття клубу з виступами львівських поетів і письменників. Клуб повинен стати культурним осередком Львова.

На першому літературному вечорі в Українському літературно-мистецькому клубі у Львові був привабливий шеф уряду пропаганди при Губернаторстві Галичини п. Райш. У виголошеній промові підкреслив шеф уряду пропаганди велику відповідальну роботу письменників і мистців та закликав черпати матеріяли до своїх творів з пребагатої народної творчості і творити для народу.

Тепер клуб улаштовує літературні вечори та ширші сходи членів.

З приходом німецької армії заснували актори Українського драматичного театру та українські співаки в приміщенні театру опери і балету Український театр міста Львова. Управа міста затвердила вибрану артистами дирекцію в складі: А. Петренко – директор, В. Блавацький та П. Сорока – заступники. Музичний провід обняв проф. Л. Туркевич, літературним референтом став др Г. Лужницький, мистецьким керівником театру іменувала управа міста В. Блавацького...

З львівських бібліотек – одинока бібліотека Наукового т-ва ім. Шевченка (вул. Дистрикту, ч. 24) вела роботу. Бібліотека налічує сотки тисяч томів і є найбільшою в Галичині [...] В бібліотеці багатий рукописний відділ (дві тисячі інвентарних чисел на міліони одиниць), між іншими рукописи Т. Шевченка, І. Франка і Л. Українки [...]

Тепер проходить упорядкування львівських музеїв і галерей, яких є у Львові кілька. Поки що вони закриті для відвідувачів. Картинні галереї поділені на три відділи: західноєвропейський (Поштова вулиця – давня Оссолінських, ч. 1), новітній (Музейна вулиця – давня Гетманська, ч. 24) і Український національний музей (вул. давня Мохнацького, ч. 46). Багаті збірки Українського націо-

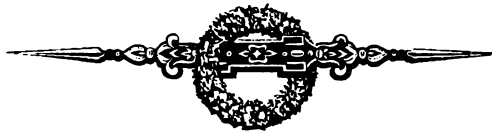
* Скорочення в републікації.

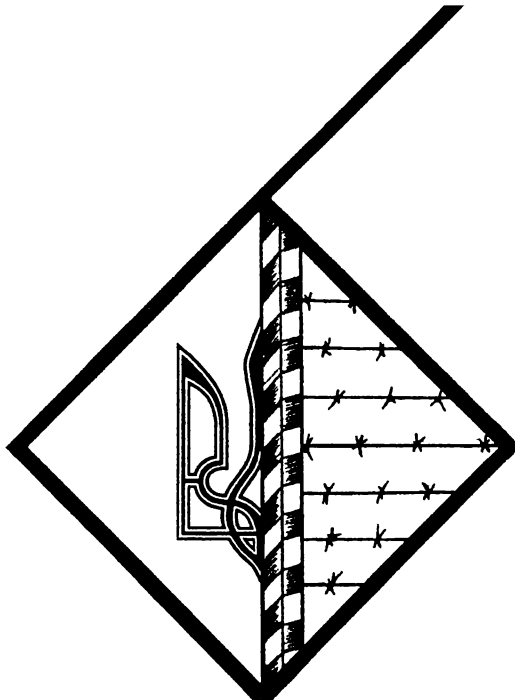
нального музею показують нам українську культуру з Х-XX сторіч. В музеї йде безперерйна праця. Робітники займаються консервацією картин та ікон, наукові робітники готують наукові праці, що будуть поміщені в періодичному журналі “Літопис Національного музею”. З інших музеїв працює музей Наукового т[оварист]ва ім. Шевченка...

Будова Українського театру ім. Лесі Українки закінчується. Новий театр, перебудований з колишнього кінотеатру “Атлантик”, буде мати чи не найбільшу сцену у Львові. Заля обчислена на тисячу осіб. Вона збудована амфітеатрально...

У Львові є тепер 13 кінотеатрів, які відвідує щодня до 15 тис[яч] глядачів.

Опубл.: Наші дні. – Львів, 1941. – Груд. – С. 14-15; Культурне життя в Україні. Західні землі. – Т. 1. – С. 133-136.

VI

НОВІ ОКУПАНТИ ПРОТИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

№ 238

1941 р., липня 2. – Донесення представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні збройних сил у Берліні про проголошення Українського уряду через Львівську радіостанцію. Розпорядження про дозвіл передавати лише антибільшовицьку пропаганду і не допускати українські повідомлення

Берлін, 2 липня 1941 [р.]

П[редставник] МЗС
при В[ерховному] к[омандуванні] з[бройних сил]
v. К/D*

Як я конфіденційно дізнався, штаб Розенберга і В[ерховне] к[омандування] з[бройних сил] / WPr** вказав на те, що Львівська радіостанція протягом учорашнього дня багато разів передавала оголошення про створення самостійного Українського уряду. Шеф пропаганди негайно віддав розпорядження танковій групі І вжити необхідних заходів, щоб припинити на майбутнє такі передачі. Львівська радіостанція повинна займатися поряд з поширенням німецьких інформаційних матеріалів лише антибільшовицькою пропагандою, в той час як передачі з українськими сепаратистськими тенденціями повинні бути припинені.

Видно, пропагандистським ротам попередньо недостатньо наказали у В[ерховному] к[омандуванні] з[бройних сил] або в штабі, оскільки вчора увечері також по ризькому радіомовленню грали литовський національний гімн після приходу німців до влади.

Швидка відправка радіопропагандиста М[іністерством] з[акордонних] с[прав] до п[редставника] МЗС при 16-й армії (радіостанція Вільно, Ковно і Рига), так само як і до п[редставника] МЗС при 17-й армії (радіо Львів), виглядає цілком*** необхідним.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/25. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Злерко Д. № 6.

№ 239

1941 р., липня 3. – 3 донесення начальника Поліції безпеки і СД з Берліна про події в Генеральному Губернаторстві та про заходи проти українських політичних груп

Начальник Поліції безпеки і СД
IV AI – В. № 1 В/41 т[асмна] с[права] Р[айху]
Тасмна справа Райху!

Берлін, 3 липня 1941 р.

Донесення про події в СРСР № 11

[...]**

в) В Генеральному Губернаторстві:

* Скорочення не розв'язане.

** Скорочення не розв'язане.

*** У тексті виправлено рукою.

**** Пропущено частину тексту про діяльність Комуністичної партії Австрії у Відні та про арешти радянських громадян у Берліні.

Айнзацгрупа Б повідомляє 2 і 3 червня [19]41 р. про спроби національно настроєних українців під керівництвом Бандери проголошенням Української республіки та створенням міліції поставити німецькі власті перед доконаним фактом.

Крім цього, група Бандери розвинула останнім часом особливу активність, розповсюджуючи листівки і т. п. В одній з цих листівок говориться, між іншим, про те, що український визвольний рух, якого раніше переслідувала польська поліція, тепер буде переслідувати німецька поліція.

Далі Бандера, щоб утвердити себе як вождь українського визвольного руху, утворив Український Національний Комітет, при чому йому вдалося об'єднати майже всі емігрантські групи, які протиставлялися за своїми світоглядовими та політичними поглядами. Лише група ОУН під керівництвом полковника у в[ідставці] Мельника і група У[країнського] н[аціонального] о[б'єднання] під керівництвом підполковника у в[ідставці] Омельченка участі не брали.

З огляду на зростаючу активність, особливо групи Бандери, різним ведучим українським емігрантам поставлено вимогу дотримуватися місця проживання.

Незважаючи на те, частина цих емігрантів начебто за дорученням органів Райху прибула у Генеральне Губернаторство.

Оскільки деякі емігрантські групи збираються перевершувати одна одну в діяльності, то з 2.7.[19]41 [р.] вжито таких заходів:

1. Різних політично керівних українських емігрантів береться під домашній арешт, особливо в Генеральному Губернаторстві, серед них також Степана Бандеру.

2. Керівникам українських емігрантських організацій, які мешкають у Райху, під загрозою суворих заходів з боку державної поліції, ще раз поставили вимогу, щоб усіма силами дбали про те, щоб їхні члени притримувалися наданих їм вказівок.

3. Усіх українців, які перебувають на території Генерального Губернаторства, але там постійно не проживають, повідомили, щоб [вони] негайно покинули Генеральне Губернаторство і повернулися до свого місця проживання, інакше їх заарештують. [...]*

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 102-104. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 100-101.

№ 240

1941 р., липня 10. – Директиви відомства А. Розенберга про невизнання Українського уряду та створення українських рад довір'я, відсунення групи Бандери і заборону творення нових українських політичних угруповань

Берлін, 10 липня 1941 [р.]

Реф[ерент] п[осољства] Крамаж:

Таємно

В[ерховне] к[омандування] з[бройних сил], Абвер II, передає зв'язковому офіцерові такий наказ до групи військ Південь:

* Пропущено в публікації.

“Відомство Розенберга передало такі попередні директиви щодо ставлення до українців:

З місцевого українського населення слід створювати ради довір'я. Вони співпрацюють з командуючим в[ійськового] о[кругу] тилу. Вони не мають ні самостійних адміністративних завдань, ні власних виконавчих органів.

Ці завдання такі: дорадчі функції при німецьких установах та посередництво між німецькими військами й місцевим населенням.

Особливо слід звернути увагу на:

1. Український крайовий уряд не можна визнати. Стецько, після його прибуття до Берліна, буде відповідно поінформований.

2. Бандеру і його групу треба настільки виключити, щоб на її місці створити раду довір'я. Її треба сформувати з ділових і авторитетних українців, незалежно від їхньої групової належності.

3. Не допускати створення нових політичних угруповань.

4. Ці тимчасові правила є чинними до запровадження цивільного управління”.

Цим подається
п[анові] р[аднику] п[осољства]
Гросскопфу згідно з компетенцією
Крамаж [...]*

Формально для:

ст[атс]с[екретаря]

Посла Ріттера

п[ід]ст[ат]с[екретаря] пол[ітичного відділу]

пол[ітичний відділ] V

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 158. Переклад з німецької мови. – С. 157; Zlepko D. – № 15.

№ 241

1941 р., липня 10. – Повідомлення представника Міністерства закордонних справ про становище в Західній Україні та відмову німецької влади визнати Українське державне правління

Берлін, 10 липня 1941 [р.]

Інф. II. Р[адник] п[осољства] ф[он] Рантцау

Телеграма № 6 від 5 липня 1941 [р.]

від рад[ника] пос[осољства] Пфляйдерера, п[редставника] МЗС
при В[ерховному] к[омандуванні] 17 а[рмії]

Політичне становище в Західній Україні

За даними німецьких інстанцій, з Галичини під час радянського панування було вивезено 60 000, за іншими оцінками – 100 000, в т. ч., з самого Львова 20 000 осіб. Потерпіли національні українські активісти, політично зацікавлена інтелігенція, провідні господарські кола. Окремих з них та духівництво ще

* Близько семи слів, написаних рукою, не прочитано – серед них є дата “5.7”.

досить пощадили. Втрати через вивезення та вбивства завдали помітної шкоди новому політичному порядку в Західній Україні, через це бракуватиме сил для майбутнього використання в Східній Україні. Більшовицький терор вторгся майже в кожен сім'ю, викликав сильну політичну радикалізацію, створення національних угруповань, менше зумовлених ідеологічно, ніж особисто (напр., групи Бандери і Мельника). Через важкі жертви кров'ю і свободою, яких зазнала ця країна, особливо група Бандери вважає, що вона має політичний вексель, оплатити який повинна Німеччина. Німецькі інтереси у даний момент переважно спрямовані на забезпечення територій у тилах армії, на порядок, працю й досягнення для потреб війни. Тому німецькі інстанції відмовились визнати створений 30 червня Стецьком-Карбовичем з групи ОУН Бандери Західноукраїнський крайовий уряд.

Становище поляків значною мірою вичікувальне. Природно, що вони воліють німецьке панування, ніж більшовицьке, але, по суті, є дружніми до Англії. Робітники і середнє міщанство вітають заходи з працевлаштування, впроваджені німецькою стороною. Євреї, які становлять близько 38% населення Львова, вже дуже постраждали від німецьких акцій. Дальні повідомлення будуть.

Пфляйдерер

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Тасмні документи 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 11.

№ 242

1941 р., липня 10. – Пам'ятна записка для керівника східного відділу зовнішньополітичного уряду Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини Ляйббрандта, складена в Берліні, про клопотання А. Мілянич за звільнення С. Бандери

Берлін, 10.7.1941 [р.]

Пам'ятна записка
для пана дра Ляйббрандта

Сьогодні заявляє і повідомляє у зовнішньополітичному уряді українець, дипл[омований] інж[енер] Атанас Мілянич із Кракова, вул. Грюнештрассе, 26/5, телефон: 11792:

1. Український Центральний Комітет у Генеральному Губернаторстві отримав завдання з боку полковника Бізанца (реферат України при Генерал-губернаторові у Кракові) зібрати фахівців та спеціалістів серед українських емігрантів у Генеральному Губернаторстві. Український Центральний Комітет, у свою чергу, зв'язався із українськими установами у Берліні, зокрема, з Комітетом довіри, щоб [вони] висловили своє ставлення у зв'язку з цією справою.

2. 30.6. і 1.7.1941 [р.] нібито через Львівське радіо було проголошено прихильниками Бандери про створення уряду для новоздобутої Західної України, шефом якого, за вказівкою Бандери, призначено українця Стецька.

3. Бандеру арештувало гестапо. Мілянич просив клопотатися, щоб Бандера був звільнений.

У зв'язку з тим, що сьогодні Міляннич повертається до Генерального Губернаторства, він дав телефон свого заступника пана Мушинського (телефон: 719365), який може, у разі необхідності, давати подальшу інформацію.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 156. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 155.

№ 243

1941 р., липня 11. – Розпорядження командуючого військового округу тилу 103 про заборону української політичної діяльності

Г[оловна] с[тавка] 11.7.1941 [р.]

Тасмно!

Ком[андуючий] в[ійськового] о[кругу] тилу 103

Відділ І С 968/41 тас[мно]

Особливі розпорядження щодо ставлення до українського питання

1. Загальне.

Українську територію слід розглядати як життєвий простір дружнього народу. Від поведінки військ залежатиме, чи німецька нація завоює, чи втратить довіру в цій країні. Під цим кутом зору усі свавільні конфіскації заборонені. Конфіскації, яких не можна уникнути, повинні здійснюватися лише визначеними для цього службовими установами відповідно до інструкцій. Релігійні переконання населення, греко-православне чи греко-уніатське, повинні поважати всі належні до збройних сил.

2. Політична діяльність.

Пориви до політичної діяльності українців потрібно гальмувати і скеровувати їх у русло соціальної допомоги, особливо сім'ям вбитих або висланих українців.

Будь-яке утворення комітетів і т. д. з названою вище метою треба обмежувати локально, унеможливаючи їх переростання у більші організації для всієї країни.

3. Публічні заходи.

Публічні заходи українців (наприклад, оголошення незалежності та подібне) після відновлення порядку військ[овою] владою не можуть відбуватися, і тому у майбутньому їх не повинно бути.

Якщо з особливих причин (свята поляки збройним силам, поховання, релігійні святкування та подібне) відбуваються громадські заходи за участю військових служб, то перед тим слід чітко визначити українського промовця та приблизний зміст його промови. Лише найстарший за посадою офіцер відповідає як представник збройних сил.

Крім того, перед тим треба визначити, які прапори будуть вивішені і які національні гімни або ж інші пісні будуть виконуватися. Перевага надається німецькому прапорові та гімну.

4. Українська міліція.

В інтересах підтримання порядку й охорони життєво важливих закладів, які належать українцям, допускається створення озброєної української місцевої міліції. Її чисельність, за винятком менших населених пунктів, не повин-

на перевищувати 1% від усього населення. До місцевої міліції можуть зараховуватися лише особи, перевірені СД* і зареєстровані військ[овими] зверхніми установами як надійні. Уже створені [загони] міліції необхідно перевірити згідно з цим розпорядженням і при потребі очистити від сумнівних елементів. Щодо озброєння міліції, діє розпорядження командуючого в[ійськового] о[кругу] тилу 103 з 2.7.1941 р. Там, де в особливих випадках ще дозволено озброювати міліцію, йдеться лише про легку зброю. Відповідними еккладами зброї українська поліція не має права розпоряджатися. Вони повинні охоронятися військами або поліцією. По змозі, до керівництва українською міліцією повинні залучитися офіцери або ж унтерофіцери старої австрійської чи колишньої польської армії.

5. Нагляд.

Див[ізії] мають постійно здійснювати нагляд через відділи І С штабів за розвитком серед населення політичних течій, настроїв, ставленням до Німецького Райху і до збройних сил, а також до більшовизму й постійно інформувати один раз на тиждень у суботу командуючого в[ійськового] о[кругу] тилу 103, відд[іл] І С. Про особливі спостереження такого роду слід рапортувати негайно.

6. Стосується комунального управління.

Щодо утворення українських комунальних органів буде видане особливе розпорядження через відд[іл] VII (військ[ова] адміністрація).

За командувача в[ійськового] о[кругу] тилу 103
начальник ген[ерального] штабу
[підпис нерозбірливий]

Розподільник Б.:

всі внутрішні служби
повідомити Німецьку військову місію у
Словаччині (також словацьку армійську групу),
зв'язкового офіцера служби Р.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 168-169. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 166-167.

№ 244

1941 р., липня 12. – Інструкція командуючого військової області тилу Південь про нагляд за українськими бургомістрами та перевірку політичної надійності українських службовців тилу

К[омандуючий] в[ійськової] обл[асті] тилу Південь

Від[діл] VII/ № 3/41

Г[оловна] с[тавка] 12.7.[19]41 [р.]

Перша інструкція щодо виконання особливого
розпорядження 1/41

Щодо утворення впорядкованої адміністрації громад видається наказ про наступне:

а) Створення та перевірка адміністрації: у межах теперішньої тилової військової округи керівниками адміністрації громад у містах Львові, Дрогобичі та Луцьку призначаються німецькі комісарські бургомістри, які підлягають командуючому тилової в[ійськової] о[круги] Південь; вони зобов'язані викону-

* S[sicherheits]d[ienst] – служба безпеки (нім.).

вати вказівки військових служб, підлеглих командуючому, особливо VII відділу. В окремих випадках вказівка щодо призначення здійснюється через відповідну охор[онну] дивізію до відповідної польової командатури. Якщо в містах, які перелічені вище, вже працюють українські бургомістри, то їх слід залишити на службі, постійно контролюючи їхню діяльність через німецьких бургомістрів та забезпечивши їх вказівками щодо ведення службових справ. Якщо українців ще не призначили, то їхнє призначення слід припинити.

В інших громадах слід негайно здійснити через VII [відділ] призначення комісарських керівників громад або ж перевірити діяльність уже діючих бургомістрів. Звичайно, й вони підлягають військовим установам, особливо VII [відділові]. При призначенні та перевірці увагу слід звертати як на професійну придатність, так і на політичну надійність. Політична перевірка здійснюється спільно із службою І С, а при необхідності, контактуючи з СД.

Управління здійснюється за провідницьким принципом. Євреїв слід усунути з усіх публічних урядів. Персональні справи установ провінцій та особливого тилу поки що не вирішувати.

б) Промислово-поліційні заходи: контроль за торгівлею, особливо за крамницями роздрібною торгівлі, і за виконанням відповідних заходів, які для цього наказані. Встановлення годин роботи торгівлі за участю господарських служб. Позначення сврейських крамниць.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 1-5. Машинопис з рукописними вставками, оригінал.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 175. Переклад з німецької мови. – С. 174-175; Сергійчук В. – С. 258-262.

№ 245

1941 р., липня 16. – Запис про нараду райхсканцлера А. Гітлера з райхслайтером А. Розенбергом, райхсміністром Г.-Г. Ляммерсом, генерал-фельдмаршалом В. Кайтелем та райхсмаршалом Г. Герінгом про дальші плани щодо окупава-ної України та інших захоплених територій

Головна ставка фюрера, 16.7.1941 [р.]
Бо[рман]/Фю[реру]

Тасмна справа Райху!
Нотатка для актів

За розпорядженням фюрера сьогодні у нього, о 15 год., відбулася нарада із райхслайтером Розенбергом, райхсміністром Ляммерсом, фельдмаршалом Кай-телем, райхсмаршалом та мною.

Нарада почалася о 15 год. і тривала з перервою на каву десь до 20 год.

Розпочинаючи [нараду], фюрер наголосив, що він хоче насамперед визна-чити деякі принципові положення. Тепер необхідні різні заходи; про це свід-чить, м[іж] ін[шим], покликання на одну безсоромну газету Віші, що війна про-ти Радянського Союзу – це війна Європи, тобто цю війну мають вести для всієї Європи. Мабуть, ця газета Віші своїми натяками хоче добитися, щоб не самі лише німці скористалися з цієї війни, а щоб всі європейські держави мали від неї користь.

Отож суттєво те, що наші цілі не мають бути відомі цілому світові; та це і не потрібно, головне, щоб ми самі знали, чого хочемо. В жодному випадку не можна зайвими роз'ясненнями ускладнити собі свою власну дорогу. Такі роз'яснення зайві, бо те, що в наших силах, можемо реалізувати, а що поза нашими силами, те ми і так не подужаємо.

Мотиви наших дій перед світом мають виходити із тактичних міркувань. Тут ми мусимо чинити точно так, як це було у випадках з Норвегією, Данією, Голландією та Бельгією. Також у цих випадках ми нічого не розповідали про наші наміри, і ми будемо так робити й надалі.

Ми будемо, отже, знову наголошувати, що нас змусили захопити, впорядкувати і забезпечити одну територію; в інтересах населення краю ми змушені турбуватись про спокій, харчі, транспорт і т. д.: звідси і наше регулювання. Ніщо не повинно вказувати на те, що пригтовляється у такий спосіб остаточне врегулювання! Всі необхідні заходи – розстріли, виселення і т. п. ми застосовуємо, незважаючи на це і можемо застосовувати.

Але ми не хочемо, щоб з будь-яких людей передчасно і зайво робити собі ворогів. Ми робимо лише так, начебто бажаємо виконати мандат. Проте нам повинно бути ясно, що ми ніколи не залишимо ці території.

Відповідно до цього йдеться про таке:

1) нічого не говорити про остаточне врегулювання, але готувати його по-тайки;

2) ми наголошуємо, що ми – носії свободи.

Зокрема:

Крим має бути звільнений від усіх чужих та заселений німцями.

Так само староавстрійська Галичина стане територією Райху. Наші стосунки з Румунією зараз добрі, але ніхто не знає, як вони кожночасно складатимуться в майбутньому. На це ми повинні настроюватись і відповідно до цього будувати наші кордони. Не можна бути залежними від прихильності третіх, саме так необхідно формувати наше ставлення до Румунії.

Принципово йдеться про те, щоб вправно розрізати велетенський пиріг з тим, щоб ми могли:

по-перше, ним оволодіти;

по-друге, ним керувати;

по-третє, його експлуатувати.

Росіяни тепер видали наказ про партизанську війну в нашому тилу. Ця партизанська війна знову ж має свої переваги: вона дає нам змогу винищувати те, що повстає проти нас.

Принципове:

Ніколи не повинно бути мови про військову силу на захід від Уралу, навіть якщо нам сто років доведеться за це воювати. Всі наступники фюрера мають знати: безпека Райху є лише при відсутності чужого війська західніше Уралу. Захист цих територій від всіх можливих небезпек переймає Німеччина. Залізним принципом мусить бути і залишатися:

Ніколи не можна дозволити, щоб хто-небудь, крім німця, носив зброю!

Це особливо важливо; навіть якщо спершу видається простішим, щоб мати збройну допомогу будь-яких чужих підкорених народів. Це неправильно! Одного дня, це неминуче і безперечно, вони вдарять по нас. Лише німець може носити зброю, а не слов'янин, не чех, не козак чи українець!

В жодному випадку ми не маємо права проводити політику вагань, як це трапалося до 1918 року в Ельзасі. Що відзначає англійця, це його неухильна реалізація одної лінії, одної мети! В цьому відношенні нам необхідно вчитися від англійців. Відповідно до цього, ми не можемо допустити, щоб наша позиція залежала від наявності окремих особистостей: також і в цьому випадку прикладом є ставлення англійців до індійських князів і т. п. в Індії: завжди солдат повинен забезпечувати режим!

Новоздобуті східні території ми маємо перетворити на едемський сад; вони для нас життєвоважливі; колонії ж відіграють, навпаки, цілком підпорядковану роль.

Навіть, якщо ми вже тепер відділимо окремі території, нам необхідно виступати захисниками права і населення. Відповідно слід вже тепер вибрати потрібні формулювання, що йдеться не про нову область Райху, а про завдання, викликане війною.

Зокрема:

В Прибалтиці треба тепер, після докладнішої домовленості з фельдмаршалом Кайтелем, взяти під адміністрацію територію до Двини.

Райхслайтер Розенберг наголошує, що, на його думку, в кожному комісаріаті потрібне інше ставлення до населення. В Україні ми повинні застосувати культурницьке піклування, мусимо розбудити історичну свідомість українців, мусимо заснувати в Києві університет і т. п.

Райхсмаршал констатує, що насамперед мусимо подбати про забезпечення нашого харчування, все інше може прийти набагато пізніше.

(Побічне питання: чи є ще взагалі культурний прошарок в Україні, чи українці вищого рівня живуть лише за межами сьогоднішньої Росії як емігранти?)*

Розенберг продовжує, що в Україні також потрібно сприяти певним прагненням до самостійності.

Райхсмаршал просить фюрера повідомити, які області пообіцяно іншим державам.

Фюрер відповідає, що Антонеску хоче Бессарабію і Одесу, разом із смугою, яка тягнеться від Одеси в північно-західному напрямку.

На заперечення райхсмаршала та Розенберга фюрер стверджує, що новий кордон, якого хоче Антонеску, мало виходить поза старий румунський кордон.

Тоді фюрер наголошує, що угорцям, туркам і словакам не обіцяно нічого певного.

Далі фюрер пропонує обдумати, чи не варто староавстрійську частину Галичини негайно приєднати до Губернаторства; всупереч цьому фюрер вирішує, що ця частина не відійде до Губернаторства, а лише одночасно буде підпорядкована райхсміністру Франку (Львів).

Райхсмаршал вважає правильним приєднати різні частини Прибалтики, як, наприклад, Білостоцьку Пушу, до Східної Пруссії.

Фюрер наголошує, що вся Прибалтика має стати територією Райху.

Так само Крим із значним тилом (територія на північ від Криму) повинен стати територією Райху; тил мав би бути якомога більшим.

* Вставка в дужках належить протоколістові (мабуть, М. Борманові).

Навпаки у Розенберга виникли побоювання щодо тих українців, які там проживають.

(Примітка: часто складається враження, що Розенбергу дуже подобаються українці; він хоче також значно збільшити стару Україну)*.

Фюрер далі підкреслює, що також надволзька колонія має бути територією Райху, так само як і область навколо Баку; вона повинна стати німецькою концесією (військовою колонією).

Фіни хочуть отримати Східну Карелію, проте через великі родовища нікелю півострів Кола має відійти до Німеччини. Зі всією обережністю необхідно підготувати приєднання Фінляндії як федеральної країни. Фіни претендують на область навколо Ленінграда; фюрер хоче зрівняти Ленінград з землею, щоб тоді віддати фінам.

Далі йде триваліше обговорення кандидатури гауляйтера Льозе, якого Розенберг намітив на губернатора Прибалтики.

Розенберг постійно наголошує, що вже розмовляв з Льозе і буде дуже незручно, якщо Льозе не призначать. Західну частину Балтії отримав би Кубе, підпорядкований Льозе. Для України Розенберг намітив Заукеля.

На противагу цьому райхсмаршал наголосив на найважливіших положеннях, які для нас повинні бути вирішальними в першу чергу: забезпечення харчування, наскільки необхідно, також економіки, безпеки шляхів і т. д.

Райхсмаршал наголошує, що Коха треба брати до уваги для Прибалтики, яку він добре знає, або дати Кохові Україну, де Кох, цілком певно, зможе найкраще керувати господарством. Бо Кох – особистість з дуже сильною ініціативою і з найкращою підготовкою.

Фюрер запитав, чи не міг би Кубе стати райхскомісаром для московської області; райхсмаршал та Розенберг вважають Кубе для цього застарим.

На повторні представлення Розенберг заявив, що сумнівається, чи міг би Кох дуже швидко виконувати його директиви: врешті-решт Кох сам про це вже говорив.

Всупереч цьому райхсмаршал заявив, що Розенберг не може всіх призначених людей постійно тримати на мотузку, адже ці люди повинні працювати дуже самостійно.

Для Кавказу Розенберг намітив керівника свого штабу Шікеданца; він ще раз наголосив, що це завдання Шікеданц виконає дуже добре; щодо чого райхсмаршал висловив сумніви.

Розенберг заявив далі, що Лютце запропонував йому призначити різних фюрерів СА**, а саме Шеппмана до Києва, Мантея, д-ра Беннеке, Літцманна до Естонії, а до Латвії – бургомістра д-ра Дрекслера. Проти використання керівників СА фюрер не має заперечень.

Розенберг заявляє далі, що він отримав листа від Ріббентропа, який хоче залучити Міністерство закордонних справ; але він просить фюрера постановити, що внутрішня організація нових земель не стосується Міністерства закордонних справ. Фюрер цілком поділяє цю думку. Для початку достатньо, щоб Міністерство закордонних справ відрядило зв'язкового до райхсляйтера Розенберга.

* Примітка протоколіста.

** Schütz-Abteilung – охоронний відділ (нім.).

Фюрер наголошує, що протягом наступних трьох років найважливішою територією, без сумніву, буде Україна. Тому найкраще призначити туди Коха; якщо необхідно вже знайти застосування Заукелю, то буде краще використати його в Прибалтиці.

Розенберг заявляє далі про своє бажання призначити на посади комісарів у московській області Шмеера, Зельцнера та Мандербаха.

Фюрер бажає, щоб призначити також Гольца, а управління Кримом передати колишньому гауляйтеру Фрауенфельду.

Розенберг заявляє, що, з огляду на його заслуги, використав би також капітана ф[он] Петерсдорффа; загальний жах і загальна відмова. Фюрер і райхсмаршал наголошують, що ф[он] Петерсдорфф, без сумніву, душевно-хворий.

Розенберг продовжує, що йому для призначення запропонували штуттгартського обербургомистра Штреліна. Проти цього заперечень немає.

Оскільки, на думку райхсмаршала та Розенберга, Кубе застарий для московської області, цю область прийме Каше. [...]*

Оубл.: Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof. – Nürnberg, 1946 ff. – Bd. 38. – S. 86-91, Dokument 221-L; Косук В. – Т. 1. – С. 182-187. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 176-181.

№ 246

1941 р., липня 18. – Повідомлення статссекретаря Міністерства закордонних справ Вайцзекера в Берліні міністрові закордонних справ Й. Ріббентропові про побоювання румунського уряду перед майбутньою Українською державою

Ст[атс]с[екретар], № 492

Берлін, 18 липня 1941 [р.]

Сьогодні в розмові зі мною румунський посол звернув увагу на небезпеку, яка загрожуватиме від великої російської маси просторів й народу також після знищення більшовизму. Він відстоював думку, що правильним було б підтримувати всі самостійницькі прагнення, які виявляють окремі народи й державні групи в теперішній радянській Росії. Він вважав, що чим далі піде роздріблення, тим краще. Україна могла б становити [собою] блок з близько 40 млн людей і, мабуть, мала б у собі достатні традиції, щоб стати ядром нового російсько-панславистського руху. Особливу вагу посол надавав тому, щоб не дати Угорщині можливості простягтися через Карпатський хребет на північ. Збереження прямого сполучення між Румунією і Райхом без вклинення поміж ними частини угорської території, цілком певно, мало б для нас обох велике значення також на майбутнє.

Я сказав послові Боссому, що всі ці питання сьогодні є ще відкритими. Не можна ділити шкуру ведмеда, доки його справді ще не вбили.

Пан Боссий на кінець іще раз нагадав, щоб не розглядати його висловлювання як демарш.

Вайцзекер

Панові р[айх]міністрові з[акордонних] с[прав]

Панові п[ід]ст[атс]с[екретареві] пол[ітичного відділу]

* Продовження нотатки в публікації В. Косика немає.

Панові Dg. Pol.*
Панові п[ід]ст[атс]с[екретареві] юрид[ичного відділу]
Панові послови Ріттерові
Відділ преси
Відділ інформації

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 110. № 113751. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 21.

№ 247

1941 р., липня 22. – Доповідна записка керівника східного відділу зовнішньополітичного уряду Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини в Берліні Ляйббрандта до райхсміністра і начальника Райхсканцелярії Г.-Г. Ляммерса в Берліні про значення порту Одеса з обґрунтуванням, чому Одеса повинна відійти не до Румунії, а до Райхскомісаріату Україна

22 липня 1941 [р.]

Панові райхсміністру і начальнику
Райхсканцелярії дру Ляммерсу,
тим часом у Головній ставці фюрера

Високоповажаний пане др Ляммерс!

В останній доповіді у фюрера обговорювалось питання Одеси. Я дозволю собі переслати при цьому короткі міркування про цю надзвичайно важливу проблему і прошу якомога швидше подати фюрерові ці міркування, оскільки можна припускати, що незабаром будуть поставлені українські вимоги. Я дуже добре знаю, як цінується лояльна позиція нинішньої Румунії і яка всебічна готовність винагородити Румунію за її позицію. На сьогодні найбільше, на що могла б претендувати румунська сторона, була Бессарабія. Якщо існує безумовна необхідність дати румунам ще щось, окрім Бессарабії, то компенсування румунських бажань в окремих місцях аж до надзвичайно важливої залізниці Львів-Одеса уже становило б для них велике задоволення. Однак, коли, з одного боку, хочеться здобути забезпечену транспортну магістраль від Чорного моря вглиб Німеччини, а з іншого – ставиться політична мета деякою мірою задовольнити Україну, тоді Одесу, як єдиний великий чорноморський порт, не можна втрачати. Докладніші міркування про це в додатку.

Я був би Вам дуже зобов'язаний, коли б Ви інформували мене про всі пропозиції з цієї проблеми, при нагоді просив би про можливість доповісти про це фюрерові. Про подальшу регуляцію кордонів подаються такі пропозиції.

Гайль Гітлер!

[Додаток]

Одеса як український порт

1. Властиве значення Одеси полягає в її порту. Одеса після Ленінграда є найбільшим портом Радянського Союзу. З транспортно-технічного погляду він обладнаний найкраще з усіх чорноморських портів Радянського Союзу. На противагу до обох інших портів чорноморського узбережжя Миколаєва і Херсона,

* Скорочення не розв'язане.

Одеса має найкраще залізничне сполучення з тилом, в тому варто згадати передусім лінію до Львова і, значить, до Німеччини і сполучення з українськими зерновими і промисловими районами. Перед портом на Азовському морі він має ту надзвичайну природну перевагу, що круглий рік не замерзає, так що портівий рух не припиняється.

Залізничне сполучення з Німеччиною і незамерзання порту гарантує протягом усього року транспортування кавказької нафти по найкоротшому відтинку з Кавказу морським шляхом до Одеси і перевезення її залізницею по лінії Одеса-Львів-Берлін. Отже, Одеса займає ключове становище всередині магістралі, яка сполучає Німеччину з Україною, Кавказом і Туркестаном. Тому в німецьких інтересах є, щоб цей важливий шлях сполучення через відокремлення Одеси не був перерваний. Одеса, безумовно, є найважливішим портом українського життєвого простору, який відповідає вимогам його господарства. Розуміючи значення цього порту, український уряд уже 23 роки тому планував залізничну лінію Одеса-Керч-Катеринодар. Зерновий експорт "Зернова палата Європи" від часу сільськогосподарського відкриття цього простору для світового ринку головним чином здійснювався через Одесу. Українське господарство без Одеси занепало б. Те, що означає Київ для української політики, Одеса означає з транспортно-політичного погляду для українського господарства.

2. З національного погляду Одеса розташована на давніх українських землях, і жоден український уряд ніколи не погодиться на її відокремлення, що могло б стати джерелом постійного невдоволення і тривалого недовіря до німецького політичного керівництва. Саме місто Одеса (у 1939 р. = 604 000 мешканців) хоча й має національно сильно змішане населення, проте без жодного румунського. Дуже важливим є також те, що в районі Одеси живуть німецькі селяни-поселенці, які складають 7 відсотків від загальної кількості населення і обробляли не менше 60 відсотків усіх придатних для землеробства земель (1914).

3. З політичного погляду Райхскомісаріат Україна не може обійтися без Одеси. Тут має постати німецький бастион на західному узбережжі Чорного моря, який повинен здійснювати свої завдання з великим родючим гінтерландом Райхскомісаріату Україна в плані забезпечення німецького політичного впливу і зміцнення німецького господарства.

Відступлення Одеси Румунії означало б на дальшу перспективу поступове відмирання цього світового порту і перетворення його на другорядне портове місто. Усупереч можливостям розвитку в Райхскомісаріаті Україна, тут він би опустився до втрати свого значення. Одеса змушена була б розвиватися в одному напрямку, який ми визначили для Ленінграда. Румунська Одеса була б позбавлена гінтерланду, який дотепер робив її світовим портовим містом.

Природним кордоном між Румунією і Райхскомісаріатом Україна є Дністер, який значною мірою створює також кордон між народами, розділяє українців і румунів. Проблеми національних груп легко можна було б зняти з порядку денного шляхом ґрунтового обміну населенням і цим назавжди вирішити питання Бессарабії. Але півмільйона українців проживає у південній (Акерман, Ізмаїл) і північній Бессарабії (Хотин). Натомість румунська народність на схід від Дніпра налічує всього близько чверті мільйона.

Підсумовуючи, можна ствердити, що для здійснення німецьких планів у Східній Європі, з політичних, національних, господарських і комунікаційно-політичних підстав з відступленням Одеси Румунії важко погодитись, оскільки українська Одеса для Німеччини є без порівняння ціннішою, ніж румунська.

Вона б впливала на політичне забезпечення цієї території для Німеччини, її економічне охоплення і комунікаційно-політичне спрямування таким чином, що це ледве чи вдалося б погодити з цілеспрямованим політичним перетворенням цієї території в інтересах Німеччини.

Якщо ми хочемо мати певною мірою задоволену українську країну, то ця велика територія не може існувати без великого чорноморського порту. Тим більше, що регулювання кордону Криму (до Дніпра й дуги до Азовського моря) вже призведе до великого звуження.

Якщо Румунія повинна дістати землі за Дніпром*, то для деяких місць буде запропонована залізнична лінія Львів-Одеса, причому новий кордон на півдні повинен закінчуватися в гирлі Дністра.

Таким чином, румунам був би забезпечений великий приріст, окрім Бессарабії, не порушуючи артерії України і безпосереднього сполучення між Німеччиною й Одесою.

Підпис: Др Ляйббрандт

Бундесархів Кобленц, Кобленц. 216/R/Ма. С. 128-134. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 25.

№ 248

1941 р., липня 24. – Лист керівника Політичного відділу Міністерства закордонних справ у Берліні Верманна референтові МЗС Гросскопфові в Берліні про побоювання Румунського уряду, щоб майбутня Українська держава не стала занадто великою і щоб Німеччина не допустила приєднання Галичини до України

Д[ержавний] п[ід]статс[екретар] Пол[ітичного відділу] № 707
Берлін, 24 липня 1941 [р.]

Р у м у н с ь к и й посол довідувався сьогодні про майбутню долю України й повідомив про особливе бажання румунського уряду, щоб майбутнє українське державне утворення не стало надто великим. У протилежному разі 40 мільйонів українців знову почали б здійснювати тиск на Румунію та на інші європейські країни. Особливо посол переконував, щоб колишня велика Галичина не відійшла до України, щоб у такий спосіб зберегти безпосереднє сполучення Німеччина-Румунія. Посол також дізнався про те, чи ми співпрацюватимемо з певними групами національно свідомих українців і в такому разі – з якими.

Я сказав послові, що поки що занадто рано робити будь-які ствердження про майбутній устрій частини території колишнього Радянського Союзу. На сьогодні Радянський Союз ще є тереном військових дій. Поступово частини будуть виключені з зони військових дій і підпорядковані цивільному управлінню. Докладніших подробиць я йому повідомити не міг. Щодо українських груп, то тут ми б мали ясну політику, не роблячи представником майбутнього уряду жодну з національних груп, які поборюють одна одну. Україна ще, напевно, досить довгий час залишатиметься спершу під військовим, а потім під цивільним управлінням.

Верманн

* Так у документі, очевидно, йдеться про Дністер.

Статс[екретарю]
П[анові] р[аднику] п[осољства] Гросскопфові
Dg. Pol.*
Пол[ітичному відділу] V

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 145. – № 113881. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 28.

№ 249

1941 р., липня 26. – Повідомлення уповноваженого райхсміністра для окупованих східних територій капітана Г. Коха зі Львова Міністерству закордонних справ у Берліні в зв'язку з прилученням Східної Галичини до Генерального Губернаторства та про грабунки Угорської армії на Підкарпатті

Райхсміністр д[ля] окуп[ованих] східних територій
Представник при сухопутній групі військ Схід
Капітан др Кох

[Штамп:] Міністерство закордонних справ № 8355
Ув[ійшло] 1 серп[ня] 1941 [р.]
Т[им]ч[асово] Львів, 26.7.[19]41 [р.]

I. Вістка, що Східна Галичина буде підпорядковуватись цивільній адміністрації генерального губернатора, поширилась тут дуже швидко, тим більше, що кватирмайстер Генерального Губернаторства прибув уже 24.7.1941[р.], а службовці – ще раніше.

Щоб, з одного боку, виступити проти всяких поголосок, а з іншого боку, підготувати прибуття генерал-губернатора, я повідомив впливові українські особистості, серед н[их] митрополита та голову Ради сеньйорів про декрет фюрера з 17.7 ц[ього] р[оку] і про основні напрямки запланованого управління в “Землі Галичина” (пор[івняй] повідомлення з учора, 25.7). Враження було всюди пригнічене, але опановане. Лише з польських кіл одностайно чути радісний відгук.

Після перших звісток, які надійшли сюди з провінції, можна припустити, що ці заходи були спокійно сприйняті в решті краю; гострішу критику чути виключно з боку місцевих груп ОУН-Бандери, які, мабуть, ледве чи перейдуть до насильницьких дій. (Випадок в околицях Золочева, який стався вчора і торкався нелегального переховування великих запасів зброї, закінчився оправданням кількох молодих українців і жодним чином не пов'язаний з цією справою).

Передбачений для Східної Галичини губернатор др Ляш, імовірно, приїде до Львова завтра, 27.7.41. Я спричинив, щоб його привітали промовці від українського населення.

II. Організатором і можливим головою української ради довір'я на Волині я, за дорученням, призначив кол[ишнього] депутата Стефана Скрипника. Сьогодні його тут проінструктували та видали посвідчення. Завтра, 27.7, він відїжджає на Волинь. Я сподіваюсь за кілька днів представити перший звіт про його діяльність.

III. Верховний командуючий військового округу тилу генерал фон Рок, правдоподібно, покине Львів зі своїм штабом 29.7. Формальна передача східногалицької території генерал-губернатору може відбутися 1 серпня.

* Скорочення не розв'язане.

IV. Із тих територій, які зайняті угорцями, постійно надходять нові скарги від тамтешнього українського населення (які можна підтвердити детальніше) на насильницькі реквізиції, конфіскацію запасів, навіть про демонтування фабрик, лісових залізниць і лісопиленів з метою відтранспортування до Угорщини.

Капітан др Ганс Кох

Міністерству закордонних справ
Берлін

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 226-227. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови. – С. 224-225.

№ 250

1941 р., серпня 1. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до Ю. Федусевича у Львові про звільнення зі становища члена Українського державного правління*

Ч. 46 6/41

Берлін, дня 1 серпня 1941 [р.]

Високоповажаному Пану
Радн[икові] др[у] Федусевичеві Юліянові

У зв'язку зі зміною уряду, як голова Українського державного правління, звільняю Вас зі становища члена Українського державного правління та доручаю Вам передати Ваші агенди п. mgr Левові Ребетові, 1 заступникові голови Українського державного правління.

Дякую Вам за Вашу лояльну співпрацю та сподіваюся, що будете гідно нести ту історичну традицію, що Ви були членом першого правління відновленої Української держави та ніяким вчинком не заперечите цього історичного факту й не понизите гідности бувшого члена Українського уряду.

Слава Україні!
Голова Українського
державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, с. 3. Машинопис, копія.

№ 251

1941 р., серпня 1. – Відозва Крайової езекутиви ОУН (м) на Західноукраїнських землях до населення із закликом не вести боротьбу проти німців

Комунікат

В нинішню хвилину, коли стверджується на долі української нації відвічний закон історії про право сильного, ми, члени ОУН, можемо сміливо глянути в очі суспільства. Наш девіз, який ми видвигнули від перших днів нової дійсности, звучав:

* Аналогічні листи скеровано: др. Євгенові Храпливому, директорові Іванові Грабареві, др. Юліянові Павликовському, проф. Володимирові Радзиковичеві, др. Маріянові Панчишинові, ген. Всеволодові Петрову, інж. Ілярієві Ольховому, Теодорові Морозові, др. Володимирові Лисому, Костишинові. Усі листи – машинописні копії, деякі у двох примірниках. У всіх ч. 46 6/41, дата: Берлін, 1 серпня 1941[р.]

Тільки з'єдиненими зусиллями всіх українців, тільки впертим і послідовним трудом за негайну розбудову наших національних позицій стане українська нація на висоті завдань моменту.

Важкі удари зустріли західню вітку українського народу. Але не час на зневіру! Те, що нині на потребу, це негайна ревізія становища всіми, хто думав, що легким коштом можна досягти найвищих національних ідеалів, хто жив оманами, нехтуючи чорною роботою над будовою підвалин майбутнього, хто думав будувати хату від даху, а не від фундаментів. Те, що нині на потребу, це негайне розгорнення актуальних і конкретних збірних заходів суспільства

– для опанування свідомим українським елементом усіх можливих форм прилюдного життя,

– для тривалої мобілізації національних енергій на відтинку українського національно-суспільного життя,

– для негайного творення найбільше широких форм вияву українських суспільних сил.

Хай нас скує важка хвилина в непохитний національний моноліт, у національну спільноту, яка – після короткотривалої дезорієнтації – визнає, тим разом уже назавжди, велику націоналістичну істину:

Наша сила в нас самих!

Із цією боевою правдою йшла українська нація в бій проти Москви в 1917-21 рр. та згодом, і цей безперервний змаг не дасть нікому відобрати нам нашого права первородства. Цілі покоління від чверть сторіччя кривавились в боротьбі з лютим ворогом України та Європи, а тяглість цієї кривавої борні – від УСС, почерез Українську армію та УВО по ОУН – восіблює сьогодні постать полковника Андрія Мельника, воєка й революціонера всіх етапів новітньої боротьби за державність і соборність.

Український націоналізм, як світогляд, відніс повну перемогу серед українства. Цим робом покладена найважливіша основа під з'єднання найкращих сил нації в ОУН. В нашій організації повинен найтися нині кожний чесний і готовий до організаційної карності українець, без огляду на його політичне минуле. Віра в Україну і готовість лише для неї жити та вмерти дає можливість кожному українцеві стати українським організованим націоналістом, бути в рядах ОУН.

Тільки ОУН є нині національним проводом і тому – свідомі своїх завдань – ми кидатимемо чергові гасла й видвигатимемо чергові пляни дій, маючи на оці всеціле добро нації й власну відповідальність за нього перед історією.

Триває війна проти нашого відвічного ворога Москви. Ми свідомі того, що означала б для України поразка сил, ворожих Москві. Тому, з точки погляду інтересів нації, звиваємо суспільство до зрівноваженої постави супроти зовнішніх чинників. Хто кидатиме нині гасла акцій, звернених проти тих, які воюють Москву, чинитиме безвідповідальне діло.

Навпаки, ми мусимо всіми силами причинятися до перемоги над Москвою. Але так само мусимо бути – ми тут на ЗУЗ – чуйні на всякі протиукраїнські зазіхання і давати їм відпір посиленою організованістю й напруженим суспільним трудом та опановуванням дійсності.

Остаточна організація ладу в Європі відбудеться аж після скінчення війни. Куймо українську силу, щоб ми могли в слушний час ужити таких метод, які будуть найкращі і найдоцільніші для реалізації наших ідеалів. До цього часу обов'язують нас гасла:

Повна загибля Москві! За розбудову нації! За єдність у національній спільності! За соборництво у всіх наших починах! За незалежний провід ОУН! Хай живе самостійна соборна Українська держава!

Слава Україні! Вождєві Слава!
Постій, 1 серпня 1941 р. Краєва Екзекутива ОУН на Західно-українських землях

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 42, с. 14. Друкарський відбиток.

№ 252

1941 р., серпня 3. – Лист провідника ОУН С. Бандери в Берліні до канцлера А. Гітлера в Берліні з протестом проти включення Галичини до Генерального Губернаторства

Його Ексцеленції
панові німецькому райхсканцлерові
Адольфу Гітлеру

Берлін

Ваша Ексцеленціє!

Щойно я отримав зі Львова повідомлення про те, що український край Галичину приєднано до Генерального Губернаторства.

Впродовж десятиліть Галичина була П'ємонтою українського визвольного руху і головним виразником боротьби саме проти Польщі. Незліченними кривавими жертвами в минулі роки й особливо за останні тижні вона підтвердила свою вірність Україні.

Як Велика Німеччина під геніальним проводом Вашої Ексцеленції досягла об'єднання всіх своїх земель, так само єдність всіх українських земель є метою всіх українців і особливо українських націоналістів.

З глибоким болем ми мусимо сьогодні визнати, що вже об'єднані з українською батьківщиною Північна Буковина і Бессарабія, знову потрапили до складу чужоземної держави, а тепер і Галичина знову буде приєднана до польських земель. Ми сподіваємось, що цей розподіл українських земель буде лише тимчасовим адміністративним заходом і що Ваша Ексцеленція свого часу об'єднають ці землі з українською батьківщиною.

Бо так само, як націонал-соціалісти Остмарки, батьківщини Вашої Ексцеленції, завжди боролися за приєднання до Великонімецького району і жертвували для цього найкращими, так і українські націоналісти західних українських земель постійно боролися за визволення й об'єднання всіх українських земель і завжди будуть прагнути до досягнення цього національного ідеалу.

Берлін, 3 серпня 1941 [р.]

Дозвольте висловити Вашій
Ексцеленції вирази моєї глибокої поваги

Бандера Степан
провідник Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.

Опубл.: Косік В. – Т. 1. – С. 241-242. Переклад з німецької мови. – С. 240; Zlerko D. – № 33.

1941 р., серпня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька в Берліні до канцлера А. Гітлера в Берліні з протестом проти включення Галичини до Генерального Губернаторства*

Український уряд
№ 51/41

Львів, 3.8.[19]41 [р.]
тепер у Берліні**

Його Ексцеленції
панові німецькому райхсканцлерові
Адольфу Гітлеру
Берлін

Ваша Ексцеленціє!

Увесь український народ захоплений зненацька і розчарований фактом прилучення українського краю Галичина до Генерального Губернаторства.

Український край цілі століття боровся за державну самостійність усіх українських земель і в цій боротьбі за самостійну соборну Українську державу поклав безчисленні жертви.

Акт прилучення до складу Генерального Губернаторства Галичини, цієї прадавньої української землі, в якій українська князівська держава найдовше зуміла втриматися перед навалою азійських орд, український народ, а разом з ним і український уряд, оцінюють як удар по своїх національних почуттях і не можуть із цим погодитись.

Проте український народ сподівається, що це включення є лише перехідним станом, мотивованим воєнними діями на Сході, і що Схід Європи буде перебудований на дотриманні національного принципу і свободи народів, під якими під геніальним керівництвом Вашої Ексцеленції вже розпочато перебувду Середньої Європи.

Український народ сподівається, що після закінчення воєнних дій в Україні Українська державність буде знову відновлена на всіх українських етнографічних землях, в склад яких увійде також Галичина, як її інтегральна складова. Український народ двадцять років провадив боротьбу проти Польщі за об'єднання всіх українських земель в єдиній Українській державі.

З надією, що біль, завданий українству через прилучення Галичини до Генерального Губернаторства в момент звільнення всієї української національної території від московсько-більшовицького ярма мине, в той час як Галичина повернеться до складу відновленої Української держави, що матиме величезне значення і становитиме інтерес для тривалої українсько-німецької приязні, залишаюся з висловами глибокої вдячності й подяки

відданий Вашій Ексцеленції
Ярослав Стецько
голова Українського уряду

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R43/II/685. С. 7-8. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.

* Існує чернетка українською мовою, написана в Берліні 1 серпня 1941 р.

** Заголовок документа друкований, слова "тепер у Берліні" й дата вписані друкарською машинкою. Посередині штамп: "Оригінал в актах "Україна"".

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 11, арк. 2. Машинопис з багатьма закресленнями й рукописними виправленнями українською мовою, чернетка, підпис – автограф українською, вдруге на машинці німецькою мовою.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 238-239. Переклад з німецької мови. – С. 236-237; Злерко Д. – № 32.

№ 254

1941 р., серпня 5. – Наказ Верховного командування 17 армії військовим частинам арештувати агітаторів ОУН

Верховне командування 17 армії
Група І С/АО
№ 2784/41 таємно 2. Анг.*

Таємно!
Г[оловна] с[тавка] а[рмії]
5.8.[19]41 [р.]

Стос[овно]: Українських політичних агітаторів.

Із західноукраїнського боку є намагання перенести партійну політику та особисті інтереси на територію східніше від Збруча. Із цього можуть виникати для армії в ході війни хвилювання серед населення і складнощі у ставленні населення до німецьких військ.

Для безпеки шляхів постачання та зв'язку необхідно уже тепер припинити намагання такого роду.

З цієї причини всі політичні агітатори повинні затримуватися попередньо (але не як військові полонені) і передаватися якомога швидше групі І С/АО. Насамперед це стосується мандрівних пропагандистів “групи Бандери”, які переважно мають посвідки цієї групи німецькою та українською мовами і яких можна часто розпізнати по синьо-жовтих нарукавних пов'язках. Ці посвідки від них слід відбирати і, посортувавши, здавати до групи І С/АО армії.

За Верховне командування армії
Начальник генерального штабу
Розподільник:

Армійські частини
Командування тилу (4 екз.)
Головний розподільник: І
Порядок інформації:
Генеральному командуванню
Командуючому тиловою територією війська

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 244. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 243.

№ 255

1941 р., серпня 6. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до свого заступника С. Ленкавського про справи Українського уряду

Дорогий Степане!

1. Нині йду, мабуть, сидіти. Прошу доручити всі мої номінації відносним людям, всі меморіали й привіти, бо тут не можна. Тут я дав лише декларацію і про конфінування.

* Скорочення не розв'язане.

2. Головна річ тепер опанувати ОСУЗ, поставити політичну організацію.
3. Підтримати уряд, але не так, щоби все на ту шалю поставити, бо там люде слабі. Проте ж рішуче резигнувати не можна з нього, а, навпаки, активізувати і активізувати річ уряду дальше, але більше фактично, як демонстративно, бо це труси. Твердо і по закордонних теренах. Головне поповнити людьми його, бо старі не втримаються самі. Зле, що Мортек остав, я боявся і тому просив не оставляти його. Достав сюди негайно кого можна лише.
4. Дай стислі інструкції, бо я вже не встигну, поза загальниками й не знаючи постави У[країнського] н[аціонального] к[омітету] і Берліну, бо тут ніхто з урядом не хоче гворити. Я творю доконані факти.
5. Треба чоловіка з запалом і вірою на моє місце, рисканта, бо інакше піде слабше. Поки що є Ігор, але вже поїде дальше. Щиро кажучи, не було б всього того, що досі є, коли б я не був тут.
6. Можеш де хочеш і на чому хочеш підписувати мене, печатки є, будуть – треба темпа роботи.
7. Не знаю, де я буду сидіти, але треба, аби тямилу люде, що голова Українського уряду сидить і щоб це відповідно ставилося. Люде престіжу не розуміють взагалі наші. Цих кілька днів мого урядування дало мені масу досвіду.
8. Говорю, мабуть, з Гайвасом нині, коли зголоситься. Я за співпрацю як голова уряду (не як член Проводу ОУН). Отже, Гайвасові закомунікую від уряду мого готовність дати чи один чи два пости в уряді, але коли вони визнають все те, чого зажадаю.
9. Рішуче не треба здавати позицій перед німцями щодо уряду, але штовхати всюди. Частіше шли тепер курієрів і вказівки, як мене не буде. Конче.
10. Деклярацію доповни ще цим додатком про військо і це обов'язково вручи в Берліні. Конче все це дати берлінським властям. Тут нічого не можна вдіяти.
11. Члени правління перелякані моїм конфінованням, згл[ядно] евентуальним арештом.
Сердечно вітаю.

Ярослав Стецько

Дорогий Степане!

Треба, щоб приїхала до жіноцтва Дарка [Ребет]. Треба ще ж до уряду люде наших!

Нині йду сидіти.

6.8.[19]41 [р.]

[На звороті:] Ще не знати, чи буду сидіти.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 11. Машинопис, копія з копії.

№ 256

1941 р., серпня 7. – Меморандум Проводу ОУН з приводу захоплення Північної Буковини й Бессарабії Румунією та Галичини Великонімеччиною з включенням до Генерального Губернаторства

Меморандум

1) Сучасну війну на Сході уважає український нарід визвольним походом відроджених європейських сил проти твердині насилля і тиранії та розсадника

погубних ідей, що змагає до того, щоб розпалити всесвітню революцію та зіпхати світ в обійми розкладу і хаосу.

2) Український нарід, що від двох десятиліть бореться проти червоної Москви, теж в сучасній війні, від першого дня її вибуху несе на собі її тягар та приймає в ній* активну участь. Далекойдуча праця українських збройних частин з наступаючою німецькою армією та прийняття, яке зладило цій армії українське населення, вкінці участь Українського легіону на фронті є цього найкращим доказом. Організація Українських Націоналістів, як керівний чинник в українському збірному житті, змагає і змагатиме до того, щоб чимскорше здійснилося бажання українського народу та щоб Українська збройна сила, чисельно гідна великого народу, могла стати рам'я-об-рам'я з могутніми союзниками в перших лавах боротьби.

3) Український нарід і Організація Українських Націоналістів завжди з великою симпатією гляділи на визвольну боротьбу німецького народу за його права і належне йому місце в світі. Висловом оцих почувань була тісна співпраця українського народу з Німеччиною, що продовж останніх двох десятиліть видержала пробу життям. Зарівно як Німеччина, український нарід ніколи не погодився з установленою у Версалі системою, якої складовою частиною був договір в Ризі, що віддав українські землі під московську і польську окупацію. Тому теж цілий цей період визвольної боротьби українського народу, зокрема на протимосковському і протипольському відтинках, значили найтіснішою українсько-німецькою співпрацею, завершеною активною участю українських партизан в днях польсько-німецької і теперішньої протимосковської війни. З тих причин уважав український нарід Німеччину не тільки провідним чинником нового європейського ладу, але теж могутнім союзником українського народу у його боротьбі за визволення. Український нарід вірив завжди, що оця його боротьба за незалежну державу знайде повну підтримку Німеччини.

4) В такій ситуації мусив український нарід прийняти як велику кривду і глибокий удар своїм національним почуванням і інтересам факт злуки етнографічних українських земель Північної Буковини і Бессарабії з Румунією та прилучення Галичини до Генерального Губернаторства.

Буковина й Бессарабія є тими землями, що нерозлучно зв'язані з Україною, що в 1940 році стали складовою частиною Української Соціалістичної Республіки шляхом міжнародного договору, підписаного Румунією. Їх вилучення з українського материка вважає український нарід лиш наслідком хвилевого силового відношення між українським і румунським народом та ніколи не погодиться з новою окупацією.

Галичина була для України завжди одною з найважливіших її складових частин. Галичина від зарання історії грала першорядну ролю в Українській державі, а в останніх десятиліттях стала осередком, з якого почалось українське національне відродження. Галичина була місцем, де стиралися впливи Заходу і Сходу і де український нарід перейшов тяжку школу боротьби за свої права. В останніх двох десятиліттях польського і московського панування Галичина обильно зросилась українською кров'ю, а кожна галицька місцевість – це вічний свідок нашої визвольної боротьби. Навіть Москва зрозуміла, чим є для України Галичина, і тому зараз по зайнятті цієї території в 1939 році влучила їй – хай тільки формально – до УССР. Український нарід завжди вірив, що на випа-

* Два слова дописані рукою.

док німецько-московської війни, якраз при допомозі Німеччини зможе він закріпити акт цей фактичною злукою Галичини з центральними українськими землями, створюючи в той спосіб соборність українських земель в Українській державі.

Злуку Галичини з Генеральним Губернаторством уважає український нарід не тільки ударом в українські національні інтереси, але теж реставрацією Польщі на українських землях. Практики, що мають місце тепер в Галичині, доказують, що Німеччина ставить там на польській елемент, незалежно від того, що поляки були і є завжди ворогами Німеччини.

Вкінці треба підчеркнути, що акт з 1 серпня ц. р. означає для українців у великій мірі привернення стану, установленого Версальською системою, проти якої спільно боролися український і німецький народи. Факт цей не забуває використати московська пропаганда, що представляє Німеччину як окупанта українських земель та кидає гасло мобілізації всього українства до боротьби з Німеччиною.

5) В таких умовинах витворюється ситуація, повна непевности і неспокою. Український нарід тяжко відчуває удар, завданий йому з боку тої держави, до якої він мав багато симпатії та яку розглядав як майбутнього союзника. Під впливом прилучення Галичини до Генерального Губернаторства родяться дальші потягнення, що в свою чергу дальше кривдять українців. В такій заостреній атмосфері, що знаменується, з одного боку, протиукраїнською акцією поляків і німецької влади, з другого – розбурханими настроями українських мас, Організація Українських Націоналістів не може перебрати на себе відвічальности за дальший розвій випадків в Галичині.

6) Щоб запобігти тому, потрібне з'ясування виразного становища Німеччини. Український нарід нетерпеливо жде на політичну децизію німецького уряду в українській справі, що мала б не тільки поновити довір'я українського народу до Німеччини, але й спонукати практичні потягнення для створення реальної бази співпраці. Зокрема, жде український нарід декларації Німецького уряду в справі Української збройної сили, якої покликання до життя стало б здійсненням бажань українського народу боротися спільно з непобідимою німецькою армією за спільну перемогу.

7) Організація Українських Націоналістів виходить зі становища, що між українським і німецьким народом немає ніяких спірних справ, та що взаємна співпраця між Німеччиною і Україною може увінчатися далекойдучими успіхами для обидвох народів. Тільки ворогам Німеччини і України може залежати на тому, щоб до такої співпраці не допустити. З тої теж причини уважає ОУН, що кожна, хоча би навіть мимовільна та оперта на фальшивих засновках, протиукраїнська акція німецьких властей йде теж на шкоду Німеччини. Якраз прилучення Буковини й Бессарабії до Румунії та Галичини до Генерального Губернаторства були такими актами, що змобілізували українське населення проти Німеччини та дали атути в руки спільним ворогам України і Німеччини – полякам і москалям. ОУН уважає, що в інтересах обидвох народів та в ім'я дальшої співпраці конечним являється запобігти подібним потягненням на майбутнє, а в справах, що вже заіснували, дати відповідне вияснення, що успокоїло б український нарід щодо долі і майбутнього призначення названих українських земель.

7 серпня 1941 [р.]

Організація Українських Націоналістів

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 42, с. 3-6. Машинопис, копія.

1941 р., серпня 14. – Лист провідника ОУН С. Бандери в Берліні райхсміністру для окупованих східних територій А. Розенбергові в Берліні про умови співробітництва ОУН з Німеччиною з додатком пам'ятної записки

Його Ексцеленції
панові райхсміністру для окупованих східних територій
райхсляйтер Альфред Розенберг
Берлін

Ваша Ексцеленціє! Високоповажаний пане райхсміністре!

6 серпня ц. р. пан капітан проф. др Кох, уповноважений представник Вашої Ексцеленції, як райхсміністра для окупованих областей, у присутності пана проф. дра фон Менде передав представникам Організації Українських Націоналістів – ОУН – умови, після виконання яких німецькі інстанції дозволять діяльність ОУН та інших дружньо настроєних до німців політичних груп і напрямків у окупованих німецькими збройними силами українських областях.

Умови звучать так:

а) Організація Українських Націоналістів – ОУН – у сучасний момент відмовляється від будь-якої партійно-політичної пропаганди, обмежившись до загальнонаціональних українських пропагандистських гасел.

б) ОУН не буде займатися пропагандою для одного українського співвітчизника.

Обидві умови повинні бути поставлені також перед іншими українськими групами і напрямами.

в) Далі перед ОУН була поставлена особлива вимога, яку слід розглядати як передумову для дальшої співпраці ОУН з німецькими установами, – розв'язати створений 30.6.1941 р. у Львові Український державний уряд.

Щодо умов під а) і б), я, як провідник Організації Українських Націоналістів, висловився, що хоча ОУН, зі свого боку, й не погоджується з доцільністю цих умов, вона готова прийняти їх на перехідний, зумовлений воєнними вимогами час, оскільки німецька сторона ставить їх як передумову для будь-якої співпраці.

Проте вимога розпустити Український державний уряд для українства, для українсько-німецьких відносин і, на нашу думку, для майбутнього розвитку німецької політики щодо нового порядку у Східній Європі є справою з далекосяжним значенням. Не можна звести цієї вимоги до короткої відповіді “так” чи “ні”, проте конче необхідно врахувати нерозривно пов'язані з цим моменти. Оскільки пан капітан проф. др Кох, як представник Вашої Ексцеленції, відмовився дискутувати про наші аргументи у цій справі, пояснивши, що не має на це відповідних повноважень, і оскільки він водночас дав відмовну відповідь на прохання представників ОУН пояснити Вашій Ексцеленції погляд ОУН шляхом особистої доповіді, маю честь письмово викласти погляд ОУН щодо цієї справи в доданій пам'ятній записці. Будучи глибоко переконаним, що Ваша Ексцеленція врахує наші заперечення при вирішенні питання про співпрацю ОУН з німецькими установами, залишаюся з висловами глибокої поваги

Берлін, 14 серпня 1941 [р.]

Степан Бандера
провідник Організації Українських Націоналістів

Додаток

Переклад з української мови Організація Українських Націоналістів Заява

У зв'язку з сучасним політичним становищем Крайовий провід Організації Українських Націоналістів (ОУН) проголошує таке:

1. Український народ пережив у своїй дотеперішній визвольній боротьбі різні критичні моменти: вороги українського народу не раз проголошували його знищення і намагалися відтіснити його з шляху історії. Здорові основи нашої народної спільноти і вічного прагнення нашого народу жити й розвиватися, не дозволили українській нації загинути. Тепер ми знову знаходимось перед лицем дуже великих подій; український народ ще має подолати на своєму шляху до своєї свободи важливі перешкоди, хоча сьогодні ми знаходимось значно ближче, ніж будь-коли, до нашої національної мети. Бажання працювати і наполегливість та віра в справедливість нашої справи повинні цілком наповнювати український народ.

2. Організація Українських Націоналістів (ОУН) бачить у теперішній війні нагоду, щоб здобути в боротьбі свободу України у остаточній сутичці з окупантами. Відповідно до цього ОУН, актом з 30.6.1941 [р.], в якому було проголошено відновлення Української держави, виконало бажання й волю всієї Української держави*. Цей акт залишається історичним документом, який підсумував період української визвольної боротьби.

3. ОУН буде постійно проводити в майбутньому лише такі акції, які відповідають волі українського народу, а не лише ті, які пасують до вузьких рамок заданої дійсності.

4. ОУН буде змушена достосувати свою подальшу діяльність до існуючого стану, які, однак, водночас відповідатимуть потребам України. Українські націоналісти братимуть активну участь в усіх ділянках українського національного й соціального життя. ОУН не втягнеться, незважаючи на всі провокаторські чутки шкідників українства, в боротьбу проти Німеччини. Навпаки, ОУН буде щонайгостріше давати відсіч усім спробам недисциплінованої, продиктованої емоціями реакції, яка позбавлена будь-якої підстави політичного реалізму і будь-якого розуміння сучасного зумовленого війною становища, бо вона, навіть при найкращій волі, може завдати українській справі лише шкоди.

5. Організація Українських Націоналістів найгостріше засуджує діяльність групи Мельника, яка єдина – на противагу до всього українського народу – висловила проти акту незалежності й тим самим зсередини похитнула підвалини української державності. Український народ ніколи не забуде зради цих окремих осіб, яку вони вчинили в історичну мить.

6. ОУН у своїй подальшій боротьбі [разом] з Німецьким райхом та іншими силами, по-дружньому настроєними до України, вестиме боротьбу проти московського більшовизму – найбільшого ворога України – за новий європейський порядок, співтворцем якого хотіла б стати також Україна, буде прагнути співпрацювати і намагатися розбудувувати цю співпрацю. ОУН глибоко переконана, що ці сили, незалежно від сучасного положення, у найближчому майбутньому визнають роль ОУН як фактора, який єдиний, і лише він, може зоргані-

* Так у тексті; мабуть, повинно бути "української нації".

зувати український народ і повести його на боротьбу проти Москви за незалежну Українську державу та приведе до тривкого миру у Східній Європі, заснованому на союзі з Німеччиною.

В серпні 1941 [р.]

Крайовий Провід
Організації Українських Націоналістів

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № E 292456 – E 292459. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 35.

№ 258

1941 р., серпня 14*. – Меморандум ОУН щодо німецької вимоги ліквідувати Українське державне правління, створене 30 червня 1941 р. у Львові

Дотеперішня співпраця ОУН із Німеччиною

Українська Військова Організація (УВО), а згодом її наступниця, Організація Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Євгена Коновальця, з самого початку існування розпочали співпрацю з Німецьким райхом, спрямовану проти Польщі та Москви. Ці організації сподівалися, що Німецький райх сприятиме постанові незалежної соборної Української держави. Зовнішньополітична концепція ОУН ґрунтувалася на союзі України з Німеччиною. Попри те, що Угорщина за згодою Німеччини окупувала Закарпатську Україну, попри те, що Західну Україну окупувала більшовицька Москва, що запобігло війні між Німеччиною та ССРСР під час німецького походу на Заході, – ОУН не міняла своєї зовнішньополітичної лінії. Хоча внаслідок цього Західня Україна протягом дворічної більшовицької окупації зазнала великих втрат, зокрема у перші дні походу проти більшовизму, – ОУН була свідомою того факту, що в спільній боротьбі України та Німеччини за нові порядки в Східній Європі Україні доведеться платити великою ціною крові. Як відомо, українські повстанці, організовані ОУН на Західній Україні, також спричинилися до швидкого наступального маршу німецького війська.

Кількарічна співпраця ОУН з окремими органами Німецького райху вимагала багато людських жертв з боку ОУН. ОУН боролася за незалежність України, переконана в тому, що Німеччина підтримуватиме цю боротьбу ОУН; для неї кожна жертва була самозрозумілою й кінцевою.

ОУН і перебудова Східньої Європи

Український народ бореться за незалежну державу. Ця боротьба ґрунтується на зовнішньополітичній концепції перебудови Східньої Європи, ґрунтується на майбутній спільній боротьбі всіх досі поневолених Москвою народів на базі дружньої та відвертої співпраці держав цих визволених народів, спрямованої проти московського імперіалізму. Цей імперіалізм буде й надалі великою небезпекою, навіть після закінчення нинішньої війни, навіть якщо буде знищена теперішня форма більшовизму. Месіянський імперіалізм у вигляді панславізму, всеправослав'я чи більшовизму – притаманні російському характерові.

Геополітичне становище вимагає, щоб забезпечити східній фронт Європи, отже й Німеччини; а це уможливить тільки існування України як незалежної

* Датується за публікацією “Українська суспільно-політична думка...”

держави. Україна стане посередником між Німеччиною, як провідною силою перебудови, та іншими народами дотеперішньої Московської імперії: адже українці живуть розкинено чи не на всій території Советського Союзу, а завдяки спільній боротьбі проти московського імперіялізму вони тісно пов'язані з цими народами.

Досі з німецького боку не опубліковано жодного пляну щодо перебудови Східньої Європи. Нинішня німецька політика може уможливити й те, що Російська імперія далі існуватиме, замінивши лише нинішній уряд чи режим. Існує також можливість, що Німеччина не перетворить європейський Схід на основі державної свободи народів.

Ідея української самобутности чинить опір кожному гнобленню України, як з боку жидівського більшовизму, так і з боку російського імперіялізму. Якщо німецька політика своїми гаслами про розбиття російської тюрми народів не має наміру зміцнити московсько-советського патріотизму, то слід зазначити, що досі не тільки російських патріотів з Червоної армії не включено до боротьби проти більшовицького режиму, а й Україна та інші народи розчаровані браком відповідних гасел. Це розчарування викликає навіть сумнів щодо справедливості самого запровадження Німеччиною ідеї перебудови.

Якщо навіть з огляду на воєнну стратегію не доцільно з німецького боку відкрито прагнути до розчленування Російської імперії, то все-таки слід застосувати дві методи: Німеччина мусила б розкласти російсько-советські патріотичні сили. Шляхом пропаганди та установлення державности на визволених територіях, Україна мусила б з'ясувати українцям, які перебувають по другому боці фронту, суть і цілі самостійної Української держави, яку підтримує Німеччина. Створення Українських збройних сил, які боротимуться по німецькому боці, – було б найкращим доказом того, що Німеччина не прибула на Україну як окупант.

Застосувавши ці дві методи, можна швидко домогтися перемоги, легше призвести до розвалу Советського Союзу.

Актом 30 червня 1941 року цей шлях започатковано з українського боку.

Основи українсько-німецької дружби

Не тільки довгорічна українсько-німецька співпраця є доказом дружньої до Німеччини настанови ОУН. У самому акті проголошення Української держави 30 червня 1941 року встановлено загальну лінію закордонної політики її уряду. Українська держава мусить підтримувати тісні взаємини з Німеччиною, щоб забезпечити свої західні кордони і водночас не допустити в постійній готовості до боротьби з Москвою, яка залишиться надалі великою небезпекою для України.

ОУН зацікавлена співпрацею з Німеччиною не з опортуністичних міркувань, а з огляду на конечність такої співпраці для добра України. У співпраці з Україною Німеччина мусила б спиратися на українські революційні та націоналістичні сили, які щиро визнають німецьку провідну роль в Європі, однак водночас бажають, щоб їхня Батьківщина, як самостійна держава, посідала відповідне становище співгаранта нового порядку в Східній Європі. Опортуністичні елементи наявні в кожному народі: але долю народів і їхню плідну співпрацю вирішують тільки героїчні сили.

Нема кращої гарантії для українсько-німецької дружби, ніж те, що Німеччина визнає Українську державу, її визнаний уряд організує збройні сили, які спільно з Німеччиною провадитимуть боротьбу, доки Німеччина переможе ос-

таточно і пощастить запровадити в Європі нові порядки. Європейські держави та народи, наприклад, Фінляндія, Словаччина, Угорщина, Румунія, а також Іспанія, Норвегія, Данія, – вже мають можливість провадити боротьбу з Москвою; лише українцям відмовлено права прилюдно брати участь в європейській боротьбі проти більшовизму – у власних військових підрозділах зі зброєю в руках.

Держава як передумова для творчої праці народу

Тільки ідея незалежності Української держави спроможна викликати ентузіазм у відбудові спустошеної країни, аналогічно до того, як націонал-соціалістична ідея спричинила відновлення німецького народу в національній та економічній галузях. В іншому випадку, не довіряючи кожній чужій силі, котра протягом років обіцяла населенню добробут, а приносила лише гніт і нужду, – це населення продовжуватиме свою традиційну пасивну тактику, продукуючи тільки потрібне для його прожитку, незважаючи на вимоги воєнного часу.

Найбільш неслухною є думка, котру висувають деякі німецькі кола, що нібито питання української державності зовсім не актуальне на Східній Україні. Там, мовляв, населення не запитує німців про майбутнє Української держави; там, мовляв, населення зацікавлене тільки приділом хліба, підвищенням зарплати, врожаєм і т. п. Українське населення, з одного боку, довідується від німецької пропаганди, що німецька армія бореться тільки проти жидівського більшовизму; з іншого боку, совієтська пропаганда наголошує на тому, що Німеччина провадить війну лише з економічних причин (проблема постачання зерна). Населення, недовірливе супроти кожного іноземця, зокрема, коли він одягнений у мундир, розповідає тільки про проблеми щоденного життя, зацікавлене насамперед цими питаннями. Більшовицький режим привчив: недоцільно й небезпечно висловлюватися, говорити про свої бажання, бо за це загрожувала страта. Крім того, більшовицька антинімецька пропаганда залишила свої сліди, що їх населення не легко може позбутися.

Чи це загалом можлива річ, щоб населення, вбачаючи причини свого нещастя у відсутності державної незалежності, не прагнуло б власного господарювання над добрами та багатствами України, про що повідомляють німецькі спостерігачі?

ООН багаторазово, але безуспішно вказувала на те, що деякі німецькі кола хибно поінформовані про справжнє становище на Україні, а також у Східній Європі.

Мета ООН – Українська держава

Мета боротьби Організації Українських Націоналістів (ОУН) – створення Української держави як такої, але не держави, в якій керівну роль мала б обов'язково відіграти ООН. ООН підпорядковується Українській державі, а не навпаки. ООН зацікавлена в тому, щоб існував Український уряд як зовнішня прикмета української державності; їй не залежить на якомусь особливому складі уряду, тобто на участі в ньому певних осіб.

Якщо Німеччина проголосила б відновлення Української держави чи перебудову Східньої Європи на основі національних держав однією з воєнних цілей в боротьбі проти більшовизму, – питання сучасного Українського державного уряду могло б набрати відмінних форм. Попри те, якими методами здійснюватиметься відновлення української державності за умов війни, – акт з

30 червня 1941 року, проголошений як спонтанний вияв волі українського народу та Українського уряду, як зовнішній вияв відновлення Української держави, творитиме міцну підставу німецько-української дружби.

Ліквідація теперішнього державного уряду, який постав на українській землі з волі українського народу, – за відсутності ставлення щодо будівництва Української держави з боку Німеччини, могла б вказувати на той факт, що Німеччина не бажає постанови Української держави.

Акт 30 червня 1941 року та українсько-німецька співпраця

З нашого погляду, акт 30 червня 1941 року відповідає принципам українсько-німецької співпраці:

1. Протягом великого періоду років, ще до часу вибуху теперішньої війни, українці боролися проти Москви; вони і надалі мають намір як воююча сила провадити боротьбу проти Москви.

2. Українці принесли великі жертви в боротьбі за незалежну державу, а також внаслідок співпраці з Німеччиною, про що говорять факти.

3. Німеччина й Україна боролися за анулювання Версальської системи, складовою частиною якої в Східній Європі був Ризький договір. На основі положень цього договору Москва і Польща поневолили Україну.

4. Німеччина й Україна намагаються досягти нового й справедливого порядку, що уможливить молодим і здоровим народам розвиватися в абсолютній свободі.

5. Відновлення Української держави включає ініціативу та творчу силу України в будівництві нового порядку в Європі.

6. У декларації Українського державного уряду від 3 липня 1941 року зазначено, що основа української політики є спільна боротьба до остаточної перемоги в теперішній війні, а також співпраця України з Німеччиною в усіх галузях.

7. Ініціатива українців щодо відновлення своєї держави доводить, що народи, які гнобив більшовизм і прирік їх на смерть, в рамках німецької політичної системи можуть здійснювати свої ідеали спонтанно та вільно.

8. Всі намагання проводу ОУН нав'язати зв'язки з політично-державними установами Німеччини, створити політичні основи спільної тактики – залишилися безуспішними. Німецькі установи, з якими ОУН пощастило нав'язати стосунки, заявили, що вони некомпетентні; а саме напередодні вибуху війни згадані німецькі установи заявили, що вирішення української проблеми залежить від розвитку подій на Україні. Саме напередодні вибуху (німецько-советської) війни голова політичного відділу ОУН, теперішній голова Українського державного уряду, Ярослав Стецько, намагався через представника ОУН у Берліні влаштувати переговори з зовнішньополітичним відділом Н[імецької] н[аціо-нал-]с[оціалістичної] р[обітничої] партії. Темою переговорів мало бути питання України. Ця спроба залишилася безуспішною, а ОУН залишилася без можливості узгодити свою тактику та політичну лінію з компетентними політичними установами Німеччини. У жодному разі за це не відповідає ОУН. Навіть у перші дні війни пан капітан проф. др Кох не зміг відповісти провідникові ОУН на жодне запитання політичного змісту.

Стосунки ОУН з урядом Української держави

Український уряд створений за ініціативою ОУН; це не означає, однак, що уряд залежний від проводу ОУН. Голова Державного уряду є членом ОУН,

але більшість членів уряду призначено за фаховим принципом. Українське суспільство визнало Державний уряд і створило йому широку юридичну базу. Населення території, звільненої від більшовизму визнало Державний уряд. Мандат Державного уряду, що його отримав він від ОУН, став таким чином мандатом усього українського народу.

ОУН не посідає легального права розв'язати Державний уряд. Тільки Українське законодавче національне зібрання має на це право.

ОУН і Державний уряд є тепер незалежні один від одного фактори; уряд є непартійною установою, створеною на всеукраїнській базі; у його складі є як представники Східної України, так і Західної (останні з Галичини та Волині). Голова Українського державного уряду залежний від провідника ОУН в справах організаційних (партійних). Державному урядові підкорилася не тільки ОУН та її члени, а й українці різних політичних поглядів.

З огляду на всеукраїнську настанову та на згадані невідраді для українсько-німецької співпраці факти, ОУН не може виявити негативної настанови супроти Державного уряду, а також не може відкликати з нього своїх членів-представників.

Представник Райхсміністерства для окупованих східних областей, пан капітан проф. др Кох, обґрунтував дві перші вимоги супроти ОУН тим, що вони є зумовлені konieczністю припинити партійнополітичні суперечки та непорозуміння між українцями. Український державний уряд є для всіх українців сприйнятною базою, бо для всіх українських патріотів є відкритий шлях до участі в ньому.

ОУН – за дальшу співпрацю з Німеччиною

Вирішення українського питання є прикладом для інших поневолених Москвою народів, тим більше, що Україна протягом історії не була вороже наставленою супроти Німеччини. Чому ж під сучасну пору українсько-німецька дружба перебуває під загрозою? Український народ уже болісно пережив відірвання української Галичини від України. Після приєднання Галичини до Генерального Губернаторства ліквідація чи розв'язання Українського державного уряду викличе черговий моральний удар по українсько-німецькій співпраці. Ворожа пропаганда, зокрема більшовицька, отримає новий аргумент на те, що Україна в складі Советського Союзу посідає власні державні права.

Ліквідація Державного уряду призвела б серед українського народу до зменшення ентузіазму в праці та в охоті до відбудови, а це мало б негативний вплив на економіку. Розчарована маса українського народу не знала б, для кого і навіщо їм трудитися, бо створення Української держави, мети їхньої сучасної боротьби, не здійснено. Ворожа настанова супроти кожної окупації та її економічних заходів, настанова, яка зросла протягом років, а також високорозвинене діло саботажу з його невидимими методами, не зменшаться, а навпаки: під впливом заподіяного війною економічного падіння ці явища зростатимуть. Постає питання: навіщо творити нові аргументи для більшовицької, англійської і польської пропаганди, чинячи опір українському визвольному рухові та його співпраці з Німеччиною?

ОУН обстоює дальшу тісну співпрацю з Німеччиною і погляд, що ліквідація чи приборкання створеного у Львові Українського державного уряду непотрібно обтяжують цю співпрацю. ОУН вже сьогодні попереджає, що проголошення ліквідації Державного уряду матиме дуже негативні наслідки для широ-

ких українських мас, зокрема в тому випадку, коли мусить заявити: керівництво ОУН змушене було до цього кроку Райхсміністерством для окупованих східних областей, – і це все в ім'я українсько-німецької співпраці. Проте в кожному разі цей крок тлумачитимуть і без окремих заяв. Українці втратили б усю надію, що Німеччина має намір допомогти молодим, відродженим народам у будівництві їхньої державности.

Резюме

ОУН обстоює позицію, що:

- а) під сучасну пору, коли нема жодного іншого Українського уряду, як зовнішнього вияву відновлення Української держави;
- б) коли Німеччина офіційно не заявила свого погляду на питання Української держави та
- в) коли останні рішення в українському питанні (слід припускати, що вони мають тільки тимчасовий характер) виявляються спрямовані проти єдності українських земель;
- г) ліквідація встановленого у Львові 30 червня 1941 року Українського державного уряду може завдати великої шкоди не тільки Україні, а й Німеччині.

На наш погляд, таке рішення лише погіршить українсько-німецькі взаємини, значно пошкодить розпочатій відбудові на європейському Сході та не тільки негативно вплине на політичну співпрацю, а й на економічний розвиток.

Вимога, щоб ОУН розв'язала Український державний уряд, має далекосяжні внутрішньополітичні наслідки: ця вимога означає, що ОУН зрікається в українському політичному житті її провідної ролі у визвольній боротьбі та в намаганнях державницького характеру.

Ми не поділяємо погляду пана проф. дра Коха, що відмова розв'язати Український державний уряд є для компетентних державних установ Німецького райху однозначною з відмовою ОУН далі співпрацювати з Німеччиною. Наш погляд протилежний: ми не можемо здійснити цей крок; щоб не загрожувати сучасне й майбутнє українсько-німецької співпраці.

Для ОУН співпраця з Німеччиною не була справою порожніх слів; співпрацю здійснено протягом років великими й тяжкими жертвами. ОУН сама повела боротьбу за державну незалежність України на шлях співпраці з Німеччиною; за це вона сама несе повну відповідальність перед українською історією. ОУН і надалі намагатиметься працювати на відбудову Української держави шляхом співпраці з Німеччиною.

ОУН не може спричинитися до того, щоб українсько-німецьку співпрацю позбавити ідейного й політичного змісту, щоб українські намагання домогтися Української держави відхилялися від такої співпраці. ОУН не бажає того, щоб українські змагання досягти свободи опинилися в підпіллі, в нелегальности, спрямувалися проти Німеччини.

ОУН не має наміру спричинитися до того, щоб українська історія осудила її співпрацю з Німеччиною, щоб місце керівного революційного і державно-творчого чинника, яке вона нині має в українському політичному житті, опинилося в руках нових антинімецьких сил.

ОУН обороняє свою визвольну концепцію, для здійснення якої вона жертвувала багатьма друзями. Таким чином ОУН захищає свою концепцію визволення України та відновлення Української держави у співпраці з Німеччиною, у відвертій та ширій співпраці, котра повинна гартуватися не тільки в часи

миру, а й у час війни; ця співпраця повинна зберегти свою силу і значення у щасливі і нещасливі часи.

Ми побоюємося, що поставлена нами вимога несе в собі зародок, який може призвести до нищення серед українського народу концепції, яку обстоювала і далі обстоює ОУН.

Всі політичні, військові та економічні фактори вказують на дальшу співпрацю між Україною та Німеччиною. Німеччині не слід опікуватися Україною, не слід також перешкоджати їй вільно розвиватися.

Німеччина повинна бути зацікавлена в тому, щоб співпрацювати з ідейними, динамічними українськими силами, котрі спричинилися до цієї співпраці з ідейних, політичних і патріотичних причин.

Незрозумілим є формулювання пана капітана проф. дра Коха, мовляв, вимога ліквідації Українського державного уряду має виключно дисциплінарний характер, а не політичний чи адміністративний. Годі вважати, що Німеччина, запроваджуючи нові порядки в Європі, має намір виключити ініціативну активність українців, зокрема коли ця активність особливо спрямована на співпрацю з Німеччиною.

Ці застереження ми наводимо тому, що питання акту 30 червня 1941 року має для української політики принципове значення та далекосяжні наслідки.

На нашу думку, висунена вимога щодо ліквідації Українського державного уряду заперечує ці далекосяжні фактори. Цю справу вирішено тільки з погляду теперішньої тимчасової ситуації.

Щоб вияснити цю ситуацію – не важко знайти вирішення проблеми, вирішення, що узглядило б сучасні вимоги часу, не перешкоджаючи принципів настанові. Бо засадничих антагонізмів нема.

Берлін, 14 серпня 1941 [р.]

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. № E 292431 – E 292441.

Опубл.: Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. – Т. 3. – С. 35-43. Переклад з німецької мови.

№ 259

1941 р., серпня 18. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про розвиток ситуації в Україні

Начальник Поліції безпеки і СД [...]'
Берлін, 18 серпня 1941 р.

Донесення про події в СРСР № 56 [...]

Серед майна розстріляних (партизанів) було багато зброї і харчів, крім того комуністичні листівки і матеріали для пропаганди.

II. Повідомлення айнзацгруп і команд

Звіт про діяльність на колишній російсько-польській території.

В час з 5-го по 11.8.1941 р. ліквідовано 2 888 осіб, а саме: у Львові – 619, в Бересті-Литовському – 1 296 і в Білостоці – 373. Арештовано 5 000 осіб. Поширення листівок на німецькій, польській та українській мовах зросло. У

* Тут і далі скорочено в першій публікації.

них спонукується поляків і українців до повстання проти Німеччини, а німецьких вояків – до перебіжництва. Повідомлено про приземлення парашутистів, особливо в місцевостях біля Луцька та Рівного, але також у Галичині. В окремих місцях дійшла справа до відкриття вогню і до знищення розбитих малих російських підрозділів, які шукали притулку в лісах. Поліція порядку та Німецькі збройні сили у багатьох місцевостях надто слабкі, щоб проводити систематичне прочісування лісів. Напади банд все ще порушують спокій країни. Комуністи і євреї продовжують свою активність. Непослух євреїв зростає. Українські комуністичні робітники припинили тимчасово роботу через підбурювання на будівництві дороги Ковель–Луцьк. Один поляк підпалив броварню у Ліді. Через відсутність німецької пропаганди надзвичайно швидко поширюються плітки.

Українська міліція не припиняє пљондрувати, знущатися, вбивати. Українські бургомістри і коменданти міліції притягнені до відповідальності за німецько-ворожі висловлювання, невиконання німецьких вказівок, розривання німецьких паспортів. Поляків прирівняно до євреїв і від них вимагають носити пов'язки на рукавах. У багатьох місцях українська міліція утворила такі підрозділи, як “Українська служба безпеки”, “Українське гестапо” і т. п. Місцеві та польові коменданти частково розброюють міліцію. У Львові ОУН продає марки Бойового фонду і поширює листівки, у яких вимагають повернення Бандери. Зі Львова доставляються плакати, зміст яких голосить, що під проводом ОУН повинна постати “Вільна і незалежна Україна” за девізом “Україна — українцям”. Часто указів Німецьких збройних сил не виконують і спљондроване майно трактується як власність. У Луцьку полк[овник] у в[ідставці] Дяченко спробував центрально координувати міліцію. Пізнішим центром має стати Київ. Через прихильників Бандери його план став неможливим.

У Любомилі знайдено матеріали НКВД, з яких випливає, що росіяни виявили інтерес до руху опору в Генеральному Губернаторстві і мали інформацію про польські організації на власній території.

Біля Луцька пропаганду вів чеський офіцер. Біля Тернополя заарештований кур'єр з Бучача, який доставляв завдання терористичній групі з 14 чоловік щодо зривання мостів і нападів на окремих членів Німецьких збройних сил від імені польського генерала Зеліховського. Краківські функціонери польської організації опору обмінюються на львівських функціонерів.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 253. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 251-252.

№ 260

1941 р., серпня 20. – Декрет райхсканцлера А. Гітлера про створення Райхскомісаріату Україна

Копія до Р[айхс]к[анцелярії] 12251 В II
Оригінал в актах Війна 55

Другий декрет фюрера
про запровадження цивільного управління на новозайнятих
територіях Сходу з 20 серпня 1941 р.

У доповненні мого декрету про управління новоокупованих східних територій від 17 липня 1941 р. постановляю:

I

Замешкана українцями частина зайнятих східних територій, оскільки вона не підлягає управлінню генерального губернатора, утворює Райхскомісаріат в дусі мого декрету про управління новоокупованих східних територій від 17 липня 1941 р. і переходить під цивільне управління, яке підпорядковане райхсміністрів для окупованих територій Сходу. Райхскомісаріат отримує назву “Україна”.

II

Зовнішні кордони Райхскомісаріату “Україна” будуть визначатися мною, відповідно до стану боєвих операцій, і у певний час вони будуть остаточно встановлені. Час запровадження цивільного управління в Райхскомісаріаті “Україна” чи його частинах визначатиму окремо.

III

Райхскомісаром для України призначаю гауляйтера і оберпрезидента Еріха Коха. Його осідок є поки що Рівне.

Головна ставка фюрера, 20 серпня 1941 р.

Фюрер Адольф Гітлер

Райхсміністр і начальник Райхсканцелярії др Ляммерс

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 256. Переклад з німецької мови. – С. 255.

№ 261

1941 р., серпня 21. – Стаття “Геть з брехнею і обманом” проти фальсифікації більшовицькою пропагандою державотворчих процесів

Геть з брехнею і обманом!

По наших селах і містах розкидають останньо большевицькі літаки масово свої облудні відозви і газети. У тих відозвах і газетах виписують вони своїм давнім звичаєм такі річі, в яких не тільки що нема ні слова правди, але кожній думаючій людині аж дивно стає, як взагалі можна рахувати, що хтось повірить у таку брехню. У нас є насмішлива приповідка: “Бреши, але май міру”. Тим разом однак страх перед неминучою катастрофою відобрав большевицьким писакам зовсім розум і вони брешуть вже без толку і міри.

Ось, наприклад, у їхній газеті “За Радянську Україну”, яку масово розкидають з літаків, виписали вони цілу статтю проти українських націоналістів під заголовком: “Смерть зрадникам України”. У тій статті називають вони себе облудно “оборонцями України й українського народу”, а нас, українських націоналістів, представляють зрадниками і запродавцями...^{*} що пішли на службу “найлютішого ворога українського народу”!

Там повно таких зворотів, як оунівці і їх спільники – це... “лакеї німецького фашизму”, “жовтоблакитна банда”, що “пішла на услуги найлютішому ворогові українського народу – і хоче в морі крові втопити свободолубивий український народ, який не дав, не дає і не дасть їм торгувати свободою, щастям і честю України”. Далше виписують різні закиди, що, мовляв, оунівці ... допомагають грабувати Україну та допомагають закладати ярмо: “допомагають уярмити нашу рідну батьківщину возз’єднану у велику Українську державу”...!!!

^{*} Три крапки в тексті.

За цєю брехнею йде друга, а за нею третя, одна краща за другу і вкінці, очевидно, висновок – заклик до українського народу, щоби не слухав оунівців: “німецьких лакеїв”, та нищив їх. “Смерть українським фашистам, смерть усім оунівцям, смерть Бандері” – ось чого вони прагнуть!” Наш свободолюбивий народ відповість жовтоблакитній банді та її ватажкові Степану Бандері єдиним словом – смерть!”.

Ми передрукували кілька рядків з їх чисельних закликів, бо з їх власних слів найкраще пізнає кожний читач сам – скільки в тому всьому брехні, що аж смішно те все читати. Де ж тут який зв’язок, – українські націоналісти, оунівці і наш провідник Степан Бандера – та закиди лакейства, зрадництва і вислугування чужим імперіалізмам!

Ні, “товариші” тим разом таки здорово пробрехались! Бо, мабуть, нема сьогодні в цілій Україні одного такого села, де б не знали, хто такий провідник українських націоналістів Степан Бандера, де б не знали, чого хоче і за що бореться під його проводом Організація Українських Націоналістів. Український народ бачив нас стільки літ у боротьбі і праці, бачив нас у найтяжчих часах, як ми боролися і умирали з ним і за нього. Він бачив нашу велику революційну армію підпільників-повстанців.

Бачив нас у лісах, ярах і своїх хатах. Бачив нас завжди з прапором революції, з часом свободи і самостійности, зі зброєю в руках!

Український народ добре знає, що оунівці не бояться ні тюрми, ні шибениць, ні катування, ні смерті, щоб тільки йому вибороти волю і незалежність! Бо ОУН – це сам народ! Самі його найкращі сили – селяни, робітники! Самі кращі, відважні, незломні борці і герої!

Не pomoже тепер нікому ніяка брехня, що ми чужі лакеї!

Це ви московські та жидівські лакеї, зрадники і запродавці! Запізно нагадали собі тепер “товариші” писати про “свободу” і “велику вільну, возз’єдинену Українську державу”.

Український народ переконався за 23 роки вашого панування, що Радянська Україна не була державою українського народу – бо не була незалежною, не була самостійною!

І тому саме повстала Організація Українських Націоналістів, і тому український народ пішов за ОУН і за Бандерою, що веде його до своєї правдивої незалежної держави.

Український народ навчився вже добре в комуністичній школі пізнавати брехню і знає, що без самостійности і суверенности, без повної незалежности – нема правдивої держави і волі. І тому не манить вже нас та не обмане ніякий образ Радянської України в спілці з братніми народами. Ніхто вже нас не обдурить. Нікому вже більше не повіримо в гарні слова! Ми не хочемо вже тепер жадної спілки, жадних федерацій і подібних спекулянтських комбінацій. Ми хочемо тільки одного: бути самостійними, повноправними господарями нашої землі. Коли ж тепер більшовицькі письменники нагадали собі про “велику воз’єдинену Україну”, а Центральний Комітет КП(б)У у своїй відозві нагадав собі аж про полки короля Данила і козацькі шаблі Богдана Хмельницького, та закликають нас боронити... “свою національну державу”, то ми знаємо, що до того змусила їх дійсність.

Вони бачать, що український народ іде тільки за гаслами українського націоналізму – і тому вони мусять залишити тепер свої збанкрутовані комуніс-

тичні лозунги – і підшиваються під наші гасла і кличі! Та дарма! Запізно! Ніколи не обдурити вам більше українського народу!

Український народ іде і піде тільки за тими, котрі були з ним увесь час, у довгих роках тяжкої неволі.

Український народ знає, де шукати дійсних зрадників і лакеїв, запродавців і вислужників, та завдасть їм смертельний удар, хто б вони не були і кому б вони не служили!

Український народ знає, що Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери веде незломну героїчну боротьбу за його волю і самостійність, за землю і владу для нього, за його вільне, щасливе, державне життя, без колгоспів і поміщиків, без москалів, жидів, поляків, комісарів та їхнього терору. Коли повстане наново самостійна Українська держава і Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери буде при владі – тоді, напевно, прийде кінець, раз назавжди, нашій довголітній неволі, тоді не буде вже ніколи ні поміщиків, ані панів і буржуїв – ані пролетарів і жебраків. Україна буде тоді по-козацькому звичаю і заповіті нашого національного пророка Тараса Шевченка – “Без холопа і без пана!” До цього змагає і за це бореться весь час ОУН під проводом свого провідника героя Степана Бандери.

Український народ знає також, що визволитися з московсько-жидівського ярма допомагає йому Німецька армія. Вона громить червоних московських наїзників – і тому ОУН співпрацює з Німецькою армією і помагає їй та кличе до цього всіх українців, щоби в той спосіб скорше розбити нашого найстрашнішого ворога й відбудувати наше самостійне життя.

Хай, отже, не буде ані одного українця, що сьогодні повірив би в ці брехливі і зрадливі більшовицькі заклики!

Хай сьогодні пролунає по всій широкій Україні тільки одне єдине могутнє гасло:

“Воля Україні – Смерть Москві!”

“Смерть Москві і цілій їй комуністичній, колгоспній, невільничій системі з їх звірчачим НКВД!”

І хай на руїнах московської тюрми народів зійде ясне сонце волі всіх поневоленних народів, а в його промінні зацвіте всіма барвами наново воскресла єдина і нероздільна самостійна соборна Україна.

Опубл.: Крем'янецький вісник. – Крем'янець, 1941. – 21 серп. – Ч. 6. – С. 1.

№ 262

1941 р., серпня 29. Лист В. Граба з Кракова до голови Українського державно-го правління Я. Стецька у Берліні про організаційні справи

Кр[аків] 29.8.[19]41 [р.]

Друже Карбович!

Пересилаю речі, які були досить давно вислані зі Льв[ова], але які щойно передучора прийшли до нас. Якщо йде про часописи, то вони прислані останньо. Тільки листи з давніми датами. Віз їх Ценко і не передав в час і як слід.

Передаю теж наші летючки – карикатури. Це, що я замітив Вам в зв'язку з ними в попередньому листі, я ствердив сьогодні знов. Один чоловік, що напе-

ред бачив большевицькі, побачивши наші, каже: цілком подібний стиль до тих большевицьких. Це прошу, з одного боку, використати і показати і верм[ахту], і пол[іції] – хай вони бачать, що якраз в своїй пропаганді реагують большевики (м. і.: кліші тих усіх летючок – карикатур – було їх більше, але я їх не маю – є в руках п. Бергеля). А з другого, уважаю, що добре буде їх вмістити – головне ті з нашими орг[анізаційними] кличами – в статтях про визвольну боротьбу, які б треба було вислати до різних чужих (гол[овно] позанім[ецьких]) часописів.

Янкель [Володимир Янів] слідом за Горб. написав подання о дозвіл переїхати до Берл[іна] продовжувати студії. Те саме хоче робити Богун і написав до мене в тій справі листа. В листі до Ігора пишете, що Ви переслали мені згл[ядно] тут нам 3 т[исячі] ДМ*. Прошу прийняти до відома, що ті гроші забрав зараз Олекса і ми маємо його звіт з датою.

Той пол[іційний] агент, що привіз Книша до Рабки, казав, що небавом привезе туди Сотника-Полковника.

В справі мец[енаса] Шухевича: Ця умова, яку з ним зробила організація, мала місце ще перед чисткою. Він піднявся написати історію організації і за те мав би був дістати 30 000 зл., але тому що тоді [...] грошей згл[ядно] взагалі більшої суми не було, він погодився [...] діставати по 400 зл. місячно. Зразу діставав від Сушка [...] Климишина, а потім, після розриву, далі від Сушка аж до [...] він виразно поставився за нами в зв'язку з консолід[аційною] ак[цією...] червня Сушко йому не виплачує. Він згадав мені про те [перед кіль]кома днями. Це була б довга поважна наукова праця і обі[ймала б] три томи грубости томів “Укр[аїнської] енциклопедії”. Вже три чет[верті пер]шого тому має написані і буде писати далі. Але до того [треба...] мати [змогу] тільки тій роботі посвятитися і том[у] платню. Тому-то я питав Вас, чи маю [...] казали, щоби дістати від нього [...]повнити Ваші зізнання [...]гово]рив з ним про те [...] Але я [...] погодиться дати своєї праці Вам для доповнень (найвище Ви могли їх йому написати до його використання) і друге: він, мабуть, не погодиться на негайне друкування тої своєї праці. Він радше напише якусь окрему статтю на потрібну тему. Тут є справа поважної наукової праці і тому прошу узгляднити ці мої думки й написати мені відповідь. Уважаю за найкраще, як Ви будете могли самі говорити з ним про те – продовжуючи, згл[ядно] “ратифікуючи” ту умову. Все-таки прошу мені написати.

Сьогодні передаю отримані зі Льв[ова] знимки провідника. До переданих написаних матриць прошу додати бракуючі: 1-7, 9, 21-24, 26, 92, 93, 95, 98.

Дня 27.8. покликав мене до себе л[ейтенант] Е., мій теперішній зв'язковий (цей, мабуть, що Вас возив до Берл[іна]) і переказав мені в категор[ичній] формі, що я маю йому до 1.9. зложити зелені авсвайзи: Буркута, Лебеда, Мащака, Гасина, Дудара, Сивака, Юрка. Про авсвайзи Мащака і Юрка мені нічого не відомо – через мене вони їх не діставали. Подав мені до відома, що вони ствердили, що ми фалшуємо ті зелені авсвайзи і що ті сфалшовані вони мають у руках. До їх стягнення велів мені вжити найшвидшої дороги. “Ваша служба зв'язку працює знаменито, – сказав, – і авсвайзи я мушу мати – бо в противному разі будемо говорити інакше”. Так само, щоби наші люди вицофалися з прифронтної полоси. Обурювався на нашу систему прапорів. Казав, що стрічав

* Deutsche Mark – німецька марка (нім.).

** Тут і далі текст пошкоджено.

такі комбінації: посередині наш орг[анізаційний] прапор, по лівім німецький, над ним портрет провідника, по правім словацький (“вони не є жаден рішаючий чинник”), а над ним портрет Гітлера. Я сказав йому, що ті всі речі перекажу Ігореві й Вам. Я м. і. хочу йому сказати, що я хочу звільнити себе зі слухання таких закидів (він зробив був мені деякі, а саме, що я дещо переказав до Льв[ова], що не повинен був робити). Прошу мені подати, чи можу (з такт[ичних] оглядів) це йому сказати. Бо зробив мені зовсім неслухно закид.

Відомости про УЦК перекаже устно.

Щиро здоровлю. Слава Україні!

Вол[одимир] Граб.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 16-17. Рукопис, оригінал.

№ 263

1941 р., серпень. – Заява Крайового проводу ОУН у Львові про напрямні подальшої праці у зміненій політичній ситуації

Заява

В зв'язку з витвореним тепер політичним станом, Краєвий провід Організації Українських Націоналістів заявляє:

1. У своїй довгочасній боротьбі за визволення переживав український нарід не раз дуже критичні моменти. Вороги українського народу не раз заповідали знищення усього, що українське, та намагалися цілковито зіпхнути нас з історичного шляху. Але здорові основи нашої національної спільноти і відвічне бажання жити й розвиватися не дали пропасти українському народові. Сьогодні ми знову в обличчі великих дій. І хоч ми сьогодні ближче, як коли-небудь, до здійснення наших завітних мрій, то тим не менше* багато ще прийдеться українському народові перебороти перешкод на шляху до його волі. Тому посиленої праці, гарту, завзяття і віри [у] слушність своєї справи треба сьогодні українському народові.

2. Організація Українських Націоналістів прийняла сучасну війну як нагоду до переведення остаточної розправи з окупантами в боротьбі за волю України. Виходячи з того становища, ОУН дала вислів бажань і волі всього українського народу, проголошуючи в дні 30 червня 1941 р. незалежність Української держави. Акт цей остане історичним документом, що звершив один період боротьби українського народу за визволення.

3. Теж на майбутнє буде ОУН у кожній ситуації вести тільки такі акції, що є виявом вільної волі українського народу, а не тільки такі, що мали б вміщатися у вузьких рамках кожночасної дійсности.

4. Спосіб дальшої праці Організації Українських Націоналістів мусить бути пристований до витворених умовин та мусить відповідати майбутнім потребам України. Українські націоналісти приймуть активну участь в суспільній праці на всіх ділянках національного життя. ОУН не йде – всупереч провокативним вісткам шкідників української справи – на боротьбу проти Німеччини. ОУН буде протиставлятися усім спробам вияву неорганізованої чуттєвої реакції, що, позбавлені всякого політичного реалізму та зрозуміння тимчасовости теперішньої, зумовленої війною ситуації, навіть при найкращих намірах можуть нанести українській справі великі шкоди.

* У тексті: “не тимменше”.

5. Організація Українських Націоналістів п'ятнує в найрішучіший спосіб акцію групи інж[енера] А. Мельника, що, всупереч волі всього українського народу, одинока виступила проти акту самостійності і знутри вдарила в основи української державности. Український нарід ніколи не простить одиницям тим зради, поповненої в цю історичну хвилину.

6. У своїй дальшій боротьбі ОУН вдержить та буде старатися розбудувати співпрацю з Німеччиною та з усіма тими силами, що, будучи приязними Україні, сьогодні під проводом Німеччини борються проти найбільшого ворога України – московського большевизму та змагають до становлення* нового європейського ладу, якого співтворцем хоче стати Україна. ОУН висловлює переконання, що, незалежно від теперішньої ситуації, сили ті визначають в найближчій будучності велику роль ОУН як чинника, що одинокий може зорганізувати і повести український нарід у його боротьбі проти Москви за незалежну Українську державу та за збудовання тривалого миру на Сході Європи.

В серпні 1941 р.

Краєвий провід Організації Українських Націоналістів

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп.1, спр. 63, с. 8. Друкований відбиток.

№ 264

1941 р., вересня 1. – Доповідна записка невідомого про різке загострення угорського окупаційного режиму на Гуцульщині**

[Штамп:] Ч. 59 від 1.IX.[19]41 [р.]

Гуцульщина

Відносини на Гуцульщині

Як знаємо, ціла Гуцульщина та Підгір'я аж по Дністер занята малярськими військами, які [з] перших днів по приході вдавали українських прихильників, навіть приятелів, та з кожним днем ця приязнь прибирає щораз то холодніший вигляд, навіть ворожий. Передовсім справа їхнього стосунку до неприхильних нам елементів стає щоразу цікавішою. Конкретно, прихильність малярів, яка до українців маліє, – зростає рівночасно до поляків, навіть до жидів, що цілком без обиняків виявляють себе симпатиками уступившої большевицької влади. Треба згадати, що в Малярській армії є багато офіцерів-поляків (з бувшої польської армії, що перейшли туди в 1939 році – як до союзників), які своєї україножерської роботи не занехаяли й досі, бо від того часу зросла сила польського духу на Гуцульщині, організована Польською військовою організацією, а пирана такими “офіцерами” малярської армії та потайки інформована.

Бувають часті випадки, що малярські війська, крім щоденно заспокоюваних домагань доставки відповідної кількості харчів, розбивають чоконами кооперативні крамниці та забирають, що тільки їм подобається, а виходячи з крамниці, дають “дозвіл” здивованій товпі порпатися в рештках товарів. На інтервенції нашої влади відсилають заглянути в наші крамниці, щоб ствердити, що це не малярське військо, а самі “свої” люди обкрадають українські кооперативи.

* В оригіналі: “остановлення”.

** Датується за вхідним штампом.

Можна почути й ще цікавіші речі, де мадярські офіцери жадають здійснення тризуба з хреста біля читальні під загрозою репресій (арештувань, розстрілу), як будь-то би чогось протидержавного, а жидівське та польське населення тішиться у таких старшин “поводженням”, проходжуючися з ними попід руки та відчуваючи щоденно опіку (велику) від них. Ревізії за зброєю зачинають мадяри від української інтелігенції та селян, а відтак доперва заходять до поляків чи жидів, що є батьками узброєних комсомольців.

Цілковите розброєння української міліції в українських селах на Гуцульщині трапляється в двох-трьох селах на район. Найбільш обурює населення та українську міліцію те, що з трудом вишукуваних по лісах та дебрах комуністів, жидів та поляків, випускають мадяри на волю, показуючи йти куди хочуть. Так діється навіть досить часто (1-2 рази в тижні). До нашої міліції ставляться при такій “роботі” дуже гостро (багнетами до грудей тощо). Селян арештують і віддають у польовий суд (мадярський) навіть за такі речі, як сварка за межу та легке побиття сапою.

Радіоапарати заборонено мати тільки жидам, а полякам, що цілими ночами групуються при таких апаратах, а цілими днями розпускають панічні вістки між українським населенням, – не заборонено. Переїжджаючи через глухе село, можна бачити цілком до від’їзду готових громадян-українців, що зі страхом поглядають на Схід, чи не зближаються “червоні”, бо поза селом мешкаючий поляк, в якого є радіо, казав ще вдосвіта, що большевики йдуть вже вперед, тому то й чути стріли, та казав, що українцям нема чого й години лишатися в селі.

Місцевостей та прізвищ не подаю через те, що по опублікуванні цього можливі є репресії з мадярської сторони. Добре поінформовані люди усякі перешкоди та труднощі в подорожі українцям з Гуцульщини до Львова пояснюють обережністю мадярів, що в кожному такому їдучому до Львова “осібняку” добачують носія скарг до німецької влади, якої приходу наше населення явно очікує, як єдиного рятунку з такого положення, яке тепер царює на Гуцульщині під мадярською владою.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 74. Машинопис, оригінал.

№ 265

1941 р, вересня 10. – Донесення офіцера абверу при Верховному командуванні 11 армії відділові абверу II Верховного командування збройних сил про діяльність членів ОУН в Україні

Верховне командування 11 армії
Офіц[ер] абв[еру] (абв[еру] підрозділ абв[еру]I) Г[оловна] с[тавка] армії,
10 вересня 1941 р.
Стос[ується]: Організація Українських Націоналістів ОУН (Бандери)
Джерело: т[аємний] а[гент]
Час: 10 вересня 1941 [р.]
В[ерховне] к[омандування] З[бойних сил]
Зовн[ішній] відділ абверу II

З деякого часу в зоні, де ведуться військові дії, з’являються молоді українці, що називають себе членами ОУН (група Бандери). Вони вказують на те, що отримали завдання від організації по налагодженню національно-культурної відбудови країни.

За їх словами, деякі з них належали раніше до підрозділу абверу II “Нахтігаль”, який був розв’язаний. З того часу вони мають завдання від організації охоплювати в організаційному розумінні певні, наперед визначені області окупованої України. Але деякі з їхніх людей заарештовані німецькими інстанціями, що проте їм не перешкоджає у плановому проведенню акції. Нові люди мали б бути готові, щоб зайняти свої місця впарі із наступаючими військами.

Ці люди занепокоєні майбутнім України, побоюються поділу її між Румунією, Угорщиною та прилучення до Генерал-губернаторства, яке є під польським впливом, а також схвильовані долею решти земель, що мають стати німецькою колонією. Різні заходи німецької влади, як наприклад, розпуск українських відділів добровольців, розпуск створеної в Галичині місцевої міліції, тлумачаться як спроби придушення українського вільного розвитку. Чутки про планове німецьке управління Україною, очолюване гауляйтером Кохом і капітаном професором Кохом, оцінюється приказкою: “Де багато кухарів, там борщ пересолений” без подальших коментарів. Шкодують лише, що в управлінні не знайшлося керівних посад для українців. Проте особа капітана професора Коха, здається, всюди користується певною симпатією.

За переміщенням вгору названих людей слідкується. Просимо інструкції щодо заходів стосовно вище викладеного.

За Верховне командування армії
з[а] д[орученням] начальника генерального штабу
майор

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 261-262. Переклад з німецької мови. – С. 259-260.

№ 266

1941 р., вересня 10. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про політичне становище на Поліссі та Волині, а також про загострення відносин між двома відгалуженнями ОУН після вбивства О. Сеніка та М. Сціборського у Житомирі

Начальник Поліції безпеки і СД
IV AI – В. № 1 В/41 т[аємна] д[ержавна] с[права]
Секретна справа Райху!

Берлін, 10 вересня 1941 р.

Донесення про події в СРСР № 79 [...]*

II. Повідомлення айнзацгруп і айнзацкоманд

Командуючий Поліції безпеки і СД Кракова повідомляє:

Повідомлення про становище в кол[ишній] російській Польщі

Загальний настрій:

Берестя-Литовське:

Прилучення області до Райхскомісаріату у Києва викликало серед українців величезну радість. Райхскомісаріат розглядається як підготовчий етап до самостійної України. Очікується, що вже тепер управління перейде до рук українців. Українці бажать одне одному кращого майбутнього і обмінюються відомим великодним поцілунком. Серед білорусів і поляків прилучення до Райхскомісаріату викликало розгубленість, оскільки вони розраховували на

* Далі скорочено в першій публікації.

приєднання до Генерального Губернаторства. Супроти німецьких місць – вказівки на економічну та транспортно-технічну залежність області від Генерального Губернаторства. З Ковеля – повідомлення про дальші загострення між поляками і українцями, спричинені провокаторською поведінкою української міліції. Далше, повідомлення про непримиренне ставлення поляків до своїх людей, які працюють на службі у німців. Українське сільське населення дальше ставиться прихильно до німців. Запрошують німецьких солдатів на церковні та родинні свята.

Дистрикт Галичина

Нові надії на особливе місце українців у Генеральному Губернаторстві викликається:

1) через відновлення переговорів з боку уряду Генерального Губернаторства про нову українську народну організацію;

2) чутками про створення українського Вафен-СС (частини СС) у Генеральному Губернаторстві;

3) через встановлення, згідно з попередніми чутками, Райхскомісаріату в Києві та підпорядкування Волині і Полісся цьому комісаріату.

Вбивство Сціборського і Сеника, як також одного з прихильників Мельника у Галичині, викликало велике обурення серед української інтелігенції. Занепокоєння, що від цього страждатимуть відносини між українцями і німцями. Чутки, що група Бандери веде переговори з польським рухом опору, посилюють ці побоювання. Загально очікується, що послідувать заходи Поліції безпеки.

Національні групи:

Українці

У дистрикті Галичина – переговори з урядом Генерального Губернаторства про встановлення українського об'єднання громадського права "Українська народна громада". Претензії українців внаслідок того, що адміністрація йде їм назустріч, суттєво зросли. Дозвіл положень, які пропонують українці, означав би надати особливий статус українцям у Генеральному Губернаторстві. Особливо важливі такі вимоги: право на заснування культурних закладів різних видів, винятково видавництва і друкування книг, газет і т. д., планування щодо побудови шкільництва, пропозиції до вибору викладацького складу, виховання української молоді (молодіжні організації, дитячі садки, спортивні товариства і т. д.). Співдія при плануванні і розбудові господарства, як також при заснуванні транспортних і страхових підприємств, економічних цільових об'єднань, заснуванні профспілок, введення загального національного податку. Українці вже примирилися з положенням допомогового комітету. Допуск переговорів про нову організацію оживив старі побажання щодо особливого статусу. У Бересті-Литовському після оприлюднення приділення області Райхскомісаріатові посилилась пропаганда незалежності. Українська інтелігенція під сильним впливом групи Бандери. Розгортання діяльності групи гетьмана, але без особливого успіху. Робляться спроби створити національну церкву.

Група Бандери як в Галичині, так і на Волині робить активні спроби влаштувати своїх членів перекладачами при німецьких службах. Посилена пропаганда за Бандеру, збір підписів для заяв на дозвіл в'їзду для Бандери на українську територію. Далі поширюються старі листівки про уряд Стецька і проголошення незалежності. Подібно поширюється також відмовна відповідь Бандери, на вимогу проф. Коха (служба Розенберга), розв'язати уряд Стецька. Збір

на Бойовий фонд ОУН: продаж марок із датою прокламації незалежності (30.6.[19]41[р.]). Чутки про дальші вбивства прихильників Мельника. Хто веде пропаганду за Мельника, того вбивають. З цих причин – подальше відсторонення старшої генерації від групи Бандери. Домагання української інтелігенції групи Мельника:

– ввести заходи поліції безпеки проти проводу групи Бандери. Провідні члени групи Бандери після того, як стало відоме вбивство Сціборського і Сеніка, переховуються, побоюючись заходів поліції безпеки.

Білоруси

Комітет у Бересті-Литовському. Головна увага звертається на економічну опіку над національною групою. На передньому плані – інформація про робочі місця і створення господарських підприємств. В народній боротьбі білоруси[...]*

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 267-270. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 263-265.

№ 267

1941 р., вересня 15. – Повідомлення представника Міністерства закордонних справ капітана Пфляйдерера до МЗС у Берліні про політичну ситуацію на теренах між західноукраїнським Ярославом та наддніпрянсько-українським Кременчуком

Капітан Пфляйдерер,
п[редставник] МЗС при
В[ерховному] к[омандуванні] 17 а[рмії].

Головна ставка армії, 15 вересня 1941 [р.]

До Міністерства закордонних справ у Берліні

Зміст: Політичне становище в Україні
3 копії

Політичне повідомлення

Попереднє зауваження: спостереження, що лежать в основі наступного повідомлення, походять із зони військових дій 17 армії, яка перебуває під верховним командуванням генерала піхоти фон Штюльпнагеля. Зона військових дій просунулася з Заходу на Схід приблизно до такої лінії:

Ярослав-Львів-Тернопіль-Проскурів-Винниця-Умань-Єлисаветград (Кіровоград)-Олександрія-Кременчук на Дніпрі. Ці області мають переважно аграрний характер.

Політичну картину України намалювати важко. Після усунення більшовицьких функціонерів бракує однієї верстви, міродайної для політичної волі країни. Населення настільки обтяжене турботами повсякденного життя, що воно майже зовсім не може займатися громадськими справами. Після досвіду радянського часу політика виглядає надто небезпечною, щоб приваблювати. Проте на селі майже скрізь знаходяться чоловіки, які після зайняття німецькими військами здатні керувати громадами та своїми господарствами. Державне господарство совітів, особливо колгоспне господарство, подіяло тут явно виховним чином. Проте для керівництва державними підприємствами цього зараз ледве вистачить. Міста юдеїзовані, а також сильно русифіковані. Пересічний

* Скорочено в першій публікації.

працівник розумової праці і службовець, здається, має небагато українського запалу. Виняток становлять хіба що вчителі. Всупереч русифікаційній політиці совітів вони пов'язані з країною та своєю історією. Також теперішнє безробіття вчителів сприяє їх політизації. Проте загалом політичне волеутворення в Україні поміж Збручем та Дніпром зараз лише починає проявлятися, і можливості для політичної дії ще малі. Незважаючи на ці обмеження, вже тепер можна сказати таке:

1. Українці хочуть мати неподільну країну. Тут треба перевірити, яку роль відіграє кордон між рутенцями з Генерального Губернаторства та іншими українцями. З фактичного погляду кордон виражає велику різницю між обома частинами українського народу: рутенці є греко-уніатами, під впливом Австрії і Польщі, тоді як українці, що розселяються на схід від них, належать до православної церкви і перебувають під глибокойдучим впливом Москви й більшовизму. Різноманітність цих впливів виявилась не лише в ділянках культури й господарства, але й у мові. Українець зі Львова й наддніпрянець завжди матимуть різні погляди на те, чия мова, властиво, є справді українською. Але також і в політичному відношенні картина по цей і по той бік кордону є різною. Для українців із колишніх російських областей кордон як такий існує насправді. Тому у них, мабуть, бажання мати неподільну Україну погодилось би з відокремленням Галичини. В українських організаціях Генерального Губернаторства, однак, національне почуття, а також прагнення до розширення та єдності всіх територій є таким живим, що вони ніколи не відмовились би від приєднання України, принаймні по Дніпро. Тому бандерівці з Генерального Губернаторства намагаються з іще більшою наполегливістю проникнути у звільнені нами доти совєтські області й здобути їх для української державної думки. Але тим самим поміж окупаційну владу і населення поволі проникає політична сила, яка утруднює наше управління і викликає побоювання, що одного дня вона може обернутися проти нас. Тому бандерівці є принципово небажаними в Україні на схід від давнього польсько-радянського кордону. Було б дуже доцільним заборонити їм туди переходити.

Отож, крім, хіба окремого випадку південно-східного Генерального Губернаторства, якщо від України будуть відчужені інші місцевості й міста, це справить негативний вплив на загал населення, що було б некорисним для нашого становища у визволених областях. Це особливо стосується території на схід від Дністра. Втрата Одеси, наприклад, в Україні була б сприйнята подібним чином, як свого часу відокремлення Данціга в Німеччині.

2. Українці бажать мати незалежну країну. Там, де це бажання приводить до лозунгу "Україна – українцям", є наявне, без сумніву, романтичне перебільшення. Прості українці занадто виразно відчувають, що визволення від більшовизму оплачене такими важкими жертвами – німецькою кров'ю і майном, що цим обґрунтоване самостійне право німців в Україні. Очищення країни від наших військ скоро привело б до того, що її захопили б інші сили. До того ж розсудливі українці часто висловлюють думку, що в їхній країні на даний момент бракує провідних особистостей та що державотворча сила України взагалі ніколи не була достатньою, тому управління державою ззовні було б необхідним і доцільним.

Однак Німеччина добре зробить, якщо не буде занадто безпечною в цьому відношенні. Як тільки в Україні знову появляться університети і студенти, з

диким націоналізмом буде покінчено. Слід пам'ятати, що в Україні з'являлося багато видатних вождів у постаті гетьманів, пам'ять про яких живе і зміцнює віру народу в свою незалежність. Хто хоче зазирнути у майбутнє, може довідатись про це з історії і виразно побачить таке: часи розквіту України у Київській державі X-XII століть так само були витвором іноземців, як і часи найбільшого гноблення від XVI до XVIII століття та під час диктатури Рад до 1941 [р.]. Різниця між Рюриком та його нащадками, з одного боку, і татарами, поляками, московитами та більшовиками, з іншого, полягала у способі їхнього ставлення до країни. Звичайно, що для окупаційної влади бажано займатися цими питаннями. І чим швидше це станеться, тим корисніше. Стосунки все ще перебувають у процесі зміни. Зараз їх було б сформувати легше, ніж пізніше, коли вони зміцніють.

3. Німцям українці вдячні за звільнення від ярма більшовизму. Це почуття вдячності ослаблюють різні обставини. Єдине, чого багато українців побоюються, що одного дня більшовики можуть повернутися і криваво помститися кожному, хто виявив будь-яке дружнє ставлення до німців. На це робить ставку також пропаганда противника, поширюючи таємний страх. Далі, завдані війною руйнування, потрясіння в щоденному житті й загроза для виживання такі великі, що від цього зменшується почуття радості і вдячності. Нарешті, треба вказати на те, що присутність великих військових частин, які згідно з розпорядженням, повинні утримуватися з села, пригнічує настрої населення. Союзники застосовують при тому надзвичайно суворі методи, і також розмір конфіскацій через тяжке становище з постачанням у них порівняно більший, ніж у нас.

Майбутнє ставлення українців до Німеччини буде великою мірою визначатися заходами німецької адміністрації. В центрі, природно, стоїть аграрна політика. Якщо крайовий порядок з німецького боку буде спрямований тільки на те, щоб здобувати найвищі врожаї для вивезення звідси, і для цього Німеччина збереже більшовицькі форми виробництва, тоді населення буде ставитись до присутності німців інакше, ніж коли б вони відповідно посприяли поверненню слов'янського селянина його власній країні і власному господарству. Залишаю за собою право подати про це доповідь при іншій нагоді. Далі ставлення українців буде залежати від того, чи вироблене ними залишиться їм, чи ні. Потребувати в цій країні будуть всього, але і те, на що не буде безпосередньої потреби, купуватимуть через необмежений голод на товари, якщо вони там тільки будуть. Товари є нашою найкращою пропагандою. Ми не зможемо довго обходитись без них. В кінці треба було б ще зауважити, що на майбутнє становище Німеччини в Україні впливатимуть також психологічні фактори. Старанність німців, яка викликає у слов'ян не лише захоплення, але й невдоволення, безперешкодно досягне своєї мети, якщо її супроводжуватиме психологія проникнення вглиб слов'янської душі. Слов'янська душа глибока й сильна. Вона так само здатна до добра, як і до безмежного зла. Також у спілкуванні зі слов'янами завжди успішнішою є діалектична гнучкість, ніж гримання кулаком по столу. Сповнені життя особистості сприймаються краще, ніж безіменні "інстанції"; люди важливіші, ніж папір.

На завершення цього повідомлення, узагальнюючи, слід підкреслити, що в даний час ми перебуваємо в Україні в особливому становищі: ми здобули велику родючу країну; ми здійснюємо у ній владу не лише тому, що маємо на це силу, але й тому, що немає місцевих осередків, які робили б це замість нас.

Окрім того, ми перебуваємо у країні, яка аж до нашої перемоги жила під політично, господарськи й соціально однаково ненависним їй режимом.

Усуваючи цей режим і замінюючи його кращим порядком, ми прив'язуємо до себе кожного окремого жителя країни і ставимо його у дієву опозицію до наших ворогів. Ця користь буде тим тривалішою, чим кращим буде порядок, який ми впровадимо.

Повідомлення подається Верховному командуванню армії

Пфляйдерер

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/16. № 199655-199660. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 44.

№ 268

1941 р., вересня 19. – Звіт особистого референта райхсканцлера А. Гітлера, штандартенфюрера СА Кеппена про розмову за столом у А. Гітлера про незалежність України, його погляди на слов'ян, зруйнування Києва та взяття Полтави

Звіт № 32

Головна ставка фюрера, п'ятниця, 19.9.1941 [р.]

1) Обід 18.9.

Гості: Райхсміністр др. Ляммерс, райхскомісар Кох

Я розмовляв з р[айхс]м[іністром] д-ром Ляммерсом про Пропам'ятну записку держсекретаря Штукарта щодо проведення нових кордонів на Сході і др Ляммерс запевнив мене, що він не буде подавати її фюрерові, поки не поговорить про неї з райхсміністром. Др Ляммерс, правдоподібно, приїде до Берліна 21 або 22.9 і тоді відвідає райхсміністра для приватної наради.

Розмова за столом точилася, в основному, навколо теми "вільна Україна", не виявивши також ніяких особливих нових аргументів. І фюрер, і райхскомісар заперечують вільну Україну. Слов'яни є родиною кролів, які самі по собі ніколи не вийдуть поза межі рідинного союзу, коли їх до цього не спонукатиме панівний прошарок. Загальна дезорганізація є для них природним і бажаним станом. Усе засвоєне ними знання залишається у кращому випадку напівзнанням, яке робить їх незадоволеними й анархістичними. Заснування університету в Києві слід відхилити вже з цієї причини. Окрім того, від міста Києва ледве чи щось залишиться. Намір фюрера, який розглядає зруйнування великих російських міст як передумову тривалості нашої влади в Росії, був ще підтриманий райхскомісаром, який по можливості хоче зруйнувати українську промисловість, щоб повернути пролетаріат на село. Можливості збуту на російському ринку ужиткових і готових виробів нададуть саксонській промисловості небувалого піднесення. Коли ще потім забрати в державну монополію необхідні делкатеси, алкоголь і тютюн, тоді вдасться цілком приборати до рук населення в окупованих областях. Кох наголосив, що від самого початку треба бути твердим і брутальним і не слід впадати в помилки 1917/18 рр. і бути часом поступливим, а часом твердим. Генерала Айхгорна, що показово, убили не більшовики, а українські націоналісти. Фюрер навів англійську форму правління в Індії як варту наслідування мету нашого управління на Сході. Всередині німецького народу – шонайбільша народна єдність і можливість освіти для кожного, але назовні – абсолютне панське ставлення.

2) Райхскомісар Кох матиме свою доповідь у фюрера щойно 19.9 по обіді, оскільки на обговоренні повинен бути присутнім також генерал-фельдмаршал Кайтель, який 18.9 вилетів до групи військ Північ до Пскова. Настрій у Г[оловній] с[тавці] ф[юрера] є для Коха дуже сприятливим, усі вважають його відповідною людиною і “другим Сталінім”, який якнайкраще вирішить своє завдання.

5) Військове становище 19.9.

Великі успіхи на Півдні розвиваються. На Мелітополь іде сильний наступ. Полтава взята 18.9 військами, які перейшли Дніпро біля Кременчука. Росіяни відступили на Схід. За Київ точаться важкі бої в районі Південного вокзалу. Стоїть питання, чи варто ще далі проникати в місто. Великий котел на схід від Києва розчленований на 4 менші. За попередніми розрахунками, в полон узято близько 250 000 чоловік [...]*

Др В. Кеппен

СА-штандартенфюрер і особистий референт

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R6/34a. Звіт № 32. Арк. 1-3. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 45.

№ 269

1941 р., вересня 25. – Інформація співробітників Міністерства закордонних справ у Берліні посла Гросскопфа і посольського радника Баума статссекретареві МЗС баронові фон Вайцзекерві про ставлення Райхсміністерства для окупованих східних територій у Берліні до українського питання і майбутнього українців

Реф[еренти]: пос[ол] Гросскопф,
п[осольський] р[адник] Баум

Стос[овно]: повідомлення з [Райхс]міністерства [для окупованих] сх[ідних] територій]

Др Ляйббрандт, керівник головного відділу II (політика) в Райхсміністерстві для окупованих східних територій, повідомив мене сьогодні про таке ставлення свого міністерства до українського питання:

Створення власної Української держави, всупереч деяким поширеним чуткам, не є метою на далеку перспективу; однак варто уникати прийняття остаточного рішення; також не дозволяти обговорювати це питання з громадськістю. Зрештою, існує достатньо розсудливих українців, які самі не вважають нагальним вирішення таких питань майбутнього і яким більше залежить, щоб якомога швидше почати практично працювати для своєї країни і свого народу і самим творити засоби власного існування на цій основі. Опозиція виходить здебільшого від політичних груп, серед яких найбільш претензійною показує себе ОУН, яка покликається на свої колишні заслуги перед німецькими чинниками. Корисність цих людей, які проявили себе як агенти, і якої їм ніхто не заперечує, тим більше, що вони теж принесли жертви, ще не дає їм права ставити вимоги щодо політичної діяльності. Міністерство [для окупованих] сх[ідних]

* Скорочено в публікації, підготованій раніше до друку.

територій] у кожному разі не має наміру розглядати жодну українську партію, в тому числі ОУН, як повноправного носія політичних і державницьких завдань; значно більше воно хотіло б залучити до співробітництва людей, яких можна було б використати, виходячи з їхніх якостей професійних виконавців, експертів, обізнаних з місцевими умовами; незалежно від того, чи належали вони раніше до якогось політичного угруповання, чи ні. А будь-які вимоги чи декларації українських партій не мають для нас значення.

В українських областях хочемо діяти таким чином, щоб залучити місцеві сили передусім до нижніх і середніх ланок самоврядування і в кожному разі керівництво повинні здійснювати німці. Годі заперечувати, що в окремих випадках трапляється маса недоліків, що нова німецька адміністрація ще не справляється зі своїми завданнями, труднощі величезні, особливо, на колишніх радянських територіях та ще й на третьому році війни; Міністерство [для окупованих] східних територій] вимушене тепер, наприклад, вести – досі безуспішну – боротьбу, щоб забезпечити для своїх окружних комісарів хоча б по одній вантажній машині. Коли трапляються несправедливі переслідування окремих українців, то вони самі часто в цьому винні, через погане ставлення один до одного і донощицтво. Німецька адміністрація на українських територіях повинна мати надалі ясне розуміння того, що на даний момент вона не може багато запропонувати населенню ані в політичному, ані, на жаль, в економічному плані; слід, отже, продемонструвати прихильність принаймні у ділянці культури і сприяти розвитку самостійного життя саме в цьому напрямку.

Др Ляйббрандт зауважив також, що Міністерство [для окупованих] східних територій] і надалі стикається з великими труднощами у своєму власному домі, щоб взагалі навести лад у власній організації, і що нестача людей, які знають країну, мають досвід управлінської роботи і, особливо, відповідних сил у центральних органах та передусім у місцевій адміністрації, була й залишається найбільшою турботою.

Про стан справ на території Остлянду я отримаю незабаром інформацію. З 26-го по 29-е ц. м. я виїду з Берліна до Генерального Губернаторства, де на місці спробую зорієнтуватися, зокрема, в українському питанні і після цього про нього доповісти.

Через пана радника Зігфріда подано

Панові [державному] [секретарю] барону фон Вайцзекерві

Берлін, 25 вересня 1941 [р.]

Баум

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 296-297. Переклад з німецької мови. – С. 294-295; Zlepko D. – № 49.

№ 270

1941 р., вересня 26. – Повідомлення райхсміністра і начальника Райхсканцелярії Г.-Г. Ляммерса райхсміністрів для окупованих східних територій А. Розенбергові у Берліні про розпорядження канцлера А. Гітлера не відкривати університет у Києві

Райхсміністр і начальник
Райхсканцелярії
Rk. 14012A

Г[оловна] с[тавка] ф[юрера]
26 вересня 1941 [р.]

До райхсміністра для окупованих східних територій
пана райхсляйтера Альфреда Розенберга
Стосовно: Університету в Києві
Берлін В 35 Раухштрассе 17-18

Високоповажаний партійний товаришу Розенберг!

Фюрер висловився таким чином, що про створення університету в Києві, на яке, очевидно, розраховують і про що клопочуться деякі інстанції, не може бути й мови. Тому я просив би будь-які прагнення, що стосуються створення університету в Києві, припинити з самого початку.

Гайль Гітлер!
Щиро Вам відданий

(До рук п[ана] р[айхс]м[іністра])

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 43/III/690 b. – С. 13. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 50.

№ 271

1941 р., вересня 28. – Урядова нотатка Міністерства закордонних справ у Берліні від уряду Генерального Губернаторства у Кракові для Міністерства закордонних справ у Берліні про українське питання

Нотатка

В “уряді Генерального Губернаторства”, як називається центральна установа в Кракові, не існує так, як у Східному міністерстві “Головного відділу II (політика)”. Завдання Генерального Губернаторства, окреслювані у вужчому сенсі як “політичні”, а саме, національні питання, опрацьовуються тут у головному відділі “Внутрішнє управління” і під вищим керівництвом його “президента” Вестеркампа (раніше вищого крайового радника у протектораті в Празі) у відділі “Справи населення”. Керівником відділу “Справи населення” є зараз др Вейраух. Йому і президентові Вестеркампу директиви, яких збирається дотримуватись Східне міністерство в українському питанні, досі не були відомі, і вони привітали їх та схвалили можливість ближче з ними познайомитись; зв’язок між урядом Генерального Губернаторства і Східним міністерством, очевидно, ще мало розвинутий. При цьому певну роль відіграють суперечки про включення Східної Галичини до Генерального Губернаторства, незважаючи на те, що у Кракові не погоджуються з тим, щоб др Франк був у цьому русійною силою. Великою мірою вирішальним є спонтанне рішення фюрера, яке виникло на основі прийнятих раніше рішень, згідно з чим Генеральне Губерна-

торство повинно залишатися “окраїнною землею” тривкіше інтегрованої складової Райху; просування вперед східного кордону цієї “окраїнної землі” повинно розглядатися як необхідний фактор безпеки, пізніше більше впливатиме те, що бажане міцніше охоплення Угорщини, і було б необхідним встановлення німецько-румунського кордону. Після того, як Східна Галичина вже відійшла до Генерального Губернаторства, пожвавилися, як можна почути у краківських установах, “тенденції до об’єднання”. Це стосується: а) Волині – щоб покращити обмежену базу постачання продовольством Генерального Губернаторства; б) т. зв. Полісся, для якого жваво дискутують плани осушення земель (у польський час – 1927/28 – їх вивчала комісія Народного Об’єднання, в радянський час – наново проєктовані); з області Полісся Генеральне Губернаторство хотіло б, окрім того, усунути небажані для нього або менш бажані (неповноцінні) елементи населення*.

Незважаючи на те, що, як уже згадувалось, між урядом Генерального Губернаторства і Східним міністерством контакти поки що незначні – в майбутньому їм треба сприяти більше, – виявилось, що в українському питанні вони йдуть, по суті, в тому самому напрямку. Деякі відмінності виникають з факту, що за сучасною концепцією для українства Східної Галичини взагалі не існує жодних перспектив на участь у власному українському державному існуванні в будь-якій формі. На практиці проведення будь-яких місцевих заходів для залучення українського елемента і сприяння його національно-культурному життю у Генеральному Губернаторстві відбувається природно інтенсивніше, ніж у Східній Україні, оскільки Генеральне Губернаторство в цьому відношенні має в розпорядженні апарат управління, який порівняно легше запустити в дію.

Краків, 28 вересня 1941 [р.]

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/13. № 199685. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 51.

№ 272

1941 р., вересня 30.** – Звіт Командуючого тилового району групи військ Південь з Кривого Рогу про політичне та економічне становище в окупованих німецькими військами східних областях України

Курсив

Звіт про діяльність VII відділу від 1 до 30.9.1941 [р.]
Командуючий тил[ового] р[айо]ну [групи військ] Південь

1. Організаційне

Командуючий тил[ового] р[айо]ну [групи військ] Південь перебуває від 15.9.[19]41 [р.] у Кривому Розі. Експерт з бібліотечної справи, оберл[ейтенант] др Шмітц, діяв спершу в Житомирі, а потім у Києві.

Експерт з культури асесор др Штрентгер відбув до Києва 28.9.

* Тут, під текстом доповнено рукою: “Ці наміри Генерального Губернаторства зазнали поразки. Названі під а) та б) області залишаються у складі Райхскомісаріату Україна (Волинь) або ж мають до нього відійти (Полісся)”.

** Датуються за крайньою датою документа.

2. Політичне становище

30.8 у Житомирі прибічником Бандери були застрелені двоє українських націоналістів, які співпрацювали з німецькими органами збройних сил. У колах противників Бандери побутує думка, що йшлося про організовану акцію. Вони попросили захисту.

Висилки прибічників Бандери через небажану пропаганду частішають. Коли й цим явищам досі ще не надавалось особливого значення, все ж не можна не визнати, що зі зростаючими труднощами в постачанні населення, ознаки яких уже стають помітними, готується ґрунт для радикальної пропаганди. На жаль, висловлювання німецьких інстанцій про майбутню політику щодо українського населення, в яких вона змалювана похмурими фарбами, постійно дають противникам новий агітаційний матеріал.

Однодушної протидії німецької контрпропаганди цим перегинам не помітно. Тому вплив на населення відбувається в рамках військових завдань і в окремих випадках. Але цього недостатньо для поборювання пропаганди противника; оскільки інша сторона представляє цьому тривалі впливи, які представляють далекойдучі програмні. Щоб українські намагання політизувати й дискутувати, німецька пропаганда повинна висунути лозунги.

Видання українських газет розвивається, але його утруднює брак паперу і друкарських машин у малих містах, які можуть обслуговувати навколишні місцевості. Населення відчуває голод за повідомленнями про Німеччину та її майбутню долю. Заспокоєння цієї потреби відразу відібрало б багато аргументів з рук пропаганди противника.

Враховуючи існуючі труднощі, треба спробувати в кожне село хоча б час від часу привозити для вивішування газету або повідомлення про важливі політичні питання. Роз'яснення про втілення їх у життя дають привід іще раз вказати на доцільність призначення пропагандистів до військового управління.

Для особливої опіки над фольксдойчами в районі Житомира було досягнуто домовленості, яка надає їм у розпорядження негайно 1 000, а пізніше 5 000 газет для політичного використання. Передачі частково перешкоджає нестача паперу.

Представники населення вказали на те, що нарукавні пов'язки міліції з блакитно-жовтими кольорами не є українськими національними кольорами, а кольорами прибічників Бандери; національні кольори є жовто-блакитні. Шляхом демонстрації блакитно-жовтих кольорів створюється враження, нібито німецькі збройні сили підтримують Бандеру. Досі в'яснення було неможливим, тому ми утримались від висловлення свого погляду. На громадських будівлях можна було побачити кольори, зазначені в кожному з обох розпоряджень; очевидно, населення само не знає, які з них є правильними. Тому просимо розпорядитися, з якими кольорами слід носити нарукавні пов'язки.

Деякі українські громади відкрили початкові школи. Дозвіл видає Верховне командування, польова командатура або дивізія. Для принципового рішення досі не було приводу. Однак якщо число відкриттів буде зростати, то повинні бути поставлені мінімальні вимоги, які захищатимуть інтереси німецьких збройних сил і не забігатимуть наперед у політиці райхскомісара. В принципі існує погляд, що шкіл ані не треба стримувати, ані сприяти їм.

3. Управлінська робота

Отриманий тепер огляд тримісячної фінансової діяльності громад дозволяє побачити, що їхні доходи насамперед отримуються від продажу продуктів харчування і товарів усіх видів, прибутків від підприємств і заводів. Податки стя-

гаються рідко або й зовсім не стягаються; вартих уваги сум вони не принесли. При доходах не розрізняють, чи вони походять від державних, чи від громадських підприємств.

Першим заходом у цьому відношенні можна вважати розпорядження ком[андувача] т[илового] р[айону] г[рупи військ] Південь від 9.9, за яким прибутками від радгоспів і окремих державних підприємств господарські служби будуть розпоряджатися на користь райхскомісара. Доходи від комунальних господарств і громадських підприємств залишаються громаді. Спільні дії господарських служб поширюються виключно на контроль за веденням господарства відповідно до отриманих директив.

Бургомістри, керівники районів і окремі українські керівні службовці здебільшого на початку почуваються зовсім безпорадними перед своїми завданнями. Щоб це безпідставно не відбивалося на управлінській діяльності, була видана інструкція про невідкладні заходи, яка містить усі важливі уваги.

Керівники оперативного транспорту, приділені до транспортних підрозділів, прибули ще не всі. Потреба в керівниках оперативного транспорту стосується також охоронних підрозділів. У даний момент буде можливим приділити вам керівника оперативного транспорту, який одночасно міг би співпрацювати з транспортним підрозділом. На перспективу це, однак, призведе до переобтяження і до неясності, хто кому підпорядковується. Тому просимо про виділення ще 3-х керівників оперативного транспорту. Придільений до ком[андувача] т[илового] р[айону] г[рупи військ] Південь керівник оперативного транспорту ще не прибув, але, з огляду на зимові умови роботи, його негайне прибуття є необхідним.

4. Співробітництво з господарськими керівниками

Порівняно з останнім звітним періодом настало суттєве покращення в той спосіб, що відбуваються щотижневі наради з господарськими інстанціями групи Південь, на яких обговорюються всі питання, які становлять взаємний інтерес. Інформування розповсюджується шляхом передачі повідомлень на всю діяльність господарських служб. Поінформованість про забезпечення військових частин і населення щодо приведення в дію виробництва, прийняття на роботу робочої сили, розподіл товарів, платні, премій є істотною для роботи VII відділу.

Розпорядженням від 9.9 заборонено охоронним підрозділам вживати будь-яких господарських заходів без погодження з господарськими інстанціями групи Південь; при зміні місця розташування вони мають виконувати вказівки тих господарських команд, у компетенції яких є їх місця перебування. Таким чином забезпечується тяглість господарської політики.

5. Ціни й оплата

Питання цін і оплати все більше стає основним і домінуючим. Воно розглядається господарськими інстанціями відповідно до їхніх вказівок з господарського погляду, в той час як воно фактично розвивається в політичне питання. Але бракує центральної сили, яка могла б врахувати цей напрям. Тому обов'язково необхідна співпраця з військовим управлінням. При транспортних підрозділах у деяких місцях при взаємодії VII [відділу] відбулося встановлення твердих цін, не чекаючи на регулювання їх господарською інспекцією.

Підпис

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/302. Арк. 23-24; Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 53.

1941 р., осінь* – Директива крайового провідника ОУН активів з ідеологічних питань

Провідному активіві ОУН

I.

1. В кожній організаційній одиниці від області до станиці включно повинні бути:

- а) українські національні прапори,
- б) організаційний прапор,
- в) Національний герб,
- г) організаційне знамя**.

За виготовлення, переховування – відповідають провідники організаційних клітин. За перехоплення організаційного прапору і знамени відповідає провідник організаційної клітини, як за віддачу ворогові в часі бою боєвого прапору.

II.

1. Ввести по всіх церквах обов'язкове відспівання молитви: “Боже великий, Творче всесильний” на закінчення кожного богослуження.

2. В кожній церкві, місцевості, в якій в боротьбі з наїзниками згинули українські боєвики, вмістити таблицю з їх прізвищами та іменами, датами народження і смерті. Під написом: “Здобудеш Українську державу, або згинеш в боротьбі за неї”.

3. На всіх могилах героїв умістити таблиці з написом про боротьбу за Українську державу героїв і т. п.

4. Зняти всі таблиці, на яких написано про жертви терору і т. п. (пр[и]м[і]ром], жертвам терору і т. п.) і заступити новими: “героям за Українську державу”.

5. В кожній українській хаті повинні бути портрети: Т. Шевченка, М. Міхновського, С. Петлюри, Е. Коновальця, С. Бандери, Український прапор і герб. Крім того, на стіні написаний на картоні декальог, на столі прибраний вишивками “Кобзар” Т. Шевченка.

III. Виготовити і передати до проводу:

1. Список усіх поляглих членів УВО-ОУН і нечленів у боротьбі з наїзниками за час від польської окупації до останніх днів, подаючи: а) ім'я і прізвище, б) дату народження і місце, в) професію, г) організаційний пост, д) місце і обставини смерті.

2. Список всіх виселених більшовиками.

3. Арештованих більшовиками, які досі не вернули.

4. Арештованих від дня приходу німців (дотично тих не подавати їх приналежності до організації і орг[анізаційних] постів).

5. Список тих, що згинули (в тюрмі, розстріляні) в часі від приходу німців. В двох останніх випадках подавати списки щомісяця про нові арешти і розстріли.

IV. Поробити знимки з могил героїв і передати проводові. Розшукати знимки погибших героїв, передати проводові до архіву.

V. Організувати в кожній станиці і повіті для потреб організації бібліотеки. Відповідають за них суспільні і пропагандивні керівники.

* Датується умовно за подіями (в тексті вже згадуються німецькі репресії).

** У публікації далі: “(вишите)”.

VI. Провести в найближчий час силами старшого громадянства збірку книжок (белетристика, видання “Вістника”) на СУЗ, книжки збирати в повітах і про проведену збірку і її вислід повідомити Провід.

Слава Україні!
Героям слава!

Красвий провідник Організації Українських Націоналістів

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 43, с. 28. Машинопис, копія.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 265-266.

№ 274

1941 р., осінь*. – Інструкція Політичної референтурн Проводу ОУН низовим організаціям про заходи для продовження боротьби з усіми імперіалістами за Українську державу та політичну підготовку військових кадрів

П[о]л[і]тична р[е]ферентура]
ч/5/41

Довірче
Тільки для службового вжитку

Інструкція

До переведення в життя цілоти діяльності ОУН

I

Продовж найближчих зимових місяців діяльність ор[ганіза]ції буде звернена в бік політ[ичного] та організац[ійного] опанування суспільно-нац[іонального] активу України, а через нього народніх укр[аїнських] мас для справи б[ороть]би за суверенність укр[аїнського] народу на укр[аїнській] землі. Політ[ичне] опанування суспільно-політ[ичного] активу програмою та вільною концепцією укр[аїнського] рев[олюційного] націоналізму є передумовою його включення в організаційні ряди.

II

Головним і центральним завданням ор[ганіза]ції під сучасну пору являється політ[ичне] й організаційне опанування ЗУЗ і СУЗ, з географічних і політ[ичних] причин, вирішальних для справи нац[іонального] визволення. Діяльність ор[ганіза]ції на інших укр[аїнських] землях мусить бути функціонально включена в цілість рев[олюційної] б[ороть]би укр[аїнського] народу на всій етнографічній т[ерито]рії.

III

Біжучий період організацій[ної] праці є періодом мобілізації та підготов[к]и укр[аїнських] рев[олюційних] сил для дальшої б[ороть]би за самост[ійну] соб[орну] Укр[аїнську] державу. Тому всякі місцеві й частинні акції назовні, що доводять до конфліктів з теперішньою військовою і політ[ичною] владою в Україні та унеможливають нормальну внутрішню працю в організаційних клітинах, є недоцільні.

IV

Політично опановуючи та організуючи нац[іональний] актив укр[аїнського] народу взагалі, а ОСУЗ зокрема, неодмінно звертати увагу на наступні моменти:

* Датується приблизно на підставі згадок про “найближчі зимові місяці”.

1) Підкреслювати провідну роль України в нац[іональному] визволенню всіх народів бувшого СРСР, як головного носія б[ороть]би з московським та кожним іншим імперіалізмом.

2) Наші гасла не можуть організувати і мобілізувати пасивних, правно не укр[аїнських] мас в Україні проти укр[аїнсько]го визв[ольного] руху та доводити до творення в Україні нац[іональних] фронтів громадянської війни. Мусимо змагати втягнути чи тільки держати під нашими впливами можливо все населення України, без огляду на його розговірну мову, мобілізуючи його до б[ороть]би не під гаслами б[ороть]би з місцевим московським населенням, а проти імперіалістичної політики територіяльно чужої, політично ворожої Москви та інших імперіалізмів.

3) При політичнім опануванні терену звертати особливу увагу на опанування міського населення: робітничого пролетаріяту, кадрів спеців, к[ульту]рних працівників, адміністративних кадр[ів]. Не можна допускати до протиставлення інтересів села – інтересам міста.

4) Шляхом річевої критики марксівсько-інтернаціоналістичного світогляду та практики імперіалістичної політики Москви в Україні змагати до заціплювання розвитку світогляду укр[аїнського] рев[олюційного] націоналізму. Кожний провідний член мусить опанувати основи марксизму та вміння проводити його критику.

5) У зустрічі з урбанізацією, індустріалізацією і усупільненням екон[омічного] життя України – підкреслити, що ці, по собі додатні процеси та конечні для державної самостійности України, стануть чинниками психічного розвитку України тільки після вклюдження їх у визвольні змагання укр[аїнського] народу та керовані з точки погляду життєвих потреб укр[аїнського] народу.

б) У підході до села треба підкреслювати, що:

а) ООН визнає і переведе засаду приватної власности на землю, поруч добровільної збірної та державної власности.

б) Розвиток укр[аїнського] села й забезпечення за укр[аїнським] селянством права на свободну господарку – можливі тільки в Укр[аїнськ]ій державі після рев[олюційного] усунення ек[ономічн]ої експлуатації села зовнішними політ[ичними] імперіалізмами.

7) Взагалі гасло самостійности України треба тісно зв'язувати з б[ороть]бою за суспільно-господарські права населення, та за громадянські права одиниць (свобода людини). Тільки в самостійній Україні буде укр[аїнський] селянин свободним господарем на землі, тільки в Укр[аїнськ]ій Державі буде запевнене робітництву екон[омічне] забезпечення, повнота громадянських прав і право вільних професійних союзів, а укр[аїнськ]ій інтелігенції – можливість всебічного розгорнення творчої праці.

Організаційна сітка – це організована система нац[іонально]-політ[ичного] активу та технічного необхідного елемента. Більш суспільно пасивні, політично мало вироблені круги наших прихильників держимо поза властивою ор[ганіза]цією, як зорганізованих симпатиків націоналістичного руху, впливаючи на них, а через них на маси, шляхом особистих впливів та використовування всіх можливих форм громадянської діяльности при існуючій ор[ганіза]ції суспільного життя.

VI

Для поширення площини нашого руху та для усупільнення р[еволю]ції, з одного боку, а з другого – для відтяження організаційної сітки на найближчі місяці і для збереження наших кадрів, шлемо найбільшу кількість наших людей у всі ділянки державного (залізниці, пошти, адміністрації, поліція, економічно-фінансові установи), суспіль[но]го і к[ульту]рного життя. Спеціально переведимо і здійснюємо клич: село до міста!

VII

Дотеперішнє вироблення членства є далеко незадовільне для поширеного терену й нових політ[ичних] умовин діяльності ОУН. Тому вісью внутрішніх організаційних клітин у найближчих зимових місяцях буде вишкіл (пол[ев]ий, ор[ганізацій]ний, військовий). Справа вишколу буде уодностійнена відповідними референтурами, централізована у вишкільному осередку та систематично переведена від найвищих до найнижчих організаційних клітин.

VIII

В засяг організаційного вишколу входитимуть наступні роди вишколу:

- 1) властивий ор[ганіза]ційний вишкіл,
- 2) конспіративний вишкіл,
- 3) світоглядово-виховний вишкіл.

IX

З огляду на деякі браки в ділянці політ[ичного] вироблення членства та конечність поставити членство в площину всеукр[аїнськ]ої дійсности, політ[ичний] вишкіл є в сучасну пору найважлишим вишколом організаційних кадр. Ціллю політ[ичного] вишколу є дати членству – шляхом засвоювання ним можливо всебічного позитивного політ[ичного] знання:

- 1) Знання політ[ичної] концепції, програми й тактики ОУН.
- 2) Вміння узгіднювати працю генеральної політики ОУН в терені серед низових клітин.
- 3) Самост[ійне] політ[ичне] думання і орієнтація в політ[ичній] ситуації. Формою політ[ичного] вишколу є вишкіл інструкторів від найвищих до найнижчих організац[ійних] клітин і при їх помочі вишкіл членства.

X

Як основою внутрішнього життя наших орг[аніза]ційних клітин має бути вишкіл, так назовні їх діяльність обмежується до пропаганди серед мас шляхом особистого впливу та використання всіх інших можливостей впливу на маси, що їх нам дають державні й громадянські установи.

XI

Групу Мельника і йому подібних “вождів” трактувати як вислужників чужим імперіалізмам, що своєю діяльністю (продажністю, донощицтвом, провокацією) ослаблюють нац[іональну] б[ороть]бу за самост[ійну] Україну.

Одержують: на письмі – до провідників надрайонів включно,
усно – до всіх провідників станиць.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 2, спр. 1, арк. 210-211. Машинопис, копія.

1941 р., жовтня 2. – Нотатка про нараду у райхсканцлера А. Гітлера 29 вересня 1941 р. з приводу ставлення до України

Копія

Нотатка про нараду у фюрера 29 вересня 1941 [р.]
в Головній ставці фюрера

Окрім фюрера та мене присутні райхсміністр др Ляммерс та райхсляйтер Борман.

У вступному слові фюрер наголосив на надзвичайній важливості успішного просування усіх робіт в Україні. Я йому сказав, які повідомлення надійшли зі сторони сільського господарства: що зібрана є, власне, більша частина урожаю, але зимові польові роботи ще недостатньо проведені, тож розраховувати на повний врожай у наступному році ми не можемо. Потім була розглянута загальна проблема майбутнього оформлення України. Фюрер говорив про чудові ґрунти, які, щоправда, завдяки дотеперішньому примітивному веденню господарства не могли давати такої віддачі, яка була б можливою за умов німецького господарювання. Він декілька раз повертався до того, що ми повинні турбуватися про врожай та інші багатства як для самої Німеччини, так і для інших держав. Що стосувалося національного боку, то він цими днями отримав від одного українця меморандум, в якому було сказано, що українці відчують себе українцями, але не з метою відокремити себе від Росії, а навпаки, щоби представляти її. Але Велика Україна у з'єднанні з Росією означає небезпеку. Щодо теперішніх відносин і враження, що справляють українці, існують різноманітні погляди. Я висловив свою думку, що про доцільність того чи іншого рішення є певна різниця у поглядах, але я все ж сумнівався у правильності того, щоби повністю перейняти лозунги, майже привселюдно оголошені перед тим у Румунії. Брат Антонеску пояснив на одній із прес-конференцій, що суттю війни повинна стати боротьба проти слов'янства. Присутній при тому болгарський прес-аташе схопився після цих слів з місця і, почервонілий та схвилюваний, залишив приміщення. Незалежно від того, яке рішення буде впроваджуватися, я вважав подібні прокламації неправильними та ускладнюючими майбутні стосунки і з українцями. Щодо цього я міг доповісти про таке. Райхсміністр доктор Тодт залучив до роботи велику кількість українських робітників і був ними дуже задоволений. Директор міністерства доктор Шлоттерер побував в українській промисловій області на Дніпрі. Туди повернулися українські робітники і висловили бажання мати можливість знову працювати. Директор міністерства Ріке недавно повідомив, що він виділив з-поміж українських полонених 300 техніків і автоводіїв, з якими отримав найкращий досвід роботи. Я вважав неправильним відштовхувати існуючу готовність працювати драконівськими заходами, оскільки вони лише створили б труднощі для адміністрації та Німецьких збройних сил. Я дозволив собі внести на цій нараді конкретні пропозиції для практичного правління.

І. Адміністративне керівництво не повинно робити жодних офіційних висловлювань щодо національного майбутнього українців. На питання, що, природно, виникнуть при цьому в української сторони, німецька сторона повинна відповідати таким чином:

а) Після важкої боротьби слід спочатку оцінити становище, щоби побачити, що сталося в Україні за 20 років більшовизму.

б) У кожному разі ясно, що великі шкоди зумовлюють необхідність німецької адміністрації на довший час, щоби поступово усунути ці політичні та економічні шкоди.

в) Остаточне рішення може бути прийняте пізніше лише фюрером і перш за все на основі ставлення самих українців.

2. На протести щодо здійсненого у трьох місцях відступлення українських територій чи таких, що вважаються українськими, німецька сторона повинна відповідати так:

а) Для цієї війни на Сході віддано в жертву величезну кількість німецької крові. Німецький народ в цілому, щоб зробити можливим цей великий вклад, переніс у ці роки багато злигоднів, і само по собі зрозуміло, що цього не можна допустити знову.

б) Німецький народ, що проживає на тісному просторі, насамперед мав би право на розширення території, щоб не занепасти. А народи Сходу володіли у всякому разі набагато більшим простором, ніж середньо- та західноєвропейські нації.

в) У Райхскомісаріаті Україна, що виходить далеко за властиві етнографічні межі українців, було б цілком можливо здійснити поселення на півночі та сході, які примикали б до вже існуючих. Коли Німеччина змогла забрати до себе десятки тисяч своїх колоністів із найрізноманітніших країн, то і переселення українців не слід розглядати як щось нечуване.

г) Якщо подивитись у загальному, то українці також повинні бути готовими принести більші жертви, бо без допомоги пролитої німецької крові вони б взагалі програли і були б повністю винищені більшовизмом.

д) Щоби взагалі у майбутньому перешкодити новому нападу зі сторони Москви, оборону на Сході повинен взяти на себе Німецький райх, бо тільки ця держава є в стані забезпечити таку оборону на передбачуваний період.

3. У зв'язку із загальним становищем руйнування, спричиненого більшовиками, передусім у Києві, адміністрація мусить у всякому разі зректись насамперед від заснування центральних вищих навчальних закладів.

Українська інтелігенція, головним чином на Заході (Львів), вже видала передчасні прокламації, а за теперішніх обставин не є в німецьких інтересах, щоби штучно вирощувати новий прошарок інтелігенції, котра могла би зашкодити якоюсь необдуманною дією спокійній відбудові економіки в наступних роках.

Усе російське, що на даний момент ще має місце, потрібно поступово усувати. У церковному питанні усі конфесійні об'єднання повинні бути рівноправно допущені, бо єдина сильна Церква, що притісняє решту, не є в інтересах Німеччини. У мішано заселених областях українці мусять бути поставлені над росіянами. В загальному, застосовуючи методи управління Райхскомісаріату Остлянд, гебітскомісар повинен бути паном над довіреними йому українцями, їхні побажання потрібно скеровувати лише до нього, щоб таким чином гебітс-та генеральний комісаріат існували якомога закритіше під оглядом української участі. У центральній адміністрації не повинні виникати жодні побічні управління, а лише такі, які власне опрацьовували б в загальному певні ділянки, але були б підпорядковані райхскомісару і які б не проводили переговорів з українцями в країні. В самоуправлінні українцям повинно бути передане громадське управління аж до окружного управління під німецьким наглядом.

4. Якщо населення виявить бажання працювати, то це бажання треба захочувати, а не поменшувати непотрібною жорсткістю. Виявлену старанність слід стимулювати, а при економічній продуктивності також забезпечувати зростаючу плату.

В узгодженні з державним секретарем Баке, в питанні колгоспів було досягнуто спільної думки, так що можна припустити, що при сьгоднішньому поганому становищі такий економічний крок назустріч був би прихильно сприйнятий українцями і міг би підвищити їх бажання працювати.

За загальною оцінкою використання готових працювати українських військовополонених до цього часу було визнано добрим, і оскільки ми самі не можемо забезпечити село робітниками, було б доцільно використати цих українських полонених до роботи на селі чи деінде, де вони можуть знайти роботу.

Фюрер прийняв усі ці пропозиції і наголосив щодо останнього пункту, він також вважає, що тепер відпущені на волю українські полонені не будуть більше думати про війну, а будуть раді знову отримати якусь роботу і не залишитися у таборі. Між іншим, він ще раз висловився про багатства, що таяться у цій країні і що їх не можна залишати напризволяще.

В процесі подальшого обговорення я повідомив фюрера про питання озброєння і про труднощі, які до цього часу виникали. Коли я йому представив окремі військові невдачі, що ми їх зазнали за останні тижні, він декілька разів висловив обурення і попросив мене подати докладніший виклад. Я мав зі собою меморандум ляндеспрезидента Драєра і передав його фюреру, який хотів дати необхідні розпорядження тим панам, яких це стосувалося.

Далі я охарактеризував проведені до цього часу переговори з питання розподілу та заробітної плати. Також під час цієї доповіді фюрер не пошкодував гострих висловлювань у бік міністерств внутрішніх справ та фінансів Райху і дав мені завдання, незалежно від цих служб, особисто від себе розробити якусь пропозицію і подати йому. Поміж іншим, комісарів управління необхідно було розподілити самим за категоріями й оплачувати, незалежно від прийнятої у Райху класифікації. Доктор Ляммерс наголошував на тому ж, підкреслюючи, що їх тепер треба призначити на досить високі посади, але якщо при цьому застосувати співвідношення до німецьких службовців, то можна внести плутанину у весь порядок службовця. [...]

Берлін, 2.10.1941 [р.] R/H

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 306-315. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 301-305.

№ 276

1941 р., жовтня 8. – Директиви Райхсміністерства для окупованих східних територій у Берліні, надіслані для ознайомлення Міністерству закордонних справ у Берліні щодо ставлення до українського питання і майбутнього українців

Райхсміністерство для окупованих
східних територій
I/182/41 таєм[но].

Берлін, 8 жовтня 1941 [р.]

До Міністерства закордонних справ
Берлін

При цьому пересилаю директиви в зв'язку з питанням про Україну. Я прошу брати ці директиви за основу можливих заходів, які є у Вашому віданні, але

* Скорочено у попередній публікації.

утриматись від письмової передачі далі дослівного тексту підпорядкованим службам.

За дорученням
Ляйббрандт

Директиви

про політику, якої слід дотримуватись щодо України

1. Доки український народ дружньо ставитиметься до Німеччини і передусім добровільно співпрацюватиме у сільському господарстві з німецьким управлінням, з німецького боку буде зберігатися прихильне ставлення. Допускатиметься співробітництво придатних українців у крайовому управлінні, у громаді й окрузі за принципом рад довір'я. До центрального управління можуть бути залучені окремі гідні довір'я українці для дорадництва. Жодних державно-політичних обіцянок щодо майбутнього влаштування країни не допускається.

2. Українські скарги щодо підпорядкування окремих областей України управлінню Генерального Губернаторства і Румунії або подібні нарікання треба відхилити із зауваженням, що Україну було врятовано німецькою кров'ю, і тому Німеччина зберігає за собою право розпоряджатися областями відповідно до загальних політичних вимог. В іншому німецьке ставлення більше залежатиме від українського.

3. Звільнення українських військовополонених, яке вже розпочалось, буде продовжуватись, як і до цього часу.

4. Українська мова. Підтримувати українську мову – усну й письмову, українську пресу допускати в обмеженому обсязі під гарантованою цензурою.

5. Дозволяється найнижче шкільництво. Подальших заходів буде вжито залежно від ситуації.

6. Кінцевою господарською метою повинна бути природна еволюція України в житницю Європи. З іншого боку, весь східний простір має стати в майбутньому основним ринком збуту для західноєвропейської промисловості, вироби якої оплачуватимуться продуктами сільського господарства і сировиною. Тому всіма засобами треба сприяти сільському господарству та видобутку сировини.

7. Рівень життя українського народу слід підносити відповідно до його старанності.

8. У релігії треба застосовувати терпимість, дозволяється українська автокефальна церква, але також і інші конфесійні об'єднання, якщо вони не займаються політикою. Представників церков інших держав слід висилати з областей, підпорядкованих німецькому управлінню.

9. Проти участі німецьких військовослужбовців та цивільних урядовців в українських святах не виникає жодних заперечень. Проте влаштування таких свят німцями є недоцільним.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 55.

1941 р., жовтня 15* – Донесення уповноваженого Райхсміністерства для окупованих східних територій при групі військ Південь капітана Г. Коха про становище в Києві після вступу туди німецьких військ і про заходи, спрямовані проти діяльності ОУН

Уповноважений Райхсміністерства [без постійного] м[ісяця], 17.10.[19]41 [р.]
для окупованих східних територій при
Групі військ Південь – капітан др Кох

Повідомлення А 11
Становище у місті Києві
(завершено 15.10.[19]41 [р.]

Місто йде на поліпшення.

1. Зовнішні сліди пожежі починають зменшуватися. Приблизно 50 000 бездомних, принаймні візуально, зникли з вулиць, руїни центральної частини міста поступово розбирають (військовополонені). Електростанція починає працювати, окремі штаби й життєво важливі підприємства вже мають струм, водопровідна станція діє.

2. Підриви й вибухи мін, здається, ідуть на спад. Завдяки (між іншим добре розбудованій) агентурній мережі та повідомленням з-посеред населення багато їх вдалося ліквідувати і знешкодити. Зокрема, тільки у печерному монастирі (Лавра на цитаделі) вже після проведеного розмінування знайшли понад (10) тонн, інші заряди були вбудовані – дуже глибоко між окремими військовими будівлями. Розмінування буде продовжуватись наявними силами.

3. Охорону міста забезпечує разом з командою німецького гарнізону також українська міліція (150) чоловік (наступних 80 у вишколі). Вона розташована в казармах, частково озброєна, одягнута в трофейні уніформи і поки що не мала жодного приводу для більших скарг.

4. Постачання населення, здається – наскільки це можливо сьогодні побачити – вдасться ще забезпечити протягом зими.

Кількість жителів Києва, за оцінками виконуючого обов'язки українського бургомистра, з близько 800 000 скоротилась майже наполовину (втеча євреїв, які самі складали, як стверджують, 40% попереднього населення, мобілізація, евакуації і т. д.) Запроваджена німецькими установами організована еміграція (подорожні посвідки для виїзду на село до родичів і т. д.) до цього часу відтягла багато тисяч людей; можливо, що після впорядкування залізничного зв'язку число цивільних осіб також ще зросте.

З іншого боку, можна припустити, що тим часом переміщені особи і військовополонені можуть повернутися додому, отже, українське міське управління розраховує, що взимку потреби можуть скласти близько 500 000 денних норм продовольства (прогнозоване максимальне число).

Для цих людей, за словами німецьких економістів, потреба тимчасом забезпечена – передбачається, що вдасться довести розміщені на складах в околиці запаси ще перед настанням морозів. Розподіл запасів повинно проводити під німецьким керівництвом українське міське управління. Дбають про основні запаси продовольства (які все ще повинні бути ще вищими, ніж, наприклад, у Мадриді), збільшені додатковим продовольством для трудящих, особливо для

* Датується за крайньою датою в документі.

населення, яке перебуває на німецькій службі. Для найбільш передбачених окремих народних кухні.

5. Внутрішньополітичне становище.

Група Бандери, як виглядає, ще не відійшла після проведених СБ у Фастові й Василькові арештів (пор. моє повідомлення А10 від 5 жовтня, с. 3) – або перейшла на нелегальне становище, в кожному разі, окрім листівок (пор. додаток 1), у даний час на цьому напрямку не помітно жодної більшої акції.

Натомість група Мельника, здається, в останні тижні сильно надолужила втрачене. У дуже незначних наявних західноукраїнських відправних пунктах (які тримаємо під наглядом), помічено зростання її популярності серед мешканців міст. Спостереження буде продовжуватись, контрзаходи в дії.

6. Культурологічні прагнення.

У вищих школах я зняв заборону лише на функціонування необхідних оборонних і народно-політичних інституцій, клінік та дослідних установ (беротерапія, боротьба з епідеміями) та ін. В архівах, бібліотеках і музеях допускаються лише необхідні консерваційні роботи і протипожежна охорона.

З вищих, середніх і початкових шкіл змогла бути введена в дію лише невелика частина з огляду на вищі повідомлення про повернення населення і контингенту військових установ, які треба розмістити; намагатимось обстежити наявні будівлі на предмет можливості їх використання до й після обіду. До програми входить розташування близько 13 гімназій і 78 початкових шкіл; відкриття, яке українська сторона хотіла б здійснити вже 1 листопада, я відклав на дальший термін. З церковних приміщень знову відкрито 3 (проти 2 під советами).

7. Реєстрація фольксдойчів у Києві, проведена зондеркомандою за посередництвом центру фольксдойчів, майже завершена і до цього часу виявлено близько 2 600 душ. Формуляр використаного для цього “Облікового списку” долучений як додаток 2. До цієї кількості входять рештки з 13 000 міських фольксдойчів, які проживали у Києві до 1914 р., плюс численні селяни (селянки) з німецьких населених пунктів, яким вдалося уникнути советського переслідування, тільки сховавшись у великому місті. В загальному це становить (заокруглено) 600 чоловіків, 600 дітей і 14 000 жінок, серед них багато гувернантів і старих дам. Частина цих кровних німців забули свою рідну мову, інші живуть у мішаних національностях, майже всі перебували в дуже скрутних обставинах.

Для дітей уже облаштована німецька школа, дитячий садок буде підготований (див. німецькі газетні повідомлення в тутешній українській газеті, додаток 3). Передбачені шкільні курси і подальша духовна опіка. Постачання підготоване господарськими [установами групи] Південь, одяг заготований Націонал-соціалістичною народною благодійною організацією, але через відсутність пришивдшеної інвентаризації і дезинфекції, на жаль, ще не видається.

8. Відвідини чужоземних журналістів.

Від полудня 13 жовтня у Києві побувало 25 іноземних пресових кореспондентів; їх супроводжували по одному представнику МЗС, Райхсміністерства пропаганди та Верховного командування збройних сил WPr*.

За дорученням міського коменданта Києва я мав їх супроводжувати, я вголосив перед ними (теми задавали вони самі) багато лекцій про історію Києва,

* Скорочення не розв'язане.

становище фольксдойчів у Радянському Союзі та доповідей про соціальне становище місцевого населення під большевиками. Пізніше я показав їм та дав пояснення про деякі давні будівлі (Софіївський собор, Лавру та колишні центри фольксдойчів, такі, як німецька кірха та школа), а також спалений центр міста. Спеціально поставлені мені американською стороною питання стосувались стану церкви під радами та під німецькою окупацією, ступеня участі українців у самоврядуванні та німецьких заходів для ліквідації соціальних злиднів.

Для відповіді на ці запитання кореспондентам відразу створили можливість для своєрідного огляду на місці. Вони відвідали відкриту кілька днів тому Андріївську церкву і стали свідками того, як просто на Службі Божій масово присутнє населення оточило всіх одягнених в уніформи німців, голосно благословляло їх і дякувало, цілуючи їм руки, за повернення церковного приміщення. Про місцеве самоврядування вони дізналися під час спільних відвідин української міської ради, де заступник бургомістра зробив їм ділову доповідь про стан постачання населення і, відповідаючи на деякі поставлені скандинавською стороною питання, він говорив про антибільшовицьку боротьбу українського народу і заявив, що він і його співробітники підтримують думку фюрера: "Демократичний принцип в Україні не виправдав себе". На бажання американців я повів їх до міської початкової школи для бідного населення і в деякі вибрані (ними самими, перші-ліпші) житлові будинки, і злидні, які ми там застали, явно зробили на них сильне враження.

Примітка: При повторенні подібних відвідин було б дуже доречним своєчасно попереджувати заздалегідь.

9. Власні наміри.

Після усунення серйозного пошкодження автомобіля наступного тижня я відвідаю Чернігів і, якщо буде ще можливо, Полтаву. Зв'язатися зі мною можна через міську комендатуру Києва.

Ганс Кох
(капітан др Кох)

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/14. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlepko D. – № 56.

№ 278

1941 р., листопада 10. – Звіт зондеркоманди Міністерства закордонних справ – зондеркоманди Кюнсберга до МЗС у Берліні про вивезення до Німеччини матеріалів з архівів, бібліотек, наукових установ, університетів Києва та Одеси

Зондеркоманда МЗС – Зондеркоманда Кюнсберга

У додатку прикладається:

1) підсумковий звіт про вступ до Києва (в доповнення до вже поданого у жовтні панові райхсміністру закордонних справ);

2) повідомлення про вступ до Одеси;

3) повідомлення про вступ до Криму;

4) повідомлення про вступ до Харкова.

Подається панові райхсміністру закордонних справ

Б[ез постійного] м[ісця], 10 листопада 1941 [р.]

Кюнсберг

Вступ до Києва

На початку жовтня роботи в Києві у Географічному інституті університету та в університетській бібліотеці завершені. Зараз до робочої програми включений монастир Лавра. Важливий матеріал у семи пакетах 10 жовтня вже відісланий до Берліна.

Наступні 26 скринь і 20 пакетів картографічного і книжкового матеріалу, наступні 3 скрині з матеріалами, важливими для Управління здоров'я Райху, 2 скрині й 18 пакетів політичних і пропагандистських матеріалів були недавно переправлені з Києва до Житомира.

Матеріали, важливі у військовому відношенні, були передані безпосередньо командирові розвідників групи військ Південь, а саме, документи про річкові переходи Дон і Волга. Уповноважений Верховного командування Німецьких збройних сил для оборонної геології отримав геологічні матеріали про Донецький басейн і Урал.

На 21.10 роботи у названих об'єктах у Києві, в основному, були завершені, 30.10 у Володимирському катедральному соборі було виявлено важливі матеріали. Матеріал спершу складений у Києві, його також конче необхідно вивезти з Києва вантажними машинами.

6.11 у монастирі на Подолі в Києві знайдено надзвичайно важливу бібліотеку про єврейське питання загалом і в Радянському Союзі зокрема. Бібліотека охоплює багато тисяч томів, газет та інших друкованих матеріалів. Оскільки опрацювання нашими силами неможливе, до цієї праці буде залучено Єврейський дослідний інститут.

Роботи в Києві відбувались при постійній загрозі для життя. Так, монастир Лавра, яким упродовж місяця жовтня була зайнята зондеркоманда, після завершення робіт, 3 листопада, злетів у повітря. Оскільки передбачається, що ще через тижні й місяці можна очікувати наступних вибухів, які частково мають бути влаштовані більшовиками, частково здійснені дистанційним запалюванням за допомогою коротких хвиль, то особливим наказом фюрера було віддано розпорядження про зачистку Києва, яке також зобов'язує зондеркоманду після відправки всього конфіскованого матеріалу очистити місто.

У Києві влаштовано опорний пункт для айнзацкоманди Потсдам. 1 унтер-офіцер і ще 6 чоловік мають завдання забезпечити в Києві будинок для підтримки консультантів (відповідальних виконавців другої хвилі), які там працюють, і забезпечувати айнзацгрупи пальним, продовольством і маркітантськими речами, охороняти склад з вилученими матеріалами та проводити їх вивезення. Від 21 жовтня опорний пункт Київ був підключений до телефонної мережі німецьких збройних сил і через їх посередництво до Києва можна додзвонитися під умовним кодом "Зондеркоманда Кюнсберг". Подальше використання будинку забезпечене завдяки домовленості з міським комендантом та вищими керівниками громади й поліції.

Оскільки можна було припустити, що непевне становище в Києві внаслідок триваючих вибухів змусить до здачі тамтешнього опорного пункту, було розпочато вивезення матеріалів до Житомира, звідки в разі потреби їх буде відправлено залізницею далі.

Конфіскований у Києві матеріал тим часом збільшився до 250 скринь, з яких 230 вже перевезені до Житомира й доставлені в безпечне місце. З наступною партією, напевно, треба розраховувати на близько 80 скринь. 9 листопада фонд матеріалів з Києва зріс до 350 скринь.

Вступ до Одеси

Айнзацкоманда Потсдам 15 жовтня була поділена на дві однакові за силою групи на Одесу й Харків. В той час, як група для Харкова спершу ще залишалась у Києві, група для Одеси вирушила за дуже важких місцевих умов і досягла міста 17 жовтня увечері. За несприятливих умов ми оволоділи всіма важливими будівлями. Негайно розпочалось їх опрацювання. Половину міста росіяни затопили водою, усі транспортні засоби зондеркоманди довелося відбуксовувати, але тепер вони знову підготовані до експлуатації. З румунського боку не було практично жодної підтримки, натомість багато ускладнень. Румунський губернатор з нашим офіцером зв'язку 25.10 разом з усією будівлею НКВС злетів у повітря. Вночі відбувалися тривалі важкі перестрілки. Поставання і пальне команди змушені здобувати власними силами. Будинок колишнього німецького консульства в Одесі був конфіскований командою й обладнаний як службова резиденція. Будинок у доброму стані й цілком може бути використаний як консулят.

Після багатоденних пошуків в Одесі вдалося віднайти архів комітету допомоги німцям Росії, який особливо пильно намагався здобути відділ Німеччини. Архів знаходився разом з архівом німецької церкви в Одесі, німецьким сільським архівом та архівом контори для колоністів у Одесі, Бессарабії та Катеринославі в підвалі церкви, обкладаній під архів, який був наповнений зруйнованими попаданнями бомби. Румуни зайняли цю церкву, щоб запобігти вивезенню архівалій. Як довірочно повідомила айнзацкоманда, був намір знищити всі документи, які стосувалися німців, аби на випадок переселення знищити всі документи про власність. Щоб обманути виставлену перед церквою румунську варту, все вищезгадане і архівні документи, які стосувалися німців, були винесені зондеркомандою через вікно пивниці, розташоване на тильному боці церкви, й переправлені на сховок до німецького консульства. Для їх перевезення потрібно 8 вантажних машин. Ця знахідка була найважливішою з усього, здобутого досі в Росії, і має вирішальне значення для питання німецької справи. Всупереч попередній думці залишити цей архів у тимчасове користування у збірці Лайббрандта запропоновано залишити його у власності Міністерства закордонних справ як окремий архівний фонд, оскільки збірка Ляйббрандта є, порівняно з цим архівом, зникломо малим організмом, і Міністерство не могло дозволити упустити нагоду оволодіти найбільшим і найкращим архівним фондом німців у Росії. Архів надалі може стати пунктом концентрації усіх російських архівів у Райху, які він далеко перевищує за значенням.

Далі в Одесі було опрацьовано університет і державну бібліотеку. Будемо продовжувати намагатись видобути якомога більше з цих бібліотек, незважаючи на труднощі з румунським військовим управлінням. Розробка матеріалу, особливо адміністративні й етнографічні карти, як і статистика, є надзвичайно багаті й цінні. Праця, як передбачається, буде завершена до 10.11. Один фахівець залишається з 5 людьми з Одеси для охорони матеріалів аж до їх вивезення.

Вступ до Криму

Після того, як роботи в Одесі в основному були завершені 4 листопада, одна команда з 2 вантажними машинами, 2 легковими автомобілями та 1 [...] – причіпом вирушили маршем до Криму. Оскільки було віддано перевагу шля-

* Одне слово не прочитане.

хові до Криму вздовж узбережжя перед шляхом з Півночі, команда вирушила до Криму маршем з Одеси. Перекопський перешийок ця команда перейшла вже 5.11, а 6.11 дісталася Сімферополя і 8.11 – Ялти.

Вступ до Харкова

Дороги поміж Києвом та Одесою є найгіршими з усіх, які можна зустріти в Росії. Вислана до Харкова передова команда в цей час могла бути підсилена фахівцями з архівної комісії і географічної служби, звільненими айнзацкомандою, що перебуває в районі групи військ Центр. Далі з'явилася можливість оснастити групу Харків пересувною радіостанцією, так що за короткий час буде встановлено безпосередній радіозв'язок.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Справи, призначені для внутрішнього користування. Повідомлення райхсміністра закордонних справ. Зондеркоманда Кюнсберга. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Опубл.: *Zlerko D.* – № 61.

№ 279

1941 р., листопада 12. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про ситуацію в Дніпропетровську та діяльність українських націоналістів

Начальник Поліції безпеки і СД
IV AI – В. № 1 В/41 т[асмна] д[ержавна] с[права] Берлін, 12 листопада 1941 р.
Таємна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 132 [...]

Айнзацгрупа “С”

Місце дислокації – Київ

Дніпропетровськ

Загальні відомості

Дніпропетровськ – місто з чисельністю населення, яке початково становило 500 тисяч мешканців, де, як і у Києві, на відміну від досі згаданих міст, вже сильно помітний російський елемент. За відомостями, що не піддаються перевірці, населення мало б складатися приблизно по 30% з українців, росіян і євреїв, тоді як решта припадає на інші національності. Значна частина населення, в першу чергу євреї, втекла*. Незважаючи на це, зафіксований значний приріст орієнтованих на більшовиків елементів. У період майже 5-тижневого артобстрілу міста росіянами були виявлені численні випадки шпіонажу, саботажу і ворожих до німців проявів. В особливий спосіб антинімецьке цькування здійснювали у формі усної пропаганди євреї. Знову і знову лунали твердження, що совети мають повернутись у найближчий час і помститись антикомуністичним елементам. Після подальшого просування фронту на Схід ця пропаганда помітно ослабла.

Обласне управління і політична діяльність

Вже відразу після німецької окупації виникло обласне управління у Дніпропетровську. Керівництво здійснював проф. Олійниченко. Управління було

* Скорочено у першій публікації.

сформоване за згодою воєнного коменданта. Відразу з перших днів його діяльності обласне управління опинилося під впливом члена ОУН Ререя, який був відтак усунений айнзацкомандою. Воєнний комендант, полковник фон Альберті, схвалив створення цього “обласного управління” не лише як органу допомоги для воєнного командування, але і як певної форми власного українського суверенітету. Цьому управлінню воєнний комендант засвідчив письмово, що “Україна” в подальшому часі має бути прийнята до сім’ї європейських народів, як одна з найбільших держав. Внаслідок цього це обласне управління почало в меншій мірі займатися практичними справами, а розгорнуло натомість політичну діяльність. Заснування національного українського товариства, а отже, певного роду політичної партії, було майже погоджене з воєнним комендантом. Згідно зі статутом товариства, вся Дніпропетровська область повинна була охоплюватись його місцевими групами. До завдань, в першу чергу, мала б належати діяльність у національній та українсько-державницькій сферах. Статуту були складені надзвичайно вміло і могли реалізуватись через правництво, лекційну діяльність та проведення зібрань, що дозволило б використовувати їх до будь-якої мислимої мети. Рушійною силою при організації цього товариства був Олійниченко. На пост голови передбачався колишній вчитель Сокіл. При перевірці особи Сокола було встановлено, що він одержував від совєтів пенсію у розмірі 250 рублів за особливі революційні заслуги (проф. Олійниченко як антикомуністичний елемент довгий час перебував в совєтському ув’язненні. Однак не підлягає сумніву, що і він є таким же переконаним українським націоналістом, для якого німці становлять лише неминуче зло, яке необхідно подолати задля інтересів української держави). Обласне управління відразу замовило виготовлення для себе більшої державної печатки з гербом і написом: “Українська Держава. Обласне управління Дніпропетровська”. Уповноважений від айнзацкоманди б, який мав завдання вжити відповідні заходи через голову цього обласного управління, отримав відповідь, що управління і його керівні люди мають довіру воєнного коменданта. Через таку поведінку були заарештовані заступник голови управління і шість керівників відділів, а державну печатку було конфісковано (проти шести керівників відділів були виявлені звинувачення в сенсі попередньої більшовицької діяльності). Втручання СД спочатку було в гострій формі відхилене з боку воєнного коменданта. Лише після того, як командир айнзацкоманди б наполягав на цьому у дуже енергійній розмові, щоб заарештовані і державна печатка не видавались, і вияснив йому недоречність такого його способу дії, дійшли до погодження, згідно з яким воєнний комендант дав запевнення, що розпорядження у цивільній сфері будуть видаватися лише за згодою СД. Допоміжна поліція у Д[ніпропетровську], яка діє під керівництвом власного шефа поліції, працює цілком добре. У багатьох випадках без її допомоги було б неможливим викриття більшовицьких елементів. Коли ж прийшло до багаторазового тертя із воєнною комендатурою та “обласним управлінням” з приводу підпорядкування цієї допоміжної поліції, компетентна айнзацкоманда вирішила у формі наказу, що поліція підпорядковується винятково СД. Воєнна комендатура після початкового опору погодилась з цим, і з того часу взаємодія відбувається без проблем.

За згодою воєнного коменданта 25.10.1941 [р.] мав знову розпочати свою навчальну діяльність Дніпропетровський університет. Необхідні для цього попередні дії вже завершені. Позаяк момент відкриття університету занадто

прискорений, айнзацгрупа С заборонила відновлення навчальної діяльності. Дозволено далі пересівати навчальний матеріал і приводити до ладу лабораторії, а також практичне залучення студентів останнього семестру медицини до роботи в університетських клініках. Лекції на медичному факультеті також не дозволені.

Становище з харчуванням

Ситуація з харчуванням у Дніпропетровську надзвичайно напружена. Через відносно тривале позиційне стояння фронту по Дніпру результати збору врожаю у західних районах дуже незначні, а у східних районах майже катастрофічні. Внаслідок ворожої діяльності, браку машин, робочої сили, через викрадення худоби виникла ситуація, яка спричинює занепокоєння. До цього ще додається і те, що на жовтень, листопад, грудень у Райх повинні бути зроблені поставки в розмірі 100 тисяч голів великої рогатої худоби і, крім того, ще дотепер невідомої кількості зерна. Кількість худоби після обов'язкових поставок досягла 20 % від довоєнного рівня. Прогнози щодо показників врожайності коливаються в межах 20-50 % від можливого врожаю. Через вказані напружені обставини в питанні з харчуванням і обов'язок поставки з області Д[ніпропетровська] до Райху сільськогосподарське відомство округи намагається в сфері харчових продуктів витримати до наступного врожаю через скорочення норм розподілу продуктів для робітників і для інших груп населення. На даний час в Д[ніпропетровську] нараховується приблизно 18 тисяч робітників промисловості. Для харчування цих робітників передбачена наступна ставка:

Щоденно 300 грамів хліба, 50 грамів м'яса, 100 грамів крупи (перловка, манка і т. д.), 50 грамів олії. Решта населення не повинна одержувати ні хліба, ні м'яса, ні муки, а лише щоденно 250 грамів пшоняної крупи, або [...]*

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 52-55. Переклад з німецької мови. – С. 48-51.

№ 280

1941 р., листопада 14. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про політичну ситуацію на Волині

Начальник Поліції безпеки і СД Берлін, 14 листопада 1941 р.
IV AI – В. №1 В/41 т[асмна] д[ержавна] с[права]
Тасмна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 133 [...]**
Звідомлення про настрої на Волині [...]

I. Політична ситуація

1) Комуністи [...]

Певні особи не здали своїх радіоприймачів і використовують їх для підслуховування російських радіостанцій, у деяких випадках для цього влаштовуються навіть таємні зібрання.

У лісових та болотистих районах все ще перебувають партизанські групи, які все-таки видаються настільки сильними, що мають стати небезпечними для

* Скорочено у першій публікації.

** Тут і далі скорочено у першій публікації.

менших підрозділів. У районі Оле[в]ська (приблизно 32 км на північ від Володимир-Волинська) в бою з партизанською групою загинув нагороджений орден юнкер Заблатніг.

Проти радянської пропаганди і її носіїв діє зовнішній пост Рівне. Для успішного придушення партизанських дій необхідно дочекатись зими, бо до часу замерзання боліт не може бути проведена масштабна акція.

2) Бандера та інші українські політичні течії

Серед українських політичних течій, як зазвичай, найбільшу активність розгортає бандерівський напрям ОУН. Міліція в районі Рівного, як видається, потрапила під дуже сильний вплив цього руху. Ознаки цього за звичай: самоуправство у випадках, коли накази німецьких інстанцій не збігаються з інтересами ОУН; подекуди свідомий саботаж німецьких заходів.

Поза тим, як політичні течії в рамках українства, слід згадати групу ОУН-Мельника, яка у менш різкій формі переслідує такі ж цілі, як і група Бандери, а саме: створення незалежної суверенної України. Внаслідок характерної для цієї групи ОУН браку ініціативи, існування групи ОУН-Мельника поки що не становить гострої небезпеки.

ОУН* під керівництвом Левицького** діє, але має розголос лише у колах небагатьох офіцерів, що вижили і були соратниками Петлюри та деякої частини духовенства. Якщо офіцерськими колами через їх малу значимість можна знехтувати, то симпатія у колах духовенства потребує певної уваги. Серед населення ставлення до ОУН (має бути УНР. – В. К.) на даний момент ще є байдужим.

Скоропадський користується певною популярністю у старших людей та в колах місцевої інтелігенції. Оскільки симпатія [до цієї постаті] серед молоді була виявлена лише в дуже незначній мірі, то ця політична течія видається приреченою на зникнення з вимиранням старшого покоління.

Резюмуючи, про українські політичні течії на Волині можна сказати, що безпосередню небезпеку становить собою лише ОУН під впливом Бандери. Мельник міг би в певний момент стати небезпечним, якщо внаслідок боротьби проти Бандери його крило ОУН буде надміру випущене з уваги. Інші партії можна б навіть непомітно підтримувати, бо вони, не маючи обґрунтованої перспективи на тривалий успіх, є істотним елементом для розколу політичної думки серед українців [...]

Бундесархив Кобленц, Кобленц. R 58/219. С. 87-88. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 58-59. Переклад з німецької мови. – С. 56-57.

№ 281

1941 р., листопада 18. – Вказівка райхсміністра для окупованих східних територій А. Розенберга з Берліна райхскомісарові України в Рівному Е. Кохові про основні напрямні політичної, ідеологічної та економічної діяльності в Райхскомісаріаті

Таємна справа Райху!

Вказівка райхскомісарові Райхскомісаріату Україна

Велика битва на Сході Європи означає знищення більшовизму назавжди. Світовий ворог, якого постійно знав націонал-соціалізм, готував великий на-

* Помилково замість "УНР".

** Помилково замість "Лівицького".

пад, а зараз він буде переможений збройними силами фюрера. Але Радянський Союз є тільки коротким етапом у процесі всіх історичних проблем східного регіону, і тому метою цієї війни є не лише повалення більшовизму, але й повністю нове упорядкування Сходу з вивченням тих питань, які служать передумовою для розгортання ворожих сил. Це значить, що відносини між Німецьким райхом і народами Радянського Союзу, а особливо московською імперіалістичною ідеєю, повинні знайти остаточне рішення.

Безпосередньо на німецькому кордоні лежала велика держава, яка все потужніше поширювалася, особливо у ХІХ ст., і яка практично обмежувала Німецький райх в його суверенній свободі руху. Будучи сама по собі майже в повній безпеці від нападів, Росія могла керувати союзницькою політикою згідно з власною волею, в той час як Німеччина змушена була жити в постійному страху, що буде втягнена у дво- або трифронтову боротьбу за бажанням московських чи петербурзьких панів. Нову жертвону боротьбу зустрів Німецький райх із незахищеною спиною на європейському континенті, з небувалим досі озброєнням, а також з найтвердшим політичним волевиявленням. Метою військового конфлікту може бути лише одне: звільнити назавжди Німецький райх від імперіалістичного тиску Росії. Це відповідає не тільки інтересам Німеччини, але є також вимогою справедливості, оскільки московський натиск на Захід зміг провести майже без перешкод свою загарбницьку політику, і в той час постійно загрожуючи Німеччині. Тому Німецький райх повинен був застерегтися від того, щоб не розпочати військовий похід на СРСР з суттєвої помилки: знову відбудувати Російську імперію, все одно в якій формі. Навпаки, треба, поряд з суто німецькими заходами безпеки, перевірити і ввести в дію всі історичні битви різних народів з Московією та Петербургом як їхню майбутню підйомну силу. Те, що політична загроза зі Сходу буде усунена назавжди, відповідає також заповіту фюрера, викладеному в його праці.

Тому ця велика територія мусить бути розподілена за історичними, етнічними та економічними ознаками, а також відповідно до німецьких цільових установок, спочатку на райхскомісаріати, кожен з яких має особливу політичну форму уряду, не випереджаючи пізніших остаточних рішень. Райхскомісаріат Україна буде мати завдання підготувати все тісніше приєднання цієї території до Німеччини.

В основному, ця робота на Сході полягає в тому, щоб набути для Німеччини нову територію, а Московію (Росію) відвести на її прадавню історичну територію, тобто відтіснити її, повернувши обличчям на Схід, і тим самим зробити її назавжди неспроможною до такої небезпечної для Європи концентрації сил, як у 1941 р.

Це завдання є величезним. Воно вимагає від кожного повної віддачі, зразкової витримки, детального осмислення всіх можливостей, розумного вирішення практичних життєвих вимог з відповідною політичною цільовою установкою. Коротше кажучи, це завдання виявляється для націонал-соціалістичної революції і Великонімецького райху ще важливішим, ніж думалося. Боротьба, що розгортається, – це боротьба за безпеку життя як для німецького народу, так і для всієї нової Європи, боротьба світоглядного характеру, державно-політична війна, яка несе в собі нову концепцію нашого континенту, і властива Європа значною мірою пошириться на Схід. Через вирішення цієї проблеми Райх А. Гітлера зможе виконати найвизначнішу послугу для долі загальноєвропейського простору.

Особливо важке завдання, виконання якого має історичне значення, припадає на долю райхскомісара України.

Свідомість українського народу виявлялась у минулі віки інстинктивно і по-військовому, але перед лицем своїх могутніх ворогів не знаходила політично-державної форми. Спочатку в боротьбі з Польщею, потім у боротьбі з постійно міцніючою Росією, вона все ж неодноразово піднімалась (за часів Хмельницького, потім разом з Карлом XII, у 1919 р. і пізніше в численних антибільшовицьких селянських повстаннях). Але російським історикам вдалося змалювати події так, ніби ця боротьба і не існувала. В останньому столітті слідує наростаюча тенденція до використання освічених українців. Цих людей розпорозували планомірно як службовців чи офіцерів по всій Російській імперії з метою залишити їх майже без жодного контакту з їхньою батьківщиною. Інших приваблювали блиском і владою царського двору і таким чином відчужували і русифікували. Це російське панівне становище було у 1918 р. скасоване, також більшовизм, який пізніше переміг, був змушений визнати українську мову і українську народність. Але після свого зміцнення він, за старим московським взірцем, знову намагався всіма способами вводити все більше російських службовців в українство. Це двадцятирічне переслідування призвело, без сумніву, до нового пом'якшення опірної волі українського народу. Голодна смерть мільйонів тяжко вразила біологічну субстанцію, а двадцятирічна затяжна винищувальна боротьба проти селян, які раніше поважали свою власність, породила також тут поневолений сільський пролетаріат.

Адміністрація, яка встановлюється, повинна провести тут насамперед народну інвентаризацію. Це не є виною німецького народу, якщо при цьому виявиться загальна бідність. Кількість пролитої німецької крові, необхідність розширення території Центральної Європи, а також бажання усунути назавжди наслідки британської континентальної блокади, змушують провести велике цілісне планування. Його забезпечити може лише авторитарне німецьке управління. Тому ідея про розбудову українства, як політичної сили проти Москви, яка виникла ще до конфлікту 1941 р., мусила бути відкинута. В теперішньому становищі Німецький райх не може брати на себе зростаючу опіку над чужою народністю, котра опинилася тепер у тяжкому становищі не з вини Німеччини. Які сили посідає вона, щоб сприяти в будівництві, покаже нам майбутнє.

Тому німецькому управлінню необхідно дотримуватись таких напрямних:

1. Працівники німецького управління повинні утримуватись від висловлювань думок про остаточне оформлення України. На запитання українців щодо їх майбутнього слід відповідати:

- а) після важких битв треба спочатку встановити, які наслідки залишив після себе двадцятирічний більшовизм в Україні;
- б) в кожному разі зараз є зрозумілим, що для того, щоб спростувати усі шкоди, потрібне довготривале німецьке управління;
- в) остаточне регулювання може взяти тільки фюрер, беручи до уваги загальну ситуацію і, зокрема, на основі ставлення самих українців.

2. При протестах щодо відлучування українських земель чи тих, які вважалися українськими, слід відповідати:

- а) ця війна на Сході вимагала великих затрат німецької крові. Весь німецький народ взяв на себе обов'язок переносити роками нестатки. Він повинен тепер вжити відповідних заходів, аби вже ніколи не потрапити у таке загрозливе становище, як у 1941 р.;

б) німецький народ проживає на дуже тісній території і зараз, проводячи рятівну акцію для всієї Європи, він заслужив собі право на розширення життєвого простору. Народи Сходу мають в своєму розпорядженні набагато більше площі, ніж центральноевропейські нації, в той же час не маючи сили використати багатства цих земель;

в) у Райхскомісаріаті Україна, що сягає набагато далі, ніж територія українського поселення, зовсім можливо провести переселення на Півночі та Сході власного життєвого простору. Коли Німеччина змогла забрати на батьківщину сотні тисяч своїх колоністів, то переселення українців із Заходу теж не можна розглядати як щось нечуване;

г) у загальному, українці теж повинні бути готовими принести більші жертви, позаяк без дій Німеччини вони були б зовсім загублені, винищені;

д) щоби назавжди вберегти Україну від нападу Москви, Німецький райх повинен взяти на себе захист Сходу Європи, оскільки лише Німеччина може такий захист надати.

* * *

3. Беручи до уваги загальну ситуацію і вчинені більшовиками знищення, перш за все у Києві, управління повинно насамперед обов'язково відмовитися від відбудови центральних вищих навчальних закладів. Вистачить залишити українські початкові школи, щоби створити загальні передумови для глибоко зруйнованого сьогодні життя. Але можна покликати до життя професійно-технічні навчальні заклади з обмеженими завданнями, в сфері сільського господарства і ремісництва.

Західноукраїнська інтелігенція при вступі німецьких військових сил піддалася передчасним державно-політичним прокламаціям, які мусили бути заборонені. Однак організація, до якої вже раніше проник абвер, і далі так само намагається наступати на Схід. Аби забезпечити спокійну господарську відбудову, потрібно зараз вжити всіх доцільних заходів, щоби перешкодити покvapливим елементам із Західної України у їхній діяльності у самому Райхскомісаріаті і заборонити в'їзд їхнім представникам із Генерального Губернаторства.

Російська мова, яка у даний період становить неминучий засіб комунікації, підлягає поступовому витісненню. Навчання російською мовою на території поселення українців не дозволяється. У районах зі змішаним населенням при виборі кандидатів у сільське і районне правління належить віддавати перевагу українцям, а не росіянам. Загалом треба притримуватись принципу, згідно з яким гебітскомісар є єдиним керівником у своїй області, спонукати українців звертатись виключно до нього у всіх питаннях, а не в якісь українські вищі інстанції. З погляду українських зв'язків, генеральний комісаріат має становити собою, по змозі, закриту формацію. У центральному управлінні Райхскомісаріату не повинні створюватись побічні українські інстанції, а до співпраці можуть бути притягнені лише ті особи, які, через недостатню кількість німецьких службовців, опрацьовуватимуть певні галузі в загальному і які водночас будуть безпосередніми підлеглими райхскомісара і не матимуть права вести переговори з українцями на місцях чи видавати їм розпорядження. У галузі самоуправління українцям надається управління в сільських та районних радах під німецьким наглядом гебітскомісара.

Якщо населення виявлятиме охоту працювати, то цю готовність до праці слід підтримувати, а не придушувати зайвою строгістю. Треба підбадьорювати

вказану старанність, а при досягненні економічних результатів надавати зростаюче економічне винагородження. Про винагородження у сільському господарстві і про основні риси трактування колективізму було зроблено, згідно з домовленням і з відповідним відділом господарського штабу Схід, деякі тимчасові напрямні, які надруковані у “Braune Mappe”^{*}. До прийняття охочих до праці українських сил треба додати також звільнених українських військово-полонених, які після розміщення по країні можуть значно підвищити кількість працездатних у господарстві осіб.

В той час як у Райхскомісаріаті Остланд з причин певної цілеспрямованості німецька мова має бути якнайбільше поширена, то в Україні є доцільним німецької мови не навчати. Більше правильним буде обмежити українців лише їхньою рідною мовою. (Можливі поодинокі винятки). Навіть бажано було б, щоби німецьке управління не лише користувалося послугами перекладачів, але й якомога швидше вивчало українську мову, для того, щоби панівна німецька верства розуміла мову країни, в той час як українці, в загалі, не володітимуть мовою німецького управління. Там, де цього не можна уникнути в усіх випадках, їхню кількість слід, по можливості обмежити.

Перед райхскомісаром України стоїть завдання забезпечити віддане Німеччині охоче до праці українство на якомога довший період часу і задовольнити потреби німецької харчової промисловості і військової економіки. Це завдання вимагає психологічно правильної поведінки з народом, щоби завоювати, по змозі, добровільних помічників, і в такий спосіб тримати в обмеженій кількості окупаційні війська і поліцію; це завдання вимагає надалі довготривалого нагляду над політекономічними заходами щодо їх доцільності по відношенню до обох поставлених цілей.

Тому райхскомісар мусить у майбутньому намагатися конфіскувати продукти харчування передусім там, де проживає населення, з ворожістю якого потрібно рахуватися, – російське населення. Йдеться, отже, про області на північному пограниччі Райхскомісаріату, у Чорноземній зоні від Курська – Воронеж – Тамбова – Саратов і на південь від цих областей. Немає жодних перешкод для експлуатації корисних копалин, навпаки треба її збільшити всіма засобами.

Особливу проблему створюють великі області донського козацтва. Це козацтво було само по собі російським, тобто великоросійським, але після падіння царату, у цих козаків, як і в інших, виявились значні прагнення до автономії, тож ідея Козацької держави вже тоді набрала відчутної форми. Беручи до уваги всі політичні можливості, райхскомісар повинен доброзичливо обсервувати ідеологію донського козацтва, щоби при певних обставинах, побіч німецького забезпечення, створити ще одну противагу також українству в цілому регіоні, а також для того, щоби паралізувати великоросійську ідеологію. Чим більше ослабленим вийде московитство з цієї боротьби, тим сильнішим може буде бажання донського козацтва самоутвердитись і підпорядкуватись загальній концепції німецької влади на Сході на правах територіально обмеженого утворення.

Вирішальну роль в Україні відіграє німецька народна власність. Німецькі колоністи зробили землі навколо Чорного моря родючими і тим самим обдарували Росію, і зокрема також українство, великими цінностями. У 1914 р. роз-

^{*} “Коричнева течка” (нім.).

почалися перші кроки бруталного переслідування німців, у 1916 р. тут також пройшла по країні руйнівна хвиля ненависті, радянський уряд відібрав у німців плоди їхньої вікової праці. В цьому випадку Німецький райх муситиме настоювати на тому, що ці результати німецької колонізації є власністю німецької нації, незалежно від того, кому індивідуально вони раніше належали. Час такого оголошення визначить після вказівки фюрера райхсміністр для окупованих східних територій. В кожному разі, треба провести всі заходи, спрямовані на те, щоб півострів Крим, і дальшу, ще точно не визначену територію до Дніпра, а також дугу до Азовського моря (тепер Генеральний комісаріат Таврія) оформити як німецьку колонію. Ще до світової війни родючі землі Криму перебували більшою частиною в німецьких руках, а потім перейшли у єврейську власність. В самому Криму мешкає відносно мало українців, а більша частина – це росіяни, німці, турко-татари, євреї і греки; на північ, у басейні Дніпра, проживають перш за все росіяни, німецькі колоністи, українці.

Приєднання цих земель безпосередньо під німецьку верховну владу Райху може повноправно трактуватися, як одна з можливих компенсацій за німецьку власність навколо Чорного моря. Далі оволодіння Кримом є стратегічно необхідним для опанування вільного ввозу нафти з Кавказу на Дунай. По-третє, Райхскомісаріат Україна муситиме постійно рахуватися з можливим пробудженням російства, а можливо, навіть із повстаннями самих українців; тому вирішальної важливості набуває широке німецьке заселення Криму та його околиць для захисту німецького панування.

Точніші вказівки в цьому питанні будуть передані Райхскомісаріату, за наказом фюрера, через райхсміністра для окупованих східних територій. Про цільові настанови по Таврії слід повідомляти офіційно насамперед лише встановленого там генерального комісара.

Доля поволзьких німців буде вирішуватись окремо, відповідно до ситуації.

На загальній церковній ділянці треба взяти до уваги те, що українці на Заході є католицького віросповідання, а на усьому Сході – православного. Тут райхскомісар повинен притримуватись позиції, що релігійна потреба є справою особистого, місцевого характеру. Він не повинен перешкоджати конфесійним утворенням, в кожному разі, всі релігійні відправи на території, заселеній українцями, повинні проводитись лише українською мовою. Припиняти належить будь-який вплив російського православ'я і його священників, а також в'їзд до Райхскомісаріату Україна посланців будь-яких конфесій з інших країн. Припускаючи, що створюватимуться розмаїті секти (так, як це було раніше), цим сектам не слід чинити опору, а навпаки – ставитися до них так само, як і до інших конфесійних напрямків.

Райхскомісар має перешкоджати конфесіям і сектам займатися політикою і виступати з будь-якими політичними заявами перед громадськістю. Він не повинен приймати жодного українського єпископа як представника українського народу, а приймати виключно довірених осіб, які призначені райхсміністром для окупованих східних територій. Німецьким службовцям не дозволяється відвідувати українські церкви.

Подальші евентуально необхідні заходи будуть виникати згідно зі спостереженнями за ситуацією.

Точніші вказівки щодо управління (правова система, фінансова система, конфесії, школа, мова та інше) видаються райхсміністром для окупованих східних територій.

Заходи щодо забезпечення німецької воєнної економіки проводяться за наказом райхсмаршала. Для подальшого планування в усіх галузях будуть призначені компетентні представники. Вже сьогодні один пункт набув такого великого значення, що його потрібно розглядати окремо. Державні господарства в Україні і властивих чорноземних районах (так звані совхози) сьогодні опустіли (частково через втечу працівників) і є непридатними для роботи через знищення технічних засобів. Але, незважаючи на це, є необхідним (з допомогою військовополонених чи в іншій формі) зробити саме ці державні господарства, під німецьким керівництвом, основними зерновиробниками для Німеччини і для постачання також іншим, залежним від Німеччини народам. Таке завдання, проведене у великому масштабі, зможе потіснити виснажливий обробіток німецької землі, який здійснювався останніми роками застосуванням хімічних засобів, уможливити справді новий обробіток німецького ґрунту. Із запровадженням великого планування з вівчарства, тим самим зі забезпечення вовною, плантацій бавовни та ін., для Німецького райху виникає неповторна можливість стати повністю незалежним від інших впливів у його системі харчового забезпечення. (Про загальне становище в питанні колгоспів див. "Коричневу течку").

Завдання німецького райхскомісара в Україні можуть набути великого всесвітньо-історичного значення. Вперше український народ межує з територією Німецького райху, вперше постають перспективні технічні можливості проведення транспортних шляхів від Балтійського до Чорного моря і вперше постає перспектива, завдяки зерновим запасам на Сході, зробити Європу незалежною на десятки років від усякої блокади. Якщо вдасться, використовуючи усі засоби, досягти цієї мети, то буде зламано віковий жадливий тиск, накинутий німецькому народові Російською імперією, і тоді буде створено справжні передумови для розширення європейської територіальної політики під німецьким керівництвом.

А. Розенберг
Берлін, 18.11.1941 р. R/H

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 347-360. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 337-346.

№ 282

1941 р., листопада 22. – Позиція Райхсміністерства для окупованих східних територій у Берліні щодо ставлення до українців

Райхсміністерство для
окупованих східних територій
I/3338/41

Берлін, V 35, 22 листопада 1941 [р.]
Раухштрассе, 17/18

Дуже терміново!
До Господарського штабу Схід
до рук пана генерала Томаса,
Верховного командування Збройних сил
Відділення пропаганди Збройних сил,
Верховного командування Збройних сил
Відділення військовополонених,
Верховного командування сухопутних військ
Ген[ерал]-кв[артирмейстера] військ,

Райхсфюрера СС і шефа Німецької поліції,
Райхсміністерства праці,
Райхсміністерства постачання й сільського господарства,
Райхсміністерства транспорту,
Райхсміністерства господарства,
Райхсміністерства внутрішніх справ,
Райхсміністерства народної освіти і пропаганди,
Райхсміністерства закордонних справ,
Німецького робітничого фронту.

Останніми днями до Райхсміністерства знову надійшли запити стосовно ставлення до українців. Ці запити почасти супроводжувались зауваженнями, що правильно було б ставитись до українців як до негрів, оскільки ця територія повинна експлуатуватись як колонія.

У зв'язку з цим слід зазначити таке: Українці належать до європейської сім'ї народів і мають велику частину німецької крові. Вони досягли вартих уваги культурних і наукових успіхів. І коли народ не зміг уповні розвинути притаманні йому здібності, то через те, що українців упродовж всієї їхньої історії постійно пригнічували й винищували чужі народи. Впродовж довгого часу вони стримували натиск татарів на Європу, аж поки врешті-решт не піддалися переважаючій силі. Згодом їх пригнічували поляки, а в пізніші часи – царська Росія, яка забороняла українську мову і проводила послідовну русифікаційну політику. Незважаючи на родючість земель і багатство цінних корисних копалин, їх господарська розробка розпочалась щойно на зламі століть. Ще гірше довелося українцям під більшовиками, які нещадно експлуатували господарські сили країни для своїх цілей, придушили селян колективізацією, перетворили їх у сільських рабів і заслали всіх, хто виділявся та завдяки своїй старанності та пильності досяг більшого. Страх, що його затаврують як куркуля і за це вишлють, був таким великим, що змушував селянина намірено дозволяти своєму господарству занепадати, щоб здаватися якомога біднішим.

Тому враження, яке виникає після подорожі країною, є оманливим. Воно показує не справжніх українців, а людей, вимучених більшовицьким терором. Ці люди почувають, що німецькі збройні сили звільнили їх від нестерпного ярма і тому відразу зголосилися до роботи в німецьких установах. Проведені ними, попри нестачу техніки та найтяжчі обставини, роботи зі збирання врожаю викликали загальне захоплення.

Таку орієнтацію населення треба утримати за всяких обставин. Тому Німеччина повинна зберегти вірність тій своїй ролі, яку вона взяла на себе разом із завданням звільнення Європи від більшовизму. Тому намагання трактувати як негрів або рабів людей, яких ми звільнили від більшовизму і яких хочемо залучити до нового впорядкування Європи, і які окрім того є арійцями, було б не лише цілком непослідовним, але і свідчило б про велику короткозорість. Симпатія населення згодом неминуче перетворилася б у ненависть до Німеччини. Адже велика різниця, в тому, чи в тилу воюючого мільйонного війська знаходиться 40 мільйонів людей, які підтримують Німеччину в кожному відношенні, чи ці 40 мільйонів ставляться до нас вороже і тим самим ставлять під сумнів успіх воюючої армії.

Тому зрозуміло само собою, що з українцями поводитимуться дружньо до-ти, доки вони ставитимуться дружньо до нас. За визволенням від більшовизму не повинно йти поневолення з боку Німеччини, а економічне та культурне під-несення, відповідно до багатств країни та здібностей населення. Проте така позиція, звичайно, не означає, що передусім під час війни всі економічні мож-ливості не повинні бути повністю поставлені на службу нашим цілям. Але най-більшого можна досягти лише завдяки бажанню працювати і дружньому став-ленню до нас населення, але ніколи – драконівськими примусовими заходами, які перетворюють народ на рабів.

За дорученням
Бройтірам

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 65. 1.

№ 283

1941 р., листопада 25. – Наказ айнзацкоманди С/5 Поліції безпеки і СД закор-донним поста́м айнзацкоманди в Україні про підготовку антинімецького повс-тання і знищення членів ОУН без суду

Айнзацкоманда С/5 СД
Поліції безпеки і СД
Kdo-Tgb №12432/41

Б[ез постійного] м[ісяця], 25 листопада 1941 [р.]

Закордонним поста́м: Київ,
Дніпропетровськ,
Миколаїв,
Рівне,
Житомир,
Вінниця.

Стосується: ОУН (Рух Бандери)

Незаперечно встановлено, що рух Бандери готує повстання у Райхскомі-саріаті з кінцевою метою створити незалежну Україну. Всі функціонери руху Бандери повинні бути негайно зарештовані й після ґрунтового допиту таємно ліквідовані як грабіжники.

Протоколи допитів належить переслати до айнзацкоманди С/5.

Цей лист має бути знищений провідником команди негайно після прочитання.

Підпис (нечіткий)
Оберштурмбанфюрер СС

Оубл.: Trial of the Major War Criminals Before the International Military Tribunal. Nuremberg 14 November 1945 – 1 Oktober 1946. – Nuremberg, 1949. – Vol. 39. – P. 258-269. Document 014 – USSR; Косик В. – Т. 1. – С. 366-367. Переклад з німецької мови. – С. 365.

1941 р., листопада 30* . – Донесення айнзацгруп Поліції безпеки і СД начальникам Поліції безпеки і СД у Берліні про діяльність айнзацгруп в Україні – про ліквідацію євреїв у Києві, Житомирі та Лубнах і арешти членів ОУН у Дніпропетровську і Миколаєві

Тасмна справа Райху!

Донесення № 7 про діяльність і ситуацію айнзацгруп Поліції безпеки і СД у СРСР (За період від 1.11 до 30.11 1941 [р.] [...])**

В. Україна [...]

в) Євреї

Соціальна і кримінальна специфіка євреїв викликала і в Україні необхідність енергійного втручання айнзацкоманд Поліції безпеки і СД. Так було розстріляно багато єврейських комісарів і жінок-військовослужбовців.

У Лубнах були піддані екзекуції 1865 євреїв.

У Чернігові перед приходом німецьких військ євреї підпалили центр міста. Після цього айнзацкоманда Поліції безпеки і СД розстріляла всіх євреїв, що залишились там. По кількох днях, у ході подальшої акції були схоплені 49 євреїв, що повернулися в тому часі, і також були страчені.

У ході єврейської акції в Києві та Житомирі було конфісковано 137 вантажівок з предметами одягу і передано до націонал-соціалістичної народної благодійної організації. Більша частина речей після дезинфекції призначалась для розподілу серед фольксдойчів. Крім того, воєнний шпиталь військ СС зміг поповнити свою потребу у вовняних ковдрах з цього запасу.

г) Виявлений матеріал

При перегляді матеріалів у будинку НКВС у Лубнах був виявлений “Організаційний план партизанів для Лубен і прилеглих районів”. Згідно з ним у багатьох місцевостях утворились партизанські загони, штаб яких розташовувався у Холептах [...]

Д. Україна

Серед українських політичних течій найбільшу активність розгорнула ОУН напрямку Бандери.

Так, безпосередньо після свого створення обласна управа в Дніпропетровську опинилась під впливом члена ОУН Регея, який менше займався практичною управлінською діяльністю, а віддавав перевагу політичним інтригам. Ним було також передбачено створення національного українського товариства із завданнями в національно-політичній сфері.

Регей за поданням айнзацкоманди Поліції безпеки і СД був усунутий як політично нетерпимий елемент.

У Миколаєві подальші арешти невинуватих прибічників Бандери привели до виявлення важливих матеріалів. Так були захоплені плани організаційних заходів і організаційної структури організацій, крім того, дані про завдання, застосування псевдо та пропагандистські матеріали.

* Датуються за крайньою датою в документі.

** Тут і далі скорочення в першій публікації.

Хоча і не можна говорити про загальний успіх групи Бандери, проте в деяких місцях їхня пропаганда має до тої міри наслідки, що паралізує робочу запопадливість, яка досі панувала, а в окремих випадках висловлюється незадоволення заходами у сільському господарстві.

Поряд з групою Бандери необхідно згадати Групу ОУН Мельника як подальшу політичну течію, яка переслідує майже ті самі цілі, що і група Бандери. Внаслідок характерного для цієї групи браку ініціативи вона не становить собою жодної гострої небезпеки.

Група ОУН* під керівництвом Левицького** має своїх прибічників лише серед небагатьох офіцерів, які вижили і були колись соратниками Петлюри, та у певної частини духовенства. Попри незначущість цієї групи, останній факт заслуговує на певну увагу [...]

Бундесархив Кобленц, Кобленц. R 70/SU/31. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 62-65. Переклад з німецької мови. – С. 60-62.

№ 285

1941 р., грудня 5. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про настрої у Києві та діяльність ОУН у Криму

Начальник Поліції безпеки і СД

Берлін, 5 грудня 1941 р.

IV AI – В. № 1 В/41 т[аємна] д[ержавна] с[права]

Таємна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 142 [...]**

Айнзацгрупа С

Місце дислокації – Київ

Настрій українського населення в місті Києві

Настрій українського населення міста Києва за звітний період значно погіршився. Виявлене в перші дні після вторгнення до міста німецьких військ захоплення змінюється з кожним днем все сильнішими проявами байдужості. Причина цього криється у надзвичайно поганому економічному становищі міста. Народ розчарований, бо із зайняттям Києва німецькими військами очікувалось негайне покращення економічних умов. Населення нарікає, в першу чергу, на відсутність економічних заходів, а особливо – ціноутворення і контролю за цінами, підвозу продуктів харчування та інших товарів, а також на те, що з німецького боку не докладається зусиль, щоб ліквідувати нестачу товарів у магазинах.

З іншого боку, українець не бажає розуміти існуючих технічних труднощів. Його вимоги зумовлені майже дитячими уявленнями і ясно демонструють, що він не спроможний зрозуміти розмірів причин появи цих труднощів. Тому треба зрозуміти й оцінити його дорікання з приводу того, що “не спрацювала відома німецька організованість”. Цілком серйозно розглядається і загроза голоду взимку.

* Помилково замість “УНР”.

** Помилково замість “Лівицького”.

*** Тут і далі скорочено у першій публікації.

Намір Німеччини, який в останній час став відомий – надати Україні іншу, ніж тут очікувалось, політичну структуру, – як і ставлення німців щодо українців стали поштовхом до песимізму. Українці відстоювали позицію, відповідно до якої німці визволили українців не як ворогів, а як друзів. А зараз у ставленні німців до себе вони розчарувались. Українці відчувають, що німці поводяться з ними як з меншовартісними людьми і задають собі питання, чи таке положення є тимчасовим, чи воно перетвориться на тривале. Так, наприклад, поширювана серед них чутка, про нібито заборону шлюбів між німцями та українцями розглядається як незрозуміла і дискримінуюча.

Вирішальним для песимістичного і незадовільного настрою українців у Києві є, крім того, обмеження їхньої політичної діяльності. Вони вважають, що у всьому, що вони роблять, їм перешкоджає німецька поліція і Німецькі збройні сили, і що їхня незалежність обмежена.

Незадоволення серед молодих людей чоловічої статі зросло через начебто утруднення з німецького боку при заснуванні політичних організацій, таких, як наприклад, “Січ”.

Населення Києва майже не має прошарку інтелігенції. Інтелігенція походила раніше з рядів функціонерів партії та НКВС. Панівним і активним елементом був єврей, стосовно якого українець відчував себе підлеглим і підпорядкованим. З тієї причини він ще і сьогодні не знаходить правильного ставлення до єврейського питання. Він вбачає у єврейському питанні лише релігійний конфлікт, а не расову проблему.

Ліквідація нелегальних зборів священників православної церкви

Рада громади православної церкви в Києві, що складається з священників та вірних, влаштувала в колишньому будинку з інформаційним приміщенням НКВС [свою] службу установу, що давала поради [...]

Айнзацгрупа Д

Місце дислокації – Сімферополь

Айнзацкоманда 11б арештувала прибічника Бандери Івана Осадчука, який проживав у Кривому Розі [...] допит дав такий результат: рух Бандери відновив свою діяльність у Криму, поширює пропаганду і змагає до того, щоб створити міцну організацію. Для виконання цього завдання були введені в дію якимсь Лебедем зі Львова групи з 6-х осіб. Вищеназваний належав до такої 6-особової групи, яка діє на території Сімферополя. Розшуки продовжуються [...]

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. С. 243-244. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 68-69. Переклад з німецької мови. – С. 66-68.

1941 р., грудня 8. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про антинімецьку діяльність ОУН у Житомирі й Запоріжжі

Начальник Поліції безпеки і СД
IV AI – В. № 1 В/41 т[асмна] д[ержавна] с[права]
Тасмна справа Райху!

Берлін, 8 грудня 1941 р.

Донесення про події в СРСР № 143 [...]*

Айнзацгрупа С
Місце дислокації – Київ

Діяльність руху Бандери в районі Житомира

Закордонний пост а[йнзац]к[оманди] 5 у Житомирі заарештував чотирьох членів ОУН, які прибули з Львівщини, допит яких дав нові обвинувачувальні матеріали проти бандерівського крила ОУН.

Завдання, які ОУН поставила перед заарештованими, цілком збігаються з намірами, про які вже раніше сповіщалось, цієї політичної групи: створення української міліції, призначення бургомістрів і начальників поліції, усунення службовців, яких група Бандери не акцептує, і вербування для справи Бандери серед населення. Як і раніше, особливої ваги надається зайняттю всіх керівних постів лише вірними і надійними прибічниками Бандери.

Безперечно було встановлено, наприклад, що правлячий бургомістр-фольксдойч у м. Йозефсштатт Цільке, який не погодився виконувати вказівки ОУН, був усунутий з посади заарештованими особами. Це доводить знову, що група Бандери не має наміру поважати накази, видані якими-небудь іншими сторонами, якщо вони не збігаються з планами ОУН.

Наскільки ці плани вже набули однозначно спрямованого проти Німецького райху характеру, впливає з висловлювань одного з заарештованих, Симона Марчука. Він заявив, що перед прибічниками ОУН було поставлене завдання шукати в лісах російську зброю і боеприпаси та надійно переховувати їх, щоб вони не потрапили в руки Німецьких збройних сил. Коли Провід ОУН визнає момент за слушний, а необхідні партизанські групи будуть створені (звідси організація вірної Бандері міліції), має бути завданий удар по німецьких окупаційних військах. М[арчук] заявив також, що за заявами провідників бандерівського руху Німецькі збройні сили розглядаються як найбільший ворог України. Ці керівні кола ОУН не вірять у перемогу Німеччини над Радянською Росією й Англією. Більше того, панує думка, що Німеччина після перемоги над Радянською Росією була б до такої міри ослаблена, що вона не змогла б продовжувати війну. Використовуючи це становище, сформована українцями армія мала б подолати німецькі збройні сили і створити самостійну Українську державу, виникненню якої Росія, знекровлена у програній з Німеччиною війні, не могла б перешкодити.

Розпочаті розслідування, пов'язані з арештом чотирьох вказаних членів ОУН, ще не завершені.

Рух Бандери у Запоріжжі

У Запоріжжі вдалося призначити на найважливіші пости фольксдойчів, українців і росіян ще до того, як туди прибули західноукраїнці. Приблизно

* Тут і далі скорочено у першій публікації.

8.10.1941 [р.] з'явилась перша група бандерівців. Тим часом виявлено близько 15 осіб, які походять із Західної України, а з них 9, як доведено, є членами або довіреними особами ОУН.

Ці люди намагалися одержати провідні посади в управлінні (міська управа, допоміжна міліція і т. д.). Коли це не вдалося, вони вислали маріонеток, які зверталися до німецьких інстанцій з нахабними вимогами звільнити фольксдойчів, росіян та ін., а призначити названих ними кандидатів. Так, наприклад, головним редактором новозаснованої у Запоріжжі газети був запропонований вчитель Олександр Вашук, народжений у Західній Україні. Друкарню перед цим самовільно зайняв член ОУН Дивнич-Ляйтвіхс з Києва. На посаду бургомистра і заступника бургомистра були також запропоновані ці дві вищеназвані особи.

Через існуючі в даний момент транспортні труднощі відправка західноукраїнців на їхню батьківщину не могла досі бути проведена.

Загальна ситуація у Запоріжжі

Запоріжжя перед німецько-російською війною мало 350 000 мешканців. З них було приблизно 45% українців, 45% – росіян, а решту 10% переважно склали євреї. Нова частина міста Запоріжжя постала щойно під час правління більшовиків навколо споруджуваного Дніпробуду. Значна частина всіх більших споруд у старому місті, як і в новому, була зруйнована підіривними командами більшовиків [...]

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 72-74. Переклад з німецької мови. – С. 70-72.

№ 287

1941 р., грудня 14. – Донесення уповноваженого Райхсміністерства для окупованих східних територій при групі військ Схід капітана Г. Коха Міністерству закордонних справ у Берліні про розвиток, зміст та завдання підцензурних українських газет та журналів у Східній Україні

Капітан, професор університету Б[ез постійного] м[ісця], 14.XII.1941 [р.]
Др. Ганс Кох
П[ольова] п[ошта] 41915

До Міністерства закордонних справ, Берлін
Українська журналістика

У дусі відповідних наказів на етнографічній території українців не буде заперечень проти місцевої преси національною мовою.

Відповідно до цього, терпляче сприйнято, що населення заснувало свою газету і тепер видає її. Таким чином виходять (повний склад не ставився за мету) українські газети в Рівному, Житомирі, Бердичеві, Вінниці, Умані, Києві, Чернігові, Полтаві, Кременчуку, Кіровограді й т. д.

Більшість газет появляється щодня, менше – один-три рази на тиждень. Загальний характер усіх цих органів є антибільшовицьким, антиросійським, антисемітським і націленим на найтіснішу співпрацю населення з німецькими збройними силами, німецьким військовим управлінням та німецьким урядом. Програмні статті пишуть зазвичай відомі місцеві публіцисти (напр. Улас Самчук у Рівному з передруком, напр. у Києві), або перекладаються з великих німецьких щоденних чи фронтових газет. (Передруки з "V[olkischer] B[er]eich-

ter]”, “Berliner Börsenzeitung””, статті фон Мегерле, генерала П. Гасце та ін.). Безпосереднє керівництво редакторами та технічним персоналом відбувається в тісній співпраці відповідних німецьких служб (контроль під оглядом оборони, цензура присяжних перекладачів, нормалізація мови з боку абверу, СБ та служби пропаганди).

У більшості газет поряд з короткою ідеологічною частиною переважає частина суто інформаційна, усі, окрім того, служать відповідним німецьким командним інстанціям офіційними органами для публікації урядових наказів, оголошень, попереджень та вироків військово-польових судів (також німецькою мовою). Інформаційну частину українські редактори складають з німецьких радіопередач, зі служб інформації (напр., “Служба з Німеччини”) або з німецьких щоденних газет, через брак телетайпу або інших оперативних засобів зв’язку, матеріали – за винятком повідомлень німецьких збройних сил, – не завжди цілком актуальні, проте, тим не менше, сприймаються як такі. Саме населення використовує газети для коротких торговельних пропозицій, для оголошень про розшук та втрати осіб, для дискусій місцевого характеру і нерідко для висловлення вдячності німецьким збройним силам або урядові Німецького райху.

Принагідно зауважу, що поряд з газетами суто щоденного та інформаційного характеру, є також журнали, напр., “Для дітей та юнацтва” у Рівному.

Інформаційний голод серед населення дуже великий. Воно звичайно дбає про організацію системи розподілу і транспортування власними силами, роз’яснює всі новини у віддалених селах, стоїть у чергах перед кожним кіоском і спільно читає газети (напр., на сільських зборах).

Персонал редакторів набирається з місцевих сил (у співпраці з німецькими відділами пропаганди), а прийшли сили особливо суворо контролюються під оглядом емігрантів та партійної політики.

Кап[ітан] Ганс Кох
П[ольова] п[ошта] 41915

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/17. № 448839. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 66.

№ 288

1941 р., грудня 31.** – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про діяльність айнзацгруп в Україні – про єврейське питання, антинімецьку діяльність ОУН у Криму та на Житомирщині й про церковну ситуацію

Таємна справа Райху!

Донесення № 8 про діяльність і ситуацію
айнзацгруп Поліції безпеки і СД у СРСР
(За період від 1.12 до 31.12.1941 [р.] [...])**

Єврейська проблема і сьогодні все ще не осмислена з повною ясністю, тому відсутнє конкретне і відповідне ставлення до неї. Єврейське питання розглядається лише як релігійний конфлікт.

* “Народний спостерігач”, “Берлінська біржева газета” (нім.).

** Датується за крайньою датою документа.

*** Тут і далі скорочення у першій публікації.

V. Діяльність групи Бандери

Оперативні групи Поліції безпеки і СД приділяють особливу увагу виявленню і придушенню спроб опору серед кіл населення окупованих територій. При цьому було констатовано, що, крім групи ОУН-Бандери, в Україні немає жодної організації опору, яка була б у змозі становити серйозну небезпеку. Розслідування проти групи Бандери через це були особливо активізовані.

Було виявлено, що група Бандери в Криму відновила свою діяльність, активізується в пропагандистському плані і намагається створити міцну організацію. Для виконання цих завдань зі Львова були направлені 6 шестичленних груп, з яких один член групи, відповідальний за район Сімферополь, вже заарештований.

Айнзацкоманда Поліції безпеки і СД заарештувала під Житомиром чотириох членів ОУН, які також прибули зі Львова. Поставлені перед ними завдання відповідали вже відомим намірам групи Бандери: формування української міліції; призначення бургомістрів і начальників міліції з власних рядів; звільнення неприйнятних для них службових осіб; пропагандистська діяльність.

До якої міри ці плани набули одноznачно спрямованого проти Німецького району характеру, впливає з висловлювань одного заарештованого. Згідно з ними прибічники ОУН одержали завдання здійснювати пошук російської зброї і боєприпасів та надійно їх переховувати, щоб вони не потрапили в руки Німецьких збройних сил. Коли керівництво ОУН визнає момент за слушний, а необхідні партизанські групи будуть створені, має бути завданий удар по німецьких окупаційних військах. Партизани будуть формуватись з вірних Бандері міліціонерів.

Керівні кола ОУН не вірять у перемогу Німеччини над Радянською Росією й Англією. Вони вважають, що Німеччина після перемоги над Радянською Росією не зможе довести до кінця війну проти Англії. Така ситуація має бути використана для побудови самостійної України, причому втручання Німеччини і Радянської Росії як знекровлених народів не слід очікувати.

IV. Церковна ситуація

Для того, щоб мати змогу докладно обсервувати церковний розвиток у його проявах, продовжується перевірка духовних осіб з боку айнзацкоманд Поліції безпеки і СД. Одночасно були розпущені численні вже сформовані церковні ради і замінені надійними та перевіреними церковними старостами [...]

Створення православних громад виявляє подальший прогрес. При відкритті знову раніше закритих церков часто доходить до сильних проявів почуттів віруючих [...]

Бундесархів Кобленц, Кобленц, R 70/CV/31. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 77-79. Переклад з німецької мови. – С. 75-76.

№ 289

1941 р., грудень. – Повідомлення про масові арешти гестапо діячів ОУН

Арештування

Останніми часами гестапо, при допомозі мельниківців, розпочало масові арешти людей за приналежність до ОУН. Зокрема багато виарештувано тих членів ОУН та чільних українських громадян, які на приказ свого провідника Степана Бандери творили українську владу та позанимали керівні пости в українських урядах.

Такі арештування відбулися на Східніх Українських Землях у областях: Київській (Васильків, Біла Церква, Лисянка, Сміла, Хвастів, Умань і інш[их]), Житомирській, Вінницькій, Кам'янець-Подільській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Одеській і інш[их].

На Західніх Українських Землях: Галичина, Волинь, Полісся, Лемківщина, Холмщина, а зокрема у Львові у т[оварист]вах: “Січ”, “Жіноча служба Україні”, Інститут національної освіти. Поза землями України у таких містах як: Краків, Берлін, Відень і інш[і].

Зі знатніших осіб арештовано слідуючих: провідника ОУН Степана Бандеру, голову уряду Ярослава Стецька, професора університету Юрка Стефаніка (Київ), ректора Педагогічного інституту д-ра Сака (Київ), ректора [Інституту] ветеринарії Чинченка (Київ), відомого східноукраїнського поета Гай-Головка Олексу (Київ), редактора Позичанюка (Київ), ін[женера] Кравціва (Стрий), мгра Малащука (Станиславів), Рибчука (Станиславів), Кравчука Романа (Львів), Одарку Лебідь, жінку Миколи Лебідя (Львів), мгра Ребета Льва, урядуючого голову Державного управління (Львів), мгр Дарку Цісик Ребетову (Львів), мгра Волошина Ростислава (Рівне), Уляну Самчук (Рівне), цілу Обласну управу в Тернополі, декого з Обласної управи в Рівному і Луцьку, як: мгра Марченка, Андрійшина, Юревича, Коха Ю., Зубрицького Г. і інш[их]. Всіх арештованих около 1 500 осіб.

Причини арештів: намагання зліквідувати ОУН під Проводом Степана Бандери, як єдиної й потужної української організації, що твердо стоїть за самостійну Українську державу. Свідчить про це те, що впарі з арештами зліквідовано всі українські уряди, а місто них засновано німецькі, в яких рішаючий голос всьому мають німецькі комісарі.

Оубл.: Пролом. – 1941. – Грудень. – Ч. 1. – С. 23-24.

№ 290

1942 р., січня 14. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про арешти членів ОУН у Херсоні та інших містах Східної України

Начальник Поліції безпеки і СД

Берлін, 14 січня 1942 р.

IV AI – В. № 1 В/41т[аємна] д[ержавна] с[права]

Таємна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 155 [...]*

Айнзацгрупа Д

Місце дислокації – Сімферополь

ОУН у Херсоні й околиці

Таємно проведені розслідування виявили, що коло прибічників Бандери концентрувалося навколо першого командира самооборони Конрада. Наскільки значним було це коло осіб, спочатку не можна було однозначно встановити. Виникло, однак, припущення, що це коло перебувало у зв'язку з іншим колом осіб у херсонській міській управі, а його центром вважався заступник бургомістра Грице. При проведенні акції проти прибічників Бандери через це були заарештовані обидві групи осіб.

* Тут і далі скорочення у першій публікації.

Арешти були проведені раптово. У численних затяжних допитах було встановлено, що коло прибічників Бандери обмежувалося кількома особами, які зуміли через спритне використання свого становища в Українській самообороні проводити активну агітацію за ОУН серед населення. При цьому керівник групи, командир самооборони Конрад діяв дуже вміло, виступаючи не особисто, а майже завжди через своїх помічників. Під приводом організації підрозділів самооборони в селах проводились зібрання, на яких були присутні до 2000 чоловік. При цьому велась агітація за ОУН і Бандеру, пропагувались цілі ОУН, роздавались листівки і проголошувались заклики до активної співпраці.

Те, що діяльність прибічників Бандери не мала більших успіхів, пов'язане з тим, що серед сільського населення були повністю відсутні знання про взаємозв'язки, а у широких колах заснування організації відкидалося взагалі. Прибічники Бандери були визнані "східними галичанами", як впливає з показів, і через це їх розглядали як чужинців; ця поведінка зумовлена мовними відмінностями. Незважаючи на це, проводилась широкомасштабна пропаганда з використанням друкованих матеріалів.

Українська самооборона у Херсоні та ОУН

На підставі ряду заяв можна було зробити висновок, що бандерівські підривні інтриги в українській самообороні вже здобули собі ґрунт, тому виникла необхідність здійснити перевірку керівних членів самооборони. При цьому, однак, виявилось, що коло оточуючих осіб навколо Конрада діяло дуже обережно і спочатку робило лише натяки про різні українські організації, так що навіть керівники підрозділів самооборони лише частково були поінформовані про ОУН. Їх мали, ймовірно, без їхнього відома залучити до роботи в інтересах оточення Конрада. У ході допитів виявилось, що майже всі інші керівні члени самооборони були переконані у нездійсненності і незаконності планів Бандери й ОУН та мали намір активно протидіяти цим підривним діям.

Діяльність ОУН на окупованих українських територіях

В ході допитів вдалося встановити цікаві факти про методику ОУН для здійснення своїх цілей у Великій Україні. Серед виявлених прибічників Бандери йдеться виключно про східних галичан, які були вислані у новоокуповані райони з явними чіткими дорученнями. Численні члени Українського легіону, який раніше перебував у Львові, були приділені як перекладачі до Німецьких збройних сил. Оскільки, згідно з подальшими інформаціями, більшість керівників бандерівського руху походила з Львівської області, можна зробити висновок, що скеровані особи під прикриттям своєї перекладацької діяльності, і використовуючи своє становище, при наступі Німецьких збройних сил, здійснювали пропаганду в інтересах ОУН на всіх окупованих українських територіях. З численних показань свідків виникає, що прибічникам Бандери вдалося лише завдяки посвідченням ОУН перетинати мости і прикордонні переходи та використовувати транспортні засоби Німецьких збройних сил, щоб потрапити у намічені райони. Як впливає з подальших свідчень, був поширений політичний лозунг, що в Яссах, а пізніше в районі Миколаєва нібито створена Українська армія, яка складається переважно з українських націоналістів напрямку Бандери. Під приводом добровільного вступу в цю армію на окуповані території прибули численні прибічники Бандери і пропагували там свої ідеї. Заклики і "меморіали" розвішувались публічно, частково в управліннях бургомістрів і на місцях розквартирування підрозділів самооборони. Командири самооборо-

ни і бургомістри призначались, а якщо вони не були надійними з точки зору ОУН, то їх заміняли прибічниками Бандери або намагались усунути. Такими методами ОУН поступово мала поширюватись і займати якомога більше становищ. Так, наприклад, командир херсонської самооборони хотів припинити там свою діяльність, щоб очолити самооборону у Сімферополі. Його помічник Костю мав намір діяти у Севастополі.

З висловлювань та розмов із секретарем, який належав до кола підозрілих осіб архієпископа Антонія у Кам'янці-Подільському, майбутнього єпископа Херсонського та Одеського, впливає, що можна зробити висновки про взаємини Української національної церкви і ОУН. Нова Українська національна церква спирається переважно на "українських патріотів" і у своїх принципових позиціях демонструє суттєвий збіг з програмою ОУН [...]

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/220. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 96-102. Переклад з німецької мови. – С. 93-95.

№ 291

1942 р., січня 14. – Звернення керівних українських політичних діячів до райхсканцлера А. Гітлера про помилку Німеччини, що ігнорувала Україну як військово-політичний фактор та не допустила утворення українського війська

До його Ексцеленції
фюрера і райхсканцлера Німецького району
Адольфа Гітлера в Берліні

Ексцеленціє!

Українська нація пов'язувала великі надії з розвитком ситуації у Східній Європі, який у середині минулого року привів до війни між Німеччиною та Радянським Союзом. Провідні кола українського народу завжди були свідомі того, що зіткнення націонал-соціалістичної Німеччини з більшовицькою Московією неминуче і що лише Німецький райх під проводом фюрера, Вашої Ексцеленції, спроможний завдати більшовизму смертельного удару. Поразка Росії повинна була дати Україні можливість приєднатися до політичної системи Європи.

Під впливом провідних кіл ставлення українських мас до Райху було цілком дружнім, і тому українці із захопленням вітали німецькі збройні сили і допомагали німецьким солдатам де і як тільки могли. Українці з Червоної армії масово переходили на німецький бік, оскільки вірили, що тут мають виникнути українські військові формування, й очікували, що їм не відмовлять у можливості активної участі в боротьбі за звільнення їхньої батьківщини і за відбудову Української держави.

І яким великим було розчарування цих полонених, коли їхні надії не справдилися. Українське населення охопила серйозна стурбованість, коли у звільненні від більшовиків областей сталися події, свідками яких ми є сьогодні.

Усвідомлення наших зобов'язань перед своїм народом і почуття нашої відповідальності перед історією спонукають нас звернутися до Вашої Ексцеленції, хто тримає у своїх руках долю всієї Європи, щоб звернути увагу на нинішній стан справ в Україні і на небезпеки, які він несе в собі. Ми хочемо вірити, що наш намір знайде у Вас розуміння і наше слово здобуде Ваше довір'я.

Недопущення українців до участі у збройній боротьбі проти відвічного ворога пліч-о-пліч з німецькою і союзними з нею арміями позбавило антибіль-

шовицький табір важливого морально-політичного фактора, який, без сумніву, полегшуватиме військові завдання в українській області і передусім допомагатиме переможним арміям зміцнити своє становище у цій країні. Великодушне звільнення українців з таборів для полонених жодним чином не сприяло тому, щоб відшкодувати цю втрату, оскільки повернення їх додому відбувалося за умов, які в дорозі коштували життя багатьом тисячам. Їхні могили тільки ще збільшили страждання українського народу через втрату цих людських сил і неврахування наявних військово-політичних можливостей.

Включення західноукраїнського краю Галичини до Генерального Губернаторства і передача Одеси разом з цілою областю під управління Румунії, не залишивши українському народові надії на пізніше воз'єднання цих земель з українською материнською землею, зробило не менш тяжке враження. Обставини, за яких це сталося, і режим, який був запроваджений в українських областях, примушують думати, що мало йтися про приєднання Галичини до Польщі й Одеси до Румунії. Такого роду рішення звело б нанівець великі задуми про встановлення нового порядку в Європі.

У центральних українських областях, знову-таки, в українців відбирають усі можливості культурно-національного розвитку, в якому патріотичній пресі створюють труднощі, забороняють традиційні і народно-просвітні товариства, закривають школи, незаконно відмовляють у дозволі на відновлення роботи наукових інституцій і залишають професорські кадри, мозок нації, без можливості наукової діяльності і навіть без засобів до життя. Такий стан речей викликає в української громадськості велику стурбованість про саме майбутнє народної культури.

Зненавиджена більшовицька система в Україні була ліквідована, але, з іншого боку, також досі не було відновлене право на приватну власність, за яку український народ боровся наполегливо і ціною великих жертв. Колективні господарства, більшовицькі засоби поневолення українських селян були збережені. Таке становище викликає у населення упередженість, яка аж ніяк не сприяє організації праці та її продуктивності. Провідні українські кола відразу ж після зайняття столиці України німецькими частинами зробили необхідні кроки для відновлення співробітництва з німецькими установами в цій країні. Вони використали нагоду створення Української Національної Ради в Києві і вжили заходів для отримання дозволу на її діяльність від німецького управління. У цей спосіб було зrealізовано прагнення до мобілізації всіх творчих сил для відбудови суспільного й економічного життя в Україні. Але німецькі власті припинили діяльність Української Національної Ради.

Відповідно до того, як українські області були зайняті німецькими військами, зменшились можливості співпраці українського населення з німецькими установами. Замість цього, ваги набрали антиукраїнські і навіть антинімецькі фактори, які втратили свої позиції в цій країні внаслідок поразки Польщі і Росії, але зараз відновлюють свої впливи. Ця обставина є підставою напруження двосторонніх відносин в Україні. Ми добре свідомі того, що умови військового стану неминуче тягнуть за собою певні труднощі. Проте ми змушені вказати на те, що Україна занадто віддана на поталу більшовицькій пропаганді, і з цієї причини потребує особливого ставлення. Український народ був би дуже відпорним супроти розкладових впливів Москви і був би готовий сам витримувати великі труднощі, якби він мав певність, що буде визнано й пошановано його право на життя і національний розвиток у власних культурних, господарських і політичних формах.

На жаль, сьогоднішня дійсність не дає українцям цієї впевненості. Тому в народних масах і у провідних колах України панує велике занепокоєння і страх за майбутнє нації. Сучасне становище різко суперечить історичним завданням України, які випливають з її географічного положення.

І коли в минулому Європа здійснила у Версалі небезпечну помилку й перешкодила українському народу у реалізації його історичних прагнень, підтримавши ворогів України Польщу та Росію, то тепер нова Європа, яка під проводом Вашої Ексцеленції після знищення Польщі веде велику боротьбу на просторах України, повинна прийняти рішення, щоб визнати за Україною право на самостійне існування.

Повідомляючи Вашій Ексцеленції правдивий стан речей в Україні, ми просимо допомогти усунути його негативні сторони і врахувати підкреслені нами позитивні моменти, оскільки, якщо б вони знайшли застосування в сьогоднішній дійсності, то це означало б суттєве покращення ситуації в нашій країні. Ми запевняємо Вашу Ексцеленцію, що провідні кола в Україні готові до якнайтіснішої співпраці з Німеччиною, щоб об'єднаними силами німецького й українського народів повести боротьбу проти спільного ворога і фактично здійснити в Україні і в усій Східній Європі новий порядок.

14 січня 1942 [р.]

Архієпископ Андрій Граф Шептицький, президент Української Національної Ради у Львові,

проф. М. Величківський, президент Української Національної Ради у Києві, Андрій Лівіцький, заступник Симона Петлюри, головного отамана Української Народної Республіки, тепер у Варшаві,

ген[ерал] у відставці] М. Омелянович-Павленко, голова Генеральної Ради Української армії, тепер у Празі,

Андрій Мельник, вождь Українських Націоналістів, тепер у Берліні

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/17. Без нумерації, обсяг 5 сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 68.

№ 292

1942 р., січня 16. – Донесення начальника Поліції і СД у Берліні про антинімецьку діяльність ОУН у Києві та на Волині

Начальник Поліції безпеки і СД

Берлін, 16 січня 1942 р.

IV AI – В. № 1 В/41 т[аємна] д[ержавна] с[права]

Таємна справа Райху!

Донесення про події в СРСР № 156 [...]*

Діяльність ОУН

Айнзацкоманда 5 звернула особливу увагу на нелегальну діяльність прибічників Бандери. Допит багатьох українців, звільнених із школи міліції у Клевані, дав нові матеріали стосовно революційних планів ОУН і підтвердив правильність висновків, які були зроблені раніше.

* Тут і далі скорочено в першій публікації.

У Києві в даний час перебувають щонайменше два важливих члени ОУН, один з них має псевдо Запорожець або Косар і нібито планувався на пост міністра у державі Бандери. Зв'язки ОУН у Києві сягають аж до міліції, якою керують люди Мельника. Вони були до такої міри сильними, що бандерівцям вдалося багаторазово звільнити членів їх партії, заарештованих міліцією. Вдалося захопити частину посередників, відповідальних за такий стан.

Бандерівці, які прибули з Клевани і, мабуть, також з дальших опорних пунктів ОУН, користуються різними псевдонімами. Так, наприклад, провідник одної групи, яку вдалося ліквідувати, мав три різні псевдоніми. Прибічники Бандери пересуваються дуже обережно і, лише знаючи їхні таємні гасла, є можливим вийти на зв'язкових. Частково вони використовують молодших осіб, які нічого не знають, з якою метою їх використовують.

Стосовно школи міліції у Клевани вдалося одержати такі відомості:

Керівником школи є певний Остап або працюючий у школі інструктор ім'я Славко. Остап знає зв'язкових у Києві і найдокладніше поінформований про паролі. Він повинен знати, де захована зброя, призначена для повстання, а також, в яких місцях у Клевани або Рівному переховуються друкарські шрифти ОУН. Заарештований у Києві інструктор Клеванської школи міліції Василь Щербак назвав прізвища 13 прибічників Бандери, у володінні яких мала перебувати зброя.

Згідно зі збіжними даними заарештованих тут бандерівців, конкретний термін початку запланованої революції не названий. Сигнал до повстання має дати Бандера, на звільнення якого розраховують в ОУН. Запаси зброї походять з віднайдених складів або з підбраного біля вбитих червоноармійців спорядження. У передбаченні прийдешньої акції, ОУН присвячувала однаково багато уваги як залишеним советами складам зброї, так і банкам. Гроші банків призначались не лише на фінансування ОУН, але, передусім, для утримання осіб, які повинні працювати із закордоном або за кордоном. Цим пояснюється те явище, що люди Бандери постійно намагаються пробиватися на територію країни разом з фронтовими військами або відразу – за ними.

Заарештовані тут бандерівці підтверджують, що із початком повстання планувалось провести підриви мостів [...]

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/220. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 105-106. Переклад з німецької мови. – С. 103-104.

№ 293

1942 р., серпня 6. – Звіт обласного Проводу ОУН у Кам'янці-Подільському Проводові ОУН про становище в області, організаційну діяльність та стосунки з німецькими властями

Звіт Кам'янець-Подільської області

I

Адміністративно Кам'янець-Подільська область поділен[...]^{*} а саме: Кам'янець-Подільська, Дуна[є]вська, Ярмолинецька^{**}, Проскурівська, [...], Ста-

^{*} Тут і далі текст пошкоджений.

^{**} У тексті: "Врмошмоцька".

роконстантинівська, Шепетівська. Тут урядують вже цивільна німецька[ка...В] кожній окрузі сидить гебітскомісар*. Він є паном життя і смерті та вс[...]ників у своїй окрузі. Центр області міститься в Кам'янець-Подільським, але вла[сти]во кожний гебітскомісар є незалежним, або лютим володарем свого гебіту. Кожна округа має 4-7 районів. Всіх районів в області є 37. По селах, місточках і районах є влада, зорганізована зі здешніх (місцевих) українців, які залежні під кожним оглядом від німців. Всі важніші, відповідальні пости займає ворожий Україні елемент – багато поляків, москалів, трапляється, що саме важнішу посаду займає колись і зараз активний комуніст, а то й енкаведист. В Дунаєвецькій окрузі є багато місцевих німців – кольоністів, які є сильно змосковчені і шкодять нам на кожному кроці. Вище району всі головні посади займають німці.

В цілій області діють вже господарські, фінансові уряди, діє адміністрація, поліція. В кожному районі є господарські відділи під кермою німців, які кермують всім господарським життям. Вони перепроводжують розподіл харчів та примусовий збір збіжжя, муки, круп, молока, яєць, м'яса, овочів і т. д. Розуміється, що до помочі мають німецьку поліцію та місцевих шуцманів, які помагають їм забирати від людей все, що тільки мають. Кам'янець-Подільська область під харчевим оглядом стоїть краще, як інші області України. Загально люди були добре заосмотрені в харчі, уб[ран]ня, обуви, бо тут найспокійніше пройшов фронт. Тепер німці видали наказ в ці[лій] області, що люди мають здати все збіжжя і муку, а собі можуть залишити лиш [...] кг на особу за місяць. Люди не здають. Тоді ходить німецька поліція від [села до] села і в кожній хаті роблять обшук, та забирає все, що мають. Крім цього[...] ливий великий контингент на м'ясо, молоко, яйця, овочі і інше, без огляду на д[...] люди мають, чи ні. Всі люди платять “подушне” (як за царської Росії), а таке [...] [хо]дять чутки, що кожен буде платити по 300 крб. за “визволення”. Німці, щораз [більше] загосподаровуються. Направляють дороги, будують мости і т. д. Заводи й фа[б]рики пус[ка]ють в рух, але вони продукують виключно для війська.

Велике значення мають в області Арбайтсамти (Біржі праці), до них належать: вивіз людей в Німеччину і все розміщення працівників спеціальності в цілій області. Вивози людей в Німеччину доходять до дуже великих розмірів. Зразу вивозили багато людей на східні області (в Харківщину та Дніпропетровщину), але ходили чутки, що їх повезли близько фронту копати окопи.

В кожному окружному та районному місті є тюрми, які зараз є заповнені наскрізь українським елементом. В самому Кам'янці-Подільському є крім тюрми велика стара тюрма, в якій міститься табір праці. Тут працюють ті, що провинилися проти порядку влади. Переважно ті, що не поїхали в Німеччину (4 місяці важких робіт) та за всілякі занедбаня (1-24 місяці). В таборі дають їсти 20 д[е]к[а]г[рамів] хліба та тарілку кип'ятку, який має називатися “супом”, на цілий день, і за це треба робити 12 годин без перерви тяжку фізичну працю. При тому гостра тюремна дисципліна. Зараз всі тюрми в Кам'янець-Подільському заповнені. З початком червня відбулися великі масові арештування українців в самому Кам'янці-Подільському і в сусідніх округах. В Кам'янці арештовано поверх 300 українців та до двох тижнів всіх розстріляно. До міста поїхало дуже багато німецької фельджандармерії та гестапо. Німці провели арешти й розстріли, мотивуючи тим, що вони викрили комуністичну організацію. Ко-

* Gebietskommissar – окружний комісар (нім.).

мун]істів справді там було багато, і то активні, але між ними пішло на смерть [багато] свідомих українців, а то й членів ОУН. Велику скількість розстрілювали в [ніч з] 12 на 13 червня. Покликали на езекуцію місцевих міліціантів і наказали [перед]ати всім, як вони карають бунтівничий елемент. “Таке, – сказали вони, – буде [...] вас усіх, чи комуністів, чи націоналістів, як будете виступати проти німецької влади”.

Окремо веде гестапо справу ОУН. Це ведуть вони потихеньки. Всіх віддають – розстріл. Відносини в тюрмі є багато гірші, як за большевиків, долучається ще й те, що німці на слідстві б’ють майже до смерти. Місцеві до цього не привикли й тому були вже випадки висп.

Все це ділає на настрої населення і їх відношення до німців.

II. Національні відносини

Як і давніше, так і тепер ця область znana з великої скількості різних національних елементів, що є властиво засимільовані. Досить великий процент займають [пол]яки. Зокрема міста є досить інтернаціонального характеру. Нема з чого й дивуватись. Це ж прикордонний терен [...] більшовицького панування, а давніше ще московсько-царського, вдалося катам “перевиховати” маси та заселити терен найгіршим елементом. Села, одначе, задержали свій український характер (там є здоровіший елемент, як по містах).

Також є тут деяка частина москалів, які тут мають на селі назву “кацапів”. Жидівську проблему німці розв’язали самі. Звезли жидів до більшовицьких міст та там їх постріляли. В невеликій скількості знаходяться вони ще по містечках, використовувані в роботі фізичній. Там мають вони свої окремі діляниці.

Поляки не представляють для нас тут ніякої загрози. Це переважно-таки українці латинського обряду, звані здавна поляками. Їх предки були змушені колись, ще за давньої шляхетської Польщі, перейти на католицитво. Є і декуди давні польські кольонії, але вже зовсім засимільовані. Різняться вони лиш релігійним обрядом. Одначе зараз поляки зі заходу ведуть тут працю. Переважно роблять це польські ксьондзи, які прибувають сюди і наvertsають загублених синів на “лоно ойчизни”. Українське православне населення ненавидить “католиків”.

Міцніше дають чутися москалі. Вони позанимали важніші становища в легальному житті та звідсіля шкодять українцям. Велику ролю відограють вони в комуністичній пропаганді чи шовіністично-московській діяльності.

Гірше й те, що місцеві українці міцніше ненавидять поляків, чим москалів. Можна сказати, що навіть уважають москалів за щось вищого і клоняють голови перед “великим народом – росіянами, що видали на світ так велику людину, як Пушкін”. Можна стрінути в кожній майже українській хаті портрет Пушкіна, як я вже згадувала, терен тут просяклий інтернаціональним духом. Такі національні відносини впливають на невеликий ґрунт для нашої роботи.

III. Культурно-освітнє життя українців

Під німецькою владою важко [говорити] про розвиток якого-небудь культурно-освітнього життя українців в цій області. Це, м[іж] ін[шим], тоже ділає на відношення населення до німців. За советської власті всі привикли до різних клубів, читалень, безлічі кін, театрів, олімпіяд, вечорниць; а з освітнього життя – різного рода шкіл, технікумів, інститутів. Тепер відчувається брак цього всього.

Зразу німці не забороняли “Просвіти” і культурних будинків. Зараз “Просвіти” є зліквідовані, а їхні, мовляв, всілякі збірні масові товариства є розсад-

ником комунізму. Розуміється, що при цьому пішли на той світ майже самі наші люди, найсвідоміший український актив. Однак це, що дозволяли німці, це театри і кіна (де самі з цього користають), але вистави і фільмові картини можуть іти лише такі, на які дозволить гебітскомісар. Все ж таки й це робить своє, бо в театрі виставляють українські побутові, а то й патріотичні п'єси, а це ділає на кристалізування національної свідомості українців. В кінах грають переважно німецькі пропагандивні фільми, які не роблять в масах ніякого відгуку.

Школи. Зразу українці зорганізували всюди десятирічки, а то й інститути. За короткий час німці зліквідували все шкільне життя. З кінцем зими 1942 р. дозволили на відкриття в деяких місцевостях семирічки, а на весну на зорганізування педагогічного і медінституту в Кам'янці-Подільському. До інститутів записалось багато українських студентів. В місяці червні провели німці великі арештування. На педінституті арештували директора інституту, свідомого українця-націоналіста, кількох професорів та до 30 студентів. Усі вони були вбиті* як свідомі українці. Німці їх арештували та розстріляли, як "комуністів". В цю пору є в школах та інститутах ферії. Всі студенти мусять організовано йти фізично працювати.

Преса. Кожний гебітскомісаріят редагує свою газету. Так виходить газета в Кам'янці-Подільському, Проскурів ("Український голос"), Ярмолинцях, Дунаївцях ("Пере[...]ві Ду[на]євські вісті") і т. д. Це вся німецька преса українською мовою. Весь матеріал дає гебітскомісар. Газета повна пропагандивних статей і закликів (як: Українці! Німецька армія визволила вас від більшовицького гнету і т. д. ..., ви, працюючи чесно й віддано на заводах, фабриках, землі – покажете тим свою національну свідомість і політичну зрілість). Населення відчуває дуже гостро брак відповідної преси та літератури.

IV. Церковне життя

Зараз діє в цій області, як і взагалі в цілій країні, дві церкви: автокефальна і славянська (промосковська). Обі себе поборюють. Якщо б ми мали на Сході [священ]ників, таких, як мають поляки ксьондзів, то вони могли б дуже багато [зробити. Та] мусимо собі сказати, що таких "ксьондзів" в нас тут на Сході [нема] [...] моменті сьогодні не так гострі, як колись, все ж таки вони [...]

В неділі і свята можна побачити у всіх церквах багато народу і то, як [старших], так і молоді.

Трапляється, що попами в різних місцевостях є люди, які не мали з Україною [ніч]ого спільного, а навіть в одному селі (є їх, напевно, більше) є тепер попом бувш[ий ен]каведист. Розуміється, що такі попи не будуть відправляти Богослуження в українській мові. Вони шкодять українській справі. Всюди вилазить їхня безхарактерність і явна співпраця з Москвою.

До деяких місцевостей поприїздили священники з Волині та Галичини, і ці справді виховують маси. Назгал населення ставиться до Церкви і до священників позитивно, з виявом старого ще пієтизму.

V. Українське політичне життя

Цей терен був завжди склонний до анархії. Люди у нас мають нахил до безконечного політичного дискутування.

З приходом німців і маршем перших наших похідних груп на Схід, через Кам'янець-Подільську область перейшло багато поганого елемента, який приніс нам тільки шкоду та встид.

* У документі "злиті".

Націоналісти-самостійники повели міцно пропаганду, шкода лише, що деякі з них не задержувалися там надовше і не творили сітки, і взагалі не робили тривалішої праці – а пішли далі, залишаючи в прикордонному терені хаос і непорядок. Понаходило там з Галичини та Буковини ріжної сволочі, яка під маршем націоналістів за прикладом і спонукою німців рабували маетки та ширили неславу на ОУН. Рівночасно понаїздило багато мельниківських панків з еміграції, які зразу залегалізувалися, обіймаючи самі найкращі, відповідальні пости в адміністрації та обласному порядку. Так закріпившись, почали мельниківці ширити свою пропаганду та діяти всіма способами проти ОУН-Самостійників. Ішли рука-в-руку з німцями, тому тільки населення з недовір'ям дивиться на тих “буржуїв-панів”. З часом, коли німці почали сильніше показувати свою фізичну силу на місцевому населенні та почали ліквідацію не тільки “бандерівців”, але й “мельниківців”, – робота мельниківців притихла так, що ніхто за них не згадував. Маса та поодинокі міцніші індивідуальності, перейшовши фазу кристалізації симпатій націоналістичного руху, опинилися по стороні ОУН-Самостійників. Чесна і солідарна праця наших людей змогла повернути авторитет “націоналістів у заслуженої України”, і маса загалом позитивно відносилася до нашого руху. Коли йде взагалі про відношення мас до ОУН, треба сказати, що з огляду на невелику національну свідомість українського населення, але рівночасно протинімецьке наставлення мас, мало є таких, які негативно відносяться до боротьби за Самостійну Українську Державу. Переважно відносяться позитивно, бо займають становище об'єктивного глядача на перебіг подій: це свого рода спекулятивне вичікування моменту. Однак жадливе відношення німецької влади до українського населення, а разом з цим велика й міцна пропаганда комуністів, вплинула на те, що маса, маючи тепер велике лихо, – [волюють] це менше, як їм здається, лихо – і тому часто можна почути такі вислови, як: “Луччі вже були червоні! Ті бодай ще не били так, як німці, не забирали нам того, що ми собі власною працею заробили” і т. д.

Не маючи самостійної сили, стали на платформу боротьби за українську державність, віддаються почасті пробольшевицьким настроям.

Але це не з симпатії до більшовиків, але зі страшного утиску німців та невеликої внутрішньої сили населення.

“Мельниківська проблема” не має тут тепер ніякого опертя, та й мельниківці принишкли тепер і сидять скромно на своїх легальних посадах. Самостійникам шкодять хіба лиш ті, які є на службі гестапо, – решта клонить зі встиду голови; бачучи відношення німців до українців, і часом навіть пропонують свою поміч (матеріальну і т. п.).

Із життя якихсь інших політичних течій не чути нічого. Десь недавно почали відгукуватись Гетьманці, але це скоро затихло, і ніхто про це не знає.

Мимо всіх перешкод і тяжкого ґрунту для праці, ОУН повела тут свою роботу, і треба сказати, що все ж таки є осяги цієї праці. Терен починає українізуватися, щораз рідше чути російську мову (здешні самі вистерігаються її), в театрах дають патріотичні п'єси, в деяких місцевостях висипані могили за поляглих борців. Збільшується національна свідомість мас. Усі знають сьогодні за Українську Державу, про ОУН, про Бандеру, цікаві про роботу ОУН, про Провідника, без огляду на те, чи активно беруть участь в боротьбі, чи лиш здалека приглядаються.

* В оригіналі: “не на службі”.

Найгірша сторінка цієї області є те, що на цьому терені сильно розвинена сітка сексотів, які утруднюють роботу, а то й взагалі її ліквідують.

VI. Осяги національного руху за минулий рік

Важкі умовини праці зі сторони німців, невелика національна свідомість та активність мас, впливають на осяги праці. Протягом року вдалося нам сяк-так опанувати в області 5 округів [...]ні впало найбільше людей і то не так через неувагу і конспіративну поведінку членів, як через справді невсипущі намагання гестапо зліквідувати наш рух та міцно розгористу (як ніде) сітку сексотів. Німці тут справді міцно беруться до самих людей. Їм до помочі є мельниківці і комуністи. В місяці лютні пройшли арештування в Проскурівщині. Арештовано окружного та кількох членів. [...] Цього ж місяця відбулись великі масові арешти українців в Кам'янці-Подільському. Там теж розстріляно частину наших членів та симпатиків і велику кількість свідомого національного активу. Коли йде взагалі про націоналістичний актив в цій області, то на перше місце йдуть старі віком 30-50 літ (бувши петлюрівці, члени чи прихильники самостійницького руху за радянської влади). Ці, розуміється, не мають стільки боєвої енергії й запалу та відваги, як молодь. Вони більш здержані, склонні до компромісів. Вони вичерпані 23-літньою більшовицькою неволею, не мають стільки життєвої енергії та не узнають скрайної принципіальности. Молодь є більше боєва (вони хотіли вже революції), але її взагалі є досить мало. Молодь тут є політично вироблена, але вихована в комуністичному матеріалістичному дусі, і важко її зразу перевиховати. Все ж таки є одиниці, які справді хочуть працювати для справи. Наскрізь просякли матеріалістичним світоглядом, не тільки в філософічному, але й в життєвому значенні, це дається відчутти на кожному кроці. Досить ріжниться між собою молодь села з міською молоддю. Взагалі дається відчутти сильний антагонізм між містом а селом. На селі є здоровіший та свідоміший елемент.

Жіноцтво в цій області представляється досить погано. Звичайно, жінки тут в більшості нічого іншого не думають, як про гуляння та про гарний одяг. Слід сказати ще, що моралі тут, властиво, немає ніякої.

Є, одначе, одиниці, які справді віддані справі і помагають часто (в технічній роботі). Взагалі жінки на Сході визначаються великим спритом і життєздатністю.

Комуністична акція і їхня сила

Коли ввійшла цивільна німецька влада, всі комуністи-активісти, що ще залишились, старались вдертися в уряди, установи, міліцію – хотіли опанувати чоловічі пости, щоби звідсіля ширити свою роботу та шкодити німцям та націоналістам. Це їм почасти вдалося. Ввійшовши в легальне життя, вони почали діяти на дві сторони: з одної – творили комуністичну підпольну сітку, з другої – намагались не допустити націоналістів до урядів та співпрацею з гестапо ліквідувати їх. Тому часті були випадки всип, де комуністи в тюрмі сипали націоналістів, ніби це вони були у співпраці. Розуміється, що німці наших людей розстрілювали за комунізм, хоча дуже добре знали, хто вони є. Це ж для них було вигідніше!!!

Комуністи свою акцію в Кам'янець-Подільській області обмежили до сильної пропаганди, і це для них приносило позитивні наслідки з причин протинімецького наставлення мас. Комуністи прямо тероризують населення ріжного рода чутками про фронт та партизанську акцію.

Падуть вістки, що німці відступають, більшовики вже недалеко: червоні висадили біля Шепетівки чи в іншій околиці десантів, які ведуть партизанку, що більшовики збомбардували Київ, Винницю, Гречани біля Проскурова, Дунаєвецьку станцію і т. д. Це все відповідно впливає на маси. Вони бояться повороту большевиків, а не хочуть німців ще більше, як червоних. Не кожний має відвагу стати на шляху боротьби за Самостійну Українську Державу і, часто волюючи менше лихо, до якого вони, зрештою, вже привикли, зітхають за більшовиками.

Недавно були чутки, що комуністи в Кам'янець-Подільській області мали творити якісь розрухи. Тоді наїхало повно німецької поліції і гестапо та перевели чистку української інтелігенції в місті, де між комуністами пішло теж багато наших людей і взагалі свідомих українців.

Все ж таки, нема де правди діти, комуністи поки що стоять в цій області на сильнішому ґрунті, як ми, бо ж вони на знаному терені і зразу мали вже всюди своїх людей – а ми таких людей шойно мусимо шукати!...^{*} Крім цього вони мають безліч методів пропаганди та взагалі ріжного рода способів роботи, про які нам і не снилося. Найлучче їм це, що вони знають наскрізь місцеве населення.

Велика ненависть до німців і деякі спроби бунту вказують на те, що маси в слухний момент можуть піднятись. Але треба числитися з тим, що тоді комуністи можуть нам стати ще раз на дорозі до мети.

Наші недомагання

В першій мірі, це брак відповідних людей. З самого початку наїхало в цю область багато ріжних-преріжних людей, які робили для справи лише шкоду. На цьому терені опинилася “Січ” з Буковини, з Галичини та з Закарпаття. Буковинська “Січ”, яка не була ще поінформована про справи мельниківщини, сама на терені цілої області переходила фазу поділу на два табори.

Багато було таких люців, що йшли на Схід в першій мірі для наживи, тому доходило тут до всіляких ганебних грабунків, розстрілів, арештів та іншого подібного. Це все, розуміється, впливало відповідно на місцеве населення. Авторитет “націоналістів з Західної України” почав упадати через людей, які з нами не мали нічого спільного. Треба було сильної реалізації, щоби відзискати давний авторитет і симпатії населення до “націоналістів з Західної”, що “роздавали колгоспи”. Все те якось наладналось, але коштом великих зусиль. [...] приспаних національних почуваннях українського народу розпалила вогнище [...] трюмфів і слави предків. І зараз всі без огляду на величину активності чи [...]ости, всі знають, що йде боротьба за Українську державу під проводом Організації Українських Націоналістів-Самостійників і Бандери.

Тепер ми мусимо стати гостро до боротьби з комуністичною пропагандою.

Найбільше допікає нашій роботі – це доносництво. З тим безоглядно й радикально боротись. Совітська влада так “змогла перевиховати вірних синів пролетарської країни”, що, зокрема, в тій області (бо це при кордоні) всі люди мають енкаведівські здібності (розвідка), а багато служить тепер для власної користі німцям, вказуючи наших людей. При допоміжній місцевій поліції (шупо) є тайний відділ, якого завданням є слідити за нашим рухом. До цього, щоби побороти такий стан, треба знову пропаганди. Можна ужити “шепної” пропаганди (як в такій-то місцевості застрілили (чи повісили) націоналісти сексотів, що доносили на них).

^{*} Три крапки в тексті.

Потрібно стероризувати всяку шпану і наволоч. Вони це роблять тому, бо не чують нашої сили назовні і внутрі.

Добра міцна пропаганда, з одної сторони, проти всіх окупантів України, з другої сторони, пропаганда революції націоналістичного руху дасть тут справді деякі позитивні наслідки.

Потреби терену й вигляди на майбутнє

Потрібно міцних, солідних, здібних людей. При цьому добрих підпіляків, бо підпілля тут справді важке. Жінок там треба хіба до технічної роботи (зв'язок), а як до організаційної, то дуже міцних, вироблених і спритних.

З літератури – відчувається брак легальної літератури, яка виховала б молодь; а то й старших (прим[іром], твори Горліс-Горського, Кащенко, Червоної Калини й т. п.).

А тепер – які ж вигляди на майбутнє? Коли б праця йшла на давну мету, можна тут говорити про перевиховання мас, збудування міцної орг[анізаційної] сітки і т. д. Нам, одначе, працю треба, либонь, обчислити на час війни. І тут виринає питання: чи зуміємо повести маси за собою?

Цей терен відзначається, може, найслабшою націоналістичною свідомістю. Діє сильно комуністичне підпілля. Багато ріжних перешкод.

Коли вдасться нам мати в кожному селі, місті, осередку, – в адміністративному, господарському, промисловому – свого чоловіка, який в даний момент рушить масами та поведе після наказу, ми виграли.

Значить, треба сильного проводу.

Можливостей є все ж таки багато, треба тільки безупинної праці, людей всеціло відданих нашій великій справі вільної незалежницької України.

6/VIII – 1942 [р.]

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 81-86. Машинопис, оригінал.

№ 294

1943 р., січня 7. – Доповідна записка Українського штабу партизанського руху Центральному комітетові КП(б)У про діяльність українських націоналістів на окупованій Німеччиною території України та боротьбу з ними німецьких органів безпеки

Строго секретно
Украинский штаб партизанского движения
Центральный комитет КП(б) Украины
товарищу Корниец Л. Р.

Докладная записка
о деятельности украинских националистов
на оккупированной территории Украины

По состоянию на 5 декабря 1942 г.

[...] При вступлении германских войск на территорию Украины с ними прибыли руководящие деятели украинского националистического движения и начали вести агитацию за создание “Украинского националистического правительства”.

* Тут і далі скорочено в першій публікації.

Несмотря на то, что германская правящая верхушка в течение нескольких лет обещала ОУН-овцам выполнить основной пункт их “программы”, фашистские военные власти не замедлили принять решительные меры к пресечению деятельности украинских националистов по созданию “Самостійної України”, арестовали Бандеру, выгнали с Украины других видных деятелей ОУН-а и запретили местной фашистской администрации привлекать бандеровцев для борьбы с партизанами, объявив их “нежелательными” элементами.

По документальным данным от 13 февраля 1942 г. известно, что когда немецкие войска находились под Киевом, туда же прибыла и верхушка украинских националистов – Мирон и Юрко Косар, вместе с 25 доверенными людьми, которые при вступлении немецких войск в город должны были немедленно захватить политическую власть.

Германские разведывательные органы в целях пресечения агрессивных намерений украинских националистов обратились к командованию армии с просьбой разрешить им “прибрать этих людей к рукам” и сделать недвусмысленное заявление о том, что: “после совещания “СД” срочно требуется отозвание всех прибывших западных украинцев, поскольку пребывание их не в интересах германского командования”.

В попавшей в наши руки подлинной инструкции разведывательного отдела (1ц) Главного командования 44 армейского корпуса от 9 ноября 1941 г. наряду с указаниями о борьбе с партизанами, коммунистами и военнослужащими Красной армии предписано считать “впредь нежелательными личностями украинских политических агентов движения Бандеры (пропагандистский материал и показания направлять раздельно в отдел АО Главного командования), за которыми ввести наблюдения и в случае проведения политической деятельности – арестовывать”.

Данные, требующие проверки, указывают, что германскими властями был также взят под домашний арест (впоследствии освобожденный) один из вдохновителей украинского национализма, руководитель греко-католической церкви в Западной Украине митрополит граф Шептицкий, имеющий большое политическое влияние на своего бывшего управляющего именьями теперешнего “вождя” ОУН – полковника Мельника Андрея.

По данным от 22.2.[19]42 г., со слов жителей г. Львова, в настоящее время украинское националистическое движение возглавляет последователь Коновальца – полковник Мельник.

По данным от 2.11.41 г., лица, прибывшие из Львова, рассказывали, что немцы арестовали, а затем освободили Шептицкого и Костельника, в связи с чем в среде львовских националистов наблюдается большое недовольство и брожение.

Расстрел немцами и репрессии в отношении Шептицкого, отказ от создания украинского правительства, удаление из Киева националистических лидеров и в то же время непомерное ограбление украинского населения вызвали среди значительной части украинских националистов озлобление гитлеровской политикой.

На этой почве значительная часть ОУН-овцев стала уходить в подполье, организуя свои силы на борьбу с оккупантами.

3.12.[19]42 г. командир партизанских отрядов Сабуров радировал, что в районах Пинска, в лесах Острог, Шумск, Мизочь имеются большие группы украинских националистов.

Кличка руководителя “Тарас Бульба”.

Против немцев они устраивают отдельные засады. Бандера немцами расстрелян.

Из поступивших данных видно, что в отдельных местах украинские националисты создают свои нелегальные организации для борьбы с фашистскими оккупантами под лозунгом “За самостійну Україну без німців”.

Как видно из приведенных материалов, резкое расхождение в отношении украинских националистов и немцев зашли так далеко, что, готовясь к борьбе с последними, националисты стали прятать оружие и боеприпасы.

Весьма интересен в этом свете перехваченный нами документ от 7.VII.[19]41 г., исходящий, видимо, от одного из руководящих деятелей бандеровского проводда ОУН, некоего Гомина к “другу Гармашу” (псевдонимы), подтверждаемый аналогичными данными другого источника:

“По всей вероятности, к нам приходят мадьяры и румыны. Этих союзников надо беречься. Раньше всего не показывать взятого от Советов оружия, ибо заберут у нас. Но в общем осторожно и сдержанно с ними.

Оружие добывать и хорошо его прятать и не показывать иностранным войскам.

Самостийность провозглашать там, где нет Красной армии, а не по приходе немчуры или других союзных войск”.

10.VIII.[19]41 г. староста с. Сушки Барышевского района Житомирской области рассказывал, что приехавшие в село украинские националисты дали ему директиву, чтобы он все имевшееся у него оружие, а также оружие, которое будет в дальнейшем отбирать у населения, – прятал от немцев, так как националисты говорили ему, что это оружие пригодится для них в будущем.

Немецкие власти, узнав о такой деятельности украинских националистов, выгнали их из района.

[...] Происшедший еще до начала войны разброд в лагере ОУН был использован, соответственно своим интересам, германскими правительственными и разведывательными органами. В настоящее время, когда для немцев стало ясно, что дальнейшее существование ОУН им не только нежелательно, но и опасно, они принимают меры к решительной ликвидации активности ОУН.

Предвидя серьезную опасность со стороны ОУН-овцев и чувствуя их неискренность к себе, немецко-фашистские власти начали репрессии в отношении ОУН-овцев и в первую очередь сторонников Бандеры, как наиболее опасных своих “друзей”.

Бандеру, по последним поступившим нам данным, немцы расстреляли, а Мельник пропал без вести.

Из наблюдений в феврале – марте 1942 г. в Киеве видно, что деятельность украинских националистов носила совершенно иной характер, т. к. отношения между немцами и ОУН-овцами резко обострились.

Недовольство среди украинских националистов растет потому, что обещанная когда-то немцами “Самостійна Україна” находится в руках немцев и нет никакой надежды на то, что у руководства будут ОУН-овцы.

По данным от 15.8.[19]42 г., вывешенные в начале оккупации на всех сельских и районных управах Украины “жовто-блакитні” флаги по приказанию немецких властей были сняты и заменены флагами со свастикой. Этим мероприятием украинские националисты очень огорчены и оскорблены.

Кроме того, украинские националисты избрали другую форму борьбы с немцами. Они рассылают по оккупированной территории Украины бандуристов, которые проводят среди населения агитационную работу за создание “Самостійної України”, организуя таким образом националистические кадры для борьбы с оккупантами.

Видя в этом серьезную угрозу, оккупационные власти принимают меры к пресечению подобной агитации, задержанию и направлению ОУНовских агитаторов в распоряжение военных комендантов.

По данным от 22.V.[19]42 г. в с. Брусиловка Васильевского района Запорожской области староста “общественного двора”, возвратясь из района, где было совещание старост, рассказал одной жительнице села, что “немецкий комендант на этом совещании говорил: “По Украине разъезжают под видом артистов и бандуристов группы людей, которые проводят работу, направленную против немецкого командования, за создание “Самостійної України”, и что по указанию районного немецкого коменданта такие лица подлежат задержанию и направлению в комендатуру”.

Центрами руководства всей работы украинских националистов после выхода их из подполья являются окружные комитеты ОУН, развернувшие особенно широко агитационно-пропагандистскую работу.

По разрешению германских оккупационных властей ОУН-овцы создают на местах “окружные комитеты помощи беженцам”, объединяемые центральным комитетом.

Организационная структура этих комитетов установлена немцами в таком виде: финансовый, хозяйственный, культурно-просветительный, молодежный, женский и организационный отделы.

Деятельность этих комитетов направлена только по линии оказания помощи украинским эмигрантам и другим контрреволюционным элементам, бежавшим из СССР, а также фашистской агитации.

Комитеты помощи выдают денежные субсидии семьям украинских националистов, “страдавшим от большевиков”, и организуют для них бесплатные столовые.

В специальных воззваниях к населению Украины комитеты призывают его добровольно ехать на работу в Германию и оказывать помощь немецким властям в “освобождении Украины”.

На состоявшемся в г. Львове съезде Центрального комитета помощи под руководством профессора Кубийовича было принято решение обратиться с благодарностью к германскому верховному командованию “за освобождение” с заверением о своей преданности немцам и искреннем сотрудничестве с ними.

По данным от 22.2.[19]42 г. на Украине имеется 27 окружных комитетов. В этих комитетах работают 230 человек платных работников, а остальные работают бесплатно.

[...] В созданных в оккупированных районах Украины немецкими фашистами местные органы власти вовлечены для работы украинские националисты.

Естественно, что вся деятельность их в этих органах находится под строгим контролем германского командования, которое рассматривает националистов только как исполнителей указаний немцев.

Вся “культурная” деятельность украинских националистов в местных органах заключается в выступлениях на страницах фашистской печати с подлой клеветой на советскую культуру...

[...] Немецкое командование в лице военного коменданта г. Киева совершенно не считается ни с городской управой, ни с районными управами, и в том случае, когда какое-нибудь решение управы его не удовлетворяет, он отменяет его. Если деятельность руководителей управ не удовлетворяет немцев, они снимают их с работы, а в отдельных случаях арестовывают, не считаясь с мнением националистических кругов.

Немецко-фашистские оккупанты создали на оккупированной территории Украины разветвленную сеть различного типа карательных органов, куда привлекли для работы украинских националистов.

Из карательных органов, в которых работают украинские националисты, известны следующие:

- а) органы украинской полиции, организуемые для несения службы внутреннего порядка;
- б) карательные отряды, ведущие зверские расправы с партизанами и советскими патриотами;
- в) германские разведывательные органы, забрасывающие в наш тыл разведчиков, диверсантов и террористов.

Следует отметить, что германские военные власти в своих указаниях местным комендантам строго предупредили о недопущении в эти органы “сомнительных элементов” из украинских националистов.

Организуя украинскую полицию, германские военные власти в своих распоряжениях командирам частей предписали использовать полицию только для несения службы поддержания внутреннего порядка.

Вследствие роста партизанского движения украинская полиция используется фашистскими властями для выявления и задержания антифашистских элементов, разведывательной работы в районах действий партизанских отрядов и борьбы с ними.

Украинская полиция комплектуется из добровольцев, кулаков, осужденных при Советской власти за различные преступления, вообще людей, антисоветски настроенных. Полицейские формы не имеют, а носят отличительную нарукавную повязку желто-голубого цвета с определенным номером, соответствующим номеру удостоверения. Вооружены винтовками русского образца.

Каждому полицейскому местный комендант выдает удостоверение, подтверждающее его службу в полиции и разрешающее в любое время суток находиться на улице с винтовкой. Характерно, что удостоверение действительно лишь один месяц и должно продлеваться ежемесячно.

В сельских местностях полиция находится на содержании “общественных хозяйств” бывш[их], а в городах на бюджете городских управ.

Для подготовки квалифицированных кадров полиции в ряде городов организованы школы полицейских.

Вначале германские фашисты подбирали в полицию только молодежь. В настоящее время принимаются лица 50-летнего возраста...

Для расправы с советскими патриотами, ведущими активную борьбу с оккупантами и изменниками родины, германское военное командование в оккупированных областях Украины формирует карательные отряды из националистических элементов украинцев, дезертировавших из рядов Красной армии, и военнопленных.

Эти отряды вооружены русскими винтовками, обмундированы в красноармейские шинели без петлиц и имеют отличительный знак на правом рукаве в виде треугольника желто-голубого цвета.

Отряды ведут борьбу с партизанами, несут патрульную службу на основных дорогах.

В прифронтовых районах такие отряды используются для ведения военной разведки, вылавливания и расстрела разведчиков Красной армии.

В наши руки попал интересный документ, характеризующий недовольство немцев отсутствием у карательных полицейских отрядов успехов в борьбе с партизанами. В приказе коменданта Корюковского и Холминского районов Черниговской области (ортскомендатура 1 (У 762)) от 21.5.[19]42 г. между прочим говорится:

“Исключены из полиции 15 человек полицейских села Перелюб за то, что они коменданта и 5 других наездников считали за партизанов и, бросив село, не возвратились в него на протяжении 5 часов. Так само исключен из полиции полицейский из с. Холмов по этой самой причине.

Полиции с. Рыбинск заработная плата уменьшается на один месяц на 25% за то, что они в борьбе с партизанами проявили полную трусливость”.

Отмечены случаи массового перехода полицейских на сторону партизан и выступления их против немцев.

По данным нач[альника] опер[ативной] Группы У[краинского] ш[таба] п[артизанского] д[вижения] Сумской области тов. Мельника на 4.12.[19]42 г., за последний месяц на сторону партизан перешли 50 полицейских. Дальнейшая работа по разложению полиции продолжается.

Как уже указывалось, германское командование на территории Украины в начале текущего года приступило к формированию частей т. н. “Української армії”, продолжающемуся по настоящее время.

Формирование этих частей оккупанты проводят при активной помощи той части украинских националистов, которые полностью продались фашистам.

В разных оккупированных областях Украины сформированные части носят различные названия, как-то: “Всеукраїнської визвольної армії” (ВОА), “Українська національна армія”, “Вільні козаки”, “Українські козаки”, “Українські полки” и т. д.

Комплектование частей Украинской армии идет за счет вербовки в них украинских националистических элементов из числа дезертиров и военнопленных, кулаков и уголовников.

Повсеместно имеются факты насильственного вовлечения молодежи в “Добровольческие части” Украинской армии, особенно среди военнопленных.

Личный состав сформированных частей проходит обучение под руководством немецких офицеров, обучаясь строевой службе и умению владеть оружием. В Полтаве и Киеве существуют специальные школы “В[сеукраїнської] о[свободительной] а[рмии]”.

Сформированные части используются на фронте для борьбы с Красной армией, в обозах немецкой армии, для борьбы с партизанами на оккупированной территории, по охране лагерей военнопленных, железных дорог.

По другим данным эти части формируются и готовятся для посылки на фронт против Англии.

Форма одежды этих частей различна. Большинство из них одеваются в серые красновардейские шинели, некоторые части носят серые шинели со стоячими воротничками, на петлицах знак черепахи и немецкие погоны желтого цвета. Отдельные части носят синие жупаны, многие части одеты в форму немецких солдат.

На территории Полтавской области германское командование обратилось к населению с призывом стать на защиту Украины. В обращении говорится:

“Мы освободили украинский народ от жидовского ярма, следовательно, сдать сейчас Украину – это равносильно тому, чтобы отдать Берлин”.

В марте 1942 г. на территории Винницкой области германским командованием был создан отряд “Вільні козацтво” для борьбы с партизанами, в состав отряда были набраны дезертиры и военнопленные. Когда отряд был вооружен немцами и обмундирован, все эти “вільні козаки” бежали в леса, начали партизанить, совершая налеты на немецкие войска. Из рассказов крестьян с. Белополье, Сыроватки Сумской области известно, что в “украинскую национальную армию” идут только сынки кулаков и прочий антисоветский элемент, а также бывшие военнопленные, бежавшие или отпущенные из лагерей, скитавшиеся голодные и вшивые и доведенные до отчаяния.

7 января 1943 г. № 001294

Начальник Украинского штаба
партизанского движения
майор государственной безопасности
Строкач
Начальник разведывательного отдела
капитан госбезопасности
Мартынов

ЦДАГОУ. – Ф. 1, оп. 22, спр. 75, арк. 3-18. Машинопис, оригінал.

Оубл.: Сергійчук В. – С. 15-23.

№ 295

1943 р., лютого 22. – Зі спеціального донесення Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР про антинімецьку діяльність українських націоналістів у Вінниці

Справка № 3

Из специального донесения НКВД о положении в г. Виннице

В первые дни оккупации Винницкой области украинские националисты широко развернули агитацию среди населения за создание “Самостійної України” при помощи Германии, доказывали родство украинского народа с немецким. Особенно активную работу в этом направлении проводили члены “Организации украинских националистов”.

В начале 1942 г. в г. Виннице и на периферии появились националистические листовки. В листовках сообщалось, что немцы распустили ОУН, арестовали в Киеве до 60 человек активных деятелей ОУН, а одного из лидеров этой партии Степана Бандеру вызвали в Берлин и там расстреляли.

В связи с этим украинское население призывалось к борьбе с немцами и организации подпольной работы. Причем после этого в листовках указывалось, что Германия является вечным врагом украинцев.

22/II [19]43 г.

ЦДАГОУ. – Ф. 62, оп. 1, спр. 253, арк. 51. Машинопис, копія.

Оубл.: Сергійчук В. – С. 24.

[1944 р.]^{*}. – Звіт невідомого автора про діяльність ОУН на Східній Україні за червень 1941 – грудень 1943 рр.

Воля народам, воля людині!

ОУН на СУЗ від 1941 до 1943 р.

Вибух нім[ецько]-більшовицької війни прискіпив процес проникання ОУН на СУЗ. Використовуючи нім[ецьку] незорієнтованість на СУЗ і в планах ОУН, організація смілою ідеєю “похідних груп”, що мала охопити всі СУЗ протягом літа і осені 1941 р., станула сильніше або слабше на всіх етнографічних землях українського Сходу, включаючи і Крим.

Процес, що почався в 1939 р. у формі повільного організування і висилання людей на СУЗ, нагло досягнув своє завершення. Тепер перед ОУН стануло найважливіше завдання: розбудувати орг[анізаційну] сітку і оформити ідейно-політичну роботу на СУЗ.

СУЗ зі всіма своїми проблемами станули перед нами на всю ширину.

Характеристика. СУЗ манили всі кадри ОУН, що виховувались на ЗУЗ чи еміграції. Та, за чисто емотивними моментами, питання можливості розбудови революційної роботи були основним в думках. В 1941 р. це питання – розбудови рев[олюційної] роботи – стало дійсністю.

Перед кадрами появились розлогі степи збіжжя, плантації буряків, помідорів, соняшників, баштани, сади, рибні стави, пасіки. Учасники “походу” побачили степовий і гарячий південь з виноградом і рижом, лісостепну середину України з садами, і лісистою Київщину, і північну Україну з уміркованим кліматом. Це все манило, було якесь дуже близьке, однак одночасно нерозгадане, незрозуміле, немов чуже. Манив степ, ліси, ріки, яри, сонце, місяць, ночі, “синя далечінь”, таємничим був цей сірий колгоспний світ, незрозуміле, якесь чуже радянське життя. Але все манило і ставало помалу близьке.

СУЗ на перший погляд має сірий вигляд, говорячи по східньо-українському, – колгоспний. Численні нові і не виправлені ззовні доми і кам'яниці, заводи, казарми, станції, забудування колгоспів, радгоспів, МТС, до того замаскіровані на час війни на сірий кольор, одіті в стандартних картузах, кухвайках чи звичайних костюмах і невибагливих бутінках чоловіки, жінки, звичайно, в зле пошитих платтях, з несмаком достроєних панчохах і косках, туфлях і галошах, а до цього широкі степові шляхи і “грейдерки” пораджують і змінюють цей сірий колір і сірі думки. Особливо ця сіра краска домінує осінню, коли лани збіжжя заступає стерня або зорана рілля, а ясну погоду закриває туман, так часто в осінньому пейзажі України. Сірість цю, безперечно, степенувало наше негативне наставлення до всього радянського. Коли по цій сірій красці оцінювати все життя на СУЗ, ми дійшли б до неправильних заключень. Ця зовнішня непритягаюча форма лиш форма таки, більшовицький лад ми застали якраз в час його своєрідної стабілізації і будови основних будівель і робіт, на форму ще не було часу, тому її зовнішній вигляд має характер не вибіленого і не виправленого дому, а в деяких деталях ще й і не побудованого.

Попри цю непритягаючу форму, об'єктивно дивлячись, знайти можна багато змістовного, безперечно бажаного або ні.

Перейдем деякі ділянки життя.

^{*} Датується за крайньою датою документа.

Національно-політичне життя

Щодо назви України, всі українці СУЗ звать себе українцями, нема мови про православних, малоросів, хахлів, слово “хахол” до війни дуже рідко вживане і каральне. Почуття українськості має характер більш культурно-національної відрубності, як національно-політичної, це вплив 23-літньої діяльності органів безпеки, пропаганди більшовиків. Мусимо ствердити, що більшовики винищили фізично і не так дуже численну національно-політично вироблену верству провідників СУЗ. Зо старих “націоналів” осталась дуже мала горстка, яка знає про визвольну боротьбу 1917-20 рр. СВУ в належному світлі. Це, річ ясна, люди старші, дехто з них був учасником цієї боротьби, більшість пам’ятає ті часи як обсерватор чи спомагаючий. Серед цієї частини громадянства найсильніше проявляється почуття національно-політичної відрубності України. Вони скрайні вороги комунізму по національно-соціально-політичному змісті. Ці люди йдуть на всяку самостійність, коби-но лиш не бути залежним від Москви, а головно більшовицької. Це дуже нечисленна група, більш співчуваюча сьогодні, як діюча. Стрінуті їх можна серед всіх верств населення.

Окремо групу націоналістів творять “радянські націоналісти”. Це люди в силі віку і сьогодні діючі. Світоглядом комуністи (більш або менш), ці, що вирости в час українізації, чули про Хвильового, Скрипника, Любченка, знають і співчувають їх долі. Комуністами вони [є] в соціальному питанні, головно національному, колись вірили в рівність націй в Рад[янському] Союзі. Коли однак побачили, що рівність у виданні Сталіна це пропаганда, що національна політика більшовиків це найбільша “єрунда”, а Україна це тільки по формі українська і рівноправна, станули в опозицію до ген[еральної] лінії і тому, будучи радянськими, попали в націоналісти.

Ця частина радянських українців досить чисельна, творча, без пересудів і мрійництва. Багато з них розстріляно, заслано, суджено головно видатних, однак їхне середовище це національно найвартісніше і не знищене, бо творилось і оформлялось в рад[янській] дійсності. Цих людей треба здобувати. Вони захоплюються творами Сосюри, Тичини, Бажана, Ле, Корнійчука, гордяться піснями Паторжинського, Гайдай, Петрусенко, креатурами Юри, Донця, осягами в науці Богомольця, Патона, Лисенка, Петровського, в виробництві, Демченко, Семиволоса, у військовій ділянці, героями-орденоносцями, генералами, маршалами, осягами Осипенко і др. Щоб їх здобути і заохотити в боротьбі з німцями, від яких з початку сподівались чогось нового, Сталін пустив “качку” про самостійність по війні, створив українські фронти, орден Хмельницького, наркомати закордонних справ і оборони, одним словом, створив атмосферу нової українізації. Щоб їх розділити якнайсильніше від нас, більшовики, знаючи їх вороже наставлення до німців, що зросло під час нім[ецької] окупації, надали нам прикметник “німецько-українські”, інспіруючи нім[ецьку] агентурність. Сьогодні багато з них в Червоній Армії офіцерами, вірять, що по війні в Україні зайдуть якісь переміни політичні і цим заспокоюють національні почуття, а німців б’ють широко, бо бачили їх господарку на Україні.

Наймолодшу і окрему групу рад[янських] українців в 1941 р. становила молодь приблизно 20-річна. Багато з них пішло в армію, багато евакуювалось, виконуючи наказ партії. Ця група найбільш радянська і благонадійна. Треба, однак, припускати, що не дуже більшовицька тактика Сталіна під час війни (союз з капіталістами, зміна в рад[янському] житті), зустріч з практикою життя,

де вмісто дружби народів ожили ненависть і шовінізм, а вкінці зустріч з капіталістичним світом, де життя заможніше і вільніше, як в Рад[янському] Союзі, захитала їх моральні сили і фанатизм. Частина з них переключається і стане в ряди воєнних сталінських гвардійців. Частина з них – найкращі – почне шукати нових шляхів, а ще частина махне рукою і буде робити “що і де нада”. Ця група рад[янських] українців, що дозріває в час війни, дуже неоднорідна і невідносна.

Культура. Під владою рад українська культура перейшла два основних періоди. Перший тривав до 1933 р., другий – до вибуху війни. Культурне життя першого періоду мало характер українського відродження, другий період можемо назвати радянським, точніше, русифікаційним.

По упадку УНР, по закріпленні рад[янської] влади, радянські комуністи і українці, виходячи з заложення, що українська культура повинна бути українською по формі, соціалістичною по змісту, повели широку українізаційну працю. Україна у їх уявленні мала бути дійсно українською державою, де український народ зможе вповні заявити свої культурно-духовні первні. Ця українізаційна течія, з одної сторони, була причиною наглого росту і розбудови українського культурного життя, а з другої сторони, була причиною ударів з централізаційною політикою Москви, що офіційно оформилась в ухилах Шумського, Скрипника, Хвильового, названих націоналістами.

Перший період на Україні дуже важний і характерний для культурного життя України взагалі. Він чекає належного освітлення і студіювання істориків. Діяльність “Просвіт”, драмгуртків, театрів, спілок письменників взагалі, а поодиноких письменників зокрема, діяльність СВУ, ВУАН, зокрема історичного факультету, діяльність наркомосів, українізація, праця науково-педагогічна учительства всіх степенів і т. д. – все це дуже багата діяльність тодішнього творчого життя України і її генія.

Під дуже тонкою шкаралушею кипіло українське національне життя. Цей факт злякав Москву маревом сепаратизму і самостійности, і тому прийшов другий період.

Другий період характеристичний русифікаційною політикою в українській культурі. Всі осяги попереднього періоду поставлено під осуд і то дуже суворий, дошукуючись всюди націоналізму. Мову зрусифіковано – поставлено під осуд правопис, виданий українською Академією наук, і доручено створити новий русифікаційний. Розв’язано спілки письменників, театри, держ[авні] вид[авництва] України, покарано і заслано ряд письменників, артистів, художників, учителів, педагогів, а головною ідеєю в культурі було доказати домінуюче становище Москви і її вищість. Москві просвічувала ціль втопити в російському морі українську культуру, зробити її складовою частию російської – офіційно радянської. В цьому періоді російська централізаційна ідея під українською формою почала пролізати в духовне життя України. Під кінець цього періоду почав проявлятися знова своєрідний націоналістичний ухил, що позначився появою “Богдана Хмельницького” (драма, фільм) Корнійчука, “України” – повість Ле. Українські письменники, поети, історики, художники, артисти знова почали шукати тож в історії і боротьбі України. Цей процес ще більше посилювався по занятті ЗУЗ. Інтелігенція СУЗ стрінулася з культурним життям ЗУЗ, відкривши багато невідомих джерел і культурних здобутків, що тільки збагатили цю тему. Москва і сталінський Київ толерували цей процес, щоб

послабити самостійницько-революційний рух на ЗУЗ, мовляв, українська культура має повну свободу і тому немає причин боротись за відокремлення. Цей процес залицяння до України триває і далі, особливо проявився він під час війни в боротьбі з Німеччиною. Більшовицькій Москві були потрібні українські вояки, і дуже загрозливими стали самостійницькі настрої мас України. Щоб їх розрядити, Сталін поза конституційними трюками (наркомати оборони і заксправ) толерує в українській культурі оцей новий українізаційний ухил. Дозволяється писати про Україну, її історію, культуру, про великий український народ. Сосюра пише: "Любіть Україну", Тичина – "Я утверждаюсь", українська патріотична тематика дозволяється. Тяжко сказати, як довго буде тривати цей процес, но треба ствердити, що він йде в розрив з ген[еральною] лінією Москви і нічого дивного не станеться, коли буде визнаний як ухил. Можливо, що його буде толерувати, щоб з'єднати маси до боротьби з українською революційною думкою – т. зв. бандьорами.

Релігія. Релігійне життя в СРСР до війни відіграло дуже нелегальне становище. Лише в більших містах, як Київ, Москва, Одеса, були відкриті поодинокі церкви, де відправлялись богослужіння. Всі наші церкви, монастирі були перемінені на антирелігійні музеї, магазини збіжжя, склади, театри, деякі стояли пустою. Зі всіх знято хрести, поховано образи, частину церков знищено. Попи опинились на засланих або працювали на підрядних становищах, як сторожі, двірники, бухгалтери. Частина з них нелегально відправляла богослужіння, хрестила, вінчала.

Релігійне життя мимо дуже сильної антирелігійної кампанії при допомозі органів безпеки не знищено. Майже всі старші віком люди, а особливо жінки, остались релігійними і практикуючими. Віруючими осталась мала частина радянців поза офіційними чинниками, релігія в масах не була прийнята ворожо, скорше поблажливо, з насмішкою. Село було релігійне, в хатах ще остались "боги", святкувалося празники, свята, зберігано церковні ікони. В релігійному побуті затримали свій характер побутово-релігійного обряду: похорон, шлюб, хрестини, весілля. Сама адміністративна реєстрація не вистарчала, брак церкви і попа не дозволяв на переведення самого обряду, оставалось лиш тільки богате "гуляння" більш або менш побутовими формами. Треба, однак, ствердити, що мимо боротьби з народними обичаями як "предрасудками", культ їх не загинув, тільки ослаб. Зникло також вірування в духи, темні сили, тверде рад[янське] життя не давалось розвинути народній фантазії. Культ мерців також ослаб, могили без хрестів і написів, дуже скоро забувані, – звичайне явище. Кладбища забуті, опущені переважно по селах, краще одержані по містах. Під рад[янською] дійсністю на могилах появляються пам'ятники в формі стовпів-обелісків і зо звільною, рідше появляються хрести. В основному, релігія в Рад[янському] Союзі стратила свою притягаючу силу і навіть мимо переслідувань не здобула легенди мучеництва, річ ясна, як наслідок її бюрократичного експлуаторського характеру за царату.

Побут. На побут СУЗ поклада дуже виразне п'ятно рад[янська] дійсність. Кращі обставини життя за НЕПу і до колективізації, українізація надавала побутові традиційно-національний характер. Українська їжа, пісня, ноша, образи, звичаї, родинне і особисте життя поза малими змінами мали національний характер. Основна зміна зайшла до 1930 р., побут став радянський, пролетарський, вмісто старих форм, що розвивались на національному ґрунті, виходили

з низів і давніх традицій, побут під впливом нових матеріальних тяжких обставин і пропаганди став радянський.

Українську національну пісню почали випирати рад[янська] частушка, яблучко, красноармійська пісня, і всіми засобами пропаганди – радіо, патефон, кіно, театр – накинена російська пісня. З українських пісень остались любовні, побутові і з закраскою соціальної боротьби (козак Голота). Строго заборонено і усувано українську історичну пісню..Пісенник під редакцією Хвилі, що ілюстрував новий напрям і був дуже гостро провірюваний, скоро знято за ухил. Хвиля помістив кілька невинних історичних пісень. Українську національну ношу з багатими вишивками, брилями, баранковими шапками, з широкими штанами, чоботами і т. д. заступив стандартний рад[янський] костюм, зле пошитий і з низькоякісної матерії. Українську сорочку заступила фабрична майка або міська сорочка з низькоякісним галстуком, як сурогат вишивки появилась фабрична “українка” – фабрична вишивка. Чоботи заступили “туфлі” – півчеревики, “бутінки” – черевики, а виїмкою чоботи в “гармошку” з обов’язковими галошами в зимі або на болото. Дуже поширена стара російська гімнастюрка різних кольорів, що заступала камизельку, а часом і блюзку. Костюм доповняв картуз – кашкет, а в зимі шапка з готовими наушниками – “ленінка”. Появились зимою вмiсто кожухів кухвайка і ватяні штани. Вмiсто різнотипового досить дорогого убору прийшов стандартний дешевий – радянський – всесоюзний.

Українську національну ношу можна було бачити лиш в театрі, на сцені і то з меншою кількістю кольорів. Давніше в одежі села і міста була впадаюча в вічі різниця, в радянській дійсності ця різниця затерлася в формі одежі – один фасон, натомість існувала в якості матеріалів і викінченні. Колгоспник, робітник, а часто інтелігент не різнилися в одежі.

В їжі також наступило зубожіння щодо якості і родів. Остались, безперечно: старий український борщ, галушки полтавські, вареники, пиріжки і т. д., однак дуже “розкуркулені”, убогі, подавані і споживані прихапцем, без тої традиційної української багатой начинням і накриттям форми. Старі українські форми прийняті і страв остались головно по селах і серед учительства. Їх можна було стрінати не часто, а під час свят, празників і родинних прийнят. Звичайно, в їжі почав собі здобувати найширші права пісний суп, борщ, жарена картошка, гуляш, чай, – страви більш міського, як народного, походження.

В родинному і товариському житті рад[янські] обставини увели своєрідну свободу, що переходила часом в розперезану грубість і “наплевательне” ставлення до прийнятих форм приличности. Момент найбільшого зануку форм приличности припадав на роки революції і роки, близькі до неї, пізніше рад[янський] бонтон почав ставати європейським, що було радше тенденцією і мало пропагандивний характер. В основному рад[янське] товариське життя ціхусе вільність слова, поступовання, одежі, смаку, що поза своїми скрайніми негативними сторонами і виявами має позитивний, додатній характер. Ціхою рад[янського] побуту це тенденція до знищення різниці між класами, між містом а селом, що зродило заіснування малих різниць і між цими середовищами. Перехід села в робітники, інтелігенцію чи навпаки без особливих прав рад[янського] громадянина. Бурхливе тяжке економічне життя кидало рад[янських] людей по різних професіях фізичної і умової праці, звідтіля многопрофесійність і знайомість з фізичною роботою інтелігентів, а робітників сільського і фабричного

типу – з умовою. Про поділ на “панів” і “робочих” в повному розумінні зараз ще не можна говорити в широкому засягу. Поява однопрофесійного інтелігента чи закріпленого до одної роботи робітника – явище рідке, можемо тільки пророкувати його заіснування в майбутньому, головню зараз після війни.

Дуже характеристичною ознакою радянського побуту в приватному і товариському житті є гармошка і патефон, що їх треба розчислити як зуніфікований засіб рад[янської] пропаганди. Інструменти національного походження заникають, стрінуги їх можна тільки на сцені.

Економічне життя. Націоналізація, а точніше удержавлення землі, заводів і взагалі матеріальних багатств дали в своєму висліді новий соціальний уклад. Появляється власник-держава, “народ” за більшовицькою пропагандою і наємна сила трудящі. Тому що більшовики построїли нову державу, вона не дуже бідна, і роблять всі заходи, щоб збагатити коштом наємної сили – робітника, колгоспника. Носіям державних інтересів – адміністрація і керівники – взагалі живеться, річ ясна, краще, тому рад[янський] громадянин старасться всіма способами на керівну роботу, як кажуть, “добре устроїтись”, щоб нажитись. Це є причиною незадоволення широких мас Рад[янського] Союзу з їх економічного життя, в цьому слабкість рад[янського] ладу в соціальному відношенні. Держави і установи стали самоціллю, інтерес народу підкоряється державі, а не навпаки. Між цими обома елементами економічного життя, це в народу “робоча сила” і в держави “власник”, йде завзята боротьба. Народ робить надужиття і краде, держава видумує різні способи і установи, щоб зберегти своє майно. Це спричинює, з одної сторони, надужиття, крадежі, спекуляцію і нужденне життя, а з другої, репресії, кари, розбудову добре платного і економічно добре забезпеченого апарату. І тому, коли дивимось на економічне життя СУЗ, то бачимо важке нужденне життя низових робітників села і міста, бачимо зле платну працю, недоїдання, малі хатки колгоспників, робітничі домики чи гуртожитки, бачимо лихі забудування колгоспів і відчуваємо стремління за всяку ціну вирватись на кращу роботу в селі чи в місті, а з другої сторони, бачимо краще економічне життя керівників, кращі доми, одержу голів колгоспів і всяких завідуючих, бачимо гарні і величаві забудування радгоспів, МТС, заводів, державних установ, відчуваємо стремління державного апарату втриматись за всяку ціну на даній керівній роботі, аби бути вище. Ця боротьба між цими обома силами є суттю економічного життя Рад[янського] Союзу, тому багатство матеріальне, їх накопичення шукати треба в державних установах, а не в народі.

Організаційна робота

II

Ідея похідних груп. Щоб в прискореному темпі опанувати організаційно і пропагандивно СУЗ та створити і використати всі можливі обставини для побудови української державності в час другої імперіалістичної війни – на СУЗ в червні 1941 р. рушили похідні групи кадрів ОУН. Групи були організовані головню на еміграції і посилались нелегально чи півлегально, використовуючи дійсні чи фальшиві нім[ецькі] документи. На ЗУЗ (Галичина, Волинь) вони були частинно переорганізовані і доповнені. З Буковини вислано окрему групу, що прибула на Вінничину і там осталась. Групи були поділені на краї і області, посувались зараз за лінією фронту, вели по селах і містах широку самостійницьку пропаганду, підшуковуючи на СУЗ організаційні кадри. Прибувши на при-

значені місця, зацікавились організацією адміністрації господарки, а головню побудовою організаційної сітки з місцевого елемента. Кадри на місцях жили легально, працюючи в установах, або нелегально. Групи порушались пішком, ровером, кінно, підводами, машинами, поїздами, в основному використано підводи. Організовано, виминаючи більші міста і нім[ецькі] поліційні центри, групи дійшли до лінії Дніпра. В місяці серпні-вересні почалась дуже інтенсивна кампанія проти українського самостійницького руху, жертвою якої впали групи і “западняки” взагалі. Від осені 1941 р. дальше просування почалось майже повністю нелегально на фальшиві документи. Започаткована похідними групами акція мала повний успіх. Кадри досягнули всі українські етнографічні границі і почали роботу. Ідея “похідних груп” – одне з найсмільвіших потягнень організації, що її автора кваліфікує як революціонера високої класи. Це прояв організаційного генія українського народу.

Німці з початку не звертали уваги на “похідні групи”, не знаючи про їх існування і ціль, коли ж усвідомили собі їх роботу, почали арешти, розстріли, а в пресі пропаганду проти самостійности.

Додатні моменти походу, це організаційно-пропагандивне опанування СУЗ в короткому часі, як від’ємний момент, треба вчисляти політичну неоднородність і низьку якість організаційних членів на СУЗ та деяку невиробленість кадрів “похідних груп”, головню політично-пропагандивного характеру.

Появившись на СУЗ, ОУН, протибільшовицька сила, звернула на себе увагу широкого загалу громадянства. До ОУН пристали всі, хто був проти більшовизму і його ладу. Тут були члени всіх політугруповань (петлюрівці, СВУ, гетьманці), церкви, переслідувані більшовиками (репресовані), широкі селянські маси (ОУН проти колгоспів). На ОУН звернула увагу розгублена крахом більшовизму молодь. До ОУН хотіли і приставали всі шкурницькі елементи, думаючи, що поява ОУН дозволена німцями і що зв’язок і співпраця з нею дасть матеріальні користі. Окремо заінтересувались нами комуністи як ворожою силою. В загальному, на початках походу (літо 1941 р.) ОУН в очах громадянства СУЗ і навіть в уяві низового членства виступала як українсько-самостійницька сила, що знайшла чи шукає союзу з німцями в боротьбі з більшовизмом. Дуже мала кількість громадян СУЗ знала про дійсне самостійницьке революційне наставлення ОУН і неминучість її зудару з гітлерівською Німеччиною.

Несподівана поява ОУН і її діяльність витворювала враження легальности [масовости] серед посторонніх, члени ж, що прийшли з ЗУЗ, довгий час зуміли вдержатись в легальному положенні, працюючи в адміністрації, господарці, поліції, що тільки потверджувало цей факт. Вдержатись на легальному положенні дозволяла нім[ецька] незорієнтованість і недооцінювання ОУН.

Діяльність ОУН на СУЗ в час нім[ецької] окупації треба ділити на два етапи: 1) час походу і студіювання СУЗ – підготовчий етап близько до весни 1942 р. і 2) підпільно-революційний етап.

Підготовчий етап. Основна робота спиралась на кадрах, що прийшли з ЗУЗ, мала частина з них жила нелегально, більшість працювала легально. Кадри усвідомили собі дійсну ціль німців щодо України. Утвердилась свідомість тільки революційної підпільної боротьби, виключаючи легальну форму, німців трактувати треба було як окупантів. З кадрів, що їх тоді зорганізовано на СУЗ, це б[увші] “націонали”, переважно люди старші або середнього віку, в малій

кількості молодь, елемент мало боєвий, неусвідомлюючий собі потреби революційної боротьби, психологічні куркулі, схильні до германофільства. В цьому періоді на відтинку кадрів наступила селекція, кадри, не здібні до революційної боротьби, відпали, ці, що походили з ЗУЗ, вернулись додому або злегалізувались, кадри СУЗ налякались і відпали. Остались дійсно революціонери в малій справді кількості. Організаційна робота в цьому етапі мала припадковий характер. Організовано всіх, хто підвинувся під руки, не дуже-то розбираючись і студіюючи кандидатів. Організаційна робота переважно охоплювала інтелігенцію міста і села, вишукуючи її всіма можливими способами. Багато допоміг в цьому сам “похід”, мітинги і збори, які тоді скликувано, квартирування по містах і селах, потому легальна робота. Ці перші знайомості були початком організаційної роботи. В початках були спроби творити організаційну сітку, це, однак, не давало бажаних успіхів. Створена сітка мала дуже кволий характер і при сильнішому напорі німців розліталась, була арештована із-за браку конспірації. Краще стояла справа [зі] створенням самостійницьких середовищ, охоплених більш пропагандивно, з яких пізніше організовано дійсно кращі одиниці. Створена, напр., досить широка організаційна сітка на півночі України (Київ) з поділом на територіяльні і керівні одиниці провалилась внаслідок невироблення місцевих кадрів, потому важко було її відновити.

З самого початку залучено місцевий елемент до роботи, що спочатку поза малими виїмками не давало особливих вислідів – місцеві кадри мусіли повірити в можливість підпільної роботи.

В пропаганді в цьому періоді домінувала ідея української самостійности з тенденцією до імперіалізму і виключности (Україна понад усе, Україна для українців).

Ідея української самостійности серед мас СУЗ стала дуже приємливою, тоді коли національна виключність була незрозумілою, а навіть зле трактованою. Загально маси СУЗ були тоді переконані, що німці будуть ініціаторами української державности і армії і Україна відіграє свою роллю в боротьбі з більшовицькою Москвою.

Преса, що тоді легально виходила і що була в більшій частині під нашими впливами, вела широку самостійницьку і протимосковську пропаганду. З приходом нім[ецької] адміністрації (гебітскомісари) на пресу наложено руку, вона стала німецькою на українській мові.

Підпільно-революційний етап. Цей другий етап нашої роботи на СУЗ в часі нім[ецької] окупації був логічним продовженням першого. ОУН перейшла в повне підпілля. Гебітскомісари і СД одержали інструкцію знищувати безоглядно членів ОУН-бандерівців, примінюючи до них остріші міри, як до комуністів. Організаційна робота в цьому етапі оперлась на підпільниках професіоналах, що жили на фальшиві документи, на підпільних “хатах”. З місцевих кадрів відпали всі кон’юнктористи, елемент не боєвий, шкурники, угодовці – остала мала кількість дійсно боєвих людей, свідомих революціонерів. В цьому часі почалась організація організаційної сітки, що в’язалась до району, а навіть вище, людьми, що жили легально. Область і вище, зв’язки і всі важніші організаційні доручення вели і виконували як закон підпільники, що в практиці охороняло від провалів. Вперше появились підпільники з місцевого елемента, що занімали різні пости на всіх щаблях орг[анізаційної] роботи. В цьому етапі місцевий елемент дає нам людей боєвих, в силі віку і молодь (б[увші] комсо-

мольці), це люди, що виростили в рад[янській] дійсності, тверді, відважні. Крім мужчин, в підпільній роботі беруть участь жінки.

Організаційна робота, безперечно, опирається на старих знайомостях, поглиблюється і поширюється... Організація охоплює села, міста, заводи, адміністрацію, пролізаючи дуже глибоко в усе життя. Ріст організаційної сітки відчувають вже і посторонні, коли в першому етапі була це головна пропаганда, тепер можна відчувати революційну силу, яка розростається. Ріст нашої революційної сили свідчила діяльність УПА, СБ-боївки, поява масової підпільної літератури, діяльність наших підпільних клітин. В цьому етапі як керівник революційної роботи виростає революціонер-професіонал, людина всестороння, охоплююча все життя, неохопима органами безпеки окупанта, добре зорієнтована в обставинах.

Ідеєю роботи, безперечно, була ідея української самостійності, що почала тратити характер самоцілі, а впливала з реалізації лозунга “Воля народам, воля людині”, що висунувся як генеральний лозунг української революції. Виринула в цей момент потреба оформлення ідеї української революції в боротьбі з фашизмом і більшовизмом, що мобілізувала всіх поневолених цими режимами. В цьому напрямку ішла наша пропаганда. Україна на тлі зудару двох імперіалістичних ідей висунулась на перше місце як носій нового ладу, нових прогресивних ідей.

Військова робота. В початках військова робота на СУЗ не була організована з браку організаційної підготовки терену і виглядів росту. Можемо сказати, в першому етапі орг[анізаційної] роботи військова робота не проводилася. Щойно коли почалась в цілій Європі сильна протинімецька боротьба, а на СУЗ зросла наша організаційна мережа, мимо нім[ецьких] репресій виринула потреба організації військової роботи на широку скалю. Початки цієї роботи почались на Волині з початком 1943 р. На СУЗ це питання стає актуальне літом 1943 р. Перешкодою в цій ділянці був брак зброї, командирів, національно свідомих, наступ більшовиків. Все-таки літом 1943 р. вдалося зорганізувати перші боївки в Київщині, Полтавщині, Вінничині, Дніпропетровщині. Вони довго не проіснували з браку підготовки місцевого населення до національної партизанки – застрашував ріст більшовицької партизанки, більшовицького наступу.

Все-таки ця акція не припинилася, росла, на що мав великий вплив ріст УПА на ЗУЗ та її рейди на СУЗ. Під осінь 1943 р. появились боївки на Холодноярщині і Уманщині, почалась підготовка військової роботи в Одещині. Осінь 1943 р. застала військову роботу на СУЗ в повному розгарі і рості. Ідея збройної боротьби з гітлерівцями і більшовиками стала зрозумілою і конечною. Ріст військової роботи задержав наглий наступ більшовиків. Відділи – боївки розлетілись, остались боївки на Холодноярщині і Уманщині, що діяли ціле літо і осінь 1944 р.

Про військову роботу на СУЗ можна говорити як про початки і підготовку. Вона не зуміла набрати ще своєрідного характеру. Це були боївки – відділи силою не більше до сотні. Пропагандивну роль відігравали рейди відділів УПА (курені), що бували на Київщині, Вінничині, Одещині.

Мельниківці. Мельниківці вислали на СУЗ своїх представників зараз за армією, головно як переводчиків, поліцаїв і взагалі як робітників в нім[ецькій] адміністрації. Похідних груп не вислали, не вірили в підпілля мимо ні-

м[ецької] окупаційної політики, вірили в співпрацю з німцями, вели широку “вождівську” пропаганду, ціллю якої було доказати, що Мельник “вождь”, а Бандера анархіст. До них прилучились всі угодові і слабші морально елементи. Всіх радо приймали, захоплюючись кількістю, тому, що не готувались до підпілля і революційної роботи, були виарештовані в більшій кількості (Київ) або пішли на повну зрадницьку співпрацю з німцями. Осталась дуже мала кількість недіяльних, що займались тільки національною пропагандою. Елементи боєві, які були у них 1943-44 рр., перейшли до нас, побачивши свою помилку.

Мельниківці як організація на СУЗ не існувала. Мали тільки поодинокі точки серед місцевого населення, з собою не зв'язані, які вкінці махнули рукою на “вождя” і допомагали нам, бо бачили в нас роботу.

Мельниківці на СУЗ не видавали ніякої підпільної преси. Користувались пресою, виданою за границею або на ЗУЗ, і легальними виданнями.

Більшовики. З приходом німців внаслідок краху наступило в більшовиків розгублення і захитання. Причину краху приписували більшовики своїй невластивій тактиці і розв'язці соціального питання. Партійці почали критикувати політику партії, її керівництво і Сталіна. Народ тим більше поставився ворожо до більшовиків, маси відсахнулись від партії. До партизанки, яку наказав творити Сталін, народ поставився ворожо. Були часті випадки доносів, всипів, провокацій. Народ поборював більшовиків, думаючи, що гітлерівці принесуть щось нового, кращого. Це протибільшовицьке ставлення мас змінилось скоро під впливом окупаційної політики німців. Гітлер не приніс нічого кращого – протинно, увів, як здавалось місцевому населенню, ще важчі обставини. Сталін використав це і почав вводити “нові порядки” (розв'язав комінтерн, з армії усунув політруків, увів погони, дозволив діяльність церкви, увів наркомати закордонних справ і оборони в республіках). Маса про це довідались, почали ширитись поголоски, що Сталін змінився, знесе колгоспи, а всі республіки будуть мати самостійність. В цей спосіб почалась мобілізація настроїв мас для Сталіна. Стало менше провокацій, всипів, доносів на більшовиків, почала зростати партизанка.

Формою більшовицької боротьби з нім[ецькою] окупацією є партизанська діяльність. Пропаганда більшовицька не творила спеціальної сітки і не видавала спеціальної літератури (дуже рідко). Діяльністю більшовиків на Україні керувала Москва, висилаючи людей, літературу, зброю, харчі, одягу тощо літаками. Відносно нас більшовики ставились скрайно вороже, [прагнути] в першій мірі розложити нас морально, а потім через своїх агентів, які грали роль “наших”, розсадити нас організаційно. Успіхів в цій роботі більшовики не мали.

Видання, преса. Від самого початку поширення роботи на СУЗ під нім[ецькою] окупацією організація зуміла розбудувати свій видавничий апарат. З самого початку використано друкарні, які оставили більшовики, відступаючи, по містах і містечках. Передруковано ряд видань і листівок. Пізніше організовано підпільні друкарні і пресу. На півночі України виходила газета “За самостійну Україну”, на півдні появились “Вісті”, а під румунською окупацією виходив “Чорноморський вісник”. Крім цих газет, появились листівки і окремі брошури. Крім типографії, використовувано цикльостиль і пишучі машинки. Питання української революційної преси було досить задовільно розв'язане. Крім місцевої преси, що появлялась в окремих краях, транспортовано по всіх СУЗ видання централі. Українська революційна література на СУЗ появлялась в потрібній кількості.

Перед новими завданнями

III

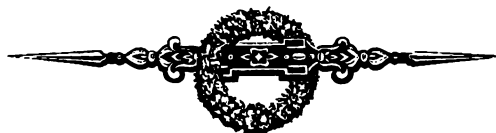
Завдання хвилі. Без огляду, який вислід буде мати ця війна, стоїмо перед konieczністю нової переоцінки цінностей у всіх ділянках нашої роботи. Наші осяги за час війни – це капіталізація довгої підготовки і роботи попередніх літ. Сьогодні мусимо перечислити це, що маємо усунути непотрібне, оставити цінне і, освідомивши наші нові завдання, знайти нові цінності, які понесемо в дальшій боротьбі. Першим предметом переоцінки – це ідея нашої боротьби, наша ідеологія і зв'язана з цим філософія та наш світогляд. Коли правильно хочемо поставити це питання, мусимо вийти з критики двох сьогодні воюючих ідей: імперіалістичного націоналізму, що проявився як фашизм (гітлеризм) і замаскованого інтернаціоналізмом російського імперіалізму, що проявився як більшовизм. Обі ці ідеї спричинили сьогоднішню війну, здемасковались і скомпромітувались, хоч до війни мали вплив більший або менший на життя народів. Сьогодні людство очікує нової ідеї, цю роль носія нової ідеї – ідеї волі – повинна перебрати на себе українська революція – найсильніша і природна революційна сила в нинішньому світі. Цього ми свідомі, чи зуміємо зробити і в якій мірі, від цього залежати буде наш майбутній ріст або заник. Розбудова нашої ідеї в філософському, господарському і політичному напрямку – наше найбільше завдання.

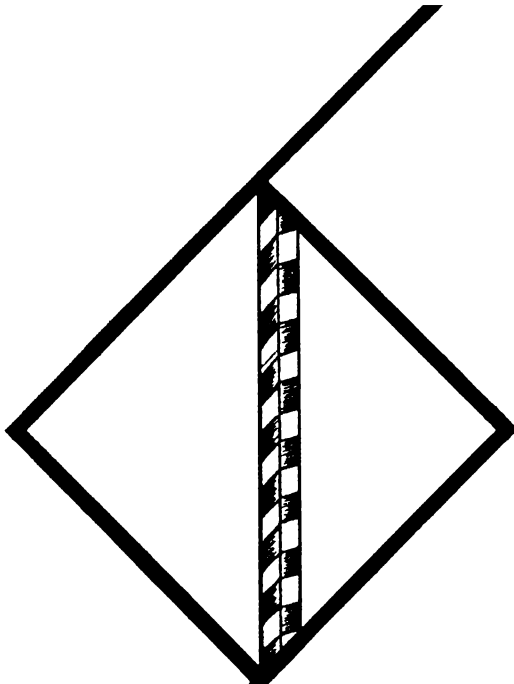
Спроба оформити ідею української революції, безперечно, вже була, її виразником [є] книга Сціборського (“Націократія”), праця Орлика “Ідея і чин” і др. Ми, безперечно, пішли вже в цьому напрямку (II і III В[еликі] з[бори Організації] У[країнських] Н[аціоналістів], конференція поневолених народів), треба лише піти далі і розбудувати цю ділянку в ширину і глибину.

Терен діяння. Безперечно, будемо діяти на українських етнографічних землях – це основне, однак в наших ідейних і організаційних перспективах сягати мусимо на цілий СРСР, в ідейній боротьбі вдаряти мусимо в ідейні основи більшовизму, мобілізуючи цим і вишукуючи всі протибільшовицькі і протимосковські сили СРСР. Творення і оформлювання цього протимосковського фронту – це основна ціль нашої революційної стратегії. Мусимо звернути [увагу] на всі скупчення українців поза матірніми землями (Сирій Клин, Зелений Клин, Москва, Ленінград, Кавказ, Сибір і т. д.). Ці терени можна використати для творення наших точок, а навіть баз, з огляду на слабшу діяльність органів безпеки в цих місцях. Це ведення нашої боротьби на чужій території, чужими силами, буде вимагати переключення наших кадрів на нові шляхи в організаційній роботі і це далекі перспективи організаційної роботи.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 210, арк. 2-10. Копія, машинопис.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 294-309.

ДОДАТОК

1941 р., липня 2. – Зі спогадів В. Горбового про підготовку до оголошення відновлення Української держави та попередній акт проголошення 22 червня 1941 р. на Українському національному конгресі в Кракові

[...]* Мажорний теплий подув Атлантики подав надії на близьке вторгнення напористої весни. Я стрибав краківськими плантами, глибоко вдихав весняний кисень сузір'я Рака та шукав у своїй пам'яті якоїсь художньої схожості з романтичною зміною погоди. Мені хотілося добачити в ній признаки історичної "Весни народів". Нечайно підійшов мені назустріч товариш по австрійській зброї. Востаннє ми зустрічалися у Вроцлаві (Breslau) в 1926 р. Він довірочно сказав мені, що працює в штабі німецької східної армії, яка має перевести в дію план "Барбаросса". Цей штаб одержав тепер з головної квартири Райху вказівки, які все приходять безпосередньо перед початком воєнних дій. Це значить, що до трьох місяців, цебто найпізніше в червні 1941 р. пічнеться на сході війна з Союзом РСР. Давно я мав на увазі, що це станеться, але коли точно пічнеться, того я не знав.

Згодом приїхав з півдня в Краків Ярослав Стецько. Степан Бандера теж переніс своє поселення в Краків. Для нас було ясно, що ще весною 1941 р. може прийти до збройної звади. Теж ми припускали, що Гітлер не допустить до створення нашої самостійної держави. Адже брався займати наші землі для створення там свого, а не нашого життєвого простору. Одначе це був німецький, а не український погляд на справу. Ми знали, що суспільно-політична зрілість нашого народу дійшла до вершин свого розвитку і що настала історична хвиля, яку ми повинні використати для свого народу. Хоч би нам прийшлося положити за справу "душу і тіло", то мусимо доказати, що саме ми є покликані долею до того, аби здійснити нашу історичну завітну місію. Ми домовилися до того, що насамперед поспробуємо легальним шляхом проголосити і завести свій державний лад на своїй землі, а як це не вдасться виконати, тоді вчинимо це революційним порядком. Я мав здійснювати перший задум, а Бандера другий. Отже, я покликав насамперед ініціативний комітет до життя. Він мав підготувати матеріал і ґрунт для діяльності Українського національного комітету. В склад комітету входили українські громадяни, заслужені по признаку їх капітетної здібності. Цей комітет я очолював від самого початку і нікому я тієї керми не передавав. Десь в половині червня (здається мені 14.VI.1941 р.) УНК видав декларацію прав українського народу. Там було виразно зазначене його невід'ємне право на самовизначення. Очевидно, німці про це довідалися, але спочатку фарби не пускали. Обійшлося лише конфінуванням Бандери і мене, нам не вільно було без згоди німецької влади міняти місця перебування. Це була перша ознака німецького явного негодування. У мене зложилося враження, що про повну суцюз, справжню суть німецької політики знало лише кількох довірених співробітників Гітлера. Адміністрація Генерального Губернаторства повного її обсягу не знала. Після обнародування тієї декларації УНК ршив скликати Український національний конгрес. Засідання конгресу мали відбутися 22 червня 1941 р. в приміщеннях товариства "Просвіта" в Кракові. Якраз нічною порою на 22 червня німецька армія подалася тоді на схід. Я про-

* Тут і далі пропущено епізоди спогадів, що не стосуються теми.

водив конгресом. Він розпочався в заповідженій годині зранку. Тривав до вечора. Президія комітету продовжувала роботу в моїй хаті. Обрано уряд нашої держави. Я його очолював. Набір керівників поодиноких ресортів проходив доволі складно, за винятком Управління справами молоді. Тут висунули своїх кандидатів представники правого напрямку і делегати табору УНР. Цей пост зайняв представник правого напрямку. В дійсності, в структурі того відомства обійшлося без змін, бо й досі так було. Під час нарад редакційна колегія остаточно оформила зміст маніфесту згідно з волею пленума конгресу. Його наради освічував дух єдності, здорових думок і однастайність творчого полету. З великим одушевленням був урочисто в один голос прийнятий маніфест проголошення самостійної Української держави. Там було виразно зазначено, що господарем української землі буде український народ в своїй незалежній державі. Під час нарад конгресу в будинок “Просвіти” зайшов начальник німецької служби безпеки Гайн і його співробітник др Глязер (Dr Glaser). Я говорив з ними в коридорі будови, але на салю нарад я їх не запросив. Згадав лише про маніфест конгресу. Гайн хотів познайомитися з його опрацюванням. На другий день я післав йому і генеральному губернаторові по примірникові маніфесту з перекладом на німецьку мову. Учасники зборів запитували мене, яке становище в тій справі зайняла німецька влада. Таке зацікавлення делегатів ставило мене в доволі невідгідне трудне положення. Я використовував при тому свій дипломатичний хист. Приходилося мені теж наслідувати грецьку Піфію, жрицю в храмі Аполлона, яка на триніжку в Дельтах двозначно передрікала майбутнє. Проте я чітко підкреслював, що це є наша внутрішня справа і годі когось питатися, чи нам вільно бути вільним самостійним народом. Мене улаштувала головним чином з’єднана однастайна постава нашого суспільства. Вимовною мовчанкою конгрес обійшов тільки що розпочату радянсько-німецьку війну.

В склад комітету входив не лише особистий капітет народу, але представники всіх наших партій. Я приймав тоді в своїй хаті Андрія Ливицького, його сина і інших представників табору УНР, Василя Мудрого, дра Степана Вітвицького і їх однодумців з УНДО, Лебеда-Юрчика, полковника Евтимовича і других бережників гетманської булави, дра Михайла-Володимира Яніва, Ярослава Старуха і їх друзів правого напрямку, Крохмалюків і інших ополченців ФНС. Соціал-радикалів не було, бо вони ще в 1939 р. свою партію розв’язали. Партія соціал-демократів – це був тоді невловимий феномен. Після проголошення нашої самостійності 22.VI.1941 р. всі наші партії, групи і табори визнали новий наш уряд і виявили намір співпрацювати з ним. Спочатку теж УЦК приєднався до тієї акції. Відбулися переговори між урядом і УЦК в апартаментах УЦК. Делегацію УЦК очолював Глібовицький, заступник голови УЦК дра Кубійовича, а я виступав від імені уряду. Представники обох сторін договорилися до того, що господарські справи поки що зостаються за УЦК, а решту справ вестиме уряд. На жаль, др Кубійович не зміг довго зберігати своєї первісної гідної постави. Після зустрічі з Гайном він в непристойній формі заявив, що необачно зробив крок, який ввів його в прикре положення. Жаліє, що так сталося. Отже, він і тут відчахнувся та нарушив національну солідарність так само, як це чинив в студентській акції в р.р. 1921-1925. Якщо йдеться про табір Мельника, то він теж позитивно віднісся до проголошення нашої державності. Один Микола Сціборський пропонував подождати з конкретною поставою до уряду, поки німці не скажуть свого слова в тій справі.

Під час вибору президії УНК деякі голоси пропонували генерала Всеволода Петрова на голову комітету, а мене на його заступника. В тій справі їздила в Брно на Моравії спеціальна делегація і вела переговори з генералом Петровим. Він відказався не лише від головства, але взагалі від членства і участі в праці комітету. Отже, за весь час існування УНК не було випадку, аби в його проводі проходили будь-які особисті зміни. Тільки я стояв на його чолі. Цей епізод є важний тому, що польські конфіденти дещо чули про конгрес і думали, що генерал Петрів дійсно очолював УНК, а я йому помагав. В тому плані Польський уряд виготовив фальшиві документи, на підставі яких проголосив мене воєнним злочинцем і зажадав моєї видачі.

Відразу після конгресу був виготовлений переклад маніфесту на німецьку мову. Зміст і дух того маніфесту виловив в дипломатичній ноті, яку я переслав Гітлерові. Художню окраску окладинки тієї ноти надав Святослав Гординський. На мою думку, квартира Гітлера про це вже знала. Адже Франк і Гайм мусили це вчинити в службовім порядку.

Я добре здавав собі справу з того, що це була історична хвиля. Її вага полягала в тому, що народ виявив і доказав свою суспільно-політичну зрілість, та чинив це солідарно понад свої вузькопартійні буденні амбіції. Бич затяжних міжусобиць тепер став німбом суспільної ідилії згоди і погоди. В приступі поетичного натхнення мені хотілося задержати процес соціального розвитку якраз на сучасному етапі свідомості і тут його перевести на сталий незмінний фактор*.

За кілька днів стало ясно, що легальним шляхом наш народ не зможе визначити свою долю. Провід ОУН рішив зробити це революційним порядком. Провідник Степан Бандера десигнував Ярослава Стецька на пост голови уряду держави і велів повторити краківську історію проголошення нашої самостійної держави у Львові. З політичної осторожності я зберігав за собою мандат голови УНК і зостався в Кракові. Тому я не зайняв місце заступника Стецька. 30.VI.1941 р. відбулося у Львові в будинку тов[ариства] “Просвіта” проголошення нашої державної самостійності. Народні збори затвердили Стецька на його десигнованім становищі. УНК привітав уряд Стецька і визвав українське суспільство до співпраці з тим урядом. Стецько відразу перевів повний набір уряду, а саме: 11 представників правого напрямку, 11 їх симпатиків і безпартійних, 1 С-Р, 1 УНДО. Цей уряд зайняв апартаменти банку “Дністер” у Львові. Ще 29.VI.1941 р. Львівський радіовузол був в українських руках. 30 червня і 1 липня 1941 р. Львівське радіо передавало ефіром у світ комунікат про проголошення самостійної Української держави. Вже 2 липня 1941 р. Гітлер довідався про установчі збори у Львові. Він приказав Уряд України розв’язати, провідників арештувати, а їх співробітників взяти під суворий надзір і контроль органів Головної управи безпеки Райху (RSA) [...]

Приватний архів Р. Загоруйка. Машинопис, оригінал.

* У тексті помилково “фолькльор”.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ ЗА ХРОНОЛОГІЄЮ

№ 1. 1940 р., грудень. – Маніфест Проводу ОУН до українців та інших народів СРСР про спільну національно-визвольну боротьбу для утворення національних держав

Опубл.: ОУН в світлі постанов Великих зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955: Збірка документів. – Б. м., 1955. – С. 21-23; Золотий тризуб. Орган Революційного повітового проводу. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 2. 1941 р., квітень. – Із постанови ІІ Великого збору ОУН у Кракові з програмою боротьби за незалежність України в умовах війни

Опубл.: ОУН в світлі постанов Великих зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955. – С. 24-45; Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. – Мюнхен, 1983. – Т. 3. – С. 7-20.

№ 3. 1941 р., травень. – Загальні вказівки Проводу ОУН про державотворчу діяльність організації в умовах війни з метою утворення Української держави

Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові). – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 1-5. Циклостильний відбиток.

№ 4. 1941 р., травень. – Вказівки Проводу ОУН про діяльність організації на Осередніх і Східноукраїнських землях в умовах війни з метою утворення Української держави

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 6-9. Циклостильний відбиток.

№ 5. 1941 р., травень. – Політичні вказівки Проводу ОУН для низових організацій в умовах війни

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 10-15. Машинопис, копія.

№ 6. 1941 р., травень. – Військові інструкції Проводу ОУН на випадок війни для здобуття української державності

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 16-22. Циклостильний відбиток.

№ 7. 1941 р., травень. – Інструкція безпеки Проводу ОУН на випадок війни для охорони державотворчих процесів

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 23-25. Циклостильний відбиток.

№ 8. 1941 р., травень. – Пропагандивні вказівки Проводу ОУН на випадок війни з агітацією за утворення незалежної Української держави

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 2887, с. 26-42. Циклостильний відбиток.

№ 9. 1941 р., травня 23. – Лист невстановленої особи до “Гриця” про вишкіл похідних груп

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ). – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 1. Рукопис, оригінал.

№ 10. 1941 р., червня 14. – Відозва українських політичних і громадських діячів до народу із закликом до об’єднання всіх патріотичних сил для відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 2, арк. 1-2. Циклостильний відбиток.

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 10 лип. – Ч. 3. – С. 4.

№ 11. 1941 р., червня 22. – Відозва Українського національного комітету в Кракові до народу про об'єднання українських еміграційних сил для боротьби за відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 74, арк. 4-4 зв. Циклостильний відбиток. Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 10 лип. – Ч. 3. – С. 3.

№ 12. 1941 р., червня 23. – Меморандум Проводу ОУН до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про необхідність утворення незалежної Української держави *Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292922 – Е 292935. – С. 64-77. Машинопис, оригінал.*

Опубл.: Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. – Мюнхен, 1983. – Т. 3. – С. 25-35; Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів. – Львів, 1997. – Т. 1. – С. 72-85. Переклад з німецької мови. – С. 58-71.

№ 13. 1941 р., червня 24-26. – Урядова нотатка Райхсканцелярії в Берліні про меморандум Проводу ОУН та про відповідь Проводові

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 88-89. Машинопис з рукописними виправленнями, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 86-87.

№ 14. 1941 р., червня 25. – Звіт учасника похідної групи Діяка з Млинів Проводу ОУН про настрої населення і діяльність групи 24 червня

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 15. 1941 р., червня 25. – Звіт Я. Стецька з Млинів провідникові ОУН С. Бандері про ситуацію в районі Краківця-Яворова, бойові дії 23-24 червня та стосунки з німцями

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 10. Машинопис, копія.

№ 16. 1941 р., червня 25. – Звіт учасника похідної групи з Млинів Проводу ОУН про ситуацію в районі Краківця

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 4. Машинопис, копія.

№ 17. 1941 р., червня 25. – Звіт командира похідної групи В. Кука з Млинів Проводу ОУН про організаційну діяльність похідної групи та її потреби

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 9. Машинопис, копія.

№ 18. 1941 р., червня 25. – Лист командира похідної групи Я. Старуха з Млинів до Вергуна про ситуацію на фронті та створення відділів молоді по селах

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 15. Машинопис, копія.

№ 19. 1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи “Віктора” з Краківця Проводу ОУН про ситуацію в прифронтовій смузі

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 2, 3. Машинопис, копія.

№ 20. 1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи з Краківця Проводу ОУН про ситуацію в прифронтовій смузі, діяльність групи, створення українських органів влади та стосунки з німцями

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 6-8. Машинопис, копія.

№ 21. 1941 р., червня 26. – Звіт учасника похідної групи Косака з Краківця про організаційну діяльність у містечку та вибори міського й районного керівництва

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 4, 5. Машинопис, копія.

№ 22. 1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи “Крука” з Лазів Проводові ОУН про організаційну діяльність у Лазах та в сусідніх селах
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 23. 1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи “Германіка” з Лазів Проводові ОУН про діяльність групи
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 24. 1941 р., червня 27. – Звіт учасника похідної групи О. Лоцмана Проводові ОУН про перехід фронту, ситуацію у прифронтовій смузі та організаційну діяльність групи 26-27 червня
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 14. Машинопис, копія.

№ 25. 1941 р., червня 28. – Спецповідомлення начальника в'язничного управління НКВС УРСР Філіппова з Києва наркомові внутрішніх справ УРСР Сергієнкові в Києві та начальникові в'язничного управління НКВС СРСР Нікольському в Москві про винищення та евакуацію в'язнів у в'язницях Волинської, Рівенської, Тернопільської, Львівської і Чернівецької областей
Архів Головного інформаційного бюро Міністерства внутрішніх справ України. Колекція документів.
Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. – Київ, 1994. – Кн. 2. – С. 235-238.

№ 26. 1941 р., червня 28. – Звіт провідника пункту зв'язку “Галайди” з Ярослава до канцелярії Проводу ОУН в Ряшеві про надіслання звітів, перехід похідних груп через кордон та їхню діяльність
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 16. Машинопис, копія.

№ 27. 1941 р., червня 28. – Звіт учасника похідної групи “Віктора” з Яворова Проводові ОУН про більшовицькі репресії
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 17. Машинопис, копія.

№ 28. 1941 р., червня 28. – Витяги зі звітів учасників похідних груп з Яворова та інших місцевостей про становище
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 37, 40. Машинопис, копія.

№ 29. 1941 р., червня 29. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 6 армії до Інформаційного відділу Міністерства закордонних справ у Берліні про масові вбивства українців при відступі радянських військ з Дубна
Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 5. – С. 228. № 113630. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.
Опубл.: Zlepko D. Putsch im Schatten Hitlers? – Freising, 1999. – № 2.

№ 30. 1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи “Юри” з Яворова Проводові ОУН про організаційну діяльність, ситуацію в Червоній армії та більшовицькі репресії під час відступу
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 12. Машинопис, копія.

№ 31. 1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи “Германіка” з Лазів Проводові ОУН про похід групи Опольського на Любачів-Немирів
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 32. 1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи “Білого” з Кобильниці Руської Проводові ОУН про організацію установ і пропагандистську роботу ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 11. *Машинопис, копія.*

№ 33. 1941 р., червня 29. – Лист учасника похідної групи “Ярка” з Рави Руської учасникові похідної групи “Германіку” в Лазах про організаційні та пропагандистські заходи в районі Синяви, організацію друкарні й виготовлення відозв ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 11. *Машинопис, копія.*

№ 34. 1941 р., червня 29. – Звіт учасника похідної групи Я. Старуха з Яворова Проводові ОУН про організацію влади в місті й повіті ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 12, арк. 13. *Машинопис, копія.*

№ 58. 1941 р., червня 30. – Акт відновлення Української держави, проголошений у Львові ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 5, арк. 3. *Машинопис з рукописною правкою, підпис – автограф. Печатка з тризубом у середині і нечіткою легендою.*

№ 59. 1941 р., липня 1. – Відозва президії Українського національного комітету в Кракові у зв’язку з проголошенням акту відновлення Української держави *Опубл.: Інформативний листок (Українського національного комітету). – [Краків,] 1941. – 1 лип. – Ч. 1. – С. 1-2. Гектографований відбиток.*

№ 60. 1941 р., липня 1. – Пастирський лист митрополита А. Шептицького зі Львова з нагоди відновлення Української держави ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 1. *Друкарський відбиток.*

№ 61. 1941 р., липня 1. – Відозва Крайового проводу ОУН на Матерних українських землях про збройну боротьбу за утворення Української держави ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 63, арк. 9, 12; спр. 42, арк. 35. *Друкарські відбитки різних видань. Ф. 3833, оп. 2, спр. 18, арк. 87. Циклостильний відбиток. Опубл.: Воля Покуття. Орган Повітового українського революційного проводу і Організації Українських Націоналістів. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1.*

№ 62. 1941 р., липня 1. – Наказ начального команданта Української національної революційної армії І. Климова (Є. Легенди) про створення армії для захисту Української держави ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 2, спр. 18, арк. 86, 86 зв. *Циклостильний відбиток. Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/9. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад німецькою мовою. Опубл.: Zlerko D. – № 5. Додаток 1.*

№ 63. 1941 р., липня 1. – Відозва Начального команданта Української національної революційної армії І. Климова (Є. Легенди) про створення Української держави та Української армії ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 63, с. 13. *Друкарський відбиток.*

№ 35. 1941 р., липня 1. – Спогад бійця Українського легіону А. Феденишина про вступ легіону до Львова *Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 3 серп. – Ч. 25. – С. 2-3.*

№ 36. 1941 р., липня 1. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 17 армії Пфляйдерера до Інформаційного

відділу II Міністерства закордонних справ у Берліні про вступ Німецьких збройних сил до Львова 30 червня і виявлення вбитих у в'язницях

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Тасмні документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Ззерко Д. – № 8.

№ 37. 1941 р., липня 2. – Телеграма Верховного командування 17 армії до Верховного командування збройних сил про виявлення розстріляних у трьох львівських в'язницях після вступу німецького війська до Львова 30 червня

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/25. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Ззерко Д. – № 3.

№ 65. 1941 р., липня 2. – Лист В. Стахова з Берліна до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа в Берліні про відновлення Української держави 30 червня 1941 р. у Львові

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292426 – Е 292427. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Ззерко Д. – № 5.

№ 136. 1941 р., липня 2. – Наказ № 1 Начальної команди міліції в Коломиї про запровадження воєнного стану в місті до приходу Німецької армії

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 238. 1941 р., липня 2. – Донесення представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні збройних сил у Берліні про проголошення Українського уряду через Львівську радіостанцію. Розпорядження про дозвіл передавати лише антибільшовицьку пропаганду і не допускати українські повідомлення

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/25. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Ззерко Д. – № 6.

№ 297. 1941 р., липня 2. – Зі спогадів В. Горбового про підготовку до оголошення відновлення Української держави та попередній акт проголошення 22 червня 1941 р. на Українському національному конгресі в Кракові

Приватний архів Р. Загоруїка. Машинопис, оригінал.

№ 66. 1941 р., липня 3. – Постанова голови Українського державного правління у Львові Я. Стецька про створення Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 6, арк. 6. Машинопис, копія.

№ 67. 1941 р., липня 3. – Декларація Українського державного правління у Львові про відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 36, арк. 2-2 зв. Друкарський відбиток.

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 3; Косик В. – Т. 1. – С. 97-99. Скорочений текст німецькою мовою; С. 95-96. Переклад скороченого тексту з німецької мови.

№ 68. 1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до дуче Італії Б. Муссоліні в Римі про відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 22, арк. 2. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом: “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

№ 69. 1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до генераліссімуса Ф. Франко в Мадриді про відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 190. Машинопис з рукописними виправленнями, копія. Переклад з німецької мови.

№ 70. 1941 р., липня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до поглавника Хорватії А. Павеліча в Загребі про відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 22, арк. 1. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

№ 71. 1941 р., липня 3. – Протокол прослухання членів Українського національного комітету В. Горбового, Д. Андрієвського, В. Мудрого, С. Шухевича та провідника ОУН С. Бандери підсекретарем уряду Генерального Губернаторства Кундтом у Кракові про обставини проголошення відновлення Української держави

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 111-127. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 105-113.

№ 137. 1941 р., липня 3. – Постанова Повітового проводу ОУН у Калуші на Станіславівщині про встановлення української влади і запровадження воєнного стану на території повіту

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 1.

№ 239. 1941 р., липня 3. – З донесення начальника Поліції безпеки і СД з Берліна про події в Генеральному Губернаторстві та про заходи проти українських політичних груп

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 102-104. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 100-101.

№ 72. 1941 р., липня 4. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 26. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українська Держава”. Переклад з німецької мови.

№ 74. 1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для Л. Мосендза заступати справи УДП у Словаччині

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 7. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 75. 1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для полковника Р. Ярого заступати справи УДП в Японії

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 9. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 76. 1941 р., липня 4. – Уповноваження Українського державного правління у Львові для В. Стахова заступати справи УДП у Німеччині
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 11. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 138. 1941 р., липня 4. – Наказ Окружної команди української народної міліції в Раві-Руській на Львівщині про організацію міліції
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 73. 1941 р., липня 4-5. – Склад Українського державного правління у Львові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 1-4. Машинопис з рукописними додатками, копія.

№ 77. 1941 р., липня 5. – Призначення Українським державним правлінням у Львові І. Климова членом Українського державного правління
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 78. 1941 р., липня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні про відновлення Української держави
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 28-29. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

№ 79. 1941 р., липня 5. – Пастирський лист митрополита А. Шептицького зі Львова “До духовенства і вірних архієпархії”
ЦДІАУ у Львові. – Ф. 358, оп. 1, спр. 11, арк. 25. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 13, арк. 2. Рукопис, чернетка, підпис – автограф.

№ 80. 1941 р., липня 5. – Відозва ОУН під проводом А. Мельника, видрукувана в Рогатині, про боротьбу за створення Української держави
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 74, арк. 24. Друкарський відбиток.

№ 81. 1941 р., липня 5. – Інтерв'ю з помічником команданта Львова Г.-Й. Баєром у Кракові про події у Львові до і після звільнення міста від більшовиків із запереченням існування Українського уряду
Опубл.: Краківські вісті. – Краків, 1941. – 6 лип. – Ч. 146. – С. 2.

№ 82. 1941 р., початок липня. – Звернення Миколаївського районного проводу ОУН до митрополита А. Шептицького у Львові з запевненням у вірності українській церкві й державі
ЦДІАУ у Львові. – Ф. 358, оп. 3 р., спр. 161, арк. 1. Машинопис, оригінал.

№ 83. 1941 р., липня 6. – Відозва наради представників громадськості у Львові в справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови держави
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Друкарський відбиток. На листівці вгорі печатка з написом “Головний осередок пропаганди ОУН”.
Опубл.: Воля Покуття. Орган Окружної управи і Організації Українських Націоналістів. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 1.

№ 84. 1941 р., липня 6. – Відозва ОУН про збройну боротьбу проти окупантів та будівництво незалежної Української держави

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 85. 1941 р., липня 6. – Відозва ОУН до селян і робітників про боротьбу за визволення й будівництво Української держави

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 86. 1941 р., липня 6. – Благословення станіславівського єпископа Г. Хомишина для Української держави

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 1.

№ 87. 1941 р., липня 6. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька зі Львова до райхсканцлера А. Гітлера в Берліні з проханням дозволити провідникові ОУН С. Бандері та українцям-емігрантам у Німеччині повернутися в Україну

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 32-33. Машинопис, оригінал, підпис – автограф, печатка з написом “Українське державне правління”. Переклад з німецької мови.

№ 139. 1941 р., липня 6. – Резолюція зборів українських студентів Львова про підтримку Українського державного правління

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 14. Машинопис, оригінал.

№ 140. 1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію Жовківської районної і міської адміністрацій на Львівщині

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 141. 1941 р., липня 6. – Наказ Тимчасової управи Жовківського району на Львівщині про встановлення ладу в районі

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 142. 1941 р., липня 6. – Повідомлення про заходи для налагодження нормального життя в селах Жовківського району на Львівщині

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 143. 1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію бойового загону в селі Воскресінцях біля Коломиї

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 144. 1941 р., липня 6. – Повідомлення про організацію громадянської оборони в Коломиї та Коломийському повіті

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 88. 1941 р., липня 7. – Меморандум голови Українського державного правління у Львові Я. Стецька до Міністерства закордонних справ Німеччини в Берліні з відмовою скласти свої повноваження

ЦДАВОВУ. – Ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 252-253. Машинопис, копія. Переклад на російську мову з німецької.

№ 89. 1941 р., липня 7. – Відкритий лист митрополита А. Шептицького зі Львова до полковника А. Мельника в Кракові з закликом до подолання розколу в ОУН

Оубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 26 лип. – Ч. 2. – С. 3.

№ 90. 1941 р., липня 7. – Уповноваження голови Українського державного правління Я. Стецька у Львові для Я. Старуха з правом призначати членів УДП у Центральних і Східних землях України
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 14. Машинопис, засвідчена копія, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 91. 1941 р., липня 7. – Уповноваження голови Українського державного правління Я. Стецька у Львові для В. Кука в порозумінні з Я. Старухом призначати членів УДП у Центральних та Східних землях України
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 10, арк. 13. Машинопис, засвідчена копія, печатка з написом “Українське державне правління”.

№ 38. 1941 р., липня 7. – Повідомлення про передачу Львівського радіо 6 липня про підтримку німецького війська для української влади Львова, відозву митрополита А. Шептицького в справі державного будівництва, участь українців у відбудові господарства та вступ до Львова українського війська
Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 7 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 145. 1941 р., липня 7. – Розпорядження Обласної військової команди в Станиславові про реєстрацію українських військовиків
Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 7 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 146. 1941 р., липня 7. – Повідомлення про встановлення української влади в селах Калуського повіту на Станиславщині
Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 92. 1941 р., липня 8. – Лист “Олекси” з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні з відомостями про розмови з представником Німецьких збройних сил про події у Львові, поїздку до Сянока та перенесення канцелярії до Ярослава
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 2. Рукопис, оригінал.

№ 93. 1941 р., липня 8. – Лист В. Федака з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні про арешти серед українців у Кракові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 3-4. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 147. 1941 р., липня 8. – Лист Головного відділу пропаганди ОУН у Львові українській міліції у Львові про необхідність усунення радянської символіки й передачу її зразків до Спілки українських мистців
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 92. Машинопис, копія.

№ 148. 1941 р., липня 8. – Повідомлення про встановлення української влади в Костопільському районі на Рівненщині та поступове відновлення в ньому нормального життя
Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 39. 1941 р., липня 9. – Повідомлення про передачу Львівського радіо 7 липня про більшовицьку розправу з політв'язнями у львівських в'язницях
Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 9 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 40. 1941 р., липня 9. – Повідомлення про боротьбу селян з недобитками Червоної армії на Станиславщині
Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 9 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 94. 1941 р., липня 9. – Повідомлення про замах на голову Українського державного правління Я. Стецька у Львові 8 липня

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 18, арк. 1-2. Машинопис, копія.

Опубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 3.

№ 123. 1941 р., липня 9. – Звіт керівника Південної похідної групи ОУН Т. Семчишина з Добрян біля Стрия Проводові ОУН у Львові про початковий етап просування групи до Тернополя

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 20-21. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – Київ, 1998. – С. 243-245. – № 4.

№ 150. 1941 р., липня 9. – Наказ начальника Крем'янецького повіту на Тернопільщині М. Редькіна про створення повітових установ

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.

№ 149. 1941 р., липень, не пізніше 9. – Обіжник Радехівської окружної управи на Львівщині про налагодження господарського, культурно-освітнього життя, охорони здоров'я в селах округи

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 91-92. Машинопис, копія.

№ 95. 1941 р., липня 10. – Архипастирське послання луцького єпископа Полікарпа з приводу відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 96. 1941 р., липня 10. – Лист луцького єпископа Полікарпа до Начального команданта Української національної революційної армії І. Климова (Є. Легенди) з благословенням на спільне будівництво Української держави

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 1.

№ 151. 1941 р., липня 10. – Телеграма представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 17 армії Пфляйдерера до Інформаційного відділу II МЗС у Берліні про українське самоврядування у Львові, дозвіл на видання неполітичних українських газет, створення міліції, недоліки в постачанні та вбивства при відступі радянських військ

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Таємні документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 12.

№ 152. 1941 р., липня 10. – Повідомлення про відновлення господарчого та громадського життя Галичини

Опубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1. – С. 4.

№ 153. 1941 р., липня 10. – Запрошення Головного осередку пропаганди ОУН у Львові на установчі збори Інституту націоналістичної освіти

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 10. Машинопис, копія, печатка з емблемою ОУН.

№ 154. 1941 р., липня 10. – Відозва Станиславівської міської управи до українських жінок із закликом включатися у державне будівництво

Опубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 15 лип. – Ч. 5. – С. 2.

№ 155. 1941 р., липня 10. – Наказ посадника Збаража на Тернопільщині Кульчицького про реєстрацію німецьких громадян, здачу радіоприймачів та заборону переховування сторонніх осіб

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 240. 1941 р., липня 10. – Директиви відомства А. Розенберга про невизнання Українського уряду та створення українських рад довір'я, відсунення групи Бандери і заборону творення нових українських політичних угруповань

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 158. Переклад з німецької мови. – С. 157; Zlerko D. – № 15.

№ 241. 1941 р., липня 10. – Повідомлення представника Міністерства закордонних справ про становище в Західній Україні та відмову німецької влади визнати Українське державне правління

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Тасмні документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 11.

№ 243. 1941 р., липня 10. – Пам'ятна записка для керівника східного відділу зовнішньополітичного уряду Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини Ляйббрандта, складена в Берліні, про клопотання А. Мілянича за звільнення С. Бандери

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 156. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 155.

№ 97. 1941 р., липня 10-11. – Протокол розпитування капітана Г. Коха, проведеного в уряді підстатсекретаря Генерального Губернаторства Кундта в Кракові про створення Українського крайового правління у Львові 30 червня 1941 р.

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/150. С. 4-7. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 150-153. Переклад з німецької мови. – С. 15-17, 140-143; Zlerko D. – № 14.

№ 98. 1941 р., липня 10-11. – Із записів воєнного щоденника командуючого військовим округом тилу 103 про політичне становище у Львові

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 161-165. Друкована форма, заповнена рукою, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 159-160.

№ 99. 1941 р., липня 11. – Протокол розпитування тимчасового бургомістра Львова Ю. Полянського, проведеного в уряді підстатсекретаря Генерального Губернаторства у Кракові

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/150. С. 4-7. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 153-154. Переклад з німецької мови. – С. 143; Zlerko D. – № 17.

№ 100. 1941 р., липня 11. – Лист В. Федака з Кракова до провідника ОУН С. Бандери в Берліні про арешти українців, а також російських, білоруських і литовських комітетів та про становище у Львові, Кракові та Варшаві

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 5. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 101. 1941 р., липня 11. – Оголошення проводу ОУН у Крем'янці про урочисті молебні з нагоди проголошення Української держави

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 6.

№ 156. 1941 р., липня 11. – Розпорядження Житомирської обласної управи про комендантську годину, відновлення роботи підприємств, реєстрацію євреїв

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 6.

№ 242. 1941 р., липня 11. – Розпорядження командуючого військового округу тилу 103 про заборону української політичної діяльності

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 168-169. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 166-167.

№ 124. 1941 р., липня 12. – 3 донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про похідну групу ОУН, що прямує до Києва

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 173. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови. – С. 172.

№ 157. 1941 р., липня 12. – Повідомлення про конференцію з представниками Німецької та Угорської армій у Коломиї, на якій генерал-фельдмаршал фон Прізен висловився за організацію українського державного життя

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 12 лип. – Ч. 2-3. – С. 1.

№ 158. 1941 р., липня 12. – Звіт про Національні збори у Вербі та вибори Вербівської районної управи

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 52. Машинопис, копія.

№ 159. 1941 р., липня 12. – Стаття “До нормального життя” про налагодження політичного, господарського і культурного життя в Коломийському повіті та про недопущення єврейських погромів

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 12 лип. – Ч. 2-3. – С. 2.

№ 244. 1941 р., липня 12. – Інструкція командуючого військової області тилу Південь про нагляд за українськими бургомістрами та перевірку політичної надійності українських службовців тилу

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 1-5. Машинопис з рукописними вставками, оригінал.

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 175. Переклад з німецької мови. – С. 174-175; Сергійчук В. – С. 258-262.

№ 41. 1941 р., липня 13. – Відозва Повітового проводу ОУН у Калуші до повстанців з закликом продовжити збройну боротьбу за незалежність України

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 102. 1941 р., липня 13. – Спогад про свято проголошення відновлення Української держави в Калуші 4 липня

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 2-3.

№ 160. 1941 р., липня 13. – Оголошення Повітового проводу в Калуші про восьмигодинний робочий день та запровадження середньоєвропейського часу

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 161. 1941 р., липня 13. – Оголошення Повітового проводу в Калуші про нормалізацію торгівлі та курс валют

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 162. 1941 р., липня 13. – Наказ санітарного референта в Калуші про дотримання санітарних норм

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 163. 1941 р., липня 13. – Повідомлення про встановлення української влади та організацію адміністрації в селах Калуського повіту

Оубл.: Золотий тризуб. – Калуш, 1941. – 13 лип. – Ч. 2. – С. 3.

№ 164. 1941 р., липня 13. – Звіт Податкового уряду в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітській управі за час до 13 липня 1941 р.

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 87. Машинопис, копія.

№ 165. 1941 р., липня 14. – Звіт Повітового земельного відділу в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітській управі за час від 4 до 14 липня 1941 р. про впорядкування своєї ділянки праці

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 78. Машинопис, копія.

№ 166. 1941 р., липня 14. – Звіт Реферату суспільної опіки в Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітській управі про проведеною працю

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 77. Машинопис, копія.

№ 167. 1941 р., липня 14. – Звіт Реферату лісових справ у Кам'янці-Струмиловій на Львівщині Кам'яно-Струмилівській повітській управі про налагодження праці в ділянці лісівництва

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 76. Машинопис, копія.

№ 168. 1941 р., липня 14. – Розпорядження Головного осередка пропаганди ОУН у Львові про призначення В. Дорошенка інспектором бібліотек Західної України

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 32. Машинопис, копія.

№ 169. 1941 р., липня 14. – Повідомлення про організацію військового загону в Крем'янці на Тернопільщині

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 103. 1941 р., липня 15. – Лист провідника ОУН С. Бандери з Берліна до крайового провідника ОУН І. Климова (Є. Легенди) та всіх членів ОУН з подякою за незламність у боротьбі за незалежність України

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 44, с. 1. Друкарський відбиток.

№ 104. 1941 р., липня 15. – Звіт невідомого зі Львова про розмову Дякова з митрополитом А. Шептицьким на церковні теми

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 66, арк. 6. Машинопис, копія.

№ 105. 1941 р., липня 15. – Заява голови Українського державного правління Я. Стецька, складена в Берліні під час допиту, про причини, доцільність і мету створення правління 30 червня 1941 р.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292445 – Е 292447. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Злерко Д. – № 18.

№ 125. 1941 р., липня 15. – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН Я. Старуха зі села Фасової на Київщині про просування групи у напрямі Києва
Приватний архів М. Климшина. Машинопис, копія.

№ 170. 1941 р., липня 15. – Звернення Секретаріату ОУН у Станиславові до громадян Станиславівщини про збір матеріалів про діяльність НКВД
Оубл.: Самостійна Україна. – Станиславів, 1941. – 15 лип. – Ч. 5. – С. 4.

№ 109. 1941 р., середина липня. – Зі стенограми конференції ОУН у Львові з обговоренням питань про розкол в організації, про національні меншини та про видання літературного журналу
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 9, арк. 1, 3, 5-10, 12. Машинопис, оригінал.

№ 42. 1941 р., липня 16. – Спогад очевидця про останні дні більшовицької окупації Львова та вступ до міста Українського легіону 30 червня 1941 р.
Оубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 2.

№ 106. 1941 р., липня 16. – З донесення Головного уряду безпеки Райху в Берліні про більшовицький терор у Львові та Галичині напередодні вступу німецьких військ, реакцію населення та відплатні дії німецької айнзацгрупи
Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 195-197. Машинопис, копія. Переклад з німецької. – С. 192-194.

№ 126. 1941 р., липня 16. – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН з Житомира Проводові ОУН про просування групи через Волинь у напрямі Києва
Приватний архів М. Климшина. Арк. а-б. Машинопис, копія.

№ 127. 1941 р., липень, після 16. – Звіт керівника Східної похідної групи ОУН з Житомира Проводові ОУН про ситуацію
Приватний архів М. Климшина. Машинопис, копія.

№ 171. 1941 р., липня 16. – Звіт Українського революційного проводу Брідського району на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про становище в районі
Приватний архів С. Галамая. Машинопис, оригінал.

№ 172. 1941 р., липня 16. – Повідомлення про налагодження громадського життя в Синявському районі на Львівщині
Оубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 16 лип. – Ч. 4. – С. 3.

№ 245. 1941 р., липня 16. – Запис про нараду райхсканцлера А. Гітлера з райхслайтером А. Розенбергом, райхсміністром Г.-Г. Ляммерсом, генерал-фельдмаршалом В. Кайтелем та райхсмаршалом Г. Герінгом про дальші плани щодо окупованої України та інших захоплених територій
Оубл.: Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof. – Nbrnberg, 1946 ff. – Bd. 38. – S. 86-91, Dokument 221-L; Косик В. – Т. 1. – С. 182-187. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 176-181.

№ 107. 1941 р., липня 17. – З донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про пропагандистську діяльність групи ОУН-Бандери
Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 199. Переклад з німецької мови. – С. 198.

№ 173. 1941 р., липня 17. – Стаття Е. Заславської “Перше засідання начальників районів і громад” про проведення зустрічі керівників адміністративних органів у Коломиї

Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 27 лип. – Ч. 6. – С. 4.

№ 174. 1941 р., липня 17. – Розпорядження Головного осередка пропаганди ОУН у Львові командантові Української міліції у Львові Вітушинському про охорону друкарні Академії наук

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 58. Машинопис, копія.

№ 108. 1941 р., липня 18. – Інформація підстатссекретаря Німеччини в Берліні, що В. Стахів видає себе перед угорським і словацьким послами за повноважного представника Українського крайового уряду у Львові

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 119. № 113754. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 20.

№ 129. 1941 р., липня 18. – Повідомлення про кінець радянської влади на Київщині

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 175. 1941 р., липня 18. – Заклик Українського революційного проводу Стрийського району на Львівщині до сільських революційних проводів і громадян Стрийщини про відновлення громадського життя

Оубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 лип. – № 1. – С. 2.

№ 176. 1941 р., липня 18. – Звернення Стрийського районного реферату освіти і культури до читалень району про розбудову українського культурного життя

Оубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 лип. – № 1. – С. 3.

№ 246. 1941 р., липня 18. – Повідомлення статссекретаря Міністерства закордонних справ Вайцекера в Берліні міністрові закордонних справ Й. Ріббентропові про побоювання румунського уряду перед майбутньою Українською державою

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 110. № 113751. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Zlepko D. – № 21.

№ 177. 1941 р., липня 19. – Звіт Українського кооперативного банку в Бережанах на Тернопільщині Українському державному правлінню у Львові про створення Фонду віднови державного життя

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 48. Машинопис, копія.

№ 178. 1941 р., липня 19. – Звіт Луцької обласної управи Українському державному правлінню у Львові про особовий склад управи

ЦДАВОВУ. – 3833, оп. 1, спр. 28, арк. 2. Машинопис, оригінал.

№ 179. 1941 р., липня 19. – Розпорядження Рівненської окружної управи про структуру місцевої адміністрації

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 27, арк. 1-2. Машинопис, копія.

№ 128. 1941 р., липня 19. – Список членів Похідних груп, що відійшли на Схід та Південь у напрямі Сталіно, Харкова, Полтави, Чернігова, Дніпропетровська, Запоріжжя, Миколаєва

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 41-43. Машинопис, оригінал.

Оубл.: Сергійчук В. – С. 245-247.

№ 130. 1941 р., липня 20. – Звіт керівника Східної похідної групи Я. Старуха з села Пашківки біля Києва до Проводу ОУН про ситуацію на Київщині та про організаційні завдання ОУН

Приватний архів М. Климишина. Машинопис, копія.

№ 43. 1941 р., липня 20. – Стаття доктора Лещинського “В боротьбі під Микулинцями” про участь українських партизанів Бережанщини в боях 3-4 липня

Оубл.: Теревовельські вісті. Орган Окружної управи в Теревовлі. – Теревовля, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 181. 1941 р., липня 20. – Повідомлення про організацію громадського життя в селі Крехові Жовківського району на Львівщині після відступу більшовиків

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 20 лип. – Ч. 4.

№ 182. 1941 р., липня 20. – Повідомлення про ситуацію в Раві-Руській на Львівщині після початку війни

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 20 лип. – Ч. 4.

№ 183. 1941 р., липня 21. – Звіт районної і міської адміністрації у Бібрці на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про свій персональний склад

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 79. Машинопис, копія.

№ 184. 1941 р., липня 21. – Звіт Бережанської міської управи на Тернопільщині Українському державному правлінню у Львові про свою роботу

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 49. Машинопис, копія.

№ 185. 1941 р., липня 21. – Обіжник Радехівської повітової управи на Львівщині до сільських управ повіту з адміністративними розпорядженнями

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 42-43. Машинопис, копія.

№ 110. 1941 р., липня 21. – Стаття Т. Франка “Національна солідарність” із закликком до об’єднання зусиль громадськості після відновлення Української держави

Оубл.: Українське слово. – Станиславів, 1941. – 26 лип. – Ч. 3. – С. 1-2.

№ 111. 1941 р., липня 21. – Опінія таємного радника Баума в Берліні для референта Міністерства закордонних справ Гросскопфа в Берліні про створення у Львові Українського крайового правління Я. Стецька

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292454 – Е 292455. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 211-212. Переклад з німецької мови. – С. 209-210; Злерко Д. – № 23.

№ 112. 1941 р., липня 21. – Опінія референта Міністерства закордонних справ Гросскопфа для Бюро райхсміністра закордонних справ у Берліні про лист В. Стахова до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа з 2 липня 1941 р.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292421 – Е 292422. Машинопис, оригінал.
Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 207-208. Переклад з німецької мови. – С. 206.

№ 113. 1941 р., липня 21. – Меморандум Політичної референтури Проводу ОУН у Берліні в зв'язку з німецькою загрозою скасувати Акт відновлення Української держави та ліквідувати Українське державне правління, з проектом утворення Української краєвої ради співпраці у Львові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, арк. 170-174. Машинопис, чернетка з рукописними виправленнями і вставками українською та німецькою мовами.
Німецький варіант: Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 232448 – Е 232453. Машинопис, копія.
Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 218-219. Переклад з німецької мови. – С. 213-217.

№ 131. 1941 р., липня 21. – Звіт керівника Східної похідної групи В. Кука Проводу ОУН про ситуацію в Житомирі й завдання похідних груп на Сході України
Приватний архів М. Климишина. Машинопис, копія.

№ 132. 1941 р., липня 22. – Лист Головного осередка пропаганди ОУН у Львові хліботрестові у Львові про відпуск хліба для учасників похідних груп, що виїжджають на Схід
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 83. Машинопис, копія.

№ 44. 1941 р., липня 22. – Повідомлення про останні дні большевицької окупації Монастириськ
Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 22 лип. – Ч. 14; Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. – Львів, 1993. – Кн. 1. – С. 67.

№ 114. 1941 р., липня 22. – Телеграма протесту Української ради сеньйорів у Львові до райхсміністра закордонних справ Й. Ріббентропа проти включення Галичини до Генерального Губернаторства
Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро підстатссекретаря. Росія. – Т. 1. № 24782-24783. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.
Опубл.: Zlerko D. – № 26.

№ 186. 1941 р., липня 22. – Звіт невідомого представника Українського державного правління провідникові ОУН С. Бандері в Берліні про перешкоди німецької, угорської та румунської влади українській адміністрації в західних областях України та про стан адміністрації на місцях
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 1-5. Машинопис з рукописними вставками, оригінал.
Опубл.: Сергійчук В. – С. 256-262.

№ 187. 1941 р., липня 22. – Постанова Станиславівської обласної управи про органи місцевої, районної та обласної адміністрації та їхні компетенції
Опубл.: Вісник Станиславівської обласної управи. Видає в міру потреби Станиславівська обласна управа. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 1-2.

№ 188. 1941 р., липня 22. – Розпорядження Станиславівської обласної управи про збір відомостей про особовий склад сільських і міських управ та реєстрацію населення і заборону самосудів

Опубл.: Вісник Станиславівської обласної управи. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 189. 1941 р., липня 22. – Повідомлення про діяльність ОУН на Північно-Західних землях України напередодні та на початку Німецько-радянської війни
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 10. Машинопис, копія.

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 3-4.

№ 190. 1941 р., липня 22. – Наказ команди Української народної міліції в Костополі на Рівненщині про повернення пограбованого майна

Опубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.

№ 247. 1941 р., липня 22. – Доповідна записка керівника східного відділу зовнішньополітичного уряду Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини в Берліні Ляйббрандта до райхсміністра і начальника Райхсканцелярії Г.-Г. Ляммерса в Берліні про значення порту Одеса з обґрунтуванням, чому Одеса повинна відійти не до Румунії, а до Райхскомісаріату Україна

Бундесархів Кобленц, Кобленц. 216/R/Ма. С. 128-134. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 25.

№ 191. 1941 р., липня 23. – Розпорядження Станиславівської обласної управи про підготовку шкіл до нового навчального року

Опубл.: Вісник Станиславівської обласної управи. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 192. 1941 р., липня 23. – Наказ Рогатинської повітової управи на Станиславівщині до колишніх старшин і підстаршин про участь у державотворчих процесах і готовність до збройної боротьби за Українську державу

Опубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 23 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 193. 1941 р., липня 23. – Повідомлення про зміну назв вулиць у Рогатині на Станиславівщині

Опубл.: Рогатинське слово. – Рогатин, 1941. – 23 лип. – Ч. 1. – С. 3.

№ 194. 1941 р., липня 23. – З протоколу зборів голів і секретарів громад Лопатинського району на Львівщині про спосіб ведення діловодства та низову адміністрацію

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 67-69. Машинопис, копія.

№ 115. 1941 р., липня 23. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до членів УДП у Львові про тактику у ставленні до німців
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20. Машинопис, оригінал.

№ 45. 1941 р., липня 23. – Стаття В. Гоя “Партизанський рух у східній Підгаєччині” про опір населення у 1940-1941 рр.

Опубл.: Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 23 лип. – Ч. 15; Літопис нескороленої України. – Кн. 1. – С. 71.

№ 46. 1941 р., липня 24. – Стаття В. З. “Бережани в огні останніх днів більшовицької “влади” про події в місті 25-30 червня

Опубл.: Бережанські вісті. Орган Української районкової управи в Бережанах. – Бережани, 1941. – 24 лип. – Ч. 1. – С. 1.

№ 116. 1941 р., липня 24. – Звіт представника Міністерства закордонних справ при Верховному командуванні 6 армії в Житомирі Гелленталя до МЗС у Берліні про ставлення українців до Німецьких збройних сил, проголошення Української держави у Львові та переслідування українських націоналістів, а також про важке економічне становище в Україні

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 146-150. № 113782-113786. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови;

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/9. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. Опубл.: Zlerko D. – № 29.

№ 117. 1941 р., липня 24. – Платформа Української національної ради у Львові, перетвореної з Української ради сенйорів

Опубл.: Бережанські вісті. Орган Союзу громад Округи Бережани. – Бережани, 1941. – 5 жовт. – Ч. 23. – С. 1.

№ 195. 1941 р., липня 24. – Лист Головного осередку пропаганди ОУН у Львові Крайовому проводові ОУН про організацію фотоархіву при осередкові

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 23. Машинопис, копія.

№ 196. 1941 р., липня 24. – Інструкція Головного осередку пропаганди ОУН у Львові про збір фотоматеріалів про більшовицький терор та часи відновлення Української держави

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 23, с. 108. Машинопис, копія.

№ 197. 1941 р., липня 24. – Повідомлення про Свято визволення в Стрию на Львівщині, на якому виступали представники Німецької та Словацької армії, підтримуючи ідею української державності

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 24 лип. – № 2. – С. 1.

№ 198. 1941 р., липня 24. – Відозва ОУН до українців м. Бережан на Тернопільщині про наведення ладу й дисципліни в місті

Опубл.: Бережанські вісті. – Бережани, 1941. – 24 лип. – Ч. 1. – С. 2.

№ 248. 1941 р., липня 24. – Лист керівника Політичного відділу Міністерства закордонних справ у Берліні Верманна референтові МЗС Гросскопфові в Берліні про побоювання Румунського уряду, щоб майбутня Українська держава не стала занадто великою і щоб Німеччина не допустила приєднання Галичини до України

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 6. – С. 145. № 113881. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 28.

№ 118. 1941 р., липня 25. – Лист В. Федака з Кракова до голови Українського державного правління Я. Стецька в Берліні про становище на західноукраїнських землях та діяльність там ОУН

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 8-10. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 47. 1941 р., липня 25. – Повідомлення про українських партизанів з Кобиловолока на Теробовельщині та їхні дії 22 червня – 5 липня

Оубл.: Жовківські вісті. Орган Українських Націоналістів. – Жовква, 1941. – 25 лип. – Ч. 5. – С. 3.

№ 232. 1941 р., липня 25. – Зведені відомості про плебісцитову акцію в Берестечку на Волині та в Сокальському повіті на Львівщині
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 32, арк. 1-2. Машинопис, копія.

№ 199. 1941 р., липня 26. – Заява зборів мешканців Берестечка на Рівненщині про підпорядкування урядові Української держави у Львові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 29, арк. 19-21. Машинопис, рукопис, оригінал.

№ 249. 1941 р., липня 26. – Повідомлення уповноваженого райхсміністра для окупованих східних територій капітана Г. Коха зі Львова Міністерству законродних справ у Берліні в зв'язку з прилученням Східної Галичини до Генерального Губернаторства та про грабунки Угорської армії на Підкарпатті
Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 226-227. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови. – С. 224-225.

№ 48. 1941 р., липня 27. – Стаття “Боевики, вперед! З діяльності підпілля ОУН” про бої партизанів на Теробовельщині 2-5 липня
Оубл.: Теробовельські вісті. – Теробовля, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 49. 1941 р., липня 27. – Стаття П. (“Боевика”) “Український легіон в Тернополі” про прибуття легіону до міста 7 липня
Оубл.: Бережанські вісті. – Бережани, 1941. – 27 лип. – Ч. 2. – С. 2.

№ 133. 1941 р., липня 27. – Звіт учасника Східної похідної групи ОУН “Піка” зі Львова до Проводу ОУН про становище на Житомирщині, зокрема, про переслідування німцями представників організації
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 14, арк. 45-47. Машинопис, копія. Оубл.: Сергійчук В. – С. 252-256.

№ 200. 1941 р., липня 27. – Звіт Проводу Північно-Західних українських земель у Рівному Проводові ОУН у Львові про діяльність у липні – організацію першого куреня Українського війська ім. Холодного Яру в Рівному і бої української міліції та партизанських загонів із залишками Червоної армії
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 8-8 зв. Машинопис, копія.

№ 201. 1941 р., липня 27. – Повідомлення Центрального студентського проводу Союзу національного студентства до проводу ОУН у Львові про обрання проводу у Львові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 14 зв. Машинопис, оригінал.

№ 202. 1941 р., липня 28. – Звіт Сокальської повітової управи на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про організацію та компетенції управи повіту
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 93-94. Машинопис, оригінал.

№ 203. 1941 р., липня 28. – Протокол загальних зборів села Липного Любарського району на Житомирщині
Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). – Ф. 1, оп. 23, спр. 1714, арк. 3-8. Машинопис, засвідчена копія.

№ 50. 1941 р., липня 29. – Повідомлення про диверсію партизана на залізнично-му шляху Львів-Підгайці

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2.

№ 204. 1941 р., липня 29. – Протокол засідання Кам'янець-Подільської обласної ексекютиви ОУН

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 54-55. Машинопис, копія.

№ 205. 1941 р., липня 29. – Звіт про роботу Кам'янько-Струмилівської повітової управи на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про свою роботу

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 36-38. Машинопис, копія.

№ 119. 1941 р., липня 30. – Лист голови Проводу Українських Націоналістів А. Мельника до Української ради сеньйорів у Львові про причини розколу в ОУН та можливості його ліквідації

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 72, арк. 1. Машинопис, копія.

№ 120. 1941 р., липня 30. – Стаття “Появляються “універсали” про націонал-комуністичний рух і його шкідливість для української державності

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 6.

№ 134. 1941 р., липня 30. – Повідомлення про становище на Київщині і Житомирщині після відступу більшовиків

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 4.

№ 206. 1941 р., липня 30. – Протокол засідання Кам'янець-Подільської обласної ексекютиви ОУН

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 56. Машинопис, копія.

№ 207. 1941 р., липня 30. – Лист Головного осередка пропаганди ОУН у Львові організаційному референтові Проводу ОУН у Львові про відрядження кількох осіб до бюро Українського Червоного Хреста

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, с. 36. Машинопис, копія.

№ 208. 1941 р., липня 30. – Звіт Обласного відділу пропаганди ОУН у Дрогобичі Проводові ОУН про діяльність на території області

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 13, с. 2. Машинопис, оригінал, печатка з написом: “Обласний відділ пропаганди О.У.Н. в Дрогобичі”.

№ 209. 1941 р., липня 30. – Повідомлення з Проскурова про вирішення німецькою владою земельного питання у Центральній Україні

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.

№ 210. 1941 р., липня 30. – Звіт Лопатинської районної управи на Львівщині Українському державному правлінню у Львові про свою роботу

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 62-65. Машинопис, копія.

№ 211. 1941 р., липня 30. – Обіжник Дрогобицького обласного проводу ОУН про новий адміністративний поділ Дрогобицької області

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.

№ 212. 1941 р., липня 30. – Правильник для тимчасової місцевої адміністрації, складений Українським комітетом у Перемишлі

Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.

- № 213. 1941 р., липня 30. – Повідомлення про ситуацію в селах Золочівщини
Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 5.
- № 214. 1941 р., липня 30. – Наказ Косівського повітового комісаріату на Станиславівщині про інвентаризацію майна установ і організацій, повернення награбованого та налагодження виробництва
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 26, арк. 3. Машинопис, копія.
Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 7.
- № 215. 1941 р., липня 30. – Наказ Костопільської районної управи на Рівненщині про відновлення роботи фінансових органів
Оубл.: Українська пресова служба. – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2. – С. 8.
- № 121. 1941 р., липня 31. – Стаття “Наша сила в нас самих!” про ставлення ОУН до земельного питання в Україні
Оубл.: Воля Покуття. – Коломия, 1941. – 31 лип. – Ч. 7. – С. 3.
- № 51. 1941 р., липня 31. – Стаття Вуко “Московсько-більшовицький терор в Підбужжі”
Оубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 31 лип. – № 3. – С. 3.
- № 216. 1941 р., липня 31. – Звіт голови Тернопільської обласної управи В. Охримовича Проводові ОУН у Львові про ситуацію в Тернопільській області за 20-30 липня
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 57-61. Машинопис, оригінал.
- № 122. 1941 р., кінець липня. – Звіти заступника провідника ОУН “Олега” (?) та І. Климова (Є. Легенди) провідникові ОУН С. Бандері в Берліні про стан організації на західно- та східноукраїнських землях
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 45, арк. 1-4. Машинопис, копія.
- № 64. 1941 р., липень. – Повідомлення Інформаційного відділу ОУН для Великонімецького терену в Берліні про проголошення у Львові акту відновлення Української держави
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 65, арк. 1. Машинопис, копія.
- № 217. 1941 р., липень. – Список референтів відділів Радехівської повітової управи на Львівщині
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 35. Машинопис, оригінал.
- № 218. 1941 р., липень. – Розпорядження Лопатинської районної управи на Львівщині
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 34. Машинопис, копія.
- № 219. 1941 р., липень. – Перелік українських пресових органів, що виходили в Галичині
Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. Р-35, оп. 2, спр. 219, арк. 1. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.
- № 250. 1941 р., серпня 1. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до Ю. Федусевича у Львові про звільнення зі становища члена Українського державного правління
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, с. 3. Машинопис, копія.

№ 251. 1941 р., серпня 1. – Відозва Крайової ексекютиви ОУН(М) на Західноукраїнських землях до населення із закликом не вести боротьбу проти німців
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 42, с. 14. Друкарський відбиток.

№ 220. 1941 р., [серпня 1]. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна Житомирській обласній управі про затвердження складу останньої та про свій арешт
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 25, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 221. 1941 р., серпня 2. – Інформація про можливості та наміри Українського видавництва у Львові
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 62, с. 10. Машинопис, оригінал.

№ 222. 1941 р., серпня 2. – Звіт Крайового інституту позашкільного виховання і народної творчості “Просвіта” у Львові про відновлення діяльності товариства на нових статутах
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 17, арк. 1-2. Рукопис, оригінал, підпис – автограф.

№ 52. 1941 р., серпня 3. – Спогад Лева “Партизанські бої. Дії партизанського відділу підпілля ОУН під проводом дра Лева” про бій 3 липня біля села Іванівки на Теробовельщині
Опубл.: Теробовельські вісті. – Теробовля, 1941. – 3 серп. – Ч. 3. – С. 2.

№ 223. 1941 р., серпня 3. – Стаття І. Лішнянського “Як налагоджено суспільне життя в Самборі і окрузі” про налагодження громадського життя на Самбірщині
Опубл.: Самбірські вісті. – Самбір, 1941. – 3 серп. – Ч. 1. – С. 1.

№ 224. 1941 р., серпня 3. – Відозва учителів Теробовельщини на Тернопільщині про включення вчителів у державне будівництво
Опубл.: Теробовельські вісті. – Теробовля, 1941. – 3 серп. – Ч. 3. – С. 2.

№ 252. 1941 р., серпня 3. – Лист провідника ОУН С. Бандери в Берліні до канцлера А. Гітлера в Берліні з протестом проти включення Галичини до Генерального Губернаторства
Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Машинопис, оригінал, підпис – автограф.
Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 241-242. Переклад з німецької мови. – С. 240; Злерко Д. – № 33.

№ 253. 1941 р., серпня 3. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька в Берліні до канцлера А. Гітлера в Берліні з протестом проти включення Галичини до Генерального Губернаторства
Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 43/II/685. С. 7-8. Машинопис, оригінал, підпис – автограф. Переклад з німецької мови.
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 11, арк. 2. Машинопис з багатьма закресленнями й рукописними виправленнями українською мовою, чернетка, підпис – автограф українською, вдруге на машині німецькою мовою.
Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 238-239. Переклад з німецької мови. – С. 236-237; Злерко Д. – № 32.

№ 180. 1941 р. серпня 4. – Звіт фінансового відділу в м. Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про організацію відділу
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 48. Машинопис, копія.

№ 225. 1941 р., серпня 4. – Звіт торговельно-промислового відділу в Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про підготовку пуску промислових підприємств

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 47. Машинопис, копія.

№ 226. 1941 р., серпня 4. – Звіт торговельно-промислового відділу в Бережанах на Тернопільщині Бережанській районній управі про відкриття крамниць

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 47. Машинопис, копія.

№ 227. 1941 р., серпня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна заступникові члена УДП М. Мостовичу в Житомирі про затвердження голів окружних управ та посадників міст Волині

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 21, арк. 20. Машинопис, копія.

№ 228. 1941 р., серпня 5. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна голові Луцької обласної управи А. Марченкові про затвердження складу управи

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 28, арк. 2. Машинопис, копія.

№ 254. 1941 р., серпня 5. – Наказ Верховного командування 17 армії військовим частинами арештувати агітаторів ОУН

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 244. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 243.

№ 255. 1941 р., серпня 6. – Лист голови Українського державного правління Я. Стецька з Берліна до свого заступника С. Ленкавського про справи Українського уряду

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 11. Машинопис, копія з копії.

№ 256. 1941 р., серпня 7. – Меморандум Проводу ОУН з приводу захоплення Північної Буковини й Бесарабії Румунією та Галичини Великонімецьчиною з включенням до Генерального Губернаторства

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 42, с. 3-6. Машинопис, копія.

№ 53. 1941 р., серпня 10. – Стаття К. П. “Старосамбірські партизани” про дії партизанів 22-29 червня

Оубл.: Самбірські вісті. Орган Самбірської Округи. – Самбір, 1941. – 10 серп. – Ч. 3. – С. 3; Українські щоденні вісті. – Львів, 1941. – 15 серп. – Ч. 35; Літопис нескореної України. – Кн. 1. – С. 98-99.

№ 257. 1941 р., серпня 14. – Лист провідника ОУН С. Бандери в Берліні райхсміністрів для окупованих східних територій А. Розенбергові в Берліні про умови співробітництва ОУН з Німеччиною з додатком пам’ятної записки

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292456 – Е 292459. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. Оубл.: Zlerko D. – № 35.

№ 258. 1941 р., серпня 14. – Меморандум ОУН щодо німецької вимоги ліквідувати Українське державне правління, створене 30 червня 1941 р. у Львові

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. № Е 292431 – Е 292441.

Оубл.: Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. – Т. 3. – С. 35-43. Переклад з німецької мови.

№ 229. 1941 р., серпня 16. – Наказ Сокальської повітової управи на Львівщині про проведення перепису населення в повіті

Оубл.: Українські вісті. – Сокаль, 1941. – 16 серп. – Ч. 34. – С. 4.

№ 259. 1941 р., серпня 18. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про розвиток ситуації в Україні

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 253. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 251-252.

№ 260. 1941 р., серпня 20. – Декрет райхсканцлера А. Гітлера про створення Райхскомісаріату Україна

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 256. Переклад з німецької мови. – С. 255.

№ 261. 1941 р., серпня 21. – Стаття “Геть з брехнею і обманом” проти фальсифікації більшовицькою пропагандою державотворчих процесів

Оубл.: Крем'янецький вісник. – Крем'янець, 1941. – 21 серп. – Ч. 6. – С. 1.

№ 230. 1941 р., серпня 28. – Зразок декларації та зведена таблиця проведення плебісцитової акції за самостійність України та повернення С. Бандери і Я. Стецька в Україну, проведеної в Зборівському, Рогатинському, Тернопільському, Скалатському і Підгаєцькому повітах на Тернопільщині

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 32, арк. 3-8. Машинопис, оригінал.

№ 262. 1941 р., серпня 29. Лист В. Граба з Кракова до голови Українського державного правління Я. Стецька у Берліні про організаційні справи

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 20, арк. 16-17. Рукопис, оригінал.

№ 54. 1941 р., серпня 31. – Повідомлення про рух опору на Товмаччині 22 червня – 1 липня

Оубл.: Жовківські вісті. – Жовква, 1941. – 31 серп. – Ч. 11. – С. 2.

№ 263. 1941 р., серпень. – Заява Крайового проводу ОУН у Львові про напрямні подальшої праці у зміненій політичній ситуації

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 63, с. 8. Друкований відбиток.

№ 264. 1941 р., вересня 1. – Доповідна записка невідомого про різке загострення угорського окупаційного режиму на Гуцульщині

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 74. Машинопис, оригінал.

№ 265. 1941 р., вересня 10. – Донесення офіцера абверу при Верховному командуванні 11 армії відділові абверу II Верховного командування збройних сил про діяльність членів ОУН в Україні

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 261-262. Переклад з німецької мови. – С. 259-260.

№ 266. 1941 р., вересня 10. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про політичне становище на Поліссі та Волині, а також про загострення відносин між двома відгалуженнями ОУН після вбивства О. Сеніка та М. Сціборського у Житомирі

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 267-270. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 263-265.

№ 55. 1941 р., вересня 12. – Стаття “Партизантка ОУН в перших днях німецько-більшовицької війни” про операції партизанів у Галичині й на Волині

Оубл.: Вільне слово. – Дрогобич, 1941. – 12 верес. – № 29. – С. 3.

№ 267. 1941 р., вересня 15. – Повідомлення представника Міністерства закордонних справ капітана Пфляйдера до МЗС у Берліні про політичну ситуацію на теренах між західноукраїнським Ярославом та наддніпрянсько-українським Кременчуком

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/16. № 199655-199660. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. Опубл.: Zlerko D. – № 44.

№ 56. 1941 р., вересня 18. – Повідомлення П. Федорова з села Ходовичів на Стрийщині про більшовицькі репресії 27 червня – 1 липня

Опубл.: Стрийські вісті. – Стрий, 1941. – 18 верес. – № 17. – С. 4.

№ 268. 1941 р., вересня 19. – Звіт особистого референта райхсканцлера А. Гітлера, штандартенфюрера СА Кеппена про розмову за столом у А. Гітлера про незалежність України, його погляди на слов'ян, зруйнування Києва та взяття Полтави

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/34a. Звіт № 32, арк. 1-3. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 45.

№ 233. 1941 р., вересня 24. – Відрядження, видане Відділом народної освіти Дніпропетровської області Української держави Г. Семенкові для роботи вчителем у школу Апостолівського району

*Архів Управління Служби Безпеки України по Дніпропетровській області. – Фонд літерних справ, спр. 6, т. 1, с. 1. Машинопис, оригінал, підписи – автографи, печатка з тризубом посередині й написом: “Українська держава * Дніпропетровська обласна управа”.*

№ 269. 1941 р., вересня 25. – Інформація співробітників Міністерства закордонних справ у Берліні посла Гросскопфа і посольського радника Баума статссекретареві МЗС баронові фон Вайцзекерів про ставлення Райхсміністра для окупованих східних територій у Берліні до українського питання і майбутнього українців

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 296-297. Переклад з німецької мови. – С. 294-295; Zlerko D. – № 49.

№ 270. 1941 р., вересня 26. – Повідомлення райхсміністра і начальника Райхсканцелярії Г.-Г. Ляммерса райхсміністрові для окупованих східних територій А. Розенбергові у Берліні про розпорядження канцлера А. Гітлера не відкривати університет у Києві

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 43/II/690 b. – С. 13. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 50.

№ 234. 1941 р., вересня 27. – Повідомлення про відновлення діяльності товариства “Просвіта” у Львові

Опубл.: Львівські вісті. – Львів, 1941. – 27 верес. – С. 3; Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – Київ, 1995. – Т. 1 (1939-1953). – С. 116-117.

№ 271. 1941 р., вересня 28. – Урядова нотатка Міністерства закордонних справ у Берліні від уряду Генерального Губернаторства у Кракові для Міністерства закордонних справ у Берліні про українське питання

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/13. № 199685. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 51.

№ 272. 1941 р., вересня 30. – Звіт Командуючого тилового району групи військ Південь з Кривого Рогу про політичне та економічне становище в окупованих німецькими військами східних областях України

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 6/302. Арк. 23-24; Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 53.

№ 275. 1941 р., жовтня 2. – Нотатка про нараду у райхсканцлера А. Гітлера 29 вересня 1941 р. з приводу ставлення до України

Опубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 306-315. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 301-305.

№ 276. 1941 р., жовтня 8. – Директиви Райхсміністерства для окупованих східних територій у Берліні, надіслані для ознайомлення Міністерству закордонних справ у Берліні щодо ставлення до українського питання і майбутнього українців

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 55.

№ 277. 1941 р., жовтня 15. – Донесення уповноваженого Райхсміністерства для окупованих східних територій при групі військ Південь капітана Г. Коха про становище в Києві після вступу туди німецьких військ і про заходи, спрямовані проти діяльності ОУН

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/14. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 56.

№ 135. 1941 р., жовтня 18. – Спогади учасниці Південної похідної групи ОУН про працю на Вінничині та Дніпропетровщині

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 2, спр. 16, арк. 13-18. Машинопис, оригінал.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 247-251.

№ 57. 1941 р., листопада 1-16. – Спогад М. Г. “Останні дні більшовицького панування в селі Кобиловолоки” про більшовицькі репресії та дії партизанів на Тербовельщині

Опубл.: Тербовельські вісті. – Тербовля, 1941. – 1 лист., 8 лист., 16 лист. – Ч. 9-11.

№ 278. 1941 р., листопада 10. – Звіт зондеркоманди Міністерства закордонних справ – зондеркоманди Кюнсберга до МЗС у Берліні про вивезення до Німеччини матеріалів з архівів, бібліотек, наукових установ, університетів Києва та Одеси

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Справи, призначені для внутрішнього користування. Повідомлення райхсміністра закордонних справ. Зондеркоманда Кюнсберга. Без нумерації сторінок. Машинопис, оригінал. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Ззерко D. – № 61.

№ 279. 1941 р., листопада 12. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про ситуацію в Дніпропетровську та діяльність українських націоналістів
Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 52-55. Переклад з німецької мови. – С. 48-51.

№ 280. 1941 р., листопада 14. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про політичну ситуацію на Волині

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. С. 87-88. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 58-59. Переклад з німецької мови. – С. 56-57.

№ 235. 1941 р., листопада 15. – Ухвала Криворізької міської управи на Дніпропетровщині про перейменування вулиць міста

Оубл.: Дзвін. – Кривий Ріг, 1941. – 3 груд. – № 27.

№ 236. 1941 р., листопада 17. – Постанова Нікопольської міської управи на Дніпропетровщині про запровадження державної української мови

Оубл.: Промінь. – Нікополь, 1941. – 23 лист.

№ 281. 1941 р., листопада 18. – Вказівка райхсміністра для окупованих східних територій А. Розенберга з Берліна райхскомісарові України в Рівному Е. Кохові про основні напрями політичної, ідеологічної та економічної діяльності в Райхскомісаріаті

Оубл.: Косик В. – Т. 1. – С. 347-360. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови. – С. 337-346.

№ 282. 1941 р., листопада 22. – Позиція Райхсміністерства для окупованих східних територій у Берліні щодо ставлення до українців

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/24. Без нумерації сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Оубл.: Ззерко D. – № 65. 1.

№ 283. 1941 р., листопада 25. – Наказ айнзацкоманди С/5 Поліції безпеки і СД закордонним поста́м айнзацкоманди в Україні про підготовку антинімецького повстання і знищення членів ОУН без суду

Оубл.: Trial of the Major War Criminals Before the International Military Tribunal. Nuremberg 14 November 1945 – 1 Oktober 1946. – Nuremberg, 1949. – Vol. 39. – P. 258-269. Document 014 – USSR; Косик В. – Т. 1. – С. 366-367. Переклад з німецької мови. – С. 365.

№ 284. 1941 р., листопада 30. – Донесення айнзацгруп Поліції безпеки і СД начальникам Поліції безпеки і СД у Берліні про діяльність айнзацгруп в Україні – про ліквідацію євреїв у Києві, Житомирі та Лубнах і арешти членів ОУН у Дніпропетровську і Миколаєві

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 70/СУ/31. Машинопис, копія.

Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 62-65. Переклад з німецької мови. – С. 60-62.

№ 273. 1941 р., осінь. – Директива крайового провідника ОУН активові з ідеологічних питань

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 43, с. 28. Машинопис, копія.

Опубл.: Сергійчук В. – С. 265-266.

№ 274. 1941 р., осінь. – Інструкція Політичної референтури Проводу ОУН низовим організаціям про заходи для продовження боротьби з усіми імперіалістами за Українську державу та політичну підготовку військових кадрів

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 2, спр. 1, арк. 210-211. Машинопис, копія.

№ 285. 1941 р., грудня 5. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про настрої у Києві та діяльність ОУН у Криму

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. С. 243-244. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 68-69. Переклад з німецької мови. – С. 66-68.

№ 286. 1941 р., грудня 8. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про антинімецьку діяльність ОУН у Житомирі й Запоріжжі

Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/219. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 72-74. Переклад з німецької мови. – С. 70-72.

№ 287. 1941 р., грудня 14. – Донесення уповноваженого Райхсміністерства для окупованих східних територій при групі військ Схід капітана Г. Коха Міністерству закордонних справ у Берліні про розвиток, зміст та завдання підцензурних українських газет та журналів у Східній Україні

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/17. № 448839. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 66.

№ 288. 1941 р., грудня 31. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про діяльність айнзацгруп в Україні – про єврейське питання, антинімецьку діяльність ОУН у Криму та на Житомирщині й про церковну ситуацію

Бундесархів Кобленц, Кобленц, R 70/CV/31. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 77-79. Переклад з німецької мови. – С. 75-76.

№ 237. 1941 р., грудень. – Хроніка культурного життя Львова

Опубл.: Наші дні. – Львів, 1941. – Груд. – С. 14-15; Культурне життя в Україні. – Т. 1. – С. 133-136.

№ 289. 1941 р., грудень. – Повідомлення про масові арешти гестапо діячів ОУН

Опубл.: Пролом. – 1941. – Грудень. – Ч. 1. – С. 23-24.

№ 290. 1942 р., січня 14. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про арешти членів ОУН у Херсоні та інших містах Східної України

Бундесархів Кобленц, Кобленц, R 58/220. Машинопис, копія.

Опубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 96-102. Переклад з німецької мови. – С. 93-95.

№ 291. 1942 р., січня 14. – Звернення керівних українських політичних діячів до райхсканцлера А. Гітлера про помилку Німеччини, що ігнорувала Україну як військово-політичний фактор та не допустила утворення українського війська

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. Політичний відділ. XIII/17. Без нумерації, обсяг 5 сторінок. Машинопис, копія. Переклад з німецької мови.

Опубл.: Zlerko D. – № 68.

№ 292. 1942 р., січня 16. – Донесення начальника Поліції безпеки і СД у Берліні про антинімецьку діяльність ОУН у Києві та на Волині
Бундесархів Кобленц, Кобленц. R 58/220. Машинопис, копія.
Оубл.: Косик В. – Т. 2. – С. 105-106. Переклад з німецької мови. – С. 103-104.

№ 293. 1942 р., серпня 6. – Звіт обласного Проводу ОУН у Кам'янці-Подільському Проводі ОУН про становище в області, організаційну діяльність та стосунки з німецькими властями
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 81-86. Машинопис, оригінал.

№ 294. 1943 р., січня 7. – Доповідна записка Українського штабу партизанського руху Центральному комітетові КП(б)У про діяльність українських націоналістів на окупованій Німеччиною території України та боротьбу з ними німецьких органів безпеки
ЦДАГОУ. – Ф. 1, оп. 22, спр. 75, арк. 3-18. Машинопис, оригінал.
Оубл.: Сергійчук В. – С. 15-23.

№ 295. 1943 р., лютого 22. – Зі спеціального донесення Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР про антинімецьку діяльність українських націоналістів у Вінниці
ЦДАГОУ. – Ф. 62, оп. 1, спр. 253, арк. 51. Машинопис, копія.
Оубл.: Сергійчук В. – С. 24.

№ 296. [1944 р.] – Звіт невідомого автора про діяльність ОУН на Східній Україні за червень 1941 – грудень 1943 рр.
ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 210, арк. 2-10. Копія, машинопис.
Оубл.: Сергійчук В. – С. 294-309.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

АРХИВИ

Архів Головного інформаційного бюро Міністерства внутрішніх справ України, Київ. Колекція документів.

Архів Управління Служби Безпеки України по Дніпропетровській області. – Фонд літерних справ, спр. 6, т. 1.

Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. Р-35, оп. 2, спр. 219.

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, Київ (ЦДАВОВУ). –

Ф. 57, оп. 4, спр. 338;

Ф. 3833, оп. 1, спр. 1, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 36, 42, 43, 44, 45, 62, 63, 65, 66, 72, 74, 210;

Ф. 3833, оп. 2, спр. 16, 18;

Ф. 3833, оп. 3, спр. 7, 13.

Центральний державний архів громадських об'єднань України, Київ (ЦДАГОУ). –

Ф. 1, оп. 23, спр. 1714;

Ф. 1, оп. 22, спр. 75;

Ф. 62, оп. 1, спр. 253.

Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові). –

Ф. 309, оп. 1, спр. 2887;

Ф. 358, оп. 1, спр. 1; оп. 3 р., спр. 161.

Бундесархів Кобленц, Кобленц. –

Р 6/34а. Звіт № 32. Арк. 1-3; Р 6/150; Р 6/302. Арк. 23-24; 216/Р/Ма. С. 128-134; Р 43/II/685. С. 7-8; Р 43/II/690b. С. 13; Р 58/219. С. 87-88, 243-244; Р 58/220; Р 70/СУ/31.

Політичний архів Міністерства закордонних справ, Бонн. –

Політичний відділ. XIII/9. Без нумерації сторінок;

Політичний відділ. XIII/13. № 199685;

Політичний відділ. XIII/14. Без нумерації сторінок;

Політичний відділ. XIII/16. № 199655-199660;

Політичний відділ. XIII/17. № 448839; Без нумерації, обсяг 5 сторінок;

Політичний відділ. XIII/24. № Е 232448 – Е 232453; № Е 292421 – Е 292422; № Е 292426 – Е 292427; № Е 292431 – Е 292441; № Е 292445 – Е 292447; № Е 292454 – Е 292455; № Е 292456 – Е 292459; № Е 292922 – Е 292935;

Політичний відділ. XIII/25. Без нумерації сторінок;

Бюро статссекретаря. Росія. – Т. 5. – С. 228. № 113630; Т. 6. – С. 110. № 113751; С. 119. № 113754; С. 145. № 113881; С. 146-150. № 113782-113786;

Бюро підстатссекретаря. Росія. – Т. 1. – № 24782-24783;

Таємні документи. 154. Культурно-політичний відділ. Т. 1. Без нумерації сторінок;

Справи, призначені для внутрішнього користування. Повідомлення райхсміністра закордонних справ. Зондеркоманда Кюнсберга. Без нумерації сторінок.

Приватний архів С. Галамая, Канада.

Приватний архів Р. Загоруйка, Україна.

Приватний архів М. Климишина, США.

ГАЗЕТИ

- Бережанські вісті.** Орган Української районної управи в Бережанах. – Бережани, 1941. – 24 лип. – Ч. 1; 27 лип. – Ч. 2; Орган Союзу громад Округу Бережани. – Бережани, 1941. – 5 жовт. – Ч. 23.
- Вільне слово.** – Дрогобич, 1941. – 16 лип. – Ч. 4; 12 верес. – № 29.
- Вісник Станиславівської обласної управи.** Видає в міру потреби Станиславівська обласна управа. – Станиславів, 1941. – 29 лип. – Ч. 1.
- Воля Покуття.** Орган Повітового українського революційного проводу і Організації Українських Націоналістів. – Коломия, 1941. – 6 лип. – Ч. 1; 12 лип. – Ч. 2-3; Орган Окружної управи і Організації Українських Націоналістів. – Коломия, 1941. – 16 лип. – Ч. 4; 27 лип. – Ч. 6; 31 лип. – Ч. 7.
- Дзвін.** – Кривий Ріг, 1941. – 3 груд. – № 27.
- Жовківські вісті.** – Жовква, 1941. – 6 лип. – Ч. 1; 20 лип. – Ч. 4; 25 лип. – Ч. 5; 31 серп. – Ч. 11.
- Золотий тризуб.** Орган Революційного повітового проводу. – Калуш, 1941. – 10 лип. – Ч. 1; 13 лип. – Ч. 2.
- Інформативний листок** (Українського національного комітету). – [Краків,] 1941. – 1 лип. – Ч. 1.
- Краківські вісті.** – Краків, 1941. – 6 лип. – Ч. 146.
- Крем'янецький вісник.** – Крем'янець, 1941. – 21 серп. – Ч. 6.
- Львівські вісті.** – Львів, 1941. – 27 верес.
- Наші дні.** – Львів, 1941. – Груд.
- Пролом.** – 1941. – Груд. – Ч. 1.
- Промінь.** – Нікополь, 1941. – 23 лист.
- Рогатинське слово.** – Рогатин, 1941. – 23 лип. – Ч. 1; 26 лип. – Ч. 2.
- Самбірські вісті.** Орган Самбірської Округи. – Самбір, 1941. – 3 серп. – Ч. 1; 10 серп. – Ч. 3.
- Самостійна Україна.** – Станиславів, 1941. – 7 лип. – Ч. 1; 9 лип. – Ч. 2; 10 лип. – Ч. 3; 15 лип. – Ч. 5.
- Стрийські вісті.** – Стрий, 1941. – 18 лип. – № 1; 24 лип. – № 2; 31 лип. – № 3; 18 верес. – № 17.
- Теребовельські вісті.** Орган Окружної управи в Теребовлі. – Теребовля, 1941. – 27 лип. – Ч. 2; 3 серп. – Ч. 3; 1 лист., 8 лист., 16 лист. – Ч. 9-11.
- Українська пресова служба.** – Львів, 1941. – 30 лип. – Ч. 2.
- Українське слово.** – Станиславів, 1941. – 26 липня. – Ч. 3.
- Українські вісті.** – Сокаль, 1941. – 16 серп. – Ч. 34.
- Українські щоденні вісті.** – Львів, 1941. – 22 лип. – Ч. 14; 23 лип. – Ч. 15; 3 серп. – Ч. 25; 15 серп. – Ч. 35.

ЗБІРНИКИ ДОКУМЕНТІВ

- Білас І.** Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Київ, 1994. – Кн. 2.
- Косик В. – Т. 1.** = Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів. – Львів, 1997. – Т. 1. (Львівський державний університет ім. І. Франка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України).
- Косик В. – Т. 2.** = Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). – Львів, 1998. – Т. 2. (Львівсь-

- кий державний університет ім. І. Франка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України).
- Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали.** – Київ, 1995. – Т. 1 (1939-1953). Упор.: Т. Галайчак, О. Дуцький, Б. Микитів [та ін.] (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України).
- Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади.** – Львів, 1993. – Кн. 1. Підгот.: Я. Лялька, П. Максимук, І. Патер [та ін.] (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівське відділення Інституту української археографії АН України, Всеукраїнське братство вояків УПА, Українське товариство політв'язнів та репресованих).
- ОУН в світлі постанов Великих Зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р.** Збірка документів. – Б. м., 1955.
- Сергійчук В. = Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали.** – Київ, 1998.
- Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали.** Упор.: Т. Гунчак, Р. Сольчаник – Мюнхен, 1983. – Т. 3. (Бібліотека Прологу і Сучасности, ч. 157).
- Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof.** – Nürnberg, 1946 ff. – Bd. 38. – S. 86-91. Dokument 221-L.
- Trial of the Major War Criminals Before the International Military Tribunal.** Nuremberg 14 November 1945 – 1 October 1946. – Nuremberg, 1949. – Vol. 39. – P. 258-269. Document 014 – USSR.
- Zlepko D. = Zlepko D. Putsch im Schatten Hitlers? Die ukrainische Selbständigkeits-erklärung vom 30. Juni 1941 und der Einmarsch der Wehrmacht nach Galizien.** – Freising, 1999. – № 2, 3, 5, 6, 8, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 44, 45, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 61, 65.1, 66, 68.

СЛОВНИК СКОРОЧЕНЬ

АОК – (Armee-Ober-Kommando) – В[ерховне] к[омандування] а[рмії]
б. – була
ВЗ ОУН – Великий збір Організації Українських Націоналістів
ВКА – Верховне командування армії
вр, в. р., р. в. – власною рукою
ВУЗ – вищий навчальний заклад
г. – город
ген.-хор. – генерал-хорунжий
год. – година
грец. – грецька мова
ГГ – Генеральне Губернаторство
ГПУ (Государственное Политическое Управление) – Державне Політичне
Управління
дир. – директор
др., д-р – доктор
еседеки – соціал-демократи
есери – соціалісти-революціонери
заст. – застарілий
З(бір)УН – Збір Українських Націоналістів
згл. – згідно
зл. – злотий
ЗУЗ – Західноукраїнські землі
І А ([Abteilung des Auswärtigen Amtes] I A) – [Відділ МЗС] І А
ім. – імені
інж. – інженер
Інф. – Інформаційний відділ
І С – Інформаційний відділ [штабу армії]
І Т ([Abteilung des Auswärtigen Amtes] I T) – [Відділ МЗС] І Т
кбм. – кубометр
кл – кілометр
ккм – кілометр
км – кілометр
коп. – копія
кпт – капітан
лат. – латинська мова
ЛПІ – Львівський політехнічний інститут
м. – місто
мгр. – магістр
МЗС – Міністерство закордонних справ
м-ко – містечко
мтр. – метр
МТС – машинно-тракторна станція
МТФ – молочно-товарна ферма
МУЗ – Матірні українські землі
напр. – наприклад

НЕП – нова економічна політика
нім. – німецький
НКВД – Народный Комиссариат Внутренних Дел
НКВС – Народный Комисариат Внутрішніх Справ
НКГБ – Народный Комиссариат Государственной Безопасности
НМ – Народна Міліція
НО – Народна Охорона
нпр. – наприклад
НСДАП (Nazional-Sozialistische Arbeitspartei Deutschlands) – Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини
о. – отець
обл. – область
Обл. Екз. ОУН – Обласна Екзекутива ОУН
ОЕ ОУН – Обласна Екзекутива ОУН
ОД (OD, Ordnungsdienst) – Порядкова служба
ОіСУЗ – Осередні і Східноукраїнські землі
ОК (ОК, Ober-Kommando) – Верховне командування
ОКГ (ОКН, Ober-Kommando des Heeres) – Верховне командування сухопутних військ ГКС
ОКВ (ОКВ, Ober-Kommando der Wehrmacht) – Верховне командування Німецьких збройних сил
орг. – організаційний
Орг. Укр. Нац. – Організація Українських Націоналістів
ОСУЗ – Осередні Східноукраїнські землі
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ОУН(М) – Організація Українських Націоналістів (Мельника)
п. – пан
ПЗУЗ – Південно-Західні українські землі
підп. – підпис
пов. – повіт
пол. – польська мова
Пол. I М (Pol[itische Abteilung des Auswärtigen Amtes] I М) – Пол[ітичний відділ МЗС] I М
Пол. V (Pol[itische Abteilung des Auswärtigen Amtes] V) – Пол[ітичний відділ МЗС] V
полк. – полковник
п/п – польова пошта
прис. – присілок
проф. – професор
ПУН – Провід Українських Націоналістів
р. – ріка
радн. – радник
рб. – рубель
р. в. – рукою власною
рев. – революційний
Рк (Reichskanzlei) – Райхсканцелярія
РККА – Рабоче-крестьянская Красная армия
р-н – район

розм. – розмовне
рос. – російська мова
РПК – Районний партизанський комітет
РСС – Райспоживспілка
СА (Sturm-Abteilungen) – штурмові відділи
св. – святий
с. г. – сей год
СД (Sicherheitsdienst) – Служба безпеки
сл. п. – славної пам'яті
сот. – сотник
СП, Зіпо (Sicherheitspolizei) – Поліція безпеки
С-Р – соціалісти-революціонери
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
сс. – сестри
СС (Schutz-Staffeln) – охоронні загони, загони СС
СССР – Союз Советских Социалистических Республик
СУЗ – Східноукраїнські землі
СУМ – Спілка Української Молоді
т. д. с. – т[аємна] д[ержавна] с[права]
т. зв. – так званий
тис. – тисяча
тов. – товариш
т. п. – тому подібне
УВО – Українська Військова Організація
УГА – Українська Галицька Армія
УЗ – Українські землі
УН – українські націоналісти
УНА – Українська Національна Армія
ундисти – українські націонал-демократи
УНДО – Українське Національно-Демократичне Об'єднання
УНКА – Українська Націонал-Комуністична Армія
УНО – Українське Національне Об'єднання
УНР – Українська Народна Республіка
УНРА – Українська Національна Революційна Армія
УПА – Українська Повстанська Армія
УСС – Українські Січові Стрільці
УССД – Українська Соборна Самостійна Держава
УТА – Українське телеграфне агентство
УЦК – Український центральний комітет
ФНС – Фронт Національної Єдності
Фп (Feldpost) – п[ольова] п[ошта]
франц. – французька мова
хв. – хвальний
ЦДАВОВУ України – Центральний державний архів вищих органів державної влади і управління України
ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України
Шупо (Schutzpolizei) – охоронна поліція
ЧА – Червона армія

СЛОВНИК РІДКОВЖИВАНИХ ТА ІНШОМОВНИХ СЛІВ

абвер (нім.) – оборона, контррозвідка
авдиція (лат.) – передача (радіопередача)
авсвайс, аусвайс (нім.) – посвідчення
агенда (лат.) – представництво, відділення
ад (лат.) – до
айнзацгрупа (нім.) – оперативна команда
айнзацкомандо (нім.) – оперативна група
акцептувати (лат.) – схвалювати
альказарський – завзятий, такий як оборона Альказару під час Громадянської війни в Іспанії 1937-1938 рр.
анальфабет (грец.) – неграмотний
ангажувати (франц.) – залучати
апробата (лат.) – затвердження, схвалення, дозвіл
апровізація (лат.) – забезпечення продовольством
арогант (лат.) – тут: байдужа, незацікавлена особа
асесор (лат.) – член судової колегії
асиста (лат.) – супровід, почет
атентат (нім.) – замах
атут (франц.) – козир, шанс
безпанський – залишений власником
безхосенний (заст.) – марний
біла (зброя) – холодна (зброя)
блянкет – бланк
бомбовик – бомбардувальник
бранковий (заст.) – призовний
бувший – колишній
будуючий (пол.) – позитивний
бункер – укріплення
бутінки (рос.) – черевики
в прияві – в присутності
вальорний (з лат.) – якісний, достойний, вартісний
варстат праці (з нім.) – місце праці
варстати, верстати (нім.) – майстерні
вежа тиснення (з пол.) – водонапірна вежа
вермахт (нім.) – збройні сили
взір – вірець
вибити – надрукувати
вивінуваний (заст.) – забезпечений
вив'язуватись – справлятися
виказ (пол.) – посвідчення, список
виказувати (пол.) – доводити
виколесний (з пол.) – який зійшов з рейок; який збився з правильного шляху
виникнути – уникнути
висилка – відрядження
вироблення (з пол.) – досвід

виряд – обладнання
вицофуватися (пол.) – відступати
відворот – відступ
відживлення (пол.) – харчування
відпис – копія
відпоручник (застар.) – делегат, представник
відрух (пол.) – реакція
відруховий (пол.) – спонтанний
відтам – звідти
відтинок – відрізок
віз (пол.) – автомашина
вітчина – батьківщина
воплочення (заст.) – втілення
вороття – відступ
вповності – цілком
всипа (пол.) – донос, провал
вчасніший (з пол.) – раніший
гаєвий – лісничий
гекатомби (грец.) – одночасна загибель великої кількості людей
голосник – репродуктор
господарка – господарство
гострі (набої) (розм.) – бойові (набої)
гауляйтунг (нім.) – керівництво областю
герман – німець
гратулювати (лат.) – вітати
грєнцшуц (нім.) – охорона кордону
двигнути – підняти
дезавовання (франц.) – дезавування, позбавлення повноважень
демолювати (лат.) – руйнувати, громити
денунціювати (лат.) – доносити
дефетичний (франц.) – поразницький, панікерський
дефіляда (франц.) – парад
децизія (лат.) – рішення, ухвала
диспонувати (лат.) – розпоряджатися
діл (з пол.) – відділ
ділати (заст.) – діяти
доброхіть – добровільно
дольмечер (нім.) – перекладач
донести – повідомити
достроєний – пристосований
евентуальний (лат.) – можливий
евіденція (лат.) – облік
екзекутива (лат.) – виконавчий комітет
електрівня (пол.) – електростанція
елімінувати (лат.) – виключати, усувати
еляборат – опрацювання, нарис
емотивний – емоційний .

животний (застар.) – життєвий
за поквітованням – за квітанцією
заавансований (з франц.) – досвідчений
завісити в урядуванні – тимчасово припинити урядування
завод (пол.) – професія
загибелю (заст.) – загибель
загорнення (з пол.) – загарбання
загорода – обійстя
задецидувати (пол.) – вирішити
заїстнування (пол.) – створення, виникнення
займанщина – окупація
заказувати (пол.) – забороняти
заключення – висновок
заложення (пол.) – принцип
замаскований (рос.) – замаскований
занедужання – захворювання
заосмотрити (пол.) – забезпечити чимось
запілля – тил
запотрібовання (з пол.) – потреба
заригльований – замкнений на засув
заряд (пол.) – управа, керівництво
зарядження (пол.) – розпорядження
засада (пол.) – принцип
засклеплюватися – замикатися
заступати (пол.) – представляти
заховання (пол.) – поведінка
заховуватись (пол.) – поводитись
збігці – втікачі з армії, дезертири
зглядно (з пол.) – або, чи; відносно
здешні (рос.) – тутешні
злишний – зайвий
змаг – змагання
змагазинований (з франц.) – складований
змісця (з пол.) – негайно, зразу
зрабувати (з пол.) – пограбувати
зрешарований (пол.) – відремонтований
зрешарувати (пол.) – відремонтувати
зрізничкувати (пол.) – диференціювати
зусильно – відповідно до зусиль
іменувати – призначати
інспірувати (лат.) – надихати, заохочувати
інстрування – надання вказівок, інструкцій (тут: призначення)
інтенція (лат.) – мотив дій, намір
інтролігаторня (з лат.) – палітурня
капіталізувати (з лат.) – використати як політичний капітал
карний (пол.) – дисциплінований
карність (пол.) – дисципліна

касарня (з нім.) – казарма
кацаби – росіяни
квестія (лат.) – питання
келія (з пол.) – камера
кириня, кериня (заст.) – розкол
кляпа (пол.) – лацкан
колідувати – входити в суперечність, не погоджуватись
кольпортаж (франц.) – розповсюдження
кольпортер (франц.) – розповсюджувач
комбатант (франц.) – ветеран
комплікація (лат.) – ускладнення
кондукт (лат.) – процесія
конечний – необхідний
консеквенції (лат.) – наслідки
конфідент (лат.) – таємний агент
конфінування (франц.) – відособлення, домашній арешт, нагляд
крайсгавптман (нім.) – начальник округу
краска (рос.) – фарба
крігсфервальтунгсрат (нім.) – радник військової адміністрації
крюме (рос.) – окрім
куферок (нім.) – валізка; тут: бомба, ладунок
летовище – аеропорт, злітна площадка
летун (застар.) – льотчик, авіатор
летунський (застар.) – авіаційний
летючка (застар.) – листівка
легітимувати (лат.) – перевіряти документи
лискавиця – блискавка
листа (нім.) – список
лічництво – лікування, лікувальна справа
ляндвірт (нім.) – землевласник
льокомоція (нім.) – транспорт
льорнета, льорнетка (франц.) – бінокль
магазин (франц.) – склад
магазинер (з франц.) – комірник
масакра (франц.) – різанина
машерувати – просуватися, їхати, марширувати
машинка – кулемет
медіатор (лат.) – посередник
мельдунковий (з нім.) – для прописки
мельдунок (з нім.) – рапорт
микитівці – мельниківці
мірошник – мельниківець
морд (нім.) – вбивство
муніція (лат.) – амуніція
нагло (пол.) – раптово
наїзники (пол.) – загарбники
наклик – заклик

направляти (пол.) – ремонтувати
напрямна – директива
наставлення – ставлення
невиправлений – тут: непоштукатурений
нездарність – нездатність, бездарність
ненадійно (застар.) – несподівано
непритягаючий – непривабливий
носки (рос.) – шкарпетки
обіймати – займати
обоятно (з пол.) – байдуже
образовання, образування (застар.) – освіта
обсервувати (лат.) – уважно оглядати, спостерігати
обсерватор (лат.) – оглядач
одітий (рос.) – одягнутий
одобрухати (з пол.) – піддобритись
опаска (пол.) – пов'язка, в'язка
опінія (лат.) – громадська думка
орхестра (грец.) – оркестр
остати (застар.) – залишитися
офензивний (з франц.) – наступальний
ошуст, ошуство (пол.) – брехун, брехня
панцирка – броньовик, панцирний поїзд
переводити – проводити
перепачковувати – нелегально переправляти
перфекція (лат.) – досконалість
перший мет – передова
плин (пол.) – рідина; тут: запалювальна, вибухова суміш
плита – платівка
побідник – переможець
поборювати – боротися проти
повздержливість (пол.) – стриманість
повз – танк
повищий – вищевказаний
повновласть – повноваження
повстання – виникнення
получатися (пол.) – зв'язуватись, об'єднуватись
попирати (пол.) – підтримувати
попис (пол.) – парад, показ вправ
порохівня – склад амуніції
поставлення – постанова
постепенний – поступовий
постулят (лат.) – вимога
поступування (з пол.) – висунення вимог
потуга – сила
потягнення (пол.) – спроби, кроки
почот – ряди, лави; почет; список, реєстр
пралат (лат.) – прелат, вищий достойник у католицькій церкві

превенційний (лат.) – упереджувальний
пригожий – відповідний
прилога – додаток
прилюдна опінія – громадська думка
притока (заст.) – привід
приявність – присутність
пробоевий – штурмовий
пробоевик – боєць штурмового загону
проволікати (пол.) – зволікати
прожив – продовольство
публичне – громадське
пятнувати (пол.) – таврувати
радіонадача (пол.) – радіопередача
рафінерія (франц.) – нафтоочисний завод
рація (лат.) – потреба, вимога
ревіденція (лат.) – повернення
репарація (пол.) – ремонт
ресорт (франц.) – відділ, галузь
респектувати (лат.) – визнавати, рахуватись
реферат (лат.) – сектор
речинець (заст.) – термін
риж (пол.) – рис
рівнож – одночасно
родіна (рос.) – батьківщина
розважати (пол.) – міркувати
розвогнати – розпалювати
розв'орстка (рос.) – продовольча розкладка
розгра – розігрування
роз'ємець – мировий посередник
роз'ємний – мировий (суд)
розрушати – закинути, пустити в рух
ролета (пол.) – металева штора
сальва (лат.) – залп
сексот (рос.) – секретний сотрудник
середник льокомоції (з пол.) – засіб пересування
скапіталізувати (з лат.) – збирати, накопичувати, використати як політичний капітал
скарловатілий (пол.) – карликовий
скількість – кількість
скомплетований – укомплектований
скомплікований (лат.) – складний
сконстернований (лат.) – збентежений, розгублений
скоростріли – кулемети
скошаровувати (пол.) – зосереджувати, переводити на казарменний режим
скупище – скупчення
сліпаки (розм.) – холості набої
совзвучний (з рос.) – співзвучний

соша (розм.) – шосе
спадун (розм.) – парашут, парашутист
сповидний – мнимий
сполука – зв'язок
ставання – становлення
стежний човен – сторожовий човен
ступенувати – поступово зменшувати або збільшувати
стійка – варта
стрільно (заст.) – снаряд
струя (заст.) – течія, струмінь
стрясення – потрясіння
ступеневий – поступовий
ступенувати – підносити на вищий ступінь
ступнево – поступово
тарасовати (з франц.) – перешкоджати, блокувати
терпентинярня (з лат.) – підприємство для виготовлення скипидару
тир – дьоготь
тіло – орган державної влади, організації
товчок (з рос.) – поштовх
толерувати (з лат.) – терпіти, сприймати
тор (нім.) – колія
тресура (франц.) – дресування
триб (нім.) – хід
тугість – сила
тямити – пам'ятати
узаднення (пол.) – обґрунтування
узгляднювати (з пол.) – враховувати
умовини – умови, обставини
уодноцілнити – звести до єдиної мети
управляти (пол.) – обробляти
урухомлювати – пускати в дію
файний (з нім.) – гарний, добрий
ферії (лат.) – канікули
целебрувати (лат.) – відправляти богослуження
цисія (пол.) – сутичка
частинно – частково
човги (пол.) – танки
шалья – шалька (ваги)
шальварковий (з нім.) – шарварковий
шванкувати (нім.) – кульгати, хитатися, підводити
шикани (пол.) – переслідування
шилдь (нім.) – вівіска, таблиця
шлямазара – недолуга, незарадна людина
шпаровитість – ошадливість
штурм-штаффель (СС) – штурмові загони
щуцман (нім.) – поліцей
яськи – велика біла квасоля

ПОКАЖЧИК ГЕОГРАФІЧНИХ ТА ЕТНІЧНИХ НАЗВ¹

- Августівка, с. 343
Австралія XLVII, 555, 556
Австрія (Остмарка) 135, 168, 359, 376, 402
Австро-Угорська імперія V
Адамівка, с. 337
Азербейджан 191
Азія 3, 8, 9, 69, 192
Азовське море 371, 372, 432
Албанія XXXII
Альбанівка, с. 341
Америка *див.* Сполучені Штати Америки
англійці 367
Англія *див.* Велика Британія
Апостолівський р-н 351
арійці *див.* німці
Атлантика 475
Африка Північна VI
Бабин-Зарічний, с. 264
Баворів, с. 343
Баку, м. 368
Балигород, с. 217
Балтійське море 69, 433
Балтія *див.* Прибалтика
Барышевский р-н 457
Бахмачівці, с. 239
Белопольє, с. 461
Бельгія XXX, XXXII, 366
Беньківці, с. 343
Бердичів, м. 189, 440
Бережани, м. (Бережаны, г.) 88, 106, 107, 276, 279, 281, 282, 300, 326, 328, 336, 337
Бережанщина 220
Берестейщина 288
Берестечко, м-ко 115, 301, 350
Берестя, м. (Берестя-Литовське, Брест-Литовський) 135, 136, 178, 349, 390, 399-401
Берестяна, с. 319
Беримівці, с. 340
Берлін, м. (Берлин, г.) XVI, XX, XII, 67, 73, 75, 76, 83, 91, 98, 117, 133, 134, 142-144, 148, 157, 158, 160, 162, 163, 171, 172, 175-178, 180, 181, 193-196, 199-201, 206-208, 218, 222, 256, 284, 331, 337, 338, 359-362, 369-374, 376-379, 382, 387, 390, 394, 395, 399, 401, 404-407, 417, 421, 422, 424, 426, 427, 433, 436, 437, 439-441, 443, 445, 447, 461
Бернадівка, с. 108
Берхтесгаден, м-ко 98
Бесарабія (Бессарабія) VI. 9, 271, 367, 370-372, 376, 379-381, 423
Бессарабія *див.* Бесарабія
Бзовиці *див.* Бзовиця
Бзовиця, с. (Бзовиці) 341
Билинівка, с. (Білінівка) 345
Бишів, с. 230
Бишки, м-ко XVII, 228
Бишківський р-н 228
Бібрка, м-ко 281
Біла, с. 344
Біла Церква, м-ко XVII, 182, 443
Білінівка *див.* Билинівка
Біличі, с. 319
Білка Шляхетська, с. 115
Білківці, с. 341
Білоголови, с. 340
Білокерниця, с. 340, 346
білоруси (білоруське населення) 56, 190, 349, 399, 401
Білорусія (Білорусь) 9, 348, 349
Білорусь *див.* Білорусія
білоруське населення *див.* білоруси
Білоскірка, с. 343
Білосток, м. 390
Білостоцька Пуща 367
Бірки Великі, с. 323, 343
Бірча, с. 319
Біше, с. 107
Блажова, с. 113

¹ Такі поняття, як "Україна, Українська держава, українці" в покажчик не виносилися, оскільки у збірнику вони згадуються дуже часто.

- Бобятин, с. 350
 Бовшів, с. 341
 Богданівка, с. 341
 Богутин, с. 340
 Божиків, с. 346
 Бойківці, с. 344
 Бокіївці, с. 239
 болгари 189
 Болота *див.* Болотна
 Болотна, с. (Болота) 349
 Болшівці, м. 341
 Бонн, м. 75, 92, 99, 134, 178, 181, 195,
 198, 200, 205, 257, 359, 361, 362,
 370, 373, 376, 384, 390, 404, 406,
 408, 418, 421, 424, 435, 441, 447
 Боринський р-н 335
 Борислав, м. 319
 Бранденбургія 69
 Братишів, с. 114
 Братківці, с. 299
 Бретань ХХХІІ
 Брест-Литовський *див.* Берестя
 Брідський пов. 268-270
 Брідський р-н 268
 Брно, м. 477
 Броди, м. ХVІ, 219, 268, 270, 271
 Бронгалівка, с. 106
 Брусиловка, с. 458
 Брюховичі, с. 257
 Буг, р. VІІ, ХІІ
 Будзанів, с. 117, 118, 327
 Будзанівський р-н 345
 Будзинь, с. 81
 Будки Незнанівські, с. 311, 312
 Бузьк *див.* Бузьк
 Букарешт, м. 230
 Букачівці, м-ко 340, 341
 Букова, с. 319
 Буковина VІ, 9, 380, 381, 452, 454,
 467
 Буковина, фільварок 81
 Булька, с. 82
 Бурканів, с. 105, 106
 Бурштин, м-ко 342
 Бусовиська *див.* Бусовисько
 Бусовисько, с. (Бусовиська) 112
 Бузьк, м-ко (Бузьк) 265, 266, 311, 312
 Буцики, с. 345
 Бучацька округа 225
 Бучач, м. 217, 324, 326, 328, 391
 Бучина, с. ХІ
 Ваги, с. 105
 Ванева, с. 304
 Варшава, м. ХХХVІІІ, 117, 171,
 172, 200, 230, 294, 447
 Васильевский р-н 458
 Васильків, м-ко ХVІІ, ХХІІ, 420, 443
 Васючин, с. 342
 Ватикан ХХVІ
 Вашингтон, м. 262
 Велика Британія (Англія) VІ, 71,
 439, 442, 556
 Велика Німеччина *див.* Німеччина
 Велика Снітинка, с. ХVІІ
 Великая Германия *див.* Німеччина
 Великий Райх *див.* Німеччина
 Великі Гаї, с. 323
 Великі Очі, м-ко 82
 Велико-Мостівський р-н 304
 Великонімецький Райх *див.* Німеччина
 Великонімецьчина *див.* Німеччина
 Верба, м-ко 115, 260, 261
 Вербів, с. 346
 Вербівці, с. 345
 Вербський р-н 260
 Версань 380
 Верхня, с. 252, 264
 Ветлин, с. ХІ
 Вибла, с. 342
 Вибудів, с. 343
 Вигівка, с. 341
 Вижницька округа 213
 Вимислівка, с. 343
 Винники, м-ко 115
 Винниця *див.* Вінниця
 Винниця *див.* Вінниця
 Винницька обл. *див.* Вінничина
 Висипівці, с. 344
 Висоцько, с. ХІ, 86
 Виспа, с. 341
 Витань, с. 341
 Витки, с. 343
 Вичілки, с. 105
 Вишнівчик, с. 105, 326
 Відень, м. 163, 359, 443
 Вільмерсдорф, с. 76, 134

Вільно, м. (Вільнюс) XXXVIII, 359
 Вільнюс *див.* Вільно
 Вінниця, м. (Винниця, Винница, г.)
 213, 240, 401, 435, 440, 454
 Вінницька обл. *див.* Вінничина
 Вінничина (Вінницька обл.,
 Вінницька обл.) 225, 238, 288,
 443, 461, 470
 Вірлів, с. 341
 вірмени 189
 Вітрівка, с. 228, 229
 Вобщани, с. 340
 Вовків, с. 345
 Вовчківці, с. (Вовчковці) 341
 Вовчковці *див.* Вовчківці
 Войнилів, с. 251
 Волга, р. 422
 Волинська обл. *див.* Волинь
 Волинщина *див.* Волинь
 Волинь (Волинщина, Волинська обл.)
 XVII, 9, 87, 114, 116, 137, 165, 166,
 214, 219, 220, 222, 236, 332, 337,
 346, 348, 350, 373, 388, 399, 400,
 408, 426, 427, 443, 447, 451, 467
 Волиця, с., пов. Підгайці 346
 Волиця, с., пов. Скалат 344
 Волиця Комарева, с. 350
 Володимир, м. 337, 347
 Володимир-Волинський, м. 427
 Володимирщина 337
 Волосянка, с. 217
 Волощина, с. 346
 Воля Коблянська, с. 113
 Воля Мазовецька, с. 344
 Воробіївка, с. 343
 Воронеж, м. 431
 Воскресінці, с. 250, 342
 Вроцлав, м. (Breslau) 475
 Гаврилів, с. 345
 Гаї, с. 110, 115
 Гаї Великі, с. 343
 Гаї Дітковецькі, с. 268
 Гайок, прис. 336
 Галилея 241
 Галич, с. 346
 Галичина XII, XXIII, XXIII, 9, 114, 152,
 178, 199, 223, 235, 238, 257, 324,
 330-332, 354, 361, 366, 367, 372, 376,
 377, 379-381, 388, 391, 399, 400, 402,
 443, 446, 451, 452, 454, 467
 Галушинці, с. 344
 Гарбузів, с. 341
 Гербутів, с. 342
 Германія *див.* Німеччина
 Гірне, с. 299
 Гладке, с. 344
 Глешава, с. 345
 Глинна, с. 343
 Глинсько, с. 250
 Глібів, с. 324, 345
 Глубічок Великий, с. 343
 Гнільче, с. 345
 Гнійниця, с. 79
 Говилів Малий, с. 345
 Гоголів, с. 350
 Годів, с. 340
 Голгочі, с. 346
 Голландія XXX, 366
 Голоби, с. 348
 Голоско, с. 257
 Горлиці, м. 217
 Городенка, м-ко 272
 Городенківський пов. (Городенський
 пов., Городенський р-н) 289, 290
 Городенський пов. *див.* Городенківсь-
 кий пов.
 Городенський р-н *див.* Городенківський
 пов.
 Городок *див.* Городок Ягайлонський
 Городок-Проскурівський, м. (Городок
 Проскурівський) 217, 314
 Городок Ягайлонський, м-ко (Городок)
 81, 92
 Городоччина 83
 Горохів, м. 337, 347
 Горохівщина 337
 Горпин, с. 312
 Гоща, с. 301
 Грабківці, с. 340
 Грабова, с. 267, 312
 греки 189, 432
 Греція XXX
 Гречани, м-ко 454
 Григорів, с. 105
 Грималів, м-ко 324, 327
 Грималівський р-н (Прималівський)
 345

Грубешів, м. 222
 Грубешівщина XVII
 грузини 56, 191
 Грузія 191
 Грузова, с. 229
 Гуки, с. 78
 Гумніська, с. 345
 Гусятин, м-ко 217, 328
 Гуцульщина 397, 398
 Герман *див.* Німеччина
 германці *див.* німці
 Грац, м. 222
 Давидківці, с. 239
 Далекій Схід XVIII, 24, 42
 Данилівці, с. (Даниловці) 341
 Даниловці *див.* Данилівці
 Данильче, с. 343
 Данія XXX, 366, 386
 Данціг, м. 183, 402
 Дарахів, с. 108
 Двина, р. 367
 Дегова, с. 341
 Деміївка, с. 229
 Дем'янів, с. 342
 Денисів, с. 344
 Деражне, с. 303
 Деренівка, с. 118, 345
 Дивин, с. 349
 Дитятин, с. 342
 Дички, с. 342
 Дичків, с. 323, 343
 Дмитровичі, с. 115
 Дніпро, р. XXII, 22, 197, 203, 228, 241,
 372, 401, 402, 405, 415, 426, 432, 468
 Дніпропетровськ, м. 213, 225-227, 240,
 241, 424, 425, 426, 435, 436
 Дніпропетровська обл. *див.* Дніпро-
 петровщина
 Дніпропетровщина (Дніпропетровська
 обл.) XXXIX, 238, 351-353, 425, 443,
 449, 470,
 Дністер, р. 371, 372, 397
 Добра, с. 90
 Доброміль, м-ко XLII, 179, 180
 Добрянки, с. 217, 218, 299
 Довге, с. 111
 Довжанка, с. 343
 Долина, м-ко 217, 319
 Долинський пов. (Долинський р-н) 289
 Долинський р-н *див.* Долинський пов.
 Долиняни, с. 342
 Домаморич, с. 343
 Дон, р. 188, 422
 Донецький басейн 422
 Донбас 44
 Дорогичин, м. 349
 Дорогіччина 349
 Драганівка, с. 344
 Драгоманівка Купчинці, с. 344
 Дрогобицька обл. 212, 319, 335
 Дрогобицький р-н 319
 Дрогобич, м. 44, 110, 212, 213, 284,
 314, 315, 319, 330, 364
 Дубківці, с. 345
 Дублянський р-н 335
 Дубно, м. (Дубно, г.) XVI, 88, 91,
 116, 201, 202, 219, 291, 337, 347
 Дуліби, с. 238, 299
 Дунаєвецька округа 448, 449
 Дунаївці, м. 451, 454
 Дунай, р. 432
 Європа *див.* Європа
 Едмонтон, м. 555
 Елеонорівка, с. 345
 Ельзас 367
 Еспанія *див.* Іспанія
 естонці 190
 Естонія 368
 євреї *див.* жиди
 Європа (Європа) VI, XIX, XXX,
 XXXVI, 9, 42, 58, 69, 71-75, 136, 138,
 139, 144, 145, 149, 157, 158, 192, 199,
 247, 259, 293, 299, 365, 371, 375,
 384-386, 390, 418, 428, 430, 433, 434,
 445, 447
 Єлисаветград *див.* Кіровоград
 Жабинє, с. 340
 Желибори, с. 342
 Жеребки Шляхоцькі, с. 344
 Жидачів, м. 319
 Жидачівський р-н 319
 жиди (євреї, жидова, жидівське населен-
 ня, жидівський елемент, жидівський
 народ) XLI, XLII, XLIII, 11, 43, 46,

- 56, 77, 78, 82, 83, 92, 101, 105, 109, 110, 112, 119, 129, 152, 176, 179, 180, 189, 190, 192, 207, 208, 224, 231, 233, 234, 250, 259, 262, 270, 272, 278, 282, 297, 304, 312, 315, 328, 335, 336, 365, 391, 394, 397, 398, 424, 432, 436, 438, 440, 450
- жидівське населення *див.* жиди
жидівський елемент *див.* жиди
жидівський народ *див.* жиди
жидова *див.* жиди
Житомир, м. XVII, XXXV, 201, 202, 204, 222-225, 228, 230-237, 259, 284, 331, 337, 399, 408, 409, 422, 435, 436, 439, 440, 442
Житомирська обл. *див.* Житомирщина
Житомирщина (Житомирська обл.) XXXIX, 220, 223, 227, 230, 234, 237, 284, 305, 331, 441, 443, 457
Жовква, м. 248, 331
Жовківський р-н 248, 249, 279
Жовчів, с. 342
Жуківці, с. 340
Журавецький р-н 319
Журавно, м-ко 342
- Забережжя, с. 101
Заберізка, с. 343
Забойки, с. 344
Заболотці, м-ко 268, 269
Завадів, с. 299
Завалів, с. 346
Загайці, с. 346
Загір'є, с. 342
Загір'є *див.* Загір'є Кукільницьке
Загір'є Кукільницьке, с. (Загір'є) 342
Загреб, м. 138
Задиби, с. 348
Заздрість, с. 108
Закавказзя XXXVII
Закарпатська Україна *див.* Карпатська Україна
Закарпаття XXXIII, 5, 11, 454
Залав'є, с. 345
Заланів, с. 342
Залип'є, с. 342
Заліська Воля, с. XI
Залуже, с. 342
Замарстинів, с. 96
- Западна Україна *див.* Західні Українські Землі
Запоріжжя, м. 225, 226, 240, 439, 440
Запорожская обл. 458
Зарваниця, с. 106
Заруддя *див.* Заруде
Заруде, с. (Заруддя) 340
Зарудка, с. 340
Застав'є, с. 343, 345
Заставче, с. 346
Застінка, с. 343
Застіноче, с. 108, 345
Засяння XXXIII
Затурин, с. 346
Західна Європа XXX, 43, 69
Західна Україна *див.* Західні Українські Землі
Західні Землі *див.* Західні Українські Землі
Західні Окраїни Українських Земель *див.* Західні Українські Землі
Західні Українські Землі (Западна Україна, Західна Україна, Західні Землі, Західно-Українські Землі, ЗОУКР, ЗУЗ) VII, XI, XXVIII, XXXII, XXXIII, XLII, 5, 6, 9, 11, 18-22, 25, 29, 30, 35, 37, 38, 40, 53, 84, 124, 126, 129, 135, 138, 143, 194, 199, 203, 212, 214, 217, 218, 232, 233, 267, 284, 286, 361, 362, 375, 376, 388, 412, 416, 430, 440, 443, 454, 456, 462, 464, 465, 467-471
Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР) V, XXXIX, 205
Західно-Українські Землі *див.* Західні Українські Землі
Збараж, м. 258, 324, 326, 327
Збаражський р-н 258
Збаражчина 328
Зборів, м-ко 326, 340
Зборівський пов. 339
Збруч, р. 35, 81, 183, 239, 282, 378, 402
Звір, с. 113
Здинів, с. (Здишів) 349
Здишів *див.* Здинів
Здолбунів, м-ко XVI, 302
Зелений Клин 189, 472
Зимна Вода, с. 257

Злочев *див.* Золочів
Золотий Потік, м-ко 328
Золотники, с. 105, 106
Золочів, м. (Злочев, г.) 89, 373
Золочівка, с. 343
Золочівщина XIII, 321
ЗОУКР *див.* Західні Українські Землі
Зубів, с. 108
Зубків, с. 350
ЗУЗ *див.* Західні Українські Землі
ЗУНР *див.* Західно-Українська
Народна Республіка
Іванівка, с. 111, 345
Іванова Долина, м-ко 212, 253
Іваново, станція 107
Івано-Франківщина *див.* Станисла-
вівщина
Івано-Франкове *див.* Янів, м.
Івачів, с. 340
Ілавче, с. 345
Ільковичі, с. 350
Індія 367, 404
Ірасів, р. 229
Ірпінь, р. XXII
Іспанія (Еспанія) 138, 386
італійський народ *див.* італійці
італійці (італійський народ) 192
Італія XXX, 137
Йозефштадт, м. 439
Кавказ 56, 189, 368, 371, 432, 472
казахи 106
Казахстан 53, 54, 189
Калагарівка, с. 344
Калинівка, с. XVII
Калуський пов. (Калуський р-н) 245,
251, 264, 289
Калуський р-н *див.* Калуський пов.
Калуш, м. 4, 101, 173, 217, 245, 246,
262-264, 330
Кальне, с. 343
Кальнятичі, с. 116
Каменец-Подольск *див.* Кам'янець-
Подільський
Камінець-Подільський *див.* Кам'янець-
Подільський
Камінка-Струмилова *див.* Кам'янка-
Струмилова
Камінь Коширський, м. 347, 348
Камышин, г. 88
Кам'янець *див.* Кам'янець-Подільський
Кам'янець-Подільська обл. (Кам'я-
нецька і Подільська обл.) 225, 288,
443, 448, 449, 451, 453, 454
Кам'янець-Подільський, м. (Каменец-
Подольск, г., Камінець-Поділь-
ський, Кам'янець) 89, 213, 226, 308,
309, 313, 314, 445, 449, 451, 453
Кам'янець-Подільський р-н 309
Кам'янецька і Подільська обл. *див.*
Кам'янець-Подільська обл.
Кам'янка-Струмилова, м-ко
(Камінка-Струмилова) 265-267,
310-312
Кам'яно-Струмилівський пов. 265-
267
Канада XXVIII, XLVII, 555, 556
Каплинці, с. 343
Караганда, м. XXXVII
Карпати, г. (Карпатський хребет)
150, 369
Карпатська Україна (Закарпатська
Україна) V, VII, XXXV, XXXIX, 6,
11, 15, 217, 384
Карпатський хребет *див.* Карпати
Катеринодар, м. 371
Катеринослав, м. 423
кацаби *див.* росіяни
кацапи *див.* росіяни
Керч, м. 371
Київ *див.* Київ
Київ, м. (Київ, г.) V, IX, XXII, XXVII,
17, 18, 20, 25, 27, 30, 38, 40, 56, 65,
87-89, 106, 109, 123, 124, 127, 140,
151, 158, 213, 218-220, 222, 226-230,
232, 235-237, 284, 335, 368, 371, 391,
399, 400, 404, 405, 407, 408, 416,
419-424, 430, 435-440, 443, 447, 448,
454, 456, 457, 459-461, 464, 465, 469
Київська імперія 69
Київська обл. *див.* Київщина
Київщина (Київська обл.) XXII,
XXXIX, 219, 227, 228, 232, 237, 284,
443, 462, 470
Кип'ячка, с. 343
киргизи 152
китайці 152, 189

Кінашів, с. (Нінашів) 345
 Кіндратів, с. 342
 Кіпр XXXVIII
 Кіровоград, м. (Єлисаветград) 401, 440
 Кіровоградська обл. 443
 Клевань, м-ко 301, 447, 448
 Клепарів, с. 95, 115
 Клівленд, м. 555
 Кліщівна, с. (Кліщівня) 341
 Ключів Великий, с. 251
 Княжничі, с. 342
 Кобарівці, с. 341
 Кобиліволока *див.* Кобиліволоки
 Кобиліволоки, с. (Кобиліволока)
 107, 117, 345
 Кобильниця *див.* Кобильниця Руська
 Кобильниця Волоська, с. 82
 Кобильниця Руська, с. (Кобильниця) 77,
 78, 81-83, 93
 Кобленц, м. 168, 170, 372, 377, 405,
 407, 410, 426, 427, 437, 438, 440,
 442, 445, 448
 Кобрин, м. 349
 Кобринщина 349
 Ковель, м. (Ковель, г.) 88, 212, 213,
 337, 347, 348, 391, 400
 Ковельщина 337
 Ковно, м. 359
 Козаки, с. 321
 Козина, с. 344
 Козичин, с. 95
 Козова, м. 213
 Кола, п-о 368
 Колки, м-ко 347, 348
 Колоколин, с. 342
 Коломийський пов. (Коломийський
 р-н) 245, 250, 261, 272, 289, 290
 Коломийський р-н *див.* Коломийський
 пов.
 Коломия, м. 115, 245, 250, 259, 261,
 262, 272, 290, 293, 330
 Колтів, с. 321
 Комарів, с. 350
 Комарно, м-ко 319
 Комарнянський р-н 335
 Конопківка, с. 344
 Конопот, г. 88
 Конюхи, с. 343
 Конюхів, с. 299
 Конюшки, с. 269
 Копичинці, м-ко 326-328
 Корачи, станція 88
 Корець, м-ко 220, 223
 Корецький р-н 220
 Коровиця, с. 90
 Коропець, м-ко 328
 Коростовичі, с. 342
 Корчин, с. 351
 Коршилів, с. 341
 Корюковский р-н 460
 Косів, м-ко 272, 322
 Косівський пов. (Косівський р-н)
 289, 290
 Косівський р-н *див.* Косівський пов.
 Костантинівка, с. 343
 Костарівці, с. 217
 Костопіль, м-ко 253, 292, 302, 322, 347
 Костопільський р-н 253, 292, 303, 323
 Костопільщина 253
 Котузів, с. 105
 Коханівка, с. 82
 Краків, м. VII, XI, XXII, XXVIII, 5, 65,
 66, 124, 133, 139, 151, 159-162, 166,
 167, 170, 171, 184, 187, 189, 202,
 206, 207, 217, 218, 231, 238, 286,
 362, 394, 399, 407, 408, 443, 475
 Краковець, м-ко XI, XII, 77-80, 82, 83,
 85, 91, 93, 94
 Краковець, пов. 81
 Красівка, с. 343
 Красна, с. 341
 Красне, с. 116, 344
 Кременець *див.* Крем'янець
 Кременчук, м. 401, 405, 440
 Крем'янець, м. (Кременець) 172, 201,
 255, 256, 268, 326, 328, 348, 394
 Крем'янецький пов. 255, 256
 Крехів, с. 279
 Кривий Ріг, м. 352, 408, 438
 Кривки, с. 344
 Крим XXXII, XXXIX, 367, 369, 372,
 421, 423, 424, 432, 437, 438, 441,
 442, 462
 Криниця, с. 217
 Крисівка, с. 323
 Кропивник Новий, с. 111
 Кропивник Старий, с. 111

Кросно, м. 217
 Кругів, с. 321
 Крукеничі, с. 319
 Крути, м-ко 53, 76, 128
 Ксаверівка, с. 350
 Кубань ХХХІХ, 188, 189
 Кудинівці, с. 340
 Кудобинці, с. 341
 Кукільники, с. 341
 Куличків, с. 304
 Купківці *див.* Кутківці
 Купчинці, с. 344
 Курів, с. 342
 Курівці, с. 343
 Куропатники, с. 342
 Курськ, м. 431
 Кути, с. 345
 Кутківці, с. (Купківці) 344

 Лавочне, с. 217
 Лавриківці, с. 340
 Лази, с. ХІ, 82, 84-86, 92, 93
 Лапшин, с. 336
 Ласківці, с. 108, 118
 Латвія 9, 368
 Лежанівка, с. 345
 Лежахів, с. 89
 Лемківщина ХХХІІІ, 443
 Ленінград, м. (Петербург, г.) 188, 368, 370, 371, 428, 472
 Лешнів, с. 269
 Лещатів, с. 351
 Липиця Долішня, с. 343
 Липне, с. 305
 Липовець, с. 90
 Лиса, с. 345
 Лисянка, с. 443
 Лисятичі, с. 238
 Литва ХVІ, 9
 Литвинів, с. 107, 346
 Литовська держава 190, 200
 литовці 190, 200, 201
 Лівобережжя *див.* Лівобережна Україна
 Лівобережна Україна (Лівобережжя) 5, 22, 228
 Ліда, м. 391
 Ліско, м-ко 319
 Лодечик, с. 344

 Лондон, м. ХХ, ХХVІ, ХХХ, 262, 270
 Лопатин, м-ко 115, 213, 297, 316, 318
 Лопатинський р-н 115, 295, 330
 Лопушани, с. 340
 лотишці 190
 Лубна, с. 555
 Лубни, м. 436
 Лужок, с. 112, 113
 Луцк *див.* Луцьк
 Луцьк, м. (Луцк, г.) ХVІІ, 87, 166, 201, 213, 214, 223, 276, 284, 291, 337, 338, 346, 347, 364, 391, 443
 Луцька обл. 212
 Луцьке воєводство 180
 Любарський р-н 305
 Любачів, м. 90, 92, 93
 Люблін, м. 162
 Любомиль, м. 391
 Любша, с. 342
 Людвиківка, с. 229, 344
 Лютовиська, с. 319
 ляхи *див.* поляки
 Ляшки, с. 80
 Львів, м. (Львов, г.) V, ІХ, ХІ-ХІV, ХVІ, ХVІІ, ХХ-ХХІІ, ХХХVІ, ХХХVІІІ, ХLІІ, 17, 18, 27, 75, 79, 80, 82, 88, 92, 95-100, 102, 103, 110, 115, 116, 123-125, 133, 135-140, 143-145, 147-149, 151-154, 157-164, 166, 171, 177-179, 182, 184, 187, 193-196, 198, 201, 202, 206, 208, 212, 213, 217-219, 231, 233-237, 265, 267-269, 274, 276, 281, 284, 286, 298, 301, 303, 304, 310-312, 314, 316, 323, 328-334, 339, 351, 353-355, 359, 361, 364, 367, 370-374, 376, 377, 382, 384, 388-391, 394, 396, 398, 401, 416, 438, 442-444, 457, 458, 477
 Львівська обл. *див.* Львівщина
 Львівське воєводство 180
 Львівщина (Львівська обл., Львовская обл.) 83, 87, 212, 246, 248, 249, 254, 266-268, 271, 274, 279-282, 295, 298, 330, 338, 439, 444
 Львов *див.* Львів
 Львовская обл. *див.* Львівщина
 Магдалівка, с. (Магданівка) 344
 Магданівка *див.* Магдалівка
 Мадрид, м. 138

мадяри *див.* угорці
 мадярські наїзники *див.* угорці
 Мадярщина *див.* Угорщина
 Майдан Юзвинський, с. 240
 Макарів, м-ко 228, 229, 237
 Макарівський р-н 227, 237
 Маківці, с. 345
 Мала Снітинка, с. XVII
 Мале Богородище, с. 344
 Малехів, с. 265
 Малі Гаї, с. 344
 Малів, с. 345
 Манаїв, с. 341
 Мар'янка, с. 344
 Мартинів Новий, с. 341
 Мартинів Старий, с. 342
 Матіїв, м-ко 348
 Матірні Українські Землі (МУЗ)
 126, 129, 131, 175, 213
 Махнівці, с. 340
 Медика, м-ко 319
 Медичні, с. 319
 Медова, с. 343
 Межиріччя, с. 301
 Мелітопіль, м. (Мелітополь) 405
 Мелітополь *див.* Мелітопіль
 Мельна, с. 285, 342
 Метенів, с. 340
 Мизоч, г. 456
 Микитинці, с. 101
 Миколаїв, м., Миколаївської обл. 225,
 226, 319
 Миколаїв, м., Львівської обл. 370, 435,
 436, 444
 Миколаївська обл. 443
 Миколаївський р-н 153
 Микулинець *див.* Микулинці
 Микулинці, м. (Микулинець) 344
 Микулинці, с. 103, 104, 108
 Милятин, с. 266, 311
 Миргород, м. XXII
 Митниця, с. XVII
 Михайлівка, с. 105, 106
 Мишковичі, с. 104
 Млини, с. XI, 76-79, 81, 82, 92
 Млинівці, с. 340
 Могильниця, с. 345
 Мозолівка, с. 345
 Мокротин, с. 249
 молдавани 189
 Монастирська, м. 104, 328
 Монилівка, с. 341
 Моравія 477, *див. ще* Протекторат
 Чехії і Моравії
 москалі *див.* росіяни
 Москва, м. XXVI, XXVII, 87, 188, 190,
 192, 261, 465, 472
 Москва, VI, VII, X, XV, XXI, XXX,
 XXXII, 4, 6, 8-11, 13-17, 20, 22, 24,
 25, 27, 28, 37-39, 42- 47, 49-50, 54,
 56, 67, 68, 70-73, 127, 129, 130, 132,
 151, 155, 159, 188, 196, 197, 199,
 201, 202, 210, 227, 240, 262, 291,
 294, 301, 375, 376, 380, 384-388, 394,
 397, 402, 413, 416, 428-430, 445, 451,
 464, 465, 469, 471, *див. ще* СРСР
 москвини *див.* росіяни
 московити *див.* росіяни
 Московія *див.* Росія
 Московська імперія *див.* СРСР
 московське населення *див.* росіяни
 Мостиська, м-ко 213, 319
 Мостиський р-н 212, 319
 Мостища, с. 264
 Мужилів, с. 346
 МУЗ *див.* Матірні Українські Землі
 Мшана, с. 341
 Мюнхен, м. 15, 75
 М'якіш, с. 80, 81
 Нагачів, с. 82, 90
 Нагуєвичі, с. 111
 Надвірнянський пов. (Надвірнянський
 р-н) 289, 290
 Надвірнянський р-н *див.* Надвірнянсь-
 кий пов.
 Наддніпрянщина (Придніпрянська
 Україна) VI, 9, 38
 Нараїв, м. 337
 Настасів, с. 344
 Насташин, с. 341
 Нежин, г. 88
 Немирів, м-ко 92
 Нестерівці, с. 340
 Нетерпинці, с. 340
 Нисьцюки, с. 341
 Ніжовичі, с. 87
 Нікополь, м. 353

- німецька нація *див.* німці
німецький народ *див.* німці
Німецький Райх *див.* Німеччина
Німеччина (Велика Німеччина, Велика Германия, Великий Райх, Великонімецький Райх, Великонімецьчина, Германія, Герман, Німецький Райх, Райх) V, VI, VIII, IX, XIV, XV, XIX, XX, XXI, XXII, XXV, XXIX-XXXI, XXXIII, XXXVI, XXXVII, XLIV, XLVI, 42, 43, 67, 69-74, 81, 90, 98, 114, 123, 125, 132, 134, 135, 140, 147, 148, 152, 157-159, 178, 181, 188, 189, 193, 197-199, 203, 207, 222, 232, 256, 260, 270, 362, 364, 366-372, 376, 379, 380-391, 397, 402, 403, 409, 416, 418, 421, 423, 426, 428-435, 438, 439, 441, 445, 449, 455, 458, 461, 465, 468
- німці (арійці, германці, німецька нація, німецький народ) 20, 42, 43, 57, 68, 70, 77-84, 89, 90, 92, 97, 102-106, 110, 114, 115, 117, 125, 130, 140, 141, 143, 144, 149, 163, 170, 178, 180, 182, 184-189, 192, 200-202, 219-223, 229, 232, 234-236, 239, 248, 249, 272, 285, 301, 302, 308, 315, 324, 326, 328, 348, 349, 359, 363, 365, 366, 379, 381, 382, 386, 400, 402-404, 406, 411, 418, 421, 423-425, 428-430, 432-434, 438, 447, 449-454, 456-461, 463, 468, 469, 471, 475, 476
- Нінашів *див.* Кінашів
Новгород Волинський *див.*
Новоград Волинський
Нове Село, с. 327
Новоград Волинський, м. (Новгород Волинський) 220, 234
Новосілка, с. 106, 346
Новосілка Скалатська, с. 344
Новосілки Грималівські, с. 345
Норвегія ХХХ, 197, 366, 386,
Носів, с. 345
Носівці, с. 344
Нюрнберг, м. ХХІІІ
Нью-Йорк, м. ХХ, ХХVІІ, ХХVІІІ
- Огайо, штат 555
Одеса, м. 17, 57, 229, 241, 367, 370-372, 402, 421, 423, 424, 446, 465
Одеська обл. *див.* Одещина
Одещина (Одеська обл.) 443, 446, 470
Озірна, с. 340
Озірянка, с. 340
Олевськ, м-ко 427
Олександрія, м. 401
Оленичі, с. 90
Олесько, м-ко 219, 331
Олеша, с. 105
Оліїв, с. 340
Опаки, с. 321
Орове, с. 319
Осередні держави 135
Осередні і Східноукраїнські землі *див.*
Осередньо-Східні Українські Землі
Осередньо-Східні Українські Землі (Осередні і Східноукраїнські землі, ОСУЗ) 18, 20-22, 25-30, 37, 38, 43, 50, 135, 160, 198, 214, 379, 412,
Оскірівці, с. 345
Остапівці, с. 340
Остланд *див.* Остлянд
Остлянд (Остланд) 406, 416, 431
Остмарка *див.* Австрія
Острівець, с. 108
Острог, г. 88, 456
ОСУЗ *див.* Осередньо-Східні Українські Землі
Оттава, м. ХХVІІІ
- Парма, м. 555
Пархач, с. 304
Пашківка, с. ХVІІ, 222, 228-231
Перв'ятичі, с. 351
Перелюб, с. 460
Перемишляни, м-ко 331
Перемишль, м. 86, 98, 314, 319, 320
Перемищина 555
Перепельники, с. 341
Переспа, с. 351
Перетоки Барані, с. 350
Петербург *див.* Ленінград
ПЗУЗ *див.* Південно-Західні Українські Землі
Пинськ *див.* Пінськ
Південна Європа ХХХ

- Південно-Західні Українські Землі (ПЗУЗ) VII, 6
- Північ XVIII
- Північна Буковина 376, 379, 380
- Північний Кавказ XXXII, XXXVII
- Підбір'я, с. 342
- Підбуж, м-ко 110, 111
- Підволочиська, м-ко 239, 324, 327
- Підгаєцький пов. 339
- Підгаєщина 105, 106
- Підгайці, м-ко 106, 107, 110, 326
- Підгайчики, с. 341
- Підгірки, с. 173, 251, 264
- Підгір'я 397
- Підгори-Зеленче, с. 345
- Підгороддя, с. 343
- Підкамін'я, м-ко 268, 269, 343
- Підкамінський р-н 268, 269
- Підкарпаття 373
- Підліски Великі, с. 80, 81
- Підлужне, с. 303
- Підмихайлівці, с. 341
- Підмосков'я XXVI
- Підсоснів, с. 115
- Пізнанка Гетьманська, с. 324
- Пінськ, м. (Пинськ) 349, 456
- Пінщина 288
- Піски, с. 269
- Плавуча Велика, с. 340
- Плавуча Мала, с. 343
- Плебанівка, с. 345
- Плесківці, с. 344
- Плісняни, с. 340
- Повстолуг див. Товстолуг
- Погрібці, с. 340
- Подвінівка, с. 229
- Покропивна, с. 343
- Покуття 261
- Полісся 9, 212, 346, 348, 349, 399, 400, 407, 443
- Полтава, м. 69, 225-228, 404, 405, 421, 440, 460
- Полтавская обл. див. Полтавщина
- Полтавщина (Полтавская обл.) XII, XXII, 461, 470
- Полупанівка, с. 345
- поляки (ляхи, польська нація, польське населення) 11, 40, 82, 89, 94, 95, 99, 109, 127, 140, 141, 152, 154, 156, 174, 176, 179, 180, 182, 183, 188, 190, 192, 219, 234, 256, 262, 270, 271, 285, 291, 304, 305, 315, 321, 324, 328, 329, 339, 362, 381, 391, 394, 397-400, 403, 434, 449-451
- Польська держава див. Польща
- польська нація див. поляки
- Польське королівство див. Польща
- польське населення див. поляки
- Польща (Польська держава, Польське королівство) V, XXVI, XXVIII, XXX, XXXIII, XLI, 5, 6, 67-69, 77, 82, 127, 129, 142, 145, 182, 197, 269, 376, 377, 384, 387, 399, 402, 429, 446, 447, 450
- Поморіки, с. 340
- Поморяни, с. 340
- Пониковецький р-н 268-269
- Пополівка, с. 341
- Посвірж, с. 342
- Потік, с. 342
- Почапінці, с. (Початинці) 344
- Початинці див. Почапінці
- Прага, м. 182, 201, 263, 407, 447
- Прибалтика (Балтія) VI, XXXVII, 367-369
- Придніпрянська Україна див. Наддніпрянина
- Прималівський р-н див. Грималівський р-н
- Присівці, с. 341
- Причорномор'я 69
- Пронятин, с. 344
- Проскурів, м. 217, 226, 239, 315, 401, 451, 454
- Проскурівська округа див. Проскурівщина
- Проскурівщина (Проскурівська округа) 448, 453
- Протекторат Чехії і Моравії XXXII, XXXIII
- Прусенів, с. 304
- Псари, с. 342
- Псков, м. 405
- Пуків, с. 238, 342
- Пустоголови, с. 341

- Рабка, с. 162, 395
 Рава *див.* Рава Руська
 Рава Руська, м-ко (Рава) 93, 246, 247, 280
 Рава-Руська округа 247
 Рава-Руський пов. 246
 Радехів, м-ко 254, 255, 282, 329
 Радимно, м-ко 95, 102
 Радянська Росія *див.* СРСР
 Радянська Україна *див.* Українська Радянська Соціалістична Республіка
 Радянський Союз *див.* СРСР
 Райтаревичі, с. 319
 Райх *див.* Німеччина
 Ракова, с. 319
 Ратно, м-ко 347, 348
 Рашківці, с. 345
 Рига, м. 359, 380
 Рим, м. 137
 Рип'янка, с. 252
 Ришів, с. 350
 Рівенська обл. *див.* Рівненщина
 Рівенський пов. 301
 Рівенщина *див.* Рівненщина
 Рівне, м. (Ровно, г.) XVI, 88, 89, 116, 212, 213, 223, 235, 277, 284, 291, 292, 301, 337, 346, 347, 391, 392, 427, 435, 440, 441, 443, 448
 Рівненщина (Рівенщина, Рівенська обл., Ровенская обл.) 87, 88, 212, 253, 292, 301, 302, 322, 337, 346
 Різдвяни, с. 342
 Ровенская обл. *див.* Рівненщина
 Ровно *див.* Рівне
 Рогатин, м-ко 213, 217, 285, 294, 330
 Рогатинський пов. (Рогатинський р-н) 212, 289, 293, 339
 Рогатинський р-н *див.* Рогатинський пов.
 Рогатинці, с. 340
 Рогізно, с. 319
 Роджилів *див.* Розджалів
 Розгадів, с. 340
 Розгірче, с. 319
 Розджалів, с. (Роджилів) 351
 Романівка, с. 343
 Російська держава *див.* Росія
 Російська імперія *див.* Росія
 російське населення *див.* росіяни
 російський народ *див.* росіяни
 Росія (Московія, Російська держава, Російська імперія, Россия) V, VI, XV, XVI, XIX, XX, XXX, XXXI, XXXV, XXXVI, XXXVII, XLI, XLII, 5, 42, 68-70, 72-74, 92, 109, 142, 174, 181, 202, 203, 205, 271, 367, 369, 370, 385, 404, 415, 423, 424, 428, 429, 431, 433, 445-447, 449
 росіяни (кацаби, кацапи, москалі, москвини, московити, московське населення, російське населення, російський народ) 14, 37, 42-45, 48, 54, 56, 83, 92, 98, 103, 105, 106, 112, 113, 117, 118, 127, 140, 142, 152, 156, 174, 179, 188, 190, 192, 196, 203, 214, 227, 250, 256, 262, 366, 369, 381, 391, 394, 403, 405, 416, 423, 424, 430-432, 439, 440, 449, 450
 Россия *див.* Росія
 Роттердам, м. 183
 Руда, с. 83, 341
 Руда Брідська, с. 269
 Руда Колтівська, с. 321
 Рудки, с. 319
 Рудківський р-н 334
 Рудники, с. 345
 Ружин, м-ко 348
 румуни (румунська народність, румунське населення, румунський народ) 127, 370-372, 380, 423, 457
 Румунія (Румунське королівство) XXX, XXXVI, XXXVII, XLI, 105, 147, 366, 369-372, 379-381, 386, 399, 415, 418, 446
 румунська народність *див.* румуни
 Румунське королівство *див.* Румунія
 румунське населення *див.* румуни
 румунський народ *див.* румуни
 Русанівка, с. 344
 Рыбинск, г. 460
 Ряшів, м. 89, 207
 Савалуски, с. 105
 Саджавки, с. 344
 Садики, с. 108
 Самбір, м-ко 179, 217, 314, 319, 330, 334, 335
 Самбірський р-н 319, 335

Самбірщина 334
 Сапіжанка, с. 265
 Саранчуки, с. 107
 Саратов, м. 431
 Сарни, м. 253, 347
 Саскатун, м. 556
 Свидниця, с. 81, 82
 Свистільники, с. 343
 Святошино, с. 228
 Севастопіль, м. 445
 Семенів, с. 345
 Семиківці, с. 323
 Сербія ХХХ, ХХХІІ
 Сервири, с. 340
 Серединка, с. 344
 Серединці, с. 344
 Середна див. Середне
 Середне, с. (Середна) 346
 Середня Азія 73
 Серетець, с. 340
 Серники Горішні, с. 343
 Серники Долішні, с. 341
 Серники Середні, с. 342
 Сибір ХVІІІ, 42, 44, 53, 55, 56, 73, 95,
 101, 105, 106, 189, 272, 472
 Синява, м-ко (Синява) 89, 92, 93, 271
 Синявський р-н 271
 Синявщина 271
 Сыроватки, с. 461
 Сідней, м. 555
 Сілець див. Сілець Беньків 312
 Сілець Беньків, с. (Сілець) 312
 Сільце, с. 346
 Сільце Белзьке, с. 304
 Сільце Божиківське, с. 346
 Сімферопіль, м. (Сімферополь) 424,
 438, 442, 443, 445
 Сімферополь див. Сімферопіль
 Синява див. Синява
 Сірий Клин 472
 Скалат, м-ко 324, 326, 327
 Скалатський пов.
 Скварява Мала, с. 249
 Скільський р-н 319
 Сколе, м-ко 319
 Скоморохи, с. 343
 Скоморохи Нові, с. 342
 Скоморохи Старі, с. 342
 Славна, с. 341
 Славчанський р-н 319
 Слав'ятин, с. 346
 Слобідка, с. 342
 Слобідка Горішня, с. 105
 словаки 284, 367
 Словаччина ХХХ, ХХХІІ, 74, 147,
 364, 386
 Смиківці, с. 344
 Сміла, м. 443
 Смолянка, с. 343
 Снятин, м-ко 272
 Снятинський пов. (Снятинський р-н)
 289, 290
 Снятинський р-н *див.* Снятинський пов.
 Советська Росія 144
 Советська Україна *див.* Українська Ра-
 дянська Соціалістична Республіка
 Советський Союз *див.* СРСР
 Сокаль, м. 213, 230, 303, 305, 338
 Сокальський пов. (Сокальський р-н)
 304, 338, 350, 351
 Сокальський р-н *див.* Сокальський пов.
 Солова, с. (Солови) 341
 Солови *див.* Солова
 Соловки 44, 49, 53, 54, 101
 Спаськ ХХХVІІ
 Сполучені Штати Америки (Америка,
 США) VI, ХХVІІІ, ХХХV, ХХХVІІ,
 184, 192, 197, 210, 555
 Сприня, с. 113
 СРСР (Московська імперія, Радянська
 Росія, Радянський Союз, Советський
 Союз, СССР) VII, VІІІ, X, ХІХ,
 ХХХІ, ХХХІІ, ХХХVІІ, ХХХІХ, 3,
 6, 8-11, 13, 22, 24, 25, 27, 34, 39, 70,
 71, 73, 81, 87, 88, 128, 141, 152, 177,
 194, 214, 218, 245, 260, 262, 270,
 359, 365, 370, 372, 384, 385, 388,
 390, 399, 413, 421, 422, 424, 426,
 428, 439-442, 443, 445, 447, 458, 463,
 465, 467, 472, 475
 СССР *див.* СРСР
 Стадниця, с. 345
 Сталіно, м. 225, 226
 Станин, с. 254
 Станіславів, м. (Станіславів) 17, 66,
 101, 157, 174, 213, 217, 251, 258,
 268, 284, 289, 330, 443

- Станиславівська обл. 212, 251, 284, 286
 Станиславівський пов.
 (Станиславівський р-н) 289
 Станиславівський р-н *див.* Станиславівський пов.
 Станиславівщина (Івано-Франківщина) 101, 236, 245, 251, 268, 293, 294, 322, 556
 Станіславів *див.* Станиславів
 Старе Місто, с. 346
 Старий Самбір, м. 113, 319
 Старий Скалат, с. 345
 Староконстантинівська округа 448, 449
 Старосамбірський р-н 319
 Старосамбірщина 112, 113
 Стасева Воля, с. 342
 Стенятин, с. 351
 Степань, с. 302
 Стинава Вижня, с. 319
 Стинава Нижня, с. 319
 Стібенце, с. 86
 Столин, м. 349
 Сторонка, с. 111
 Стратин, с. 341
 Стрий, м. 117, 217, 298, 299, 314, 315, 331, 443
 Стрийський округ 319
 Стрийський пов. (Стрийський р-н) 274, 275, 300
 Стрийський р-н *див.* Стрийський пов.
 Стрийщина 116, 274, 275
 Стримілів, с. 115
 Струсів, с. 108, 327
 Ступки, с. 343, 556
 Судова Вишня, м-ко 92, 319
 СУЗ *див.* Східно-Українські Землі
 Суми, м. 227
 Сумська обл. 88, 460, 461
 Сухорів, с. XI
 Сушиця, с. 112
 Сушки, с. 457
 Схід *див.* Східна Європа
 Схід *див.* Східно-Українські Землі
 Східна Галичина XLI, 373, 407, 408,
 Східна Європа (Схід) VIII, XXI, 3, 8, 16, 17, 65, 67, 68, 72-75, 114, 138, 149, 371, 377, 382, 384-387, 397, 398, 416, 427, 430, 445, 447
 Східна Карелія 368
 Східна Україна *див.* Східно-Українські Землі
 Східно-Українські Землі (Схід, Східна Україна, СУЗ) XXVIII, XXXII, XXXV, XXXIX, XLI, XLII, XLIII, 5, 35, 37, 38, 45, 50, 57, 70, 73, 84, 123, 135, 160, 184, 185, 199, 213, 214, 225, 231-234, 266, 287, 288, 291, 353, 362, 386, 388, 392, 408, 412, 440, 443, 462-465, 467-471
 США *див.* Сполучені Штати Америки
 Сян, р. VII, XII, 56, 86, 87, 217, 238
 Сянік, м. 90, 160, 161, 217, 238
 Табинка, с. 349
 Таврів, с. 343
 Тамбов, м. 431
 Тернополь *див.* Тернопіль
 Тернопольська обл. *див.* Тернопільська обл.
 Тартаки *див.* Тартаків
 Тартаків, с. (Тартаки) 350
 Тартаківці, с. 350
 татари 127, 403, 434
 Тенетники, с. 342
 Тербовельщина 107, 108, 111, 117, 335
 Тербовля, м. 104, 108, 118, 213, 326, 327, 345
 Тернопіль, м. (Тарнополь, г.) 89, 103, 107, 109, 152, 212, 217, 239, 284, 285, 324-326, 329, 330, 391, 401, 443
 Тернопільська обл. (Тарнопольська обл.) 87, 88, 212, 285, 323
 Тернопільська округа 225
 Тернопільське воєводство 180
 Тернопільський пов. 285, 339
 Тернопільщина 255, 258, 268, 279, 281, 300, 335, 336, 339
 Тиса, р. 56
 Товмацький пов. 114
 Товмач, м-ко 114
 Товмаччина 113
 Товсте, с. 345
 Товстолуг, с. (Повстолуг) 323, 343
 Топорів, с. 318

- Торгів, с. 340
 Торговиця, с. 116
 Торки, с. 350
 Торонто, м. ХХ, Под
 Торчинский р-н 137
 Травотолоки, с. 340
 Тростянець, с. 116
 Тростянець Великий, с. 341
 Туреччина 191
 Турійськ, м. (Шурійськ) 348
 Турка, м-ко 212
 Туркестан 42, 191, 371
 турки 367
 Турчанський р-н 335
 Тучин, с. 301
- угорський народ див. угорці
 угорці (мадяри, мадярські наїзники,
 угорський народ) 5, 127, 129, 192,
 218, 286, 328, 367, 374, 397, 398, 457
 Угорщина (Мадярщина) V, ХХVI,
 ХХХ, 6, 369, 374, 384, 386, 399, 408
 Угринів, с. 346
 УЗ див. Українські Землі
 узбеки 152
 Уїзд, с. 342
 Українська козацька держава 69
 Українська Народна Республіка (УНР)
 V, ХХХІХ, ХLII, 38, 127, 437, 464,
 476
 Українська Радянська Соціалістична
 Республіка (Радянська Україна,
 Советська Україна, Українська
 Советська Соціалістична Респуб-
 ліка, УРСР, УССР) V, ХХVI, ХХХ,
 70, 71, 73, 87-89, 135, 308, 392, 393,
 461
 Українська Советська Соціалістична
 Республіка див. Українська Ра-
 дянська Соціалістична Республіка
 Українські Землі (УЗ) 24, 25, 380
 Умань, м. 401, 440, 443
 Уманщина 470
 Унів, с. 176
 УНР див. Українська Народна Респуб-
 ліка
 Урал 366, 422
 УРСР див. Українська Радянська
 Соціалістична Республіка
- Уснів, с. 343
 УССР див. Українська Радянська Со-
 ціалістична Республіка
 Устрики Долішні, с. 319
- Фасівка див. Фасова
 Фасова, с. (Фасівка) ХVІІ, 219, 222,
 227, 229, 237
 Фастів, м-ко ХVІІ, 420, 443
 Фастовець, с. ХVІІ
 Фельштин, м-ко 314
 Ферліїв див. Фирліїв
 Фирліїв, с. (Ферліїв) 342
 Філадельфія, м. 555
 фіни 368
 Фінляндія VI, ХХХ, 9, 42, 368, 386
 Фрага, с. 342
 Франція ХХХ, ХХХІІ
 французи 272
 Футори Бічальські, с. 303
 Футори, с. 340
- Харатон, с. 81
 Харків, м. 225, 226, 237, 421, 423,
 424
 Харківщина 449
 Хвастів див. Фастів
 Херсон, м. 370, 443, 444
 Хирів, с. 169, 319
 Хмельська, с. 344
 Ходачків, с. 285
 Ходачків Малий, с. 343
 Ходовичі, с. 116, 117
 Ходорів, м-ко 285, 319
 Холепти 436
 Холм, м. 167, 222
 Холминский р-н 460
 Холмов, с. 460
 Холмщина ХХХІІІ, 443
 Холодноярщина 470
 Холоїв, с. 312
 хорвати 139
 Хорватія ХХХ, ХХХІІ, 74, 138, 139,
 147
 Хоробрів, с. 343
 Хоростець, с. 343
 Хортиця 189
 Хотин, м. 89, 371
 Хотинська округа 213

Хохонів, с. 342
 Храбузна, с. 341
 Цебрів, с. 343
 Центральна Європа ХХХ
 Цецівка, с. 340
 Цецова, с. 340
 Чагрів, с. 342
 Чемерівці, м-ко 314
 черкеси 106
 Черниговская обл. 460
 Чернилів Мазовецький, с. 344
 Чернилів Руський, с. 344
 Чернихів, с. 344
 Чернів, с. 342
 Чернівецька обл. (Черновицкая обл.) 87, 88, 212, 284
 Чернівці, м. 213
 Чернігів, м. 225, 226, 421, 436, 440
 Черновицкая обл. *див.* Чернівецька обл.
 Чернява, с. 90
 Черче, с. 342
 чехи 140, 366
 Чехословацьчина V, ХХХ *див.* ще Протекторат Чехії і Моравії
 Чижиків, с. 110, 115
 Чишки, с. 319
 Чорне море 56, 150, 370, 371, 431, 432, 433
 Чорний Острів, м-ко 314
 Чортків, м. 105, 288, 326, 327
 Чортория, с. XLII
 Швеція 69
 Шепетівська округа 449
 Шидова, с. 341
 Шкло, р. XI
 Шляхтинці, с. 344
 Шумляни, с. 345
 Шумск, г. 456
 Шурійськ *див.* Турійськ
 Шутки, с. 90
 Щепанів, с. 343
 Щуровичі, с. 297, 318
 Югославія ХХХ, ХХХІІ
 Юзефівка, с. 340, 344
 Юстинівка, с. 346
 Яблонівка, с. 346
 Яворів, м-ко 77-81, 90-92, 94, 95, 152, 180
 Явче, с. 342
 Яглуш, с. 342
 Ялта, м. 424
 Янів, м. (Івано-Франкове) XII, 90, 95, 345
 Японія 147
 Ярмолинецька округа 448
 Ярмолинський р-н 328
 Ярмолинці, м. 217, 451
 Ярослав, м. XI, 80, 89, 90, 160, 161, 401
 Ярославичі, с. 341
 Ярчівці, с. 341
 Ясси, м. 444
 Яструбичі, с. 350
 Яцківці, с. 341
 Breslau *див.* Вроцлав

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Абрамович Василь 58
Ад. 272
Аденауер Конрад XXXV
Айкерн, цур XV, 166, 167, 235-237
Айхгорн 404
Аксимчук Іван 314
Александрович Дмитро 227
Альберті 425
Альошін 105
Альфред *див.* Бізанц Альфред
Амброзевічіюс Юозас XVI
Ананасенко 105
Андрашук П. 154
Андрей *див.* Шептицький А.
Андрієвський Віктор 58, 66
Андрієвський Дмитро (Андрієвський Д.) 125, 139
Андріішин Роман (Андріішин) 277, 338, 443
Андрій 292
Андрошук Корней 305
Андрошук Николай Дмитриевич 306, 307
Андрошук Семен Макарович 307
Андрусак 235
Анна (Анка) 240, 241
Антко 57
Антонеску 367, 415
Антоній 445
Антонович Омелян XXII
Антонович Роман 59
Аркас 241
Артимович Антін (Артимович А.) 58, 59
Астремський Григорій 226
Бабій 328
Баб'юк Осип 272, 273
Баварко *див.* Базарко Іван
Багринівський Микола 59, 66
Базар 327
Базарко Іван (Баварко) 59
Базяк Ісаак (Іван) 59, 66
Баєр Ганс-Йоахім (Баєр, Баєр Г.-Й.) 151, 153, 232, 235, 236
Бакай 280
Бакє 417
Баландюк 332
Банах Володимир 310, 312
Банах Т. ("Банах") 173, 174, 246
Банд 105
Бандера Степан (Бандера С., Бандера Ст.) XI, XIV, XVI, XVII, XIX, XXII, XXVII, XXXVII, 20, 35, 37, 43-48, 50, 75, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 94, 102, 109, 123-126, 128-130, 132-134, 136-139, 141-144, 155-157, 159, 160, 162, 167, 170, 171, 175-177, 180, 182, 184-186, 188, 194, 195, 202, 208, 209, 212, 213, 218, 219, 222, 233, 247, 255, 256, 260, 264, 268, 271, 284, 286, 288, 292, 299, 301-303, 306, 308, 331, 336, 339, 348, 350, 360-362, 373, 376, 382, 391, 393, 394, 398, 400, 401, 409, 411, 420, 427, 435-439, 442-444, 447, 448, 452, 454, 456, 457, 461, 471, 475, 477
Барабаш Гриць 147
Барабаш Дмитро 118
Баран Михайло 59
Баран Степан 59
Барановський Роман (Барановський) 76, 77, 79, 183-185, 187
Барановщики 217
Бараняк 111
Барвінський *див.* Барвінський Борис
Барвінський Борис (Барвінський) 58, 59, 66
Барвінський В. 354
Барвінський Олександр (Барвінський О.) 145, 154
Бариляк Олександр 155, 199
Бартель 152
Бартків Іван 337, 347
Баршевський М.Г. (Борщевський) 59
Басараб 327
Басараб Роман (Басараб Р.) 267, 310, 312
Басенко 105
Басістий Петро 119
Баум 193, 405, 406
Бацинюк Опанас Емельянович 306
Бачинський 288

Бачинський Володимир 59, 90
 Бачинський Петро 327
 Бедрій Степан 327
 Безпалова Марія 226
 Безпалько Осип XIII
 Безхлібник 207
 Бемко Володимир (Бемко В.) 58, 59
 Бендик Михайло 226
 Бензей 328
 Беннека 368
 Бергель 395
 Березовський Михайло (Березовський) 273
 Бернада Михайло 226
 Бернецький Данило 327
 Бзович Іван 309
 Бибік Василь (Бибік В.) 58, 59
 Бида Богдан 105
 Биць Володимир 226
 Биченко 190
 Бігус Александер 90
 Бігус Остап 90
 Бігус П. 294
 Бізанц Альфред (Альфред, Бізанц) XXXV, 139, 160, 161, 171, 172, 362
 Біланюк Володимир 309, 313
 Білас Василь 76, 315
 Білас Євген 309
 Білас І. 89
 Білас Іван XLVI
 Біленький Ярослав (Біленький) 147, 155, 199, 205, 206
 Білецький Борис 338
 “Білий” (Білий) 93
 Білик 304
 Білик Володимир 226
 Білінський 105
 Біляк Степан 155
 Біч Василь 249
 Блавацький В. (Блавацький) 280, 354
 Блянюк Володимир 226
 Богачевський А. 154
 Богдан 240
 Боголюбський Андрій 299
 Богун 162, 395
 Богун Мирон 59, 66
 Боднар Іван 155
 Боднарович О. 353
 “Боевик” П. 109, 110
 Бойко Анна 118
 Бойко Дмитро 59
 Бойко Іван 303
 Бойчук Олександр 59
 Болюх Василь 59
 Бондаренко 87
 Бондаренко Костянтин XLVII
 Борець Юрій (Борець Ю. “Чумак”) XLVII, 555
 Борис *див.* Вітковський Юрій
 Борман М. (Борман) 365, 367, 415
 Боровський М. (Василь) 59
 Борщ Лев (Корж) 59
 Борщевський *див.* Барщевський М. Г.
 Боссий 369
 Боцюрко В. 105
 Боявський 337
 Брик І. 351, 352
 Брикович Омелян 326
 Брикович Роман 327
 Брикович Степан 326
 Бриньовський Василь 327
 Бродич 105
 Бройтігам 435
 Бугай Петро 327
 Будзиновський 334
 Букса Степан 270, 271
 Бульба 337, 347
 Бурий Василь 119
 Бурий Григорій 119
 Бурка Василь 337, 347
 Буркут 395
 Бусев Олекса 347
 Бусел Яків *див.* Бусол Яшка
 Бусол Яшка (Бусел Яків, Бусол Сашко, Ванька, Сашко-Ванька) 219, 220, 347
 Бутковський 221
 Бюлов, фон 139, 166, 170
 В., сотник 160
 В. З. 106, 107
 Вабнерс 221
 Вавричин Микола 329
 Вадис 107
 Вайда Микола (Вайда М.) 58, 59
 Вайнманн 178
 Вайцзекер 369, 406

Валюх 76
 Ванька *див.* Бусол Яшка
 Ваньо Микола 85
 Варнедорф 229
 Василик Федір 328
 Василинюк Василь (В. В.) 264
 Василишин Володимир 329
 Васильюха Михайло 226
 Василь *див.* Боровський М.
 Василь *див.* Кук Василь
 Васько Осип 226
 Вачків 334
 Ващук Олександр 440
 В. В. *див.* Василинюк Василь
 Вейраух 407
 Величківський М. 447
 Величко 78
 Вербицький 327
 Вербовський Іван (Вербовський І.)
 58, 59
 Вергун 79
 Веретюк Іван 118
 Верманн 195, 372
 Верович Богдан 155
 Весловський 176
 Весоловський Ярема 59
 Винар Омелян (Винар О.) 266, 311, 312
 Винницький 327
 Вислоцький 334
 Витвицький В. 354
 Витвицький Роман 146
 Війтик Андрей 226
 “Віктор” (Віктор) 80, 82, 90
 Вінтоняк Олександр 273
 Віра Василь 78, 81
 Віра Дмитро 81
 Віра Марія 81
 Вісарій Недоля Ноздрат *див.* Недоля
 Вітвицький Степан 476
 Вітер Йосифа 103
 Вітик Семен 226
 Вітковський Юрій (Борис) 59
 Вітушинський 274
 Вітушинський Іван XII, XIII, 59
 Влизько (Лесько) 191
 Вовк Володимир 226
 Вовк Олександр XLVII
 Возняк Василь 329
 Войтік 349
 Воколюк Надія 347
 Волков 117
 Волков Мартин (Волков М.) 58, 59
 Волкович Анна 118
 Володимир *див.* Володимир Великий
 Володимир *див.* Приходько Віктор
 Володимир Великий (Володимир) 8, 15,
 128, 150, 301
 Волошин Августин V
 Волошин Михайло 59
 Волошин Ростислав (Волошин Ростик,
 Волошин Р., Чорний) 219, 288, 347,
 348, 443
 Волошинський Степан 146, 155
 Волошак Семен 277, 338
 Волянський Іван 59
 Воробець 89
 Воробкевич Роман 327
 Ворона 107
 Воронін 118
 Ворошилов 42,
 Врецьона Евген (Врецьона) XII, 59, 153,
 314
 “Вугляр” *див.* Лобай Володимир
 Вуко 110, 111
 Габрусевич Іван (Джон) XXII, 171
 Гаврилюк Б. 154
 Гайванівський 59
 Гайвас 184, 379
 Гай-Головко Олекса (Гай-Головко О.)
 XVI, 443
 Гайдучок 257
 Гайм 201
 Гайн 476, 477
 Гала Микола 93
 “Галайда” *див.* Онишкевич Тарас
 Галаса Василь XLVII
 Галатин Михайло 217
 Галібей Михайло 59
 Галушка 92
 Ганас Петро 93
 Гарасимович Григорій 329
 Гарасимяк Осип 329
 Гарбузюк Григорій А. 306
 Гарбузюк Григорій Николаевич
 305, 306
 Гарбузюк Евдоким Хомич 306, 307
 Гарбузюк Кирило Севастьянович
 305, 306

Гарбузюк Павел 306
 Гарбузюк Порфирий Юхимович (Гарбузюк Порфирий Ефимович) 306, 307
 Гарбузюк Прокофій 305, 306
 Гарбузюк Родион Кондратьевич 306, 307
 Гарбузюк Тимофей Павлович 307
 Гарман Іван 225
 “Гармаш” 457
 Гасин Олекса (Гасин) 145, 395
 Гассе П. 441
 Гежа *див.* Гижа Іван
 Гелленталь 91, 201, 204
 Герасимчук Данил Демьянович 306, 307
 Герасимчук Павел 306
 Герасимчук Степан Митрофанович 307
 Гивель Іван 225
 Гижа Іван *див.* Гижа Іван
 Гіжевський Леонід (Гіжевський Леопольд) 310, 311
 Гірка Олекса 327
 Гірняк Ігор 309
 Гітлер Адольф (Гітлер, Гітлер А., Гітлер Адольф) XV, XIX, XXI, XXXV, XXXVI, XLII, XLVI, 42, 67, 114, 123, 124, 125, 136, 144, 148, 151, 157, 167, 186, 187, 193, 236, 248, 249, 259, 260, 280, 300-302, 339, 348, 350, 351, 365, 370, 376, 377, 391, 392, 396, 404, 407, 415, 428, 445, 471, 475, 477
 Глинка Лев 59, 66
 Глинський Зенон 273
 Глібовицький 476
 Глова 106, 107
 Гнатевич 286
 Гнатів В. 252
 Гнатів Олександр 349
 Гнатюк Панько 303
 Гнідий Юрій 225
 Гобер Ярослав 227
 Годованський Михайло (Годованський М.) 58, 59
 Гой Василь (Гой В.) 105, 106
 Гой Микола 105
 Гой Михайло 106
 Гой Тимко 106
 Голейко 325
 Голенко 329
 Головінський Ю. 315
 Головка *див.* Головка Василь
 Головка Василь (Головка) 145, 155
 Головка Марія 226
 Головка 188-191, 331
 Головчак 112
 Голубець Микола 354
 Голуб'як Остап 309, 313
 Голько Олег XLVII
 Гомин 457
 Гонта 332
 Гонта Петро (Гонта П.) 260, 261
 Гончаренко Галина 226
 Гончаров 88
 Гончарук Петро 260
 Горб. *див.* Горбовий Володимир
 Горбачева Лідія 155
 Горбачевський Іван 59
 Горбовий Володимир (Горбовий В., Горб.) 59, 66, 125, 139, 141, 146, 147, 395, 475
 Горбовий Ярослав XXII
 Гординський Святослав 477
 Горіначко (Горіначко) 111
 Горіначко *див.* Горіначко
 Горліс-Горський 455
 Горницький 334
 Горницький Василь 303
 Горті 192
 Готь Ярослав 226
 Гошовський Микола (Гошовський, “Спартак”) XIII, XXIII, 319
 “Граб” *див.* Федак Володимир
 Граб Володимир *див.* Федак Володимир
 Грабар Іван (Грабар) 145, 146, 155, 374
 Грабовський 334
 Гречаник Петро 309
 Гречило Іван 118
 Гриневець Іван 327
 Гриневич Микола 59
 Гринкевич 326
 Гриньків Євген 304
 Гриньо Лаврій 252
 Гриньовський 288

Гриньох Іван (Гриньох) XIV, XXVIII, 59, 124, 133, 134, 143
 Грицай 217
 Грице 443
 Грицин 281
 Грицишин Іван 60
 Гриць (“Гриць”) 57, 200
 Губернат Василь 146
 Гугенбергер 265
 Гупало 184, 188-190, 331, 332
 Гупкевич 264
 Гуцуляк Степан 250
 Гуцуляк Юра 250
 Гайгер 98
 Гайгери 98
 Геббельс Йозеф XXXVII
 Герета Василь 81
 Герета Гринько 81
 Герінг Г. 365
 “Германік” (Германік) 86, 92, 93
 Гижа Іван (Гежа, Гижа Іван) 60, 66
 Гляйзер 476
 Гольц 369
 Гонта 55
 Гросскопф 181, 193, 195, 361, 372, 373, 405
 Давидович Василь 329
 Давидович Лонгін 311
 Давидович Ярослава 266
 Давискиба 119
 Давосир Юрій 329
 Дайнер Іван 303
 Данилишин 76, 276, 315
 Данилишин, інспектор 300
 Данило, король 393
 Дарка *див.* Ребет Дарка
 Дарця 238
 Дахнівський 334
 Дацюк Каленик 260
 Дацюк Микита 260, 261
 Дашкевич Ярослав XLV, XLVI, XLVII
 Дворкин 88
 Девосер 288
 Деленко 111
 Демченко 463
 Денисенко Павло 60
 Дереворіз Михайло 118
 Деркач Михайло (Деркач М.) 58, 60
 Децикевич 103
 Джон *див.* Габрусевич Іван
 Дзерович Богдан 147
 Дзерович Юліян 155, 199, 205
 Дзюбан Орест XLVII
 Дзьоба Мар’ян 155
 Дивнич-Ляйтвіхс 440
 Дидык 87
 Димнич Назар (Димнич Н.) 337, 347
 Дідик Анна 118
 Дідуники 105
 Дідюра Іван 119
 Діоклетіан 165
 Діак Іван (Діак) 76, 80, 81
 Дмитерко Андрей 226
 Дмитерко Іван 226
 Дмитренко Михайло 353
 Дмитришин Андрій 118
 Дмитришин Мирослав (Дмитришин М.) 107, 117
 Дмитрук Євген (Дмитрук Євген) 266, 311
 Дмоховський 154
 Довгалюк Алексей Гаврилович 307
 Довгаль С. 60
 Довгоногий 328
 Донець 463
 Донцов Дмитро (Донцов) XLII, 183, 332
 Дорошенко Володимир (Дорошенко В., Дорошенко) 153, 267
 Доценко Максим 347
 Драбатий *див.* Драпатий
 Драєр 417
 Дrajнговський Осип 327
 Драпатий (Драбатий) 60
 Дрекслер 368
 Дрогобицький 111
 Дубас 102
 Дубас Лев 60, 155
 Дудар 395
 Дужий 331
 Дужий Микола 60
 Дума Михайло 77
 Дурбак Всеволод (Дурбак В.) 58, 60
 Дурбак Павло (Дурбак П.) 58, 60
 Дурбак Степан 251, 252
 Дутка 114

Дуткевич Остап 329
 Дяків 176
 Дяков Ярослав 281
 Дяченко 331, 391
 Е. М. 264
 Евтимович 476
 Евтимович Вартоломей *див.* Євтимович Вартоломій
 Единак Дмитрій 306
 Единак Йона Анисимович 306, 307
 Енгельс 191
 Ерастів Павло 277, 338
 Євтимович Вартоломій (Євтимович Вартоломей, Євтимович) 60, 162
 Євцона Євген 118
 Єндик Ростислав 353
 Єрмолаєв 337, 347
 Желіско Радислав 227
 Жилавий Ярослав 349
 Жуковський 316
 Заблатніг 427
 Заблоцький Симон 327
 Заборовець 302
 Завер Ілія 117
 Загайкало Василь 227
 Загайкевич Володимир 60, 66
 Загоруйко Р. 477
 Загородський Олександр 60, 66
 Залокоцький 111
 Замощак 337
 Заплітний Антін 155
 Запорожець 448
 Зарічний Євген (Зарічний Е.) 59, 60, 90
 Заславська Елеонора (Заславська Е.) 272, 273
 Заставний 303
 Затулюк Ефим 306
 Затулюк Семен Никифорович 307
 Заукель 368, 369
 Захарків Антін 85
 Захарків Михайло 105
 Заячківський Іван 327
 Заячківський Роман 154, 199
 Зброжик Володимир 308, 309, 313
 Звадюк Володимир 303
 Зварук Іван 327
 Звойницький Микола 347
 Зелінський Семен 347
 Зеліховський 391
 Зельцнер 369
 Зиблікевич (Зиблікевич Євген) 60
 Зігфрід 406
 Злепко Дмитро (Zlepko D.) XXVI, XLVI, 92, 99, 132, 134, 170, 257, 370, 372, 373, 376, 378, 384, 405-408, 410, 418, 421, 424, 435, 441, 447
 Зоба Еміль Рєву 191
 Зоц-Кравченко М. 59, 60
 Зубик Василь 225
 Зубко Григорій 226
 Зубрицький Г. 443
 Іванець Іван 353
 Іванець Михайло 309
 Іванис Василь 66
 Іванис Володимир 60
 Іваницький Борис 60, 66, 146
 Іванович Антін 155
 Іванчина Володимир (Іванчина В.) 59, 60
 Івасів Василь 327
 Івахнюк 147
 Івашків 334
 Івашенко Василь 226
 Ігор *див.* Лебідь Микола
 Ієвлев 331
 Ільницький Роман 60, 66, 145, 146
 Ісаєвич Дмитро 260
 Ісаїв 162
 Істеревич 281
 Іщенко 107
 Йост, майор *див.* Климишин Микола
 К. П. 112, 113
 Кавуля Василь 155
 Каганович Лазар XLII
 Кагуй Петро XLVII
 Кайтель В. 365
 Калин Анна *див.* Пасічняк-Калин Анна
 Калинський Петро 324
 Кальба Ярослав 60
 Камінський 111
 Кандиба Олег 57

Капуста Микола 146
 Карасевич 309
 Карбович *див.* Стецько Ярослав
 Кардаш 105
 Кардашевський *див.* Карташевський
 Анатолій
 Карло XII (Карл XII) 73, 429
 Карнаух *див.* Карнаух Іван
 Карнаух Іван (Карнаух, Карнаухів
 Іван) 288, 337, 347
 Карнаухів Іван *див.* Карнаух Іван
 Карнаухов 292
 Карневич *див.* Карпевич Богдан
 Карпевич Богдан (Карневич) 60
 Карпинець 77
 Карташевський Анатолій (Кардашевський) 60
 Картушевський Петро 347
 Кархут Василь 60
 Катерина II 150
 Качмар Василь 60
 Качмарський Володимир 218
 Качукало Григорій (Качукало Г.) 59,
 60
 Каше 369
 Каштанюк Антін 155
 Кашенко 455
 Квас Іван 90
 Квас Юрко 90
 Квасниця 288
 Квасницький Сергій 155
 Кватерук Леонтій 349
 Кейтель 367
 Кеннеді Джон Фіцджералд XXXV
 Кеппен В. 404, 405
 Керницький 328
 Керод Богдан 227
 Кесаревич Омелян *див.* Косаревич
 Омелян
 Кибалюк Неофіт 60
 Кирилюк Санін 306
 Кисіль 353
 Кист[...] 328
 Кізіма Мар'ян XLVII
 Кіляр Марія 226
 Кіт Наталя XLVII
 Кіцера Омелян 146
 Кіцула 334
 Клим Ярослав 328
 Клименко Федір 164
 Климишин Микола (майор Йост, Климишин М., Климишин) XVII, XXII,
 219, 221, 223-225, 228, 231, 233, 236,
 237, 395
 Климів Іван (Климів І., Легенда Євген,
 Легенда Є., Легенда Євген) XIII,
 XVII, XL, 126, 129, 131-133, 146,
 148, 166, 175, 187, 212, 214
 Климкевич 280
 Климків Михайло 281
 Климчук Тихон 306
 Кметик 94
 Кметюк Тарас 314
 Книш 163, 395
 Княжинський А. (Княжинський) 259,
 272
 Кобилко Іван 349
 Кобилянський Л. 155
 Кобринський Богдан 273
 Кобринський Володимир 273
 Коваль 119
 Коваль Євген 227
 Коваль Йосафат 227
 Коваль Федір Іванович 227
 Ковальчук 107, 327
 Ковальчук Михайло 155
 Ковач 105
 Ковтун 322
 Когут Василь 252
 Кожан Федір 226
 Козак Е. 100
 Козак Іван 60, 327
 Козак Микола 308, 309, 313
 Козак Юрко 226
 Козакевич Антін 281
 Козар 220, 351
 Козбур 334
 Козій Теодор 226
 Козловський Микола 347
 Козубський Борис 200
 Козюк Петро 347
 Кокольський 300
 Коломиєць Авен 347
 Комаринська Анна 106
 Комаринський Іван 106
 Комаринський Лев 106

- Коновалець Євген (Коновалець, Коновалець Е., Коновалець Євген, Коновалець Є.) ХХІХ, ХХХІІІ, ХХХV, ХХХІХ, ХLІ, ХLІІ, 5, 6, 8, 53, 76, 123-125, 127, 128, 133, 177, 182, 183, 186, 191, 299, 315, 384, 411, 456
- Конотопський 327
- Конрад 443, 444
- Конюх 86
- Копенякова 105
- Кордима 281
- Кордуба 334
- Кордюк Богдан (Кордюк) 60, 208
- Корж *див.* Борщ Лев
- Коритко Іван 329
- Коритко Юрій 60
- Корниец Л. Р. 455
- Корнійчук 301, 464
- Корніш Анна 118
- Король 327
- Король Іван 327
- Король Роман 265
- Корончевський 281
- Кортякова Марія 266
- Косак 85
- Косар *див.* Маївський Д.
- Косар Мирон 456
- Косар Юрко 456
- Косаревич Омелян (Кесаревич Омелян) 310, 311
- Косик Володимир (Косик В.) ХХV, ХLVI, 76, 168, 170, 180, 195, 198, 218, 360, 361, 363-365, 369, 374, 376, 378, 391, 392, 399, 401, 406, 417, 426, 427, 433, 435, 437, 438, 440, 445, 448
- Косинка 191
- Костельник Гавриїл ХХХV, 155, 199, 456
- Костецький Яків (Ярослав) 60
- Костинюк Мирослав 314
- Костишин 145, 374
- Коструба Юрко 90
- Костур Степан 118
- Костюк Мар'ян 105
- Костюк Юліян 60
- Котик Тома 154
- Кох Анатоль 277, 338
- Кох Ганс (Кох, Кох Г.) ХV, ХХХV, 103, 125, 133, 134, 139, 163, 166-169, 194, 232, 368, 369, 373, 374, 382, 387-390, 399, 400, 419, 421, 440, 441
- Кох Еріх ХХХVI, 392, 399, 404, 405, 427
- Кох Юрій 277, 338, 443
- Кох Юрко ХLVII
- Коцур Іван 60
- Коцюмбас Гліб 281
- Коцюмбас Ілія 281
- Коцюмбас Ярослав 281
- Кочоровський 111
- Кошарський Омелян 311
- Кравців Богдан 60, 66
- Кравців Михайло 60, 66, 200, 443
- Кравчук Роман ХІІІ, 443
- Краинов 88
- Крамаж 360, 361
- Крамаренко Іван 60
- Крамарчук 328
- Красан 107
- Красінський 300
- Краснонос (Красноніс) 59, 60
- Крат Михайло 60, 66
- Кривіцька Л. 100
- Крижанівський 328
- Крикевич Петро 329
- Криницький Володимир 349
- Крип'якевич Іван (Крип'якевич) 103, 145
- Криса В. 105
- Критюк Юрій 277, 338
- Кришталович Уляна ХLVII
- Криштальський 347
- Кріса 327
- Крохмалюк Василь 60
- Крохмалюки 476
- “Крук” (Крук) 85, 86
- Крупник 334
- Кубе 368, 369
- Кубійович Володимир (Кубійович Володимир, Кубійович В.) ХХVІІІ, ХХХІІІ, 163, 286, 458, 476
- Кудак Митрофан 347
- Кудрик Василь 154
- Кузик В. 111
- Кузич Іван 82

- Кузмич 299
 Кузьмин Ярослав (Кузьмин Я.) 59, 60
 Кузьмінський Олександр 60, 66
 Кук Василь (Василь, Кук В., Кук-Коваль Василь, “Медвідь”, Юрко) XI, XXIII, XLVI, XLVII, 20, 25, 30, 38, 40, 56, 57, 79, 83, 85, 92, 160, 228, 229, 231, 233, 395, Под
 Кук-Коваль Василь *див.* Кук Василь
 Кулинич 281
 Кульчицький 258, 276, 288
 Кульчицький Дмитро 146
 Кульчицький Іван 327
 Кульчицький М. 288
 Кульчицький Микола 146
 Кульчицький Михайло 155
 Кульчицький Теофіл 155
 Кундт XXII, 139, 141-144, 166, 169, 170
 Куницький Роман 227
 Кункевич 111
 Курінний Дмитро 347
 Курінний Олекса 226
 Курчаба Зенон 154
 Курчманович 184, 185, 187
 Кутовий Степан 326
 Кухарчук Ксенофонт Іванович 306
 Куціра 111
 Кучер Володимир 155
 Кушнір Юрій 227
 Кушніриха 105
 Кюнсберг 421, 424
 Лаврів Роман 217
 Лазорко Михайло 146
 Лебедь Микола *див.* Лебідь Микола
 Лебідь-Гнатківська 77
 Лебідь Микола (Ігор, Лебедь М., Лебедь Микола) XI, XII, XXVII, XXVI-II, XXXVI, 77, 90, 135, 145, 160, 161, 163, 171, 379, 395, 396, 438, 443
 Лебідь Одарка 443
 Лебідь-Юрчик 145, 476
 Ле 463, 464
 Лев 111, 112
 Левицький 189, 190, 299, 328
 Левицький Борис XVI
 Левицький Кость (Левицький Костянтин) 197, 199, 205, 206
 Левицький Михайло 226
 Левицький Роман (Левицький Р.) 272, 273
 Левко 163, 207
 Легенда Євген *див.* Климів Іван
 Лемеха В. 303
 Лемішка 106
 Лемішка Іван (Лемішка І.) 59, 61
 Леник 90
 Ленін 332
 Ленкавський Степан (Ленкавський С., Степан) XII, XXII, 161, 182, 188-191, 332, 378, 379
 Лескин 88
 Лесько *див.* Влизько
 Лех Осип 226
 Лехіцький 334
 Лехнюк 266
 Лещинський 103, 104
 Легенда Євген *див.* Климів Іван
 Лисенко 463
 Лисий Володимир 145, 155, 374
 Лиско Петро 310, 312
 Лисяк Олег 308, 309, 314
 Лисяк Павло 61, 66
 Лисько З. 354
 Литвин *див.* Литвин Терентій
 Литвин Мирослав 310
 Литвин Терентій (Литвин, Литвин Т.) 266, 310-312
 Лиходько 302
 Лицюк 288
 Лівіцький Андрій XXXIII, 447, 476
 Лівіцький Микола (Лівіцький М.) 61, 66, 427, 437
 Лідтке XXXVII
 Ліппель 83
 Ліскевич 303
 Літцманн 368
 Лішнянський І. 334
 Ліщинський 299, 327
 Лобай Володимир (“Вугляр”) XIII
 Лободич Роман 61
 Логуш Омелян 61
 Лозинський Іван 77
 Лозинський Осип 93
 Лозицький Іван 226
 Локач 154

Ломанн 99
 Лопух Дмитро 217
 Лотоцький Богдан 309, 314
 Лоцман Остап (О. Л.) 86, 87
 Лужницький Г. 354
 Луцик Іван 226
 Луцик Степан 353
 Луців М. 328
 Луцьок Іван (Луцьок) XVI, 220, 222
 Луцький Мирон 61, 66
 Любарський Семен (Любарський С.) 59, 61
 Любрик 207
 Людкевич Станислав 354
 Людкевич Федір 116
 Лютце 368
 Ляйббрандт 370, 372, 405, 406, 418, 423
 Лялюк Василь 115
 Лялька Ярослав XLVI
 Ляммерс Г.-Г. (Ляммерс) 365, 370, 392, 404, 407, 415, 417
 Ляш 373
 Льозе 368
 Льоттермозер 167
 М. Г. 117, 119
 М. І. *див.* Мельник Іван
 М. П. 300
 Магер Володимир 349
 Магутяк В. 264
 Мазепа *див.* Мазепа Іван
 Мазепа Іван (Мазепа) XIX, 54, 68, 69, 128
 Мазяк 171
 Маївський Д. (Косар) XVI, 228, 448
 Маївський Мирон 61
 Майковський 61
 Макар Володимир 303
 Макаренко Андрій 61
 Макарушка Любомир 61, 66
 Маковей 90
 Максимів Іван 78, 82
 Максимів Михайло 311
 Малащук Петро 118, 443
 Малащук Роман XIII
 Малиновський Іван 328
 Малюжинський Микола 61, 66
 Мамчин Роман 325, 326
 Мандербах 369
 Мандзюк Микола (Мандзюк М.) 59, 61
 Мантей 368
 Маньовський Зенон 328
 Маренін Я. 154
 Марітчак Олександр (Марітчак О.) 155, 288
 Маркевич Роман 325, 326
 Маркиз 87
 Маркс 191
 Мартинюк Андрій 61
 Мартиняк В. 303
 Мартюк Іван 146, 155
 Мартынов 461
 Марунчак Михайло 61
 Марущак Д. 154
 Марущак Роман 273
 Марчак Роман 61
 Марченко 291, 443
 Марченко Андрій (Марченко А.) 277, 288, 338, 347
 Марчук Симон 439
 Матис В. 111
 Матіїв Денис 226
 Матіїв Юрій 226
 Матіїв-Мельник Микола 353
 Матіяшик 273
 Матківський (Матковський) 78, 82, 83, 85, 299
 Матковська 85
 “Матсуока” 240
 Матушевський Юрій 61
 Махно 36
 Мачіха 347
 Машак Осип (Машак) XIII, 395
 Мегедь Микола 226
 Мегерле 441
 “Медвідь” *див.* Кук Василь
 Мельник 302
 Мельник *див.* Мельник Андрій
 Мельник Андрій (Мельник, Мельник А.) XVIII, XXVII, 6, 11, 150, 151, 159, 163, 171, 172, 182-188, 208-210, 348, 360, 362, 375, 383, 397, 400, 414, 420, 427, 437, 447, 448, 456, 457, 460, 471, 476
 Мельник Володимир 273
 Мельник Іван (М. І.) 252

Мечник Петро 155
 Микита Іван 349
 Микитюк В. 59, 61
 Микитюк М. 316
 Микитюк Максим 273
 Миколяк 303
 Мирон Дмитро (Мирон Д., Орлик)
 XVI, XVII, XXIII, 472
 Михайлишин Семен 310, 311
 Михайлюк Зенон 273
 М. І. *див.* Мельник Іван
 Мік *див.* Старух Ярослав
 Мік Славко *див.* Старух Ярослав
 Міляннич Атанас (Міляннич А.) 237,
 362, 363
 Мінкова Лідія 266
 Мірна Зінаїда (Мірна З.) 59, 61
 Місило Євген XXVIII
 Міськевич Володимир (Міськевич В.)
 59, 61
 Мітрінга Іван XVI
 Міттергерст 168
 Міхновський Микола (Міхновський)
 5, 8, 127, 411
 “Могила” *див.* Сак Пантелеймон
 Могилевський Павло 324
 Могильняк 322
 Мороз Роман 325, 326
 Мороз Теодор 146, 374
 Мортек 379
 Мосендз Леонід (Мосендз Л., Мо-
 сендз Леонид) 147
 Моспан 328
 Мостовий *див.* Мостович Микола
 Мостович Микола (Мостович М., Мо-
 стовий) 61, 145, 218, 337, 348, 349
 Мохнацький 327
 Мохнацький Ярослав (Мохнацький Я.)
 59, 61
 Мудрий *див.* Мудрий Михайло
 Мудрий Василь (Мудрий В.) 61, 66, 125,
 139, 476
 Мудрий Михайло 223, 228
 Мудрий Ярослав 227
 Мулик Володимир 309
 Мулькевич Володимир 310, 311
 Мурій Осип 325, 326
 Мурович 255, 283
 Мурович Ярослав 329
 Мусій Олекса 155
 Муссоліні Беніто (Муссоліні Б.) 137
 Мушинський 363
 Мягкота Борис 118, 119
 Мягкота Михайло 119
 Нагайло Петро 226
 Нагайський *див.* Нагівський Василь
 Нагівський Василь (Нагайський) 61
 Надейчук Степан 90
 Надрага Олександр 154
 Назарко 102
 Наїдко Сергій 61
 Наполеон I 73
 Нарожняк В. 275
 Недоля Ноздрат Вісарій 347
 Непанів Анна 266
 Нерон 165
 Нечипорук Андреян Федорович 305,
 306, 307
 Нечипорук Алексей 306
 Никольський 299
 Никольський *див.* Нікольський
 Нікольський (Никольський) 87
 Ніщименко Корній (Ніщименко К.)
 59, 61
 Ноздруков 88
 Няйко Константин 225
 Обідзінський Назар (Обідзінський Н.)
 59, 61
 Огірко Осип 93
 Оксентюк Ігнатій 226
 О. Л. *див.* Лоцман Остап
 Олег, князь 128
 “Олег” (Олег) 212, 214
 Олейсейчук Захар Р. 306
 “Олекса” (Олекса) 160-162, 172, 207
 Олексенко Ярослав (Олексенко Я.) 59,
 61
 Олексин Жигмонт 155
 Олексій 247, 248, 260
 Олексюк Антін 309
 Олесіюк Борис 349
 Олійник 255, 352
 Олійник Микола 118
 Олійник Олекса 325
 Олійник Ярослав 328
 Олійниченко 425
 Ольховий Ілярій 145, 146, 155, 374

Омелянович-Павленко Іван 61
 Омелянович-Павленко М. 447
 Омельченко Тиміш ХХХІІІ
 Омельчук Аврамії 277, 338
 Онацький 111
 Онишкевич Тарас (“Галайда”, Галайда) ХІІІ, ХVІ, ХVІІ, ХХІІІ, 89, 90, 226, 227
 Опара Юрій 309
 Опольський Ярослав 154
 Орел Андрій (Орел А.) 59, 61
 Оришин Степан 270, 271
 Орлик *див.* Мирон Дмитро
 Орлик В. 304
 Орлюк 304
 Осадца Іван 107
 Осадчук Іван 438
 Осипенко 463
 Осінчук *див.* Осінчук Роман
 Осінчук Михайло 353
 Осінчук Роман (Осінчук) 146, 154
 Остап 302, 448
 Островський Володимир 61
 Осуховський Михайло 321
 Охримович 281, 299
 Охримович Василь (Охримович В.) 61, 92, 288, 323, 325, 329
 Охримович Теодозій 308, 309, 313
 Павеліч Анте (Павеліч А.) 138, 163
 Павликовський Юліян 61, 145, 374
 Павлишин Осип 325
 Павлишин Яким 260
 Павло, апостол 165
 Павлюк Антін (Павлюк А.) 59, 61
 Падалка Григорій 225
 Пайкош М. 327
 Палагіцький 105
 Паладійчук Роман (Паладійчук) ХVІ, 332
 Палідвор Василь (Палідвор В.) 59, 61
 Панас 327
 Панірчук Іван 328
 Панчишин Маріян ХХХІХ, 147, 374
 Паньківський Кость 145, 154, 206
 Партизан 110
 Пархотік Василь 349
 Пасичник Михайл 306
 Пасінович 334
 Пасічняк Дана 556
 Пасічняк Мирослава 556
 Пасічняк Теодор (Пасічняк Т.) ХLVІІ, 555, 556
 Пасічняк-Калин Анна 555, 556
 Патон 463
 Паторжинський 463
 Пачовський Василь 191, 353
 Пачовський Микола 327
 Пашенко-Шумінська Олімпіяда 347
 Пекарський 145
 Пекарчук Іван (Пекарчук І.) 59, 61
 Пеленський Володимир 347
 Пеленський Е.-Ю. 59, 61
 Пеленський Зенон 59, 61
 Пеленський Зиновій 61
 Пелех 303
 Пелехівна 304
 Петерсдорфф, фон 369
 Петлюра Симон (Петлюра, Петлюра Симеон) ХLІІ, 8, 127, 128, 191, 214, 411, 427, 437, 447
 Петренко А. 354
 Петрик 303
 Петрикевич 328
 Петрич Михайло 226
 Петрич Олександр 226
 Петриченко 303
 Петрів *див.* Петрів Всеволод
 Петрів Всеволод (Петрів) 145, 374, 477
 Петрів Зенон 146, 155
 Петро 57
 Петро Великий 150
 Петровський 463
 Петрук Василь 306
 Петрук Клим 306
 Петрусенко 463
 Петрушевич Євген 205
 Печара Андрій 217
 Перацький Б. ХХХVІ
 Пиж Володимир 90
 Пилипович Іван (Пилипович І.) 146, 301
 Пиндус Іван 146
 Пиндус Євген 155
 Пиндус Петро 155
 Пиріжок Стефан 118

Пирогов 337, 347
 Питльований 223
 Півнів 111
 Підборончинський Михайло 119
 Підборончинський Стефан 118
 Підгірський 337, 347
 Підгорчишин Михайло 108
 “Пік” (Пік) 232-234
 Піп 232
 Пітушевський 327
 Пласко Іван 90
 Пласко Іван, син Івана 90
 Плешкевич 334
 Побережник Михайло 309, 313
 Побігущий Євген ХХХVI
 Подевільс 323-326
 Подоляк 273
 Позичанюк Йосип (Позичанюк, Позичанюк Й., Позиченюк) XVI, ХХIII, 145, 443
 Позиченюк *див.* Позичанюк Йосип
 Покотилюк Панкратий 305, 306
 Полікарп 165, 166, 201
 Поліщук Володимир 277, 338
 Полулях Іван 334
 Полянський 326
 Полянський *див.* Полянський Юрій
 Полянський Юрій (Полянський, Полянський Ю.) 100, 103, 152, 153, 167, 170, 332
 Постолок Петро 61
 Походай Теодор 93
 Пригородський Микола 273
 Присяжнюк Емельян 306
 Присяжнюк Федор Каленикович 307
 Присяжнюк Федор 306
 Приступа 191
 Приступа Д. 154
 Притуляк 299
 Притуляк Денис 308, 309, 313
 Приходько Віктор (Володимир) 61, 66
 Пришляк 282
 Пришляк Григорій 85
 Прізен 259
 Процик Нестор ХХII
 Прохват Іван 226
 Пругло Микола (Пругло М.) 59, 61
 Птерайний Микола 226
 Пушкін 450
 Пфляйдерер 98, 99, 256, 257, 361, 362, 401, 404
 Пяла Іван 118
 Пясецький Андрій ХХII, 146, 154
 Пясецький Юрій 154
 Равлик Іван (Равлик) XI, XII, ХХII, 61, 82
 Радзикович Володимир 147, 154, 199, 374
 Раєвський 347
 Райш 354
 Рак Богдан 61
 Рак Володимир ХХII
 Рак Ярослав 61, 66
 Раковський Роман 146
 Рантцау 98, 99, 256, 361
 Рафалович Петро 349
 Ребет Дарка (Дарка, Дарка Цісік, Ребетова) 379, 443
 Ребет Лев (Ребет) XII, XIII, ХХII, 145, 146, 286, 374, 443
 Ребетова *див.* Ребет Дарка
 Ревак В. XVI
 Регей 425, 436
 Редькин Михайло (Редькин М.) 255, 256
 Ремеза Володимир 327
 Рена 238
 Ренц 153
 Рессвурм 169
 Рибачук Микола (Рибачук М., Рибчук) 59, 61, 288, 443
 Рижевський Василь (Ришевський) 62, 288
 Ришевський *див.* Рижевський Василь
 Ріббентроп Й. (Рібентроп) 134, 195, 199, 200, 286, 368, 369
 Ріке 415
 Ріпецький Нестор 304
 Ріпецький Степан 303, 339
 Ріттер 361, 370
 Робітницький 219
 Розенберг *див.* Розенберг Альфред
 Розенберг *див.* Чорній Володимир
 Розенберг Альфред (Розенберг А., Розенберг) XXV, XXXVI, 72, 75,

- 168, 170, 200, 359-361, 365, 367-369, 382, 400, 407, 427
- Рок 373, 433
- Роман *див.* Роман Мстиславич
- Роман *див.* Шухевич Роман
- Роман Мстиславич, князь (Роман) 128, 150
- Романів Дмитро 217
- Романчук Дмитро 250
- Романчук Микола 250
- Романчук Михайло 118
- Ромдорф 219-222
- Рорбах Пауль 69
- Росіл Осип 226
- Росляк Михайло (Росляк) 146, 154, 288
- Роснецький Клим 309
- Роспутний 229
- Рошинський Петро (Рошевський) 62
- Рошко 87
- Рошевський *див.* Рошинський Петро
- Рубінгер Лев 273
- Рубінович Йосафат (Рубінович Й.) 59, 62
- Руденко 111
- Рудий 334
- Рудий Володимир 310
- Рудик Захар 155
- Русенко Платон 281
- Рюрик, князь 403
- Рябець 171
- Рябоконь 308
- Сабарай Ірелей 265, 310, 311
- Сабінова Настя 118
- Сабуров 456
- Саверський 117
- Савка 76
- Савчинський Н. 59, 62
- Савчук Евстахій 155
- Савчук Сергей Наумович 307
- Саган Зиновій 310, 311
- Сак Пантелеймон (“Могила”, Сак) XVI, XXIII, 443
- Саламін Лілія XLVII
- Салевич Василь (Салевич В.) 146, 154
- Самчук Улас 440
- Самчук Уляна 223, 443
- Сацевич Йосиф 349
- Сацюк Олексій 337, 347
- Сашко-Ванька *див.* Бусол Яшка
- Сваричевський Лев 309, 313
- Сварник Галина XLVII
- Сварник Іван XLVII
- Сведницький 304
- Свенціцький Михайло 312
- Свистович К. 252
- Світлична Олександра 226
- Святий Петро 217
- Святослав *див.* Святослав Хоробрий
- Святослав Хоробрий, князь (Святослав) 8, 128, 150
- Серветник 323
- Семен 207
- Семенко Георгій Сергійович (Семенко Г.) 351
- Семенюк Дем'ян Семенович 307
- Семець Мирон (Семець М.) 59, 62
- Семиволос 463
- Семків Петро 118
- Семчишин Тиміш (Семчишин Т.) 217, 218
- Семянчук 288
- Сеник *див.* Сеник Михайло
- Сеник *див.* Сеник О.
- Сеник Михайло (Сеник) 77, 162, 163, 183-185, 188
- Сеник О. (Сеник) 264, 399-401
- Сеньків Стефан 118
- Серафімова 351
- Сербин Онуфрій 146
- Сербинський Корнель 273
- Сергиенко *див.* Сергієнко
- Сергієнко (Сергиєнко) 87
- Сергійчук Володимир (Сергійчук В.) XLVI, 218, 227, 237, 241, 365, 461, 472
- Сивак 395
- Сидорович Юрій 347
- Синенький Василь 146, 155
- Сильвеструк С. 316
- Сироїд 331
- Сиротюк 105
- Сікора Степан 309
- Сімович 153
- Сінкевич Йосиф 310, 312
- Сірко 302
- Скіпа 190

- Скоропадський Павло (Скоропадський) XXXIII, XXXV, 70, 182
- Скотинський 102
- Скождополь Роман 62
- Скрипник Степан (Скрипник, Скрипник Стефан) 62, 219, 373, 463, 464
- Скрут Андрій 281
- Скуз Микола 226
- Славко *див.* Старух Ярослав
- Славко *див.* Стецько Ярослав
- Славута Григорій 329
- Сливка Олександр 265
- Сливка Юрій XLVI
- Сліпий Йосиф (Сліпий) XIV, 133, 134, 154
- Смерчанський Емануїл (Смерчанський Е.) 59, 62
- Смольський Данило 252
- Смук 94
- Сневич 316
- Собкович Іван (Ясько) 118, 119
- Совенко Володимир 62
- Согор Лев 77, 78, 93
- Сокіл Іван 310, 312, 425
- Соломка 111
- Соломчак 111
- Солонина 114
- Солонинка Василь (Солонинка) 85, 92, 146
- Сопуляк Михайло (Сопуляк М.) 59, 62
- Сорока П. 354
- Сосюра 463, 465
- Сохань Михайло 118
- Сошинський Сократ 347
- “Спартак” *див.* Гошовський Микола
- Спасюк Микола 260, 261
- Спольський 92, 288
- Стадник 316, 319
- Стадник Степан 314
- Сталін XXI, 42, 45, 47, 77, 118, 174, 191, 220, 237, 240, 279, 332, 348, 405, 463, 465, 471
- Стан 87, 88
- Станецький Ярослав 273
- Старух Богдан 62
- Старух Ярослав (Мік, Мік Славко, Славко, Старух Я.) XII, XIII, XV, XVI, XXIII, 62, 66, 76, 79, 80, 85, 94, 95, 143, 145, 160, 219, 221, 222, 228, 231-233, 448, 476
- Статко Емільян 118
- Стахів Володимир (Стахів В.) XXII, 59, 62, 66, 75, 76, 134, 145, 147, 148, 181, 194, 195
- Степ 108
- Степан *див.* Ленкавський Степан
- Степанюк Микола (Степанюк М.) 59, 62
- Стеранка Святослав 227
- Стернюк Іван 155
- Стерпак 176
- Стефанік 181, 182, 184, 186, 187, 190, 191, 331
- Стефанік Юрко (Стефанік Ю.) XVI, 443
- Стефанович Ярослав 154, 199
- Стець 288
- Стецько Ярослав (Карбович, Славко, Стецько Я., Stecjo Jaroslaw) XI, XII, XIV-XVII, XXI, XXII, XXIV, XXXVII, XXXIX, 77, 83, 123, 125, 126, 133-135, 137-139, 141, 143-145, 147-149, 153, 157-161, 163, 164, 167, 168, 170-172, 177, 178, 182, 186, 188, 193, 194, 198, 200, 206, 208, 209, 231, 247, 260, 273, 286, 298, 299, 302, 304, 315, 331, 335, 337-339, 361, 362, 374, 377-379, 387, 400, 443, 475, 477
- Стояновський Антон 321
- Стояновський Іван 321
- Стояновський Стефан 119
- Стриганич Іван 226
- Стрілець 316
- Строкач 461
- Струковський 353
- Ступницький 89
- Стюарт-Сміт XXI
- Судук Василь 217
- Сулятицький 220-222, 235-237, 288
- Супінський Віктор 155
- Сурови 299
- Сусідко Гриць 304
- Сушко Роман (Сушко) XXXVI, 395

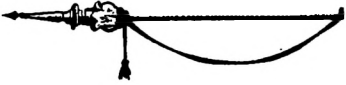
- Сціборський М. (Сціборський Микола, Сціборський) 399-401, 472, 476
Сюдрик 327
- “Тарас Бульба” 457
- Татомир 62
- Творидло Микола (Творидло М.) 59, 62
- Телішук О. Д. 294
- Тершаковець 279
- Тимцюрак Володимир 62
- Тимчишин Іван 105
- Тиравський Євген 277, 338
- Тисовський Євген (Тисовський Е.) 59, 62
- Тихий Дмитро 154
- Тичина 463, 465
- Тодт 415
- Томаш 433
- Томашівський 303
- Томашівський Євген 62
- Томчук Захарий 306
- Тосьо *див.* Феденишин Антін
- Тофан Микола 325, 326
- Т. П. 240
- Тракало В. 59, 62
- Тритяк Адріян (Тритяк А.) 59, 62
- Тричук Андрій 119
- Тричук Василь 118
- Тричук Петро 119
- Трофимчук Трофим 306
- Трохименко Клим 62, 66
- Трускавецький П. 111
- Туркевич Л. 354
- Турчин Лука 155, 199, 205
- Турчманович Михайло (Турчманович) XVI, 62
- Тюшка Осип XXII
- Угрин 250
- Українка Л. 354
- Уляна 240
- Устяник Степан 309
- Ф., зв’язковий 161
- Фаб’ян 111
- Фальківський 191
- Федак 222
- Федак Володимир (“Граб”, Граб В., Граб Володимир) 57, 161-163, 171, 172, 206, 208, 394, 396
- Федаш 334
- Феденишин Антін (Феденишин А., Тосьо) 95, 97
- Феденишин Дейко 97
- Федина Василь 226
- Федорів П. 116, 117
- Федоров 228
- Федорович 302
- Федорович Іван 210
- Федорчук Сергій 260
- Федусевич Юліян (Федусевич Юліан) 145, 155, 199, 374
- Фель 139, 170
- Феник 217, 237
- Фербек 235-237
- Ференц Теодор 62
- Филипович 334
- Филипович Іван 199
- Филиппов *див.* Філіппов
- Филипчак 334
- Фіголь 105
- Філіппов (Филиппов) 87, 89
- Фінчук Авраам 303
- Фостяк Роман 146
- Франк 169, 170, 407, 477
- Франко *див.* Франко Ф.
- Франко Іван (Франко І.) 315, 354
- Франко Михайло 252
- Франко Тарас (Франко Т.) 191
- Франко Ф. (Франко) 138, 367
- Фрауенфельд 369
- Фредборг Арвід XX, XXI
- Фриз Микола 308, 309, 313
- Хамуляк Микола 325, 326
- Хвиля 466
- Хвильовий 191, 463, 464
- Хитрик 347
- Хмельєвська 176
- Хмель *див.* Хмельницький Богдан
- Хмельницький Богдан (Хмель, Хмельницький, Хмельницький Б.) V, XVIII, 8, 68, 69, 128, 150, 240, 315, 393, 429, 463
- Хомик Н. 316

Хомин *див.* Хомин Іван
Хомин Гринько 80
Хомин Іван (Хомин) 80, 81
Хомин Михайло 329
Хомишин Григорій (Хомишин Г.) 157
Хоронжак Антін 85
Храпливий Євген (Храпливий
Євген) 62, 145, 374,
Хриневич 328
Хробак М. 59, 62
Хроновят Михайло 62, 66
Хруцький Сергій 199
Хрущ Павло (Хрущ П.) 59, 62
Царик Іван 303
Ценко Микола 62, 394,
Центкевич Ленції 260
Циганюк Олександр (Циганюк О.)
59, 62
Цимбалістий П. 252
Цимбалко Семен 227
Цинко 302
Цільке 439
Цісик 327
Цісик Дарка *див.* Ребет Дарка
Цуприк Богдан 309, 313
Цурковський Ярослав 353
Цуцурак 111
Чайківський Іляріон 62
Чемберлін Вільям Генрі ХХІ
Чемеринський, о. 103
Чемиринський Йосиф 281
Чепак Михайло 90
Черник Олекса 146
Черниш Степан 337, 347
Чехович 154
Чижевський Матвій 264
Чижевський Микола 62, 66
Чикаленко Лев 62
Чинченко Іван (Чинченко) ХХІІІ, 443
Чінченко *див.* Чинченко Іван
Чіх Михайло (Чіх) 247, 280
Чоловський Кирило 264
Чоловський М. 264
Чорний 327
Чорний *див.* Волошин Ростислав
Чорній Володимир (Розенберг) ХЛІ
Чорнодольський Михайло 155

Чубатий 299
Чужак Мирон 303
Чумак Стефан 325, 326
Чупринка *див.* Шухевич Роман
Чупринка Тарас *див.* Шухевич
Роман
Чучкевич 237
Шалупчук Петро 349
Шандра Осип 227
Шарко Петро 146
Шахрай Степан 226
Шаян Володимир 353
Шван Микола 77
Шварко Григорій 349
Шевченко Володимир 62, 66
Шевченко І. 59
Шевченко Тарас (Шевченко) 127,
128, 150, 191, 223, 239, 240, 354,
411
Шевчик Іван 62
Шевчук 316
Шевчук І. 222
Шевчук Микола ХVІІ, 222
Шевчук Степан Митрофанович 306,
307
Шемет Богдан 62, 66, 162
Шепарович Юліан 62
Шепетюк Микола 250
Шеппман 368
Шептицький А. (Андрей, Шептицький
Андрей) ХІІ, ХІV, ХLІІІ, 100, 103,
125, 126, 133, 134, 149, 153, 159,
163, 176, 187, 197, 199, 200, 205,
247, 256, 287, 447, 456
Шерстюк 352
Шидловська Ксеня 118
Шидловський 292
Шиприкевич Володимир 325, 326
Шишак Іван 226
Шікеданц 368
Шкірпа Казіс ХVІ
Шкрибало Софія 118
Шкурат Петро 62, 66
Шлемко Володимир 174
Шлоттерер 415
Шмата Василь 327
Шмеер 369
Шмідт Аксель 69

- Шмітц 408
 Шора 101
 Шостак Володимир 329
 Шпарінг Рудольф (Шпарінг Р.)
 XXXVII
 Шпотакевич 105
 Шрачук 337
 Шредер 323, 325
 Штикало 186
 Штикало П. 331
 Штрелін 369
 Штрєнгер 408
 Штукарт 404
 Штюльпнагель 401
 Шубурович 90
 Шульга Гриць 304
 Шумінський Юліян 349
 Шумовський 269
 Шукатка 299
 Шухевич *див.* Шухевич Роман
 Шухевич Роман (Роман, Чупринка, Чупринка Тарас, Шухевич) XIII,
 XXXVI, 95, 103, 109, 124, 133, 134,
 145, 191, 240, 555
 Шухевич Степан (Шухевич С.) 62,
 66, 125, 139
 Шухевич Юрко 103
 Шушніг 168
 Щєгрин Яків 309
 Щєрбак Василь (Щєрбак) 128, 448
 Юзєвський 219
 Юра (“Юра”) 92, 463
 Юрєвич Федот 277, 338, 443
 Юрик 250
 Юринець А. (Юринець) 111
 Юрко *див.* Кук Василь
 Юрчинкович Филип 347
 Юрчинська Ольга 327
 Яворський 327
 Яворський Михайло 225
 Яворські 297
 Якимчук Олександр 329
 Яковлів Андрій 62, 66
 Янів Володимир Михайло (Янів В. М.,
 Янкель) 62, 66, 162, 395, 476
 Янкель *див.* Янів Володимир Михайло
 Янович Михайло 155
 Ярема Михайло 112, 226
 Яремечко Осип 93
 Яремко Іван 62
 Яремко Михайло 334
 Яремова Марія 155
 Яремчук Трифон Онуфрієвич 306,
 307
 Ярій Ріко (Ярій Ріхард) XXXV, 57,
 147, 236
 Яримович Ярослав 310, 311
 “Ярко” (Ярко) 93, 94
 Ярослав 303
 Ярослав Мудрий 150
 Ярослав Осмомисл 150
 Ясенко 304
 Ясько *див.* Собкович Іван
 Яхно Богдан 273
 Яц Адам 90
 Яців Василь 349
 Яців Дмитро XXII, 145, 146, 155
 Яців Орєст 310, 312
 Яцків Лев 108
 Яцури 116
 Kordan B. S. XXVI
 Luciuk L. Y. XXVI
 Stecjkо Jaroslaw *див.* Стецько Ярослав
 Zlerko D. *див.* Злепко Дмитро

ПОДЯКА

Науковий відділ Всеукраїнського Братства УПА висловлює щиру вдячність за фінансову допомогу у виданні збірника документів і матеріалів “Українське державотворення 1941” булавному УПА панові Юрію Борцеві і дружині сл. п. Теодора Пасічняка пані Анні Пасічняк-Калин, а також громадським організаціям і товариствам: Товариству Вояків УПА ім. ген.-хор. Романа Шухевича у США; Товариству Вояків УПА ім. ген.-хор. Тараса Чупринки у м. Клівленді (Огайо, США); Світовій Лізі Українських Політичних В’язнів; Дослідному Інституту “Студіум” у м. Торонті (Канада); Банкові “Певність” у м. Філадельфії (США); Українській Кредитній Спілці “Самопоміч” у м. Філадельфії (США); Кредитовій Кооперативі “Самопоміч” у м. Пармі (Огайо, США); Українському Конгресовому Комітетові Америки у м. Філадельфії; Українсько-Американським Ветеранам у м. Пармі (Огайо, США); Лізі Українок Канади (ЛУК) у м. Едмонтоні; Управі Окружного Комітету Відділів Українського Народного Союзу Філадельфійської Округи; Злученому Українсько-Американському Комітетові (ЗУАДК); Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ) у м. Філадельфії і всім членам українських товариств і громад у Канаді й Америці за їхні пожертвування на видавничу діяльність.

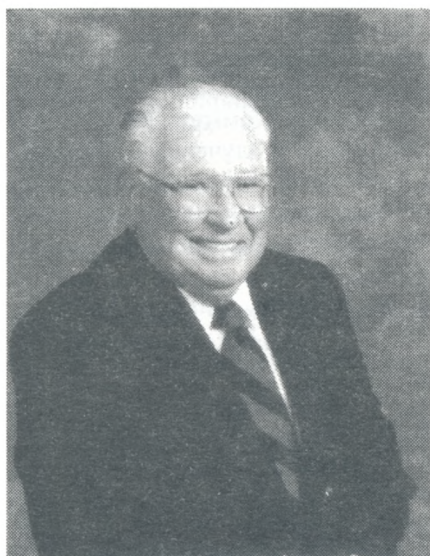
*Голова Наукового відділу Всеукраїнського Братства УПА
полк. Василь Кук-Коваль*

Юрій Борець народився 26 березня 1922 р. у селянській родині в с. Лубні на Перемищині. Під час навчання у школі стає членом Юнацтва ОУН, а від 1939 р. членом ОУН. У 1944-1947 рр. булавний УПА під псевдонімом “Чумак”. Учасник національно-визвольної боротьби та рейду УПА на Захід, які описав у спогадах “У вирі боротьби” (1971), “Рейд без зброї” (1982) і “З найкращими” (1986). Він також є автором популярних виховних книжок – “Шляхами лицарів Ідеї і Чину”, “За Україну, за її волю”, “Слово до молоді”, “Боротьба з двоголовою гидрою”, “Незборимі русичі-українці” (2000).

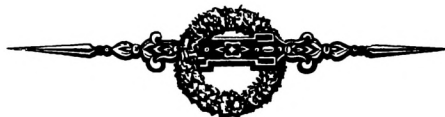
1949 р. приїхав до Австралії і, поселившись у м. Сідней, заснував фірму будівельних матеріалів та став будівельни-

ком-підприємцем. Він голова Станиці Вояків УПА (1972-1982), довголітній член теренового й обласного проводів ОУН в Австралії, бере активну участь у діяльності організації СУМ у Австралії. Завжди щедро допомагає видавничій діяльності Наукового відділу Всеукраїнського Братства УПА і розповсюдженню національно-патріотичної літератури (книжок, брошур, листівок, буклетів). На видання цього збірника пожертвував три тисячі ам. дол.

Теодор Пасічняк народився 27 червня 1922 р. у с. Ступках на Івано-Франківщині в селянській родині. Середню освіту отримав у м. Коломиї. Тут вступив до Юнацтва ОУН і став членом ОУН. 1944 р. вступив до I Української дивізії Української Національної Армії (УНА), у 1945 р. опинився в англійському полоні. Після звільнення, у 1947-1951 рр. жив у Великій Британії, а 1951 р. переселився до Канади і замешкав у м. Саскатуні. Тут у травні 1953 р. одружився з Анною Калин – вони виховали двоє дітей, Дану й Мирославу. Був активним громадсько-політичним діячем, членом українських громад і організацій: Ліги Визволення України, Ліги Українців Канади, Конгресу Українців Канади, Братства Дивізійників, грома-

ди Греко-католицької Церкви та ін. Працював зварювальником у фірмі “Вестіл”, а у 1962-1982 рр. керував власною фірмою “Луна Метал Воркс”. Зі своїх заощаджень щедро допомагав українським громадам у їхній патріотичній діяльності. Після його смерті, згідно заповіту сл. п. Теодора Пасічняка, його дружина п. Анна Пасічняк-Калин пожертвувала на видання збірника – п’ять тисяч канадських доларів.

ЗМІСТ

<i>Василь Кук</i> . Державотворча діяльність ОУН. Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р.	V
<i>Ярослав Дашкевич</i> . Відновлення Української держави 1941 р. Проблеми дослідження	XXIV
Від редакції	XLVI
I. Напередодні війни 1941 року	1
II. Перші дні війни. Дорога до Львова	63
III. Відновлення Української держави 30 червня 1941 р. Діяльність Українського державного правління та Краєвого проводу ОУН (липень-серпень 1941 р.)	121
IV. Шлях на Схід	215
V. Державне і національне будівництво на місцях	243
VI. Нові окупанти проти Української держави	357
Додаток	473
<i>Перелік документів за хронологією</i>	478
<i>Список джерел</i>	508
<i>Словник скорочень</i>	511
<i>Словник рідковживаних та іношомовних слів</i>	514
<i>Показчик географічних та етнічних назв</i>	521
<i>Іменний показчик</i>	537
<i>Подяка</i>	555

Наукове видання

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Акт 30 червня 1941

Збірник документів і матеріалів

Під загальною редакцією
Ярослава Дашкевича та Василя Кука

Художнє оформлення Юрка Коха
Технічна редакція Лілії Саламін

Здано до складання 16.04.2001. Підписано до друку 24.09.2001.
Формат 70x100 1/16. Гарнітура Таймс. Папір друкарський № 1.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 48,2. Обл. вид. арк. 48,7.
Наклад 1000 прим.

Літературна агенція “Піраміда”
Україна, 79000 Львів
вул. Стефаніка 11, тел./факс 72-50-62
електронна пошта: piramida.@city.adm.lviv.ua

Віддруковано з готових діапозитивів
в друкарні ЛА “Піраміда”

